

భగవద్గీత

ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆరోగ్యాది అనేక విషయాలు తెలుసుకోండి... ఫేస్ బుక్

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథ నిలయం

మోహన్ పబ్లికేషన్స్

కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,
రాజమహేంద్రవరం - 533101.

Like us to follow

@mohanpublications

శ్రీమద్భగవద్గీతామహిమ

శ్రీమద్భగవద్గీత సాక్షాత్తు భగవంతుని దివ్యవాణి. దీని మహిమ అపారమైనది, అపరిమితమైనది. ఇట్టి భగవద్గీతా మాహాత్మ్యమును మాటలలో వర్ణించుటకెవరికిని సాధ్యముగాదు. ఏలనన, ఇది ఒక పరమ రహస్య గ్రంథము. ఇది సకల వేద సారము. ఇందలి సంస్కృత భాష అతి సరళము, పరమ సుందరము. కొద్ది పాటి అభ్యాసము చేసినను ఇది సులభముగ అర్థమగును. దీని ఆశయము అతిగంభీరము. జీవితపర్యంతము ఇది అభ్యసించదగినది. దీనిని నిత్యము పారాయణము చేయుచు పఠించిన పాఠకుని స్థాయినిబట్టి నిత్యనూతన భావములు ఉత్పన్నములగుచునే యుండును. కనుక గీత ఎల్లప్పుడును వినూత్నమైనదియే. ఏకాగ్రచిత్తులై, భక్తి శ్రద్ధలతో గమనించు వారికి ఇందలి ప్రతి పదమునందును ఏదేని ఒక రహస్యము నిక్షిప్తమై యున్నట్లు తోచును. ఇది నిగూఢార్థనిధి. గీతయందు భగవంతునిగుణప్రభావరహస్యములు సమగ్రముగ వివరింపబడినవి. అట్టి వివరణ ఇతర గ్రంథములయందు కానరాదు. ఇతర గ్రంథములలో ఏదో ఒక విధముగ కొంతకొంతగా సాంసారిక విషయములు మిళితములై యుండును. భగవద్గీత యథార్థముగా ఒక నిరుపమాన గ్రంథరాజము. కనుక ఏ విధముగను దీనికి వేటొకటి సాటి కాజాలదు. ఇందలి ప్రతి పదము సదుపదేశభరితము. వ్యాసభగవానుడు మహాభారతమునందు భగవద్గీతను వర్ణించుచు చివరకు ఇట్లనెను-

గీతా సుగీతా కర్తవ్యా కిమన్యైః శాస్త్రవిప్లవైః ।

యా న్యాయం పద్మనాభవ్య ముఖపద్మాత్ వినిఃస్పతా ॥

గీత సాక్షాత్తుగా శ్రీపద్మనాభుడైన విష్ణు భగవానుని ముఖరవిందమునుండియే వెల్పుడినది. ఇక అన్యశాస్త్రములతో పనియేమి?.

“గీతా సుగీతా” - భగవద్గీతను చక్కగా చదివి భావార్థ జ్ఞాన సహితముగ అంతఃకరణమునందు ధారణ చేయుట ముఖ్య కర్తవ్యము.

శ్రీ భగవానుడే స్వయముగ దీని మాహాత్మ్యమును వర్ణించినాడు. (18వ అధ్యాయము 68వ, శ్లోకమునుండి 71 వరకు).

వర్ణాశ్రమధర్మముల తారతమ్యములు లేకుండ ప్రతివ్యక్తియు భగవంతుని యందు భక్తిశ్రద్ధలుగలవాడై గీతాధ్యయనమును చేయవలెను. ఏలనన భక్తిశ్రద్ధలతో ప్రపత్తితో దీనిని ప్రచారము చేయవలెనని భగవానుడు తన భక్తులను ఆజ్ఞాపించెను. స్త్రీలు, వైశ్యులు, శూద్రులు మఱియు పాపయోనులయందు జన్మించిన వారును భగవంతునియందు

భక్తిశ్రద్ధలు గలవారై తత్పరాయణులై పరమగతిని (మోక్షమును) పొందుచున్నారు. (9/32). మానవుడు తనస్వాభావిక కర్మలద్వారా భగవంతుని పూజించినచో పరమసిద్ధిని పొందును (18/46) అని భగవానుడు నుడివెను. నీటినిన్నింటిని విచారించి చూచినచో పరమాత్మప్రాప్తిసందుటకు అందఱికిని అధికారము కలదని విశదమగును. కావున గీతాధ్యయనము చేయుటకు ప్రతివ్యక్తికిని అధికారము కలదు.

కాని గీతలో చెప్పబడిన విషయములను, రహస్యములను సరిగా అవగాహన చేసికొనక పెక్కుమంది దానిని (గీతను) నామమాత్రముగ ఎఱిగినవారై "భగవద్గీత కేవలము సన్న్యాసులకొరకే" అని తలంచు (అపోహపడు)చుందురు. అందువలన వారు తమ పిల్లలచే గీతాధ్యయనము చేయించుటకు వెనుకాడుచుందురు. తమ పిల్లలు గీతాధ్యయనము చేసినచో వారు ఇల్లు విడిచి పెట్టి, సన్న్యాసులై పోవుదురని వారి భయము. కాని మోహకారణమున తన క్షాత్ర ధర్మమునకు విముఖుడై బిచ్చమెత్తుకొని జీవించుటకైనను సిద్ధపడిన అర్జునుడు పరమగోప్యమైన గీతోపదేశమును పొందిన తర్వాతగూడ జీవితాంతము గృహస్థుడుగా నుండియు తన కర్తవ్యమును నెరవేర్చెను. ఈ విషయమును వారు గ్రహింపవలెను. కనుక అర్జునుని కర్తవ్యమునుగానిగావించిన గీతాశాస్త్రము ఎన్నటికిని, ఏ విధముగను విపరీత పరిణామములను ఏ మాత్రమును కల్గింపదు.

అందువలన శుభములను గోరెడివారు మోహమును త్యజించి, అపోహలను వీడి, అత్యంతభక్తిశ్రద్ధలతో తమ పిల్లలచే భావార్థసహితముగ గీతాధ్యయనమును చేయింపవలెను. అంతియేగాక, తాముకూడా స్వయముగ గీతాపఠనమును, మననమును గావించుచు భగవదాదేశానుసారము సాధనయందు తత్పరులు గావలెను.

మానవజన్మ అతిదుర్లభమైనది. అట్టి మానవజన్మనెత్తినందులకు తమ విలువైన సమయములను, తమజీవితములను తుచ్ఛభోగములకై వ్యర్థము చేయుట ఉచితము కాదు.

భగవద్గీత - దాని ముఖ్యంశములు

శ్రీమద్భగవద్గీతయందు భగవానుడు పరమసిద్ధిప్రాప్తికై రెండు ముఖ్య మార్గములను తెలిపెను. వానిలో ఒకటి సాంఖ్యయోగము, రెండవది కర్మయోగము.

1) పదార్థములన్నియును మృగత్వస్థులోని నీటివలెను, స్వప్న జగత్తులోని స్వప్నీవలెను మాయామయములని యెఱుంగవలెను. గుణములే గుణములయందు ప్రవర్తిల్లుచున్నవని గ్రహింపవలెను. శరీరేంద్రియ మనస్సులచే జరిగెడు సమస్త కర్మలయందును కర్మత్వాభిమానములను వీడవలెను (5/8,9). సర్వవ్యాపియైన సచ్చిదానందఘనుడగు పరమాత్ముని యొక్క స్వరూపమునందు ఏకీభావముతో నిత్య స్థితుడైయుండవలెను.

సచ్చిదానందఘనుడైన వాసుదేవుడుతప్ప అన్యమును ఎఱుంగకయుండవలెను. ఇట్టి అభ్యాసమే సాంఖ్యయోగ సాధనము.

2) జగత్తంతయు భగవానునిదే యనియు, తాను నిమిత్తమాత్రుడననియు ఎఱుంగవలెను. సిద్ధ్యసిద్ధులయెడ సమభావమునుంచి అనాసక్తుడై, ఫలేచ్ఛలను త్యజించి, భగవదాజ్ఞానుసారము ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో సర్వకర్మలను ఆచరింపవలెను. (2/48, 5/10). భక్తిశ్రద్ధలు కలిగి మనోవాక్కాయములచే భగవానుని శరణుజొచ్చి, నామ, రూప, గుణ, ప్రభావములచే భగవానుని స్వరూపమును నిరంతరము చింతన చేయుచుండవలెను. (6/47). ఇట్లు చేయుటయే నిష్కామకర్మయోగసాధనము.

పైన పేర్కొనబడిన సాంఖ్య, కర్మయోగముల రెండింటి సాధనల పరిణామము ఒక్కటే. వాస్తవముగా ఇవి అభిన్నములే (5/4.5). కాని వీటి సాధనకాలములయందు సాధకుల తారతమ్యము (యోగ్యత)లను అనుసరించి ఈ రెండు యోగములును వేర్వేరుగా తెల్పుబడినవి (3/3). ఏలనన ఒకే వ్యక్తి రెండు మార్గములను ఒకే కాలమందు అనుసరింపలేడు. గంగానదిని దాటుటకు నేర్వేఱు మార్గములున్నను మానవుడు ఏకకాలమందు ఆ విభిన్న మార్గములద్వారా దాటుట సాధ్యముగాదు కదా! అనగా ఏదియో ఒక మార్గమును మాత్రమే అనుసరింపవలెను. సాంఖ్య, కర్మ యోగములలో కర్మయోగసాధన సన్న్యాసాశ్రమమునందు అవలంబింప సాధ్యముగాదు. ఏలనన, సన్న్యాసాశ్రమమునందు కర్మలను ఆచరణాత్మకముగ త్యజించుటయే ప్రధానముగ జెప్పబడినది. మఱియు సాంఖ్యయోగసాధన అన్ని ఆశ్రమములందును అవలంబింపవచ్చును. సాంఖ్యయోగమును భగవానుడు సన్న్యాసమని తెల్పినాడనియు అందువలన దానిని సన్న్యాసాశ్రమమువారే ఆచరించుటకు అధికారులనియు, గృహస్థులు కారనియు భావించుట సముచితముగాదు. ఏలనన రెండవ అధ్యాయమునందలి 11 నుండి 30వ శ్లోకము వఱకు భగవానుడు సాంఖ్యనిష్ఠను అనుసరించి యుద్ధమొనరింపుమని పలుచోట్ల అర్జునునితో నుడివియుండెను. గృహస్థులకు సాంఖ్య యోగాచరణమునకు అధికారము లేనిచో భగవానుడీవిధముగ తెలిపియుండెడివాడు కాదు. సాంఖ్యయోగసాధకుడు దేహాభిమాన రహితుడై యుండవలెను. ఏలనన, దేహాభిమానము ఉన్నంతవఱకు సాంఖ్యయోగసాధనయే కుదరదు. కనుక సాంఖ్యయోగసాధన కష్టసాధ్యమని భగవానుడు తెలిపెను. (5/6). నిష్కామ కర్మయోగసాధన సులభమగుటచే నిరంతరము భగవచ్చింతన చేయుచు నిష్కామ కర్మయోగమును ఆచరింపుమని భగవానుడు పలుచోట్ల అర్జునుని ఆదేశించెను.

అథ శ్రీమద్భగవద్గీతాకరన్యాసధ్యానాదయః

ఓం అస్య శ్రీమద్భగవద్గీతామాలామస్త్రస్య ॥ భగవాన్ వేదవ్యాస ఋషిః ॥ అనుష్టుప్
చంద్రః ॥ శ్రీకృష్ణః పరమాత్మా దేవతా ॥ అశోచ్యానన్యశోచస్త్యం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే
ఇతి బీజమ్ ॥ సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ ఇతి శక్తిః ॥ అహం త్వ
సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచ ఇతి కీలకమ్ ॥

॥ అథ కరన్యాసః ॥

నైనం చింతన్తి శస్త్రాణి నైనం దహతి పావక ఇత్యంగుష్ఠాభ్యాం నమః ॥ న చైనం
క్షేదయన్త్యాపో న శోషయతి మారుత ఇతి తర్జనీభ్యాం నమః ॥ అచ్ఛేద్యోఽయ మదాప్యోఽ
యమక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ ఇతి మధ్యమాభ్యాం నమః ॥ నిత్యః సర్వగతః స్థాణురచలోఽ
యం సనాతన ఇత్యనామికాభ్యాం నమః ॥ పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోఽథ సహస్రశ
ఇతి కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ॥ నానావిధాని దివ్యాని నానావర్ణాకృతీని చ ఇతి కరతలకరప్పృష్ఠాభ్యాం
నమః ॥

॥ ఇతి కరన్యాసః ॥

॥ అథ హృదయాదిన్యాసః ॥

నైనం చింతన్తి శస్త్రాణి నైనం దహతి పావక ఇతి హృదయాయ నమః ॥ న చైనం
క్షేదయన్త్యాపో న శోషయతి మారుత ఇతి శిరసే స్వాహా ॥ అచ్ఛేద్యోఽయ మదాప్యోఽ
యమక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ ఇతి శిఖాయై వషట్ ॥ నిత్యః సర్వగతః స్థాణురచలోఽ
యం సనాతన ఇతి కవచాయహమ్ ॥ పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోఽథ సహస్రశ
ఇతి నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ॥ నానావిధాని దివ్యాని నానా వర్ణాకృతీని చ ఇతి అస్త్రాయ
పట్ ॥ ఇతి హృదయాదిన్యాసః ॥

॥ శ్రీకృష్ణ ప్రీత్యర్థే గీతాపాఠే వినియోగః ॥

అథ ధ్యానమ్

ఓం పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయం
 వ్యాసేన గ్రథితాం పురాణమునినా మధ్యేమహాభారతమ్ ।
 అద్వైతామృతవర్షిణీం భగవతీమ్ అష్టాదశాధ్యాయినీమ్
 అంబ త్వామనుసందధామి భగవద్గీతే భవద్వేషిణీమ్ ॥ 1 ॥

నమోఽస్తు తే వ్యాస విశాలబుద్ధే పుల్లారవిందాయతపత్రనేత్ర ।
 యేన త్వయా భారతతైలపూర్ణః ప్రజ్వాలితో జ్ఞానమయః ప్రదీపః ॥ 2 ॥

ప్రపన్నపారిజాతాయ తోత్రవేత్తైకపాణయే ।
 జ్ఞానముద్రాయ కృష్ణాయ గీతామృతదుహే నమః ॥ 3 ॥

వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనమ్ ।
 దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 4 ॥

భీష్మద్రోణతటా జయద్రథజలా గాంధారనీలోత్పలా
 శల్యగ్రాహవతీ కృపేణ వహనీ కర్ణేన వేలాకులా! ।
 అశ్వత్థామవికర్ణఘోరమకరా దుర్యోధనావర్తినీ
 సోత్తిర్లా ఖలు పాండవై రణనదీ కైవర్తకః కేశవః ॥ 5 ॥

పారాశర్యవచః సరోజమమలం గీతార్థగంధోత్కటం
 నానాఖ్యానకకేసరం హరికథా సంబోధనాబోధితమ్ ।
 లోకే సజ్జనషట్పదైరహరహః పేపీయమానం ముదా
 భూయాద్భారతపంకజం కలిమల ప్రధ్వంసి నః శ్రేయసే ॥ 6 ॥

మూకం కరోతి వాచాలం పంగుం లంఘయతే గిరిమ్ ।
యత్కృపా తమహం వందే పరమానందమాధవమ్ ॥ 7 ॥

శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాధారం గగనసదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగమ్ ।
లక్ష్మీకాంతం కమలనయనం యోగిహృద్ధ్యానగమ్యం
వందే విష్ణుం భవభయహరం సర్వలోకైకనాథమ్ ॥ 8 ॥

యం బ్రహ్మ వరుణేంద్రరుద్రమరుతః స్తున్వంతి దివ్యైః స్తవైః
వేదైః సాంగపదక్రమోపనిషదైః గాయంతి యం సామగాః ।
ధ్యానావస్థితతద్గతేన మనసా పశ్యంతి యం యోగినో
యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణా దేవాయ తస్మై నమః ॥ 9 ॥

ప్రార్థన

కస్తూరీతిలకం లలాటఫలకే వక్షఃస్థలే కౌస్తుభం
నాసాగ్రేవరమౌక్తికం కరతలే వేణుం కరే కంకణమ్ ।
పర్వాంగే హరిచందనం చ కలయన్ కంఠే చ ముక్తావళీ
గోపస్త్రీపరివేష్టితో విజయతే గోపాలచూడామణిః ॥

ఎవ్వనిచే జనించు జగమెవ్వనిలోపలనుండు లీనమై
యెవ్వనియందుడిందు పరమేశ్వరుడెవ్వడు మూలకారణం
బెవ్వడనాదిమధ్యలయుడెవ్వడు సర్వము తానయైన వా
డెవ్వడు వాని నాత్మభవునీశ్వరునే శరణంబు వేడెదన్ ॥

శంఖారావము

పూరించెన్ హరి పాంచజన్యముఁగృపాంభోరాశి సౌజన్యమున్
భూరిధ్వానచలాచలీకృతమహాభూతప్రచైతన్యమున్ ।
సారోదారశితప్రభాచకితపర్జన్యాదిరాజన్యమున్
దూరీభూతవిపన్నదైన్యమును నిర్మూతద్విషత్సైన్యమున్ ॥

శ్రీమద్భగవద్గీతా మాహాత్మ్యమ్

గీతాశాస్త్రమిదం పుణ్యం యః పఠేత్ ప్రయతః పుమాన్ ।
విష్ణోః పదమవాప్నోతి భయశోకాదివర్జితః ॥ 1
గీతాధ్యయనశీలస్య ప్రాణాయామ పరస్య చ ।
నైవ సంతి హి పాపాని పూర్వజన్మకృతాని చ ॥ 2
మలనిర్మోచనం పుంసాం జలస్నానం దినే దినే ।
సకృద్గీతాంభసి స్నానం సంసారమలనాశనమ్ ॥ 3
గీతా సుగీతా కర్తవ్యా కిమన్యైః శాస్త్రవిస్తరైః ।
యా స్వయం పద్మనాభస్య ముఖపద్మాద్వినిఃసృతా ॥ 4
భారతామృతసర్వస్వం విష్ణోర్వక్తాద్వినిఃసృతమ్ ।
గీతాగంగోదకం పీత్వా పునర్జన్మ న విద్యతే ॥ 5
సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః ।
పార్థో వత్సః సుధీర్ఘ్వా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్ ॥ 6
ఏకం శాస్త్రం దేవకీపుత్రగీతమ్ ఏకోదేవో దేవకీపుత్ర ఏవ ।
ఏకో మంత్రస్తస్య నామాని యాని కర్మాప్యేకం తస్య దేవస్య సేవా ॥ 7

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

శ్రీ గీతామాహాత్మ్యమ్

ధరోవాచ

భగవన్! పరమేశాన! భక్తిరవ్యభిచారిణీ! ।
ప్రారబ్ధం భుజ్యమానస్య కథం భవతి హే ప్రభో! 1 ।

శ్రీ విష్ణు రువాచ

ప్రారబ్ధం భుజ్యమానోఽపి గీతాభ్యాసరతస్సదా ।
సముక్త స్స సుఖీ లోకే కర్మణా నోపలిప్యతే । 2 ।

మహాపాపాదిపాపాని గీతాధ్యానం కరోతి చేత్ ।
క్వచిత్ స్పృహం న కుర్వన్తి నలినీదళమంభసా । 3 ।

గీతాయాః పుస్తకం యత్ర యత్ర పాఠః ప్రవర్తతే ।
తత్ర సర్వాణి తీర్థాని ప్రయాగాదీని తత్ర వై । 4 ।

సర్వే దేవాశ్చ ఋషయో యోగినః పన్నగాశ్చ యే ।
గోపాలా గోపికా వాఽపి నారదోద్ధవ పార్థదైః ।
సహాయో జాయతే శీఘ్రం యత్ర గీతా ప్రవర్తతే । 5 ।

యత్ర గీతా విచారశ్చ పఠనం పాఠనం శ్రుతమ్ ।
తత్రాహం విశ్చితం పృథ్వి నివసామి సదైవ హి । 6 ।

గీతాశ్రయోఽహం తిష్ఠామి గీతా మే చోత్తమం గృహమ్ ।
గీతాజ్ఞాన ముపాశ్రిత్య త్రీన్ లోకాన్ పాలయామ్యహమ్ । 7 ।

గీతా మే పరమా విద్యా బ్రహ్మరూపా న సంశయః ।
అర్థమాత్రాక్షరా నిత్యా స్వనిర్వాచ్య పదాత్మికా । 8 ।

చిదానందేన కృష్ణేన ప్రోక్తా స్వముఖతోఽర్జునమ్ ।
వేదత్రయీ పరానందతత్త్వార్థజ్ఞానమంజసా । 9 ।

యోఽష్టాదశ జపేన్నిత్యం నరో నిశ్చలమానసః ।
జ్ఞానసిద్ధిం స లభతే తతో యాతి పరం పదమ్ । 10 ।

పారేఽసమర్థస్సంపూర్ణే తదర్థం పాఠమాచరేత్ ।
తదా గోదానజం పుణ్యం లభతే నాత్ర సంశయః । 11 ।

త్రిభాగం పఠమానస్తు గంగాస్నానఫలం లభేత్ ।
షడంశం జపమానస్తు సోమయాగఫలం లభేత్ । 12 ।

ఏకాధ్యాయం తు యో నిత్యం పఠతే భక్తిసంయుతః ।
రుద్రలోక మవాప్నోతి గణోభూత్వా వసేచ్ఛిరమ్ । 13 ।

అధ్యాయశ్లోకపాదం వా నిత్యం యః పఠతే నరః ।
స యాతి నరతాం యావన్మనుకాలం వసుంధరే! । 14 ।

గీతాయాః శ్లోకదశకం సప్త పంచ చతుష్టయమ్ ।
ద్వాత్రీనేకం తదర్థం వా శ్లోకానాం యః పఠేన్నరః । 15 ।

చంద్రలోక మవాప్నోతి వర్షాణామయుతం ధ్రువమ్ ।
గీతాపాఠ సమాయుక్తో మృతో మానుషతాం వ్రజేత్ । 16 ।

గీతాభ్యాసం పునః కృత్వా లభతే ముక్తిముత్తమాం ।
గీతేత్యుచ్చారసంయుక్తో మ్రియమాణో గతిం లభేత్ । 17 ।

గీతార్థ శ్రవణాసక్తో మహాపాపయుతోఽపి వా ।
వైకుంఠం సమవాప్నోతి విష్ణునా సహ మోదతే । 18 ।

గీతార్థం ధ్యాయతే నిత్యం కృత్వా కర్మాణి భూరిశః ।
జీవన్ముక్త స్స విజ్ఞేయో దేహాంతే పరమం పదమ్ । 19 ।

గీతామాశ్రిత్య బహవో భూభుజో జనకాదయః ।
నిర్దులకల్మషా లోకే గీతా యాతాః పరం పదమ్ । 20 ।

గీతాయాః పఠనం కృత్వా మాహాత్మ్యం నైవ యః పఠేత్ ।
వృథాపాఠో భవేత్ తస్య శ్రమ ఏవ హ్యుదాహృతః । 21 ।

ఏతన్మాహాత్మ్యసంయుక్తం గీతాభ్యాసం కరోతి యః ।
స తత్పులమవాప్నోతి దుర్లభం గతిమాప్నుయాత్ । 22 ।

సూత ఉవాచ

మాహాత్మ్యమేతద్గీతాయా మయా ప్రోక్తం సనాతనం ।
గీతాంతే చ పఠేద్యస్తు యదుక్తం తత్పులం లభేత్ । 23 ।

॥ ఇతి శ్రీవరాహపురాణే గీతామాహాత్మ్యం సంపూర్ణమ్ ॥

(గీతా పారాయణమైన పిదప గీతా మాహాత్మ్యమును పఠింపవలెను.)

కృష్ణాష్టకమ్

వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనమ్ ।
 దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 1 ॥
 అతసీపుష్పసంకాశం, హారనూపురశోభితమ్ ।
 రత్నకంకణకేయూరం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 2 ॥
 కుటీలాలకసంయుక్తం, పూర్ణచంద్రనిభాననమ్ ।
 విలసత్కుండలధరం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 3 ॥
 మందారగంధసంయుక్తం, చారుహాసం చతుర్భుజమ్ ।
 బర్హిపింఛావచూడాంగం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 4 ॥
 ఉత్పల్లపద్మపత్రాక్షం, నీలజీమూతసన్నిభమ్ ।
 యాదవానాం శిరోరత్నం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 5 ॥
 రుక్మిణీకేళిసంయుక్తం, పీతాంబరసుశోభితమ్ ।
 అవాప్తతులసీగంధం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 6 ॥
 గోపికానాం కుచద్వంద్యకుంకుమాంకితవక్షసమ్ ।
 శ్రీవికేతం మహేష్వాసం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 7 ॥
 శ్రీ వత్సాంకం మహోరస్కం వనమాలావిరాజితమ్ ।
 శంఖచక్రధరం దేవం, కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥ 8 ॥
 కృష్ణాష్టకమిదం పుణ్యం ప్రాతరుత్థాయ యః పఠేత్ ।
 కోటిజన్మకృతం పాపం, స్మరణేన వినశ్యతి ॥ 8 ॥

॥ ఇతి శ్రీ కృష్ణాష్టకం సంపూర్ణమ్ ॥

సప్తశ్లోకీ గీతా

ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాహరన్ మామనుస్మరన్ ।
యః ప్రయాతి త్యజన్ దేహం స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥ 1 ॥

స్థానే హృషీకేశ! తవ ప్రకీర్త్యా, జగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతే చ ।
రక్షాంసి భీతాని దిశో ద్రవంతి, సర్వే నమస్యంతి చ సిద్ధసంఘాః ॥ 2 ॥

సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ ।
సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ॥ 3 ॥

కవిం పురాణమనుశాసితారమ్ అణోరణీయాంసమనుస్మరేద్యః ।
సర్వస్య ధాతారమచింత్యరూపమ్, ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ॥ 4 ॥

ఊర్ద్వమూలమధశ్శాఖమ్ అశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్ ।
ఛందాంసి యస్య పర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్ ॥ 5 ॥

సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో, మత్తః స్మృతిర్జ్ఞాన మపోహనం చ ।
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో, వేదాంతకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ ॥ 6 ॥

మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కరు ।
మామేవైష్యసి యుక్త్యైవమ్ ఆత్మానం మత్పరాయణః ॥ 7 ॥

॥ ఇతి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు, బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే సప్తశ్లోకీ గీతా ॥

శ్రీ విష్ణోఃఅష్టావింశతినామస్తోత్రమ్

అర్చన ఉవాచ

కింను నామ సహస్రాణి జపతే చ పునఃపునః ।
యాని నామాని దివ్యాని తాని చాచక్ష్య కేశవ! ॥ 1 ॥

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

మత్స్యం కూర్మం వరాహం చ వామనం చ జనార్దనమ్ ।
గోవిందం పుండరీకాక్షం మాధవం మధుసూదనమ్ ॥ 2 ॥

పద్మనాభం సహస్రాక్షం వనమాలిం హలాయుధమ్ ।
గోవర్ధనం హృషీకేశం వైకుంఠం పురుషోత్తమమ్ ॥ 3 ॥

విశ్వరూపం వాసుదేవం రామం నారాయణం హరిమ్ ।
దామోదరం శ్రీధరం చ వేదాంగం గరుడధ్వజమ్ ॥ 4 ॥

అనంతం కృష్ణగోపాలం జపతో నాస్తి పాతకమ్ ।
గవాం కోటిప్రదానస్య అశ్వమేధశతస్య చ ॥ 5 ॥

కన్యాదానసహస్రాణాం ఫలం ప్రాప్నోతి మానవః ।
అమాయాం వా పౌర్ణమాస్యాం ఏకాదశ్యాం తతైవ చ ॥ 6 ॥

సంధ్యాకాలే స్మరేన్నిత్యం ప్రాతఃకాలే తతైవ చ ।
మధ్యాహ్నా చ జపేన్నిత్యం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ 7 ॥

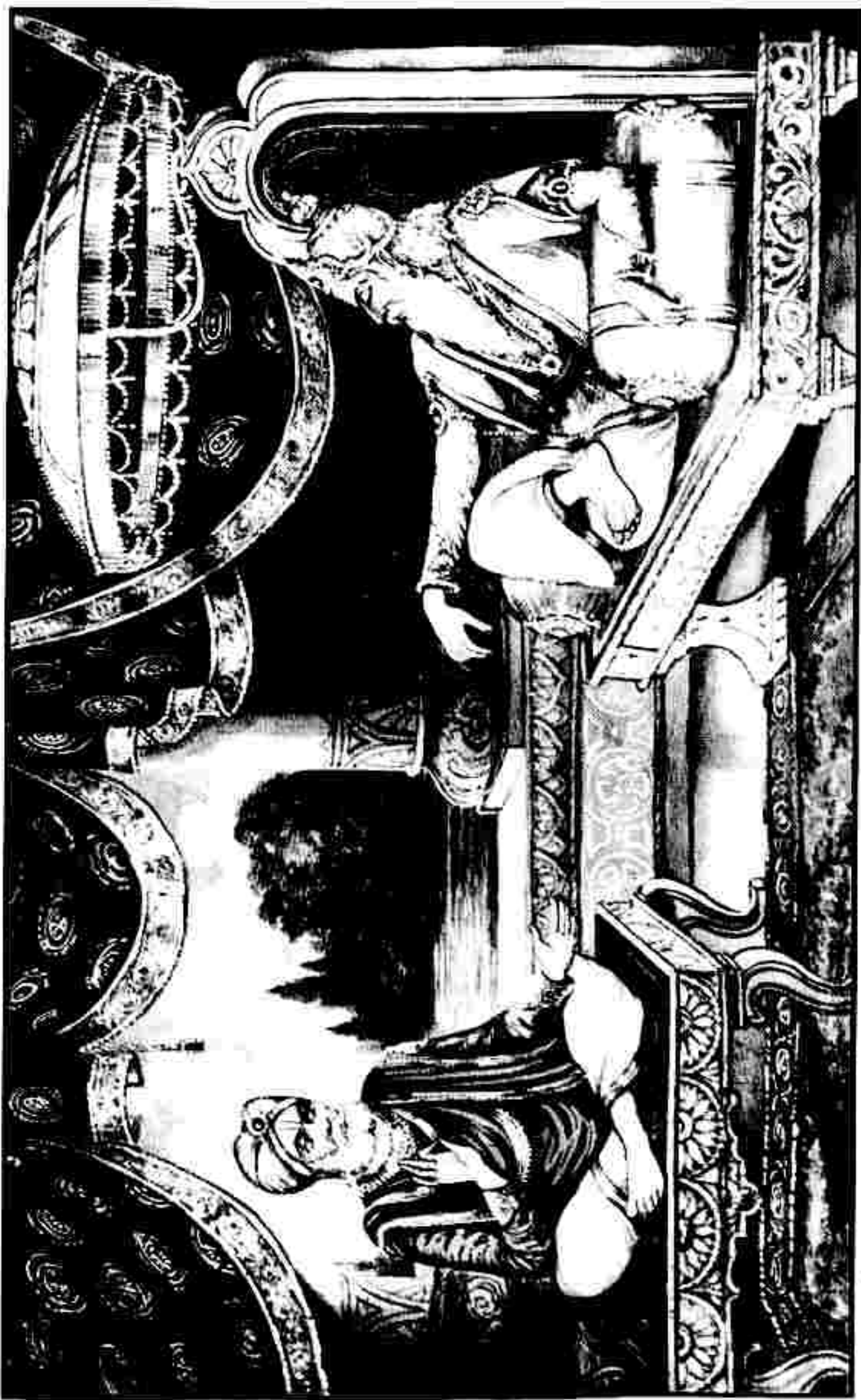
॥ ఇతి శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే శ్రీవిష్ణోరష్టావింశతి నామస్తోత్రం సంపూర్ణమ్ ॥

कृपामिन्धु भगवान् श्रीकृष्ण (Lord Kṛṣṇa, the ocean of mercy)

धृतराष्ट्र-संजय

(Dhritarashtra-Sanjaya)

अर्जुनको उपदेश

(Prescript to Arjuna)

प्रजापतिकी शिक्षा

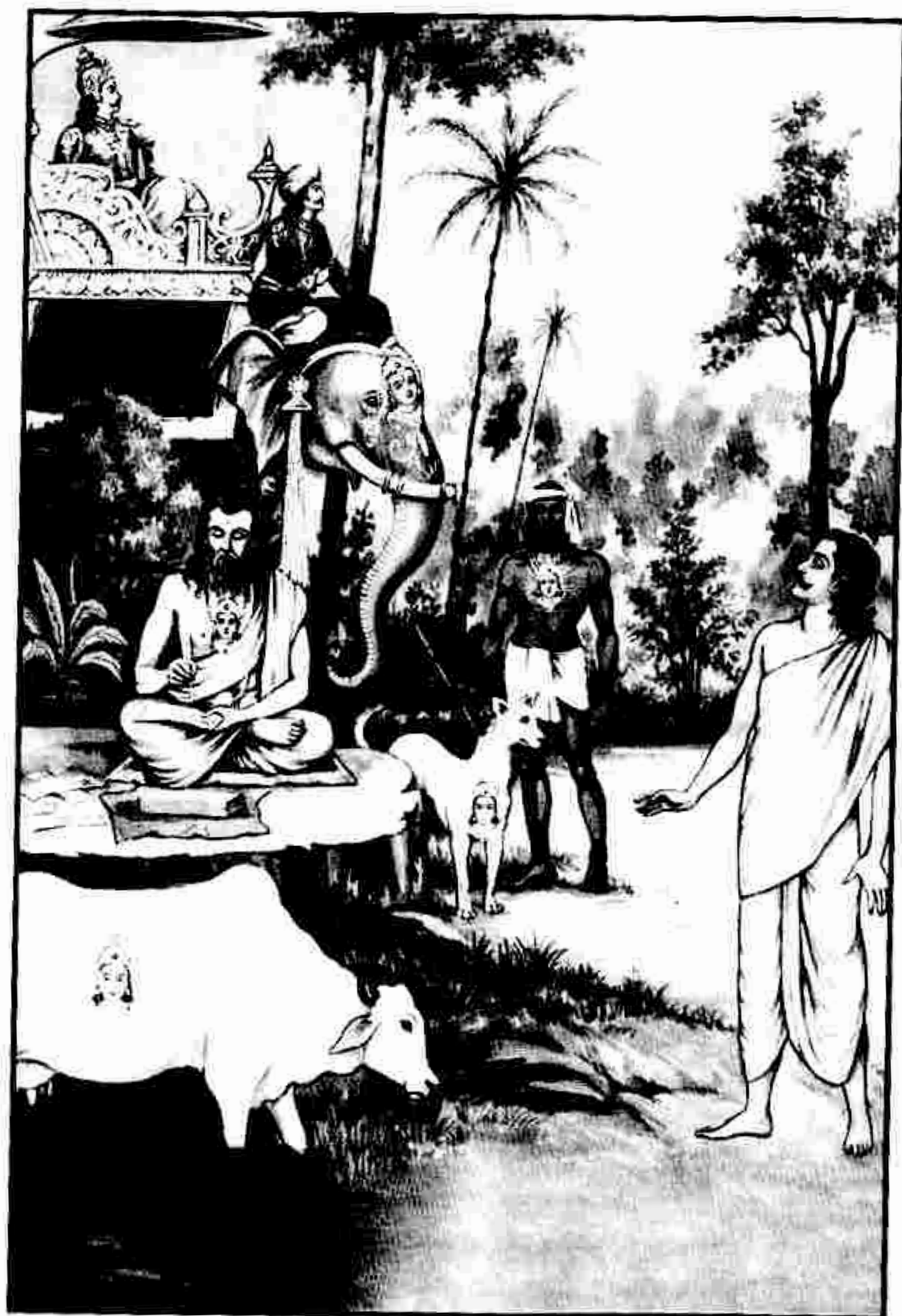
(Teachings of Prajāpati)

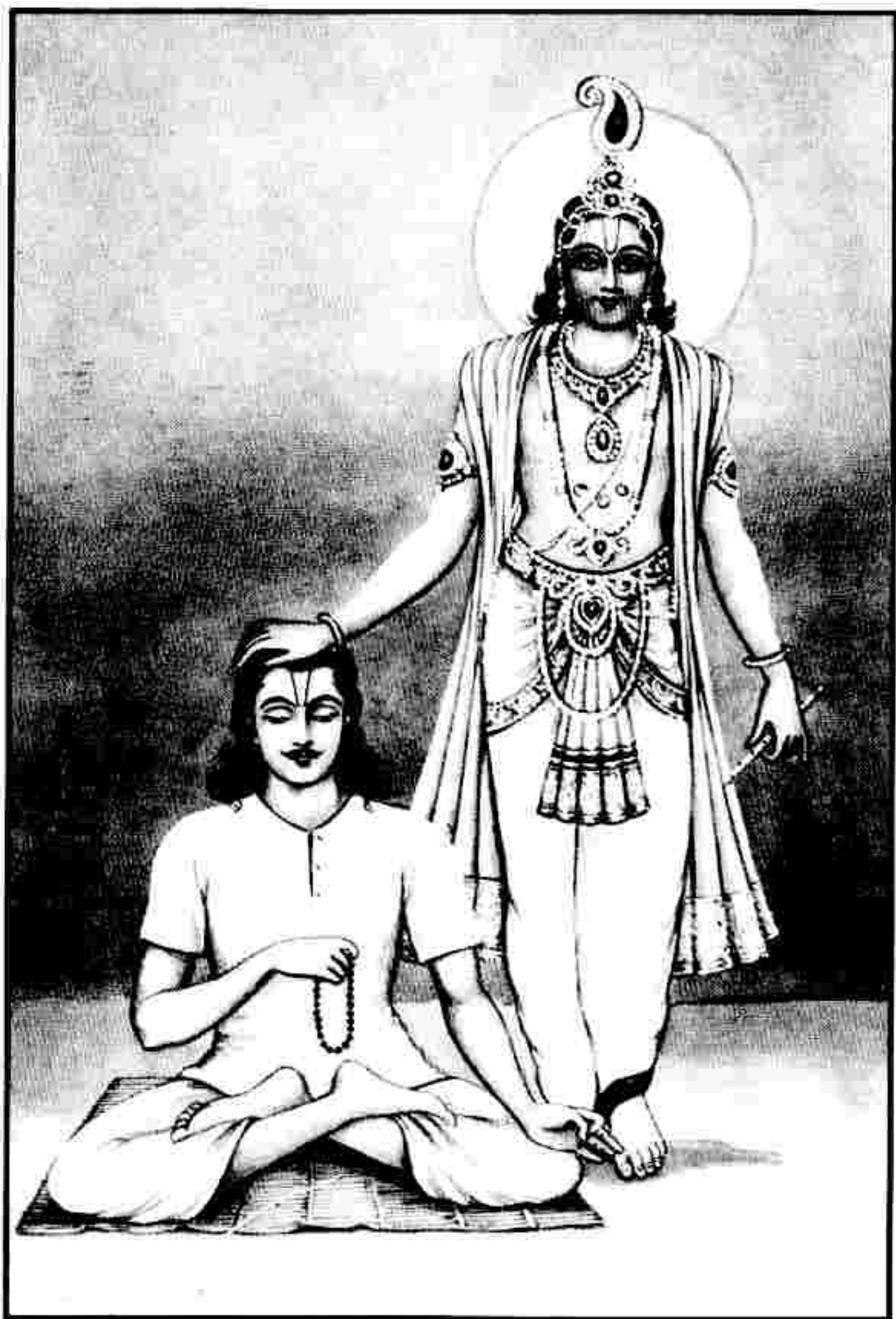
सूर्यको उपदेश

(Precept to Sun)

समदर्शिता

(Impartiality)

अनन्यचिन्तनका फल

(Undivided devotion fructified)

ध्रुवपर अनुग्रह

(Shower of grace on Dhruva)

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ సరోత్తమమ్ ।
దేవీం పరస్వలీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్ ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

(పదచ్ఛేద, టీకా తాత్పర్య సహితము)

అథప్రథమోఽధ్యాయః - అర్జున విషాదయోగః

(మొదటి అధ్యాయము - అర్జునవిషాదయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 11వ శ్లోకమువఱకు) ఉభయ సేనలయందలి ప్రధాన వీరుల పరిగణనము, వారి సామర్థ్యముల వర్ణనము - (12 నుండి 19వ శ్లోకమువఱకు) ఉభయపక్షవీరుల శంఖధ్వనుల వర్ణనము - (20 నుండి 27 వఱకు) రెండుసేనలను అర్జునుడు పరిశీలించుట - (28 నుండి 47 వఱకు) మోహవ్యాకులుడైన అర్జునుని విషాదవర్ణనము.]

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ

ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః ।

మామకాః పాండవాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయ ॥ 1 ॥

ధర్మక్షేత్రే, కురుక్షేత్రే, సమవేతాః, యుయుత్సవః,

మామకాః, పాండవాః, చ, ఏవ, కిమ్, అకుర్వత, సంజయ ॥ 1 ॥

సంజయ	= ఓ సంజయా
ధర్మక్షేత్రే	= ధర్మక్షేత్రమైన
కురుక్షేత్రే	= కురుక్షేత్రమునందు
సమవేతాః	= చేరియున్నవారును
యుయుత్సవః	= యుద్ధకాంక్షగల వారును (యుద్ధసన్నద్ధులై యున్నవారును)అగు

మామకాః	= నా వారు
చ	= మరియు
పాండవాః	= పాండుకుమారులు
ఏవ ⁽¹⁾	= కలిసి
కిమ్	= ఏమి
అకుర్వత	= చేసిరి

1. ఇచ్చట 'ఏవ' అను అవ్యయము సముచ్చయార్థకము

ధృతరాష్ట్రుడు పలికెను- ఓ సంజయా! యుద్ధసన్నద్ధులై ధర్మక్షేత్రమైన కురుక్షేత్రమునకు చేరియున్న నా కుమారులును పాండుపుత్రులును ఏమి చేసిరి? (1)

సంజయ ఉవాచ

దృష్ట్వా తు పాండవానీకం వ్యూఢం దుర్యోధనస్తదా ।

ఆచార్యముపసంగమ్య రాజా వచనమబ్రవీత్ ॥ 2 ॥

దృష్ట్వా, తు, పాండవానీకమ్, వ్యూఢమ్, దుర్యోధనః, తదా,

ఆచార్యమ్, ఉపసంగమ్య, రాజా, వచనమ్, అబ్రవీత్ ॥ 2 ॥

తదా = అప్పుడు

రాజా = రాజైన

దుర్యోధనః = దుర్యోధనుడు

వ్యూఢమ్ = మోహరించియున్న

పాండవానీకమ్ = పాండవసేనను

దృష్ట్వా = చూచి

తు = మరియు

ఆచార్యమ్ } = ద్రోణాచార్యుని

ఉపసంగమ్య } సమీపమునకు చేరి

వచనమ్ = (ఈ) వచనమును

అబ్రవీత్ = పలికెను

సంజయుడు పల్కెను- ఆ సమయమున రాజైన దుర్యోధనుడు వ్యూహరచనతో సమరమునకు మోహరించియున్న పాండవసైన్యమును చూచి, ద్రోణాచార్యుని కడకేగి యిట్లు పలికెను. (2)

పశ్యేతాం పాండుపుత్రాణామ్ ఆచార్య మహతీం చమూమ్ ।

వ్యూఢాం ద్రుపదపుత్రేణ తవ శిష్యేణ ధీమతా ॥ 3 ॥

పశ్య, ఏతామ్, పాండుపుత్రాణామ్, ఆచార్య, మహతీమ్, చమూమ్,

వ్యూఢామ్, ద్రుపదపుత్రేణ, తవ, శిష్యేణ, ధీమతా ॥ 3 ॥

ఆచార్య = ఓ గురువరా!

తవ = నీయొక్క

ధీమతా = బుద్ధిమంతుడును

శిష్యేణ = శిష్యుడును అగు

ద్రుపదపుత్రేణ = ద్రుపదపుత్రుని

(ధృష్టద్యుమ్నుని)చే

వ్యూఢామ్ = వ్యూహాకృతిలో నిలుపబడిన

పాండు } = పాండవులయొక్క

పుత్రాణామ్ } =

ఏతామ్ = ఈ

మహతీమ్ = గొప్పదియైన

చమూమ్ = సైన్యమును

పశ్య = చూడుడు.

ఓ ఆచార్య! బుద్ధిమంతుడైన మీ శిష్యుడును, ద్రుపదపుత్రుడును అయిన ధృష్టద్యుమ్నునిచే వ్యూహాత్మకముగా నిల్పబడిన పాండవుల ఈ మహాసైన్యమును చూడుడు.(3)

అత్ర శూరా మహేష్వాసా భీమార్జునసమా యుధి ।

యుయుధానో విరాటశ్చ ద్రుపదశ్చ మహారథః ॥ 4 ॥

ధృష్టకేతుశ్చేకితానః కాశిరాజశ్చ వీర్యవాన్ ।

పురుజిత్ కుంతిభోజశ్చ శైబ్యశ్చ నరపుంగవః ॥ 5 ॥

యుధామన్యుశ్చ విక్రాంత ఉత్తమౌజాశ్చ వీర్యవాన్ ।

సౌభద్రో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వ ఏవ మహారథాః ॥ 6 ॥

అత్ర, శూరాః, మహేష్వాసాః, భీమార్జునసమాః, యుధి,

యుయుధానః, విరాటః, చ, ద్రుపదః, చ, మహారథః ॥ 4 ॥

ధృష్టకేతుః, చేకితానః, కాశిరాజః, చ, వీర్యవాన్,

పురుజిత్, కుంతిభోజః, చ, శైబ్యః, చ, నరపుంగవః ॥ 5 ॥

యుధామన్యుః, చ, విక్రాంతః, ఉత్తమౌజాః, చ, వీర్యవాన్,

సౌభద్రః, ద్రౌపదేయాః, చ, సర్వే, ఏవ, మహారథాః ॥ 6 ॥

అత్ర = ఈ సేనయందు
మహేష్వాసాః = గొప్పధనుస్సులు
గలవారును
చ = మరియు
యుధి = యుద్ధమునందు
భీమార్జునసమాః = భీమార్జునులతో
సమానులును
శూరాః = శూరులును అగు
యుయుధానః, చ = సౌత్యకియును
విరాటః, చ = విరాటుడును
మహారథః = మహారథుడగు
ద్రుపదః = ద్రుపదుడును
ధృష్టకేతుః, చ = ధృష్టకేతుడును
చేకితానః, చ = చేకితానుడును
వీర్యవాన్ = పరాక్రమశాలియగు

కాశిరాజః = కాశీరాజు
పురుజిత్ = పురుజిత్తు
కుంతిభోజః, చ = కుంతిభోజుడును
నరపుంగవః = మానవులలో శ్రేష్ఠుడైన
శైబ్యః = శైబ్యుడును
విక్రాంతః = పరాక్రమవంతుడగు
యుధామన్యుః, చ = యుధామన్యుడును
వీర్యవాన్ = వీరుడైన
ఉత్తమౌజాః = ఉత్తమౌజుడును
సౌభద్రః, చ = సుభద్రా కుమారుడైన
అభిమన్యుడును
ద్రౌపదేయాః = ద్రౌపదీకుమారులు
ఐదుగురును
సర్వే, ఏవ = అందఱును
మహారథాః = మహారథులు (కలరు)

ఈ సేనలో ధనుర్ధారులైన గొప్పయోధులు కలరు. వారిలో సాత్యకి, విరాటుడు, మహారథియైన ద్రుపదమహారాజు, ధృష్టకేతువు, చేకితానుడు, వీరుడైన కాశీరాజు, పురుజిత్తు, కుంతిబోజుడు, నరశ్రేష్టుడైన శైబ్యుడు, పరాక్రమవంతుడైన యుధామన్యుడు, వీరుడైన ఉత్తమౌజుడు, సుభద్రాపుత్రుడైన అభిమన్యుడు, ద్రౌపదియొక్క ఐదుగురు పుత్రులును కలరు. వీరందరును మహారథులు. శౌర్యమున భీమార్జునసమానులు. (4-6)

అస్మాకం తు విశిష్టా యే తాన్నిబోధ ద్విజోత్తమ ।

నాయకా మమ సైన్యస్య సంజ్ఞార్థం తాన్ బ్రవీమి తే ॥ 7 ॥

అస్మాకమ్, తు, విశిష్టాః, యే, తాన్, నిబోధ, ద్విజోత్తమ,

నాయకాః, మమ, సైన్యస్య, సంజ్ఞార్థమ్, తాన్, బ్రవీమి, తే ॥ 7 ॥

ద్విజోత్తమ = ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా!

అస్మాకమ్, తు = మనపక్షమువారైతే

యే = ఎవరు

విశిష్టాః (సంతి) = ప్రముఖులై ఉన్నారో

తాన్ = వారిని

నిబోధ = తెలిసికొనుడు

తే = మీయొక్క

సంజ్ఞార్థమ్ = ఎఱుకకొఱకు

(యే) = ఎవరయితే

మమ = నా (యొక్క)

సైన్యస్య = సేనకు

నాయకాః = నాయకులైయున్నారు

తాన్ = వారినిగూర్చి

బ్రవీమి = తెలిపెదను.

ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! మన పక్షముననున్న ప్రధానయోధులను గూడ గమనింపుడు. మీ యెఱుకకై మన సేనానాయకులను గూర్చియు తెలుపుచున్నాను. (7)

భవాన్ భీష్మశ్చ కర్ణశ్చ కృపశ్చ సమితింజయః ।

అశ్వత్థామా వికర్ణశ్చ సౌమదత్తిస్తథైవ చ ॥ 8 ॥

భవాన్, భీష్మః, చ, కర్ణః, చ, కృపః, చ, సమితింజయః,

అశ్వత్థామా, వికర్ణః, చ, సౌమదత్తిః, తథా, ఏవ, చ ॥ 8 ॥

భవాన్, చ = పూజ్యులైన మీరును

భీష్మః, చ = భీష్మపితామహుడును

కర్ణః, చ = కర్ణుడును

సమితింజయః = సంగ్రామ విజయుడగు

తథా, ఏవ = అట్లే

అశ్వత్థామా = అశ్వత్థామయు

వికర్ణః, చ = వికర్ణుడును

సౌమదత్తిః = సౌమదత్తుని

కుమారుడగు

కృపః చ = కృపాచార్యుడును

భూరిశ్రవుడును.

మీరును, భీష్ముడు, కర్ణుడు, సంగ్రామ విజయుడగు కృపాచార్యుడు, అశ్వత్థామ, వికర్ణుడు, సోమదత్తుని కుమారుడైన భూరిశ్రవుడు ఇందు ముఖ్యులు. (8)

అన్యే చ బహవః శూరా మదర్థే త్యక్తజీవితాః ।

నానాశస్త్రప్రహరణాః సర్వే యుద్ధవిశారదాః ॥ 9 ॥

అన్యే, చ, బహవః, శూరాః, మదర్థే, త్యక్తజీవితాః,

నానాశస్త్రప్రహరణాః, సర్వే, యుద్ధవిశారదాః ॥ 9 ॥

అన్యే, చ = ఇతరులైనవారు

మదర్థే = నాకొరకు

త్యక్తజీవితాః = (తమ)జీవితములను

పణముగా ఒడ్డినవారును

బహవః = పెక్కుమంది

శూరాః = శూరులు

నానాశస్త్ర

ప్రహరణాః } = వివిధములగు

శస్త్రములను

సర్వే = అందఱును

యుద్ధవిశారదాః = యుద్ధమున

(సంతి) కుశలులైనవారు ఉన్నారు.

ఇంకను పెక్కుమంది శూరులును, వీరులును మన సైన్యమునందు కలరు. వీరందఱును యుద్ధవిశారదులు. నానాశస్త్రాస్త్రధారులు. నాకొరకు తమ ప్రాణముల నొడ్డియైనను యుద్ధయు చేయుటకు సిద్ధముగా నున్నవారు. (9)

అపర్యాప్తం తదస్మాకం బలం భీష్మాభిరక్షితమ్ ।

పర్యాప్తం త్వదమేతేషాం బలం భీమాభిరక్షితమ్ ॥ 10 ॥

అపర్యాప్తమ్, తత్, అస్మాకమ్, బలమ్, భీష్మాభిరక్షితమ్,

పర్యాప్తమ్, తు, ఇదమ్, ఏతేషామ్, బలమ్, భీమాభిరక్షితమ్ ॥ 10 ॥

భీష్మాభిరక్షితమ్ = భీష్మపితామహునిచే
రక్షితమైన

అస్మాకమ్ = మనయొక్క

తత్, బలమ్ = ఆ సేన

అపర్యాప్తమ్ = అపరిమితమైనది
(అజేయమైనది)

తు, భీమాభిరక్షితమ్ = అయితే భీమునిచే
రక్షింపబడిన

ఏతేషామ్ = వీరియొక్క

ఇదమ్, బలమ్ = ఈ సైన్యము

పర్యాప్తమ్ = పరిమితమైనది

(జయించుటకు సులభమైనది)

భీష్మపితామహునిచే సురక్షితమై, అపరిమితముగానున్న మన సైన్యము అజేయమైనది. భీమునిచే రక్షింపబడుచు పరిమితముగానున్న ఈ పాండవ సైన్యమును జయించుట సులభము. (10)

అయనేషు చ సర్వేషు యథాభాగమవస్థితాః ।

భీష్మమేవాభిరక్షంతు భవంతః సర్వ ఏవ హి ॥ 11 ॥

అయనేషు, చ, సర్వేషు, యథాభాగమ్, అవస్థితాః,

భీష్మమ్, ఏవ, అభిరక్షంతు, భవంతః, సర్వ, ఏవ, హి ॥ 11 ॥

చ = కావున

సర్వేషు } = అన్ని వ్యూహా
అయనేషు } = ద్వారములయందు

యథాభాగమ్ = మీమీ స్థానములందు

అవస్థితాః = నిలిచియున్నవారై

భవంతః = మీరు,

సర్వ, ఏవ = అందఱును

హి = నిస్సందేహముగా

భీష్మమ్, ఏవ = భీష్మపితామహునే

అభిరక్షంతు = అన్నివైపులనుండి

రక్షింతురుగాక.

కనుక మీరందరును మీమీ స్థానములలో సుస్థిరముగా నిలిచి, అన్నివైపులనుండి నిశ్చయముగా భీష్ముని రక్షించుచుండుడు. (11)

తస్య సంజనయన్ హర్షం కురువృద్ధః పితామహః ।

సింహనాదం వినద్యోచ్చైః శంఖం దధ్మౌ ప్రతాపవాన్ ॥ 12 ॥

తస్య, సంజనయన్, హర్షమ్, కురువృద్ధః, పితామహః,

సింహనాదమ్, వినద్య, ఉచ్చైః, శంఖమ్, దధ్మౌ, ప్రతాపవాన్ ॥ 12 ॥

కురువృద్ధః = కురువంశమువారిలో
వృద్ధుడును

ప్రతాపవాన్ = పరాక్రమవంతుడును ఐన

పితామహః = భీష్మపితామహుడు

తస్య = ఆతని (దుర్యోధనుని)

యొక్క హృదయమునందు

హర్షమ్ = సంతోషమును

సంజనయన్ = కలిగించుచు

ఉచ్చైః = బిగ్గరగా

సింహనాదమ్, } = సింహగర్జనమొనర్చి

వినద్య }

శంఖమ్ = శంఖమును

దధ్మౌ = మ్రోగించెను

(పూరించెను).

కురువృద్ధుడును, ప్రతాపశాలియును ఐన భీష్మ పితామహుడు (దుర్యోధనుని ఈ మాటలు విని) ఆతనిని సంతోషపఱచుటకై ఉచ్చస్వరముతో సింహనాదమొనర్చి, తన శంఖమును పూరించెను. (12)

తతః శంఖాశ్చ భేర్యశ్చ పణవాసకగోముఖాః ।

సహపైవాభ్యహన్యంత స శబ్దస్తుములోఽభవత్ ॥ 13 ॥

తతః, శంఖాః, చ, భేర్యః, చ, పణవానకగోముఖాః,
సహసా, ఏవ, అభ్యహన్యంత, సః, శబ్దః, తుములః, అభవత్ || 13 ||

తతః	=	పిమ్మట	సహసా, ఏవ	=	ఒక్కొక్కటిగా
శంఖాః, చ	=	శంఖములును	అభ్యహన్యంత	=	మ్రోగినవి
భేర్యః, చ	=	నగారాలును	సః, శబ్దః	=	ఆ శబ్దము
పణవానక	}	డోళ్లు, మృదంగములు	తుములః	=	మిక్కిలి
గోముఖాః		కొమ్మువాద్యములు			భయంకరమైనదిగా
		మొదలగునవి	అభవత్	=	అయెను

మరుక్షణమునందే శంఖములు, నగారాలు, తప్పెటలు, మృదంగములు, గోముఖవాద్యములు మొదలగునవి ఒక్కసారిగా మ్రోగినవి. దిక్కులను పిక్కటిల్లజేయు ఆ వాద్యనాదములు భయంకరములై ఒప్పినవి. (13)

తతః శ్వేతైర్తయైర్యుక్తే మహతి స్వందనే స్థితౌ ।

మాధవః పాండవశ్చైవ దివ్యా శంఖౌ ప్రదధ్మతుః || 14 ||

తతః, శ్వేతైః, హయైః, యుక్తే, మహతి, స్వందనే, స్థితౌ,

మాధవః, పాండవః, చ, ఏవ, దివ్యా, శంఖౌ, ప్రదధ్మతుః || 14 ||

తతః	=	పిదప	మాధవః, చ	=	శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడును
శ్వేతైః	=	తెల్లని	పాండవః, ఏవ	=	పాండుకుమారుడైన
హయైః	=	గుఱ్ఱములతో			అర్జునుడును
యుక్తే	=	కూడియున్న	దివ్యా	=	దివ్యము
మహతి	=	ఉత్తమమైన			(అలోకికము)లైన
స్వందనే	=	రథమునందు	శంఖౌ	=	శంఖములను
స్థితౌ	=	కూర్చొనియున్న	ప్రదధ్మతుః	=	పూరించిరి

తదనంతరము శ్వేతాశ్వములను పూన్చిన మహారథముపై ఆసీనులైయున్న శ్రీకృష్ణార్జునులు తమ దివ్యశంఖములను పూరించిరి. (14)

పాంచజన్యం హృషీకేశో దేవదత్తం ధనంజయః ।

పాండ్రం దధ్మౌ మహాశంఖం భీమకర్మా వృకోదరః || 15 ||

పాంచజన్యమ్, హృషీకేశః, దేవదత్తమ్, ధనంజయః,

పాండ్రమ్, దధ్మౌ, మహాశంఖమ్, భీమకర్మా, వృకోదరః || 15 ||

హృషీకేశః	=	శ్రీకృష్ణుడు	భీమకర్మా	=	భయంకర
పాంచజన్యమ్	=	పాంచజన్యమును			కృత్యములను
		పేరుగల శంఖమును			చేయునట్టి
		(పూరించెను)	వృకోదరః	=	భీమసేనుడు
ధనంజయః	=	అర్జునుడు	పౌండ్రమ్	=	పౌండ్రమును పేరుగల
దేవదత్తమ్	=	దేవదత్తమును పేరుగల	మహా శంఖమ్	=	మహాశంఖమును
		శంఖమును (పూరించెను)	దధ్మౌ	=	పూరించెను.

శ్రీకృష్ణుడు పాంచజన్యమును, అర్జునుడు దేవదత్త(శంఖ)మును పూరించిరి. అరివీరభయంకరుడైన భీముడు "పౌండ్రము" అను మహాశంఖమును పూరించెను.(15)

అనంతవిజయం రాజా కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః ।

నకులః సహదేవశ్చ సుఘోషమణిపుష్పకౌ ॥ 16 ॥

అనంతవిజయమ్, రాజా, కుంతీపుత్రః, యుధిష్ఠిరః,

నకులః, సహదేవః, చ, సుఘోషమణిపుష్పకౌ ॥ 16 ॥

కుంతీపుత్రః = కుంతీదేవియొక్క
కుమారుడును

రాజా = రాజైన

యుధిష్ఠిరః = యుధిష్ఠిరుడు

అనంత } = అనంతవిజయమును
విజయమ్ } పేరుగల శంఖమును

నకులః = నకులుడు

సహదేవః, చ = సహదేవుడును

సుఘోష } = సుఘోషము,
మణిపుష్పకౌ } మణిపుష్పకము

అనుపేర్లుగల శంఖములను
(పూరించిరి).

కుంతీపుత్రుడును, రాజాను ఐన యుధిష్ఠిరుడు 'అనంత విజయము' అను శంఖమును, నకులసహదేవులు 'సుఘోష' 'మణిపుష్పకము'లను శంఖములను పూరించిరి.(16)

కాశ్యశ్చ పరమేష్వాసః శిఖండీ చ మహారథః ।

ధృష్టద్యుమ్నా విరాటశ్చ సాత్యకిశ్చాపరాజితః ॥ 17 ॥

ద్రుపదో ద్రౌపదేయాశ్చ నర్వశః పృథివీపతే ।

సౌభద్రశ్చ మహాబాహుః శంఖాన్ దధ్మూః పృథక్ పృథక్ ॥ 18 ॥

కాశ్యః, చ, పరమేష్వాసః, శిఖండీ, చ, మహారథః,

ధృష్టద్యుమ్నః, విరాటః, చ, సాత్యకిః, చ, అపరాజితః ॥ 17 ॥

ద్రుపదః, ద్రౌపదేయాః, చ, సర్వశః, పృథివీపతే,
సౌభద్రః, చ, మహాబాహుః, శంఖాన్, దధ్ముః, పృథక్, పృథక్ ॥ 18 ॥

పృథివీపతే	=	ఓ రాజా!	ద్రుపదః, చ	=	ద్రుపదమహారాజును
పరమేష్వాసః	=	శ్రేష్ఠమైన ధనుస్సుగల	ద్రౌపదేయాః, చ	=	ద్రౌపదియొక్క కుమారులు ఐదుగురును
కాశ్యః, చ	=	కాశీరాజును	మహాబాహుః	=	గొప్ప బాహువులు గలవాడైన
మహారథః	=	మహారథుడైన	సౌభద్రః	=	అభిమన్యుడును
శిఖండి, చ	=	శిఖండియును	సర్వశః	=	అన్నివైపులనుండి
ధృష్టద్యుమ్నః, చ	=	ధృష్టద్యుమ్నుడును	పృథక్-పృథక్	=	వేర్వేరుగా
విరాటః, చ	=	విరాటరాజును	శంఖాన్	=	శంఖములను
అపరాజితః	=	అజేయుడైన	దధ్ముః	=	పూరించిరి
సాత్యకిః	=	సాత్యకియు			

ఓ రాజా! మహాధనుర్ధారియైన కాశీరాజు, మహారథుడైన "శిఖండి"యు, ధృష్టద్యుమ్నుడును, విరాటరాజు, అజేయుడైన 'సాత్యకి'యు, ద్రుపదమహారాజు, ద్రౌపదియొక్క ఐదుగురు పుత్రులును, భుజబలశాలియు సుభద్రాపుత్రుడును అగు అభిమన్యుడును తమ తమ శంఖములను వేర్వేరుగా పూరించిరి. (17-18)

స ఘోషో ధార్తరాష్ట్రాణాం హృదయాని వ్యదారయత్ ।

నభశ్చ పృథివీం చైవ తుములో వ్యనునాదయన్ ॥ 19 ॥

సః, ఘోషః, ధార్తరాష్ట్రాణామ్, హృదయాని, వ్యదారయత్,
నభః, చ, పృథివీమ్, చ, ఏవ, తుములః, వ్యనునాదయన్ ॥ 19 ॥

చ	=	మఱియు	వ్యనునాదయన్	=	ప్రతిధ్వనింపజేయుచు
సః	=	ఆ (అట్టి)	ధార్తరాష్ట్రాణామ్	=	ధార్తరాష్ట్రులయొక్క అనగా మీ వారి
తుములః	=	భయంకరమైన	హృదయాని	=	హృదయములను
ఘోషః	=	నాదము	వ్యదారయత్	=	కకావికలములుగా జేసెను.
నభః, చ	=	ఆకాశమును			
పృథివీమ్, ఏవ	=	భూమిని గూడ			

పాండవపక్షమహాయోధుల శంఖనినాదములకు భూమ్యాకాశములు దద్దరిల్లినవి. ఆ శంఖరావములకు ధార్తరాష్ట్రుల హృదయములు కకావికలములయ్యెను. (19)

అథ వ్యవస్థితాన్ దృష్ట్వా ధార్తరాష్ట్రాన్ కపిధ్వజః ।
 ప్రవృత్తే శస్త్రసంపాతే ధనురుద్యమ్య పాండవః ॥ 20 ॥
 హృషీకేశం తదా వాక్యమ్ ఇదమాహ మహీపతే ।

అర్జున ఉవాచ

సేనయోరుభయోర్మధ్యే రథం స్థాపయ మేఽచ్యుత ॥ 21 ॥

అథ, వ్యవస్థితాన్, దృష్ట్వా, ధార్తరాష్ట్రాన్, కపిధ్వజః,
 ప్రవృత్తే, శస్త్రసంపాతే, ధనుః, ఉద్యమ్య, పాండవః ॥ 20 ॥

హృషీకేశమ్, తదా, వాక్యమ్, ఇదమ్, ఆహ, మహీపతే,
 సేనయోః, ఉభయోః, మధ్యే, రథమ్, స్థాపయ, మే, అచ్యుత ॥ 21 ॥

మహీపతే	= ఓ రాజా!	ప్రవృత్తే	= సన్నద్ధుడైన సమయమున
అథ	= అనంతరము	ధనుః	= ధనుస్సును
కపిధ్వజః	= కపిధ్వజుడైన	ఉద్యమ్య	= పైకెత్తి
పాండవః	= అర్జునుడు	హృషీకేశమ్	= శ్రీకృష్ణుని (తో)
వ్యవస్థితాన్	= యుద్ధసన్నద్ధులై	ఇదమ్, వాక్యమ్	= ఈ వాక్యమును
	నిలిచియున్న	ఆహ	= పలికెను
ధార్తరాష్ట్రాన్	= ధృతరాష్ట్రునకు	అచ్యుత	= ఓ కృష్ణా!
	సంబంధించిన వారిని	మే, రథమ్	= నా రథమును
దృష్ట్వా	= చూచి	ఉభయోః	= ఉభయపక్షముల
తదా	= అప్పుడు		యొక్క
శస్త్రసంపాతే	= శస్త్రములను	సేనయోః, మధ్యే	= సేనలమధ్య
	ప్రయోగించుటకు	స్థాపయ	= నిలిపియుంచుము

ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! పిమ్మట యుద్ధమునకై నడుము బిగించి సమర సన్నద్ధులైయున్న ధార్తరాష్ట్రులను చూచి, కపిధ్వజుడైన అర్జునుడు ధనుస్సును పైకెత్తి శ్రీకృష్ణునితో ఇట్లనెను-
 "ఓ అచ్యుత! నా రథమును ఉభయసేనలమధ్య నిలుపుము." (20-21)

యావదేతాన్ నిరీక్షేఽహం యోద్ధుకామానవస్థితాన్ ।

కైర్మయా సహ యోద్ధవ్యమ్ అస్మిన్ రణసముద్యమే ॥ 22 ॥

యావత్, ఏతాన్, నిరీక్షే, అహమ్, యోద్ధుకామాన్, అవస్థితాన్,

కైః, మయా, సహ, యోద్ధవ్యమ్, అస్మిన్, రణసముద్యమే ॥ 22 ॥

యావత్	=	ఎంతవఱకైతే	అస్మిన్	=	ఈ
అహమ్	=	నేను	రణసముద్యమే	=	మహారణభూమి యందు
అవస్థితాన్	=	రణరంగమున నిలిచి	మయా	=	నాతో (నాకు)
		యున్నట్టి	కైః, సహ	=	ఎవరితో
యోద్ధుకామాన్	=	యుద్ధాభిలాషులైన	యోద్ధవ్యమ్	=	యుద్ధము చేయవలసి
ఏతాన్	=	ఈ ప్రతియోధులను	యున్నద్	=	(అంతవఱకును రథమును
నిరీక్షే	=	చక్కగాచూడగలనో		=	నిలిపియుంచుము)

రణరంగమునందు యుద్ధాభిలాషులై నిలిచియున్న ప్రతిపక్షయోధులందరిని బాగుగా పరిశీలించునంతవరకును, వారిలోఎవరితో నేను యుద్ధము చేయవలసియున్నదో గమనించునంతవరకును రథమును నిలిపియుంచుము. (22)

యోత్స్యమానావవేక్షేఽహం య ఏతేఽత్ర సమాగతాః ।

ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్బుద్ధేః యుద్ధే ప్రీయచికిర్షవః ॥ 23 ॥

యోత్స్యమానాన్, అవేక్షే, అహమ్, యే, ఏతే, అత్ర, సమాగతాః,

ధార్తరాష్ట్రస్య, దుర్బుద్ధేః, యుద్ధే, ప్రీయచికిర్షవః ॥ 23 ॥

దుర్బుద్ధేః	=	దుర్బుద్ధిగలవాడైన	అత్ర	=	ఇచ్చట (ఈ సమర భూమియందు)
ధార్తరాష్ట్రస్య	=	దుర్యోధనునకు	సమాగతాః	=	చేరియున్నారో
యుద్ధే	=	యుద్ధమునందు	యోత్స్యమానాన్	=	యుద్ధసన్నద్ధులై
ప్రీయచికిర్షవః	=	ప్రియమును గూర్చదలచినట్టివారు		=	యున్నట్టి వారిని
యే	=	ఎవరెవరు	అహమ్	=	నేను
ఏతే	=	(రాజులుగలరో) వీరు	అవేక్షే	=	చూచెదనుగాక

"దుర్బుద్ధియైన దుర్యోధనునకు ప్రీయమునుగూర్చుటకై యుద్ధమున పాల్గొనదలచి వచ్చియున్న రాజులను అందరిని ఒకపరి పరికించెదను." (23)

సంజయ ఉవాచ

ఏవముక్తో హృషీకేశో గుడాకేశేన భారత ।

సేనయోరుభయోర్మధ్యే స్థాపయిత్వా రథోత్తమమ్ ॥ 24 ॥

భీష్మద్రోణప్రముఖతః సర్వేషాం చ మహీక్షితామ్ ।

ఉవాచ పార్థ పశ్యేతాన్ సమవేతాన్ కురూనితి ॥ 25 ॥

ఏవమ్, ఉక్తః, హృషీకేశః, గుడాకేశన, భారత,
సేనయోః, ఉభయోః, మధ్యే, స్థాపయిత్వా, రథోత్తమమ్ ॥ 24 ॥

భీష్మద్రోణప్రముఖతః, సర్వేషామ్, చ, మహీక్షితామ్,
ఉవాచ, పార్థ, పశ్య, ఏతాన్, సమవేతాన్, కురూన్, ఇతి ॥ 25 ॥

భారత!	= ఓ ధృతరాష్ట్ర!	సర్వేషామ్	= సమస్త
గుడాకేశన	= అర్జునునిచేత	మహీక్షితామ్	= రాజుల యెదుట
ఏవమ్	= ఈ విధముగా	రథోత్తమమ్	= ఉత్తమమైన రథమును
ఉక్తః	= చెప్పబడిన	స్థాపయిత్వా	= నిలిపి
హృషీకేశః	= శ్రీకృష్ణుడు	ఇతి, ఉవాచ	= ఈ విధముగా పలికెను
ఉభయోః	= ఉభయ పక్షములవారి	పార్థ!	= ఓ అర్జునా!
సేనయోః	= సేనలయొక్క	సమవేతాన్	= (యుద్ధమునకై)
మధ్యే	= మధ్య		చేరియున్న
భీష్మద్రోణ	} భీష్మద్రోణాదుల	ఏతాన్	= ఈ
ప్రముఖతః		కురూన్	= కౌరవులను
చ	= మరియు	పశ్య	= చూడుము

సంజయుడు పలికెను- ఓ ధృతరాష్ట్ర! అర్జునుని కోరికమేరకు శ్రీకృష్ణుడు ఆ దివ్యరథమును భీష్మద్రోణులకును, ఆ పక్షమునందలి మహారాజులందరికిని ఎదురుగా ఉభయసేనల మధ్య నిలిపెను. పిదప అతడు అర్జునునితో " పార్థ! ఇక్కడ సమావేశమైన ఈ కౌరవ వీరులందరిని పరికింపుము" అని నుడివెను. (24-25)

తత్రాపశ్యత్ స్థితాన్ పార్థః పితౄనథ పితామహాన్ ।

ఆచార్యాన్ మాతులాన్ భ్రాతృన్ పుత్రాన్ పౌత్రాన్ సఖీన్స్తథా ॥ 26 ॥

శ్వశురాన్ సుహృదశ్చైవ సేనయోరుభయోరపి ।

తత్ర, అపశ్యత్, స్థితాన్, పార్థః, పితౄన్, అథ, పితామహాన్,

ఆచార్యాన్, మాతులాన్, భ్రాతృన్, పుత్రాన్, పౌత్రాన్, సఖీన్, తథా ॥ 26 ॥

శ్వశురాన్, సుహృదః, చ, ఏవ, సేనయోః, ఉభయోః, అపి ।

అథ	=	తరువాత	మాతులాన్	=	మేనమామలను
పార్థః	=	అర్జునుడు	భాత్యాన్	=	సోదరులను
తత్ర	=	అచట(ఆ)	పుత్రాన్	=	పుత్రులను
ఉభయోః	=	ఉభయపక్షముల	పాత్రాన్	=	మనుమలను
సేనయోః, అపి	=	సేనలయందును	తథా	=	అట్లే
స్థితాన్	=	నిలిచియున్న	సఖీన్	=	మిత్రులను
పితౄన్	=	పినతండ్రులను	శ్వశురాన్, చ	=	పిల్లనిచ్చిన మామలను
		పెదతండ్రులను	మహృదః, చ	=	మొదలగు ఆత్మీయులను
పితామహాన్	=	తాతముత్తాతలను	ఏవ	=	అందఱిని
ఆచార్యాన్	=	గురువులను	అపశ్యత్	=	చూచెను

పిమ్మట పార్థుడు ఆ ఉభయసేనలయందును చేరియున్న పెదతండ్రులను, పినతండ్రులను, తాతముత్తాతలను, గురువులను, మేనమామలను, సోదరులను, పుత్రులను, పౌత్రులను, మిత్రులను, పిల్లనిచ్చిన మామలను మున్నగు ఆత్మీయులను చూచెను.

(26,27 పూర్వార్థము)

తాన్ సమీక్ష్య స కౌంతేయః సర్వాన్ బంధూవవస్థితాన్ || 27 ||
కృపయా పరయావిష్టో విషీదన్నిదమబ్రవీత్ ।

(28 పూర్వార్థము)

తాన్, సమీక్ష్య, సః, కౌంతేయః, సర్వాన్, బంధూన్, అవస్థితాన్ || 27 ||

కృపయా, పరయా, ఆవిష్టః, విషీదన్, ఇదమ్, అబ్రవీత్ ।

అవస్థితాన్, తాన్	=	చేరియున్నవారైన	పరయా, కృపయా	=	మిక్కిలి కనికరముతో
సర్వాన్, బంధూన్	=	బంధువులందఱిని	ఆవిష్టః	=	కూడినవాడై
సమీక్ష్య	=	పరికించి	విషీదన్	=	శోకించుచు
సః, కౌంతేయః	=	కుంతీపుత్రుడైన	ఇదమ్	=	ఈ వచనమును
		అర్జునుడు	అబ్రవీత్	=	పలికెను

సమరభూమికి వచ్చియున్న బంధువులను అందరిని చూచి, కుంతీపుత్రుడైన అర్జునుడు అత్యంత కరుణాసమంచితుడై శోకసంతప్తుడై ఇట్లు పలికెను. (27)

అర్జున ఉవాచ

దృష్ట్యేమం స్వజనం కృష్ణ యుయుత్సం సముపస్థితమ్ || 28 ||

సీదంతి మమ గాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి ।
 వేపథుశ్చ శరీరే మే రోమహర్షశ్చ జాయతే ॥ 29 ॥
 దృష్ట్వా, ఇమమ్, స్వజనమ్, కృష్ణ, యుయుత్సుమ్, సముపస్థితమ్ ॥ 28 ॥
 సీదంతి, మమ, గాత్రాణి, ముఖమ్, చ, పరిశుష్యతి,
 వేపథుః, చ, శరీరే, మే, రోమహర్షః, చ, జాయతే ॥ 29 ॥

కృష్ణ! = ఓ కృష్ణ!
 సముపస్థితమ్ = (సమరభూమికి)
 చేరియున్న
 యుయుత్సుమ్ = యుద్ధాభిలాషతోనున్న
 ఇమమ్ } = ఈ స్వజన
 స్వజనమ్ } = సముదాయమును
 దృష్ట్వా = చూచి
 మమ = నాయొక్క
 గాత్రాణి = అంగములు
 సీదంతి = పట్టుతప్పుచున్నవి

చ = మఱియు
 ముఖమ్ = నోరు
 పరిశుష్యతి = ఎండిపోవుచున్నది
 చ = ఇంకను
 మే = నాయొక్క
 శరీరే = శరీరమునందు
 వేపథుః = కంపము
 రోమహర్షః, చ = గగుర్పాటు గూడ
 జాయతే = కలుగుచున్నది

అర్జునుడు పలికెను- ఓ కృష్ణ! సమరోత్సాహముతో రణరంగమున నిలిచియున్న ఈ స్వజనసమూహమును జూచి, నా అవయవములు శిథిలములగుచున్నవి. నోరు ఎండిపోవుచున్నది. శరీరమునందు వణుకు, గగుర్పాటు కలుగుచున్నవి. (28½-29)

గాండీవం ప్రంపతే హస్తాత్ త్వక్చైవ పరిదహ్యతే ।

న చ శక్నోమ్యవస్థాతుం భ్రమతివ చ మే మనః ॥ 30 ॥

గాండీవమ్, ప్రంపతే, హస్తాత్, త్వక్, చ, ఏవ, పరిదహ్యతే,

న, చ, శక్నోమి, అవస్థాతుమ్, భ్రమతి, ఇవ, చ, మే, మనః ॥ 30 ॥

హస్తాత్ = చేతినుండి
 గాండీవమ్ = గాండీవధనుస్సు
 ప్రంపతే = జారిపోవుచున్నది
 చ, త్వక్ ఏవ = మఱియు చర్మము గూడ
 పరిదహ్యతే = తాపమునొందుచున్నది
 చ, మే = అట్లే నాయొక్క
 మనః = మనస్సు

భ్రమతి, ఇవ = భ్రమకులోనగు
 చున్నట్లున్నది
 (అతః) = అందువలన
 అవస్థాతుమ్, చ = నిశ్చలముగా నిలిచి
 యుండుటకును
 న, శక్నోమి = సమర్థుడను
 కాకున్నాను

గాండీవము చేతినుండి జారిపోవుచున్నది. చర్మము తపించిపోవుచున్నది. మనస్సు భ్రమకు గురియైనట్లు అనిపించుచున్నది. కనుక ఇక్కడ నిలబడలేకపోవుచున్నాను. (30)

నిమిత్తాని చ పశ్యామి విపరీతాని కేశవ ।

న చ శ్రేయోఽనుపశ్యామి హత్వా స్వజనమూహవే ॥ 31 ॥

నిమిత్తాని, చ, పశ్యామి, విపరీతాని, కేశవ,

న, చ, శ్రేయః, అనుపశ్యామి, హత్వా, స్వజనమ్, ఆహవే ॥ 31 ॥

కేశవ!	= ఓ కృష్ణా!	స్వజనమ్	= స్వజనసమూహమును
విపరీతాని	= విపరీతములైన		(ఆత్మీయులను)
	(అశుభసూచకములైన)	హత్వా	= చంపి
నిమిత్తాని, చ	= శకునములను గూడ	శ్రేయః, చ	= (ఎట్టి) శ్రేయస్సును
పశ్యామి	= చూచుచున్నాను		గూడ
ఆహవే	= యుద్ధమునందు	న, అనుపశ్యామి	= చూడజాలకున్నాను.

ఓ కేశవా! పెక్కు అపశకునములు కనబడుచున్నవి. యుద్ధమున స్వజనసమూహమును చంపుటచే శ్రేయస్సు కలుగునని అనిపించుటలేదు. (31)

న కాంక్షే విజయం కృష్ణ న చ రాజ్యం సుఖాని చ ।

కిం నో రాజ్యేన గోవింద కిం భోగైర్జీవితేన వా ॥ 32 ॥

న, కాంక్షే, విజయమ్, కృష్ణ, న, చ, రాజ్యమ్, సుఖాని, చ,

కిమ్, నః, రాజ్యేన, గోవింద, కిమ్, భోగైః, జీవితేన, వా ॥ 32 ॥

కృష్ణ	= ఓ కృష్ణా!	రాజ్యేన	= (అట్టి) రాజ్యముతో
విజయమ్	= విజయమును	గోవింద!	= ఓ కృష్ణా!
న, కాంక్షే	= (నేను) కోరుటలేదు (కోరను)	కిమ్	= ఏమి ప్రయోజనము
చ, రాజ్యమ్,	= సుతీయు రాజ్యమును	వా	= అథవా (లేక)
న	సైతము కోరను	భోగైః	= భోగములతో (గాని)
సుఖాని, చ(న)	= సుఖములను గూడ కోరను	జీవితేన	= జీవితముతో (గాని)
నః	= మాకు	కిమ్	= ఏమి లాభము ?

ఓ కృష్ణా! నాకు విజయము గాని, రాజ్యము గాని, సుఖములు గాని అక్కరయే లేదు. గోవిందా! ఈ రాజ్యమువలనగాని, ఈ భోగములవలన గాని, ఈ జీవితమువలన గాని ప్రయోజనమేమి? (32)

యేషామర్థే కాంక్షితం నో రాజ్యం భోగాః సుఖాని చ ।

త ఇమేఽవస్థితా యుద్ధే ప్రాణాన్త్యక్త్యా ధనాని చ ॥ 33 ॥

యేషామ్, అర్థే, కాంక్షితమ్, నః, రాజ్యమ్, భోగాః, సుఖాని, చ,

తే, ఇమే, అవస్థితాః, యుద్ధే, ప్రాణాన్, త్యక్త్యా, ధనాని, చ ॥ 33 ॥

యేషామ్, అర్థే = ఎవరికొకటైతే

రాజ్యమ్ = రాజ్యము

భోగాః = భోగములు

సుఖాని, చ = సుఖములును

నః = మాకు

కాంక్షితమ్ = అభీష్టమో,
(అభీష్టములో)

తే = వారును

ఇమే = వీరును- అందఱును

ధనాని = సంపదలపైనను

చ = మరియు

ప్రాణాన్ = ప్రాణములపైనను

త్యక్త్యా = (ఆశలను)

వదులుకొని

యుద్ధే = యుద్ధమునందు

అవస్థితాః = నిలిచి (సన్నద్ధులై)

యున్నారు.

మనము ఎవరికై ఈ రాజ్యమును, భోగములను, సుఖములను కోరుకొనుచున్నామో, వారే ధనప్రాణములయెడ ఆశలు వదులుకొని యుద్ధమునకు వచ్చియున్నారు.(33)

ఆచార్యాః పితరః పుత్రాస్తథైవ చ పితామహాః ।

మాతులాః శ్వశురాః పౌత్రాః శ్యాలాః సంబంధివస్తథా ॥ 34 ॥

ఆచార్యాః, పితరః, పుత్రాః, తథా, ఏవ, చ, పితామహాః,

మాతులాః, శ్వశురాః, పౌత్రాః, శ్యాలాః, సంబంధినః, తథా ॥ 34 ॥

ఆచార్యాః = గురువులు

పితరః = పినతండ్రులు

పెదతండ్రులు

పుత్రాః, చ = కుమారులును

తథా, ఏవ = అట్లే

పితామహాః = తాతలు

మాతులాః = మేనమామలు

శ్వశురాః = పిల్లనిచ్చిన మామలు

పౌత్రాః = మనుమలు

శ్యాలాః = బావమఱదులు

తథా, సంబంధినః = అట్లే (ఇతర)

బంధువులు

(చేరియున్నారు)

గురువులు, తండ్రులు, తాతలు, కొడుకులు, మనుమలు, మేనమామలు, మామలు, బావమఱదులు, ఇతర బంధువులు మొదలగువారు అందఱును ఇచ్చటికి చేరియున్నారు.(34)

ఏతాన్ హంతుమిచ్ఛామి ఘ్నతోఽపి మధుసూదన ।

అపి త్రైలోక్యరాజ్యస్య హేతోః కిం ను మహీకృతే ॥ 35 ॥

ఏతాన్, న, హంతుమ్, ఇచ్ఛామి, ఘ్నతః, అపి, మధుసూదన,

అపి, త్రైలోక్యరాజ్యస్య, హేతోః, కిమ్, ను, మహీకృతే ॥ 35 ॥

మధుసూదన! = ఓ మధుసూదనా!

ఘ్నతః, అపి = (నేను) చంపబడినను

త్రైలోక్యరాజ్యస్య = (లేక) మూడులోకముల
రాజ్యాధిపత్యము

హేతోః, అపి = నిమిత్తమైనను

ఏతాన్ = వీరిని (ఈ స్వజనులను)

హంతుమ్ = చంపుటకు

న, ఇచ్ఛామి = ఇష్టపడను

మహీకృతే = భూమండలము

కొరకైతే

కిమ్, ను = చెప్పవలసినదేమి?

ఓ మధుసూదనా! ముల్లోకాధిపత్యముకొరకైనను నేను ఎవ్వరినీ చంపను. ఇక ఈ భూమండలవిషయమై చెప్పనేల? అట్లే వీరిలో ఎవ్వరైనను నన్ను చంపబూనిననూ నేను మాత్రము వీరిని చంపనే చంపను. (35)

నిహత్య ధార్తరాష్ట్రాన్ః కా ప్రీతిః స్యాజ్జనార్దన ।

పాపమేవాశ్రయేదస్మాన్ హత్వైతానాతతాయినః ॥ 36 ॥

నిహత్య, ధార్తరాష్ట్రాన్, నః, కా, ప్రీతిః, స్యాత్, జనార్దన,

పాపమ్, ఏవ, ఆశ్రయేత్, అస్మాన్, హత్వా, ఏతాన్, ఆతతాయినః ॥ 36 ॥

జనార్దన! = ఓ జనార్దనా!

ధార్తరాష్ట్రాన్ = ధృతరాష్ట్ర
కుమారులను

నిహత్య = చంపినచో

నః = మనకు

కా, ప్రీతిః } = ఎట్టి సంతోషము
స్యాత్? } = కలుగును?

ఏతాన్ = ఇట్టి (ఈ)

ఆతతాయినః = ఆతతాయులను
(దుష్టులను)

హత్వా = చంపుటవలన

అస్మాన్ = మనలను

పాపమ్, ఏవ } = పాపమే

ఆశ్రయేత్ } = చుట్టుముట్టును

ఓ జనార్దనా! ఈ ధార్తరాష్ట్రులను చంపి, మనము బావుకొనునది ఏమి? (మనము మూట కట్టుకొనునది యేమి?) ఈ ఆతతాయులను చంపుటవలన మనకు పాపమే కలుగును. (36)

తస్మాన్నార్తా వయం హంతుం ధార్తరాష్ట్రాన్ స్వబాంధవాన్ ।

స్వజనం హి కథం హత్వా సుఖినః స్యామ మాధవ ॥ 37 ॥

తస్మాత్, న, అర్థాః, వయమ్, హంతుమ్, ధార్తరాష్ట్రాన్, స్వబాంధవాన్,

స్వజనమ్, హి, కథమ్, హత్వా, సుఖినః, స్యామ, మాధవ ॥ 37 ॥

తస్మాత్ = అందువలన

మాధవ! = ఓ మాధవా!

స్వబాంధవాన్ = మన

బంధువులైన

ధార్తరాష్ట్రాన్ = ధార్తరాష్ట్రులను

హంతుమ్ = హతమార్చుటకు

వయమ్ = మనము

న, అర్థాః = అర్థులముకాము

(మనమువారిని చంపదగదు)

హి = ఏలనన

స్వజనమ్ = స్వజనులను

హత్వా = చంపి

కథం, సుఖినః = ఎట్లు సుఖులము

స్యామ = కాగలము

కనుక, ఓ మాధవా! మనబంధువులైన ఈ ధార్తరాష్ట్రులను చంపుట మనకు తగదు. స్వజనులను చంపిన మనకు సుఖము ఎట్లు అబ్బును? (37)

యద్యప్యేతే న పశ్యంతి లోభోపహతచేతసః ।

కులక్షయకృతం దోషం మిత్రద్రోహే చ పాతకమ్ ॥ 38 ॥

కథం న జ్ఞేయమస్మాభిః పాపాదస్మాన్నివర్తితుమ్ ।

కులక్షయకృతం దోషం ప్రపశ్యద్భిర్జనార్దన ॥ 39 ॥

యద్యపి, ఏతే, న, పశ్యంతి, లోభోపహతచేతసః,

కులక్షయకృతమ్, దోషమ్, మిత్రద్రోహే, చ, పాతకమ్ ॥ 38 ॥

కథమ్, న, జ్ఞేయమ్, అస్మాభిః, పాపాత్, అస్మాత్, నివర్తితుమ్,

కులక్షయకృతమ్, దోషమ్, ప్రపశ్యద్భిః, జనార్దన ॥ 39 ॥

యద్యపి = ఒకవేళ

లోభోపహత } = లోభముచే

చేతసః } = భ్రష్టచిత్తులై

ఏతే = వీరు

కులక్షయ } = కులనాశము

కృతమ్ } = వలనకలుగు

దోషమ్, చ = దోషమును

మిత్రద్రోహే = మిత్రద్రోహకారణముగా

పాతకమ్, చ = (కలుగు) పాపమును

న, పశ్యంతి = చూడకున్నవారైనను

జనార్దన! = ఓ జనార్దనా!

కులక్షయ } = కులక్షయమువలన

కృతమ్ } = కలుగు

దోషమ్ = దోషమును

ప్రపశ్యద్భిః	= చక్కగా	పాపాత్	= పాపమునుండి
	ఎఱింగినవారమైన	నివర్తితుమ్	= మఱలుటకు
అస్మాభిః	= మనచే	కథమ్	= ఏల
అస్మాత్	= ఇట్టి	న, జ్ఞేయమ్	= ఆలోచింపరాదు?

లోభకారణముగ భ్రష్టచిత్తులైన వీరు కులక్షయమువలన కలుగు దోషములను, మిత్రద్రోహమువలన సంభవించు పాపములను చూడకున్నచో, ఓ జనార్దనా! కులనాశనమువలన కలుగు నష్టములను ఎరింగిన మనము ఈ పాపములకు దూరముగా ఉండుటకు ఏల ఆలోచింపరాదు? (38-39)

కులక్షయే ప్రణశ్యంతి కులధర్మాః సనాతనాః ।

ధర్మే నష్టే కులం కృత్స్నమ్ అధర్మోఽభిభవత్యుత ॥ 40 ॥

కులక్షయే, ప్రణశ్యంతి, కులధర్మాః, సనాతనాః,

ధర్మే, నష్టే, కులమ్, కృత్స్నమ్, అధర్మః, అభిభవతి, ఉత ॥ 40 ॥

కులక్షయే = కులక్షయకారణముగ

సనాతనాః = సనాతనములైన

(పరంపరాగతము

లైన)

కులధర్మాః = కులధర్మములు

ప్రణశ్యంతి = నశించిపోవును

ధర్మే, నష్టే = ధర్మము అంతరించి

పోవుచుండగా

కృత్స్నమ్ = సమస్తమైన (పూర్తిగా)

కులమ్ = వంశము (నందు)

అధర్మః, ఉత = అధర్మమే

అభిభవతి = వ్యాపించును.

కులక్షయమువలన సనాతనములైన కులధర్మములన్నియును నశించును. ధర్మము అంతరించి పోయినప్పుడు కులమునందు అంతటను పాపమేవ్యాపించును. (40)

అధర్మాభిభవాత్ కృష్ణ ప్రదుష్యంతి కులస్త్రీయః ।

స్త్రీషు దుష్టాసు వార్షేయ జాయతే వర్ణసంకరః ॥ 41 ॥

అధర్మాభిభవాత్, కృష్ణ, ప్రదుష్యంతి, కులస్త్రీయః,

స్త్రీషు, దుష్టాసు, వార్షేయ, జాయతే, వర్ణసంకరః ॥ 41 ॥

కృష్ణ! = ఓ కృష్ణా!

అధర్మాభిభవాత్ = అధర్మము (పాపము)

అధికమగుటవలన

కులస్త్రీయః = కులస్త్రీలు

ప్రదుష్యంతి = మిక్కిలిదూషితలగుదురు

వార్షేయ = కృష్ణా!

స్త్రీమ	=	స్త్రీలు	వర్ణసంకరః	=	వర్ణసాంకర్యము
దుష్టాసు	=	దూషితలైనపుడు	జాయతే	=	ఉత్పన్నమగును

ఓ కృష్ణా! అధర్మము (పాపము) పెచ్చుపెరిగిపోయినప్పుడు కులస్త్రీలు మిక్కిలి దూషితలగుదురు. ఓ వార్ణేయా! స్త్రీలు దూషితలు ఐనచో వర్ణసాంకర్యము ఏర్పడును. (41)

సంకరో నరకాయైవ కులఘ్నానాం కులస్య చ ।

పతంతి పితరో హ్యేషాం లుప్తపిండోదకక్రియాః ॥ 42 ॥

సంకరః, నరకాయ, ఏవ, కులఘ్నానామ్, కులస్య, చ,

పతంతి, పితరః, హి ఏషామ్, లుప్తపిండోదకక్రియాః ॥ 42 ॥

సంకరః	=	వర్ణసాంకర్యము	లుప్తపిండోదకక్రియాః	=	పిండోదకక్రియలు
కులఘ్నానామ్, చ	=	కులఘాతకులకును			లుప్తమైనవారు(ను)
కులస్య	=	కులమునకును	ఏషామ్	=	వీరియొక్క
నరకాయ, ఏవ	=	నరకము కొఱకే	పితరః, హి	=	పితరులు కూడ
		(నరకప్రాప్తియే) ఆగును	పతంతి	=	అధోగతి
					పాలయ్యెదరు.

వర్ణసాంకర్యము కులఘాతకులను, కులమును నరకమునందు పడవేయును. పిండోదకములు (శ్రాద్ధతర్పణములు) లోపించినందువలన వారి పితరులును అధోగతి పాలయ్యెదరు. (42)

దోషైరేతైః కులఘ్నానాం వర్ణసంకరకారకైః ।

ఉత్పాద్యంతే జాతిధర్మాః కులధర్మాశ్చ శాశ్వతాః ॥ 43 ॥

దోషైః, ఏతైః, కులఘ్నానామ్, వర్ణసంకరకారకైః,

ఉత్పాద్యంతే, జాతిధర్మాః, కులధర్మాః, చ, శాశ్వతాః ॥ 43 ॥

ఏతైః	=	ఇట్టి	శాశ్వతాః	=	సనాతనములైన
వర్ణసంకరకారకైః	=	వర్ణసాంకర్యములకు	కులధర్మాః, చ	=	కులధర్మములును
		హేతువులైన			
దోషైః	=	దోషములచే	జాతిధర్మాః	=	జాతిధర్మములును
కులఘ్నానామ్	=	కులఘాతకులయొక్క	ఉత్పాద్యంతే	=	నష్టములగును.

వర్ణసాంకర్యమునకు మూలములైన ఈ దోషములవలన కులఘాతకులయొక్క సనాతన కులధర్మములు, జాతిధర్మములు నష్టమగును. (43)

ఉత్పన్నకులధర్మాణాం మనుష్యాణాం జనార్దన ।
నరకేఽనియతం వాసో భవతీత్యనుశుశ్రుమ ॥ 44 ॥

ఉత్పన్నకులధర్మాణామ్, మనుష్యాణామ్, జనార్దన,
నరకే, అనియతమ్, వాసః, భవతి, ఇతి, అనుశుశ్రుమ ॥ 44 ॥

జనార్దన!	= ఓ జనార్దనా!	నరకే	= నరకమునందు
ఉత్పన్నకుల-	} కులధర్మములు	వాసః	= నివాసము
ధర్మాణామ్		భవతి	= అగును
మనుష్యాణామ్	= మనుష్యులకు	ఇతి	= అని
అనియతమ్	= నిరవధికముగా	అనుశుశ్రుమ	= వినుచున్నాము.

ఓ జనార్దనా! కులధర్మములు నశించినవారికి నిరవధికముగా (కలకాలము) నరకప్రాప్తి తప్పదని ప్రతీతి. (44)

అహో బత మహత్పాపం కర్తుం వ్యవసితా వయమ్ ।

యద్రాజ్యసుఖలోభేన హంతుం స్వజనముద్యతాః ॥ 45 ॥

అహో, బత, మహత్, పాపమ్, కర్తుమ్, వ్యవసితాః, వయమ్,
యత్, రాజ్యసుఖలోభేన, హంతుమ్, స్వజనమ్, ఉద్యతాః ॥ 45 ॥

అహో	= అయ్యో!	యత్	= ఏదయితే
బత	= ఎంత దారుణము!!		(ఏమహాపాపమునకైతే)
వయమ్	= మనము	రాజ్యసుఖ	} = రాజ్యసుఖ
	(బుద్ధిమంతులమై	లోభేన	
	గూడ)	స్వజనమ్	= స్వజనులను
మహత్ పాపమ్	= మహాపాపమును	హంతుమ్	= చంపుటకు
కర్తుమ్	= చేయుటకు	ఉద్యతాః	= ఉద్యక్తులమైతిమో (అట్టి
వ్యవసితాః	= సిద్ధమైతిమి		మహాపాపమునకు ఒడిగట్టితిమి)

అయ్యో! మనము బుద్ధిమంతులమైయుండియు రాజ్యసుఖలోభముచే స్వజనులనే సంహరించుటకు ఉద్యక్తులమై ఈ ఘోరపాపకృత్యములకు ఒడిగట్టుచున్నాము- ఇది యెంత దారుణము? (45)

యది మామప్రతీకారమశస్త్రం శస్త్రపాణాయః ।

ధార్తరాష్ట్ర రణే హమ్యః తన్నే క్షేమతరం భవేత్ ॥ 46 ॥

యది, మామ్, అప్రతీకారమ్, అశస్త్రమ్, శస్త్రపాణయః,
ధార్తరాష్ట్రాః, రణే, హన్యుః, తత్, మే, క్షేమతరమ్, భవేత్ ॥ 46 ॥

యది	= ఒకవేళ	ధార్తరాష్ట్రాః	= ధార్తరాష్ట్రులు
అశస్త్రమ్	= శస్త్రములను	రణే	= సమరమునందు
	త్యజించినట్టి	హన్యుః	= చంపినవారైనను
అప్రతీకారమ్	= ప్రతీకారమును		(చంపినను)
	చేయనట్టి	తత్, మే	= అది నాకు
మామ్	= నన్ను	క్షేమతరమ్	= శ్రేయస్కరమే
శస్త్రపాణయః	= శస్త్రములను చేబూనిన	భవేత్	= అగును

శస్త్రరహితుడనై, ఎదిరింపని నన్ను శస్త్రములను చేబూని ధార్తరాష్ట్రులు యుద్ధమున వధించినను, అది నాకు మిక్కిలి క్షేమకరమే యగును. (46)

సంజయ ఉవాచ

వివముక్తార్జునః సంఖ్యే రథోపన్త ఉపావిశత్ ।

విస్ఫుజ్య సశరం చాపం శోకసంవిగ్నమానసః ॥ 47 ॥

ఏవమ్, ఉక్త్వా, అర్జునః, సంఖ్యే, రథోపస్థే, ఉపావిశత్,

విస్ఫుజ్య, సశరమ్, చాపమ్, శోకసంవిగ్నమానసః ॥ 47 ॥

సంఖ్యే	= రణభూమియందు	చాపమ్	= ధనుస్సును
శోకసంవిగ్నమానసః	= శోకాకులమనస్కుడైన	విస్ఫుజ్య	= విసర్జించి
అర్జునః	= అర్జునుడు	రథోపస్థే	= రథముయొక్క
ఏవమ్	= ఇట్లు		వెనుకభాగమున
ఉక్త్వా	= పలికి		
సశరమ్	= బాణములతో గూడిన	ఉపావిశత్	= చతికిలబడెను.

సంజయుడు పలికెను - అర్జునుడు ఈ విధముగా పలికి శోకసంవిగ్నమానసుడై, యుద్ధభూమి యందు ధనుర్పాణములను త్యజించి, రథము వెనుకభాగమున చతికిలబడెను. (47)

ఓం తత్పదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే అర్జునవిషాదయోగోనామ ప్రథమోఽధ్యాయః ॥ ౧ ॥

అథ ద్వితీయోఽధ్యాయః - సాంఖ్యయోగః

(రెండవ అధ్యాయము - సాంఖ్యయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 10వ శ్లోకమువఱకు) అర్జునుని యుద్ధవైముఖ్య విషయమున శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదము - (11 నుండి 30 వఱకు) సాంఖ్యయోగ వివరణము - (31 నుండి 38 వఱకు) జ్ఞాత్రధర్మమును అనుసరించి యుద్ధాచరణముయొక్క ఆవశ్యకస్థితి నిరూపణము - (39 నుండి 53 వఱకు) నిష్కామ కర్మయోగ వివరణము, (54 నుండి 72 వఱకు) స్థితప్రజ్ఞాని లక్షణములు, మహత్త్వము.]

సంజయ ఉవాచ

తం తథా కృపయావిష్టమ్ అశ్రుపూర్ణాకులేక్షణమ్ ।

విషీదంతమిదం వాక్యమ్ ఉవాచ మధుసూదనః ॥ 1 ॥

తమ్, తథా, కృపయా, ఆవిష్టమ్, అశ్రుపూర్ణాకులేక్షణమ్,

విషీదంతమ్, ఇదమ్, వాక్యమ్, ఉవాచ, మధుసూదనః ॥ 1 ॥

తథా	=	ఆ విధముగా	విషీదంతమ్	=	శోకించుచున్నవాడును
కృపయా,	}	=	కరుణతో		- అగు
ఆవిష్టమ్					
అశ్రుపూర్ణాకు	}	=	నిండినవాడును		తమ్
లేక్షణమ్					
					= ఆ అర్జునుని గూర్చి
					మధుసూదనః = శ్రీకృష్ణుడు
					ఇదమ్ వాక్యమ్ = ఈ వాక్యమును
					ఉవాచ = పలికెను.

సంజయుడు పలికెను- ఈ విధముగా కరుణాపూరితహృదయుడైన అర్జునుని కనులలో అశ్రువులు నిండియుండెను. అవి అతని వ్యాకులపాటును, శోకమును తెలుపుచుండెను. అట్టి అర్జునునితో శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఇట్లనెను. (1)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

కుతస్త్వాకశ్మలమిదం విషమే సముపస్థితమ్ ।

అనార్యజుష్టమస్వర్గమ్ అకీర్తికరమర్జున ॥ 2 ॥

కుతః, త్వా, కశ్మలమ్, ఇదమ్, విషమే, సముపస్థితమ్,

అనార్యజుష్టమ్, అస్వర్గమ్, అకీర్తికరమ్, అర్జున ॥ 2 ॥

అర్జున	= ఓ అర్జునా!	అనార్యజాష్టమ్	= శ్రేష్ఠులచే ఆచరింపబడునదియుకాదు
విషమే	= తగనిసమయమున	అస్వర్గమ్	= స్వర్గమును ఇచ్చునదియు కాదు
ఇదమ్ కశ్మలమ్	= ఇట్టి మోహము	అకీర్తికరమ్	= కీర్తిని కలిగించునదియు కాదు.
త్వా, కుతః	= నీకు ఎట్లు		
సముపస్థితమ్	= దాపురించినది?		
(యతః)	= ఏలనన, ఇది		

శ్రీభగవానుడు ఇట్లనెను - ఓ అర్జునా! తగనిసమయములో ఈ మోహము నీకు ఎట్లు దాపురించినది? ఇది శ్రేష్ఠులచే ఆచరింపబడునదియు కాదు, స్వర్గమును ఇచ్చునదియు కాదు, కీర్తిని కలిగించునదియు కాదు. (2)

క్షైర్యం మా స్మ గమః పార్థ వైతత్త్వయ్యుపపద్యతే ।

క్షుద్రం హృదయదౌర్బల్యం త్యక్తోత్తిష్ఠ పరంతప ॥ 3 ॥

క్షైర్యమ్, మా, స్మ, గమః, పార్థ, న, ఏతత్, త్వయి, ఉపపద్యతే,

క్షుద్రమ్, హృదయదౌర్బల్యమ్, త్యక్త్వా, ఉత్తిష్ఠ, పరంతప ॥ 3 ॥

పార్థ!	= ఓ అర్జునా!	పరంతప	= ఓ పరంతపా!
క్షైర్యమ్	= నపుంసకత్వమును (పిరికితనమును)	క్షుద్రమ్	= తుచ్ఛమైన
మా, స్మ, గమః	= పొందవద్దు	హృదయ	} = హృదయ
త్వయి	= నీ యందు (నీకు)	దౌర్బల్యమ్	
ఏతత్	= ఇది (ఈపిరికితనము)	త్యక్త్వా	= త్యజించి
న, ఉపపద్యతే	= కలుగరాదు (తగదు)	ఉత్తిష్ఠ	= లేము (యుద్ధమునకై నడుము బిగింపుము).

కావున, ఓ అర్జునా! పిరికితనమునకు లోనుకావద్దు. నీకిది ఉచితము కాదు. ఓ పరంతప! తుచ్ఛమైన ఈ హృదయదౌర్బల్యమును వీడి, యుద్ధమునకై నడుము బిగింపుము. (3)

అర్జున ఉవాచ

కథం భీష్మమహం సంఖ్యే ద్రోణం చ మధుసూదన ।

ఇమభిః ప్రతియోత్స్యామి పూజార్హావరిసూదన ॥ 4 ॥

కథమ్, భీష్మమ్, అహమ్, సంఖ్యే, ద్రోణమ్, చ, మధుసూదన,

ఇమభిః, ప్రతియోత్స్యామి, పూజార్హౌ, అరిసూదన ॥ 4 ॥

మధుసూదన	= ఓ మధుసూదనా!	ద్రోణమ్	= ద్రోణాచార్యుని
అహమ్	= నేను	ప్రతియోత్వామి	= ఎదుర్కొని
సంఖ్యే	= రణమునందు		పోరాడగలను?
కథమ్	= ఏ విధముగా	(యతః)	= ఏలననగా
ఇషుభిః	= బాణములతో	అరిసూదన	= ఓ అరిసూదనా!
భీష్మమ్	= భీష్మపితామహుని	(తా)	= ఆ ఇద్దఱును
చ	= మరియు	పూజార్హౌ	= (నాకు) పూజింప దగినవారు

అర్జునుడు పలికెను- ఓ మధుసూదనా! పూజ్యులైన భీష్మపితామహుని, ద్రోణాచార్యులను యుద్ధమున ఎదిరించి బాణములతో ఎట్లు పోరాడగలను? ఏలనన ఓ అరిసూదనా! ఆ ఇరువురును నాకు పూజ్యులు. (4)

గురూనహత్వా హి మహానుభావాన్

శ్రేయో భోక్తుం భైక్ష్యమపిహ లోకే ।

హత్వార్థకామాంస్తు

గురూనిహైవ

భుంజీయ

భోగాన్

రుధిరప్రదిగ్ధాన్ ॥ 5 ॥

గురూన్, అహత్వా, హి, మహానుభావాన్, శ్రేయః, భోక్తుమ్,

భైక్ష్యమ్, అపి, ఇహ, లోకే హత్వా, అర్థకామాన్, తు, గురూన్,

ఇహ, ఏవ, భుంజీయ, భోగాన్, రుధిరప్రదిగ్ధాన్ ॥ 5 ॥

మహానుభావాన్ = మహానుభావులైన

గురూన్ = గురువులను

అహత్వా = చంపక

ఇహ లోకే = (నేను) ఈలోకమున

భైక్ష్యమ్ అపి = భిక్షాస్సమును

ఐనను

భోక్తుమ్ = తినుటకు (తినుట)

శ్రేయః = శ్రేయస్కరము

(అని బావింతును)

హి = ఎందులకనగా

గురూన్ = గురుజనులను

హత్వా (అపి) = చంపి ఐనను

ఇహ = ఈ లోకమున

రుధిరప్రదిగ్ధాన్ = రక్తసిక్తమైన

అర్థకామాన్ = అర్థకామరూపములైన

భోగాన్, ఏవ, తు, = భోగములనే

భుంజీయ = అనుభవంపవలసి

యుండును గదా!

మహానుభావులైన ఈ గురుజనులను చంపకుండా బిచ్చమెత్తుకొనియైనను ఈ లోకమున జీవించుట నాకు శ్రేయస్కరమే. ఏలనన ఈ గురుజనులను

చంపినను, రక్తసిక్తములైన రాజ్యసంపదలను, భోగములను మాత్రమే
నేను అనుభవింపవలసి యుండునుగదా! (5)

న చైతద్విద్మః కతరన్తో గరీయో

యద్వా జయేషు యది వా నో జయేయుః ।

యావేవ హత్వా న జిజీవిషామః

తేఽవస్థితాః ప్రముఖే ధార్తరాష్ట్రాః ॥ 6 ॥

న, చ, ఏతత్, విద్మః, కతరత్, నః, గరీయః, యత్, వా, జయేషు, యది, వా, నః, జయేయుః,

యాన్, ఏవ, హత్వా, న, జిజీవిషామః, తే, అవస్థితాః, ప్రముఖే, ధార్తరాష్ట్రాః ॥ 6 ॥

ఏతత్ చ = ఇదియును

న, విద్మః = ఎఱుగము

నః = మనకు (యుద్ధము)
చేయుట, చేయకుండుట అను)

కతరత్ = రెండింటిలో ఏది

గరీయః = శ్రేష్ఠము

యత్, వా = మఱియు (దీనినిగూడ
ఎఱుగము)

జయేషు = వారిని మనము
జయించెదమా ?

యది, వా = లేక

నః = మనలను

జయేయుః = వారు జయింతురా?

యాన్ హత్వా = ఎవరిని చంపి (మేము)

న, జిజీవిషామః = జీవించుటకును ఇష్టపడము

తే ఏవ = వారే

(ఆ ఆత్మీయులే)

ధార్తరాష్ట్రాః = ధార్తరాష్ట్రులు

ప్రముఖే = (మన)

ఎట్టనిదుట

అవస్థితాః = నిలిచియున్నారు.

ఈ యుద్ధముచేయుట శ్రేష్ఠమా? లేక చేయకుండుట శ్రేష్ఠమా? అనునది
ఎఱుగము. యుద్ధమున వారిని మనము జయింతుమా? లేక మనలను వారు
జయింతురా? అను విషయమునుగూడ ఎఱుగము. మనకు ఆత్మీయులైన
ధార్తరాష్ట్రలే ఇచట మనలను ఎదిరించి (పోరాడుటకు) నిలిచియున్నారు. వారిని చంపి,
జీవించుటకును మనము ఇష్టపడము. (6)

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః

పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।

యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్నే

శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥ 7 ॥

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః, పృచ్ఛామి, త్వామ్, ధర్మసమ్మూఢచేతాః,
యత్, శ్రేయః, స్యాత్, నిశ్చితమ్, బ్రూహి, తత్, మే,
శిష్యః, తే, అహమ్, శాధి, మామ్, త్వామ్, ప్రపన్నమ్ ॥ 7 ॥

కార్పణ్యదోషోప హతస్వభావః	=	పిరికితనమనెడి దోషమునకులోనైన స్వభావముకలిగినవాడనై	తత్	=	దానిని
ధర్మ సమ్మూఢచేతాః	=	ధర్మవిషయమున మూఢచిత్తుడనై	మే	=	నాకు
త్వామ్	=	నిన్ను	బ్రూహి	=	తెలుపుము
పృచ్ఛామి	=	అడుగుచున్నాను	అహమ్	=	(ఏలనన) నేను
యత్	=	ఏ (ఏసాధన)	తే	=	నీకు
నిశ్చితమ్	=	నిశ్చయముగా	శిష్యః	=	శిష్యుడను
శ్రేయః, స్యాత్	=	మేలు అగునో?	త్వామ్	=	నిన్ను
			ప్రపన్నమ్	=	శరణుపొందినవాడను
			మామ్	=	(కనుక) నన్ను (నాకు)
			శాధి	=	ఉపదేశింపుము.

కార్పణ్యదోషము (పిరికితనము)నకు లోనై నా స్వభావమును కోల్పోయి
గిలగిలలాడుచున్నాను. ధర్మాధర్మముల విచక్షణకు దూరమై నా కర్తవ్యమును
నిర్ణయించుకొనలేకున్నాను. నాకు నిజముగా శ్రేయస్కరమైన దానిని తెలుపుము.
నేను నీకు శిష్యుడను. శరణాగతుడను, ఉపదేశింపుము.

న హి ప్రపశ్యామి మమాపనుద్యాత్
యచ్ఛోకముచ్ఛోషణమింద్రియాణామ్ ।

అవాప్య భూమావసపత్నమృద్ధం

రాజ్యం సురాణామపి చాధిపత్యమ్ ॥ 8 ॥

న, హి, ప్రపశ్యామి, మమ, అపనుద్యాత్
యత్, శోకమ్, ఉచ్ఛోషణమ్, ఇంద్రియాణామ్,
అవాప్య, భూమౌ, అసపత్నమ్, ఋద్ధమ్
రాజ్యమ్, సురాణామ్, అపి, చ, ఆధిపత్యమ్ ॥ 8 ॥

హి	=	ఏలనన	ఋద్ధమ్	=	ధనధాన్యసంపన్నమైన
భూమౌ	=	భూమియందు	రాజ్యమ్ చ	=	రాజ్యమును
అసపత్నమ్	=	నిష్కంటకమైన	సురాణామ్	=	దేవతలయొక్క

ఆధిపత్యమ్ = ఆధిపత్యమును
 అవాప్య, అపి = సాందియు
 యత్ = ఏదైతే
 మమ = నాయొక్క
 ఇంద్రియాణామ్ = ఇంద్రియములయొక్క
 (ఇంద్రియములను)

ఉచ్ఛోషణమ్ = శుష్కింపజేయునట్టి
 శోకమ్ = శోకమును
 అపనుద్యాత్ = దూరము చేయగలదో
 (తత్), = దానిని (ఆ
 ఉపాయమును)
 వ, ప్రపశ్యామి = చూడకున్నాను.

ఈ శోకము నా ఇంద్రియములను దహించివేయుచున్నది. సీరిసంపదలతో గూడిన తిరుగులేని రాజ్యాధికారము లభించినను, కడకు సురాధిపత్యము ప్రాప్తించినను ఈ శోకదాహము చల్లారునుపాయమును గాంచలేకున్నాను. (8)

సంజయ ఉవాచ

వివముక్త్యా హృషీకేశం గుడాకేశః పరంతప ।

వ యోత్స్య ఇతి గోవిందముక్త్యా తూష్ణీం బభూవ హ ॥ 9 ॥

ఏవమ్, ఉక్త్యా, హృషీకేశమ్, గుడాకేశః, పరంతప,

న, యోత్స్యే, ఇతి, గోవిందమ్, ఉక్త్యా, తూష్ణీమ్, బభూవ, హ ॥ 9 ॥

పరంతప = ఓ రాజా! (ఓ ధృతరాష్ట్రా!)

గుడాకేశః = అర్జునుడు

హృషీకేశమ్ = అంతర్యామియైన

శ్రీ కృష్ణుని (తో)

ఏవమ్, ఉక్త్యా = ఈ విధముగా పలికి

గోవిందమ్ = గోవిందుని ఉద్దేశించి

న, యోత్స్యే = "యుద్ధము చేయను"

ఇతి = అని

హ = స్పష్టముగా

ఉక్త్యా = పలికి

తూష్ణీమ్ బభూవ = మౌనము

వహించెను.

సంజయుడు పలికెను- ఓ రాజా! ఈ విధముగా పలికిన పిమ్మట అంతర్యామియైన శ్రీకృష్ణునితో గుడాకేశుడైన అర్జునుడు, "నేను యుద్ధము చేయనే చేయను" అని స్పష్టముగా నుడివి మౌనము వహించెను. (9)

తమువాచ హృషీకేశః ప్రహసన్నివ భారత ।

సేనయోరుభయోర్మధ్యే విషీదంతమిదం వచః ॥ 10 ॥

తమ్, ఉవాచ, హృషీకేశః, ప్రహసన్, ఇవ, భారత,

సేనయోః, ఉభయోః, మధ్యే, విషీదంతమ్, ఇదమ్, వచః ॥ 10 ॥

భారత	= ఓ ధృతరాష్ట్రా!	తమ్	= ఆతనిని
హృషీకేశ:	= అంతర్యామియైన		(ఆ అర్జునునితో)
	శ్రీకృష్ణ భగవానుడు	ప్రహసన్, ఇవ	= మందహాసముతో
ఉభయో:	ఉభయసేనల	ఇదమ్	= ఈ
సేనయో: మధ్యే	= మధ్యభాగమున	వచ:	= వచనమును
విషీదంతమ్	= శోకముతో		(మాటలను)
	పరితపించుచున్న	ఉవాచ	= పలికెను.

ఓ ధృతరాష్ట్రా! ఉభయసేనల మధ్య శోకసంతప్తుడైన అర్జునుని జూచి, శ్రీకృష్ణుడు మందహాసముతో ఇట్లు పలికెను. (10)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

అశోచ్యావన్వశోచత్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।
గతానూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితా: ॥ 11 ॥

అశోచ్యాన్, అన్వశోచ:, త్వమ్, ప్రజ్ఞావాదాన్, చ, భాషసే,
గతానూన్, అగతాసూన్, చ, న, అనుశోచంతి, పండితా: ॥ 11 ॥

త్వమ్	= నీవు	గతాసూన్	= ప్రాణములుపోయిన
అశోచ్యాన్	= శోకింపదగనివారిని		వారిని గూర్చియు
	గూర్చి	చ	= మఱియు
అన్వశోచ:	= శోకించుచున్నావు	అగతాసూన్	= ప్రాణములు
చ	= మఱియు		పోనివారిని గూర్చియు
ప్రజ్ఞావాదాన్	= ప్రజ్ఞావంతులవలె	పండితా:	= పండితులు
భాషసే	= పలుకుచున్నావు (కాని)	న, అనుశోచంతి	= శోకింపరు.

శ్రీభగవానుడు పలికెను-

ఓ అర్జునా! శోకింపదగని వారికొక్కై నీవు శోకించుచున్నావు. పైగా పండితుని (జ్ఞాని)వలె మాట్లాడుచున్నావు. పండితులైనవారు ప్రాణములుపోయిన వారిని గూర్చిగాని, ప్రాణములుపోని వారిని గుఱించిగాని శోకింపరు. (11)

న త్వేవాహం జాతు నాసం న త్వం నేమే జవాధిపా: ।

న చైవ న భవిష్యామ: సర్వే వయమత: పరమ్ ॥ 12 ॥

న, తు, ఏవ, అహమ్, జాతు, న, ఆసమ్, న, త్వమ్, న, ఇమే, జనాధిపాః,
న, చ, ఏవ, న, భవిష్యామః, సర్వే, వయమ్, అతః, పరమ్ || 12 ||

అహమ్	= నేను	జనాధిపాః	= రాజులు
జాతు	= ఒకప్పుడును	న (ఆసన్)	= 'లేరునది'యును లేదు
న, ఆసమ్	= లేను-అనునది	చ	= మరియు
న, తు, ఏవ	= లేనేలేదు	అతః, పరమ్	= ఇకమీదట
త్వమ్	= నీవు	వయమ్, సర్వే	= మనము అందఱము
న (ఆసీః)	= "లేవు-అనునది"లేదు	న, భవిష్యామః	= "లేకపోవుట" యనునది
ఇమే	= ఈ	న, ఏవ	= లేనే లేదు

నీవుగాని, నేనుగాని, ఈ రాజులుగాని ఉండని కాలమే లేదు. ఇక ముందు కూడ మనము ఉండము అనుమాటయే లేదు. (అన్ని కాలములలోను మనము ఉన్నాము. ఆత్మ శాశ్వతము. అది అన్ని కాలములయందును ఉండును. శరీరపతనముతో అది నశించునది కాదు.) (12)

దేహినోఽస్మిన్ యథా దేహీ కౌమారం యౌవనం జరా ।

తథా దేహాంతరప్రాప్తిః ధీరస్తత్ర న ముహ్యతి || 13 ||

దేహినః, అస్మిన్, యథా, దేహీ, కౌమారమ్, యౌవనమ్, జరా,

తథా, దేహాంతరప్రాప్తిః, ధీరః, తత్ర, న, ముహ్యతి || 13 ||

యథా	= ఎట్లయితే	తథా	= అట్లే
దేహినః	= జీవాత్మకు	దేహాంతరప్రాప్తిః	= మఱియొక దేహము
అస్మిన్, దేహీ	= ఈ దేహమునందు		ప్రాప్తించుటయు (కల్గును)
కౌమారమ్	= కౌమారము (బాల్యము)	తత్ర	= ఆ విషయమున
యౌవనమ్	= యౌవనము	ధీరః	= ధీరుడైనవాడు
జరా	= ముసలితనము (కలవో)	న, ముహ్యతి	= మోహమునకు గురికాడు.

జీవాత్మకు ఈ దేహమునందు కౌమారము, యౌవనము, వార్ధక్యము ఉన్నట్లే మఱియొక దేహప్రాప్తియు కలుగును. ధీరుడైనవాడు ఈ విషయమున మోహితుడు కాదు. (13)

మాత్రాస్పర్శాస్తు కౌంతేయ శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః ।

ఆగమాపాయినోఽనిత్యాః తాంస్తీతిక్షస్వ భారత || 14 ||

మాత్రాస్పర్శాః, తు, కౌంతేయ, శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః,
ఆగమాపాయినః అనిత్యాః, తాన్, తితిక్షస్వ, భారత ॥ 14 ॥

కౌంతేయ	=	ఓ కుంతీపుత్రా	(మఱియు)
శీతోష్ణసుఖ	}	శీతోష్ణములను,	అనిత్యాః = అనిత్యములు
దుఃఖదాః		సుఖదుఃఖములను	భారత = (కౌపున) భారతా
		కల్గించునవియైన	(అర్జునా!)
మాత్రాస్పర్శాః, తు =		విషయేంద్రియ	తాన్ = వాటిని
		సంయోగములయితే	(ఆ ద్వంద్వములను)
ఆగమాపాయినః =		ఉత్పత్తి వినాశశీలములు	తితిక్షస్వ = సహింపుము.

ఓ కౌంతేయా! విషయేంద్రియసంయోగమువలన శీతోష్ణములు, సుఖదుఃఖములు కలుగుచున్నవి. అవి ఉత్పత్తి వినాశశీలములు. అనిత్యములు. కనుక భారతా! వాటిని సహింపుము. (పట్టించుకొనకుము) (14)

యం హి న వ్యథయంత్యేతే పురుషం పురుషర్షభ ।

సమదుఃఖసుఖం ధీరం సోఽమృతత్వాయ కల్పతే ॥ 15 ॥

యమ్, హి, న, వ్యథయంతి, ఏతే, పురుషమ్, పురుషర్షభ,

సమదుఃఖసుఖమ్, ధీరమ్, సః, అమృతత్వాయ, కల్పతే ॥ 15 ॥

హి	=	ఏలనన	ఏతే	=	ఇవి (విషయేంద్రియ సంయోగములు)
పురుషర్షభ	=	ఓ పురుషశ్రేష్ఠా!			
సమదుఃఖసుఖమ్ =		సుఖదుఃఖములను	న, వ్యథయంతి =		వ్యాకులపఱచవో
		సమానముగా చూచునట్టి	సః	=	అతడు
యమ్, ధీరమ్ }	}	= ఏ ధీరుడైన పురుషుని	అమృతత్వాయ =		మోక్షముకొఱకు
పురుషమ్			కల్పతే	=	యోగ్యుడగును.

ఏలనన, ఓ పురుషశ్రేష్ఠా! ధీరుడైనవాడు సుఖదుఃఖములను సమానముగా చూచును. అట్టి పురుషుని విషయేంద్రియసంయోగములు చలింపజేయజాలవు. అతడే మోక్షమును పొందుటకు అర్హుడు. (15)

నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః ।

ఉభయోరపి దృష్టోఽంతః త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ 16 ॥

న, అసతః, విద్యతే, భావః, న, అభావః, విద్యతే, సతః,

ఉభయోః, అపి, దృష్టః, అంతః, తు, అనయోః, తత్త్వదర్శిభిః ॥ 16 ॥

అసతః = అసద్వస్తువునకు (లేనిదానికి)

భావః = ఉనికి

న విద్యతే = లేదు

తు = అయితే

సతః = సద్వస్తువునకు
(ఉన్నదానికి)

అభావః = లేమి (లేకుండుట)

న, విద్యతే = లేదు

అనయోః } = ఈ రెండింటి

ఉభయోః, అపి } = యొక్కయు

అంతః = తత్త్వము

తత్త్వదర్శిభిః = తత్త్వజ్ఞానులచేత

దృష్టః = చూడబడినది

(తెలిసికొనబడినది).

అసత్తు అనుదానికి (అనిత్యమైనదానికి) ఉనికియే లేదు. సత్తు అనుదానికి లేమి లేదు. ఈ విధముగ ఈ రెండింటియొక్క వాస్తవస్వరూపములను తత్త్వజ్ఞానియైనవాడే ఎఱుంగును. (16)

అవినాశి తు తద్విద్ధి యేన సర్వమిదం తతమ్ ।

వివాశమవ్యయస్యాస్య న కశ్చిత్ కర్తుమర్హతి ॥ 17 ॥

అవినాశి, తు, తత్, విద్ధి, యేన, సర్వమ్, ఇదమ్, తతమ్,

వినాశమ్, అవ్యయస్య, అస్య, న, కశ్చిత్, కర్తుమ్, అర్హతి ॥ 17 ॥

అవినాశి = నాశరహితమైన

తత్, విద్ధి = దానిని

తెలిసికొనుము

యేన, తు = దేనిచేనైతే

ఇదమ్, సర్వమ్ = ఈ జగత్తంతయు
(దృశ్యవర్గము)

తతమ్ = వ్యాప్తమైయున్నదో

అస్య } = శాశ్వతమైన

అవ్యయస్య } = దానియొక్క
(ఆత్మయొక్క)

వినాశమ్ = వినాశమును

కర్తుమ్ = చేయుటకు

కశ్చిత్ = ఎవ్వడును

న, అర్హతి = సమర్థుడు కాడు.

నాశరహితమైన ఆ సత్యము (పరమాత్మ తత్త్వము) జగత్తునందు అంతటను వ్యాపించియున్నదని యెరుంగుము. శాశ్వతమైన దానినెవ్వరును నశింపజేయజాలరు. (17)

అంతవంత ఇమే దేహ నిత్యస్యోక్తాః శరీరిణః ।

అనాశివోఽప్రమేయస్య తస్మాద్భ్యుధ్యస్య భారత ॥ 18 ॥

అంతవంతః, ఇమే, దేహః, నిత్యస్య, ఉక్తాః, శరీరిణః,
అనాశిన్ః, అప్రమేయస్య, తస్మాత్, యుధ్యస్య, భారత ॥ 18 ॥

భారత	= ఓ అర్జునా!	ఇమే, దేహః	= ఈ దేహములన్నియును
అనాశిన్ః	= నాశరహితమైనదియు	అంతవంతః	= నశించునవి అని
అప్రమేయస్య	= అప్రమేయ (అనిర్వచనీయ) మైనదియు	ఉక్తాః	= చెప్పబడినవి
నిత్యస్య	= శాశ్వతమైనదియు అగు	తస్మాత్	= అందువలన
శరీరిణః	= జీవాత్మయొక్క	యుధ్యస్య	= యుద్ధమొనరింపుము.

ఈ శరీరములు అన్నియును నశించునవియే. కాని జీవాత్మ నాశరహితము, అప్రమేయము (అనిర్వచనీయము), నిత్యము, కనుక (ఈ విషయమును ఎఱింగి) ఓ భరతవంశీ! అర్జునా! నీవు యుద్ధము చేయుము. (18)

య ఏనం వేత్తి హంతారం యశ్చైవం మన్యతే హతమ్ ।

ఉభౌ తౌ న విజానీతో నాయం హంతి న హన్యతే ॥ 19 ॥

యః, ఏనమ్, వేత్తి, హంతారమ్, యః, చ, ఏనమ్, మన్యతే, హతమ్,

ఉభౌ, తౌ, న, విజానీతః, న, అయమ్, హంతి, న, హన్యతే ॥ 19 ॥

యః	= ఎవడైతే	తౌ, ఉభౌ	= ఆ, ఉభయులును
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)	న, విజానీతః	= తెలిసికొనినవారు
హంతారమ్	= చంపునట్టి దానినిగా		(జ్ఞానులు) కారు
వేత్తి	= భావించునో		(ఏలనన)
చ	= అట్లే	అయమ్	= ఇది (ఈ ఆత్మ)
యః	= ఎవడయితే		వాస్తవముగా
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)	న, హంతి	= (ఎవరినీ) చంపదు
హతమ్	= చంపబడుదానినిగా	న, హన్యతే	= (ఎవరిచేతను)
మన్యతే	= భావించునో		చంపబడదు

ఆత్మ ఇతరులను చంపునని భావించువాడును, అది (ఆత్మ) ఇతరులచే చంపబడునని భావించువాడును, ఆ ఇద్దఱును అజ్ఞానులే. ఏలనన వాస్తవముగా ఆత్మ ఎవరినీ చంపదు, ఎవరిచేతను చంపబడదు. (19)

స జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్

నాయం భూత్వా భవితా వా స భూయః ।

అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో

స హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥ 20 ॥

స, జాయతే, మ్రియతే, వా, కదాచిత్, స, అయమ్, భూత్వా, భవితా, వా, స, భూయః,

అజః, నిత్యః, శాశ్వతః, అయమ్, పురాణః, స, హన్యతే, హన్యమానే, శరీరే ॥ 20 ॥

అయమ్ = ఇది (ఈ ఆత్మ)

కదాచిత్ = ఏ కాలమునందైనను

స, జాయతే = జన్మింపదు

వా = మరియు

స, మ్రియతే = మరణింపదు

వా = అట్లే

భూత్వా, భూయః } = ఉత్పన్నమై, అస్తిత్వమును
భవితా, స } పొందునదియుకాదు

(ఏలనన)

అయమ్ = ఇది (ఈ ఆత్మ)

అజః = జన్మలేనిది

నిత్యః = నిత్యమైనది

శాశ్వతః = శాశ్వతమైనది

పురాణః = సనాతనమైనది

శరీరే = శరీరము

హన్యమానే = చంపబడుచున్నను

స, హన్యతే = (ఇది)

చంపబడదు.

ఈ ఆత్మ ఏ కాలమునందును పుట్టదు, గిట్టదు. పుట్టి ఉండునది కాదు. ఇది భావ వికారములు లేనిది (ఉత్పత్తి, అస్తిత్వము, వృద్ధి, విపరీణామము, అపక్షయము, వినాశము అను ఆఱును భావవికారములు) ఇది జన్మ లేనిది. నిత్యము, శాశ్వతము, పురాతనము. శరీరము చంపబడినను ఇది చావదు. (20)

వేదావినాశినం నిత్యం య ఏనమజమవ్యయమ్ ।

కథం స పురుషః పార్థ కం ఘాతయతి హంతి కమ్ ॥ 21 ॥

వేద, అవినాశినమ్, నిత్యమ్, యః, ఏనమ్, అజమ్, అవ్యయమ్,

కథమ్, సః, పురుషః, పార్థ, కమ్, ఘాతయతి, హంతి, కమ్ ॥ 21 ॥

పార్థ = ఓ అర్జునా!

యః, పురుషః = ఏ పురుషుడు

ఏనమ్ = దీనిని (ఈ ఆత్మను)

అవినాశినమ్ = నాశరహితమైన దానినిగా

నిత్యమ్ = నిత్యమైనదానినిగా

అజమ్ = జన్మలేనిదానినిగా

అవ్యయమ్ = మార్పులేనిదానినిగా

వేద = తెలిసికొనునో

సః	= అతడు	ఘాతయతి	= చంపించును
	(ఆ పురుషుడు)	(కథమ్)	= ఎట్లు (ఏవిధముగా)
కథమ్	= ఎట్లు (ఏవిధముగా)	కమ్	= ఎవనిని
కమ్	= ఎవనిని	హంతి	= చంపును?

ఓ పార్థ! ఈ అత్మ వాశరహితము, నిత్యము అనియు, జననమరణములు లేనిదనియు, మార్పులేనిదనియు తెలిసికొనిన పురుషుడు ఎవరిని ఎట్లు చంపించును? ఎవరిని ఎట్లు చంపును? (21)

వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ
నవాని గృహ్లాతి నరోపరాణి ।
తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణా-
న్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ ॥ 22 ॥

వాసాంసి, జీర్ణాని, యథా, విహాయ, నవాని, గృహ్లాతి, నరః, అపరాణి,
తథా, శరీరాణి, విహాయ, జీర్ణాని, అన్యాని, సంయాతి, నవాని, దేహీ ॥ 22 ॥

యథా	= ఏ విధముగా	తథా	= అట్లే
నరః	= మానవుడు	దేహీ	= జీవాత్మ
జీర్ణాని	= జీర్ణమైనట్టి (ప్రాత)	జీర్ణాని	= ప్రాత
వాసాంసి	= వస్త్రములను	శరీరాణి	= శరీరములను
విహాయ	= త్యజించి	విహాయ	= వీడి
అపరాణి	= ఇతరములైన	అన్యాని	= ఇతరములైన
నవాని	= నూతనములైనవానిని (క్రొత్త వస్త్రములను)	నవాని	= క్రొత్తశరీరములను
గృహ్లాతి	= గ్రహించునో	సంయాతి	= పొందును

మానవుడు జీర్ణవస్త్రములను త్యజించి, నూతన వస్త్రములను ధరించినట్లు జీవాత్మ ప్రాతశరీరములను వీడి నూతనశరీరములను పొందును. (22)

వైనం చిందంతి శస్త్రాణి వైనం దహతి పావకః ।
న వైనం క్లేదయంత్యాపో న శోషయతి మారుతః ॥ 23 ॥
న, ఏనమ్, చిందంతి, శస్త్రాణి, న, ఏనమ్, దహతి, పావకః,
న, చ, ఏనమ్, క్లేదయంతి, అపః, న, శోషయతి, మారుతః ॥ 23 ॥

ఏవమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)	ఆపః	= నీరు
శస్త్రాణి	= శస్త్రములు	న, క్షేదయంతి	= తడుపజాలదు
న, ఛిందంతి	= చేదింపజాలవు	చ	= మఱియు
ఏవమ్	= దీనిని	మారుతః	= గాలి
పావకః	= అగ్ని	న, శోషయతి	= అరిపోవునట్లు చేయజాలదు.
న, దహతి	= దహింపజాలదు		
ఏవమ్	= దీనిని		

ఈ ఆత్మను శస్త్రములు చేదింపజాలవు. అగ్ని దహింపజాలదు. నీరు తడుపజాలదు. వాయువు అరిపోవునట్లు చేయజాలదు. (23)

అచ్ఛేద్యోఽయమదాహ్యోఽయమ్ అక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ ।

నిత్యః సర్వగతః స్థాణుః అచలోఽయం సనాతనః ॥ 24 ॥

అచ్ఛేద్యః, అయమ్, అదాహ్యః, అయమ్, అక్లేద్యః, అశోష్యః, ఏవ, చ,

నిత్యః, సర్వగతః, స్థాణుః, అచలః, అయమ్, సనాతనః ॥ 24 ॥

అయమ్	= ఇది (ఈ ఆత్మ)	అశోష్యః	= శోషింపజేయుటకు
అచ్ఛేద్యః	= చేదించుటకు		సాధ్యపడనిది
	సాధ్యముకానిది	అయమ్	= ఇది
అయమ్	= ఇది	నిత్యః	= నిత్యమైనది
అదాహ్యః	= దహింపవీలుకానిది	సర్వగతః	= సర్వవ్యాపి
అక్లేద్యః	= తడుపుటకు శక్యము	అచలః	= చలింపనిది
	కానిది	స్థాణుః	= స్థిరముగా ఉండునది
చ	= మఱియు	సనాతనః	= సనాతనమైనది.
ఏవ	= నిస్సందేహముగా		

ఈ ఆత్మ చేదించుటకును, దహించుటకును, తడుపుటకును, శోషింపజేయుటకును సాధ్యము కానిది. ఇది నిత్యము. సర్వవ్యాపి, చలింపనిది. (అచలము). స్థాణువు (స్థిరమైనది). సనాతనము. (శాశ్వతము) (24)

అవ్యక్తోఽయమచింత్యోఽయమ్ అవికార్యోఽయముచ్యతే ।

తస్మాదేవం విదిత్వైవం నానుశోచితుమర్హసి ॥ 25 ॥

అవ్యక్తః, అయమ్, అచింత్యః, అయమ్, అవికార్యః, అయమ్, ఉచ్యతే,

తస్మాత్, ఏవమ్, విదిత్వా, ఏనమ్, న, అనుశోచితుమ్, అర్హసి ॥ 25 ॥

అయమ్	= ఇది(ఈ ఆత్మ)
అవ్యక్తః	= వ్యక్తముకానిది (ఇంద్రియ గోచరము కానిది)
అయమ్	= ఇది
అచింత్యః	= మనస్సునకును ఆందనిది
అయమ్	= ఇది
అవికార్యః	= వికారములులేనిది
ఉచ్యతే	= (అని) చెప్పబడుచున్నది

తస్మాత్	= అందువలన ఓ అర్జునా!
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)
ఏవమ్	= ఈ రీతిగా (ఇంత వఱకును తెల్పుబడినట్లుగా)
విదిత్వా	= ఎఱింగి
అనుశోచితుమ్	= శోకించుటకు
న, అర్హసి	= అర్హుడవు కావు (అనగా శోకించుట ఉచితము కాదు)

ఈ ఆత్మ అవ్యక్తమైనది. (ఇంద్రియగోచరముగానిది) అచింత్యము (మనస్సునకును ఆందనిది.) వికారములు లేనిది. దీనిని గూర్చి ఇట్లు తెలిసికొనుము. కనుక ఓ అర్జునా! నీవు దీనికై శోకింపదగదు. (25)

అథ చైవం నిత్యజాతం నిత్యం వా మన్యసే మృతమ్ ।

తథాపి త్వం మహాబాహో చైవం శోచితుమర్హసి ॥ 26 ॥

అథ, చ, ఏనమ్, నిత్యజాతమ్, నిత్యమ్, వా, మన్యసే, మృతమ్,
తథాపి, త్వమ్, మహాబాహో, న, ఏవమ్, శోచితుమ్, అర్హసి ॥ 26 ॥

మహాబాహో	= ఓ మహాబాహూ!
అథ, చ	= కాని ఒకవేళ
త్వమ్	= నీవు
ఏనమ్	= దీనిని (ఈ ఆత్మను)
నిత్యజాతమ్	= సర్వదా జన్మించునట్టిది
వా	= అట్లే
నిత్యమ్	= సతతము

మృతమ్	= మరణించునట్టిది
మన్యసే	= (అని) భావించినచో
తథాపి	= అట్టేనను
ఏవమ్	= ఈ విధముగా
శోచితుమ్	= శోకించుటకు
న, అర్హసి	= అర్హుడవుకావు (శోకించుట తగదు).

ఓ అర్జునా! ఈ ఆత్మకు జననమరణములు కలవని ఒకవేళ నీవు భావించినప్పటికిని దీనికై నీవు శోకింపదగదు. (26)

జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ ।

తస్మాదపరిహార్యేర్థే న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ 27 ॥

జాతస్య, హి, ధ్రువః, మృత్యుః, ధ్రువమ్, జన్మ, మృతస్య, చ,
తస్మాత్, అపరిహర్యే, అర్థే, న, త్వమ్, శోచితుమ్, అర్హసి ॥ 27 ॥

హి	=	ఏలనన (ఇట్లు భావించినచో)	తస్మాత్	=	అందువలన
జాతస్య	=	పుట్టినవానికి	అపరిహర్యే	=	పరిహరించుటకు
మృత్యుః	=	మరణము		=	సాధ్యముకాని
ధ్రువః	=	నిశ్చయము (తప్పదు)	అర్థే	=	విషయమున
చ	=	మఱియు	త్వమ్	=	నీవు
మృతస్య	=	మరణించినవానికి	శోచితుమ్	=	శోకించుటకు
జన్మ	=	పుట్టుక	న, అర్హసి	=	అర్హుడవుకావు
ధ్రువమ్	=	నిశ్చితము(తప్పదు)		=	(శోకింపరాదు).

ఏలనన, పుట్టినవానికి మరణము తప్పదు. మరణించినవానికి పునర్జన్మ తప్పదు. కనుక అపరిహర్యములైన ఈ విషయములయందు నీవు శోకింపదగదు. (27)

అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమధ్యాని భారత ।
అవ్యక్తనిధనావ్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా ॥ 28 ॥

అవ్యక్తాదీని,	భూతాని,	వ్యక్తమధ్యాని,	భారత,
అవ్యక్తనిధనాని,	ఏవ,	తత్ర,	కా, పరిదేవనా ॥ 28 ॥
భారత	=	ఓ భారతా!	
	=	(ఓ అర్జునా!)	
భూతాని	=	ప్రాణులన్నియును	
అవ్యక్తాదీని	=	పుట్టుటకుముందు	
		అవ్యక్త	
		(అప్రకటిత)ములు	
అవ్యక్తనిధనాని,		మరణించిన పిమ్మట	
ఏవ		గూడ అవ్యక్తములే	
వ్యక్తమధ్యాని	=	(కేవలము)జనన	
		మరణముల	
		మధ్యకాలమున మాత్రమే	
		ప్రకటితములు	
		(ఇంద్రియ	
		గోచరములు)	
తత్ర	=	ఇట్టి స్థితియందు	
కా, పరిదేవనా	=	శోకించుట ఎందులకు?	
		(శోకించుట వ్యర్థము)	

ఓ అర్జునా! ప్రాణులన్నియును పుట్టుకకుముందు ఇంద్రియగోచరములు గావు- (అవ్యక్తములు) మరణానంతరముగూడ అవి అవ్యక్తములే- ఈ జననమరణముల మధ్యకాలమునందు మాత్రమే అవి ప్రకటితములు (ఇంద్రియ గోచరములు) అగుచుండును. ఇట్టి స్థితిలో వాటికై పరితపించుట నిష్ప్రయోజనము. (28)

ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి

కశ్చిదేనమ్

ఆశ్చర్యవద్వదతి

తథైవ

చాన్యః ।

ఆశ్చర్య

వచ్చెనమన్యః

శృణోతి

శ్రుత్వాప్యేనం

వేద

న

చైవ

కశ్చిత్ ॥ 29 ॥

ఆశ్చర్యవత్, పశ్యతి, కశ్చిత్, ఏనమ్, ఆశ్చర్యవత్, వదతి, తథా, ఏవ, చ, అన్యః,

ఆశ్చర్యవత్, చ, ఏనమ్, అన్యః, శృణోతి, శ్రుత్వా, అపి, ఏనమ్, వేద, న, చ, ఏవ, కశ్చిత్ ॥ 29 ॥

కశ్చిత్ = ఎవరో ఒకమహా
పురుషుడే
ఏనమ్ = దీనిని (ఈ ఆత్మను)
ఆశ్చర్యవత్ = ఆశ్చర్యమైనదానినిగా
పశ్యతి = చూచును
చ = మరియు
తథా, ఏవ = అట్లే
అన్యః = మరియుక మహాపురుషుడు
ఆశ్చర్యవత్ = (దీని తత్త్వమును)
ఆశ్చర్యకరముగా
వదతి = చెప్పును (వర్ణించును)

చ = అట్లే
అన్యః = మరియుకడు
(యోగ్యుడైనవాడే)
ఏనమ్ = దీనిని (ఈ ఆత్మను)
ఆశ్చర్యవత్ = ఆశ్చర్యముగా
శృణోతి = వినును
చ = మరియు
కశ్చిత్ = ఒక్కొక్కడు
శ్రుత్వా, అపి = విన్నప్పటికిని
ఏనమ్ = దీనిని
న, ఏవ, వేద = తెలిసికొనజాలడు.

ఎవరో ఒక మహాపురుషుడు మాత్రమే దీనిని (ఈ ఆత్మను) ఆశ్చర్యకరమైన దానినిగా చూచును. మరియుక మహాత్ముడు దీని తత్త్వమును ఆశ్చర్యకరముగా వర్ణించును. వేరొక పురుషుడు దీనిని ఆశ్చర్యకరమైన దానినిగా వినును. ఆ విన్నవారిలోకూడ కొందరు దీనినిగూర్చి ఏమియు ఎఱుగరు. (29)

దేహీ నిత్యమవధ్యోఽయం దేహీ సర్వస్య భారత ।

తస్మాత్ సర్వాణి భూతాని న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ 30 ॥

దేహీ, నిత్యమ్, అవధ్యః, అయమ్, దేహీ, సర్వస్య, భారత,

తస్మాత్, సర్వాణి, భూతాని, న, త్వమ్ శోచితుమ్, అర్హసి ॥ 30 ॥

భారత = ఓ అర్జునా!
అయమ్, దేహీ = ఈ ఆత్మ

సర్వస్య = ప్రతిప్రాణియొక్క
దేహీ = దేహమునందు

నిత్యమ్	=	ఎల్లప్పుడును
అవధ్యః	=	వధింపవీలుకానిదియై
		యుండును
తస్మాత్	=	అందువలన
సర్వాణి	=	సమస్తములైన

భూతాని	=	ప్రాణులను గూర్చి
		(ఏ ప్రాణికోటకు) ఐనను
త్వమ్	=	నీవు
శోచితుమ్	=	శోకించుటకు
న, అర్హసి	=	అర్హుడవుకావు
		(శోకింపదగదు).

ఓ అర్జునా! ప్రతిదేహమునందును ఉండెడి ఈ ఆత్మ వధించుటకు వీలుకానిది. కనుక ఏ ప్రాణిని గూర్చియైనను నీవు శోకింపదగదు. (30)

స్వధర్మమపి చావేక్ష్య న వికంపితుమర్హసి ।
ధర్మాద్ధి యుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్ క్షత్రియస్య న విద్యతే ॥ 31 ॥
స్వధర్మమ్, అపి, చ, అవేక్ష్య, న, వికంపితుమ్, అర్హసి,
ధర్మాత్, హి, యుద్ధాత్, శ్రేయః, అన్యత్, క్షత్రియస్య, న, విద్యతే ॥ 31 ॥

చ	=	ఇంకను	హి	=	ఏలనన
స్వధర్మం	=	(నీ) స్వధర్మమును	క్షత్రియస్య	=	క్షత్రియునకు
అవేక్ష్య	=	చూచి	ధర్మాత్	=	ధర్మయుక్తమైన
అపి	=	ఐనను	యుద్ధాత్	=	యుద్ధముకంటె
వికంపితుమ్	=	చలించుటకు	అన్యత్	=	మఱియొకటి
		(భయపడుటకు)	శ్రేయః	=	శ్రేయస్కరమైన కర్తవ్యము
న, అర్హసి	=	అర్హుడవుకావు	న, విద్యతే	=	ఉండదు.
		(భయపడదగదు)			

అంతేగాక, స్వధర్మమునుబట్టియు నీవు భయపడనక్కరలేదు. ఏలనన క్షత్రియునకు ధర్మయుద్ధమునకు మించినట్టి శ్రేయస్కరమైన కర్తవ్యము మఱియొకటి ఏదియును లేదు. (31)

యద్యచ్ఛయా చోపపన్నం స్వర్గద్వారమపావృతమ్ ।
సుఖినః క్షత్రియాః పార్థ లభంతే యుద్ధమీదృశమ్ ॥ 32 ॥
యద్యచ్ఛయా, చ, ఉపపన్నమ్, స్వర్గద్వారమ్, అపావృతమ్,
సుఖినః, క్షత్రియాః, పార్థ, లభంతే, యుద్ధమ్, ఈదృశమ్ ॥ 32 ॥

పార్థ	= ఓ పార్థా!	ఈదృశమ్	} = ఇట్టి
యాదృచ్ఛయా	= అనుకోకుండా (సంకల్పములేకుండా)	యుద్ధమ్	
ఉపపన్నమ్	= ప్రాప్తించినట్టిదియును	సుఖినః	= అదృష్టవంతులైన
చ	= మరియు	క్షత్రియాః	= క్షత్రియులు
అపావృతమ్	= తెలువబడిన		మాత్రమే
స్వర్గద్వారమ్	= స్వర్గద్వార(రూప)మై నట్టిదియు	లభంతే	= పొందుదురు.

ఓ పార్థా! యాదృచ్ఛికముగా అనగా అనుకోకుండా తటస్థించిన ఇట్టి యుద్ధము అదృష్టవంతులైన క్షత్రియులకే లభించును. ఇది స్వర్గమునకు తెలుచిన ద్వారము వంటిది. (32)

అథ చేత్స్యమిమం ధర్మం సంగ్రామం న కరిష్యసి ।

తతస్సధర్మం కీర్తిం చ హిత్వా పాపమవాప్స్యసి ॥ 33 ॥

అథ, చేత్, త్వమ్, ఇమమ్, ధర్మమ్, సంగ్రామమ్, న, కరిష్యసి,

తతః, స్వధర్మమ్, కీర్తిమ్, చ, హిత్వా, పాపమ్, అవాప్స్యసి ॥ 33 ॥

అథ, చేత్	= ఐనను, ఒకవేళ
త్వమ్	= నీవు
ఇమమ్	= ఈ (ఇట్టి)
ధర్మమ్	= ధర్మయుక్తమైన
సంగ్రామమ్	= యుద్ధమును
న, కరిష్యసి	= చేయనిచో

తతః	= పిమ్మట
స్వధర్మమ్, చ	= స్వధర్మమునూ
కీర్తిమ్	= కీర్తినీ
హిత్వా	= పోగొట్టుకొని
పాపమ్	= పాపమునే
అవాప్స్యసి	= పొందెదవు

ఈ యుద్ధము నీకు ధర్మబద్ధము. ఒకవేళ నీవు దీనిని ఆచరింపకున్నచో నీ స్వధర్మమునుండి పాటిపోయినవాడవు అగుదువు. దానివలన కీర్తిని కోల్పోవుదువు. పైగా నీవు పాపము చేసినవాడవగుదువు. (33)

అకీర్తిం చాపి భూతాని కథయిష్యంతి తేఽవ్యయామ్ ।

సంభావితస్య చాకీర్తిః మరణాదతిరిచ్యతే ॥ 34 ॥

అకీర్తిమ్, చ, అపి, భూతాని, కథయిష్యంతి, తే, అవ్యయామ్,

సంభావితస్య, చ, అకీర్తిః, మరణాత్, అతిరిచ్యతే ॥ 34 ॥

చ	= మఱియు
భూతాని	= సమస్తజనులు
తే	= నీయొక్క
అవ్యయామ్	= కలకాలము
	నిలిచియుండు

అకీర్తిమ్, అపి = అపకీర్తిని గూర్చియు
కథయిష్యంతి = చెప్పికొందురు

చ	= మఱియు
సంభావితస్య	= మాన్యుడైనవానికి
అకీర్తిః	= అపకీర్తి
మరణాత్	= మృత్యువుకంటెను
అతిరిచ్యతే	= అధిక (బాధాకర)
	మైనది.

లోకులెల్లరును బహుకాలమువఱకును నీ అపకీర్తినిగూర్చి చిలువలు పలువలుగా చెప్పికొందురు. మాన్యుడైన పురుషునకు అపకీర్తి మరణముకంటెను బాధాకరమైనది.(34)

భయాద్రణాదుపరతం మంస్యంతే త్వాం మహారథాః ।

యేషాం చ త్వం బహుమతో భూత్వా యాస్యసి లాఘవమ్ ॥ 35 ॥

భయాత్, రణాత్, ఉపరతమ్, మంస్యంతే, త్వామ్, మహారథాః,

యేషామ్, చ, త్వమ్, బహుమతః, భూత్వా, యాస్యసి, లాఘవమ్ ॥ 35 ॥

చ	= మఱియు
యేషామ్	= ఎవరిదృష్టిలో
త్వమ్	= నీవు
బహుమతః	= మిక్కిలిమాన్యుడవు
భూత్వా	= అయి (ఉంటివో)
లాఘవమ్	= (ఇప్పుడు) చులకన
యాస్యసి	= అయ్యెదవు

మహారథాః	= ఆ మహారథులు
త్వామ్	= నిన్ను
భయాత్	= భయమువలన
	(భయకారణముగా)
రణాత్	= యుద్ధమునుండి
ఉపరతమ్	= పాటిపోయినవానినిగా
మంస్యంతే	= తలంతురు.

ఈ మహారథులదృష్టిలో ఇప్పుడు నీవు మిక్కిలి మాన్యుడవు. యుద్ధవిముఖుడవైనచో వీరి దృష్టిలో నీవు ఎంతో చులకన అయ్యెదవు. అంతేగాక, నీవు పిరికివాడవై యుద్ధమునుండి పారిపోయినట్లు వీరు భావింతురు. (35)

అవాచ్యవాదాంశ్చ బహూన్ వదిష్యంతి తవాహితాః ।

నిందంతస్తవ సామర్థ్యం తతో దుఃఖతరం ను కిమ్ ॥ 36 ॥

అవాచ్యవాదాన్, చ, బహూన్, వదిష్యంతి, తవ, అహితాః,

నిందంతః, తవ, సామర్థ్యమ్, తతః, దుఃఖతరమ్, ను, కిమ్ ॥ 36 ॥

తవ	=	నీయొక్క	} =	ఆనరానిమాటలను
అహితాః	=	శత్రువులు		చ
తవ	=	నీ	వదిష్యంతి	= పలికెదరు
సామర్థ్యమ్	=	సామర్థ్యమును	తతః	= అంతకంటెను
నిందంతః	=	నిందించుచు	దుఃఖతరమ్	= ఆధికమైన దుఃఖము
బహూన్	=	అనేకములైన	కిమ్, ను	= ఇంక ఏముండును?

నీ శత్రువులు నీ సామర్థ్యమును నిందించుచు నిన్ను గూర్చి పెక్కు ఆనరాని మాటలను అందురు. అంతకంటె విచారకరమైన విషయమేముండును? (36)

హతో వా ప్రాప్స్యసి స్వర్గం జిత్వా వా భోక్ష్యసి మహీమ్ ।

తస్మాదుత్తిష్ఠ కౌంతేయ యుద్ధాయ కృతనిశ్చయః ॥ 37 ॥

హతః, వా, ప్రాప్స్యసి, స్వర్గమ్, జిత్వా, వా, భోక్ష్యసి, మహీమ్,

తస్మాత్, ఉత్తిష్ఠ, కౌంతేయ, యుద్ధాయ, కృతనిశ్చయః ॥ 37 ॥

వా	= ఒకవేళ	భోక్ష్యసి	= అనుభవించెదవు
హతః	= (నీవు) చంపబడినచో	తస్మాత్	= అందువలన
స్వర్గమ్	= స్వర్గమును	కౌంతేయ	= కుంతీకుమారా! (అర్జునా!)
ప్రాప్స్యసి	= పొందగలవు	యుద్ధాయ	= యుద్ధము
వా	= లేక (అట్లుగాక)		చేయుటకొరకు
జిత్వా	= (నీవు యుద్ధమున) జయించినచో	కృతనిశ్చయః	= తిరుగులేని నిశ్చయము
మహీమ్	= భూమండల రాజ్యమును	ఉత్తిష్ఠ	= లేము
			(కటిబద్ధుడవు కమ్ము)

ఓ అర్జునా! రణరంగమున మరణించినచో నీకు వీరస్వర్గము ప్రాప్తించును. యుద్ధమున జయించినచో రాజ్యభోగములను అనుభవింపగలవు. కనుక, కృతనిశ్చయుడవై యుద్ధమునకు లేము. (37)

సుఖదుఃఖే సమే కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ ।

తతో యుద్ధాయ యుజ్యస్వ నైవం పాపమవాప్స్యసి ॥ 38 ॥

సుఖదుఃఖే, సమే, కృత్వా, లాభాలాభౌ, జయాజయౌ,

తతః, యుద్ధాయ, యుజ్యస్వ, న, ఏవమ్, పాపమ్, అవాప్స్యసి ॥ 38 ॥

జయాజయో	= జయాపజయములను	యుజ్యస్వ	= సన్నద్ధుడవుకమ్ము
లాభాలాభౌ	= లాభనష్టములను	ఏవమ్	= ఈ విధముగా
సుఖదుఃఖే	= సుఖదుఃఖములను		(యుద్ధము
సమే	= సమానమైనవానినిగా		చేయుటవలన)
కృత్యా	= భావించి	పాపమ్	= పాపమును
తతః	= అనంతరము	స, అవాప్స్యసి	= (నీవు) పొందనే
యుద్ధాయ	= యుద్ధము		పొందవు.
	(చేయుట)కొఱకై		

జయాపజయములను, లాభనష్టములను, సుఖదుఃఖములను సమానముగా భావించి, యుద్ధసన్నద్ధుడవు కమ్ము. అప్పుడు నీకు పాపములు అంటనే అంటవు. (38)

ఏషా తేఽభిహితా సాంఖ్యే బుద్ధిర్యోగే త్విమాం శృణు ।

బుద్ధ్యా యుక్తో యయా పార్థ కర్మబంధం ప్రహాస్యసి ॥ 39 ॥

ఏషా, తే, అభిహితా, సాంఖ్యే, బుద్ధిః, యోగే, తు, ఇమామ్, శృణు,

బుద్ధ్యా, యుక్తః, యయా, పార్థ, కర్మబంధమ్, ప్రహాస్యసి ॥ 39 ॥

పార్థ	= ఓ పార్థా!	యోగే	= కర్మయోగ విషయముననూ
ఏషా, బుద్ధిః	= ఈ సమత్వబుద్ధి	శృణు	= వినుము
తే	= నీకు	యయా	= ఏ (ఆ)
సాంఖ్యే	= జ్ఞానయోగ ⁽¹⁾	బుద్ధ్యా	= బుద్ధితో
	విషయమునందు	యుక్తః	= కూడినవాడవై
అభిహితా	= తెల్పుబడినది	కర్మబంధమ్	= కర్మబంధమును
తు, ఇమామ్	= అయితే దీనిని	ప్రహాస్యసి	= పొరద్రోలగలవు.

ఓ పార్థా! ఈ (సమత్వ) బుద్ధిని ఇంతవఱకును జ్ఞానయోగదృష్టితో తెల్పితిని. ఇప్పుడు దానినే కర్మయోగదృక్పథముతో వినరించెదను, వినుము. దానిని ఆకళింపుచేసికొని, ఆచరించినచో కర్మబంధములనుండి నీవుముక్తుడవయ్యెదవు. (39)

నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే ।

స్వల్పమవ్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్ ॥ 40 ॥

1. 3వ అధ్యాయమునందలి 3వ శ్లోకముయొక్క టిప్పణి యందు దీని వివరణ గలదు.

న, ఇహ, అభిక్రమనాశః, అస్తి, ప్రత్యవాయః, న, విద్యతే,
స్వల్పమ్, ఆపి, అస్య, ధర్మస్య, త్రాయతే, మహతః, భయాత్ || 40 ||

ఇహ	= ఈ కర్మయోగము నందు	అస్య	= ఈ (కర్మయోగ
అభిక్రమనాశః	= ఆరంభ (బీజ) నాశము		రూపమైన)
న, అస్తి	= ఉండదు	ధర్మస్య	= ధర్మముయొక్క
ప్రత్యవాయః	= (మఱియు దీనికి)	స్వల్పమ్, ఆపి	= ఏ కొంచెము
	విపరీత ఫలరూప		సాధనయైనను
	దోషముగూడ	మహతః	} = జన్మమృత్యు
న, విద్యతే	= (ఏ మాత్రము)	భయాత్	
	ఉండదు		రూపమైన గొప్ప
			భయమునుండి
		త్రాయతే	= కాపాడును

ఈ (నిష్కామ) కర్మయోగమును ప్రారంభించినచో దీనికి ఎన్నటికిని బీజనాశము లేదు. దీనికి విపరీత ఫలితములే యుండవు. పైగా ఈ (నిష్కామ) కర్మయోగమును ఏ కొంచెము సాధనచేసినను అది జన్మమృత్యురూప మహాభయమునుండి కాపాడును. (40)

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః ఏకేహ కురునందన ।

బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయోఽవ్యవసాయినామ్ || 41 ||

వ్యవసాయాత్మికా, బుద్ధిః, ఏకా, ఇహ, కురునందన,
బహుశాఖాః, హి, అనంతాః, చ, బుద్ధయః, అవ్యవసాయినామ్ || 41 ||

కురునందన	= ఓ అర్జునా!	బుద్ధయః	= బుద్ధులు
ఇహ	= ఈ (నిష్కామ) కర్మ	హి	= నిశ్చయముగా
	యోగమునందు	బహుశాఖాః	= అనేక భేదములు
వ్యవసాయాత్మికా	= నిశ్చయాత్మకమైన		గలిగినవై
బుద్ధిః	= బుద్ధి		(చంచలములై)
ఏకా(భవతి)	= ఒకటిగా ఉండును	చ	= మఱియు
అవ్యవసాయినామ్	= (కాని) స్థిరబుద్ధిలేని	అనంతాః	= అంతులేని
	వివేకహీనులైన సకామ		(కోరికలుగల) వై
	మనుష్యులయొక్క		(ఉండును).

ఓ అర్జునా! ఈ (నిష్కామ) కర్మయోగమునందు నిశ్చయాత్మకబుద్ధి ఒకటియే యుండును. కాని, భోగాసక్తులైన వివేకహీనుల బుద్ధులు చంచలములై, ఒకదారి తెన్నూ లేక కోరికలవెంట నలువైపులా పరుగులు తీయుచూ అనంతములుగానుండును. (41)

యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదంత్యవిపశ్చితః ।

వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతి వాదినః ॥ 42 ॥

కామాత్మానః స్వర్గపరా జన్మకర్మఫలప్రదామ్ ।

క్రియావిశేషబహులాం భోగైశ్వర్యగతిం ప్రతి ॥ 43 ॥

భోగైశ్వర్యప్రసక్తానాం తయాపహృతచేతసామ్ ।

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః సమాధౌ న విధీయతే ॥ 44 ॥

యామ్, ఇమామ్, పుష్పితామ్, వాచమ్, ప్రవదంతి, అవిపశ్చితః,

వేదవాదరతాః, పార్థ, న, అన్యత్, అస్తీ, ఇతి, వాదినః ॥ 42 ॥

కామాత్మానః, స్వర్గపరాః, జన్మకర్మఫలప్రదామ్,

క్రియావిశేషబహులామ్, భోగైశ్వర్యగతిమ్, ప్రతి ॥ 43 ॥

భోగైశ్వర్యప్రసక్తానామ్, తయా, అపహృతచేతసామ్ ।

వ్యవసాయాత్మికాబుద్ధిః, సమాధౌ, న, విధీయతే ॥ 44 ॥

పార్థ = ఓ పార్థా!
 వేదవాదరతాః = వేదములలోని
 ఫలశ్రుతి
 యందు ప్రీతిగలవారు
 అన్యత్ = అందు చెప్పబడిన
 స్వర్గాదుల కంటెను
 అధికమైన ఫలము
 వేటొకటి
 న, అస్తీ, ఇతి } = లేదని వాదించు
 వాదినః } = వారును
 కామాత్మానః = కోరికలతోనిండిన
 మనస్సులు గలవారును
 స్వర్గపరాః = స్వర్గమే పరమ
 ప్రాప్యమనువారును అగు

అవిపశ్చితః = అవివేకులు
 జన్మకర్మ } = జన్మరూపకర్మఫలమును
 ఫలప్రదామ్ } = ఇచ్చునట్టిదియు
 భోగైశ్వర్యగతిం } = భోగైశ్వర్యములను
 ప్రతి } = సంపాదించుటకు
 క్రియావిశేష } = వివిధ కార్య
 బహులామ్ } = కలాపములతో
 కూడినదియు
 పుష్పితామ్ = ఫలప్రదముగాని
 కేవలముచూచుటకు మాత్రము
 రమ్యముగా
 నుండునదియు అగు
 యామ్, ఇమామ్ = ఏ ఈ
 వాచమ్ = వాక్యమును

ప్రవదంతి	= విశేషముగా	భోగైశ్వర్య	} = భోగైశ్వర్యములయందు
	చెప్పుచున్నారో	ప్రసక్తానామ్	
తయా	= దానిచేత	వ్యవసాయాత్మికా	} = నిశ్చయమైన బుద్ధి
అపహృత	} = అపహరింపబడిన	బుద్ధి:	
చేతసామ్		మనస్సులు	సమాధౌ
	గలవారును	న విధీయతే	= కలుగదు (నిలువదు)

ఓ అర్జునా! వివేకహీనులైన జనులు ప్రాపంచికభోగములయందే తలమున్నగై యుందురు. వారు కర్మఫలములను ప్రశంసించు వేదవాక్యములయొక్క బాహ్యార్థములయందే ప్రీతివహింతురు. వాటి అంతరార్థములజోలికేపోరు. స్వర్గమునకు మించినదేదియును లేదనియు, అదియే పరమప్రాప్యమనియు వారు భావింతురు. క్షణికములైన ప్రాపంచిక భోగైశ్వర్యములయందలి ఆసక్తితో వివిధ సకామ కర్మలను ప్రోత్సహించుచు ప్రీతిని గూర్చు ఇచ్చకపుపల్కులు పలికెదరు. ఆ ఇచ్చకపుమాటలఉచ్చలలోబడిన భోగైశ్వర్యాసక్తులైన అజ్ఞానులబుద్ధులు భగవంతుడు లక్ష్యముగాగల సమాధియందు స్థిరముగా ఉండవు. (42-44)

త్రైగుణ్యావిషయా వేదా నిర్వైగుణ్యో భవార్జున ।
నిర్వృంద్యో నిత్యసత్త్వస్థో నిర్వ్యోగక్షేమ ఆత్మవాన్ ॥ 45 ॥

త్రైగుణ్యావిషయాః, వేదాః, నిర్వైగుణ్యాః, భవ, అర్జున,
నిర్వృంద్యః, నిత్యసత్త్వస్థః, నిర్వ్యోగక్షేమః, ఆత్మవాన్ ॥ 45 ॥

అర్జున	= ఓ అర్జునా!	నిర్వృంద్యః	= హర్షశోకాది ద్వంద్వములు లేనివాడవై
వేదాః	= వేదములు	నిత్యసత్త్వస్థః	= నిత్యుడైన వరమాత్మ యందే స్థితుడవై
త్రైగుణ్యావిషయాః	= (పైన తెలుపబడినట్లు) త్రిగుణకార్య రూపములైన భోగములను, వాటి సాధనలను ప్రతిపాదించును	నిర్వ్యోగక్షేమః	= యోగక్షేమములను ఆసింపక
నిర్వైగుణ్యః	= (కావున నీవు) ఆ భోగముల యందును, వాటి సాధనల యందును ఆసక్తిలేనివాడవై	ఆత్మవాన్	= అంతఃకరణమును స్వాధీనమొనర్చు కొనినవాడవు
		భవ	= అగుము

ఓ అర్జునా! వేదములు సత్త్వరజస్తమోగుణములకార్యరూపములైన సమస్త భోగములను గూర్చియు, వాటిని పొందుటకై చేయవలసిన సాధనలను గూర్చియు ప్రతిపాదించును. నీవు ఆ భోగములయెడలను, వాటి సాధనలయందును ఆసక్తిని త్యజింపుము. హర్షశోకాదిద్వంద్వములకు అతీతుడవు కమ్ము. నిత్యుడైన పరమాత్మయందే స్థితుడవు కమ్ము. నీ యోగక్షేమములకొఱకై ఆరాటపడవద్దు. అంతఃకరణమును వశమునందుంచుకొనుము. (45)

యావానర్థ	ఉదపానే	సర్వతః	సంఘతోదకే ।
తావాన్	సర్వేషు	వేదేషు	బ్రాహ్మణస్య విజానతః ॥ 46 ॥
యావాన్,	అర్థః,	ఉదపానే,	సర్వతః,
తావాన్,	సర్వేషు,	వేదేషు,	బ్రాహ్మణస్య,
			విజానతః ॥ 46 ॥

సర్వతః	= అంతట	(అస్తి)	= ఉండునో
సంఘతోదకే	= పరిపూర్ణమైన జలాశయము	విజానతః	= బ్రహ్మతత్త్వమును
(ప్రాప్తి సతి)	= ప్రాప్తించుచుండగా		ఎఱింగిన
	(అందుబాటులో ఉండగా)	బ్రాహ్మణస్య	= బ్రహ్మజ్ఞానికి
ఉదపానే	= చిన్న జలాశయము	సర్వేషు, వేదేషు	= సమస్తవేదములయందు
	నందు(మనుష్యునకు)	తావాన్	= అంతప్రయోజనమే
యావాన్, అర్థః	= ఎట్టి ప్రయోజనము		(ఉండును).

అన్నివైపులా జలములతో నిండియున్న మహాజలాశయము అందుబాటులోనున్న వానికి చిన్న చిన్న జలాశయములవలన ఎంత ప్రయోజనమో, పరమాత్మప్రాప్తినంది పరమానందమును అనుభవించు బ్రహ్మజ్ఞానికి వేదములవలన అంతయే ప్రయోజనము. (46)

కర్మణ్యేవాధికారస్తే	మా	ఫలేషు	కదాచన ।
మా	కర్మఫలహేతుర్యః	మా	తే సంగోఽస్త్యకర్మణి ॥ 47 ॥
కర్మణి,	ఏవ,	అధికారః,	తే, మా, ఫలేషు, కదాచన,
మా,	కర్మఫలహేతుః,	భూః,	మా, తే, సంగః, అస్తు, అకర్మణి ॥ 47 ॥

తే	= నీకు	అధికారః	= అధికారము కలదు
కర్మణి, ఏవ	= కర్మయందే (కర్మా	ఫలేషు	= దాని ఫలములయందు
	చరణమునందే)	కదాచన, మా	= ఎన్నడును లేదు

కర్మఫలహేతుః	} =	(నీవు) కర్మఫలమునకు	అకర్మాణి	=	కర్మను మానుటయందును
మా, భూః		హేతువు కావలదు	సంగః	=	ఆసక్తి
తే		= (అట్లే) నీకు	మా, అస్తు	=	ఉండరాదు.

కర్తవ్యకర్మమునాచరించుటయందే నీకు అధికారముగలదు. ఎన్నటికినీ దాని ఫలములయందులేదు. కర్మఫలములకు నీవు హేతువు కారాదు. కర్మలను మానుటయందు నీవు ఆసక్తుడవు కావలదు. అనగా పలాపేక్షరహితుడవై కర్తవ్యబుద్ధితో కర్మలనాచరింపుము. (47)

యోగస్తః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥ 48 ॥

యోగస్తః, కురు, కర్మాణి, సంగం, త్యక్త్వా, ధనంజయ,

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః, సమః, భూత్వా, సమత్వమ్, యోగః, ఉచ్యతే ॥ 48 ॥

ధనంజయ = ఓ ధనంజయా!

యోగస్తః = యోగమునందు

స్థితుడవై

సంగమ్ = ఆసక్తిని

కర్మాణి = కర్మలను

త్యక్త్వా = త్యజించి

కురు = చేయుము

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః = సిద్ధి-అసిద్ధులయందు

సమత్వమ్ = సమత్వమే (సమత్వ బుద్ధియే)

సమః = సమబుద్ధి

భూత్వా = కలిగి

యోగః ఉచ్యతే = యోగమని చెప్పబడును.

ఓ ధనంజయా! యోగస్థితుడవై ఆసక్తిని వీడి, సిద్ధి-అసిద్ధుల యెడ సమత్వ భావమును కలిగియుండి, కర్తవ్యకర్మలను ఆచరింపుము. ఈ సమత్వభావమునే యోగమందురు. (48)

దూరేణ హ్యవరం కర్మ బుద్ధియోగాద్ధనంజయ ।

బుద్ధౌ శరణమన్విచ్ఛ కృపణాః ఫలహేతవః ॥ 49 ॥

దూరేణ, హి, అవరమ్, కర్మ, బుద్ధియోగాత్, ధనంజయ,

బుద్ధౌ, శరణమ్, అన్విచ్ఛ, కృపణాః, ఫలహేతవః ॥ 49 ॥

బుద్ధియోగాత్ = (సమత్వ) బుద్ధి
యోగముకంటెను

దూరేణ, అవరమ్ = మిక్కిలి నిమ్నశ్రేణికి
(అతః) చెందినది కావున

కర్మ = సకామకర్మ

ధనంజయ = ఓ ధనంజయా!

బుద్ధౌ = సమత్వబుద్ధియందే
 శరణమ్ = తరణోపాయమును
 అన్విచ్ఛ = వెదకుము
 (సమత్వయోగమును
 ఆశ్రయింపుము)

హి = ఏలనన
 ఫలహేతవః = ఫలములను ఆసించువారు
 (ఫలాసక్తితో కర్మలను
 ఆచరించువారు)
 కృపణాః = అత్యంతదీనులు

ఈ సమత్వబుద్ధియోగముకంటెను సకామకర్మ మిక్కిలి నిమ్నశ్రేణికి చెందినది. కావున, ఓ ధనంజయా! నీవు సమత్వబుద్ధియోగమునే ఆశ్రయింపుము. ఏలనన, ఫలాసక్తితో కర్మలు చేయువారు అత్యంతదీనులు, కృపణులు. (49)

బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృతదుష్కృతే ।

తస్మాద్యోగాయ యుజ్యస్వ యోగః కర్మసు కౌశలమ్ ॥ 50 ॥

బుద్ధియుక్తః, జహాతి, ఇహ, ఉభే, సుకృతదుష్కృతే,

తస్మాత్, యోగాయ, యుజ్యస్వ, యోగః, కర్మసు, కౌశలమ్ ॥ 50 ॥

బుద్ధియుక్తః = సమత్వబుద్ధిగల
 పురుషుడు

యోగాయ = సమత్వబుద్ధి
 యోగము కొరకు

సుకృతదుష్కృతే = పుణ్యపాపములను

యుజ్యస్వ = (నీవు) ప్రయత్నింపుము
 (సాధన చేయుము)

ఉభే = రెండింటిని

ఇహ = ఈ లోకమునందే

యోగః = సమత్వరూపయోగమే

జహాతి = త్యజించును (వాటి
 నుండి విముక్తుడగును)

కర్మసు = కర్మలయందు

తస్మాత్ = అందువలన

కౌశలమ్ = నేర్పును కలిగించును
 (కర్మబంధముల
 నుండి విడిపించును)

సమత్వ బుద్ధియుక్తుడైనవాడు పుణ్యపాపములను రెండింటిని ఈ లోకమునందే త్యజించును. అనగా కర్మఫలములు వానికి అంటవు. కనుక నీవు సమత్వబుద్ధి రూపయోగమును ఆశ్రయింపుము. ఇదియే కర్మాచరణమునందు కౌశలము. అనగా కర్మబంధములనుండి ముక్తుడగుటకు ఇదియే మార్గము. (50)

కర్మజం బుద్ధియుక్తా హి ఫలం త్యక్త్వా మనీషిణః ।

జన్మబంధవినిర్ముక్తాః పదం గచ్ఛంత్యనామయమ్ ॥ 51 ॥

కర్మజమ్, బుద్ధియుక్తాః, హి, ఫలమ్, త్యక్త్యా, మనీషిణః,
జన్మబంధవినిర్ముక్తాః, పదమ్, గచ్ఛంతి, అనామయమ్ ॥ 51 ॥

హి	=	నీలనన	జన్మబంధ	}	=	జన్మరూపబంధముల నుండి ముక్తులై
బుద్ధియుక్తాః	=	సమత్వబుద్ధిగలవారైన	వినిర్ముక్తాః			
మనీషిణః	=	జ్ఞానులు				
కర్మజమ్	=	కర్మఫలములను ఉత్పన్నమగు	అనామయమ్	=	వికారరహితమైన	
ఫలమ్	=	ఫలమును	పదమ్	=	పరమపదమును	
త్యక్త్యా	=	త్యజించి	గచ్ఛంతి	=	పోందుదురు.	

నీలనన, సమబుద్ధియుక్తులైన జ్ఞానులు కర్మఫలములను త్యజించి, జనన
మరణబంధములనుండి ముక్తులయ్యెదరు. అంతేగాక, వారు నిర్వికారమైన
పరమపదమును పొందుదురు. (51)

యదా తే మోహకలిలం బుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి ।

తదా గంతాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ ॥ 52 ॥

యదా, తే, మోహకలిలమ్, బుద్ధిః, వ్యతితరిష్యతి,

తదా, గంతాసి, నిర్వేదమ్, శ్రోతవ్యస్య, శ్రుతస్య, చ ॥ 52 ॥

యదా	=	ఎప్పుడైతే	చ	=	మఱియు
తే బుద్ధిః	=	నీ బుద్ధి	శ్రోతవ్యస్య	=	వినబోవునట్టి
మోహకలిలమ్	=	మోహమునెడి ఊబిని (ఊబినుండి)			(ఇహపర లోకములకు సంబంధించిన సమస్తభోగముల నుండి)
వ్యతితరిష్యతి	=	పూర్తిగాబయటపడునో	నిర్వేదమ్	=	వైరాగ్యమును
తదా	=	అప్పుడే	గంతాసి	=	పోందెదవు.
శ్రుతస్య	=	వినినట్టి			

మోహమునెడి ఊబినుండి పూర్తిగా బయటబడినప్పుడే నీవు వినిన, వినబోవు
ఇహపరలోకసంబంధమైన సమస్తభోగములనుండి వైరాగ్యమును పొందగలవు. (52)

శ్రుతివిప్రతిపన్నా తే యదా స్థాప్యతి నిశ్చలా ।

సమాధావచలా బుద్ధిస్తదా యోగమవాప్స్యసి ॥ 53 ॥

శ్రుతివిప్రతిపన్నా, తే, యదా, స్థాప్యతి, నిశ్చలా,

సమాధౌ, అచలా, బుద్ధిః, తదా, యోగమ్, అవాప్స్యసి ॥ 53 ॥

శ్రుతివిప్రతిపన్నా = నానావిధవచనములను	నిశ్చలా = నిశ్చలముగా
వినుటవలన	అచలా = స్థిరముగా
విచలితమైన	స్థాస్యతి = నిలుచునో
తే = నీ యొక్క	తదా = అప్పుడే
బుద్ధిః = బుద్ధి	యోగమ్ = యోగమును (భగవ
యదా = ఎప్పుడయితే	త్సాక్షాత్కారమును)
సమాధౌ = పరమాత్మయందు	అవాప్స్యసి = (నీవు) పొందగలవు.

నానా విధములైన మాటలను వినుట వలన విచలితమైన (అయోమయమునకు గురియైన) నీ బుద్ధి పరమాత్మయందు నిశ్చలముగా స్థిరముగా ఉన్నప్పుడే నీవు ఈ యోగమును పొందగలవు. అనగా నీకు పరమాత్మతో నిత్య(శాశ్వత)సంయోగము ఏర్పడును. (53)

అర్జున ఉవాచ

స్థితప్రజ్ఞస్య కా భాషా సమాధిస్థస్య కేశవ ।

స్థితధీః కిం ప్రభాషేత కిమాసీత వ్రజేత కిమ్ ॥ 54 ॥

స్థితప్రజ్ఞస్య, కా, భాషా, సమాధిస్థస్య, కేశవ,

స్థితధీః, కిమ్, ప్రభాషేత, కిమ్, ఆసీత, వ్రజేత, కిమ్ ॥ 54 ॥

కేశవ = ఓ కేశవా!

సమాధిస్థస్య, } సమాధియందుస్థితుడై

స్థితప్రజ్ఞస్య } = పరమాత్మ ప్రాప్తినందిన

స్థిరబుద్ధిగల పురుషునియొక్క

భాషా, కా = లక్షణమేమి?

స్థితధీః = స్థిరబుద్ధిగలవాడు

కిమ్ ప్రభాషేత = ఎట్లు మాట్లాడును?

కిమ్ ఆసీత = ఎట్లు కూర్చుండును

కిమ్ వ్రజేత = ఎట్లు

సంచరించును

అర్జునుడు పలికెను- ఓ కేశవా! సమాధిస్థితుడై పరమాత్మప్రాప్తినందిన స్థితప్రజ్ఞుని యొక్క లక్షణములెవ్వి? అతడు ఎట్లు భాషించును? ఎట్లు కూర్చొనును? ఎట్లు నడుచును? (54)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్ ।

ఆత్మవ్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ॥ 55 ॥

ప్రజహాతి, యదా, కామాన్, సర్వాన్, పార్థ, మనోగతాన్,

ఆత్మని, ఏవ, ఆత్మనా, తుష్టః, స్థితప్రజ్ఞః, తదా, ఉచ్యతే ॥ 55 ॥

పార్థ	= ఓ పార్థా!	ఆత్మనా	= ఆత్మద్వారా
యదా	= ఎప్పుడైతే	ఆత్మని ఏవ	= ఆత్మయందే
మనోగతాన్	= మనస్సునందున్న	తుష్టః	= సంతుష్టుడగునో
సర్వాన్	= సమస్తములైన	తదా	= అప్పుడే
కామాన్	= కోరికలను	స్థితప్రజ్ఞః	= (అతడు)
ప్రజహోతి	= (మనుజుడు) పూర్తిగా		స్థితప్రజ్ఞాడు
	త్యజించునో, (మఱియు)	ఉచ్యతే	= అనబడును

శ్రీ భగవానుడు పలికెను- ఓ అర్జునా! మనస్సునందలి కోరికలన్నియును పూర్తిగా తొలగిపోయి, ఆత్మద్వారా ఆత్మయందుసంతుష్టుడైనవానిని, అనగా పరమాత్మ సంయోగమువలన ఆత్మానందమును పొందినవానిని స్థితప్రజ్ఞాడని యందురు. (55)

దుఃఖేషునుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః ।

వీతరాగభయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే ॥ 56 ॥

దుఃఖేషు, అనుద్విగ్నమనాః, సుఖేషు, విగతస్పృహః,
వీతరాగభయక్రోధః, స్థితధీః, మునిః, ఉచ్యతే ॥ 56 ॥

దుఃఖేషు	= దుఃఖములు	విగతస్పృహః	= ఆసక్తిరహితుడును
	ప్రాప్తించినప్పుడు		(పొంగిపోనివాడును)
అనుద్విగ్నమనాః	= మనస్సునందు	వీతరాగభయక్రోధః	= (అట్లే) రాగభయ
	ఉద్వేగమునకులోను		క్రోధములను
	కానివాడును		త్యజించినవాడును అగు
	(క్రొంగిపోనివాడును)	మునిః	= ముని (మననశీలుడు)
సుఖేషు	= సుఖములు	స్థితధీః	= స్థితప్రజ్ఞాడు
	కలిగినప్పుడు	ఉచ్యతే	= అనబడును

దుఃఖములకు క్రొంగిపోనివాడును, సుఖములకు పొంగిపోనివాడును, ఆసక్తిని, భయక్రోధములను వీడినవాడును ఐనట్టి మననశీలుడు (ముని) స్థితప్రజ్ఞాడన బడును. (56)

యః సర్వత్రానభిషేహః తత్తత్ ప్రాప్య శుభాశుభమ్ ।

నాభినందతి వ ద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥ 57 ॥

యః, సర్వత్ర, అనభిస్నేహః, తత్, తత్, ప్రాప్య, శుభాశుభమ్,
న, అభినందతి, న, ద్వేష్టి, తస్య, ప్రజ్ఞా, ప్రతిష్ఠితా || 57 ||

యః	= ఏ మనుష్యుడైతే	ప్రాప్య	= పొంది
సర్వత్ర	= అంతట	న, అభినందతి	= ప్రసన్నుడుకాడో
అనభిస్నేహః	= మమతాసక్తులు లేనివాడై	న, ద్వేష్టి	= ద్వేషింపడో
తత్, తత్	= ఆయా	తస్య	= అతనియొక్క
శుభాశుభమ్	= శుభాశుభములను	ప్రజ్ఞా	= బుద్ధి
		ప్రతిష్ఠితా	= స్థిరమైయుండును

దేనియందును మమతాసక్తులు లేనివాడును, అనుకూల పరిస్థితులయందు హర్షము,
ప్రతికూల పరిస్థితులయందు ద్వేషము మొదలగు వికారములకు లోనుగానివాడును
అగు పురుషుడు స్థితప్రజ్ఞుడు అనబడును. (57)

యదా సంహరతే చాయం కూర్మోఽంగానీవ సర్వశః ।

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యః తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా || 58 ||

యదా, సంహరతే, చ, ఆయమ్, కూర్మః, అంగాని, ఇవ, సర్వశః,

ఇంద్రియాణి, ఇంద్రియార్థేభ్యః, తస్య, ప్రజ్ఞా, ప్రతిష్ఠితా || 58 ||

చ	= మరియు	ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములను
కూర్మః	= తాబేలు	(సంహరతే)	= అన్ని విధముల ఉప సంహరించుకొనునో
సర్వశః	= అన్నివైపులనుండి	తస్య	= (అప్పుడు) అతనియొక్క
అంగాని	= (తన) అంగములను	ప్రజ్ఞా	= బుద్ధి
సంహరతే, ఇవ	= ముడుచుకొనునట్లు	ప్రతిష్ఠితా	= స్థిరమైనది (అని భావింపవలెను).
యదా	= ఎప్పుడైతే		
ఆయమ్	= ఇతడు (ఈ పురుషుడు)		
ఇంద్రియార్థేభ్యః	= ఇంద్రియార్థముల నుండి		

తాబేలు తనఅంగములను అన్నివైపులనుండి లోనికి ముడుచుకొనునట్లుగా,
ఇంద్రియములను ఇంద్రియార్థముల (విషయాదుల) నుండి అన్నివిధముల
ఉపసంహరించుకొనిన పురుషుని యొక్క బుద్ధి స్థిరముగా ఉన్నట్లు భావింపవలెను. (58)

విషయా వినివర్తంతే నిరాహారస్య దేహినః ।

రసవర్జం రసోఽప్యస్య పరం దృష్ట్వా నివర్తతే || 59 ||

విషయాః,	వినివర్తంతే,	నిరాహారస్య,	దేహినః,
రసవర్జమ్,	రసః, అపి, అస్య,	పరమ్, దృష్ట్వా,	నివర్తతే 59
నిరాహారస్య	= ఇంద్రియములద్వారా విషయములను గ్రహింపని	అస్య	= ఈ స్థితప్రజ్ఞుని యొక్క
దేహినః	= పురుషునియొక్క (పురుషునినుండి)	రసః అపి	= ఆసక్తి కూడ
విషయాః	= శబ్దాదివిషయములు	పరమ్	= పరమాత్మను
వినివర్తంతే	= నివృత్తములగును	దృష్ట్వా	= చూచి (సాక్షాత్కారము పొంది)
రసవర్జమ్	= (కాని) వాటియందలి ఆసక్తి మాత్రము పోదు	నివర్తతే	= నివృత్తమగును.

ఇంద్రియముల ద్వారా విషయములను గ్రహింపనివానినుండి ఇంద్రియార్థములు మాత్రము వైదొలగును. కాని వాటిపై ఆసక్తి మిగిలియుండును. స్థితప్రజ్ఞునకు పరమాత్మ సాక్షాత్కారమైనందువలన వానినుండి ఆ ఆసక్తిగూడ తొలగిపోవును. (59)

యతతో హ్యపి కౌంతేయ పురుషస్య విపశ్చితః ।

ఇంద్రియాణి ప్రమాథీని హరంతి ప్రసభం మనః || 60 ||

యతతః, హి, అపి, కౌంతేయ, పురుషస్య, విపశ్చితః,

ఇంద్రియాణి, ప్రమాథీని, హరంతి, ప్రసభమ్, మనః || 60 ||

కౌంతేయ	= ఓ అర్జునా!	విపశ్చితః	= బుద్ధిమంతుడైన
హి	= ఆసక్తినశింపని కారణమున	పురుషస్య	= పురుషుని యొక్క
ప్రమాథీని	= ప్రమథనశీలములైన	మనః అపి	= మనస్సును గూడ
ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములు	ప్రసభమ్	= బలవంతముగా
యతతః	= ప్రయత్నించునట్టి	హరంతి	= లాగికొనిపోవును.

ఓ అర్జునా! ఇంద్రియములు ప్రమథనశీలములు. మనుష్యుడు వాటిని నిగ్రహించుటకు ఎంతగా ప్రయత్నించినను, ఆసక్తి తొలగి పోనంతవఱకును అవి అతని మనస్సును ఇంద్రియార్థములవైపు బలవంతముగా లాగికొనిపోవుచునే యుండును. (60)

తాని సర్వాణి సంయమ్య యుక్త ఆసీత మత్పరః ।

వశే హి యస్యేంద్రియాణి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా || 61 ||

తాని, సర్వాణి, సంయమ్య, యుక్తః, ఆసీత, మత్పరః,
వశే, హి, యస్య, ఇంద్రియాణి, తస్య, ప్రజ్ఞా, ప్రతిష్ఠితా || 61 ||

తాని, సర్వాణి = ఆ సమస్తములైన	యస్య = ఎవనియొక్క
ఇంద్రియములను	ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములు
సంయమ్య = వశమునందుంచుకొని	వశే = వశమునందు
యుక్తః = సమాహితచిత్తుడైనవాడు	(ఉండునో)
మత్పరః = మత్పరాయణుడై	
ఆసీత = ధ్యానమునందు	తస్య = అతనియొక్క
కూర్చొనవలెను	ప్రజ్ఞా = బుద్ధియే
హి = ఏలనన	ప్రతిష్ఠితా = స్థిరమైయుండును.

కనుక, సాధకుడు ఆ ఇంద్రియములను అన్నింటినీ వశమునందుంచుకొని, సమాహితచిత్తుడై (చిత్తమును పరమాత్మయందు లగ్నముచేసినవాడై) మత్పరాయణుడై, ధ్యానమునందు కూర్చొనవలెను. ఏలనన, ఇంద్రియములను వశమునందుంచుకొనువాని బుద్ధి స్థిరముగానుండును. (61)

ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః సంగస్తేషాపజాయతే ।

సంగాత్ సంజాయతే కామః కామాత్ క్రోధోఽభిజాయతే || 62 ||

ధ్యాయతః, విషయాన్, పుంసః, సంగః, తేషు, ఉపజాయతే,

సంగాత్, సంజాయతే, కామః, కామాత్, క్రోధః, అభిజాయతే || 62 ||

విషయాన్ = శబ్దాదివిషయములను	సంగాత్ = ఆసక్తివలన
ధ్యాయతః = చింతనచేయుచుండునట్టి	కామః = కామము (విషయ వాంఛ)
పుంసః = పురుషునకు	సంజాయతే = ఉత్పన్నమగును
తేషు = ఆ (శబ్దాది)	కామాత్ = కోరికవలన (ఆ కోరిక
విషయములయందు	తీరనప్పుడు)
సంగః = ఆసక్తి	క్రోధః = కోపము
ఉపజాయతే = ఏర్పడును	అభిజాయతే = కలుగును

విషయచింతన చేయు పురుషునకు ఆ విషయములయందు ఆసక్తి ఏర్పడును. ఆసక్తివలన ఆ విషయములను పొందుటకై కోరికలు కలుగును. ఆ కోరికలు తీరనప్పుడు క్రోధము ఏర్పడును. (62)

క్రోధాదృవతి సమ్మోహః సమ్మోహాత్ స్మృతివిభ్రమః ।

స్మృతిభ్రంశాద్బుద్ధినాశో బుద్ధినాశాత్ ప్రణశ్యతి ॥ 63 ॥

క్రోధాత్, భవతి, సమ్మోహః, సమ్మోహాత్, స్మృతివిభ్రమః,
స్మృతిభ్రంశాత్, బుద్ధినాశః, బుద్ధినాశాత్, ప్రణశ్యతి ॥ 63 ॥

క్రోధాత్ = క్రోధమువలన
సమ్మోహః = ఆత్మంతమైన మోహము
భవతి = ఉత్పన్నమగును
సమ్మోహాత్ = ఆ వ్యామోహమువలన
స్మృతివిభ్రమః = స్మృతి (జ్ఞాపక శక్తి)
భ్రమ ఏర్పడును
స్మృతిభ్రంశాత్ = స్మృతిభ్రమవలన

బుద్ధినాశః = బుద్ధి (జ్ఞానశక్తి)
నశించును
బుద్ధినాశాత్ = బుద్ధిబలము
నశించుటవలన
ప్రణశ్యతి = (ఆ పురుషుడు తన
స్థితినుండి)
పతనమగును.

అట్టి క్రోధమువలన వ్యామోహము కలుగును. దాని ప్రభావమున స్మృతి
చిన్నాభిన్నమగును. స్మృతిభ్రష్టమైనందున బుద్ధి అనగా జ్ఞానశక్తి నశించును.
బుద్ధినాశమువలన మనుష్యుడు తన స్థితినుండి పతనమగును. (63)

రాగద్వేషవియుక్తైస్తు

విషయావింద్రియైశ్చరన్ ।

ఆత్మవశ్యైర్విధేయాత్మా

ప్రసాదమధిగచ్ఛతి ॥ 64 ॥

రాగద్వేషవియుక్తైః, తు, విషయాన్, ఇంద్రియైః, చరన్,
ఆత్మవశ్యైః, విధేయాత్మా, ప్రసాదమ్, అధిగచ్ఛతి ॥ 64 ॥

తు = కాని
విధేయాత్మా = అంతఃకరణము
ఆదుపులోగల సాధకుడు
ఆత్మవశ్యైః = తన వశములోనున్న
రాగద్వేషవియుక్తైః = రాగద్వేషరహితములైన

ఇంద్రియైః = ఇంద్రియములద్వారా
విషయాన్ = విషయములను
చరన్ = సేవించుచున్ననూ
ప్రసాదమ్ = అంతఃకరణ ప్రసన్నతను
అధిగచ్ఛతి = పొందును.

అంతఃకరణమును వశమునందుంచుకొనిన సాధకుడు రాగద్వేషరహితుడై,
ఇంద్రియముల ద్వారా విషయములను గ్రహించుచున్నను మనశ్శాంతిని పొందును. (64)

ప్రసాదే సర్వదుఃఖానాం హానిరప్యోపజాయతే ।

ప్రసన్నచేతసా హ్యశు బుద్ధిః వర్యవతిష్ఠతే ॥ 65 ॥

ప్రసాదే,	సర్వదుఃఖానామ్,	హానిః,	అస్య,	ఉపజాయతే,
ప్రసన్నచేతసః,	హి,	ఆశు,	బుద్ధిః,	పర్యవత్తిష్ఠతే 65
ప్రసాదే	= అంతఃకరణ ప్రసన్నత	ప్రసన్నచేతసః	= ప్రసన్న మనస్కుడైన	
	ప్రాప్తించినంతనే		కర్మయోగియొక్క	
అస్య	= ఇతనియొక్క	బుద్ధిః	= బుద్ధి	
సర్వదుఃఖానామ్	= సమస్త దుఃఖములకును	ఆశు, హి	= శీఘ్రముగానే	
హానిః, ఉపజాయతే	= అభావము కలుగును,		(వెంటనే)	
	సమస్త దుఃఖములును	పర్యవత్తిష్ఠతే	= పరమాత్మయందే	
	తొలగిపోవును		పూర్తిగా స్థిరమగును.	

మనఃప్రసన్నతను పొందిన వెంటనే అతనిదుఃఖములన్నియును నశించును. ప్రసన్నచిత్తుడైన కర్మయోగియొక్క బుద్ధి అన్నివిషయములనుండి వైదొలగి, పరమాత్మయందు మాత్రమే పూర్తిగా స్థిరమగును. (65)

నాస్తి బుద్ధిరయుక్తస్య న చాయుక్తస్య భావనా ।

న చాభావయతః శాంతిః అశాంతస్య కుతః సుఖమ్ || 66 ||

న, అస్తి, బుద్ధిః, అయుక్తస్య, న, చ, అయుక్తస్య భావనా,

న, చ, అభావయతః, శాంతిః, అశాంతస్య, కుతః, సుఖమ్ || 66 ||

అయుక్తస్య	= ఇంద్రియములను,	న	= కలుగదు
	మనస్సును వశమునందును	చ	= మఱియు
	కొననివానియందు	అభావయతః	= పరమాత్మభావన
బుద్ధిః	= నిశ్చయాత్మకబుద్ధి		లేనివానికి
న, అస్తి	= ఉండదు	శాంతిః	= శాంతి
చ	= మఱియు	న	= లభింపదు
అయుక్తస్య	= అయుక్తుడైన వానియొక్క	అశాంతస్య	= శాంతిలేనివానికి
	(అంతఃకరణమునందు)	సుఖమ్	= సుఖము
భావనా	= పరమాత్మభావనయును	కుతః	= ఎట్లు లభించును?

ఇంద్రియములు, మనస్సు వశమునందు ఉండని వానియందు నిశ్చయాత్మకబుద్ధి ఉండదు. అట్టి అయుక్తమనుష్యుని అంతఃకరణమునందు ఆస్తికభావమే కలుగదు. తద్భావనాహీనుడైన వానికి శాంతి లభింపదు. మనశ్శాంతి లేనివానికి సుఖము ఎట్లు లభించును? (66)

ఇంద్రియాణాం హి చరతాం యన్మనోఽను విధీయతే ।

తదస్య హరతి ప్రజ్ఞాం వాయుర్నావమివాంభసే ॥ 67 ॥

ఇంద్రియాణామ్, హి, చరతామ్, యత్, మనః, అను, విధీయతే,

తత్, అస్య, హరతి, ప్రజ్ఞామ్, వాయుః, నావమ్, ఇవ, అంభసే ॥ 67 ॥

హి = ఏలనన

అంభసే = నీటియందు
(సంచరించు)

నావమ్ = నావను

వాయుః } వాయువు ఎట్లు
హరతి, ఇవ } = హరించునో (నెట్టివేయునో)

చరతామ్ = (అట్లే) శబ్దాది
విషయముల యందు
చరించుచున్నట్టి

ఇంద్రియాణామ్ = ఇంద్రియములలో

మనః = మనస్సు

యత్, అను } = ఏ ఇంద్రియముతో
విధీయతే } కూడియుండునో

తత్ = ఆ ఒక్క ఇంద్రియమే

అస్య = ఈ అయుక్తుడైన

పురుషునియొక్క

ప్రజ్ఞామ్ = బుద్ధిని హరించును

(హరతి)

నీటిపై తేలుచున్న నావను గాలినెట్టివేయును. అట్లే ఇంద్రియార్థములయందు సంచరించు ఇంద్రియములలో మనస్సు ఏ ఒక్క ఇంద్రియముతో కూడియున్నను ఆ ఒక్క ఇంద్రియమే మనోనిగ్రహములేని మనుజునిబుద్ధిని అనగా విచక్షణా శక్తిని హరించివేయును. (67)

తస్మాద్యస్య మహాబాహో! నిగృహీతాని సర్వశః ।

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యః తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥ 68 ॥

తస్మాత్, యస్య, మహాబాహో, నిగృహీతాని, సర్వశః,

ఇంద్రియాణి, ఇంద్రియార్థేభ్యః, తస్య, ప్రజ్ఞా, ప్రతిష్ఠితా ॥ 68 ॥

తస్మాత్ = అందువలన

మహాబాహో = ఓ అర్జునా!

యస్య = ఎవనియొక్క

ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములు

ఇంద్రియార్థేభ్యః = ఇంద్రియవిషయములనుండి

సర్వశః = అన్నివిధముల

నిగృహీతాని = నిగ్రహింపబడునో

తస్య = అతనియొక్క

ప్రజ్ఞా = బుద్ధి

ప్రతిష్ఠితా = స్థిరమగును.

కనుక, ఓ అర్జునా! ఇంద్రియములను ఇంద్రియార్థములనుండి అన్ని విధములుగ పూర్తిగా నిగ్రహించిన పురుషునియొక్క బుద్ధి స్థిరముగానుండును. (68)

యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి సంయమీ ।

యస్యాం జాగ్రతి భూతాని సా నిశా పశ్యత్ మునేః ॥ 69 ॥

యా, నిశా, సర్వభూతానామ్, తస్యామ్, జాగర్తి, సంయమీ,

యస్యామ్, జాగ్రతి, భూతాని, సా, నిశా, పశ్యతః, మునేః ॥ 69 ॥

సర్వభూతానామ్	= సమస్తప్రాణులకును	యస్యామ్	= నశ్వరమైన ఏ సాంసారిక
యా	= ఏదైతే		సుఖప్రాప్తియందు
నిశా	= రాత్రియో	భూతాని	= పకలప్రాణులును
	(రాత్రితో సమానము)	జాగ్రతి	= మేల్కొనియుండునో
తస్యామ్	= దానియందు (ఆ నిత్య	పశ్యతః	= పరమాత్మతత్త్వము
	జ్ఞానస్వరూప పరమా		నెఱింగిన
	నంద ప్రాప్తియందు)	మునేః	= మునికి
సంయమీ	= స్థిత ప్రజ్ఞుడైన యోగి	సా	= అది
జాగర్తి	= మేల్కొనియుండును	నిశా	= రాత్రి (రాత్రితో సమానము)

నిత్యజ్ఞానస్వరూపపరమానందప్రాప్తియందు స్థితప్రజ్ఞుడైన యోగి మేల్కొని యుండును. అది ఇతరప్రాణులన్నింటికిని రాత్రితో సమానము. నశ్వరమైన ప్రాపంచిక సుఖప్రాప్తికై ప్రాకులాడుచు ప్రాణులన్నియు మేల్కొని యుండును. అది పరమాత్మతత్త్వమునెఱిగిన మునికి (మననశీలునకు) రాత్రితో సమానము. (69)

ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠం

నముద్రమాపః ప్రవిశంతి యద్వత్ ।

తద్వత్ కామా యం ప్రవిశంతి సర్వే

న శాంతిమాప్నోతి న కామకామీ ॥ 70 ॥

ఆపూర్యమాణమ్, అచలప్రతిష్ఠమ్, నముద్రమ్, ఆపః,

ప్రవిశంతి, యద్వత్, తద్వత్, కామాః, యమ్, ప్రవిశంతి, సర్వే,

సః, శాంతిమ్, ఆప్నోతి, న, కామకామీ ॥ 70 ॥

యద్యత్	= ఎట్లయితే	యమ్	= ఏ స్థితప్రజ్ఞనియందు
అపః	= (వేద్యజ్ఞునదులయొక్క) జలములు	ప్రవిశంతి	= (ఎట్టి వికారములు కల్గింపకయే) లీనమగునో
ఆపూర్యమాణమ్	= అన్నివైపుల పరిపూర్ణమైన	పః	= ఆ పురుషుడు
అచలప్రతిష్ఠమ్	= నిశ్చలముగానున్న	శాంతిమ్	= పరమశాంతిని
సముద్రమ్	= సముద్రమును	ఆప్నోతి	= పొందును
ప్రవిశంతి	= (ఏ మాత్రము చలింపజేయకుండగనే) ప్రవేశించునో	కామకామీ	= భోగేచ్ఛగలవాడు
తద్యత్	= అట్లే	న	= శాంతిని
సర్వే, కామాః	= సకల భోగములు		పొందజాలడు

సమస్తదిశలనుండి పొంగి ప్రవహించుచు వచ్చిచేరిన నదులన్నియును పరిపూర్ణమై నిశ్చలముగానున్న సముద్రమును ఏమాత్రము చలింపజేయకుండగనే అందులో లీనమగును. అట్లే సమస్తభోగములును స్థితప్రజ్ఞనియందు ఎట్టి వికారములను కల్గింపకయే వానిలో లీనమగును. అట్టి పురుషుడే పరమశాంతిని పొందును. భోగాసక్తుడు శాంతిని పొందజాలడు. (70)

విహాయ కామాన్ యః సర్వాన్ పుమాంశ్చరతి నిఃస్పృహః ।

నిర్మమో నిరహంకారః స శాంతిమధిగచ్ఛతి ॥ 71 ॥

విహాయ, కామాన్, యః, సర్వాన్, పుమాన్, చరతి, నిఃస్పృహః,

నిర్మమః, నిరహంకారః, సః, శాంతిమ్, అధిగచ్ఛతి ॥ 71 ॥

యః, పుమాన్ = ఏ పురుషుడు

సర్వాన్, కామాన్ = సమస్తమైన కోరికలను

విహాయ = త్యజించి

నిర్మమః = మమతారహితుడై

నిరహంకారః = అహంకారరహితుడై

నిఃస్పృహః = స్పృహారహితుడై

చరతి = చరించునో

సః = ఆతడే

శాంతిమ్ = శాంతిని

అధిగచ్ఛతి = పొందును.

కోరికలన్నింటిని త్యజించి, మమతా- అహంకార, స్పృహారహితుడై చరించునట్టి పురుషుడే శాంతిని పొందును. (71)

ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ వైనాం ప్రాప్య విముహ్యతి ।

స్థిత్యాస్యామంతకాలేఽపి

బ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి ॥ 72 ॥

ఏషా, బ్రాహ్మ, స్థితిః, పార్థ, న, ఏనామ్, ప్రాప్య, విముహ్యతి,
స్థిత్యా, అస్యామ్, అంతకాలే, ఆపి, బ్రహ్మనిర్వాణమ్, ఋచ్చతి ॥ 72 ॥

పార్థ	= ఓ పార్థా!	న, విముహ్యతి	= (యోగి ఎన్నడును)
ఏషా	= ఇదియే		మోహితుడుకాడు
బ్రాహ్మ	బ్రహ్మప్రాప్తినందిన	అంతకాలే, ఆపి	= అంత్యకాలమునందును
స్థితిః	పురుషునియొక్క	అస్యామ్	= ఈ బ్రాహ్మస్థితియందు
	స్థితి	స్థిత్యా	= స్థితమైయుండినవాడు
ఏనామ్	= దీనిని	బ్రహ్మనిర్వాణమ్	= బ్రహ్మనందమును
ప్రాప్య	= పొంది (పొందినపెదప)	ఋచ్చతి	= పొందును

ఓ అర్జునా! బ్రాహ్మస్థితి యనగా ఇదియే. (ఇదియే బ్రహ్మప్రాప్తి కలిగిన పురుషుని స్థితి.) ఈ బ్రాహ్మస్థితిని పొందిన యోగి ఎన్నడును మోహితుడు కాడు. అంత్యకాలమునందును ఈ బ్రాహ్మస్థితియందు స్థిరముగానున్నవాడు బ్రహ్మనందమును పొందును. (72)

ఓం తత్సద్గీత శ్రీమద్భగవద్గీతామాపనిషత్పు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే సాంఖ్యయోగోనామ ద్వితీయోఽధ్యాయః ॥ ౨ ॥

అథ తృతీయోఽధ్యాయః- కర్మయోగః

(మూడవ అధ్యాయము - కర్మయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 8వ శ్లోకమువఱకు) జ్ఞానయోగనిష్కామ కర్మయోగములననుసరించి, ఆసక్తిరహితముగా నియతకర్మాచరణముల శ్రేష్ఠత్వ నిరూపణము (9 నుండి 16 వఱకు) యజ్ఞాది కర్మాచరణముల ఆవశ్యకస్థితి నిరూపణము (17 నుండి 24 వఱకు) జ్ఞానియు భగవానుడును లోకసంగ్రహార్థమై కర్మలను ఆచరించుచుండుట, (25 నుండి 35 వఱకు) అజ్ఞానుల-జ్ఞానుల లక్షణములు, రాగద్వేషరహితులై కర్మలనాచరించుటకు ప్రేరణ, (36 నుండి 43 వఱకు) కామరూప శ్రతువును జయించుటకు ఉపాయములు.]

అర్జున ఉవాచ

జ్ఞాయసీ చేత్ కర్మణస్తే మతా బుద్ధిర్జనార్దన ।

తత్కిం కర్మణి ఘోరే మాం నియోజయసి కేశవ ॥ 1 ॥

జ్ఞాయసీ, చేత్, కర్మణః, తే, మతా, బుద్ధిః, జనార్దన,

తత్, కిమ్, కర్మణి, ఘోరే, మామ్, నియోజయసి, కేశవ ॥ 1 ॥

జనార్దన! = ఓ జనార్దనా!

కర్మణః = కర్మకంటెను

బుద్ధిః = జ్ఞానము

జ్ఞాయసీ = శ్రేష్ఠమైనదని

తే నీ

మతా, చేత్ } = అభిప్రాయమైనచో

తత్ } = అట్టిస్థితిలో

కేశవ! = ఓ కేశవా!

మామ్ = నన్ను

ఘోరే = భయంకరమైన

కర్మణి = (ఈ) యుద్ధ

కార్యమునందు

కిమ్ = ఎందులకు

నియోజయసి = నియోగించుచున్నావు?

అర్జునుడు పలికెను- ఓ జనార్దనా! కేశవా! నీ అభిప్రాయమును బట్టి కర్మ కంటెను జ్ఞానమే శ్రేష్ఠమైనచో, భయంకరమైన ఈ యుద్ధకార్యమునందు నన్నేల నియోగించుచున్నావు? (1)

వ్యామిశ్రేణేవ వాక్యేన బుద్ధిం మోహయసీవ మే ।

తదేకం వద నిశ్చిత్య యేన శ్రేయోఽహమాప్నుయామ్ ॥ 2 ॥

వ్యామిశ్రేణ, ఇవ, వాక్యేన, బుద్ధిమ్, మోహయసి, ఇవ, మే,

తత్, ఏకమ్, వద, నిశ్చిత్య, యేన, శ్రేయః, అహమ్, ఆప్నుయామ్ ॥ 2 ॥

వ్యామిశ్రేణ, ఇవ = కలగాపులగమువలె ఉన్న	అహమ్ = నేను
వాక్యేన = (నీ)మాటలతో	శ్రేయః = శ్రేయస్సును
మే = నా	ఆపుయామ్ = పొందుదునో
బుద్ధిమ్ = బుద్ధిని	తత్, ఏకమ్ = అట్టి ఒక మార్గము (కర్మమునో, జ్ఞానమునో)
మోహయసి, ఇవ = భ్రమింపజేయు	నిశ్చిత్య = నిశ్చయముగా
చున్నట్లు ఉన్నావు	వద = చెప్పుము.
యేన = దేనిచేత	

కలగాపులగమువంటి నీ మాటలతో నా బుద్ధి భ్రమకు లోనగునట్లు చేయుచున్నావు. కనుక నాకు శ్రేయస్కురమైన ఒక మార్గమును నిశ్చయముగా తెల్పుము. (2)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ ।

జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్ ॥ 3 ॥

లోకే, ఆస్మిన్, ద్వివిధా, నిష్ఠా, పురా, ప్రోక్తా, మయా, అనఘ,

జ్ఞానయోగేన, సాంఖ్యానామ్, కర్మయోగేన, యోగినామ్ ॥ 3 ॥

అనఘ! = పాపరహితుడా!

ఆస్మిన్, లోకే = ఈలోకమునందు

ద్వివిధా, నిష్ఠా = రెండు విధములగు

నిష్ఠలు

మయా = నాచేత

పురా, ప్రోక్తా = ఇంతకుముందే

చెప్పబడినవి

సాంఖ్యానామ్ = సాంఖ్యయోగులకు

జ్ఞానయోగేన⁽¹⁾ = జ్ఞానయోగము

ద్వారా (మరియు)

యోగినామ్ = యోగులకు

కర్మయోగేన⁽²⁾ = కర్మయోగముద్వారా

(నిష్ఠ కలుగును)

1) మాయాజనితములైన గుణములే గుణములయందు ప్రవర్తిల్లుచున్నవని భావించి, శరీరేంద్రియ మనస్సులద్వారా జరుగు క్రియలన్నింటియందును కర్మత్వభిమానము లేనివాడై, సర్వవ్యాపీయైన సచ్చిదానంద పునఃపరమాత్మయందు ఏకీభావముతో స్థితుడై యుండుటయే జ్ఞానయోగము. దీనినే సన్న్యాసము, సాంఖ్యయోగము అనియు అందురు.

2) పలమును, ఆసక్తినివీడి, భగవదాజ్ఞానుసారము కేవలము భగవదర్థ చమత్స బుద్ధితో కర్మలను ఆచరించుటను 'నిష్కామ కర్మయోగము' అని యందురు. దీనినే 'సమత్వయోగము' 'బుద్ధియోగము' 'కర్మయోగము' 'తదర్థకర్మ' 'మదర్థకర్మ' 'మత్కర్మ' మొదలగు పేర్లతో వ్యవహరింతురు.

శ్రీభగవానుడు పలికెను - ఓ అనఘా! అర్జునా! ఈ లోకమున రెండు నిష్ఠలు గలవని ఇంతకుముందే చెప్పియుంటిని. వానిలో సాంఖ్యయోగులకు జ్ఞానయోగముద్వారా, యోగులకు కర్మయోగముద్వారా నిష్ఠ కలుగును. (3)

న కర్మణామనారంభాత్ నైష్కర్మ్యం పురుషోఽశ్నుతే ।

న చ సన్న్వసనాదేవ సిద్ధిం సమధిగచ్ఛతి ॥ 4 ॥

న, కర్మణామ్, అనారంభాత్, నైష్కర్మ్యమ్, పురుషః, అశ్నుతే,

న, చ, సన్న్వసనాత్, ఏవ, సిద్ధిమ్, సమధిగచ్ఛతి ॥ 4 ॥

పురుషః = మానవుడు

కర్మణామ్ = కర్మలను

అనారంభాత్ = ఆచరింపకుండుటవలన

నైష్కర్మ్యమ్¹⁾ = నైష్కర్మ్యమును అనగా యోగనిష్ఠాస్థితిని

న, అశ్నుతే = పొందడు

చ = మరియు

సన్న్వసనాత్, } కర్మలను త్యజించి

ఏవ } = సంతమాత్రమున

సిద్ధిమ్ = సిద్ధిని (సాంఖ్య యోగనిష్ఠను)

న సమధిగచ్ఛతి = పొందజాలడు.

మనుష్యుడు కర్మలను ఆచరింపకయే నైష్కర్మ్యము అనగా యోగనిష్ఠాస్థితి అతనికి లభింపదు. అట్లే కేవలము కర్మలను త్యజించినంత మాత్రమున సిద్ధిని అనగా సాంఖ్యనిష్ఠను అతడు పొందజాలడు. (4)

న హి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్ ।

కార్యతే హ్యవశః కర్మ పర్వః ప్రకృతిజైర్గుణైః ॥ 5 ॥

న, హి, కశ్చిత్, క్షణమ్, అపి, జాతు, తిష్ఠతి, అకర్మకృత్,

కార్యతే, హి, అవశః, కర్మ, పర్వః, ప్రకృతిజైః, గుణైః ॥ 5 ॥

హి = నిస్సందేహముగా

కశ్చిత్ = ఏమనుష్యుడైనను

జాతు = ఒకానొకప్పుడును

క్షణమ్, అపి = క్షణకాలముగూడ

అకర్మకృత్ = కర్మను చేయనివాడై

న, తిష్ఠతి = ఉండజాలడు

హి = ఏలననగా

పర్వః = ప్రతిమనుష్యుడును (మనుష్యులందరునూ)

ప్రకృతిజైః, గుణైః = ప్రకృతిజనితము లైన గుణములచేత

అవశః = అవశుడై (అవశముగనే)

కర్మ = కర్మను (చేయుటకు)

కార్యతే = బాధ్యుడగుచున్నాడు.

1) ఏ స్థితిలో పురుషునికర్మలు అకర్మలగునో అనగా ఫలమును ఉత్పన్నముచేయలేనో అస్థితిని నైష్కర్మ్యమందురు.

ఏ మనుష్యుడైనను ఏ కాలమునందైనను క్షణమాత్రముగూడ కర్మను ఆచరింపకుండ ఉండలేడు. ఇందు ఎట్టి సందేహమునకును తావులేదు. ఏలనన మనుష్యులందఱును ప్రకృతిజనితములైన గుణములకు లోబడి కర్మలను చేయుటకు బాధ్యులగుదురు. ప్రతి వ్యక్తియు కర్మను ఆచరింపవలసియే యుండును. (5)

కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్ ।

ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే ॥ 6 ॥

కర్మేంద్రియాణి, సంయమ్య, యః, ఆస్తే, మనసా, స్మరన్,

ఇంద్రియార్థాన్, విమూఢాత్మా, మిథ్యాచారః, సః, ఉచ్యతే ॥ 6 ॥

యః = ఎవడైతే

కర్మేంద్రియాణి = సమస్తేంద్రియములను

సంయమ్య = (బాహ్యముగా)
అదుపుచేసి

మనసా = మనస్సుద్వారా

ఇంద్రియార్థాన్ = శబ్దాది విషయములను

బలవంతముగా, బాహ్యముగా
మానసికముగా ఇంద్రియవిషయములను
అనగా దంభి అనియందురు.

స్మరన్ = చింతించుచు

ఆస్తే = ఉండునో

సః, విమూఢాత్మా = ఆ మూఢుడు

మిథ్యాచారః = దంభా(కపటా)

చారముగలవాడు-అని

ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నాడు.

ఇంద్రియవ్యాపారములను నిగ్రహించి,

చింతించునట్టి మూఢుని మిథ్యాచారి

(6)

యస్త్వింద్రియాణి మనసా నియమ్యారభతేఽర్జున ।

కర్మేంద్రియైః కర్మయోగమ్ అసక్తః స విశిష్యతే ॥ 7 ॥

యః, తు, ఇంద్రియాణి, మనసా, నియమ్య, ఆరభతే, అర్జున,

కర్మేంద్రియైః, కర్మయోగమ్, అసక్తః, సః, విశిష్యతే ॥ 7 ॥

తు = కాని

అర్జున! = ఓ ఆర్జునా!

యః = ఎవడైతే

మనసా = మనస్సుద్వారా

ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములను

నియమ్య = వశపరచుకొని

అసక్తః = అనాసక్తుడై

కర్మేంద్రియైః = సమస్త-ఇంద్రియములచేత

కర్మయోగమ్ = కర్మయోగమును

ఆరభతే = ఆచరించునో

సః = అతడు

విశిష్యతే = శ్రేష్ఠుడగును.

కాని, అర్జునా! మనస్సుతో ఇంద్రియములను వశపఱచుకొని, అనాసక్తుడై ఇంద్రియములద్వారా కర్మయోగాచరణమును కావించు పురుషుడు శ్రేష్ఠుడు. (7)

నియతం కురు కర్మ త్వం కర్మ జ్యాయో హ్యకర్మణః ।

శరీరయాత్రాఽపి చ తే న ప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః ॥ 8 ॥

నియతమ్, కురు, కర్మ, త్వమ్, కర్మ, జ్యాయః, హి, అకర్మణః,

శరీరయాత్రా, అపి, చ, తే, న, ప్రసిద్ధ్యేత్, అకర్మణః ॥ 8 ॥

త్వమ్ = నీవు
నియతమ్ = విధుక్తమైన
కర్మ = కర్తవ్యకర్మము
కురు = చేయుము
హి = ఏలననగా
అకర్మణః = కర్మలనాచరింప
కుండుటకంటె

కర్మ = కర్మలను చేయుటయే
జ్యాయః = శ్రేష్ఠము
చ = మరియు
అకర్మణః = కర్మలనాచరింపకపోవుటచే
తే, శరీరయాత్రా = నీ శరీరనిర్వహణ
అపి = కూడా
న, ప్రసిద్ధ్యేత్ = కొనసాగదు

నీవు శాస్త్రవిహితకర్తవ్యకర్మలను ఆచరింపుము. ఏలనన కర్మలను చేయకుండుటకంటెను చేయుటయే ఉత్తమము. కర్మలను ఆచరింపనిచో నీ శరీర నిర్వహణముగూడ సాధ్యము గాదు. (8)

యజ్ఞార్థాత్ కర్మణోఽన్యత్ర లోకోఽయం కర్మబంధనః ।

తదర్థం కర్మ కౌంటేయ ముక్తసంగః సమాచర ॥ 9 ॥

యజ్ఞార్థాత్, కర్మణః, అన్యత్ర, లోకః, అయమ్, కర్మబంధనః,

తదర్థమ్, కర్మ, కౌంటేయ, ముక్తసంగః, సమాచర ॥ 9 ॥

కౌంటేయ = ఓ కౌంటేయా! (అర్జునా)
యజ్ఞార్థాత్ = యజ్ఞార్థముచేయబడు
కర్మణః = కర్మలుగాక
అన్యత్ర = ఇతరకర్మలలో
నిమగ్నులగుటవలన
అయమ్, లోకః = ఈలోకము (మనుష్య
సముదాయము)

కర్మబంధనః = కర్మబంధములలో
చిక్కుకొనును
ముక్తసంగః = (కనుక) ఆసక్తి
రహితుడవై
తదర్థమ్ = యజ్ఞార్థము
కర్మ = కర్తవ్యకర్మము
సమాచర = చక్కగా ఆచరింపుము.

ఓ అర్జునా! యజ్ఞార్థము చేయబడు కర్మలలో గాక ఇతర కర్మలయందు నిమగ్నులగుటవలన మనుష్యులు కర్మబంధములలో చిక్కుపడుదురు. కనుక నీవు ఆసక్తిరహితుడనై యజ్ఞార్థమే కర్తవ్యకర్మలను చక్కగా ఆచరింపుము. (9)

సహాయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్యా పురోవాచ ప్రజాపతిః ।

అనేన ప్రసవిష్యధ్వమ్ ఏష వోఽప్యిష్టకామధుక్ ॥ 10 ॥

సహాయజ్ఞాః, ప్రజాః, సృష్ట్యా, పురా, ఉవాచ, ప్రజాపతిః,

అనేన, ప్రసవిష్యధ్వమ్, ఏష, వః, అస్తు, ఇష్టకామధుక్ ॥ 10 ॥

ప్రజాపతిః = ప్రజాపతియైన బ్రహ్మ

పురా = కల్పాదియందు

సహాయజ్ఞాః = యజ్ఞసహితముగా

ప్రజాః = ప్రజలను

సృష్ట్యా = సృజించి

ఉవాచ = పలికెను

(యూయమ్) = మీరు

అనేన = ఈ యజ్ఞముద్వారా

ప్రసవిష్యధ్వమ్ = వృద్ధి చెందుడు

ఏషః = ఈ యజ్ఞము

వః = మీకు

ఇష్టకామధుక్ = ఇష్టభోగములను

ఇచ్చునది

అస్తు = అగుగాక ।

కల్పాదియందు బ్రహ్మదేవుడు యజ్ఞసహితముగ ప్రజలను సృష్టించి, “మీరు ఈ యజ్ఞములద్వారా వృద్ధిచెందుడు. ఈ యజ్ఞములు మీకు కామధేనువు వలె కోరిన కోర్కెలనెల్ల తీర్చును” అని పల్కెను. (10)

దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయంతు వః ।

పరస్పరం భావయంతః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ ॥ 11 ॥

దేవాన్, భావయత, అనేన, తే, దేవాః, భావయంతు, వః,

పరస్పరమ్, భావయంతః, శ్రేయః, పరమ్, అవాప్స్యథ ॥ 11 ॥

అనేన = ఈయజ్ఞముద్వారా(మీరు)

దేవాన్ = దేవతలను

భావయత = తృప్తిపరచుడు

తే, దేవాః = ఆ దేవతలు

వః = మిమ్ములను

భావయంతు = వృద్ధిపరచుదురుగాక!

(ఏవమ్) = ఈ విధముగా

పరస్పరమ్ = పరస్పరము

భావయంతః = సంతృప్తిపఱచు కొనుచు

(యూయమ్) = మీరు

పరమ్, శ్రేయః = పరమ శ్రేయస్సును

అవాప్స్యథ = పొందగలరు.

“ఈ యజ్ఞముల ద్వారా మీరు దేవతలను తృప్తిపఱచుడు. మరియు ఆ దేవతలు మిమ్ములను ఆనుగ్రహింతురు. నిస్వార్థభావముతో మీరు పరస్పరము సంతృప్తిపఱచుకొనుచు పరమశ్రేయస్సును పొందగలరు.” అని పల్కెను. (11)

ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవా దాస్యంతే యజ్ఞభావితాః ।

తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యో యో భుంక్తే స్తేన ఏవ సః ॥ 12 ॥

ఇష్టాన్, భోగాన్, హి, వః, దేవాః, దాస్యంతే, యజ్ఞభావితాః,

తైః, దత్తాన్, అప్రదాయ, ఏభ్యః, యః, భుంక్తే, స్తేన, ఏవ, సః ॥ 12 ॥

యజ్ఞభావితాః = యజ్ఞములద్వారా
సంతృప్తిచెందిన

దేవాః = దేవతలు

సః = మీకు

ఇష్టాన్ = ఇష్టములైన

భోగాన్ = భోగములను

హి = నిశ్చయముగా

దాస్యంతే = ప్రసాదించెదరు

తైః = ఆ దేవతలచే

దత్తాన్ = ఇయ్యబడిన భోగములను

యః = ఎవడైతే

ఏభ్యః = వీరికి

అప్రదాయ = ఇయ్యకయే

భుంక్తే = అనుభవించునో

సః = అతడు

స్తేన, ఏవ = దొంగయే

యజ్ఞములద్వారా సంతృప్తిని పొందిన దేవతలు మీకు(మానవులకు) అయాచితముగనే ఇష్టములైన భోగములను ప్రసాదించెదరు. ఈ విధముగ దేవతలచే అనుగ్రహింపబడిన ఈ భోగములను ఆదేవతలకు నివేదనచేయక తానే అనుభవించువాడు నిజముగా దొంగయే. (12)

యజ్ఞశిష్టాశినః సంతో ముచ్యంతే సర్వకిల్బిషైః ।

భుంజతే తే త్వఘం పాపా యే పచంత్యాత్మకారణాత్ ॥ 13 ॥

యజ్ఞశిష్టాశినః, సంతః, ముచ్యంతే, సర్వకిల్బిషైః,

భుంజతే, తే, తు, అఘమ్, పాపాః, యే, పచంతి, ఆత్మకారణాత్ ॥ 10 ॥

యజ్ఞశిష్టాశినః = యజ్ఞశిష్టాన్నమును
భుజించునట్టి

సంతః = సత్పురుషులు

సర్వకిల్బిషైః = సర్వపాపములనుండి

ముచ్యంతే = ముక్తులగుదురు

యే, పాపాః, (తు) = ఏపాపాత్ములైతే

ఆత్మకారణాత్ = తమశరీరపోషణకారకే

పచంతి = (అన్నమును)

వండుకొందురో

తే, తు = వారైతే

అఘమ్ = పాపమునే

భుంజతే = భుజింతురు

యజ్ఞశిష్టాన్నమును తిను శ్రేష్ఠపురుషులు అన్ని పాపములనుండి ముక్తులయ్యెదరు. తమ శరీరపోషణకారకే ఆహారమును సిద్ధపఱచు (వండు)కొను పావులు పాపమునే భుజింతురు. (13)

అన్నాదృవంతి భూతాని పర్జన్యాదన్నసంభవః ।
 యజ్ఞాదృవతి పర్జన్యో యజ్ఞః కర్మసముద్భవః ॥ 14 ॥
 కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి బ్రహ్మోక్షరసముద్భవమ్ ।
 తస్మాత్ సర్వగతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ 15 ॥
 అన్నాత్, భవంతి, భూతాని, పర్జన్యాత్, అన్నసంభవః,
 యజ్ఞాత్, భవతి, పర్జన్యః, యజ్ఞః, కర్మసముద్భవః ॥ 14 ॥
 కర్మ, బ్రహ్మోద్భవమ్, విద్ధి, బ్రహ్మ, అక్షరసముద్భవమ్,
 తస్మాత్, సర్వగతమ్, బ్రహ్మ, నిత్యమ్, యజ్ఞే, ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ 15 ॥

భూతాని	=	ప్రాణులన్నియును	ఉత్పన్నములైనవనియు
అన్నాత్	=	అన్నమునుండి	బ్రహ్మ = వేదము(లు)
భవంతి	=	ఉత్పన్నములగును	అక్షర } = నాశరహితుడైన
పర్జన్యాత్	=	వర్షమువలన	సముద్భవమ్ } = పరమాత్మ నుండి
అన్నసంభవః	=	అన్నోత్పత్తి యగును	ప్రకటితము లైనవనియు
పర్జన్యః	=	వర్షము	విద్ధి = ఎఱుంగుము
యజ్ఞాత్, భవతి	=	యజ్ఞమువలన	తస్మాత్ = అందువలన
		కలుగును	సర్వగతమ్ = సర్వవ్యాపియైన
యజ్ఞః	=	యజ్ఞము	బ్రహ్మ = పరమాత్మ
కర్మసముద్భవః	=	విహితకర్మలవలన	నిత్యమ్ = సర్వదా
		ఏర్పడును	యజ్ఞే = యజ్ఞమునందు
కర్మ	=	కర్మ (సముదాయము)	ప్రతిష్ఠితమ్ = ప్రతిష్ఠితుడైనవానినిగా
బ్రహ్మోద్భవమ్	=	వేదములనుండి	(ఎఱుంగుము).

ప్రాణులన్నియు అన్నము (ఆహారము) నుండి జన్మించును. అన్నోత్పత్తి వర్షములవలన ఏర్పడును. యజ్ఞములవలన వర్షములు కురియును. విహితకర్మలు యజ్ఞములకు మూలములు. వేదములు విహిత కర్మలకు మూలములు. వేదములు నిత్యుడైన పరమాత్మనుండి ఉద్భవించినవని తెలిసికొనుము. అందువలన సర్వవ్యాపియు, అవ్యయుడును ఐన పరమాత్మ సర్వదా యజ్ఞములయందే ప్రతిష్ఠితుడై యున్నాడు. (14-15)

ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం నానువర్తయతీహ యః ।

అఘాయురింద్రియారామో మోఘం పార్థ స జీవతి ॥ 16 ॥

ఏవమ్, ప్రవర్తితమ్, చక్రమ్, న, అనువర్తయతి, ఇహ, యః,
అఘాయుః, ఇంద్రియారామః, మోఘమ్, పార్థ, సః, జీవతి || 16 ||

పార్థ!	= ఓపార్థా!	న, అనువర్తయతి =	అనుసరింపడో (తన
యః	= ఎవడైతే		కర్తవ్యమును పాటించడో)
ఇహ	= ఈలోకమున	సః	= అతడు (అట్టి)
ఏవమ్	= ఈ విధముగా	ఇంద్రియారామః =	ఇంద్రియసుఖ
	(పరంపరగా)		లోలుడైనవాడు
ప్రవర్తితమ్	= ప్రచలితమైన	అఘాయుః =	పాపాత్ముడు
చక్రమ్	= సృష్టిచక్రమును	మోఘమ్, జీవతి =	వ్యర్థముగా జీవించును.

ఓ అర్జునా! ఇట్లు పరంపరాగతముగా కొనసాగుచున్న సృష్టిచక్రమునకు
అనుకూలముగా ప్రవర్తింపనివాడు అనగా తన కర్తవ్యములను పాటించక ఇంద్రియ
సుఖలోలుడైన వాడు పాపి. అట్టివానియొక్క జీవితము వ్యర్థము (16)

యస్మాత్మరతిరేవ స్యాత్ ఆత్మత్వత్తత్ మానవః ।

ఆత్మన్యేవ చ సంతుష్టః తస్య కార్యం న విద్యతే || 17 ||

యః, తు, ఆత్మరతిః, ఏవ, స్యాత్, ఆత్మత్వత్తః, చ, మానవః,
ఆత్మని, ఏవ, చ, సంతుష్టః, తస్య, కార్యమ్, న, విద్యతే || 17 ||

తు	= కాని	చ	= అట్లే
యః, మానవః =	ఏ మనుజుడు	ఆత్మని, ఏవ, } =	ఆత్మయందే
ఆత్మరతిః, ఏవ =	ఆత్మయందే	సంతుష్టః } =	సంతృప్తుడై
	రమించునో	స్యాత్ =	ఉండునో
చ	= మరియు	తస్య	= అతనికి
ఆత్మత్వత్తః =	ఆత్మయందే	కార్యమ్	= ఎట్టి కర్తవ్యమూ
	తృప్తిచెందునో	న, విద్యతే	= (మిగిలి) ఉండదు.

సచ్చిదానందఘనపరమాత్మప్రాప్తినందిన జ్ఞానియైన మహాత్ముడు నిత్యమైన
ఆత్మయందే రమించును. అతడు పూర్ణకాముడు. కనుక ఆత్మయందే తృప్తినొందును.
అతడు ఆత్మయందే నిత్యసంతృప్తుడు. అట్టివానికి ఎట్టి కర్తవ్యమును ఉండదు. (17)

నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన ।

న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాత్రయః || 18 ||

న, ఏవ, తస్య, కృతేన, అర్థః, న, అకృతేన, ఇహ, కశ్చన,
న, చ, అస్య, సర్వభూతేషు, కశ్చిత్, అర్థవ్యపాశ్రయః ॥ 18 ॥

తస్య	=	అట్టిమహాపురుషునకు	ఏవ, న(అస్తి)	=	(ప్రయోజనమూ) ఉండదు
ఇహ	=	ఈలోకమున	చ	=	అట్లే
కృతేన	=	కర్మాచరణము వలన	సర్వభూతేషు	=	సమస్త ప్రాణుల యందును
కశ్చన, అర్థః	=	ఎట్టి ప్రయోజనమూ	అస్య	=	ఇతనికి
న(అస్తి)	=	ఉండదు	కశ్చిత్	=	ఎట్టి
అకృతేన	=	కర్మచేయకుండుట	అర్థ వ్యపాశ్రయః	=	స్వార్థ సంబంధమూ
		వలననూ	న(అస్తి)	=	ఉండదు

అట్టి మహాత్ముడు ఈ జగత్తునందు కర్మలు చేయుటవలనను, చేయకుండుట వలనను అతనికి ఎట్టి ప్రయోజనమూ ఉండదు. అతనికి సర్వప్రాణులతోడను స్వార్థపరమైన సంబంధము ఏవిధముగను ఏమాత్రము ఉండదు. (18)

తస్మాదసక్తః సతతం కార్యం కర్మ సమాచర ।

అనక్తో హ్యచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః ॥ 19 ॥

తస్మాత్, అసక్తః, సతతమ్, కార్యమ్, కర్మ, సమాచర,

అసక్తః, హి, అచరన్, కర్మ, పరమ్, ఆప్నోతి, పూరుషః ॥ 19 ॥

తస్మాత్	=	అందువలన	పూరుషః	=	మనుష్యుడు
సతతమ్	=	ఎల్లప్పుడును	అసక్తః	=	ఆసక్తిరహితుడై
అసక్తః	=	ఆసక్తిరహితుడవై	కర్మ	=	కర్మ(ల)ను
కార్యమ్, కర్మ	=	కర్తవ్యకర్మను	అచరన్	=	ఆచరించుచు
సమాచర	=	చక్కగా ఆచరింపుము	పరమ్	=	పరమాత్మను
హి	=	ఏలనన	ఆప్నోతి	=	పొందును.

అందువలన నీవు నిరంతరము ఆసక్తిరహితుడవై కర్తవ్య కర్మలను చక్కగా ఆచరింపుము. ఏలనన ఆసక్తిని వీడి కర్మలను సదా ఆచరించు మనుష్యునకు పరమాత్మ ప్రాప్తి కలుగును. (19)

కర్మణైవ హి సంసిద్ధిమ్ ఆస్థితా జనకాదయః ।

లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి ॥ 20 ॥

కర్మణా, ఏవ, హి, సంసిద్ధిమ్, ఆస్థితాః, జనకాదయః,

లోకసంగ్రహమ్, ఏవ, అపి, సంపశ్యన్, కర్తుమ్, అర్హసి ॥ 20 ॥

జనకాదయః = జనకుడు మొదలగు
జ్ఞానులు గూడ
కర్మణా, ఏవ = (ఆసక్తిరహిత) కర్మా
చరణముద్వారానే
సంపిద్ధిమ్ = పరమసిద్ధిని
అస్థితాః = పొందియుండిరి

హి = కావున
లోకసంగ్రహమ్ = లోకహితమును
సంపశ్యన్, అపి = దృష్టియందుంచు
కొనుచూ
కర్తుమ్, ఏవ = (కర్మ)చేయుటకే
అర్హసి = (నీవు)తగియున్నావు

జనకుడు మొదలగు జ్ఞానులుగూడ ఆసక్తి రహితముగా కర్మలను
ఆచరించుట వలననే పరమసిద్ధిని పొందిరి. కావున నీవును లోకహితార్థమై
కర్మలను ఆచరించుటయే సముచితము. (20)

యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తత్తదేవేతరో జనః ।

స యత్రప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే ॥ 21 ॥

యత్, యత్, ఆచరతి, శ్రేష్ఠః, తత్, తత్, ఏవ, ఇతరః, జనః,

సః, యత్, ప్రమాణమ్, కురుతే, లోకః, తత్, అనువర్తతే ॥ 21 ॥

శ్రేష్ఠః = శ్రేష్ఠపురుషుడు

యత్, యత్ = ఏమేమి

ఆచరతి = ఆచరించునో

ఇతరః, జనః = ఇతర జనసముదాయము

తత్, తత్, ఏవ = అట్టిదానినే

(ఆచరతి) = ఆచరించును

సః = ఆతడు

యత్, ప్రమాణమ్ = దేనిని ప్రమాణముగా

కురుతే = చేయునో, (స్వీకరించునో)

లోకః = లోకము

తత్, అనువర్తతే = దానిననుసరించి

ప్రవర్తించును

శ్రేష్ఠుడైన పురుషుని ఆచరణమునే (ప్రవర్తననే) ఇతరులును అనుసరింతురు.
అతడు నిల్పిన (ప్రతిష్ఠించిన) ప్రమాణములనే లోకులందఱును పాటించెదరు. (21)

స మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన ।

నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి ॥ 22 ॥

స, మే, పార్థ, అస్తి, కర్తవ్యమ్, త్రిషు, లోకేషు, కించన,

న, అనవాప్తమ్, అవాప్తవ్యమ్, వర్త, ఏవ, చ, కర్మణి ॥ 22 ॥

పార్థా = ఓ పార్థా!

మే = నాకు

త్రిషు, లోకేషు = ముల్లోకములయందును

కించన, కర్తవ్యమ్

స, అస్తి

చ

} = ఎట్టి కర్తవ్యమూలేదు

= మరియు

అవాప్తవ్యమ్ = పొందదగినవస్తువు
వేదియునూ

అనవాప్తమ్, న = పొందబడకుండా లేదు

కర్మణి, ఏవ = (ఐననునేను)
కర్మయందే

వర్తే = ప్రవర్తిల్లుచున్నాను.

ఓ అర్జునా! ఈ ముల్లోకములయందును నాకు కర్తవ్యము ఆనునదియే లేదు. అట్లే పొందదగిన వస్తువులలో ఏదియును నేను పొందనిదియును లేదు. ఐనను నేను కర్మలయందే ప్రవర్తిల్లుచున్నాను. (22)

యది హ్యహం న వర్తేయం జాతు కర్మణ్యతంద్రితః ।

మమ వర్తమానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ॥ 23 ॥

యది, హి, అహమ్, న, వర్తేయమ్, జాతు, కర్మణి, తంద్రితః,

మమ, వర్తమా, అనువర్తంతే, మనుష్యాః, పార్థ, సర్వశః ॥ 23 ॥

హి = ఏలనన

పార్థ = ఓపార్థా!

యది = ఒకవేళ

జాతు = ఎప్పుడైనను

అహమ్ = నేను

తంద్రితః = సావధానుడనై

కర్మణి = కర్మయందు

న, వర్తేయమ్ = ప్రవర్తింపకున్నచో (గొప్ప హాని కలుగును, ఏలనన)

మనుష్యాః = మనుజులు

సర్వశః = అన్నివిధములూ

మమ = నా యొక్క

వర్తమా = మార్గమునే

అనువర్తంతే = అనుసరించెదరు.

(ఏలనన) ఓ పార్థా! ఎప్పుడైనను నేను సావధానుడనై కర్మలయందు ప్రవర్తింపకున్నచో లోకమునకు గొప్పహాని సంభవించును. ఎందుకనగా మనుష్యులందఱును అన్ని విధముల నా మార్గమునే అనుసరింతురు. (23)

ఉత్పీదేయురిమే లోకా న కుర్యాం కర్మ చేదహమ్ ।

సంకరస్య చ కర్తా స్యామ్ ఉపహన్యామిమాః ప్రజాః ॥ 24 ॥

ఉత్పీదేయుః, ఇమే, లోకాః, న, కుర్యామ్, కర్మ, చేత్, అహమ్,

సంకరస్య, చ, కర్తా, స్యామ్, ఉపహన్యామ్, ఇమాః, ప్రజాః ॥ 24 ॥

చేత్, అహమ్ = ఒకవేళ నేను

కర్మ = కర్మను

న, కుర్యామ్ = చేయనిచో

ఇమే, లోకాః = ఈ లోకములు

ఉత్పీదేయుః = కష్టనష్టములపాలగును

చ = మరియు(నేను)

సంకరస్య = సాంకర్యమునకు

కర్తా = కర్తను

స్యామ్ = అగుదును | ఉపహన్యామ్ = కష్టముల పాలు చేసిన
ఇమాః, ప్రజాః = ఈ ప్రజలందరినీ వాడనగుదును.

నేను కర్మలను ఆచరించుట మానినచో ఈ లోకములన్నియును నశించును.
అంతేగాదు, లోకములందు అల్లకల్లోలములు (సాంకర్యములు) చెలరేగును.
ప్రజానష్టము వాటిల్లును. అప్పుడు అందులకు నేనే కారకుడనయ్యెదను. (24)

సక్తాః కర్మణ్యవిద్వాంసో యథా కుర్వంతి భారత ।

కుర్యాద్విద్వాంస్తథాసక్తః చిక్రీర్ష్యలోకసంగ్రహమ్ ॥ 25 ॥

సక్తాః, కర్మణి, అవిద్వాంసః, యథా, కుర్వంతి, భారత,

కుర్యాత్, విద్వాన్, తథా, అసక్తః, చిక్రీర్ష్య, లోకసంగ్రహమ్ ॥ 25 ॥

భారత! = ఓ అర్జునా!

కర్మణి, సక్తాః = కర్మయందు ఆసక్తులైన

అవిద్వాంసః = అజ్ఞానులు

యథా = ఎట్లు

కుర్వంతి = (కర్మలను) ఆచరింతురో

అసక్తః = ఆసక్తిరహితుడైన

విద్వాన్ = విద్వాంసుడుకూడ

లోకసంగ్రహమ్ = లోకహితమును

చిక్రీర్ష్యః = చేయగోరువాడై

తథా = అట్లే

కుర్యాత్ = (కర్మలను

ఆచరింపవలెను).

ఓ భారతా! (అర్జునా!) అజ్ఞానులు కర్మలయందు ఆసక్తులై వాటిని ఆచరించినట్లుగా
విద్వాంసుడు (జ్ఞాని) కూడా లోకహితార్థమై ఆసక్తిరహితుడై కర్మలను ఆచరింపవలెను. (25)

న బుద్ధిభేదం జనయేదజ్ఞానాం కర్మసంగినామ్ ।

జోషయేత్ సర్వకర్మాణి విద్వాన్ యుక్తః సమాచరన్ ॥ 26 ॥

న, బుద్ధిభేదమ్, జనయేత్, అజ్ఞానామ్, కర్మసంగినామ్,

జోషయేత్, సర్వకర్మాణి, విద్వాన్, యుక్తః, సమాచరన్ ॥ 26 ॥

యుక్తః = పరమాత్మ స్వరూపము
నందు విశ్వముగా ఉండునట్టి

విద్వాన్ = జ్ఞాని

కర్మసంగినామ్ = శాస్త్రోక్త కర్మలయందు
ఆసక్తులైన

అజ్ఞానామ్ = అజ్ఞానులకు

బుద్ధిభేదమ్ = బుద్ధియందు భ్రమను
(కర్మలయందు అశ్రద్ధను)

న, జనయేత్ = కల్గింపరాదు

సర్వకర్మాణి = (స్వయముగా) విద్యుక్త
కర్మలను అన్నింటిని

సమాచరన్ = చక్కగా ఆచరించుచు

జోషయేత్ = ఆచరింపజేయవలెను

పరమాత్మస్వరూపమునందు నిశ్చలస్థితిని పొందిన జ్ఞాని శాస్త్రవిహిత కర్మలను ఆసక్తితో (ఫలాసక్తితో) ఆచరించు అజ్ఞానులబుద్ధులను భ్రమకు లోనుచేయరాదు. అనగా కర్మలయందు వారికి అశ్రద్ధను కలిగింపరాదు. పైగా తానుకూడ శాస్త్రవిహితములైన సమస్తకర్మలను చక్కగా చేయుచు వారితోగూడ అట్లే చేయింపవలెను. (26)

ప్రకృతే: క్రియమాణాని గుణై: కర్మాణి సర్వశ: ।

అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తా హమితి మన్యతే ॥ 27 ॥

ప్రకృతే:, క్రియమాణాని, గుణై:, కర్మాణి, సర్వశ:,

అహంకారవిమూఢాత్మా, కర్తా, అహమ్, ఇతి, మన్యతే ॥ 27 ॥

కర్మాణి = కర్మలన్నియును

సర్వశ: = అన్నివిధముల

ప్రకృతే:, గుణై: = ప్రకృతిగుణములద్వారా

క్రియమాణాని = చేయబడుచుండును

అహంకార } = అంతఃకరణమునందు-అహం
విమూఢాత్మా } = కారమోహితుడైన అజ్ఞాని

అహం, కర్తా, ఇతి = 'నేనే కర్తను' అని

మన్యతే = తలంచును.

వాస్తవముగా కర్మలన్నియును అన్నివిధముల ప్రకృతిగుణములద్వారానే చేయబడుచుండును. అహంకార విమూఢాత్ముడు (అహంకారముచే మోహితమైన అంతఃకరణముగల అజ్ఞాని) 'ఈ కర్మలకు నేనే కర్తను' అని భావించును. (27)

తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయో: ।

గుణా గుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా న సజ్జతే ॥ 28 ॥

తత్త్వవిత్, తు, మహాబాహో, గుణకర్మవిభాగయో:,

గుణా:, గుణేషు, వర్తంతే, ఇతి మత్వా, న, సజ్జతే ॥ 28 ॥

తు = అయితే

మహాబాహో! = ఓ మహాబాహూ!

గుణకర్మ } = గుణవిభాగ, కర్మ

విభాగయో: ⁽¹⁾ } = విభాగములయొక్క

తత్త్వవిత్ ⁽²⁾ = తత్త్వమునెఱింగిన
జ్ఞానయోగి

గుణా: = గుణములన్నియును

గుణేషు = గుణములయందే

వర్తంతే = ప్రవర్తిల్లును

ఇతి, మత్వా = అనితలంచి

న, సజ్జతే = ఆసక్తుడుకాడు.

1) త్రిగుణాత్మకమైన మాయయొక్క కార్యరూపములగు పంచమహాభూతములును, మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము, ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు, ఐదు కర్మేంద్రియములు, శబ్దాదివిషయములు- వీటి సముదాయమునే 'గుణవిభాగము' అని యందురు. వీటి పరస్పర చోష్ఠలనే 'కర్మవిభాగము' అనియుందురు.

2) పైన వేర్కొనబడిన గుణ, కర్మ విభాగములకంటే 'తత్త్వ' వేఱనియు, నిర్దిష్టమనియు తెలిసికొనుటయే దాని తత్త్వమును తెలిసికొనుటయగును.

కాని, ఓ మహాబాహూ! (అర్జునా!) గుణవిభాగతత్త్వమును, కర్మవిభాగ తత్త్వమును తెలిసికొన్న జ్ఞానయోగి గుణములే గుణములయందు ప్రవర్తిల్లుచున్నవని భావించి, వాటియందు ఆసక్తుడు కాడు. (28)

ప్రకృతేర్గుణసమ్మూఢాః సజ్జంతే గుణకర్మసు ।
తానకృత్స్నువిదో మందాన్ కృత్స్నువిన్ష విచాలయేత్ ॥ 29 ॥

ప్రకృతేః, గుణసమ్మూఢాః, సజ్జంతే, గుణకర్మసు,
తాన్, అకృత్స్నువిదః, మందాన్, కృత్స్నువిత్, న, విచాలయేత్ ॥ 29 ॥

ప్రకృతేః = ప్రకృతియొక్క	తాన్ = అట్టి
గుణసమ్మూఢాః = గుణములచే మోహితులైన వారు	అకృత్స్నువిదః = మిడిమిడి జ్ఞానముగల
గుణకర్మసు = గుణములయందును, కర్మలయందును	మందాన్ = మందబుద్ధులను
సజ్జంతే = ఆసక్తులైయుందురు	కృత్స్నువిత్ = సంపూర్ణజ్ఞాని
	న, విచాలయేత్ = భ్రమకు గురి చేయరాదు.

ప్రకృతిగుణములచే పూర్తిగా మోహితులైన మనుష్యులు ఆ గుణముల యందును, కర్మలయందును మిక్కిలి ఆసక్తులగుదురు. అట్టి మిడిమిడిజ్ఞానముగల మందబుద్ధులైన అజ్ఞానులను పూర్తిగా తెలిసిన జ్ఞానియైనవాడు భ్రమకు (ఊగిసలాటకు) గురిచేయరాదు. (29)

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ 30 ॥

మయి, సర్వాణి, కర్మాణి, సన్న్యస్య, ఆధ్యాత్మచేతసా,
నిరాశీః, నిర్మమః, భూత్వా, యుధ్యస్వ, విగతజ్వరః ॥ 30 ॥

అధ్యాత్మచేతసా = అంతర్యామినైన నాయందులగ్నమైన మనస్సుద్వారా	నిరాశీః = ఆశారహితుడవు
సర్వాణి, కర్మాణి = సమస్తకర్మలను	నిర్మమః = మమతారహితుడవు
మయి = నాయందు	విగతజ్వరః = సంతాపరహితుడవు
సన్న్యస్య = సమర్పించి	భూత్వా = అయి
	యుధ్యస్వ = యుద్ధమొనర్చుము.

అంతర్యామిని, పరమాత్మను ఐన నాయందే నీ చిత్తమును ఉంచి, కర్మలనన్నింటినీ నాకే అర్పించి, ఆశా మమతా సంతాపములను వీడి, యుద్ధము చేయుము. (30)

యే మే మతమిదం నిత్యమనుతిష్ఠంతి మానవాః ।

శ్రద్ధావంతోఽనసూయంతో ముచ్యంతే తేఽపి కర్మభిః ॥ 31 ॥

యే, మే, మతమ్, ఇదమ్, నిత్యమ్, అనుతిష్ఠంతి, మానవాః,

శ్రద్ధావంతః, అనసూయంతః, ముచ్యంతే, తే, అపి, కర్మభిః ॥ 31 ॥

యే, మానవాః = ఏ మనుష్యులు

అనసూయంతః = దోషదృష్టిలేనివారై

శ్రద్ధావంతః = శ్రద్ధగలవారై

మే, ఇదమ్, మతమ్ = నా, ఈమతమును

నిత్యమ్ = సర్వదా

అనుతిష్ఠంతి = అనుసరింతురో

తే, అపి = వారును

కర్మభిః = కర్మలనుండి

ముచ్యంతే = ముక్తులయ్యెదరు.

దోషదృష్టి లేకుండ శ్రద్ధాయుక్తులై నా ఈ మతమును అనుసరించు మానవులు గూడ సమస్త కర్మబంధములనుండి ముక్తులయ్యెదరు. (31)

యే త్వేతదభ్యసూయంతో నానుతిష్ఠంతి మే మతమ్ ।

సర్వజ్ఞానవిమూఢాన్తాన్ విద్ధి నష్టానచేతసః ॥ 32 ॥

యే, తు, ఏతత్, అభ్యసూయంతః, న, అనుతిష్ఠంతి, మే, మతమ్,

సర్వజ్ఞానవిమూఢాన్, తాన్, విద్ధి, నష్టాన్, అచేతసః ॥ 32 ॥

తు = కాని

యే = ఎవరైతే

అభ్యసూయంతః = దోషారోపణచేయువారై

మే, ఏతత్, మతమ్ = నా, ఈమతమును

(ఉపదేశమును)

న, అనుతిష్ఠంతి = ఆచరింపరో

తాన్, అచేతసః = అట్టి మూర్ఖులను

సర్వజ్ఞాన, విమూఢాన్ } = విపరీత జ్ఞానోపహతులైన వారినిగా

నష్టాన్ = భ్రష్టులైనవారినిగా

విద్ధి = తెలిసికొనుము.

కాని నాయందు దోషారోపణ చేయుచు, నా ఈ ఉపదేశమును అనుసరింపని మూర్ఖులు సమస్తజ్ఞానవిషయములయందును మోహితులై (విపరీత జ్ఞానోపహతులై) భ్రష్టులై, కష్టనష్టముల పాలయ్యెదరని ఎఱుంగుము. (32)

సదృశం చేష్టతే స్వప్యాః ప్రకృతేః జ్ఞానవానపి ।

ప్రకృతిం యాంతి భూతాని నిగ్రహాః కిం కరిష్యతి ॥ 33 ॥

సద్భవమ్, చేష్టతే, స్వస్యాః, ప్రకృతేః, జ్ఞానవాన్, అపి,
ప్రకృతిమ్, యాంతి, భూతాని, నిగ్రహాః, కిమ్, కరిష్యతి || 33 ||

భూతాని = ప్రాణులన్నియును
ప్రకృతిమ్, యాంతి = నిజస్వభావములకు
లోబడి కర్మలను
చేయుచుండును

జ్ఞానవాన్, అపి = జ్ఞానియును
స్వస్యాః, ప్రకృతేః } తన ప్రకృతికి
సద్భవమ్ } = తగినట్లుగా

చేష్టతే = క్రియలను
ఆచరించును

నిగ్రహాః = (అర్థములేని)
పట్టుదల

కిమ్, కరిష్యతి = ఏమిచేయును?

సమస్త ప్రాణులును తమ తమ ప్రకృతులను అనుసరించి (స్వభావములకు లోబడి) కర్మలు చేయుచుండును. జ్ఞానియు తన ప్రకృతిని (స్వభావమును) అనుసరించియే క్రియలను ఆచరించును. ఎవ్వరైనను పట్టుబట్టి కర్మలను ఎట్లు త్యజింపగలరు?(33)

ఇంద్రియస్యేంద్రియస్యార్థే రాగద్వేషే వ్యవస్థితౌ ।

తయోర్న వశమాగచ్ఛేత్ తౌ హ్యస్య పరిపన్థినౌ || 34 ||

ఇంద్రియస్య, ఇంద్రియస్య, అర్థే, రాగద్వేషే, వ్యవస్థితౌ,
తయోః, న, వశమ్, ఆగచ్ఛేత్, తౌ, హి, అస్య, పరిపన్థినౌ || 34 ||

ఇంద్రియస్య, } ప్రతి-ఇంద్రియార్థము
ఇంద్రియస్య, అర్థే } = నందు

రాగద్వేషే = రాగద్వేషములు

వ్యవస్థితౌ = దాగియుండును
(మనుష్యుడు)

తయోః వశమ్ = వాటివశమునకు

న, ఆగచ్ఛేత్ = లోనుకారాదు

హి, తౌ = ఏలనన ఆ రెండును

అస్య = ఇతనియొక్క

(హితమునకు)

పరిపన్థినౌ = విఘ్నములను

కల్గించు శత్రువులు.

ప్రతిఇంద్రియార్థమునందును (ప్రతిఇంద్రియ విషయమునందును) రాగద్వేషములు దాగియున్నవి. మనుష్యుడు ఈ రెండింటికిని వశము కాకూడదు. ఏలనన ఈ రెండే మానవుని శ్రేయస్సునకు విఘ్నకారకములు. మహాశత్రువులు. (34)

శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వమస్థితాత్ ।

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః || 35 ||

శ్రేయాన్,	స్వధర్మః,	విగుణః,	పరధర్మాత్,	స్వనుష్ఠితాత్,
స్వధర్మే,	నిధనమ్,	శ్రేయః,	పరధర్మః,	భయావహాః ॥ 35 ॥
స్వనుష్ఠితాత్	= బాగుగా ఆచరింపబడిన	స్వధర్మే	= స్వధర్మమునందు	
పరధర్మాత్	= ఇతరుల ధర్మము	నిధనమ్	= మరణము (ఐనను)	
	కంటెను	శ్రేయః	= శ్రేయస్కరము	
విగుణః	= గుణరహితమే ఐనను	పరధర్మః	= ఇతరుల ధర్మము	
స్వధర్మః	= స్వధర్మము	భయావహాః	= భయమును	
శ్రేయాన్	= అత్యుత్తమమైనది		గొలుపునది	

పరధర్మమునందు ఎన్నో సుగుణములు ఉన్నను స్వధర్మమునందు అంతగా సుగుణములు లేకున్నను చక్కగా అనుష్ఠింపబడు ఆ పరధర్మముకంటెను స్వధర్మాచరణమే ఉత్తమము. స్వధర్మాచరణమునందు మరణించుటయు శ్రేయస్కరమే. పరధర్మాచరణము భయావహము. (35)

అర్జున ఉవాచ

అథ కేన ప్రయుక్తోఽయం పాపం చరతి పూరుషః ।

అనిచ్ఛన్నపి వార్థేయ బలాదివ నియోజితః ॥ 36 ॥

అథ, కేన, ప్రయుక్తః, అయమ్, పాపమ్, చరతి, పూరుషః,

అనిచ్ఛన్, అపి, వార్థేయ, బలాత్, ఇవ, నియోజితః ॥ 36 ॥

వార్థేయ!	= ఓ కృష్ణా!	బలాత్	} = బలవంతము
అథ	= మఱి	నియోజితః, ఇవ	
అయమ్,	} = ఈ పురుషుడు	కేన, ప్రయుక్తః	= ఎవరిచే ప్రేరితుడై
పూరుషః		పాపమ్	= పాపము(ల)ను
అనిచ్ఛన్, అపి	= ఇష్టపడకున్నను	చరతి	= ఆచరించును

అర్జునుడు పలికెను- ఓ కృష్ణా! మానవుడు తనకు ఇష్టము లేకున్నను ఇతరులు బలవంతము చేసినట్లుగా దేని ప్రభావముచే ప్రేరితుడై పాపములను చేయుచుండును?(36)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

కామ విష క్రోధ విష రజోగుణసముద్యవః ।

మహాశవో మహాపాపా విద్యేవమిహ వైరిణమ్ ॥ 37 ॥

కామః, ఏషః, క్రోధః, ఏషః, రజోగుణసముద్భవః ,
మహాశనః, మహాపాపా, విద్ధి, ఏనమ్, ఇహ, వైరిణమ్ ॥ 37 ॥

రజోగుణసముద్భవః =	రజోగుణమునుండి	తప్తిలేనిది, (తిండిపోతు)
	ఉత్పన్నమైన	
ఏషః, కామః =	ఈ కామమే	మహాపాపా = మిక్కిలి పాపిష్టిది
క్రోధః =	క్రోధము	ఇహ = ఈవిషయమున
ఏషః =	ఇది	ఏనమ్ = దీనిని
మహాశనః =	ఎంత తిన్నను	వైరిణమ్ = శత్రువుగా
		విద్ధి = ఎఱుంగుము

శ్రీభగవానుడు పలికెను- రజోగుణమునుండి ఉత్పన్నమగునదే కామము. ఇదియే క్రోధరూపమును దాల్చును. ఇది మహాశనము, భోగానుభవములతో ఇది చల్లారునది గాదు. పైగా అంతులేని పాపకర్మాచరణములకు ఇదియే ప్రేరకము. కనుక ఈ విషయమున దీనిని పరమశత్రువుగా ఎఱుంగుము. (37)

ధూమేనావ్రియతే వహ్నిః యథాదర్శో మలేన చ ।
యథోల్బేనావృతో గర్భః తథా తేనేదమావృతమ్ ॥ 38 ॥

ధూమేన, అవ్రియతే, వహ్నిః, యథా, ఆదర్శః, మలేన, చ,
యథా, ఉల్బేన, ఆవృతః, గర్భః, తథా, తేన, ఇదమ్, ఆవృతమ్ ॥ 38 ॥

యథా =	ఏవిధముగా	ఉల్బేన =	మాచి (మాయ)చే
ధూమేన =	పొగతో	గర్భః =	గర్భము
వహ్నిః, చ =	అగ్నియు	ఆవృతః =	కప్పబడియుండునో
మలేన =	దుమ్ముతో	తథా =	అట్లే
ఆదర్శః =	ఆదర్శము	తేన =	ఆ కామముచే
అవ్రియతే =	కప్పబడియుండునో	ఇదమ్ =	ఈ జ్ఞానము
యథా =	ఎట్లు	ఆవృతమ్ =	కప్పబడి యుండును.

పొగచే అగ్నియు, ధూళిచే అదర్శము, మాచిచే గర్భము కప్పివేయబడునట్లు, జ్ఞానము కామముచే ఆవృతమై యుండును. (38)

ఆవృతం జ్ఞానమేతేన జ్ఞానినో నిత్యవైరిణా ।
కామరూపేణ కౌంతేయ దుష్పూరేణావలేన చ ॥ 39 ॥

ఆవృతమ్, జ్ఞానమ్, ఏతేన, జ్ఞానినః, నిత్యవైరిణా,
కామరూపేణ, కౌంతేయ, దుష్పూరేణ, అనలేన, చ || 39 ||

చ	= మఱియు	జ్ఞానినః	= జ్ఞానికి
కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	నిత్యవైరిణా	= నిత్యవైరియుఁబన
అనలేన	= అగ్నివంటిదియు	ఏతేన	= ఈకామముచే
దుష్పూరేణ	= పూరింపసాధ్యము	జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము
	కానిదియు	ఆవృతమ్	= కప్పబడి
కామరూపేణ	= కామరూపాత్మకమైనదియు		యుండును.

ఓ అర్జునా! కామము అగ్నితో సమానమైనది. (అగ్నివంటిది) అది ఎన్నటికిని చల్లారదు. జ్ఞానులకు అది నిత్యవైరి. అది మనుష్యుని జ్ఞానమును కప్పివేయుచుండును. (39)

ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిరస్యాధిష్ఠానముచ్యతే ।

ఏతైర్విమోహయత్యేష జ్ఞానమావృత్య దేహినమ్ ॥ 40 ॥

ఇంద్రియాణి, మనః, బుద్ధిః, అస్య, అధిష్ఠానమ్, ఉచ్యతే,
ఏతైః, విమోహయతి, ఏష, జ్ఞానమ్, ఆవృత్య, దేహినమ్ ॥ 40 ॥

ఇంద్రియాణి	= ఇంద్రియములు	ఏషః	= ఇది (ఈ కామము)
మనః	= మనస్సు	ఏతైః	= వీటిద్వారా
బుద్ధిః	= బుద్ధి	జ్ఞానమ్	= జ్ఞానమును
అస్య	= దీనికి	ఆవృత్య	= కప్పివేసి
అధిష్ఠానమ్	= వాసస్థానము అని	దేహినమ్	= జీవాత్మను
ఉచ్యతే	= చెప్పబడును	విమోహయతి	= మోహితుముగా జేయును

ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి ఈ కామమునకు నివాసస్థానములు. ఇది (ఈకామము) మనోబుద్ధింద్రియముల ద్వారా జ్ఞానమును కప్పివేసి, జీవాత్మను మోహితునిగా చేయును. (40)

తస్మాత్ త్వమింద్రియాణ్యాదౌ నియమ్య భరతర్షభ ।

పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ ॥ 41 ॥

తస్మాత్, త్వమ్, ఇంద్రియాణి, ఆదౌ, నియమ్య, భరతర్షభ,
పాప్మానమ్, ప్రజహి, హి, ఏనమ్, జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ ॥ 41 ॥

తస్మాత్	=	అందువలన	జ్ఞానవిజ్ఞాన-	}	=	జ్ఞానవిజ్ఞానములను
భరతర్షభ!	=	ఓ అర్జునా!	నాశనమ్			
త్వమ్	=	నీవు	ఏవమ్, పాపాపమ్	=		మహాపాపియైన
అదౌ	=	మొదట				ఈకామమును
ఇంద్రియాణి	=	ఇంద్రియములను	హి	=		అవశ్యముగా
నియమ్య	=	అదుపుచేసి	ప్రజహి	=		సంహరింపుము.

కావున ఓ అర్జునా! మొదట ఇంద్రియములను వశపఱచుకొనుము. ఏదప జ్ఞానవిజ్ఞానములను నశింపజేయునట్టి మహాపాపియైన ఈ కామమును అవశ్యముగా సర్వశక్తులనొడ్డి రూపుమాపుము. (41)

ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహుః ఇంద్రియేభ్యః పరం మనః ।

మనసస్తు పరా బుద్ధిః యో బుద్ధేః పరతస్తు సః ॥ 42 ॥

ఇంద్రియాణి, పరాణి, ఆహుః, ఇంద్రియేభ్యః, పరమ్, మనః,

మనసః, తు, పరా, బుద్ధిః, యః, బుద్ధేః, పరతః, తు, సః ॥ 42 ॥

ఇంద్రియాణి	=	ఇంద్రియములు	పరమ్	=	శ్రేష్ఠమైనది, సూక్ష్మమైనది
పరాణి	=	(స్థూలశరీరము కంటెను)	మనసః, తు	=	మనస్సుకంటెను
		శ్రేష్ఠములు, బలీయములు,	బుద్ధిః, పరా	=	బుద్ధి శ్రేష్ఠమైనది
		సూక్ష్మములు	తు	=	మఱియు
ఆహుః	=	(అని) అందురు	యః	=	ఏదైతే
ఇంద్రియేభ్యః	=	ఇంద్రియములకంటెను	బుద్ధేః, పరతః	=	బుద్ధికంటెను శ్రేష్ఠమైనదో
మనః	=	మనస్సు	సః	=	అది (ఆత్మ)

స్థూలశరీరముకంటెను ఇంద్రియములు బలీయములు, సూక్ష్మములు, శ్రేష్ఠములు అని పేర్కొందురు. ఇంద్రియములకంటెను మనస్సు, దానికంటెను బుద్ధి శ్రేష్ఠమైనది. ఆ బుద్ధికంటెను అత్యంతశ్రేష్ఠమైనది, సూక్ష్మమైనది ఆత్మ. (42)

ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్యా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా ।

జహి శత్రుం మహాబాహో కామరూపం దురాసదమ్ ॥ 43 ॥

ఏవమ్, బుద్ధేః, పరమ్, బుద్ధ్యా, సంస్తభ్య, ఆత్మానమ్, ఆత్మనా,

జహి, శత్రుమ్, మహాబాహో, కామరూపమ్, దురాసదమ్ ॥ 43 ॥

ఏవమ్	= ఈవిధముగా	ఆత్మానమ్	= మనస్సును
బుద్ధేః	= బుద్ధికంటెను	సంస్తభ్య	= వశపఱచుకొని
పరమ్	= సూక్ష్మము, బలీయము	మహాబాహో!	= ఓ మహాబాహూ!
	శ్రేష్ఠమైనది	దురాసదమ్	= దుర్జయమైన
	ఆత్మయని	కామరూపమ్	= కామమనెడి
బుద్ధ్యా	= తెలిసికొని	శత్రుమ్	= శత్రువును
ఆత్మనా	= బుద్ధిద్వారా	జహి	= నిర్మూలింపుము

ఈ విధముగా బుద్ధికంటెను ఆత్మపరమైనదని అనగా సూక్ష్మము, బలీయము, మిక్కిలి శ్రేష్ఠము ఐనదని తెలిసికొని, ఓ మహాబాహూ! బుద్ధిద్వారా మనస్సును వశపఱచుకొని, దుర్జయశత్రువైన కామమును నిర్మూలింపుము. (43)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతామావనిషత్పు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే కర్మయోగో నామ తృతీయోఽధ్యాయః ॥ ౩ ॥

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః - జ్ఞాన, కర్మ, సన్న్యాసయోగః

(నాల్గవ అధ్యాయము-జ్ఞాన, కర్మ, సన్న్యాసయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 18వ శ్లోకమువఱకు) సగుణ పరమేశ్వరుని ప్రభావము, నిష్కామ కర్మయోగ విషయము. (19 నుండి 23 వఱకు) యోగులైన మహాత్ముల ఆచరణము, వారి మహిమలు. (24 నుండి 32 వఱకు) వేర్వేరు యజ్ఞ ఫలముల వివరణము. (33 నుండి 42 వఱకు) జ్ఞాన ప్రభావము.]

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

ఇమం వివస్వతే యోగం ప్రోక్తవానహమవ్యయమ్ ।

వివస్వాన్ మనవే ప్రాహ మనురిక్ష్యాకవేఽబ్రవీత్ ॥ 1 ॥

ఇమమ్, వివస్వతే, యోగమ్, ప్రోక్తవాన్, అహమ్, అవ్యయమ్,

వివస్వాన్, మనవే, ప్రాహ, మనుః, ఇక్ష్యాకవే, అబ్రవీత్ ॥ 1 ॥

అహమ్ = నేను

ఇమమ్, }
అవ్యయమ్, } = శాశ్వతమైన
యోగమ్ } ఈ యోగమును

వివస్వతే = సూర్యునకు

ప్రోక్తవాన్ = చెప్పియుంటిని

వివస్వాన్ = సూర్యుడు

మనవే = (తనకుమారుడైన

వైవస్వత) మనువునకు

ప్రాహ = చెప్పెను

మనుః = (ఆ) మనువు

ఇక్ష్యాకవే = (తన కుమారుడైన)

ఇక్ష్యాకునకు

అబ్రవీత్ = చెప్పెను.

శ్రీ భగవానుడు ఇట్లు పలికెను- నేను నిత్యసత్యమైన ఈ యోగమును సూర్యునకు తెలిపితిని. సూర్యుడు తనపుత్రుడైన వైవస్వతమనువునకు దీనిని బోధించెను. ఆ మనువు తన కుమారుడైన ఇక్ష్యాకునకు ఉపదేశించెను. (1)

ఏవం పరంపరాప్రాప్తమిమం రాజర్షయో విదుః ।

స కాలేనేహ మహతా యోగో నష్టః పరంతప ॥ 2 ॥

ఏవమ్, పరంపరాప్రాప్తమ్, ఇమమ్, రాజర్షయః, విదుః,

సః, కాలేన, ఇహ, మహతా, యోగః, నష్టః, పరంతప ॥ 2 ॥

పరంతప!	= ఓ పరంతపా! (అర్జునా!)	విదుః	= ఎఱింగిరి
ఏవమ్	= ఈ విధముగా	సః, యోగః	= ఆయోగము
పరంపరాప్రాప్తమ్	= పరంపరగా ప్రాప్తించిన	మహతా, కాలేన	= చాలాకాలము క్రిందటనే
ఇమమ్	= ఈ యోగమును	ఇహ	= ఈభూలోకమునందు
రాజర్షయః	= రాజర్షులు	నష్టః	= లుప్త ప్రాయమాయెను.

ఓ పరంతపా! (అర్జునా!) ఈ విధముగ పరంపరాప్రాప్తమైన ఈ యోగమును రాజర్షులు ఎఱింగిరి. కాని, అనంతరము ఈ యోగము కాలక్రమమున భూలోకమునందు లుప్తప్రాయమయ్యెను. (2)

స ఏవాయం మయా తేఽద్య యోగః ప్రోక్తః పురాతనః ।

భక్తోఽసి మే సఖా చేతి రహస్యం హ్యేతదుత్తమమ్ ॥ 3 ॥

సః, ఏవ, అయమ్, మయా, తే, అద్య, యోగః, ప్రోక్తః, పురాతనః,

భక్తః, అసి, మే, సఖా, చ, ఇతి, రహస్యమ్, హి, ఏతత్, ఉత్తమమ్ ॥ 3 ॥

(త్వమ్)	= నీవు	మయా	= నా చేత
మే, భక్తః	= నా భక్తుడవు	తే	= నీకు
చ	= మరియు	ప్రోక్తః	= చెప్పబడుచున్నది
సఖా, అసి, ఇతి	= ప్రీయసఖుడవు, కనుక	హి	= ఎందువలనననగా
సః, పురాతనః, } యోగః, ఏవ }	= ఆ ప్రాచీనమైన యోగమే	ఏతత్	= ఇది
అయమ్	= ఇది (ఈ యోగము)	ఉత్తమమ్	= మిక్కిలి ఉత్తమమైనది
అద్య	= నేడు	రహస్యమ్	= గోప్యమైనది.

ఈ యోగము ఉత్తమమైనది. రహస్యముగా ఉంచదగినది. నీవు నాకు భక్తుడవు. ప్రీయసఖుడవు. కనుక, మిక్కిలి పురాతనమైన ఈ యోగమును నేడు నీకు తెలుపుచుంటిని. (3)

అర్జున ఉవాచ

అపరం భవతో జన్మ పరం జన్మ వివస్వతః ।

కథమేతద్విజానీయాం త్వమాదౌ ప్రోక్తవానితి ॥ 4 ॥

అపరమ్, భవతః, జన్మ, పరమ్, జన్మ, వివస్వతః,

కథమ్, ఏతత్, విజానీయామ్, త్వమ్, ఆదౌ, ప్రోక్తవాన్, ఇతి ॥ 4 ॥

భవతః, జన్మ = మీజన్మ	ఆదౌ = కల్పాదియందు
అపరమ్ = ఇటీవలిది	(సూర్యునకు)
వివస్వతః, జన్మ = సూర్యుని జన్మ	ఏతత్ = ఈయోగమును
పరమ్ = అతి ప్రాచీనమైనది	ప్రోక్షవాన్ = చెప్పియుంటివి
(కల్పాదియందు	ఇతి = అని
జరిగినది)	కథమ్ = (నేను) ఎట్లు
త్వమ్ = నీవు	విజావీయామ్ = తెలిసికొనగలను.

అర్జునుడు పలికెను - కృష్ణా! నీ జన్మ ఇటీవలిదే. సూర్యునిజన్మ కల్పాదియందు జరిగినది. అనగా అతి ప్రాచీనమైనది. కనుక, నీవు సూర్యునకు దీనిని ఉపదేశించుట ఎట్లు సాధ్యపడును? దీనిని నేను విశ్వసించుట యెట్లు? (4)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

బహూని మే వ్యతీతాని జన్మాని తవ చార్జున ।

తావ్యహం వేద సర్వాణి న త్వం వేత్త పరంతప ॥ 5 ॥

బహూని, మే, వ్యతీతాని, జన్మాని, తవ, చ, అర్జున,

తాని, అహమ్, వేద, సర్వాణి, న, త్వమ్, వేత్త, పరంతప ॥ 5 ॥

పరంతప! = ఓపరంతపా!	వ్యతీతాని = గతించినవి
అర్జున! = ఓఅర్జునా!	తాని, సర్వాణి = వాటినిన్నింటిని
మే, చ, తవ = నావియు, నీవియు	త్వం, న, వేత్త = నీవెఱుంగవు
బహూని, జన్మాని = పెక్కుజన్మలు	అహమ్, వేద = నేను ఎఱుగుదును.

శ్రీ భగవానుడు తెలిపెను - ఓ పరంతపా! అర్జునా! నాకును నీకును పెక్కు జన్మలు గతించినవి. కాని, వాటిని అన్నింటిని నేను ఎఱుగుదును. నీ వెఱుగవు. (5)

అజోఽపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానామీశ్వరోఽపి సన్ ।

ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవాత్మాత్మమాయయా ॥ 6 ॥

అజః, అపి, సన్, అవ్యయాత్మా, భూతానామ్, ఈశ్వరః, అపి, సన్,

ప్రకృతిమ్, స్వామ్, అధిష్ఠాయ, సంభవామి, ఆత్మమాయయా ॥ 6 ॥

(అహమ్) = నేను	సన్, అపి = ఐనప్పటికిని
అజః = జన్మరహితుడను	భూతానామ్ = సమస్తప్రాణులకు
అవ్యయాత్మా = శాశ్వతుడను	ఈశ్వరః, సన్, అపి = ఈశ్వరుడను అయినప్పటికిని

స్వామ్, ప్రకృతిమ్ = నా ప్రకృతిని
అధిష్ఠాయ = అధీనములో
ఉంచుకొని

ఆత్మమాయయా = నాయోగమాయచే
సంభవామి = అవతరించు
చుందును.

నేను జన్మరహితుడను, నిత్యుడను, సమస్త ప్రాణులకు ఈశ్వరుడను. అయినను నా ప్రకృతిని అధీనములోనుంచుకొని, నా యోగ మాయచే అవతరించుచుందును. (6)

యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత ।

అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్ ॥ 7 ॥

యదా, యదా, హి, ధర్మస్య, గ్లానిః, భవతి, భారత,

అభ్యుత్థానమ్, అధర్మస్య, తదా, ఆత్మానమ్, సృజామి, అహమ్ ॥ 7 ॥

భారత! = ఓ అర్జునా!

యదా, యదా = ఎప్పుడెప్పుడు

ధర్మస్య = ధర్మమునకు

గ్లానిః = హానియు

అధర్మస్య = అధర్మమునకు

అభ్యుత్థానమ్ = వృద్ధియు

భవతి = అగునో

తదా, హి = అప్పటికి అప్పుడే

అహమ్ = నేను

ఆత్మానమ్ = నారూపమును

సృజామి = ప్రకటించు

చుందును.

ఓ భారతా! (అర్జునా) ధర్మమునకు హాని కలిగినప్పుడును, అధర్మము పెచ్చుపెరిగిపోవుచున్నప్పుడును నన్ను నేను సృజించుకొందును. అనగా సాకారరూపముతో ఈ లోకమున అవతరింతును. (7)

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ 8 ॥

పరిత్రాణాయ, సాధూనామ్, వినాశాయ, చ, దుష్కృతామ్,

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ, సంభవామి, యుగే, యుగే ॥ 8 ॥

సాధూనామ్ = సత్పురుషులయొక్క

పరిత్రాణాయ = పరిరక్షణముకొరకు

దుష్కృతామ్ = దుష్టులయొక్క

వినాశాయ = వినాశముకొరకు

చ = మరియు

ధర్మసంస్థాప- } ధర్మమును సుస్థిర

నార్థాయ } = మొనర్చుటకు

యుగే, యుగే = ప్రతియుగము

నందును

సంభవామి = (నేను) అవతరింతును

సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపుమాపుటకును, ధర్మమును సుస్థిరమొనర్చుటకును నేను ప్రతియుగమునందును అవతరించుచుందును. (8)

జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమ్ ఏవం యో వేత్తి తత్త్వతః ।

త్యక్త్వా దేహం పువర్జన్మ వైతి మామేతి సోఽర్జున ॥ 9 ॥

జన్మ, కర్మ, చ, మే, దివ్యమ్, ఏవమ్, యః, వేత్తి, తత్త్వతః,

త్యక్త్వా, దేహమ్, పునః, జన్మ, న, ఏతి, మామ్, ఏతి, సః, అర్జున ॥ 9 ॥

అర్జున! = ఓ అర్జునా!

మే, జన్మ = నాయొక్క జన్మయును

కర్మ, చ = కర్మయును

దివ్యమ్ = దివ్యము(లు)

ఏవమ్, యః = ఇట్లు ఎవడైతే

తత్త్వతః ⁽¹⁾ = తాత్త్వికముగా

వేత్తి = ఎఱుంగునో

సః = అతడు

దేహమ్, త్యక్త్వా = తనువును వీడిన
పిమ్మట

పునః, జన్మ, } = మఱల జన్మను
న, ఏతి } = పొందడు

మామ్, ఏతి = నన్నేపొందును

ఓ అర్జునా! నా జన్మ (అవతారము)లు, కర్మములు దివ్యములు. అనగా నిర్మలములు. అలౌకికములు. ఈ తత్త్వరహస్యమును తెలిసికొనినవాడు తనువును చాలించిన పిమ్మట మఱల జన్మింపడు సరికదా! నన్నే చేరును. (9)

వీతరాగభయక్రోధా మన్మయా మాముపాశ్రితాః ।

బహవో జ్ఞానతపసా పూతా మద్భావమాగతాః ॥ 10 ॥

వీతరాగభయక్రోధాః, మన్మయాః, మామ్, ఉపాశ్రితాః,

బహవః, జ్ఞానతపసా, పూతాః, మద్భావమ్, ఆగతాః ॥ 10 ॥

వీతరాగ, } రాగభయ
భయక్రోధాః } = క్రోధరహితులు

మన్మయాః = నాయందే అనన్యభక్తితో
స్థితమైనవారు

1. సర్వశక్తిమంతుడైన సచ్చిదానంద ఘనపరమాత్మ అజుడు, శాశ్వతుడు, సకల ప్రాణులకును పరమగతి, పరమాశ్రయుడు. అతడు కేవలము ధర్మమును స్థాపించుటకును, లోకములనుద్ధరించుటకును తనయోగమాయవలన సగుణరూపములో ప్రకటితుడగు చుండును. కనుక పరమేశ్వరునితో సమానుడైన సుహృదుడు, ప్రేమాస్పదుడు, పతితపావనుడు, మఱియొకడు లేడు-ఈ విషయమును తెలిసికొని, అనన్యభక్తితో పరమేశ్వరునే చింతన చేయుచు అసక్తిరహితముగా ప్రపంచమున ప్రవర్తించువాడే, పరమేశ్వరుని తత్త్వమును ఎఱిగినవాడు.

మామ్, ఉపాశ్రితాః = నన్ను ఆశ్రయించిన వారు (అగు)	జ్ఞానతపసా = జ్ఞానరూప తపస్సుచే
బహవః = పెక్కుమంది భక్తులు	పూతాః = పవిత్రులై
	మద్యావమ్, ఆగతాః } = నా స్వరూపమును పొందియుండిరి

ఇదివరలోగూడ సర్వదా రాగభయక్రోధరహితులైనవారు, దృఢమైన భక్తి తాత్పర్యములతో స్థిరబుద్ధి గలిగి, నన్ను ఆశ్రయించిన భక్తులు పెక్కుమంది జ్ఞాన తపస్సంపన్నులై పవిత్రులై నాస్వరూపమును పొందియుండిరి. (10)

యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహమ్ ।

మమ వర్తానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ॥ 11 ॥

యే, యథా, మామ్, ప్రపద్యంతే, తాన్, తథా, ఏవ, భజామి, అహమ్,

మమ, వర్త్తు, అనువర్తంతే, మనుష్యాః, పార్థ, సర్వశః ॥ 11 ॥

పార్థా	= ఓపార్థా	భజామి	= అనుగ్రహింతును
యే	= ఎవరు	మనుష్యాః	= మనుష్యులు
మామ్	= నన్ను	సర్వశః	= అన్నివిధముల
యథా, ప్రపద్యంతే	= ఎట్లు సేవింతురో?	మమ	= నాయొక్క
అహమ్	= నేను	వర్త్తు	= మార్గమును
తాన్	= వారిని	అనువర్తంతే	= అనుసరించు
తథా, ఏవ	= అట్లే		చుందురు.

పార్థా! భక్తులు నన్ను సేవించిన రీతికి అనుగుణముగ నేను వారిని అనుగ్రహింతును. మనుష్యులందరును వివిధరీతులలో నా మార్గమునే అనుసరింతురు. (11)

కాంక్షంతః కర్మణాం సిద్ధిం యజంత ఇహ దేవతాః ।

క్షీప్రం హి మానుషే లోకే సిద్ధిర్భవతి కర్మజా ॥ 12 ॥

కాంక్షంతః, కర్మణామ్, సిద్ధిమ్, యజంతే, ఇహ, దేవతాః,

క్షీప్రమ్, హి, మానుషే లోకే, సిద్ధిః, భవతి, కర్మజా ॥ 12 ॥

ఇహ, మానుషే	} = ఈ మనుష్య లోకమునందు	కాంక్షంతః	= కోరుకొనువారు
లోకే		దేవతాః	= (ఇతర) దేవతలను
కర్మణామ్	= కర్మలయొక్క	యజంతే	= పూజింతురు
సిద్ధిమ్	= ఫలమును	హి	= ఏలనన

కర్మజా, సిద్ధిః = కర్మలను ఆచరించుట వలన కలుగు ఫలము | క్షీప్రమ్, భవతి = (వారికి) శీఘ్రముగా లభించును.

ఈ లోకమున కర్మఫలములను ఆశించువారు ఇతర దేవతలను పూజింతురు. ఏలనన, అట్లు చేయుటచే కర్మలవలన కలుగు సిద్ధి వారికి శీఘ్రముగా లభించును. (12)

చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః ।

తస్య కర్తారమపి మాం విద్వ్యకర్తారమవ్యయమ్ ॥ 13 ॥

చాతుర్వర్ణ్యమ్, మయా, సృష్టమ్, గుణకర్మవిభాగశః,

తస్య, కర్తారమ్, అపి, మామ్, విద్ధి, అకర్తారమ్, అవ్యయమ్ ॥ 13 ॥

గుణకర్మవిభాగశః = గుణ, కర్మల విభజనను అనుసరించి

చాతుర్వర్ణ్యమ్ = బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర రూప (నాలుగు) వర్ణముల సమూహము

మయా = నాచేత

సృష్టమ్ = సృష్టింపబడినది

తస్య = ఆసృష్టికి

కర్తారమ్, అపి = కర్తను ఐనప్పటికిని

అవ్యయమ్ = శాశ్వతుడ (పరమేశ్వరుడ)నైన

మామ్ = నన్ను

అకర్తారమ్ = అకర్తనుగా

విద్ధి = ఎఱుంగుము.

బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర వర్ణముల వారిని వారి గుణకర్మల ననుసరించి వేర్వేరుగా సృష్టించితిని. ఈ సృష్టి కార్యక్రమమునకు నేనే కర్తనైనను, శాశ్వతుడను పరమేశ్వరుడను ఐన నన్ను వాస్తవముగ 'అకర్తను'గా తెలిసికొనుము. (13)

న మాం కర్మాణి లింపంతి న మే కర్మఫలే స్పృహః ।

ఇతి మాం యోఽభిజానాతి కర్మభిర్న స బధ్యతే ॥ 14 ॥

న, మామ్, కర్మాణి, లింపంతి, న, మే, కర్మఫలే, స్పృహః,

ఇతి, మామ్, యః, అభిజానాతి, కర్మభిః, న, సః, బధ్యతే ॥ 14 ॥

కర్మఫలే = కర్మఫలమునందు

మే, స్పృహః, న = నాకు ఆసక్తి లేదనియు

మామ్ = నన్ను

కర్మాణి = కర్మలు

న, లింపంతి, ఇతి = అంటవు అనియు

యః = ఎవడైతే

మామ్ = నన్ను

అభిజానాతి = తెలిసికొనునో

సః, కర్మభిః = అతడు కర్మలచేత

న, బధ్యతే = బంధింపబడడు.

నాకు కర్మఫలాసక్తి లేదు. కావున, కర్మలు నన్నంటవు. ఈవిధముగా నాతత్త్వమును తెలిసినవారు కర్మబద్ధులు కారు. (14)

ఏవం జ్ఞాత్వా కృతం కర్మ పూర్వైరపి ముముక్షుభిః ।

కురు కర్మైవ తస్మాత్ త్వం పూర్వైః పూర్వతరం కృతమ్ ॥ 15 ॥

ఏవమ్, జ్ఞాత్వా, కృతమ్, కర్మ, పూర్వైః, అపి, ముముక్షుభిః,

కురు, కర్మ, ఏవ, తస్మాత్, త్వమ్, పూర్వైః, పూర్వతరమ్, కృతమ్ ॥ 15 ॥

పూర్వైః = ప్రాచీనులైన

త్వమ్ = నీవును

ముముక్షుభిః అపి = ముముక్షువులచేతగూడ

పూర్వైః = ప్రాచీనులచేత

ఏవమ్ = ఈ విధముగా

పూర్వతరమ్, } నిరంతరము చేయ

జ్ఞాత్వా = తెలిసికొనబడి

కృతమ్ } = బడుచువచ్చిన

కర్మ, కృతమ్ = కర్మలు చేయబడినవి

కర్మ, ఏవ = కర్మలనే

తస్మాత్ = అందువలన

కురు = చేయుము.

ఓ అర్జునా! ప్రాచీనులైన ముముక్షువులు ఈ విధముగ (నా తత్త్వ రహస్యమును) తెలిసికొని కర్మల నాచరించిరి. కావున, నీవును ఆ పూర్వులవలెనే నిష్కామ భావముతో కర్మల నాచరింపుము. (15)

కిం కర్మ కిమకర్మేతి కవయోఽప్యత్ర మోహితాః ।

తత్తే కర్మ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ॥ 16 ॥

కిమ్, కర్మ, కిమ్, అకర్మ, ఇతి, కవయః, అపి, అత్ర, మోహితాః,

తత్, తే, కర్మ, ప్రవక్ష్యామి, యత్, జ్ఞాత్వా, మోక్ష్యసే, అశుభాత్ ॥ 16 ॥

కర్మ, కిమ్ = కర్మ అనగానేమి?

అశుభాత్ = కర్మబంధమునుండి

అకర్మ, కిమ్ = అకర్మయనగానేమి?

మోక్ష్యసే = విముక్తి

ఇతి, అత్ర = (అను) ఈ విషయమును నిర్ణయించుటలో

పొందుదువో?

కవయః, అపి = బుద్ధిమంతులును

తత్, కర్మ = అకర్మతత్త్వమును

మోహితాః = మోహితులగుచున్నారు

తే = నీకు

యత్, జ్ఞాత్వా = (కావున) దేనిని

ప్రవక్ష్యామి = విశద

తెలిసికొని, (నీవు)

పరచుచున్నాను

కర్మ అనగా నేమి? ఆకర్మ యనగానేమి? ఈ విషయమును నిర్ణయించుటలో విద్వాంసులు సైతము భ్రాంతికి లోనగుచున్నారు. (తికమకపడుచున్నారు) కావున, కర్మతత్త్వమును నీకు చక్కగా విశదపరచెదను. దానిని తెలిసికొని నీవు అశుభముల నుండి అనగా కర్మబంధములనుండి ముక్తుడవయ్యెదవు. (16)

కర్మణో హ్యపి బోధ్యం బోధ్యం చ వికర్మణః ।

అకర్మణశ్చ బోధ్యం గహనా కర్మణో గతిః ॥ 17 ॥

కర్మణః, హి, అపి, బోధ్యమ్, బోధ్యమ్, చ, వికర్మణః,

అకర్మణః, చ, బోధ్యమ్, గహనా, కర్మణః, గతిః ॥ 17 ॥

కర్మణః, అపి = కర్మ యొక్క

తత్త్వముగూడ

బోధ్యమ్ = తెలిసికొనదగినది

చ, అకర్మణః, అపి = అట్లే అకర్మయొక్క

స్వరూపముగూడ

బోధ్యమ్ = ఎఱుంగదగినది

వికర్మణః, చ = వికర్మలక్షణముగూడ

బోధ్యమ్ = తెలిసికొనదగినది

హి = ఏలనన

కర్మణః, గతిః = కర్మయొక్క గతి

(తత్త్వము)

గహనా = అతినిగూఢమైనది.

'కర్మ' తత్త్వమును తెలిసికొనవలెను, అట్లే 'అకర్మ' స్వరూపమును గూడ ఎరుగవలెను, 'వికర్మ' లక్షణములనుకూడా తెలిసికొనుట చాల అవసరము. ఏలనన, కర్మ తత్త్వము అతినిగూఢమైనది. (17)

కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేత్ అకర్మణి చ కర్మ యః ।

ప బుద్ధిమాన్ మనుష్యేషు ప యుక్తః కృత్స్నకర్మకృత్ ॥ 18 ॥

కర్మణి, అకర్మ, యః, పశ్యేత్, అకర్మణి, చ, కర్మ, యః,

పః, బుద్ధిమాన్, మనుష్యేషు, పః, యుక్తః, కృత్స్నకర్మకృత్ ॥ 18 ॥

యః = ఎవరయితే

కర్మణి = కర్మయందు

అకర్మ, పశ్యేత్ = అకర్మను దర్శించునో

యః, చ = ఎవరైతే

అకర్మణి = అకర్మయందు

కర్మ = కర్మను (దర్శించునో)

పః = అతడు

మనుష్యేషు = మనుష్యులలో

బుద్ధిమాన్ = బుద్ధిశాలి

పః, యుక్తః = అట్టియోగి

కృత్స్న- } సమస్త కర్మలను

కర్మకృత్ } = చేయువాడు.

కర్మయందు 'అకర్మ'ను, ఆకర్మయందు 'కర్మ'ను దర్శించువాడు మానవులలో బుద్ధిశాలి. అతడు యోగి మఱియు సమస్త కర్మలు చేయువాడు. (18)

యస్య సర్వే సమారంభాః కామసంకల్పవర్జితాః ।

జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణాం తమాహుః పండితం బుధాః ॥ 19 ॥

యస్య, సర్వే, సమారంభాః, కామసంకల్పవర్జితాః,

జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణామ్, తమ్, ఆహుః, పండితమ్, బుధాః ॥ 19 ॥

యస్య	}	ఎవనియొక్క	తమ్	=	ఆ మహాపురుషుని
సర్వే,		= శాస్త్రసమ్మతములైన			
సమారంభాః			కర్మలన్నియును	బుధాః	=
కామసంకల్ప-	}	కామసంకల్ప			
వర్జితాః		= రహితములై (జరుగునో)	పండితమ్,	}	= పండితుడని
జ్ఞానాగ్నిదగ్ధ-	ఎవనియొక్క	(ఇతి)			
కర్మాణామ్	}	కర్మలన్నియును			
		జ్ఞానాగ్నిచే భస్మమగునో	ఆహుః	=	అందురు.

ఎవని కర్మలన్నియును, శాస్త్రసమ్మతములై, కామసంకల్ప వర్జితములై జరుగునో, అట్లే ఎవని కర్మలన్నియును జ్ఞానాగ్నిచే భస్మమగునో, అట్టి మహాపురుషుని జ్ఞానులు పండితుడని అందురు. (19)

త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః ।

కర్మణ్యభిప్రవృత్తోఽపి నైవ కించిత్ కరోతి సః ॥ 20 ॥

త్యక్త్వా, కర్మఫలాసంగమ్, నిత్యతృప్తః, నిరాశ్రయః,

కర్మణి, అభిప్రవృత్తః, అపి, న, ఏవ, కించిత్, కరోతి, సః ॥ 20 ॥

కర్మఫలాసంగమ్ =	సమస్తకర్మలయందును, వాటి ఫలముల యందును ఆసక్తిని	సః =	అట్టి పురుషుడు
త్యక్త్వా =	(సర్వధా)వీడి	కర్మణి =	కర్మలయందు
నిరాశ్రయః =	ప్రాపంచిక- ఆశ్రయరహితుడై	అభిప్రవృత్తః, } అపి } =	పూర్తిగా ప్రవృత్తుడు అయినప్పటికిని
నిత్యతృప్తః =	(పరమాత్మయందే) నిత్య తృప్తిని పొందిన	కించిత్, ఏవ =	ఏ కొంచెముగూడ
		న, కరోతి =	(వాస్తవముగా) చేయువాడు కాదు

సమస్తకర్మలయందును వాటిఫలితములయందును సర్వథా ఆసక్తిని వీడి, సంసార-ఆశ్రయరహితుడై, పరమాత్మయందే నిత్యతృప్తుడైన పురుషుడు, కర్మల యందు చక్కగా ప్రవృత్తుడైనప్పటికిని వాస్తవముగా వాటికి (కర్మలకు) కర్త కాడు. (20)

నిరాశీర్యతచిత్తాత్మా

త్యక్తపర్వపరిగ్రహః ।

శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్ నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥ 21 ॥

నిరాశీః,

యతచిత్తాత్మా,

త్యక్తపర్వపరిగ్రహః,

శారీరమ్, కేవలమ్, కర్మ, కుర్వన్, న, ఆప్నోతి, కిల్బిషమ్ ॥ 21 ॥

యతచిత్తాత్మా = అంతఃకరణమును,

కేవలమ్ = కేవలము

శరీరేంద్రియములను

జయించినవాడును

శారీరమ్, కర్మ = శారీరిక కర్మలను

త్యక్తపర్వపరిగ్రహః = సమస్త భోగసామగ్రిని

కుర్వన్ = ఆచరించుచును

పరిత్యజించినవాడును

కిల్బిషమ్ = పాపము(ల)ను

నిరాశీః = ఆశారహితుడైనవాడును-

(అగు సాంఖ్యయోగి)

న, ఆప్నోతి = పొందడు.

అంతఃకరణమును, శరీరేంద్రియములను జయించినవాడు, సమస్త భోగసామగ్రిని పరిత్యజించినవాడు, ఆశారహితుడైన సాంఖ్యయోగి కేవలము శారీరికకర్మలను ఆచరించుచును పాపములను పొందడు. (21)

యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టో

ద్వంద్వతీతో

విమత్సరః ।

సమః సిద్ధావసిద్ధౌ చ కృత్వాపి న నిబధ్యతే ॥ 22 ॥

యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టః,

ద్వంద్వతీతః,

విమత్సరః,

సమః, సిద్ధౌ, అసిద్ధౌ, చ, కృత్వా, అపి, న, నిబధ్యతే ॥ 22 ॥

యదృచ్ఛాలాభ- } = అప్రయత్నముగా అమరిన
సంతుష్టః } = లాభములతో సంతుష్టుడైన వాడు

సిద్ధౌ, అసిద్ధౌ, చ = సిద్ధి, అసిద్ధులయందును

సమః = సమదృష్టి కలిగియుండు వాడు- అగు కర్మయోగి

విమత్సరః = అసూయలేనివాడు

కృత్వా, అపి = కర్మలను

ద్వంద్వతీతః = హర్షకోకాది ద్వంద్వములకు అతీతుడు

చేయుచును

న, నిబధ్యతే = బంధింపబడడు.

తాను కోరకుండగనే లభించిన పదార్థములతో (అప్రయత్నముగా అమరిన లాభములతో) సంతుష్టుడైనవాడు, అసూయలేనివాడు, హర్షశోకాదిద్వంద్వములకు అతీతుడు అయినవాడు సిద్ధియందును, అసిద్ధియందును సమదృష్టి కలిగియుండును. అట్టి కర్మయోగి కర్మలనాచరించుచున్నను వాటి బంధములలో చిక్కుపడడు. (22)

గతసంగస్య ముక్తస్య జ్ఞానావస్థితచేతసః ।

యజ్ఞాయాచరతః కర్మ సమగ్రం ప్రవిలీయతే ॥ 23 ॥

గతసంగస్య, ముక్తస్య, జ్ఞానావస్థితచేతసః,
యజ్ఞాయ, ఆచరతః, కర్మ, సమగ్రమ్, ప్రవిలీయతే ॥ 23 ॥

గతసంగస్య = సర్వథా ఆసక్తిరహితుడును	యజ్ఞాయ = కేవలము యజ్ఞార్థమే
ముక్తస్య = దేహాభిమానము, మమకారము ఏమాత్రము లేనివాడును	ఆచరతః = కర్మలను ఆచరించు వాడును అగు
జ్ఞానావస్థితచేతసః = పరమాత్మ జ్ఞానమునందే నిరంతరము మనస్సును లగ్నమొనర్చినవాడును	సమగ్రమ్, కర్మ = కర్మలన్నియును ప్రవిలీయతే = విలీనములగును

ఏలనన, ఆసక్తి, దేహాభిమానము, మమకారము ఏ మాత్రము లేనివాడును, పరమాత్మజ్ఞానమునందే నిరంతరము మనస్సును లగ్నమొనర్చినవాడును, కేవలము యజ్ఞార్థమే కర్మలను ఆచరించువాడును అగు మనుష్యుని యొక్క కర్మలన్నియును పూర్తిగా విలీనములగును అనగా మిగిలియుండవు. (23)

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిర్బ్రహ్మగ్నో బ్రహ్మణా హుతమ్ ।

బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥ 24 ॥

బ్రహ్మ, అర్పణమ్, బ్రహ్మ, హవిః, బ్రహ్మగ్నో, బ్రహ్మణా, హుతమ్,

బ్రహ్మ, ఏవ, తేన, గంతవ్యమ్, బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥ 24 ॥

అర్పణమ్, బ్రహ్మ = యజ్ఞకర్మలయందు ఉపయుక్తములగు స్రవాది సాధనములు బ్రహ్మము	బ్రహ్మణా = బ్రహ్మరూపకర్తవ్యారా బ్రహ్మగ్నో = బ్రహ్మరూపాగ్ని యందు హుతమ్ = హోమముచేయబడి నదియు బ్రహ్మము
హవిః, బ్రహ్మ = హోమద్రవ్యము	తేన, } = అట్టి బ్రహ్మరూపకర్మ బ్రహ్మకర్మ- } యందు స్థితుడైన

సమాధినా యోగి ద్వారా | బ్రహ్మ, ఏవ = బ్రహ్మమే
గంతవ్యమ్ = పొందదగినది (ఫలము) కూడ

యజ్ఞకార్యములయందు ఉపయుక్తమగు స్రువాదిసాధనములు బ్రహ్మము. హోమము చేయబడు ద్రవ్యము బ్రహ్మము. అగ్నియు బ్రహ్మము. యజ్ఞము నాచరించు కర్తయు బ్రహ్మము. హవనక్రియయు బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మకర్మయందు స్థితుడై యుండు యోగి ద్వారా పొందదగిన యజ్ఞఫలముగూడ బ్రహ్మమే. (24)

దైవమేవాపరే యజ్ఞం యోగినః పర్యుపాసతే ।

బ్రహ్మోగ్నావపరే యజ్ఞం యజ్ఞేనైవోపజాహ్వాతి ॥ 25 ॥

దైవమ్, ఏవ, అపరే, యజ్ఞమ్, యోగినః, పర్యుపాసతే,

బ్రహ్మోగ్నా, అపరే, యజ్ఞమ్, యజ్ఞేన, ఏవ, ఉపజాహ్వాతి ॥ 25 ॥

అపరే = ఇతరులు (కొందఱు)

యోగినః = యోగులు

దైవమ్, యజ్ఞమ్, } = దైవపూజారూప
ఏవ } = యజ్ఞమునే

బ్రహ్మోగ్నా = పరబ్రహ్మ పరమాత్మ

రూప-అగ్నియందు

యజ్ఞేన, ఏవ = (అభేద దర్శనరూప)
యజ్ఞముద్వారా
మాత్రమే

పర్యుపాసతే = చక్కగా అనుష్ఠింతురు

అపరే = మఱికొందరు

యజ్ఞమ్, = ఆత్మరూపయజ్ఞమును

ఉపజాహ్వాతి¹ ఆచరింతురు.

కొందఱు యోగులు దైవపూజారూపయజ్ఞమును చక్కగా అనుష్ఠింతురు. మఱికొందఱు యోగులు బ్రహ్మోగ్నియందు అనగా పరబ్రహ్మపరమాత్మ రూపాగ్నియందు అభేదదర్శనరూపయజ్ఞముద్వారా ఆత్మరూపయజ్ఞమును ఆచరింతురు. (25)

శ్రోత్రాదీనీంద్రియాణ్యన్యే సంయమాగ్నిషు జాహ్వాతి ।

శబ్దాదీన్ విషయానన్య ఇంద్రియాగ్నిషు జాహ్వాతి ॥ 26 ॥

శ్రోత్రాదీని, ఇంద్రియాణి, అన్యే, సంయమాగ్నిషు, జాహ్వాతి,

శబ్దాదీన్, విషయాన్, అన్యే, ఇంద్రియాగ్నిషు, జాహ్వాతి ॥ 26 ॥

అన్యే = కొందరు యోగులు

శ్రోత్రాదీని, = శ్రోత్రాది సమస్త-

ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములను

సంయమాగ్నిషు = సంయమనరూపాగ్నియందు

1. జ్ఞానముద్వారా పరబ్రహ్మపరమాత్మయందు ఏకీభావస్థితుడైయుండుటనే బ్రహ్మరూపాగ్నియందు యజ్ఞముద్వారా యజ్ఞమును నడుపుటయందురు.

జుహ్వతి	= హోమము చేయుదురు	ఇంద్రియాగ్నిషు	= ఇంద్రియ
అన్యే	= మఱికొందరు యోగులు	రూపాగ్నుల	యందు
శబ్దాదీన్,	} = శబ్దాది సమస్త	జుహ్వతి	= హవనము
విషయాన్			చేయుదురు
	= విషయములను		

కొందరు యోగులు శ్రోత్రాది-ఇంద్రియములను సంయమన రూపాగ్నులయందు హోమము చేయుదురు. మఱికొందరు యోగులు శబ్దాది సమస్తవిషయములను ఇంద్రియరూపాగ్నులయందు హవనము చేయుదురు. అనగా- యోగులు మనో నిగ్రహము ద్వారా ఇంద్రియములను ఆదుపు చేయుదురు. తత్ఫలితముగా శబ్దాది విషయములు ఎదురుగా ఉన్నను లేకున్నను వాటి ప్రభావము వారి ఇంద్రియములపై ఏ మాత్రము ఉండదు. (26)

సర్వాణీంద్రియకర్మాణి ప్రాణకర్మాణి చాపరే ।

ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే ॥ 27 ॥

సర్వాణి, ఇంద్రియకర్మాణి, ప్రాణకర్మాణి, చ, అపరే,

ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ, జుహ్వతి, జ్ఞానదీపితే ॥ 27 ॥

అపరే	= మఱికొందరు యోగులు	జ్ఞానదీపితే	= జ్ఞానముచే ప్రకాశితమైన
సర్వాణి,	} = ఇంద్రియ కర్మలను	ఆత్మసంయమ-	ఆత్మసంయమ
ఇంద్రియకర్మాణి		యోగాగ్నౌ	యోగ రూపాగ్ని
చ	= మఱియు		యందు
ప్రాణకర్మాణి	= ప్రాణక్రియలను అన్నింటిని	జుహ్వతి ⁽¹⁾	= హవనము చేయుచుందురు

మఱికొందఱు యోగులు ఇంద్రియముల క్రియలను, ప్రాణములక్రియలను అన్నింటిని జ్ఞానముచే ప్రకాశితమైన ఆత్మసంయమయోగరూపాగ్నిలో హవనము చేయుచుందురు. అట్టివారు పూర్తిగా పరమాత్మయందే స్థితులై యుందురు. అప్పుడు ప్రాణ-ఇంద్రియక్రియల ప్రభావము వారిపై ఏ మాత్రము ఉండదు. ఏలనన, వారి బుద్ధియందు పరమాత్మమాత్రమే నిలిచియుండును. (27)

ద్రవ్యయజ్ఞాస్తపోయజ్ఞా యోగయజ్ఞాస్తథాపరే ।

స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయః సంశితవ్రతాః ॥ 28 ॥

1. సచ్చిదానంద మనపరమాత్మను తప్ప ఇతరమైనదానిని దేనినీ చింతన చేయకుండుటయే వాటిని (ప్రాణేంద్రియక్రియలను) హవనము చేయుట యగును.

ద్రవ్యయజ్ఞాః, తపోయజ్ఞాః, యోగయజ్ఞాః, తథా, అపరే,
స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాః, చ, యతయః, సంశితవ్రతాః ॥ 28 ॥

అపరే	=	కొందఱు	చ	=	మఱియు
ద్రవ్యయజ్ఞాః	=	ద్రవ్యసంబంధ యజ్ఞములను	సంశితవ్రతాః	=	అహింసాది తీక్ష వ్రతములను చేపట్టిన
తపోయజ్ఞాః	=	(కొందరు) తపోరూప యజ్ఞములను	యతయః	=	యత్నశీలురైన వారు
తథా	=	అట్లే	స్వాధ్యాయజ్ఞాన- యజ్ఞాః	=	స్వాధ్యాయరూప జ్ఞానయజ్ఞములను ఆచరింతురు
యోగయజ్ఞాః	=	(కొందరు) యోగరూప యజ్ఞములను			

కొందఱు ద్రవ్యసంబంధయజ్ఞములను, మఱికొందఱు తపో-రూప యజ్ఞములను, కొందఱు యోగరూపయజ్ఞములను చేయుదురు. మఱికొందఱు అహింసాదితీక్షణవ్రతములను చేపట్టి, యత్నశీలురై స్వాధ్యాయరూపజ్ఞానయజ్ఞములను ఆచరింతురు. (28)

అపానే జుహ్వతి ప్రాణం ప్రాణేఽపానం తథాపరే ।

ప్రాణాపానగతీ రుధ్వా ప్రాణాయామపరాయణాః ॥ 29 ॥

అపరే నియతాహారాః ప్రాణాన్ ప్రాణేషు జుహ్వతి ।

సర్వేఽప్యేతే యజ్ఞవిదో యజ్ఞక్షపితకల్మషాః ॥ 30 ॥

అపానే, జుహ్వతి, ప్రాణమ్, ప్రాణే, అపానమ్, తథా, అపరే,

ప్రాణాపానగతీ, రుధ్వా, ప్రాణాయామపరాయణాః ॥ 29 ॥

అపరే, నియతాహారాః, ప్రాణాన్, ప్రాణేషు, జుహ్వతి,

సర్వే, అపి, ఏతే, యజ్ఞవిదః, యజ్ఞక్షపితకల్మషాః ॥ 30 ॥

అపరే	=	కొందఱుయోగులు	అపానమ్	=	అపానవాయువును
అపానే	=	అపానవాయువునందు			(హవనము చేయుదురు)
ప్రాణమ్	=	ప్రాణవాయువును	అపరే	=	మఱికొందరు
జుహ్వతి	=	హోమము చేయుదురు	నియతాహారాః	=	నియమితాహారనిష్ఠితులై
తథా	=	అట్లే మరికొందరు యోగులు	ప్రాణాయామ పరాయణాః	=	ప్రాణాయామ పరాయణులైనవారు
ప్రాణే	=	ప్రాణవాయువునందు	ప్రాణాపానగతీ	=	ప్రాణాపానగమనములను

రుధ్యా	= నిలిపి			ఈ సాధకులు
ప్రాణాన్	= ప్రాణములను	సర్వే, అపి	=	ఆందఱును
ప్రాణేషు	= ప్రాణములయందు	యజ్ఞక్షపిత-	}	యజ్ఞముల
జాహ్యతి	= హోమము చేయుదురు	కల్మషాః		ద్వారాపాపములను
ఏతే, యజ్ఞవిదః	= యజ్ఞవిదులైన-			రూపుమాపినవారు

కొందరు యోగులు అపాన వాయువునందు ప్రాణవాయువును, మఱి కొందరు ప్రాణవాయువునందు అపానవాయువును హవనము చేయుదురు. ఇంకను కొందఱు నియమితాహార నిష్ఠితులై, ప్రాణయామ పరాయణులైనవారు ప్రాణాపానగమనములను నిలిపి, ప్రాణములను ప్రాణములయందే హవనము చేయుదురు. యజ్ఞవిదులైన ఈ సాధకులందఱును యజ్ఞముల ద్వారా పాపములను రూపుమాపుదురు. (29,30)

యజ్ఞశిష్టామృతభుజో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।

నాయం లోకోఽస్త్యయజ్ఞస్య కుతోఽన్యః కురుసత్తమ ॥ 31 ॥

యజ్ఞశిష్టామృతభుజః, యాంతి, బ్రహ్మ, సనాతనమ్,

న, ఆయమ్, లోకః, అస్తి, అయజ్ఞస్య, కుతః, అన్యః, కురుసత్తమ ॥ 31 ॥

కురుసత్తమా! = కురుశ్రేష్ఠుడవైన
ఓ అర్జునా!

యాంతి = పొందుచున్నారు

అయజ్ఞస్య = యజ్ఞము
చేయనివారికి

యజ్ఞశిష్టామృత
భుజః } = యజ్ఞపూత శేషమైన
అమృతమును
అనుభవించు యోగులు

ఆయమ్, లోకః, } = ఈ లోకమే
న, అస్తి } = సుఖప్రదము కాదు

అన్యః = (ఇంక) పరలోక
(విషయ)ము

సనాతనమ్ = సనాతనుడైన

బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మమును

కుతః = ఎట్లు? (ఎక్కడిది?)

ఓ కురుసత్తమా! (అర్జునా!) యజ్ఞపూతశేషమైన అమృతమును అనుభవించు యోగులకు సనాతనుడును, పరబ్రహ్మమును అగు పరమాత్మయొక్క లాభము కలుగును. యజ్ఞము చేయనివారికి ఈమర్త్యలోకమే సుఖప్రదము కాదు. ఇంక పరలోక విషయము చెప్పనేల? (31)

ఏవం బహువిధా యజ్ఞా వితతా బ్రహ్మాణో ముఖే ।

కర్మజాన్ విద్ధి తాన్ సర్వాన్ ఏవం జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే ॥ 32 ॥

ఏవమ్, బహువిధాః, యజ్ఞాః, వితతాః, బ్రహ్మణః, ముఖే,
కర్మజాన్, విద్ధి, తాన్, సర్వాన్, ఏవమ్, జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే ॥ 32 ॥

ఏవమ్	= ఇట్లు	కర్మజాన్	= మనోవాక్కాయ
బహువిధాః,	= బహువిధములైన		కర్మల ద్వారా
యజ్ఞాః	= యజ్ఞములు		సుసంపన్నమగునని
బ్రహ్మణః, ముఖే	= వేదము(ల) ద్వారా	విద్ధి	= తెలిసికొనుము
వితతాః	= విశదపఱచబడినవి	ఏవమ్, జ్ఞాత్వా	= ఇట్లు తెలిసికొని
తాన్, సర్వాన్	= వాటినన్నింటిని	విమోక్ష్యసే	= విముక్తుడవయ్యెదవు

ఈ ప్రకారముగనే ఇంకను బహువిధములైన యజ్ఞములు వేదములలో విస్తృతముగా వివరింపబడినవి. ఈ యజ్ఞములనన్నింటిని త్రికరణశుద్ధిగా (మనో వాక్కాయములచే) ఆచరించినప్పుడే అవి సుసంపన్నములగునని తెలిసికొనుము. ఇట్లు ఈ కర్మతత్త్వమును తెలిసికొని, అనుష్ఠించుటవలన నీవు ప్రాపంచిక(కర్మ) బంధములనుండి సర్వథా విముక్తుడవయ్యెదవు. (32)

శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ।

సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥ 33 ॥

శ్రేయాన్, ద్రవ్యమయాత్, యజ్ఞాత్, జ్ఞానయజ్ఞః, పరంతప,
సర్వం, కర్మ, ఆఖిలమ్, పార్థ, జ్ఞానే, పరిసమాప్యతే ॥ 33 ॥

పరంతప! పార్థ!	= ఓ పరంతపా! ఓ పార్థా!	శ్రేయాన్	= మిక్కిలిశ్రేష్ఠమైనది
ద్రవ్యమయాత్	= ద్రవ్యములతో	ఆఖిలమ్,	కర్మలన్నియును
	ఆచరింపబడు	సర్వమ్, కర్మ	=
యజ్ఞాత్	= యజ్ఞము కంటెను	జ్ఞానే	= జ్ఞానమునందు
జ్ఞానయజ్ఞః,	= జ్ఞానయజ్ఞము	పరిసమాప్యతే	= పరిసమాప్తమగును

ఓ పరంతపా! అర్జునా! ద్రవ్యమయయజ్ఞముకంటెను జ్ఞానయజ్ఞము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. కర్మలన్నియును జ్ఞానమునందే పరిసమాప్తమగును. (33)

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।

ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ 34 ॥

తత్, విద్ధి, ప్రణిపాతేన, పరిప్రశ్నేన, సేవయా,
ఉపదేక్ష్యంతి, తే, జ్ఞానమ్, జ్ఞానినః, తత్త్వదర్శినః ॥ 34 ॥

తత్త్వదర్శి:	= పరమాత్మతత్త్వమును ఎఱింగిన	ప్రణిపాతేన	= (వారికి) దండప్రణామములను ఆచరించుటద్వారా
జ్ఞానినః	= జ్ఞానులు	సేవయా	= సేవలోనర్చుటద్వారా
జ్ఞానమ్	= తత్త్వజ్ఞానమును	పరిప్రశ్నేన	= వినయముతో ప్రశ్నించుటవలన
తా	= నీకు	తత్	= ఆ తత్త్వజ్ఞానమును
ఉపదేశ్యంతి	= ఉపదేశించెదరు	విద్ధి	= (నీవు) తెలిసికొనుము

నీవు తత్త్వమును దర్శించిన జ్ఞానుల కడకేగి, ఆ జ్ఞానమును గ్రహింపుము. వారికి దండప్రణామములాచరించుటవలనను, సేవలోనర్చుటవలనను, కపటము లేకుండ భక్తిశ్రద్ధలతో సముచితరీతిలో ప్రశ్నించుటవలనను పరమాత్మతత్త్వమును చక్కగానెఱింగిన జ్ఞానులు సంప్రీతులై, నీకు ఆ పరమాత్మతత్త్వజ్ఞానమును ఉపదేశించెదరు. (34)

యద్ జ్ఞాత్వా న పునర్మోహమ్ ఏవం యాస్యసి పాండవ ।

యేన భూతావ్యశేషేణ ద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథో మయి ॥ 35 ॥

యత్, జ్ఞాత్వా, న, పునః, మోహమ్, ఏవమ్, యాస్యసి, పాండవ,

యేన, భూతాని, అశేషేణ, ద్రక్ష్యసి, ఆత్మని, అథో, మయి ॥ 35 ॥

పాండవ!	= ఓ అర్జునా!	అశేషేణ	= నిశ్శేషముగా
యత్, జ్ఞాత్వా	= దేనిని తెలిసికొని	ఆత్మని ⁽¹⁾	= (మొదట) నీయాత్మయందును
పునః	= మఱల	అథో	= పిమ్మట
ఏవమ్, మోహమ్	= ఇట్టి మోహమును	మయి	= పరమాత్మనైన నాయందును
న, యాస్యసి	= పొందవో	ద్రక్ష్యసి ⁽²⁾	= చూడగలవో (దానిని ఎఱుంగుము)
యేన	= ఎట్టి జ్ఞానప్రభావముచేత		
భూతాని	= సమస్త భూతములను		

ఓ అర్జునా! ఈ తత్త్వజ్ఞానమునెఱింగినచో మఱల ఇట్టి వ్యామోహములో చిక్కుకొనవు. ఈ జ్ఞాన ప్రభావముతో సమస్తప్రాణులను నీలో సంపూర్ణముగా చూడగలవు. పిమ్మట సచ్చిదానందమనపరమాత్ముడనైననాలో చూడగలవు. (35)

అపి చేదసి పాపేభ్యః సర్వేభ్యః పాపకృత్తమః ।

సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యసి ॥ 36 ॥

1. గీత, 6వ అధ్యాయమునందలి 29వ శ్లోకము చూడుడు.

2. గీత, 6వ అధ్యాయమునందలి 30వ శ్లోకము చూడుడు.

అపి, చేత్, అసి, పాపేభ్యః, సర్వేభ్యః, పాపకృత్తమః,
 సర్వమ్, జ్ఞానప్లవేన, ఏవ, వృజినమ్, సంతరిష్యసి || 36 ||

(త్వమ్) = నీవు
 సర్వేభ్యః, } = పాపులందఱి కంటెను
 పాపేభ్యః, అపి } = అధికముగా పాపములను
 పాపకృత్తమః, } = చేసినవాడవైనచో
 అసి, చేత్ } = ఒకవేళ పాపాత్ములందఱి కంటెను నీవు ఒక మహాపాపివి అయినచో,
 జ్ఞాననౌక సహాయముతో పాపసముద్రమునుండి నిస్సందేహముగా పూర్తిగా
 బయట పడగలవు. (36)

యథైధాంసి సమిద్ధోఽగ్నిః భస్మసాత్కురుతేఽర్జున ।

జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా || 37 ||

యథా, ఏధాంసి, సమిద్ధః, అగ్నిః, భస్మసాత్, కురుతే, అర్జున,

జ్ఞానాగ్నిః, సర్వకర్మాణి, భస్మసాత్, కురుతే, తథా || 37 ||

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	తథా	= అట్లే
యథా	= ఎట్లాతే,	జ్ఞానాగ్నిః	= జ్ఞానమనెడి అగ్ని
సమిద్ధః, అగ్నిః	= ప్రజ్వలించుచున్న అగ్ని	సర్వకర్మాణి	= కర్మలను అన్నింటిని
ఏధాంసి	= ఇందనములను	భస్మసాత్, } కురుతే	= భస్మ మొనరించును
భస్మసాత్, కురుతే	= భస్మమొనర్చుచో		

ఓ అర్జునా! ప్రజ్వలించుచున్న అగ్ని సమిధలను భస్మముచేసినట్లు జ్ఞానమును
 అగ్ని కర్మల నన్నింటిని భస్మమొనరించును. (37)

న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమిహ విద్యతే ।

తత్స్వయం యోగసంసిద్ధః కాలేనాత్మని విందతి || 38 ||

న, హి, జ్ఞానేన, సదృశమ్, పవిత్రమ్, ఇహ, విద్యతే,

తత్, స్వయమ్, యోగసంసిద్ధః, కాలేన, ఆత్మని, విందతి || 38 ||

ఇహ	= ఈ జగత్తునందు	హి	= నిస్సందేహముగా
జ్ఞానేన, సదృశమ్	= జ్ఞానముతో సమానముగా	న, విద్యతే	= (ఏదియును) లేదు
పవిత్రమ్	= పవిత్రమైనది	తత్	= ఆ జ్ఞానమును

కాలేన	=	దీర్ఘకాలమువఱకును	స్వయమ్	=	స్వయముగనే
యోగసంసిద్ధః	=	కర్మయోగముద్వారా	ఆత్మని	=	ఆత్మయందు
		శుద్ధాంతఃకరణము గలవాడు	విందతి	=	పొందును

ప్రపంచమున జ్ఞానముతో సమానముగ పవిత్రమైనది మరియుకటిలేనేలేదు. శుద్ధాంతఃకరణముగల సాధకుడు బహుకాలమువరకు కర్మయోగాచరణము చేసి, ఆత్మయందు అదే జ్ఞానమును తనంతటతానే పొందగలడు. (38)

శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పురః సంయతేంద్రియః ।

జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరామ్ శాంతిమచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥ 39 ॥

శ్రద్ధావాన్, లభతే, జ్ఞానమ్ తత్పురః, సంయతేంద్రియః,

జ్ఞానమ్, లబ్ధ్వా, పరామ్, శాంతిమ్, అచిరేణ, అధిగచ్ఛతి ॥ 39 ॥

సంయతేంద్రియః = జితేంద్రియుడు

తత్పురః = సాధనపరాయణుడు

శ్రద్ధావాన్ = శ్రద్ధగలవాడు

జ్ఞానమ్ = ఈ తత్త్వజ్ఞానమును

లభతే = పొందును

జ్ఞానమ్, లబ్ధ్వా = (ఈ) జ్ఞానమును పొంది

అచిరేణ = తత్క్షణముననే

పరామ్, శాంతిమ్ = పరమశాంతిని

అధిగచ్ఛతి = పొందును

జితేంద్రియుడు, సాధనపరాయణుడు శ్రద్ధాశునైన మనుజునకు ఈ భగవత్తత్త్వ జ్ఞానము లభించును. ఆ జ్ఞానము కలిగిన వెంటనే (ఏ మాత్రము విలంబము లేకుండ) అతడు భగవత్తత్త్వ రూపమైన పరమశాంతిని పొందును. (39)

అజ్ఞాశ్చశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి ।

నాయం లోకోఽస్తి న పరో న సుఖం సంశయాత్మనః ॥ 40 ॥

అజ్ఞః, చ, అశ్రద్ధధానః, చ, సంశయాత్మా, వినశ్యతి,

న, అయమ్, లోకః, అస్తి, న, పరః, న, సుఖమ్, సంశయాత్మనః ॥ 40 ॥

అజ్ఞః = వివేకహీనుడును

చ = మరియు

అశ్రద్ధధానః = శ్రద్ధారహితుడు

సంశయాత్మా = సంశయగ్రస్తుడైనవాడు

వినశ్యతి = భ్రష్టుడై నశించును

సంశయాత్మనః = సంశయాత్మునకు

అయమ్, లోకః = ఈ లోకము

న, అస్తి = ఉండదు

న, పరః, చ = పరలోకమూ ఉండదు

న, సుఖమ్ = సుఖమూ ఉండదు

అవివేకియు, శ్రద్ధారహితుడును అయిన సంశయాత్ముడు పరమార్థ విషయమున
అవశ్యము భ్రష్టుడేయగును. అట్టి సంశయాత్మునకు ఈ లోకమునందుగాని,
పరలోకమునందుగాని ఎట్టి సుఖమూ ఉండదు. (40)

యోగసన్న్యస్తకర్మాణం

జ్ఞానసంచిన్నసంశయమ్ ।

ఆత్మవంతం న కర్మాణి నిబర్హంతి ధనంజయ ॥ 41 ॥

యోగసన్న్యస్తకర్మాణమ్,

జ్ఞానసంచిన్నసంశయమ్,

ఆత్మవంతమ్, న, కర్మాణి, నిబర్హంతి, ధనంజయ ॥ 41 ॥

ధనంజయ! = ఓ ధనంజయా! అర్జునా!

ఆత్మవంతమ్ = అంతఃకరణమును

యోగసన్న్యస్త- }
కర్మాణమ్ } = విద్యుక్త కర్మలను
అచరించుచు వాటిని

వశమునందు

ఉంచుకొనిన

వాడును అగువానిని

జ్ఞానసంచిన్న- }
సంశయమ్ } = వివేకముద్వారా
సంశయములను

కర్మాణి = కర్మలు

అన్నింటిని

న, నిబర్హంతి = ఏమాత్రము

తొలగించుకొనినవాడును

బంధింపవు

ఓ ధనంజయా! (ఓ అర్జునా!) విధిపూర్వకముగ కర్మలను అచరించుచు
కర్మ ఫలములను అన్నింటిని భగవదర్పణము చేయుచు, వివేకముద్వారా
సంశయములనన్నింటిని తొలగించుకొనుచు, అంతఃకరణమును
వశమునందుంచుకొనిన వానిని కర్మలు బంధింపజాలవు. (41)

తస్మాదజ్ఞానసంభూతం హృత్స్థం జ్ఞానాసినాత్మనః ।

చిత్త్వేనం సంశయం యోగమ్ అతిష్ఠోత్తిష్ఠ భారత ॥ 42 ॥

తస్మాత్, అజ్ఞానసంభూతమ్, హృత్స్థమ్, జ్ఞానాసినా, ఆత్మనః,

చిత్త్వా, ఏనమ్, సంశయమ్, యోగమ్, అతిష్ఠ, ఉత్తిష్ఠ, భారత ॥ 42 ॥

తస్మాత్ = అందువలన

ఏనమ్, అజ్ఞాన-

భారత! = ఓ అర్జునా!

సంభూతమ్ } = ఈ అజ్ఞానజనితమైన

హృత్స్థమ్ = (నీ) హృదయమునందున్న

ఆత్మనః, }
సంశయమ్ } = నీ సంశయమును

జ్ఞానాసీనా = వివేకమనెడి
ఖడ్గముచే

చిత్వా = చేదించి

యోగమ్ = సమత్వ రూపకర్మ
యోగమునందు

ఆతిష్ఠ = స్థితుడవుకమ్ము

ఉత్తిష్ఠ = యుద్ధమునకై
లెమ్ము

కావున, ఓ భారతా! (అర్జునా!) నీ హృదయమునందు గల అజ్ఞానజనితమైన ఈ సంశయమును వివేకజ్ఞానమును ఖడ్గముతో రూపుమాపి, సమత్వరూప కర్మయోగమునందు స్థితుడవై యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడవగుము. (42)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతానూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే జ్ఞానకర్మసన్న్యాసయోగోనామ చతుర్థోఽధ్యాయః ॥ ౪ ॥

అథ పంచమోఽధ్యాయః - కర్మసన్న్యాసయోగః

(ఐదవ అధ్యాయము-కర్మసన్న్యాసయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 6వ శ్లోకమువఱకు) సాంఖ్యయోగ నిష్కామ కర్మయోగములనిర్వచనము. (7 నుండి 12 వఱకు) సాంఖ్యయోగి నిష్కామ కర్మయోగుల లక్షణములు. వారి మహత్త్వము. (13 నుండి 26 వఱకు) జ్ఞానయోగ చర్చ. (27 నుండి 29 వఱకు) భక్తి సహిత ధ్యానయోగ వర్ణనము.]

అర్చన ఉవాచ

సన్న్యాసం కర్మణాం కృష్ణ పునర్యోగం చ శంససి ।

యచ్ఛ్రేయ ఏతయోరేకం తన్నే బ్రూహి సునిశ్చితమ్ ॥ 1 ॥

సన్న్యాసమ్, కర్మణామ్, కృష్ణ, పునః, యోగమ్, చ, శంససి,

యత్, శ్రేయః, ఏతయోః, ఏకమ్, తత్, మే, బ్రూహి, సునిశ్చితమ్ ॥ 1 ॥

కృష్ణ = కృష్ణా!
కర్మణామ్, } = (ఒకసారి)
సన్న్యాసమ్ } = కర్మసన్న్యాసమును

ఏతయోః = ఈ రెండింటిలో
యత్ = ఏది
సునిశ్చితమ్ = నిశ్చయముగా
మే, శ్రేయః = నాకు శ్రేయస్కరమో

పునః = మరియొకసారి
యోగమ్ చ, = కర్మయోగమునూ
శంససి = ప్రశంసించుచున్నావు

తత్, ఏకమ్ = ఆ ఒక్కదానిని
బ్రూహి = తెలుపుము

అర్జునుడుపలికెను - ఓ కృష్ణా! ఒక్కసారి కర్మసన్న్యాసమును, మరియొకసారి కర్మయోగమును ప్రశంసించుచున్నావు. నిశ్చయముగా ఈ రెండింటిలో నాకు ఏది శ్రేయస్కరమో చెప్పుము. (1)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ నిఃశ్రేయసకరావుభౌ ।

తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్యతే ॥ 2 ॥

సన్న్యాసః, కర్మయోగః, చ, నిఃశ్రేయసకరౌ, ఉభౌ,

తయోః, తు, కర్మసన్న్యాసాత్, కర్మయోగః, విశిష్యతే ॥ 2 ॥

సన్న్యాసః ⁽¹⁾	= సన్న్యాసము	తు	= అయితే
చ	= మఱియు	తయోః	= ఆ రెండింటిలో
కర్మయోగః	= కర్మయోగము	కర్మసన్న్యాస- సాత్	= కర్మసన్న్యాసము కంటెను
ఉభౌ	= (అను) ఈ రెండును	కర్మయోగః ⁽²⁾	= (సాధనసులభమైన) కర్మయోగము
నిఃశ్రేయసకరౌ	= పరమశ్రేయస్సును గూర్చునవియే	విశిష్యతే	= శ్రేష్ఠమైనది

శ్రీకృష్ణ భగవానుడు పలికెను - కర్మసన్న్యాసము, కర్మయోగము అను ఈ రెండును పరమకల్యాణదాయకములే. కాని, ఈ రెండింటిలోను కర్మసన్న్యాసముకంటెను కర్మయోగము సాధనయందు సుగమమగుటవలన శ్రేష్ఠమైనది. (2)

జ్ఞేయః స నిత్యసన్న్యాసీ యో న ద్వేష్టి న కాంక్షతి ।

నిర్వంద్యో హి మహాబాహో సుఖం బంధాత్ ప్రముచ్యతే ॥ 3 ॥

జ్ఞేయః, సః, నిత్యసన్న్యాసీ, యః, న, ద్వేష్టి, న, కాంక్షతి,

నిర్వంద్యః, హి, మహాబాహో, సుఖమ్, బంధాత్, ప్రముచ్యతే ॥ 3 ॥

మహాబాహో	= ఓ అర్జునా!	హి	= ఏలనన
యః	= ఎవడైతే	నిర్వంద్యః	= రాగద్వేషాది ద్వంద్వరహితుడు
న, ద్వేష్టి	= (ఎవరినీ) ద్వేషింపడో	సుఖమ్	= సుఖముగా
న, కాంక్షతి	= (దేనినీ) ఆసింపడో	బంధాత్	= సంసార బంధముల నుండి
సః	= అట్టి కర్మయోగి	ప్రముచ్యతే	= ముక్తుడగును
నిత్యసన్న్యాసీ	= సదా సన్న్యాసిగా		
జ్ఞేయః	= తెలిసికొనదగినవాడు		

మహాబాహూ! ఎవ్వరినీ ద్వేషింపని, దేనినీ కాంక్షింపని కర్మయోగిని నిత్యసన్న్యాసిగా ఎఱుంగవలెను. ఏలనన, రాగద్వేషాది ద్వంద్వములను అధిగమించినవాడు అవలీలగా సంసారబంధములనుండి ముక్తుడగును. (3)

సాంఖ్యయోగౌ పృథగ్భావాః ప్రవదంతి న పండితాః ।

ఏకమప్యస్థితః సమ్యగుభయోర్విందతే ఫలమ్ ॥ 4 ॥

1. శరీరేంద్రియమనస్సులద్వారా జరుగు సమస్తకర్మలయందును కర్మత్వభావము లేకుండుట

2. సమత్వబుద్ధితో భగవద్దర్శకర్మలను ఆచరించుట.

సాంఖ్యయోగౌ, పృథక్, బాలాః, ప్రవదంతి, న, పండితాః,
ఏకమ్, అపి, ఆస్థితః, సమ్యక్, ఉభయోః, విందతే, ఫలమ్ ॥ 4 ॥

బాలాః	= మూర్ఖులు	(హి)	= ఎందుకనగా
సాంఖ్యయోగౌ	= సన్న్యాసయోగము, కర్మయోగము	ఏకమ్, అపి	= ఆ రెండింటిలో ఏ ఒక్క దానియందైనను
పృథక్	= వేర్వేరు ఫలములను ఇచ్చునవిగా	సమ్యక్, ఆస్థితః	= బాగుగా స్థితుడైనవాడు
ప్రవదంతి	= చెప్పుచుందురు	ఉభయోః, ఫలమ్	= రెండింటి ఫలమగు పరమాత్మను
న, పండితాః	= పండితులు అట్లు చెప్పురు	విందతే	= పొందును.

సాంఖ్య, కర్మయోగములు వేర్వేరుఫలములను ఇచ్చునని మూర్ఖులు పలికెదరు. పండితులట్లు పలుకరు. ఆ రెండింటిలో ఏ ఒక్కదానినైనను బాగుగా (విధివిధానముగ) అచరించినవాడు, ఈ రెండింటి ఫలస్వరూపమైన పరమాత్మను పొందును. (4)

యత్సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే స్థానం తద్వ్యగైరపి గమ్యతే ।

ఏకం సాంఖ్యం చ యోగం చ యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥ 5 ॥

యత్, సాంఖ్యైః, ప్రాప్యతే, స్థానమ్, తత్, యోగైః, అపి, గమ్యతే,
ఏకమ్, సాంఖ్యమ్, చ, యోగమ్, చ, యః, పశ్యతి, సః, పశ్యతి ॥ 5 ॥

యత్, స్థానమ్	= ఏ పరంధామము	చ	= మరియు
సాంఖ్యైః	= జ్ఞానయోగులచేత	యోగమ్	= కర్మయోగమును
ప్రాప్యతే	= పొందబడునో	ఏకమ్	= ఫలవిషయమున ఒక్కదానినిగా
తత్	= ఆస్థానము	పశ్యతి	= చూచునో
యోగైః, అపి	= కర్మయోగులచేతనూ	సః, చ	= అతడే
గమ్యతే	= పొందబడును	పశ్యతి	= నిజముగా చూచువాడు (నిజమైన ద్రష్ట).
యః	= ఏ పురుషుడు		
సాంఖ్యమ్	= జ్ఞానయోగమును		

జ్ఞానయోగులు పొందు పరంధామమునే కర్మయోగులును పొందుదురు. జ్ఞానయోగఫలమును, కర్మయోగఫలమును ఒక్కటిగా చూచువాడే యథార్థమును గ్రహించును. (5)

సన్న్యాసస్తు మహాబాహో దుఃఖమాప్తుమయోగతః ।
యోగయుక్తో మునిర్బ్రహ్మ నచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥ 6 ॥

సన్న్యాసః, తు, మహాబాహో, దుఃఖమ్, అప్తుమ్, అయోగతః,
యోగయుక్తః, మునిః, బ్రహ్మ, నచిరేణ, అధిగచ్ఛతి ॥ 6 ॥

తు	=	అయితే	దుఃఖమ్	=	కష్టము
మహాబాహో!	=	ఓ మహాబాహూ!	మునిః	=	భగవత్స్వరూపమును మననము చేయు
అయోగతః	=	కర్మయోగమును అనుష్ఠింపక	యోగయుక్తః	=	కర్మయోగి
సన్న్యాసః	=	సన్న్యాసము (శరీరేంద్రియ మనస్సులద్వారా జరుగు కర్మలన్నింటి యందును కర్తృత్వమును త్యజించుట)	బ్రహ్మ	=	పరబ్రహ్మ పరమాత్మను
అప్తుమ్	=	పొందుట	నచిరేణ	=	శీఘ్రముగా
			అధిగచ్ఛతి	=	పొందును.

కాని, ఓ అర్జునా! కర్మయోగమును అనుష్ఠింపక సన్న్యాసము అనగా మనస్సు, ఇంద్రియములు, శరీరములద్వారా జరుగు కర్మలన్నింటియందును కర్తృత్వమును త్యజించుట - కష్టము. భగవత్స్వరూపమును మననముచేయు కర్మయోగి పరబ్రహ్మపరమాత్మను శీఘ్రముగా పొందగలడు. (6)

యోగయుక్తో విశుద్ధాత్మా విజితాత్మా జితేంద్రియః ।
సర్వభూతాత్మభూతాత్మా కుర్వన్నపి న లిప్యతే ॥ 7 ॥

యోగయుక్తః, విశుద్ధాత్మా, విజితాత్మా, జితేంద్రియః,
సర్వభూతాత్మభూతాత్మా, కుర్వన్, అపి, న, లిప్యతే ॥ 7 ॥

విజితాత్మా	=	మనస్సును వశము నందుంచుకొనిన వాడును	పరమాత్మను తన ఆత్మగా కలవాడునగు		
జితేంద్రియః	=	జితేంద్రియుడును	యోగయుక్తః	=	కర్మయోగి
విశుద్ధాత్మా	=	అంతఃకరణశుద్ధి కలవాడును	కుర్వన్, అపి	=	కర్మలను ఆచరించుచున్నను
సర్వభూతాత్మభూతాత్మా	=	సర్వప్రాణులలో ఆత్మ స్వరూపుడైన	న, లిప్యతే	=	ఆ కర్మలు వానిని అంటవు

మనస్సును వశమునందుంచుకొనినవాడు, జితేంద్రియుడు, అంతఃకరణశుద్ధి కలవాడు, సర్వప్రాణులలో ఆత్మస్వరూపుడైన పరమాత్మను తన ఆత్మగా కలవాడు అగు కర్మయోగి కర్మలను ఆచరించుచున్నను ఆ కర్మలు వానిని అంటవు. (7)

వైవ కించిత్ కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ ।

పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్నశ్చన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్ ॥ 8 ॥

ప్రలపన్ విస్మజన్ గృహ్లాన్మన్మిషన్ నిమిషన్నపి ।

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంత ఇతి ధారయన్ ॥ 9 ॥

న, ఏవ, కించిత్, కరోమి, ఇతి యుక్తః, మన్యేత, తత్త్వవిత్,

పశ్యన్, శృణ్వన్, స్పృశన్, జిఘ్రన్, అశ్నన్, గచ్ఛన్, స్వపన్, శ్వసన్ ॥ 8 ॥

ప్రలపన్, విస్మజన్, గృహ్లాన్, ఉన్మిషన్, నిమిషన్, అపి,

ఇంద్రియాణి, ఇంద్రియార్థేషు, వర్తంతే, ఇతి, ధారయన్ ॥ 9 ॥

తత్త్వవిత్,	}	=	తత్త్వజ్ఞుడైన
యుక్తః			సాంఖ్యయోగి
పశ్యన్		=	చూచుచు
శృణ్వన్		=	వినుచు
స్పృశన్		=	స్పృశించుచు
జిఘ్రన్		=	ఆఘ్రాణించుచు
అశ్నన్		=	తినుచు
గచ్ఛన్		=	నడుచుచు
స్వపన్		=	నిద్రించుచు
శ్వసన్		=	శ్వాసక్రియలను నడపుచు
ప్రలపన్		=	భాషించుచు
విస్మజన్		=	త్యజించుచు

గృహ్లాన్	=	గ్రహించుచు	
ఉన్మిషన్	=	కనులను తెరచుచు	
నిమిషన్, అపి	=	మూయుచును	
ఇంద్రియాణి	=	ఇంద్రియములు	
ఇంద్రియార్థేషు	=	తమ తమ శబ్దాది విషయములయందు	
వర్తంతే, ఇతి	=	ప్రవర్తించుచున్నవని	
ధారయన్	=	తలంచుచు	
కించిత్, న,	}	నేను ఏ కొంచెమూ	
ఏవ,			= (ఏమియు)చేయుట
కరోమి			
ఇతి, మన్యేత	=	అని భావించును	

తత్త్వజ్ఞుడైన సాంఖ్యయోగి చూచుచు , వినుచు, స్పృశించుచు , ఆఘ్రాణించుచు , భుజించుచు, నడుచుచు , నిద్రించుచు, శ్వాసక్రియలను నడపుచు, భాషించుచు, త్యజించుచు, గ్రహించుచు, కనులను తెరచుచు, మూయుచు ఉన్నను ఇంద్రియములు తమతమ విషయములయందు వర్తించుచున్నవనియు, తానేమియు చేయుటలేదనియు భావించును. (8,9)

బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః ।

లిప్యతే న న పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా ॥ 10 ॥

బ్రహ్మణి, ఆధాయ, కర్మాణి, సంగమ్, త్యక్త్వా, కరోతి, యః,

లిప్యతే, న, సః, పాపేన, పద్మపత్రమ్, ఇవ, అంభసా ॥ 10 ॥

యః = ఎవడైతే

కర్మాణి = కర్మలనన్నింటిని

బ్రహ్మణి, } భగవదర్పణము

ఆధాయ } = గావించి

సంగమ్, త్యక్త్వా = ఆసక్తిని త్యజించి

కరోతి = (కర్మలను)

ఆచరించుచున్నాడో

సః = ఆ పురుషుడు

అంభసా, = జలబిందువులచే

పద్మపత్రమ్, } = పద్మపత్రమువలె

ఇవ } = (తాకబడకుండునట్లు)

పాపేన = పాపము(ల)చే

న, లిప్యతే = తాకబడడు

(పాపములు ఆపురుషుని

ఏ మాత్రముఅంటవు)

కర్మలనన్నింటిని భగవదర్పణము గావించి, ఆసక్తిరహితముగ కర్మలనాచరించు వానిని తామరాకుపై నీటిబిందువులవలె పాపములు అంటవు. (10)

కాయేన మనసా బుద్ధ్యా కేవలైరింద్రియైరపి ।

యోగివః కర్మ కుర్వంతి సంగం త్యక్త్వాత్మశుద్ధయే ॥ 11 ॥

కాయేన, మనసా, బుద్ధ్యా, కేవలైః ఇంద్రియైః, అపి,

యోగివః, కర్మ, కుర్వంతి, సంగమ్, త్యక్త్వా, ఆత్మశుద్ధయే ॥ 11 ॥

యోగివః = కర్మయోగులు

సంగమ్, = మమతాసక్తులను

త్యక్త్వా = వీడి

కేవలైః = కేవలము

ఇంద్రియైః = ఇంద్రియములచేతను

మనసా = మనస్సుచేతను

బుద్ధ్యా = బుద్ధిచేతను

కాయేన, అపి = శరీరముచేతను

ఆత్మశుద్ధయే = ఆత్మశుద్ధికోటకు

మాత్రమే

కర్మ, కుర్వంతి = కర్మలను

ఆచరించుచుందురు.

కర్మయోగులు మమతాసక్తిరహితులై కేవలము ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి, శరీరముల ద్వారా అంతఃకరణశుద్ధికై కర్మలను ఆచరింతురు. (11)

యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా శాంతిమాప్నోతి నైష్ఠికీమ్ ।

అయుక్తః కామకారేణ ఫలే సక్తో నిబధ్యతే ॥ 12 ॥

యుక్తః, కర్మఫలమ్, త్యక్త్యా, శాంతిమ్, ఆప్నోతి, నైష్ఠికీమ్,
అయుక్తః, కామకారేణ, ఫలే, సక్తః, నిబధ్యతే || 12 ||

యుక్తః	=	నిష్కామకర్మయోగి	అయుక్తః	=	సకామపురుషుడు
కర్మఫలమ్	=	కర్మఫలము(ల)ను	కామకారేణ	=	వాంఛల ప్రేరణలచే
త్యక్త్యా	=	త్యజించి	ఫలే, సక్తః	=	ఫలాసక్తితో
నైష్ఠికీమ్,	}	భగవత్ప్రాప్తిరూపమైన			(కర్మలనుఆచరించి)
శాంతిమ్			నిబధ్యతే	=	బంధింపబడును
ఆప్నోతి	=	పొందును			(బద్దుడగును)

నిష్కామకర్మయోగి కర్మఫలములను త్యజించి, భగవత్ప్రాప్తిరూపమైన శాంతినిపొందును. కర్మఫలాసక్తుడైనవాడు ఫలేచ్ఛతో కర్మలనుఆచరించి బద్దుడగును. (12)

సర్వకర్మాణి మనసా సన్న్వస్యాస్తే సుఖం వశీ ।
నవద్వారే పురే దేహీ నైవ కుర్వన్ న కారయన్ || 13 ||

సర్వకర్మాణి, మనసా, సన్న్వస్య, ఆస్తే, సుఖమ్, వశీ,
నవద్వారే, పురే, దేహీ, న, ఏవ, కుర్వన్, న, కారయన్ || 13 ||

వశీ, దేహీ	=	అంతఃకరణమును	సర్వకర్మాణి	=	సమస్తకర్మలను
		వశమునందుంచుకొని,	మనసా	=	మానసికముగా
		సాంఖ్యయోగమును	సన్న్వస్య	=	త్యజించి
		ఆచరించు పురుషుడు	సుఖమ్	=	సుఖముగా
న, కుర్వన్	=	కర్మలను ఆచరింపక	ఆస్తే	=	(సచ్చిదానంద
న, కారయన్, ఏవ	=	ఆచరింపజేయకయే			ఘనపరమాత్మ
నవద్వారే, పురే	=	నవద్వారములుగల			స్వరూపమున)
		శరీరమును పురమునందు			స్థితుడైయుండును.

అంతఃకరణమును అదుపులోనుంచుకొని, సాంఖ్యయోగమును ఆచరించు పురుషుడు కర్మలను ఆచరింపకయే, ఆచరింపజేయకయే, నవద్వారములుగల శరీరమునందు సమస్తకర్మలను మానసికముగా త్యజించి, సచ్చిదానంద ఘనపరమాత్మ స్వరూపమున స్థితుడై, ఆనందమును అనుభవించును. (13)

న కర్తృత్వం న కర్మాణి లోకవ్య వృజతి ప్రభుః ।
న కర్మఫలవంశయోగం వృభావంతు ప్రవర్తతే || 14 ||

న, కర్తృత్వమ్, న, కర్మాణి, లోకస్య, సృజతి, ప్రభుః,
న, కర్మఫలసంయోగమ్, స్వభావః, తు, ప్రవర్తతే || 14 ||

ప్రభుః	= పరమేశ్వరుడు	న (సృజతి)	= సృజింపడు
లోకస్య, కర్తృత్వమ్	= మానవుల కర్తృత్వమును	తు	= అయితే
న, సృజతి	= సృజింపడు		
కర్మాణి	= (వారి) కర్మలను	స్వభావః	= (ఈయన్నింటియందును)
న (సృజతి)	= సృజింపడు		ప్రకృతియే
కర్మఫలసంయోగమ్	= కర్మఫలసంయోగమును	ప్రవర్తతే	= ప్రవర్తిల్లును

పరమేశ్వరుడు మానవుల యొక్క కర్తృత్వమునుగాని, వారి కర్మలనుగాని, కర్మఫల సంయోగమును గాని సృజింపడు. ఈ యన్నింటిలో ప్రకృతియే ప్రవర్తిల్లును. అనగా గుణములే గుణములయందు ప్రవర్తిల్లుచుండును. (14)

నాదత్తే కస్యచిత్పాపం న చైవ సుకృతం విభుః ।

అజ్ఞానేనాన్యతం జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవః || 15 ||

న, ఆదత్తే, కస్యచిత్, పాపమ్, న, చ, ఏవ, సుకృతమ్, విభుః,

అజ్ఞానేన, అన్యతమ్, జ్ఞానమ్, తేన, ముహ్యంతి, జంతవః || 15 ||

విభుః	= సర్వవ్యాపియైన భగవంతుడు	అజ్ఞానేన	= అజ్ఞానముచేత
కస్యచిత్	= ఏ ఒక్కనియొక్క	జ్ఞానమ్	= జ్ఞానము
పాపమ్,	పాపకర్మమును	అన్యతమ్	= అవరింపబడును
న, ఆదత్తే	} = గ్రహింపడు	తేన	= ఆకారణముచేత
చ		జంతవః	= ప్రాణులు(మానవులు)
సుకృతమ్, ఏవ,	} = పుణ్యకర్మలను	ముహ్యంతి	= మోహితులగు
న, (ఆదత్తే)			చున్నారు
	= గ్రహింపడు (కాని)		

సర్వవ్యాపియైన భగవంతుడు ప్రాణుల పుణ్యపాప కర్మలలో దేనికీని భాగస్వామి కాదు. అజ్ఞానముచే జ్ఞానము కప్పబడియుండుటవలన ప్రాణులు మోహితులగుచుండురు. (15)

జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం యేషాం నాశితమాత్మనః ।

తేషామాదిత్యవత్ జ్ఞానం ప్రకాశయతి తత్పరమ్ || 16 ||

జ్ఞానేన, తు, తత్, అజ్ఞానమ్, యేషామ్, నాశితమ్, ఆత్మనః,
తేషామ్, ఆదిత్యవత్, జ్ఞానమ్, ప్రకాశయతి, తత్పరమ్ ॥ 16 ॥

తు	=	అయితే	జ్ఞానమ్	=	ఆ జ్ఞానము
యేషామ్,	=	ఎవరియొక్క	తత్పరమ్	=	సచ్చిదానంద ఘనపరమాత్మను
తత్, అజ్ఞానమ్	=	ఆ అజ్ఞానము	ఆదిత్యవత్	=	సూర్యునివలె (సూర్యప్రభవలె)
ఆత్మనః, జ్ఞానేన	=	పరమాత్మ తత్త్వజ్ఞానముచేత	ప్రకాశయతి ⁽¹⁾	=	ప్రకాశింప (దర్శింప)జేయును.
నాశితమ్	=	నశింపజేయబడునో			
తేషామ్	=	వారికి			

కాని, వారి(ప్రాణుల) అజ్ఞానము పరమాత్మతత్త్వజ్ఞానప్రాప్తిద్వారా తొలగిపోవును. అప్పుడు ఆ జ్ఞానము వారికి సచ్చిదానందఘనపరమాత్మను సూర్యునివలె (సూర్యప్రభవలె) దర్శింపజేయును. (16)

తద్బుద్ధయస్తదాత్మానః

గచ్ఛంత్యపునరావృత్తిం

తద్బుద్ధయః, తదాత్మానః, తన్నిష్ఠాః, తత్పరాయణాః,
గచ్ఛంతి, అపునరావృత్తిమ్,

తదాత్మానః,	}	=	తద్రూపమును
తద్బుద్ధయః			పొందిన, మనోబుద్ధులు
			గలవారును
తన్నిష్ఠాః	=	ఆ సచ్చిదానందఘన	
		పరమాత్మయందే	
		నిరంతరము ఏకీభావముతో	
		స్థితులైనవారును	

తన్నిష్ఠాస్తత్పరాయణాః ।

జ్ఞాననిర్దుతకల్మషాః ॥ 17 ॥

తన్నిష్ఠాః, తత్పరాయణాః, జ్ఞాననిర్దుతకల్మషాః ॥ 17 ॥

తత్పరాయణాః=	తత్పరాయణులును	
	అగు పురుషులు	
జ్ఞాననిర్దుత- కల్మషాః	} =	జ్ఞానసాధనతో
		పాపరహితులై
అపునరావృత్తిమ్ =	పునరావృత్తిరహితమైన	
	పరమగతిని	
గచ్ఛంతి	=	పొందుదురు

తద్రూపమును పొందిన మనోబుద్ధులుగలవారై, సచ్చిదానందఘనపరమాత్మ యందే నిరంతరము ఏకీభావముతో స్థితులై, తత్పరాయణులైన పురుషులు జ్ఞానసాధనతో పాపరహితులై, పునరావృత్తిరహితమైన పరమగతిని పొందుదురు. (17)

1. పరమాత్మస్వరూపమును ప్రత్యక్షమొనర్చును

విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తినీ ।

శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాః సమదర్శినః ॥ 18 ॥

విద్యావినయసంపన్నే, బ్రాహ్మణే, గవి, హస్తినీ,

శుని, చ, ఏవ, శ్వపాకే, చ, పండితాః, సమదర్శినః ॥ 18 ॥

పండితాః	=	జ్ఞానులు	హస్తినీ	=	ఏనుగునందును
విద్యావినయ-	}	విద్యతో, వినమ్రతతో	శుని	=	కుక్కయందును
సంపన్నే		= ఒప్పుచున్న	శ్వపాకేచ	=	చండాలునియందును
బ్రాహ్మణే, చ	=	బ్రాహ్మణునియందును	సమదర్శినః	}	సమదృష్టినే
గవి	=	గోవునందును	ఏవ		= కలిగియుందురు ⁽¹⁾

జ్ఞానులు విద్యావినయ సంపన్నుడైన బ్రాహ్మణునియందును, గోవు, ఏనుగు, కుక్క మొదలగు వానియందును, చండాలునియందును సమదృష్టినే కలిగి యుందురు. (18)

ఇహైవ తైర్జితః సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః ।

నిర్దోషం హి సమం బ్రహ్మ తస్మాద్ బ్రహ్మణి తే స్థితాః ॥ 19 ॥

ఇహ, ఏవ, తైః, జితః, సర్గః, యేషామ్, సామ్యే, స్థితమ్, మనః,

నిర్దోషమ్, హి, సమమ్, బ్రహ్మ, తస్మాత్, బ్రహ్మణి, తే, స్థితాః ॥ 19 ॥

యేషాం, మనః	=	ఎవరి మనస్సు	నిర్దోషమ్,	}	దోషరహితుడు,
సామ్యే, స్థితమ్	=	సమభావమునందు	సమమ్		= సముడు
		స్థితమై యుండునో	తస్మాత్	=	అందువలన
తైః	=	వారిచే	తే	=	వారు (అట్టిజ్ఞానులు)
ఇహ, ఏవ	=	ఈ జన్మయందే	బ్రహ్మణి,	}	సచ్చిదానందమన
సర్గః	=	జగత్తంతయు	స్థితాః		= పరమాత్మయందు
జితః ⁽²⁾	=	జయింపబడినది యగును			స్థితులు అనగా వారు
హి	=	ఏలనన			త్రిగుణా తీతులు,
బ్రహ్మ	=	సచ్చిదానంద మనఃపరమాత్మ			జీవన్ముక్తులు

1. 6వ అధ్యాయము - 32వ శ్లోక - టిప్పణియందు దీని వివరణగలదు.

2. ప్రావంచిక బంధములనుండి ముక్తులయ్యెదరు.

సర్వత్ర సమభావస్థితమనస్కులు ఈ జన్మయందే సంపూర్ణజగత్తును జయించిన వారగుదురు. అనగా- ప్రాపంచిక విషయాతీతస్థితికి చేరుదురు. సచ్చిదానందఘనపరమాత్మ దోషరహితుడు, సముడు. సమభావస్థితమనస్కులైన జ్ఞానులు సచ్చిదానంద ఘనపరమాత్మయందుస్థితులు. కనుక, వారు త్రిగుణాతీతులు. జీవన్ముక్తులు. (19)

న ప్రహృష్యేత్ ప్రియం ప్రాప్య వోద్విజేత్ ప్రాప్య చాప్రియమ్ ।

స్థిరబుద్ధిరసమ్మాధో బ్రహ్మవిద్రుహ్మాణి స్థితః ॥ 20 ॥

న, ప్రహృష్యేత్, ప్రియమ్, ప్రాప్య, న, ఉద్విజేత్, ప్రాప్య, చ, అప్రియమ్,

స్థిరబుద్ధిః, అసమ్మాధః, బ్రహ్మవిత్, బ్రహ్మాణి, స్థితః ॥ 20 ॥

ప్రియమ్, ప్రాప్య = ప్రియమును పొంది

న, ప్రహృష్యేత్ = పొంగిపోనివాడును

చ = అట్లే

అప్రియమ్, ప్రాప్య = అప్రియమును పొంది

న, ఉద్విజేత్ = ఉద్వేగమునకులోను
కానివాడును

స్థిరబుద్ధిః = నిశ్చలమైన బుద్ధి
గలవాడును

అసమ్మాధః = మోహవివశుడు

కానివాడును అగు

బ్రహ్మవిత్ = బ్రహ్మవేత్త

బ్రహ్మాణి = సచ్చిదానంద ఘన
పరబ్రహ్మమునందు

స్థితః = ఏకీభావస్థితుడై
యుండును.

ప్రియలాభములకు పొంగిపోనివాడును, అప్రియములు ఎదురైనప్పుడు క్రుంగి పోనివాడును, స్థిరమైన బుద్ధిగలవాడును, మోహవివశుడు కానివాడును అయిన బ్రహ్మవేత్త సచ్చిదానందఘనపరబ్రహ్మపరమాత్మయందు సదా ఏకీభావస్థితి యందుండును (20)

బాహ్యస్పర్శేష్వసక్తాత్మా విందత్యాత్మని యత్సుఖమ్ ।

స బ్రహ్మయోగయుక్తాత్మా సుఖమక్షయమశ్నుతే ॥ 21 ॥

బాహ్యస్పర్శేష్, అసక్తాత్మా, విందతి, ఆత్మని, యత్, సుఖమ్,

సః, బ్రహ్మయోగయుక్తాత్మా, సుఖమ్, అక్షయమ్, అశ్నుతే ॥ 21 ॥

బాహ్యస్పర్శేష్ = ప్రాపంచిక
విషయములయందు

అసక్తాత్మా = అనాసక్తమైన అంతః
కరణముగల సాధకుడు

ఆత్మని
యత్, సుఖమ్ } = ఆత్మయందు(స్థితమైన)
ధ్యాన జనితమైన ఏ

(తత్) = సాత్త్వికావందము కలదో
దానిని

విందతి	=	పొందును			అభిన్న భావస్థితుడై
సః	=	(పిదప) అతడు	అక్షయమ్,	}	= అక్షయానందమును
బ్రహ్మయోగ-	}	సచ్చిదానందఘన	సుఖమ్		
యుక్తాత్మా		= పరబ్రహ్మ పరమాత్మ	అశ్చుతే		= పొందును
		ధ్యానయోగమునందు			(అనుభవించును).

(ప్రాపంచిక విషయములయందు అనాసక్తమైన అంతఃకరణముగల సాధకుడు ఆత్మస్థితధ్యానజనితమైన సాత్త్వికాత్మానందమును పొందును. పిదప, అతడు సచ్చిదానంద ఘనపరబ్రహ్మపరమాత్మధ్యానయోగమునందు అభిన్నభావస్థితుడై అక్షయానందమును అనుభవించును. (21)

యే హి సంస్పర్శజా భోగా దుఃఖయోనయ ఏవ తే ।

ఆద్యంతవంతః కౌంతేయ న తేషు రమతే బుధః ॥ 22 ॥

యే, హి, సంస్పర్శజాః, భోగాః, దుఃఖయోనయః, ఏవ, తే,

ఆద్యంతవంతః, కౌంతేయ, న, తేషు, రమతే, బుధః ॥ 22 ॥

కౌంతేయ!	=	ఓ అర్జునా!	దుఃఖయోనయః,	}	= దుఃఖహేతువులే
యే,	}	విషయేంద్రియ	ఏవ		
సంస్పర్శజాః,		సంయోగము వలన	ఆద్యంతవంతః		= (అవి) ఆదియు,
భోగాః		ఉత్పన్నములగు			అంతము గలవి
		భోగములు ఏవి గలవో			(అనిత్యములు)
తే	=	(భోగలాలసులకు			
		సుఖములుగ			
		భాసించు) ఆ భోగములు	బుధః	=	వివేకి
		అన్నియును	తేషు	=	వాటియందు
హి	=	నిస్సందేహముగా	న, రమతే	=	రమింపడు

విషయేంద్రియసంయోగమువలన ఉత్పన్నములగు భోగములన్నియును భోగలాలసులకు సుఖములుగా భాసించినను అవి నిస్సందేహముగా దుఃఖహేతువులే. ఆద్యంతములు గలవి. అనగా అనిత్యములు. కావున, ఓ అర్జునా! వివేకి వాటియందు ఆసక్తుడు కాడు. (22)

శక్నోతీహైవ యః సోఢుం ప్రాక్ శరీరవిమోక్షణాత్ ।

కామక్రోధోద్భవం వేగం స యుక్తః స సుఖీ నరః ॥ 23 ॥

శక్నోతి, ఇహ, ఏవ, యః, సోధుమ్, ప్రాక్, శరీరవిమోక్షణాత్,
కామక్రోధోద్భవమ్, వేగమ్, సః, యుక్తః, సః, సుఖీ, నరః ॥ 23 ॥

యః	= ఏ సాధకుడు	సోధుమ్	= సహించుటకు
ఇహ	= ఈజన్మయందు	శక్నోతి	= సమర్థుడగుచున్నాడో
శరీరవిమోక్షణాత్,	శరీరమును	సః, నరః	= ఆ సాధకుడు
ప్రాక్, ఏవ	= విడువకముందే	యుక్తః	= నిజమైన యోగి
కామక్రోధో-	కామక్రోధాదులవలన	సః	= అతడే
ద్భవమ్, వేగమ్)	= కలిగిన ఉద్వేగమును	సుఖీ	= నిజమైన సుఖి

ఈ శరీరమును విడువకముందే అనగా జీవించియుండగానే కామక్రోధాదుల ఉద్వేగములను అదుపులోనుంచుకొనగల సాధకుడే నిజమైన సుఖి, యోగి (23)

యోఽంతఃసుఖోఽంతరారామః తథాంతర్జ్యోతిరేవ యః ।

స యోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మభూతోఽధిగచ్ఛతి ॥ 24 ॥

యః, అంతస్సుఖః, అంతరారామః, తథా, అంతర్జ్యోతిః, ఏవ, యః,

సః, యోగీ, బ్రహ్మనిర్వాణమ్, బ్రహ్మభూతః, అధిగచ్ఛతి ॥ 24 ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	అంతర్జ్యోతిః	= ఆత్మజ్ఞానముకల వాడు అగునో
ఏవ	= నిశ్చయముగా	సః	= ఆ (అట్టి)
అంతఃసుఖః	= సమష్టి అంతరాత్మ యందు సుఖించు వాడును	బ్రహ్మభూతః	= సచ్చిదానందఘన పరబ్రహ్మ పరమాత్మ యందు ఏకీభావస్థితుడైన
అంతరారామః	= ఆత్మయందు రమించువాడును	యోగీ	= సాంఖ్యయోగి
తథా	= అట్లే	బ్రహ్మ- నిర్వాణమ్	= బ్రహ్మనిర్వాణ (పరమపద)మును
యః	= ఎవడు	అధిగచ్ఛతి	= పొందును

(సమష్టి) అంతరాత్మయందే సుఖించువాడును, ఆత్మయందే రమించువాడును, ఆత్మజ్ఞానియైనవాడును అగు సాంఖ్యయోగి, సచ్చిదానందఘనపరబ్రహ్మ పరమాత్మయందు ఏకీభావస్థితుడై, బ్రహ్మనిర్వాణమును పొందును. (24)

లభంతే	బ్రహ్మనిర్వాణమ్	ఋషయః	క్షీణకల్మషాః ।
చిన్నద్వైధా	యతాత్మానః	సర్వభూతహితే	రతాః ॥ 25 ॥
లభంతే,	బ్రహ్మనిర్వాణమ్,	ఋషయః,	క్షీణకల్మషాః,
చిన్నద్వైధాః,	యతాత్మానః,	సర్వభూతహితే,	రతాః ॥ 25 ॥
క్షీణకల్మషాః	=	పాపరహితులును	మనస్సును పరమాత్మ
చిన్నద్వైధాః	=	జ్ఞాన ప్రభావమునసమస్త	యందు లగ్నము
		సంశయముల నివృత్తిని	చేసినవారును అగు
		సాధించిన వారును	
సర్వభూతహితే,	} =	సర్వప్రాణుల	బ్రహ్మ
రతాః		హితమును గోరువారును	
యతాత్మానః	=	నిశ్చల స్థితితో	లభంతే
			= పొందుదురు.

పాపరహితులును, జ్ఞానప్రభావమున సమస్తసంశయములనివృత్తిని సాధించినవారును, సర్వప్రాణులహితమును గోరువారును, నిశ్చలస్థితితో మనస్సును పరమాత్మయందు లగ్నముచేసినవారును అగు బ్రహ్మవేత్తలు బ్రహ్మనిర్వాణమును పొందుదురు. (25)

కామక్రోధవియుక్తానాం	యతీనాం	యతచేతసామ్ ।
అభితో	బ్రహ్మనిర్వాణం	వర్తతే
కామక్రోధవియుక్తానామ్,	యతీనామ్,	యతచేతసామ్,
అభితః,	బ్రహ్మనిర్వాణమ్,	వర్తతే,
కామక్రోధ- వియుక్తానామ్ } =	కామక్రోధ రహితులును	యతీనామ్ = జ్ఞానులకు
యతచేతసామ్ =	చిత్తమును జయించినవారును	అభితః = అంతట
విదితాత్మనామ్ =	పరబ్రహ్మపరమాత్మ సాక్షాత్కారమును పొందినవారును అగు	బ్రహ్మ- నిర్వాణమ్ } = శాంత పరబ్రహ్మ పరమాత్మయే
	వర్తతే	= పరిపూర్ణుడై యుండును (గోచరించును).

కామక్రోధరహితులును, చిత్తవృత్తులనుజయించినవారును అయి, పరబ్రహ్మ పరమాత్మసాక్షాత్కారమునుపొందిన జ్ఞానులకు అంతటను శాంతపరబ్రహ్మపరమాత్మయే గోచరించును. (26)

స్పర్శాన్ కృత్వా బహిర్బాహ్యన్ చక్షుశ్చైవాంతరే భ్రువోః ।

ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యంతరచారిణౌ ॥ 27 ॥

యతేంద్రియమనోబుద్ధిః మునిర్మోక్షపరాయణః ।

విగతేచ్ఛాభయక్రోధో యః సదా ముక్త ఏవ సః ॥ 28 ॥

స్పర్శాన్, కృత్వా, బహిః, బాహ్యన్, చక్షుః, చ, ఏవ, అంతరే, భ్రువోః,

ప్రాణాపానౌ, సమౌ, కృత్వా, నాసాభ్యంతరచారిణౌ ॥ 27 ॥

యతేంద్రియమనోబుద్ధిః, మునిః, మోక్షపరాయణః,

విగతేచ్ఛాభయక్రోధః, యః, సదా, ముక్తః, ఏవ, సః ॥ 28 ॥

బాహ్యన్, } = బాహ్యవిషయ
స్పర్శాన్ } = భోగములను
బహిః ఏవ, కృత్వా = బయటికి పారద్రోలి
చ = మఱియు
చక్షుః = దృష్టిని
భ్రువోః, అంతరే = భ్రూమధ్యమున (నిలిపి)
నాసాభ్యంతర- } = నాసికా రంధ్రముల
చారిణౌ } = యందు చరించుచున్న
ప్రాణాపానౌ = ప్రాణాపానవాయువులను
సమౌ, కృత్వా = సమముగాచేసి

యతేంద్రియ- } = మనోబుద్ధింద్రియము
మనోబుద్ధిః } = లను జయించినట్టి
యః = ఎవడైతే
మోక్షపరాయణః = మోక్షపరాయణుడై
మునిః = మనసశీలుడై
విగతేచ్ఛా } = ఇచ్ఛాభయక్రోధరహితు
భయక్రోధః } = డైనవాడును అగునో
సః = అతడు
సదా = సర్వదా
ముక్తః, ఏవ = ముక్తుడే యగును

బాహ్యవిషయభోగములను చింతనచేయక వాటిని పారద్రోలవలెను. దృష్టిని భ్రూమధ్యమునందు స్థిరముగా ఉంచవలెను. నాసికయందు ప్రసరించుచున్న ప్రాణాపానవాయువులను సమస్థితిలో నడుపవలెను. ఈ ప్రక్రియల ప్రభావమున మనస్సు, బుద్ధి, ఇంద్రియములు సాధకుని వశములోనికి వచ్చును. ఇట్టి సాధనవలన మోక్షపరాయణుడైన ముని ఇచ్ఛాభయక్రోధరహితుడై సదా ముక్తుడగును. (27-28)

భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ ।

సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్చతి ॥ 29 ॥

భోక్తారమ్, యజ్ఞతపసామ్, సర్వలోకమహేశ్వరమ్,

సుహృదమ్, సర్వభూతానామ్, జ్ఞాత్వా, మామ్, శాంతిమ్, ఋచ్చతి ॥ 29 ॥

మామ్	=	నన్ను	సర్వభూతావామ్	=	సకలప్రాణులకును
యజ్ఞతపసామ్	=	యజ్ఞములకును, తపస్సులకును	సుహృదమ్	=	అత్మీయునిగాను
భోక్తారమ్	=	భోక్తనుగాను	జ్ఞాత్వా	=	తెలిసికొని (తత్త్వ జ్ఞానముతో (గ్రహించి)
సర్వలోక- మహేశ్వరమ్)	=	సమస్త లోకములకును, లోకేశ్వరులకును అధిపతిగాను	శాంతిమ్	=	(భక్తుడు) పరమశాంతిని
			ఋచ్చతి	=	పొందును.

భగవంతుడు యజ్ఞములకును, తపస్సులకును భోక్త. సమస్తలోకములకును లోకేశ్వరులకును అధిపతి. సమస్తప్రాణులకును అత్మీయుడు. అనగా అవ్యాజదయాళువు. పరమప్రేమస్వరూపుడు. ఈ భగవత్తత్త్వమును ఎఱిగిన భక్తునకు పరమ శాంతి లభించును. (29)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతానూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే కర్మసన్న్యాసయోగోనామ పంచమోఽధ్యాయః ॥ ౫ ॥

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ షష్ఠోఽధ్యాయః - ఆత్మసంయమయోగః

(అఽవ అధ్యాయము-ఆత్మసంయమయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 4వ శ్లోకమువఱకు) నిష్కామ కర్మయోగవిషయము-యోగారూఢుని లక్షణములు. (5 నుండి 10 వఱకు) ఆత్మోద్ధరణమునకై ప్రేరణ-భగవత్ప్రాప్తి నొందినవారి లక్షణములు. (11 నుండి 32 వఱకు) ధ్యాన యోగమును గూర్చి విపుల వివరణము (33 నుండి 36 వఱకు) మనోనిగ్రహవిషయము (37 నుండి 47 వఱకు) యోగభ్రష్టుని గతి-ధ్యానయోగియొక్క మహిమ.]

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః ।

స సన్న్యాసీ చ యోగీ చ స నిరగ్నిర్నవాక్రియః ॥ 1 ॥

అనాశ్రితః, కర్మఫలమ్, కార్యమ్, కర్మ, కరోతి, యః

సః, సన్న్యాసీ, చ, యోగీ, చ, స, నిరగ్నిః, స, చ, అక్రియః ॥ 1 ॥

యః = ఏ పురుషుడు

కర్మఫలమ్ = కర్మఫలమును

అనాశ్రితః = ఆశ్రయింప
(ఆశింప)నివాడై

కార్యమ్, కర్మ = కర్తవ్యకర్మను

కరోతి = ఆచరించునో

సః = అతడే

సన్న్యాసీ = నిజమైన సన్న్యాసి

చ = మరియు

యోగీ = నిజమైన యోగి

చ = కాని

నిరగ్నిః = కేవలము

అగ్నికార్యములను
త్యజించినవాడు

స = సన్న్యాసికాడు

చ = అట్లే

అక్రియః = కేవలము క్రియలను
త్యజించినవాడు

స = (యోగియు)కాడు.

శ్రీభగవానుడు పలికెను - కర్మఫలమును ఆశ్రయింపక కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించువాడే నిజమైన సన్న్యాసి, నిజమైన యోగి . కాని, కేవలము అగ్ని కార్యములను త్యజించినంతమాత్రమున సన్న్యాసియుకాడు. అట్లే కేవలము క్రియలను త్యజించినంతమాత్రమున యోగియుకాడు.

యం సన్న్యాసమితి ప్రాహుః యోగం తం విద్ధి పాండవ ।

స హ్యసన్న్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన ॥ 2 ॥

యమ్, సన్న్యాసమ్, ఇతి, ప్రాహుః, యోగమ్, తమ్, విద్ధి, పాండవ,

స, హి, అసన్న్యస్తసంకల్పః, యోగీ, భవతి, కశ్చన ॥ 2 ॥

పాండవ! = ఓ ఆర్జునా!

యమ్ = దేనిని

సన్న్యాసమ్, ఇతి¹ = సన్న్యాసము-అని

ప్రాహుః = చెప్పుదురో

తమ్, యోగమ్,¹ } = దానిని యోగమని

విద్ధి } = యెఱుంగుము

హి = ఏలనన

అసన్న్యస్త- } = సంకల్పత్యాగము

సంకల్పః } = చేయనివాడు

కశ్చన = ఎవ్వడును

యోగీ, స, } = యోగి కాలేడు.

భవతి } = యోగి కాలేడు.

ఓ ఆర్జునా! సన్న్యాసము అని పిలువబడునదియే యోగము అని తెలిసికొనుము. ఏలనన, సంకల్పత్యాగము చేయనివాడెవ్వడును యోగి కాలేడు. (2)

ఆరురుక్షోర్మువేర్యోగం కర్మ కారణముచ్యతే ।

యోగారూఢస్య తస్యైవ శమః కారణముచ్యతే ॥ 3 ॥

ఆరురుక్షోః, మునేః, యోగమ్, కర్మ, కారణమ్, ఉచ్యతే,

యోగారూఢస్య, తస్య, ఏవ, శమః, కారణమ్, ఉచ్యతే ॥ 3 ॥

యోగమ్, } = యోగారూఢస్థితిని

ఆరురుక్షోః } = పొందగోరు

మునేః = మననశీలుడైన

పురుషునకు

కర్మ = నిష్కామ

కర్మాచరణమే

కారణమ్ } = కారణమని

ఉచ్యతే } = చెప్పబడుచున్నది

యోగారూఢస్య } = యోగారూఢుడైన ఆ

తస్య } = పురుషునకు

శమః, ఏవ = సర్వసంకల్పరాహిత్యమే

కారణమ్ = (మోక్షప్రాప్తికి)

మూలము

(సాధన)గా

ఉచ్యతే = చెప్పబడు

చున్నది.

యోగారూఢస్థితినిపొందగోరు మననశీలుడైన పురుషునకు నిష్కామకర్మాచరణము వలననే యోగప్రాప్తికలుగును. యోగారూఢుడైన పురుషునకు సర్వసంకల్పరాహిత్యమే మోక్షప్రాప్తికి మూలము. (3)

1. గీత 3వ అధ్యాయము, 3వ శ్లోకవ్యాఖ్యానమునందు వీటి విపులార్థము నివరింపబడినది.

యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వమషజ్జతే ।

సర్వసంకల్పసన్న్యాసే యోగారూఢస్తదోచ్యతే ॥ 4 ॥

యదా, హి, న, ఇంద్రియార్థేషు, న, కర్మసు, అనుషజ్జతే,

సర్వసంకల్పసన్న్యాసే, యోగారూఢః, తదా, ఉచ్యతే ॥ 4 ॥

యదా = ఎప్పుడయితే

ఇంద్రియార్థేషు = శబ్దాది
విషయములయందు

న, అనుషజ్జతే = ఆసక్తుడుకాడో

కర్మసు, హి = కర్మలయందును

న, (అనుషజ్జతే) = ఆసక్తుడుకాడో

తదా = అప్పుడు

సర్వసంకల్ప } సమస్త సంకల్పములను
సన్న్యాసే } = త్యజించిన

పురుషుడు

యోగారూఢః = యోగారూఢుడు

ఉచ్యతే = అనబడును.

ఇంద్రియభోగములయందును, కర్మలయందును ఆసక్తుడుగాక, సర్వసంకల్పములను త్యజించిన పురుషుడు యోగారూఢుడని చెప్పబడును. (4)

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం

నాత్మానమవసాదయేత్ ।

ఆత్మైవ హ్యత్మనో బంధుః ఆత్మైవ రిపురాత్మనః ॥ 5 ॥

ఉద్ధరేత్, ఆత్మనా, ఆత్మానమ్, న, ఆత్మానమ్, అవసాదయేత్,

ఆత్మా, ఏవ, హి, ఆత్మనః, బంధుః, ఆత్మా, ఏవ, రిపుః, ఆత్మనః ॥ 5 ॥

ఆత్మనా = (ప్రతివ్యక్తియు)
తనచేత

ఆత్మానమ్ = తనను

ఉద్ధరేత్ = (సంసార సముద్రము
నుండి) ఉద్ధరించు
కొనవలెను

ఆత్మానమ్ = తనను

న, అవసాదయేత్ = (తాను) అధోగతిలో
పడవేయరాదు

హి = ఏలనన

ఆత్మా, ఏవ = (మనుష్యుడు)
తానే

ఆత్మనః = తనకు

బంధుః = బంధువు

ఆత్మా, ఏవ = తానే

ఆత్మనః = తనకు

రిపుః = శత్రువు.

మనుజులు ఈ సంసారసాగరమునుండి తమను తామే ఉద్ధరించుకొనవలెను. తమకుతామే అధోగతిపాలు కారాదు. ఏలనన, లోకములో వాస్తవముగ తమకు తామే మిత్రులు, తమకు తామే శత్రువులు. (5)

యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వమషజ్జతే ।

సర్వసంకల్పసన్న్యాసే యోగారూఢస్తదోచ్యతే ॥ 4 ॥

యదా, హి, న, ఇంద్రియార్థేషు, న, కర్మసు, అనుషజ్జతే,

సర్వసంకల్పసన్న్యాసే, యోగారూఢః, తదా, ఉచ్యతే ॥ 4 ॥

యదా = ఎప్పుడయితే

ఇంద్రియార్థేషు = శబ్దాది
విషయములయందు

న, అనుషజ్జతే = ఆసక్తుడుకాడో

కర్మసు, హి = కర్మలయందును

న, (అనుషజ్జతే) = ఆసక్తుడుకాడో

తదా = అప్పుడు

సర్వసంకల్ప } సమస్త సంకల్పములను
సన్న్యాసే } = త్యజించిన
పురుషుడు

యోగారూఢః = యోగారూఢుడు

ఉచ్యతే = అనబడును.

ఇంద్రియభోగములయందును, కర్మలయందును ఆసక్తుడుగాక, సర్వసంకల్పములను త్యజించిన పురుషుడు యోగారూఢుడని చెప్పబడును. (4)

ఉద్ధరేదాత్మవాత్మానం

నాత్మానమవసాదయేత్ ।

ఆత్మైవ హ్యత్మవో బంధుః ఆత్మైవ రిపురాత్మనః ॥ 5 ॥

ఉద్ధరేత్, ఆత్మనా, ఆత్మానమ్, న, ఆత్మానమ్, అవసాదయేత్,

ఆత్మా, ఏవ, హి, ఆత్మనః, బంధుః, ఆత్మా, ఏవ, రిపుః, ఆత్మనః ॥ 5 ॥

ఆత్మనా = (ప్రతివ్యక్తియు)

తనచేత

ఆత్మానమ్ = తనను

ఉద్ధరేత్ = (సంసార సముద్రము
నుండి) ఉద్ధరించు
కొనవలెను

ఆత్మానమ్ = తనను

న, అవసాదయేత్ = (తాను) అధోగతిలో
పడవేయరాదు

హి = ఏలనన

ఆత్మా, ఏవ = (మనుష్యుడు)
తానే

ఆత్మనః = తనకు

బంధుః = బంధువు

ఆత్మా, ఏవ = తానే

ఆత్మనః = తనకు

రిపుః = శత్రువు.

మనుజులు ఈ సంసారసాగరమునుండి తమను తామే ఉద్ధరించుకొనవలెను. తమకుతామే అధోగతిపాలు కారాదు. ఏలనన, లోకములో వాస్తవముగ తమకు తామే మిత్రులు, తమకు తామే శత్రువులు. (5)

బంధురాత్మాత్మనస్తస్య యేనాత్మైవాత్మనా జితః ।

అనాత్మనస్తు శత్రుత్వే వర్తేతాత్మైవ శత్రువత్ ॥ 6 ॥

బంధుః, ఆత్మా, ఆత్మనః, తస్య, యేన, ఆత్మా, ఏవ, ఆత్మనా, జితః,

అనాత్మనః, తు, శత్రుత్వే, వర్తేత, ఆత్మా, ఏవ, శత్రువత్ ॥ 6 ॥

యేన, ఆత్మనా, = ఏ జీవాత్మద్వారా

ఆత్మా = మనస్సుతో,

ఇంద్రియములతో

గూడిన శరీరము

జితః = జయింపబడినది

యగునో

తస్య, ఆత్మనః = అట్టి జీవాత్మకు

ఆత్మా, ఏవ = తానే

బంధుః = మిత్రుడు

తు = మరియు

అనాత్మనః = మనస్సుతో,

ఇంద్రియములతో

గూడిన శరీరమును

జయింపనివానికి

ఆత్మా, ఏవ = తానే

శత్రువత్ = శత్రువువలె

శత్రుత్వే = శత్రుత్వమునందు

(లక్ష్యసాధనకు

అవరోధముగా)

వర్తేత = వర్తించును.

మనస్సును, ఇంద్రియములను, శరీరమును జయించిన జీవుడు తనకుతానే మిత్రుడు. అట్లు జయింపనివాడు తనకుతానే శత్రువు. అనగా- జితేంద్రియునకు మనస్సు, ఇంద్రియములు, శరీరము భగవత్ప్రాప్తిసిద్ధికై మిత్రునివలె సహకరించును. అట్లుగాక, జితేంద్రియుడు కానివానికి మనస్సు, ఇంద్రియములు, శరీరము శత్రువులవలె ప్రవర్తించి లక్ష్యసాధనకు అవరోధకములుగా నిలుచును. (6)

జితాత్మనః ప్రశాంతస్య పరమాత్మా సమాహితః ।

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు తథా మానావమానయోః ॥ 7 ॥

జితాత్మనః, ప్రశాంతస్య, పరమాత్మా, సమాహితః,

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు, తథా, మానావమానయోః ॥ 7 ॥

శీతోష్ణసుఖ- } శీతోష్ణసుఖదుఃఖముల

దుఃఖేషు } = యందును

తథా = అట్లే

మానావ- } మానావమానముల

మానయోః } = యందును

ప్రశాంతస్య = అంతఃకరణవృత్తులు

నిశ్చలముగా ఉన్నట్టి

జితాత్మనః = స్వాధీనమైన ఆత్మ

గలవానియొక్క

(జ్ఞానమునందు)

పరమాత్మా = సచ్చిదానందఘన పరమాత్మ | పమాహితః = చక్కగా స్థితుడై యుండును.

శీతోష్ణములు, సుఖదుఃఖములు, మానావమానములు మున్నగు ద్వంద్వములయందు అంతఃకరణవృత్తులు నిశ్చలముగా(చలింపక) ఉండి, స్వాధీనమైన ఆత్మగల పురుషునిజ్ఞానమునందు సచ్చిదానందఘనపరమాత్మ చక్కగా స్థితుడైయుండును. అనగా, పరమాత్మతప్ప అతని జ్ఞానమునందు అన్యమేదియును ఉండదు. (7)

జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా కూటస్థో విజితేంద్రియః ।
యుక్త ఇత్యుచ్యతే యోగీ సమలోష్ఠాశ్మకాంచనః ॥ 8 ॥

జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా, కూటస్థః, విజితేంద్రియః,
యుక్తః, ఇతి, ఉచ్యతే, యోగీ, సమలోష్ఠాశ్మకాంచనః ॥ 8 ॥

జ్ఞానవిజ్ఞాన- తృప్తాత్మా	=	అంతఃకరణము నందు జ్ఞాన విజ్ఞానములు నిండి యున్నట్టి	సమలోష్ఠాశ్మ- కాంచనః	=	మట్టిని, రాతిని, బంగారమును సమానముగా చూచువాడును, అగు
కూటస్థః	=	వికారరహితుడును	యోగీ	=	యోగి
విజితేంద్రియః	=	ఇంద్రియములను జయించినవాడును	యుక్తః, ఇతి	=	పరమాత్మ ప్రాప్తినందినవాడు అని
			ఉచ్యతే	=	చెప్పబడును.

పరమాత్మ ప్రాప్తినందిన యోగియొక్క అంతఃకరణమునందు జ్ఞానవిజ్ఞానములు నిండియుండును. అతడు వికారరహితుడు, ఇంద్రియాదులను పూర్తిగా వశపఱచుకొనినవాడు. అతడు మట్టిని, రాతిని, బంగారమును సమానముగా చూచును. (8)

సుహృన్మిత్రార్యదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు ।
సాధుష్యపి చ పాపేషు సమబుద్ధిర్విశిష్యతే ॥ 9 ॥

సుహృన్మిత్రార్యదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు,
సాధుషు, అపి, చ, పాపేషు, సమబుద్ధిః, విశిష్యతే ॥ 9 ॥

సుహృద్విత్తాద్యు- దాసీన- మధ్యస్థద్వేష్య- బంధుషు	=	సుహృదులు, ⁽¹⁾ మిత్రులు, శత్రువులు, ఉదాసీనులు ⁽²⁾ మధ్యస్థులు, ⁽³⁾ ద్వేషింపదగినవారు, బంధువులు మొదలగు వారియందును	సాధుషు, చ = సత్పురుషుల యందును పాపేషు, అపి = పాపులయందును
			సమబుద్ధిః = సమానభావముగలవాడు విశిష్యతే = మిక్కిలిశ్రేష్ఠుడు

సుహృదులయందును, మిత్రులయందును, శత్రువులయందును, ఉదాసీనులయందును, మధ్యస్థులయందును, ద్వేషింపదగినవారియందును, బంధువులయందును, ధర్మాత్ములయందును, పాపులయందును సమబుద్ధి కలిగియుండువాడు మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు. (9)

యోగీ యుంజీత సతతమ్ ఆత్మానం రహసి స్థితః ।

ఏకాకీ యతచిత్తాత్మా నిరాశీరపరిగ్రహః ॥ 10 ॥

యోగీ, యుంజీత, సతతమ్, ఆత్మానమ్, రహసి, స్థితః,	
ఏకాకీ, యతచిత్తాత్మా, నిరాశీః, అపరిగ్రహః ॥ 10 ॥	
యతచిత్తాత్మా = శరీరేంద్రియ మనస్సులను వశమునందుంచు కొనినవాడును	ఏకాకీ = ఒంటరిగా రహసి = నిర్జన ప్రదేశమున
నిరాశీః = ఆశారహితుడును	స్థితః = ఉన్నవాడై
అపరిగ్రహః = భోగసామగ్రిని ప్రోగు చేయనివాడును అగు	ఆత్మానమ్ = ఆత్మను సతతమ్ = నిరంతరము యుంజీత = పరమాత్మయందు లగ్నము చేయవలెను.
యోగీ = యోగి	

శరీరేంద్రియమనస్సులను స్వాధీనపఱచుకొనినవాడు, ఆశారహితుడు, భోగసామగ్రిని ప్రోగుచేయనివాడు అయిన యోగి ఒంటరిగా నిర్జన (ఏకాంత) ప్రదేశమున కూర్చొని, ఆత్మను నిరంతరము పరమాత్మయందు లగ్నము చేయవలెను. (10)

1. స్వార్థరహితులై అందఱికిని హితమును గూర్చువారు
2. పక్షపాతరహితులు
3. ఇరుపక్షములకును మేలుగోరువారు

శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య స్థిరమాసనమాత్మనః ।
నాత్యుచ్చితం నాతినీచం చైలాజినకుశోత్తరమ్ ॥ 11 ॥

శుచౌ, దేశే, ప్రతిష్ఠాప్య, స్థిరమ్, ఆసనమ్, ఆత్మనః,
న, అత్యుచ్చితమ్, న, అతినీచమ్, చైలాజినకుశోత్తరమ్ ॥ 11 ॥

శుచౌ, దేశే	=	పరిశుభ్రమైన ప్రదేశమున	న,	} = మిక్కిలి ఎత్తుగా లేనట్టిదియు
చైలాజిన- కుశోత్తరమ్	}	క్రమముగా దర్శాసనమును, జింకచర్మమును వస్త్రమును (ఒకదానిపై నొకటి) పఱచబడి నట్టిదియు	అత్యుచ్చితమ్	
				న, అతినీచమ్
			ఆత్మనః, ఆసనమ్	= తన ఆసనమును
			స్థిరమ్	= స్థిరముగా
			ప్రతిష్ఠాప్య	= ఏర్పఱచుకొని

పరిశుభ్రమైన ప్రదేశమున క్రమముగా దర్శాసనమును, జింకచర్మమును,⁽¹⁾
వస్త్రమును ఒకదానిపై ఒకటి పఱచి, అంత ఎక్కువగాకాని, తక్కువగాకాని కాకుండ
సమానమైన ఎత్తులో స్థిరమైన స్థానమును ఏర్పఱచుకొనవలెను. (11)

తత్రైకాగ్రం మనః కృత్వా యతచిత్తేంద్రియక్రియః ।

ఉపవిశ్యాసనే యుంజ్యాత్ యోగమాత్మవిశుద్ధయే ॥ 12 ॥

తత్ర, ఏకాగ్రమ్, మనః, కృత్వా, యతచిత్తేంద్రియక్రియః,
ఉపవిశ్య, ఆసనే, యుంజ్యాత్, యోగమ్, ఆత్మవిశుద్ధయే ॥ 12 ॥

తత్ర, ఆసనే	=	ఆ ఆసనముపై	ఏకాగ్రమ్, కృత్వా	=	ఏకాగ్రమొనర్చి
ఉపవిశ్య	=	కూర్చుండి	ఆత్మవిశుద్ధయే	=	అంతఃకరణశుద్ధి
యతచిత్తేంద్రియ- క్రియః	}	చిత్తేంద్రియక్రియలను			కొఱకు
మనః		=	వశమునందుంచుకొని	యోగమ్	=
			యుంజ్యాత్	=	అభ్యసించవలెను.

ఆ ఆసనముపైకూర్చొని, చిత్తేంద్రియవ్యాపారములను వశమునందుంచుకొని, ఏకాగ్రతగల
మనస్సుతో అంతఃకరణశుద్ధికై ధ్యానయోగమును సాధనచేయవలెను. (12)

1. సహజముగా మరణించిన జింక యొక్క చర్మమునే వాడవలెను. జింక చర్మము లభింపనిచో
కంబళిని ఉపయోగించవచ్చును.

సమం కాయశిరోగ్రీవం ధారయన్నచలం స్థిరః ।
సంప్రేక్ష్య నాసికాగ్రం స్వం దిశశ్చానవలోకయన్ ॥ 13 ॥

సమమ్, కాయశిరోగ్రీవమ్, ధారయన్, అచలమ్, స్థిరః,
సంప్రేక్ష్య, నాసికాగ్రమ్, స్వమ్, దిశః, చ, అనవలోకయన్ ॥ 13 ॥

కాయ-	}	= శరీరమును, శిరస్సును, మెడను	స్వమ్,	}	= తన నాసికాగ్రముపై
శిరోగ్రీవమ్			నాసికాగ్రమ్		
సమమ్	=	నిటారుగా			
అచలమ్	=	నిశ్చలముగా	సంప్రేక్ష్య	=	దృష్టిని ఉంచి
ధారయన్	=	ఉంచుచు(ఉంచి)	దిశః, అనవ-	}	చూపులను దిక్కుల
చ	=	మఱియు	లోకయన్		
స్థిరః	=	స్థిరముగానున్నవాడై			

శరీరమును, మెడను, శిరస్సును, నిటారుగా నిశ్చలముగా స్థిరముగానుంచి⁽¹⁾ చూపులను ఏ దిక్కునకును పోనీయక తననాసికాగ్రభాగమునందే దృష్టిని నిలుపవలెను. (13)

ప్రశాంతాత్మా విగతభీః బ్రహ్మచారివ్రతే స్థితః ।
మనః సంయమ్య మచ్ఛితో యుక్త ఆసీత మత్పరః ॥ 14 ॥

ప్రశాంతాత్మా, విగతభీః, బ్రహ్మచారివ్రతే, స్థితః,
మనః, సంయమ్య, మచ్ఛితః, యుక్తః, ఆసీత, మత్పరః ॥ 14 ॥

యుక్తః	= ధ్యానయోగి	మనః	= మనస్సును
బ్రహ్మచారివ్రతే	= బ్రహ్మచర్యవ్రతము నందు	సంయమ్య	= వశము నందుంచుకొని
స్థితః	= ఉన్నవాడై	మచ్ఛితః	= నాయందే చిత్తము గలవాడును
విగతభీః	= భయములేనివాడై	మత్పరః	= మత్పరాయణుడును ఐ
ప్రశాంతాత్మా	= ప్రశాంతమైన అంతః కరణము గలవాడై	ఆసీత	= ఉండవలెను.

ధ్యానయోగి ప్రశాంతాత్ముడై, భయరహితుడై బ్రహ్మచర్యవ్రతమును పాటించుచు, మనోనిగ్రహముతో మత్పరాయణుడై నిశ్చలుడై యుండవలెను. (14)

1. స్థిరసుఖమాసనమ్ (యోగ 2/46) ఎక్కువ కాలము సుఖముగా స్థిరముగా కూర్చొని యుండుటను ఆసనము అనియందురు.

యుంజన్వేవం సదాత్మానం యోగీ నియతమావసః ।

శాంతిం నిర్వాణపరమాం మత్సంస్థామధిగచ్ఛతి ॥ 15 ॥

యుంజన్, ఏవమ్, సదా, ఆత్మానమ్, యోగీ, నియతమావసః,

శాంతిమ్, నిర్వాణపరమామ్, మత్సంస్థామ్, అధిగచ్ఛతి ॥ 15 ॥

నియతమావసః }
యోగీ } = మనోనిగ్రహముగల
ఏవమ్ } = వాడగు యోగి
ఆత్మానమ్ } = ఈ ప్రకారముగా
సదా } = ఆత్మను
యుంజన్ } = నిరంతరము
= (సరమేశ్వరుడనైన
నాస్వరూపమునందే)
లగ్నమొనర్చుచు

మత్సంస్థామ్ = నాయందు స్థితమై
యున్న
నిర్వాణ }
పరమామ్, } = సరమానందమునకు
శాంతిమ్ } = పరాకాష్ఠ రూపమైన
శాంతిని

అధిగచ్ఛతి = పొందును.

మనోనిగ్రహశాలియైన యోగి నిరంతరము సరమేశ్వరుడనైన నా స్వరూపమునందే ఆత్మను ఈ విధముగా లగ్నమొనర్చి, నాయందున్న సరమానందమునకు పరాకాష్ఠరూపమైన శాంతిని పొందును. (15)

నాత్యశ్చతస్తు యోగోఽస్తి న చైకాంతమనశ్చతః ।

న చాతిస్వప్నశీలస్య జాగ్రతో నైవ చార్జున ॥ 16 ॥

న, అతి, అశ్చతః, తు, యోగః, ఆస్తి, న, చ, ఏకాంతమ్, అనశ్చతః,

న, చ, అతిస్వప్నశీలస్య, జాగ్రతః, న, ఏవ, చ, అర్జున ॥ 16 ॥

అర్జున! = ఓ అర్జునా!
యోగః = ధ్యానయోగము
అతి, }
అశ్చతః, తు } = అతిగా భుజించు
= వానికిని
న, అస్తి = కలుగనేరదు
ఏకాంతమ్, }
అనశ్చతః, చ } = ఏ మాత్రము
= భుజింపని వానికిని

న = కలుగనేరదు
అతి, స్వప్న }
శీలస్య, చ } = మిక్కిలి నిద్రించు
= వానికిని
జాగ్రతః, చ = పూర్తిగా మేల్కొని
యుండువానికిని
న, ఏవ = కలుగనే
కలుగదు.

అర్జునా! అతిగా భుజించువానికిని, ఏ మాత్రము భుజింపనివానికిని, అతిగా నిద్రించువానికిని, ఎల్లప్పుడు (ఏమాత్రము నిద్రింపక) మేల్కొనియుండువానికిని ఈ యోగసిద్ధికలుగదు. (16)

యుక్తాహారవిహారస్య	యుక్తచేష్టస్య	కర్మసు ।
యుక్తస్వప్నావబోధస్య	యోగో భవతి	దుఃఖహా ॥ 17 ॥
యుక్తాహారవిహారస్య,	యుక్తచేష్టస్య,	కర్మసు,
యుక్తస్వప్నావబోధస్య,	యోగః, భవతి,	దుఃఖహా ॥ 17 ॥
యుక్తాహార- విహారస్య } = యుక్తమైన (తగిన) ఆహారవిహారములు గలవాడును	యుక్తస్వప్నావ- బోధస్య } = నిద్రయందును, మేల్కొనియుండుట యందును యథాయోగ్యముగ ఉండువాడును-అగు మనుష్యునకు	
కర్మసు = కర్మాచరణముల యందు	దుఃఖహా = దుఃఖనాశకమగు యోగః = ధ్యానయోగము భవతి = ఆగును (సిద్ధించును)	
యుక్తచేష్టస్య = యోగ్యముగ ప్రవర్తించువాడును		

ఆహారవిహారాదులయందును, కర్మాచరణములయందును, జాగ్రత్స్వప్నాదుల యందును యథాయోగ్యముగ ప్రవర్తించు వానికి దుఃఖనాశకమగు ధ్యానయోగము సిద్ధించును. (17)

యదా వినియతం చిత్తమాత్మవ్యేవావతిష్ఠతే ।

నిఃస్పృహః సర్వకామేభ్యో యుక్త ఇత్యుచ్యతే తదా ॥ 18 ॥

యదా, వినియతమ్, చిత్తమ్, ఆత్మని, ఏవ, అవతిష్ఠతే,

నిఃస్పృహః, సర్వకామేభ్యః, యుక్తః, ఇతి, ఉచ్యతే, తదా ॥ 18 ॥

వినియతమ్ = బాగుగా నిగ్రహింపబడిన	సర్వకామేభ్యః = సమస్త భోగములనుండి
చిత్తమ్ = చిత్తము	నిఃస్పృహః = స్పృహ (వాంఛా) రహితుడైన
యదా = ఎప్పుడు	(పురుషః) = పురుషుడు
ఆత్మని, ఏవ = పరమాత్మయందే	యుక్తః, ఇతి = యోగయుక్తుడు అని
అవతిష్ఠతే = స్థిరముగనుండునో	ఉచ్యతే = చెప్పబడును.
తదా = అప్పుడు	

చిత్తమును పూర్తిగా వశమునందుంచుకొని, దానిని పరమాత్మయందే స్థిరముగా నిల్పినప్పుడు పురుషుడు సర్వభోగములయందును స్పృహరహితుడగును. అప్పుడతడు యోగయుక్తుడనబడును. (18)

యథా దీపః నివాతస్థో వేంగతే సోపమా స్పృతా ।

యోగినో యతచిత్తస్య యుంజతో యోగమాత్మనః ॥ 19 ॥

యథా, దీపః, నివాతస్థః, న, ఇంగతే, సా, ఉపమా, స్పృతా,

యోగినః, యతచిత్తస్య, యుంజతః, యోగమ్, ఆత్మనః ॥ 19 ॥

నివాతస్థః = వాయుప్రసారములేని
చోట ఉన్న

దీపః = దీపము

యథా = ఎట్లు

న, ఇంగతే = చలింపక యుండునో

సా = అట్టి

ఉపమా = పోలిక (దృష్టాంతము)

ఆత్మనః = పరమేశ్వరునియొక్క

యోగమ్ = ధ్యానయోగమును

యుంజతః = అనుష్ఠించుచున్న

యోగినః = యోగియొక్క

యతచిత్తస్య = నిగ్రహింపబడిన

చిత్తమునకు

స్పృతా = భావింపబడినది.

వాయుప్రసారములేనిచోట నిశ్చలముగానుండు దీపమువలె యోగికి వశమైయున్న చిత్తము పరమాత్మధ్యానమున నిమగ్నమైయున్నప్పుడు నిర్వికారముగా నిశ్చలముగా నుండును.

(19)

యత్రోపరమతే చిత్తం నిరుద్ధం యోగసేవయా ।

యత్ర చైవాత్మనాత్మానం పశ్యన్నాత్మని తుష్యతి ॥ 20 ॥

యత్ర, ఉపరమతే, చిత్తమ్, నిరుద్ధమ్, యోగసేవయా,

యత్ర, చ, ఏవ, ఆత్మనా, ఆత్మానమ్, పశ్యన్, ఆత్మని, తుష్యతి ॥ 20 ॥

యోగసేవయా = ధ్యానయోగసాధనచే

నిరుద్ధమ్ = నిగ్రహింపబడిన

చిత్తమ్ = చిత్తము

యత్ర = ఏ స్థితియందు

ఉపరమతే = ఉపరతిని పొందునో

చ = మరియు

యత్ర = ఏ స్థితియందు

(పరమాత్మను

ధ్యానించుట

వలన పవిత్రమైన)

ఆత్మనా = సూక్ష్మబుద్ధి

ద్వారా

ఆత్మానమ్ = పరమాత్మను

పశ్యన్ = (యోగి) చూచుచు

(సాక్షాత్కారింప

జేసికొనుచు)

ఆత్మని, ఏవ = ఆ సచ్చిదానంద

ఘనపరమాత్మయందే

తుష్యతి = సంతుష్టుడగునో.

ధ్యానయోగసాధనచే నిగ్రహింపబడిన చిత్తము ఉపరతిని పొంది, పరమాత్మను ధ్యానించుట ద్వారా పవిత్రమైన సూక్ష్మబుద్ధితో, ఆ భగవానుని సాక్షాత్కరింపజేసికొని, యోగి ఆ సచ్చిదానందఘనపరమాత్మయందే సంతుష్టుడగుచున్నాడు. (20)

సుఖమాత్యంతికం యత్ర బుద్ధిగ్రాహ్యమతీంద్రియమ్ ।

వేత్తి యత్ర న చైవాయం స్థితశ్చలతి తత్త్వతః ॥ 21 ॥

సుఖమ్, ఆత్యంతికమ్, యత్, తత్, బుద్ధిగ్రాహ్యమ్, అతీంద్రియమ్,

వేత్తి, యత్ర, న, చ, ఏవ, అయమ్, స్థితః, చలతి, తత్త్వతః ॥ 21 ॥

అతీంద్రియమ్ = ఇంద్రియగోచరము
కానిదియు

బుద్ధిగ్రాహ్యమ్ = పవిత్రమైన సూక్ష్మ
బుద్ధి ద్వారా మాత్రమే
గ్రహింపదగినదియు

ఆత్యంతికమ్ = నిరవధికమైన

యత్, సుఖమ్ = ఏ బ్రహ్మానందము
కలదో

తత్ = దానిని (ఆ బ్రహ్మానందమును)

యత్ర = ఏ స్థితియందు

వేత్తి = అనుభవించునో

చ = మఱియు

(యత్ర) స్థితః = దేనియందు

స్థితుడైన

అయమ్ = ఈయోగి

తత్త్వతః = పరమాత్మ స్వరూపము నుండి

న, ఏవ, చలతి = ఎన్నడునూ

విచలితుడుకాడో

బ్రహ్మానందానుభవము ఇంద్రియాతీతమైనది. పవిత్రమైన సూక్ష్మబుద్ధిద్వారా మాత్రమే గ్రాహ్యమైనది. ఆ బ్రహ్మానందమును అనుభవించుచు దానియందే స్థితుడైయున్న యోగి పరమాత్మస్వరూపమునుండి ఏమాత్రము విచలితుడు కానేకాడు. (21)

యం లబ్ధ్వా చాపరం లాభం మన్యతే నాధికం తతః ।

యస్మిన్ స్థితో న దుఃఖేన గురుణాపి విచాల్యతే ॥ 22 ॥

యమ్, లబ్ధ్వా, చ, అపరమ్, లాభమ్, మన్యతే, న, అధికమ్, తతః,

యస్మిన్, స్థితః, న, దుఃఖేన, గురుణా, అపి, విచాల్యతే ॥ 22 ॥

యమ్, లాభమ్ = ఏ ప్రయోజనమును

లబ్ధ్వా = పొంది

తతః, అధికమ్ = దానికంటె అధికముగా

అపరమ్ = మఱియొకదానిని

న, మన్యతే = విశ్వసింపడో

చ = మఱియు

యస్మిన్ = పరమాత్మప్రాప్తి రూప

మైన ఏ అవస్థయందు

స్థితః = స్థితుడైయుండు యోగి

గురుణా, దుఃఖేన, } తీవ్రమైన దుఃఖము

అపి = వలనకూడ

న, విచాల్యతే = చలింపబడడో.

పరమాత్మప్రాప్తిరూపలాభమును పొందినవాడు(అనగా భగవత్సాక్షాత్కారమును పొందినవాడు) మతేయితర లాభమునుగూడ దానికంటే అధికమైన దానినిగా తలంపడు. బ్రహ్మానందానుభవస్థితిలోనున్న యోగిని ఎట్టి బలవద్దుఃఖములును చలంపజేయజాలవు. (22)

తం విద్యాద్దుఃఖసంయోగవియోగం యోగసంజ్ఞితమ్ ।

స నిశ్చయేవ యోక్తవ్యో యోగోఽనిర్విణ్ణచేతసా ॥ 23 ॥

తమ్, విద్యాత్, దుఃఖసంయోగవియోగమ్, యోగసంజ్ఞితమ్,

సః, నిశ్చయేన, యోక్తవ్యః, యోగః, అనిర్విణ్ణచేతసా ॥ 23 ॥

దుఃఖసంయోగ- } = దుఃఖరూప సంసార
వియోగమ్ } = బంధములనుండి
విముక్తిని కలిగించు

తమ్ = అట్టి స్థితిని
యోగసంజ్ఞితమ్ = యోగమును పేరుతో
విద్యాత్ = ఎఱుంగవలెను

సః, యోగః = ఆ యోగము
అనిర్విణ్ణచేతసా = విసుగులేని చిత్తముతో
(ధైర్యోత్సాహములతో)
నిశ్చయేన = నిశ్చయముగా
యోక్తవ్యః = సాధన
చేయదగినది.

దుఃఖరూపసంసారబంధములనుండి విముక్తిని కలిగించు ఈ స్థితిని (భగవత్సాక్షాత్కారరూపస్థితిని) యోగము అని తెలియవలెను. అట్టి యోగమును దృఢమైన, ఉత్సాహపూరితమైన అనిర్విణ్ణ (విసుగులేని) చిత్తముతో నిశ్చయముగా సాధన చేయవలెను. (23)

సంకల్పప్రభవాన్ కామాన్ త్యక్త్వా సర్వావశేషతః ।

మనసైవేంద్రియగ్రామం వినియమ్య సమంతతః ॥ 24 ॥

సంకల్పప్రభవాన్, కామాన్, త్యక్త్వా, సర్వాన్, అశేషతః,

మనసా, ఏవ, ఇంద్రియగ్రామమ్, వినియమ్య, సమంతతః ॥ 24 ॥

సంకల్ప } = సంకల్పములనుండి
ప్రభవాన్ } = ఉత్పన్నములగు
సర్వాన్, కామాన్ = కోరికలనన్నింటిని
అశేషతః = నిశ్శేషముగా
త్యక్త్వా = త్యజించి
మనసా = మనస్సుద్వారా

ఇంద్రియ- } = ఇంద్రియ
గ్రామమ్ } = సముదాయమును
సమంతతః, } = అన్నివైపుల
ఏవ } = నుండియు
వినియమ్య = చక్కగా (పూర్తిగా)
నిగ్రహించి

సంకల్పములవలనకలిగిన కోరికలనన్నింటిని నిశ్శేషముగా త్యజించి, ఇంద్రియ సముదాయములను అన్నివిధములుగ మనస్సుతో పూర్తిగా నిగ్రహింపవలెను. (24)

శనైః శనైరుపరమేత్ బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా ।

ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్ ॥ 25 ॥

శనైః, శనైః, ఉపరమేత్, బుద్ధ్యా, ధృతిగృహీతయా,

ఆత్మసంస్థమ్, మనః, కృత్వా, న, కించిత్, అపి, చింతయేత్ ॥ 25 ॥

శనైః, శనైః = క్రమక్రమముగా
(అభ్యసించుచు)

ఉపరమేత్ = ఉపరతిని పొందవలెను

ధృతిగృహీతయా = ధైర్యముక్తమైన

బుద్ధ్యా = బుద్ధిద్వారా

మనః = మనస్సును

ఆత్మసంస్థమ్, కృత్వా } = పరమాత్మయందు
స్థిరమొనర్చి

కించిత్, అపి = పరమాత్మను తప్ప
మఱిదేనిని కూడ

న, చింతయేత్ = స్మరింపరాదు.

క్రమక్రమముగా సాధనచేయుచు ఉపరతిని పొందవలెను. ధైర్యముతో బుద్ధిబలముతో మనస్సును పరమాత్మయందు స్థిరమొనర్చి, పరమాత్మనుతప్ప మఱి ఏ ఇతర విషయమును ఏ మాత్రమూ చింతనచేయరాదు. (25)

యతో యతో నిశ్చరతి మనశ్చంచలమస్థిరమ్ ।

తతస్తతో నియమ్యైతత్ ఆత్మన్యేవ వశం నయేత్ ॥ 26 ॥

యతః, యతః, నిశ్చరతి, మనః, చంచలమ్, అస్థిరమ్,

తతః, తతః, నియమ్య, ఏతత్, ఆత్మని, ఏవ, వశమ్, నయేత్ ॥ 26 ॥

అస్థిరమ్ = స్థిరముగా నిలువనట్టి

చంచలమ్ = చలించునట్టి

ఏతత్, మనః = ఈ మనస్సు

యతః, యతః = ఏయే శబ్దాది

విషయముల కారణముగా

నిశ్చరతి = (విశృంఖలముగా)

సంచరించునో

తతః, తతః = ఆయా విషయముల
నుండి (దానిని)

నియమ్య = నియమించి
(మఱల్చి)

ఆత్మని, ఏవ = పరమాత్మయందే

వశమ్, నయేత్ = (పదేపదే) స్థిరపఱచ
వలెను.

సహజముగా నిలుకడలేని చంచలమైన మనస్సు ప్రాపంచిక విషయములయందు విశృంఖలముగా పరిభ్రమించుచుండును. అట్టి మనస్సును ఆయా విషయములనుండి పదేపదే మఱల్చి, దానిని పరమాత్మయందే స్థిరముగా నిల్పవలెను. (26)

ప్రశాంతమనసం హ్యేనం యోగినం సుఖముత్తమమ్ ।

ఉపైతి శాంతరజసం బ్రహ్మభూతమకల్మషమ్ ॥ 27 ॥

ప్రశాంతమనసమ్, హి, ఏనమ్, యోగినమ్, సుఖమ్, ఉత్తమమ్,

ఉపైతి, శాంతరజసమ్, బ్రహ్మభూతమ్, అకల్మషమ్ ॥ 27 ॥

హి = ఏలనన

ప్రశాంతమనసమ్ = ప్రశాంతమైన మనస్సు
కలవాడును

బ్రహ్మభూతమ్ = సచ్చిదానందమన

పరమాత్మయందు

ఏకీభావము పొందిన

వాడును అగు

అకల్మషమ్ = పాపరహితుడును

శాంతరజసమ్ = ప్రాపంచిక
విషయముల యందు
ఆసక్తి తొలగిన వాడును

ఏనమ్, యోగినమ్ = ఈ, యోగి

ఉత్తమమ్ = సర్వశ్రేష్ఠమైన

సుఖమ్ = బ్రహ్మోనందము.

ఉపైతి = పొందును

ప్రశాంతమైనమనస్సు కలవాడును, పాపరహితుడును, రజోగుణము
శాంతమైనవాడును, అనగా ప్రాపంచిక కార్యములయందు ఆసక్తి తొలగినవాడును,
సచ్చిదానందమనపరమాత్మయందు ఏకీభావమును పొందినవాడును అగు యోగి
బ్రహ్మోనందమును పొందును. (27)

యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ విగతకల్మషః ।

సుఖేన బ్రహ్మసంస్పర్శమ్ అత్యంతం సుఖమశ్నుతే ॥ 28 ॥

యుంజన్, ఏనమ్, సదా, ఆత్మానమ్, యోగీ, విగతకల్మషః,

సుఖేన, బ్రహ్మసంస్పర్శమ్, అత్యంతమ్, సుఖమ్, అశ్నుతే ॥ 28 ॥

విగతకల్మషః = పాపరహితుడగు

యోగీ = (ఆ) యోగి

ఏనమ్ = ఇట్లు

సదా = సంతతము

ఆత్మానమ్ = ఆత్మను

యుంజన్ = (పరమాత్మయందే)
లగ్నమొనర్చుచు

సుఖేన = సుఖముగా (హాయిగా)

బ్రహ్మ- } = పరబ్రహ్మ పరమాత్మ
సంస్పర్శమ్ } = ప్రాప్తి రూపమైనదియు

అత్యంతమ్ = అనంతమైనది

యునగు

సుఖమ్ = ఆనందమును

అశ్నుతే = అనుభవించును.

పాపరహితుడైన ఆ యోగి పూర్వోక్తరీతిగా నిరంతరము ఆత్మను పరమాత్మయందే లగ్నమొనర్చుచు, పరబ్రహ్మపరమాత్మప్రాప్తిరూపమైన అపరిమితానందమును హాయిగా అనుభవించును. (28)

సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని ।

ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః ॥ 29 ॥

సర్వభూతస్థమ్, ఆత్మానమ్, సర్వభూతాని, చ, ఆత్మని,

ఈక్షతే, యోగయుక్తాత్మా, సర్వత్ర, సమదర్శనః ॥ 29 ॥

యోగ- యుక్తాత్మా	}	=	సర్వవ్యాప్తమైన అనంత చైతన్యమునందు ఏకీ భావ స్థితి రూపయోగ యుక్తమైన ఆత్మగల వాడును	ఆత్మానమ్ = తన ఆత్మను సర్వభూతస్థమ్ = సర్వప్రాణులయందును స్థితమైయున్నట్లుగను చ = మఱియు సర్వభూతాని = ప్రాణులను అన్నింటిని ఆత్మని, ఈక్షతే = తన ఆత్మయందు (కల్పితములుగను) చూచును
సర్వత్ర			= అంతటను (అన్నింటిని)	
సమదర్శనః		= సమభావముతో చూచు వాడును అగు యోగి		

సర్వవ్యాప్తమైన అనంతచైతన్యమునందు ఏకీభావస్థితిరూపయోగయుక్తమైన ఆత్మగలవాడును, అంతటను అన్నింటిని సమభావముతో చూచువాడును అగు యోగి తనయాత్మను సర్వప్రాణులయందు స్థితమైయున్నట్లుగను, ప్రాణులన్నింటిని తన ఆత్మయందు కల్పితములుగను భావించును (చూచును). (29)

యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి ।

తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి ॥ 30 ॥

యః, మామ్, పశ్యతి, సర్వత్ర, సర్వమ్, చ, మయి, పశ్యతి,

తస్య, అహమ్, న, ప్రణశ్యామి, సః, చ, మే, న, ప్రణశ్యతి ॥ 30 ॥

యః	= ఏ పురుషుడైతే	పశ్యతి	= చూచునో
సర్వత్ర	= సకలప్రాణుల యందును	చ, సర్వమ్	= అట్లే సమస్తప్రాణులను
మామ్	= ఆత్మ రూపమున వ్యాపించియున్న నన్ను (వాసుదేవుని)	మయి	= నాయందు (అంతర్గ తములైయున్నట్లు)
		పశ్యతి	= చూచునో

తస్య	= ఆ పురుషునకు	సః, చ	= అతడును
అహమ్	= నేను	మే	= నాకు
న, ప్రణశ్యామి	= అదృశ్యుడను కాను	న, ప్రణశ్యతి	= అదృశ్యుడుకాడు.

సకల ప్రాణులయందును ఆత్మరూపముననున్న నన్ను (వాసుదేవుని) చూచు పురుషునకు, అట్లే ప్రాణులన్నింటిని నాయందు అంతర్గతములుగానున్నట్లు చూచువానికి నేను అదృశ్యుడను కాను. అతడును నాకు అదృశ్యుడు కాడు. (30)

సర్వభూతస్థితం యో మాం భజత్యేకత్వమాస్థితః ।

సర్వథా వర్తమానోఽపి స యోగీ మయి వర్తతే ॥ 31 ॥

సర్వభూతస్థితమ్, యః, మామ్, భజతి, ఏకత్వమ్, ఆస్థితః,

సర్వథా, వర్తమానః, అపి, సః, యోగీ, మయి, వర్తతే ॥ 31 ॥

యః	= ఏ పురుషుడు (యోగి)	భజతి	= భజించునో
ఏకత్వమ్,	} = భగవంతునియందు ఏకీభావస్థితుడై	సః, యోగీ	= అట్టి యోగి
ఆస్థితః		సర్వథా,	} = సర్వవ్యవహారముల యందు ప్రవర్తించు చున్నను
సర్వభూత-	} = సమస్తభూతముల యందును ఆత్మరూపమున స్థితుడనైయున్న	వర్తమానః, అపి	
స్థితమ్		మయి	= (వాసుదేవుడనైన)
మామ్	= సచ్చిదానంద ఘన వాసుదేవుడనైన నన్ను	వర్తతే	= ప్రవర్తించును.

భగవంతునియందు ఏకీభావస్థితుడైన పురుషుడు సర్వభూతములయందును ఆత్మరూపముననున్న సచ్చిదానందఘనవాసుదేవుడనైయున్న నన్ను భజించును. అట్టి యోగి సర్వథా సర్వవ్యవహారములయందు ప్రవర్తించుచున్నను నాయందే ప్రవర్తించుచుండును. (31)

ఆత్మోపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యో ధర్మజన్ ।

సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః ॥ 32 ॥

ఆత్మోపమ్యేన, సర్వత్ర, సమమ్, పశ్యతి, యః ధర్మజన్,

సుఖమ్, వా, యది, వా, దుఃఖమ్, సః, యోగీ, పరమః, మతః ॥ 32 ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	సుఖమ్, వా	} = సుఖమునుగాని, దుఃఖమునుగాని (సమానముగా భావించునో)
యః	= ఏ యోగి	యది, వా,	
సర్వత్ర	= అంతట (సమస్త ప్రాణులను)	దుఃఖమ్	
ఆత్మోపమ్యేన ⁽¹⁾	= తనవలె (తనతో)	సః, యోగీ	= అట్టి యోగి
సమమ్	= సమానముగా	పరమః,	} = పరమశ్రేష్ఠుడు అని భావింపబడును.
పశ్యతి	= చూచునో	మతః	

ఓ అర్జునా! సర్వప్రాణులను తనవలె (తనతో) సమానముగా చూచువాడును, సుఖమునుగాని, దుఃఖమునుగాని సమముగా (సమానముగ) చూచువాడును (ఇతరుల సుఖదుఃఖములను తన సుఖదుఃఖములుగా భావించువాడును) అయిన యోగి పరమశ్రేష్ఠుడు. (32)

అర్జున ఉవాచ

యోఽయం యోగస్త్వయా ప్రోక్తః సామ్యేన మధుసూదన ।

వీతస్యాహం న పశ్యామి చంచలత్వాత్ స్థితిం స్థిరామ్ ॥ 33 ॥

యః, అయమ్, యోగః, త్వయా, ప్రోక్తః, సామ్యేన, మధుసూదన,

వీతస్య, అహమ్, న, పశ్యామి, చంచలత్వాత్, స్థితిమ్, స్థిరామ్ ॥ 33 ॥

మధుసూదన!	= ఓ మధుసూదనా!	చంచలత్వాత్	= మనశ్చాంచల్య కారణమున
సామ్యేన	= సమభావముతో (సమభావమును గూర్చి)	అహమ్	= నేను
యః	= ఏదైతే	వీతస్య	= ఈ యోగము యొక్క
అయమ్, యోగః	= ఈ యోగము	స్థిరామ్, స్థితిమ్	= శాశ్వతస్థితిని
త్వయా	= నీచేత	న, పశ్యామి	= తెలిసికొన (దర్శింప) లేకున్నాను.
ప్రోక్తః	= చెప్పబడినదో		

అర్జునుడు పలికెను - ఓ మధుసూదనా! సమభావమును గూర్చి నీవు చెప్పిన ఈ యోగముయొక్క స్థిరస్థితిని మనశ్చాంచల్యకారణమున తెలిసికొనలేకున్నాను. (33)

1. మానవుడు తన శరీరమునందలి అవయవముల సుఖదుఃఖములను తనవిగా భావించును- అట్లే యోగి సకల ప్రాణులను సమభావముతో జూచుచు వాటి సుఖదుఃఖములను తనవిగా తలంచును.

చంచలం హి మనః కృష్ణ ప్రమాథి బలవద్దృఢమ్ ।
తస్యాహం నిగ్రహం మవ్యే వాయోరివ సుదుష్కరమ్ ॥ 34 ॥
చంచలమ్, హి, మనః, కృష్ణ, ప్రమాథి, బలవత్, దృఢమ్,
తస్య, అహమ్, నిగ్రహమ్, మవ్యే, వాయోః, ఇవ, సుదుష్కరమ్ ॥ 34 ॥

హి	= ఏలనన	(అతః)	= ఇందువలన
కృష్ణ	= ఓ కృష్ణా!	తస్య, నిగ్రహమ్	= దానిని నిగ్రహించుట
మనః	= మనస్సు	వాయోః, ఇవ	= వాయువును
చంచలమ్	= మిక్కిలి చంచలమైనది		నిగ్రహించుటను
ప్రమాథి	= ప్రమథనశీలమైనది		వలె
దృఢమ్	= దృఢమైనది	సుదుష్కరమ్	= అతిదుష్కరము అని,
బలవత్	= మిక్కిలి బలీయమైనది	అహమ్, మవ్యే	= నేను తలంతును

ఓ కృష్ణా! ఈ మనస్సు మిక్కిలి చంచలమైనది. ప్రమథనశీలమైనది (బాగుగా మథించు స్వభావము గలది). దృఢమైనది. మిక్కిలి బలీయమైనది. కనుక, దానిని నిగ్రహించుట గాలిని ఆపుటవలె మిక్కిలి దుష్కరమని భావించును. (34)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

అసంశయం మహాబాహో మనో దుర్నిగ్రహం చలమ్ ।
అభ్యాసేన తు కౌంతేయ వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే ॥ 35 ॥

అసంశయమ్,	మహాబాహో,	మనః,	దుర్నిగ్రహమ్,	చలమ్,	
అభ్యాసేన,	తు,	కౌంతేయ,	వైరాగ్యేణ,	చ,	గృహ్యతే ॥ 35 ॥
మహాబాహో !	= ఓ అర్జునా!	తు	= అయితే		
అసంశయమ్	= నిస్సందేహముగా	కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!		
మనః	= మనస్సు	అభ్యాసేన, చ	= అభ్యాసముచేతను		
చలమ్	= చంచలమైనదే	వైరాగ్యేణ	= వైరాగ్యమువలనను		
దుర్నిగ్రహమ్	= నిగ్రహింపశక్యము	గృహ్యతే	= నిగ్రహింపబడును		
	కానిదే		(నిగ్రహించుట సాధ్యమే)		

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - హే మహాబాహో! నిస్సందేహముగా మనస్సు చంచలమైనదే. దానిని వశపఱచుకొనుట మిక్కిలి కష్టము. కాని, కౌంతేయా! అభ్యాస వైరాగ్యములద్వారా దానిని వశపఱచుకొనుట సాధ్యమే. (35)

అసంయతాత్మనా యోగో దుష్ప్రాప ఇతి మే మతిః ।

వశ్యాత్మనా తు యతతా శక్యోఽవాప్తుముపాయతః ॥ 36 ॥

అసంయతాత్మనా, యోగః, దుష్ప్రాపః, ఇతి, మే, మతిః,

వశ్యాత్మనా, తు, యతతా, శక్యః, అవాప్తుమ్, ఉపాయతః ॥ 36 ॥

అసంయ-	}	మనస్సును వశపఱచు	వశ్యాత్మనా,	}	మనస్సువశమైన
తాత్మనా		= కొనని వానికి	యతతా		= ప్రయత్నశీలునకు
యోగః	=	యోగము (యోగసిద్ధి)	ఉపాయతః	=	సాధనద్వారా
దుష్ప్రాపః	=	దుష్ప్రాప్యము	అవాప్తుమ్,	}	(దానిని) పొందుట
		(పొందుట	శక్యః		=
		అశక్యము)	ఇతి	=	అని
తు	=	అయితే	మే, మతిః	=	నా అభిప్రాయము

మనస్సును వశపఱచుకొనని పురుషునకు యోగసిద్ధి కలుగుట కష్టము. కాని, మనస్సు వశమునందున్న ప్రయత్నశీలుడైన పురుషుడు సాధనద్వారా సహజముగా యోగసిద్ధిని పొందుట సాధ్యమే అని నా అభిప్రాయము. (36)

అర్జున ఉవాచ

అయతిః శ్రద్ధయోపేతో యోగాచ్ఛలితమానసః ।

అప్రాప్య యోగపంసిద్ధిం కాం గతిం కృష్ణ గచ్ఛతి ॥ 37 ॥

అయతిః, శ్రద్ధయా, ఉపేతః, యోగాత్, చలితమానసః,

అప్రాప్య, యోగపంసిద్ధిమ్, కామ్, గతిమ్, కృష్ణ, గచ్ఛతి ॥ 37 ॥

కృష్ణ	=	ఓ కృష్ణా!	యోగపంసిద్ధిమ్	=	యోగసిద్ధిని
శ్రద్ధయా,	}	(యోగమునందు)	అప్రాప్య	=	పొందక
ఉపేతః		శ్రద్ధాదరములు గలవాడైనను			
అయతిః	=	సంయమికానివాడై	కామ్, గతిమ్	=	ఎట్టిగతిని
యోగాత్,	}	అవసాన దశయందు			
చలితమానసః		యోగమునుండి చలించిన మనస్సుకల వాడైన (సాధకుడు)	గచ్ఛతి	=	పొందును?

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా! యోగమునందు శ్రద్ధాదరములతో యోగసాధన చేయుచు మనస్సు వశమునందుండని కారణమున అవసానదశలో మనస్సు చలించి, యోగసిద్ధిని(భగవత్పాక్షాత్కారమును) పొందకయే మరణించిన సాధకుని గతియేమగును? (37)

కచ్చిన్నోభయవిభ్రష్టః చిన్నాభ్రమివ నశ్యతి ।

అప్రతిష్ఠో మహాబాహో విమూఢో బ్రహ్మణః పథి ॥ 38 ॥

కచ్చిత్, న, ఉభయవిభ్రష్టః, చిన్నాభ్రమ్, ఇవ, నశ్యతి,

అప్రతిష్ఠః, మహాబాహో, విమూఢః, బ్రహ్మణః, పథి ॥ 38 ॥

మహాబాహో! = ఓ కృష్ణా!

బ్రహ్మణః, పథి = భగవత్పాక్షి రూప
మార్గమునందు

విమూఢః = మోహితుడై

అప్రతిష్ఠః = ఆశ్రయరహితుడై

చిన్నాభ్రమ్, ఇవ = చిన్నాభిన్నమైన

మేఘమువలె

ఉభయవిభ్రష్టః = ఉభయభ్రష్టుడై

కచ్చిత్, న, } అధోగతిపాలుకాడు

నశ్యతి } = గదా?

హే మహాబాహో! అతడు (యోగభ్రష్టుడు) భగవత్పాక్షిమార్గమునుండి జారినవాడై, ఆశ్రయరహితుడై (అలంబనము లేనివాడై), ఉభయభ్రష్టుడై, చిన్నాభిన్నమైన మేఘమువలె అధోగతి పాలు కాడు గదా! (38)

ఏతస్మై సంశయం కృష్ణ ఛేత్తుమర్హన్యశేషతః ।

త్వదన్యః సంశయస్యాస్య ఛేత్తా న హ్యవపద్యతే ॥ 39 ॥

ఏతత్, మే, సంశయమ్, కృష్ణ, ఛేత్తుమ్, అర్హసి, ఆశేషతః,

త్వదన్యః, సంశయస్య, అస్య, ఛేత్తా, న, హి, ఉపపద్యతే ॥ 39 ॥

కృష్ణ = ఓ కృష్ణా!

మే = నా యొక్క

ఏతత్, } = ఈ సందేహమును
సంశయమ్ }

అశేషతః = పూర్తిగా

ఛేత్తుమ్ = చేదించుటకు
(తొలగించుటకు)

అర్హసి = (నీవే) అర్హుడవు

హి = ఏలనన

త్వదన్యః = నీవు తప్ప మఱి
యెవ్వడును

అస్య, సంశ- } ఈ సంశయమును

యస్య, ఛేత్తా } = తొలగింప గలవాడు

న, ఉపపద్యతే = లభింపడు

ఓ కృష్ణా! ఈ నా సందేహమును పూర్తిగా నివృత్తిచేయుట నీకే చెల్లును. ఏలనన, ఈ సందేహమును తొలగించుట నీకు తప్ప మఱెవ్వరికిని శక్యము కాదు. (39)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

పార్థ నైవేహ నాముత్ర వినాశస్తస్య విద్యతే ।

న హి కల్యాణకృత్ కశ్చిత్ దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి ॥ 40 ॥

పార్థ, న, ఏవ, ఇహ, న, అముత్ర, వినాశః, తస్య, విద్యతే,

న, హి, కల్యాణకృత్, కశ్చిత్, దుర్గతిమ్, తాత, గచ్ఛతి ॥ 40 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థా!

తస్య = అట్టి పురుషునకు

ఇహ = ఈ లోకమున

వినాశః = వినాశము

న, విద్యతే = ఉండదు

అముత్ర, ఏవ = పరలోకమునందును

న(విద్యతే) = (వినాశము) ఉండదు

హి = ఏలనన

తాత! = ఓ నాయనా!

కల్యాణకృత్ = భగవత్ప్రాప్తికై కర్తవ్య
కర్మలను ఆచరించువాడు

కశ్చిత్ = ఎవ్వడును

దుర్గతిమ్, న }
గచ్ఛతి } = దుర్గతిపాలుగాడు

శ్రీభగవానుడు పలికెను - ఓ పార్థా! అట్టి (అ) పురుషుడు ఈ లోకమున గాని, పరలోకమున గాని అధోగతిపాలుగాడు. ఏలనన, నాయనా! ఆత్మోద్ధరణమునకు అనగా భగవత్ప్రాప్తికై కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించువాడెవ్వడును దుర్గతి పాలుగాడు. (40)

ప్రాప్య పుణ్యకృతాం లోకామషిత్వా శాశ్వతీః సమాః ।

శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టోఽభిజాయతే ॥ 41 ॥

ప్రాప్య, పుణ్యకృతామ్, లోకాన్, ఉషిత్వా, శాశ్వతీః, సమాః,

శుచీనామ్, శ్రీమతామ్, గేహే, యోగభ్రష్టః, అభిజాయతే ॥ 41 ॥

యోగభ్రష్టః = యోగభ్రష్టుడైన
పురుషుడు

పుణ్యకృతామ్, }
లోకాన్ } = పుణ్యాత్ములు పొందు
లోకములను అనగా
స్వర్గాది-ఉత్తమ
లోకములను

ప్రాప్య = పొంది (అచట)

శాశ్వతీః, సమాః }
ఉషిత్వా } = పెక్కు
సంవత్సరములు గడిపి

శుచీనామ్, }
శ్రీమతామ్ } = పవిత్రులైన సంపన్నుల
యొక్క

గేహే = గృహమునందు

అభిజాయతే = జన్మించును

యోగభ్రష్టుడు పుణ్యాత్ములు పొందు లోకములను అనగా-స్వర్గాది- ఉత్తమ లోకములను పొంది, ఆయా లోకములలో పెక్కు సంవత్సరములు గడిపి, పిదప పవిత్రులైన సంపన్నుల గృహమున జన్మించును. (41)

అథవా యోగినామేవ కులే భవతి ధీమతామ్ ।

ఏతద్ధి దుర్లభతరం లోకే జన్మ యదీదృశమ్ ॥ 42 ॥

అథవా, యోగినామ్, ఏవ, కులే, భవతి, ధీమతామ్,

ఏతత్, హి, దుర్లభతరమ్, లోకే, జన్మ, యత్, ఈదృశమ్ ॥ 42 ॥

అథవా	= అథవా (విరాగియైన పురుషుడు ఆ పుణ్య లోకములకు పోకుండగనే)	ఈదృశమ్, జన్మ	= ఈ విధమైన జన్మ
		యత్	= ఏది కలదో
		ఏతత్	= ఇది
ధీమతామ్	= జ్ఞానులైన	లోకే	= లోకమునందు
యోగినామ్	= యోగుల		(లభించుట)
కులే, ఏవ	= కుటుంబములోనే	హి	= నిస్సందేహముగా
భవతి	= జన్మించును	దుర్లభతరమ్	= మిక్కిలి దుర్లభము.

అథవా, విరాగియైన పురుషుడు ఆపుణ్య (ఊర్వ) లోకములకు పోకుండగనే జ్ఞానులైన యోగులకుటుంబములోనే జన్మించును. కాని, లోకమునందు ఇట్టి జన్మ ప్రాప్తించుట మిక్కిలి దుర్లభము. (42)

తత్ర తం బుద్ధిసంయోగం లభతే పౌర్వదేహికమ్ ।

యతతే చ తతో భూయః సంసిద్ధౌ కురునందన ॥ 43 ॥

తత్ర, తమ్, బుద్ధిసంయోగమ్, లభతే, పౌర్వదేహికమ్,

యతతే, చ, తతో, భూయః, సంసిద్ధౌ, కురునందన ॥ 43 ॥

కురునందన!	= ఓ అర్జునా!	లభతే	= (అనాయాసముగా)
తత్ర	= అచ్చట		పొందును
పౌర్వదేహికమ్	= పూర్వదేహమున సాధించిన	చ	= మరియు
తమ్, బుద్ధి-	ఆ బుద్ధి	తతో	= దానిప్రభావమున
సంయోగమ్	= యోగమును	సంసిద్ధౌ	= పరమాత్మ ప్రాప్తికై
	(అనగా సమత్వబుద్ధి రూపయోగ సంస్కారములను),	భూయః	= మునుపటికంటె
		యతతే	= ఎక్కువగా మఱల
			ప్రయత్నించును

అచట (యోగి కుటుంబమున పుట్టిన పిదప) పూర్వదేహమున సాధించిన బుద్ధి సంయోగమును అనగా సమబుద్ధిరూపయోగసంస్కారములను, అతడు సులభముగనే పొందును. ఓ కురునందనా! ఆబుద్ధిసంయోగప్రభావమున, అతడు మఱల పరమాత్మప్రాప్తి సిద్ధించుటకై మునుపటికంటెను అధికముగా సాధన చేయును. (43)

పూర్వాభ్యాసేన తేనైవ హ్రీయతే హ్యవశోఽపి సః ।

జిజ్ఞాసురపి యోగస్య శబ్దబ్రహ్మతివర్తతే ॥ 44 ॥

పూర్వాభ్యాసేన, తేన, ఏవ, హ్రీయతే, హి, అవశః, అపి, సః,

జిజ్ఞాసుః, అపి, యోగస్య, శబ్దబ్రహ్మ, తివర్తతే ॥ 44 ॥

సః	=	అతడు	యోగస్య,	}	=	అట్లే సమబుద్ధిరూప
అవశః, అపి	=	పరాధీనుడైనను	జిజ్ఞాసుః,		=	యోగ జిజ్ఞాసువు
తేన, పూర్వా	}	=	అ పూర్వాభ్యాస	}	=	గూడ
భ్యాసేన, ఏవ						
హి	=	నిస్సందేహముగా				తెల్పబడిన సకామ
హ్రీయతే	=	(భగవంతునివైపు)				కర్మఫలములను
		ఆకర్షితుడగును	తివర్తతే	=	అధిగమించును.	

శ్రీమంతుల ఇంటిలో జన్మించిన యోగభ్రష్టుడు పరాధీనుడైనను పూర్వసాధన ప్రభావమున నిస్సందేహముగ భగవంతునివైపు ఆకర్షితుడగును. అట్లే సమబుద్ధిరూపయోగజిజ్ఞాసువుగూడ వేదములలో తెల్పబడిన సకామకర్మల ఫలమును అధిగమించును. (44)

ప్రయత్నాద్యతమానస్తు యోగీ సంశుద్ధకిల్బిషః ।

అనేకజన్మసంసిద్ధః తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥ 45 ॥

ప్రయత్నాత్, యతమానః, తు, యోగీ, సంశుద్ధకిల్బిషః,

అనేకజన్మసంసిద్ధః, తతో, యాతి, పరామ్, గతిమ్ ॥ 45 ॥

తు	=	అయితే	అనేకజన్మ- సంసిద్ధః	}	=	అనేక జన్మల
ప్రయత్నాత్	=	ప్రయత్నపూర్వకముగా				సంస్కారముల
యతమానః,	}	అభ్యాసము చేయు				ప్రభావమున ఈజన్మ
యోగీ						

సంకుర్త-	}	= సంపూర్ణముగా పాపరహితుడై = తత్ క్షణమే		పరామ్, గతిమ్ యాతి	}	= పరమగతిని = పొందును
కిర్తిషు:						
తత:						

కాని, ప్రయత్నపూర్వకముగ యోగసాధనచేయు యోగి అనేకజన్మలసంస్కారముల ప్రభావమున ఈ జన్మయందే సిద్ధిని పొంది, సంపూర్ణముగా పాపరహితుడై, తత్క్షణమే పరమ పదమును పొందును. (45)

తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యోఽపి మతోఽధికః ।
కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీ భవార్జున ॥ 46 ॥

తపస్విభ్యః, అధికః, యోగీ, జ్ఞానిభ్యః, అపి, మతః, అధికః,
కర్మిభ్యః, చ, అధికః, యోగీ, తస్మాత్, యోగీ, భవ, అర్జున ॥ 46 ॥

యోగీ	=	యోగి	యోగీ	=	యోగి
తపస్విభ్యః,	}	తాపసులకంటెను	కర్మిభ్యః,	}	సకామ
అధికః		= శ్రేష్ఠుడు	అధికః		= కర్మలనుఆచరించు
జ్ఞానిభ్యః, అపి	}	శాస్త్రజ్ఞానులకంటెను			వారి కంటెను
అధికః		= శ్రేష్ఠుడు అని			శ్రేష్ఠుడు
మతః	=	భావింపబడును	తస్మాత్	=	అందువలన
చ	=	మఱియు	అర్జున!	=	ఓ అర్జునా!
			యోగీ, భవ	=	యోగివి కమ్ము

యోగి తాపసులకంటెను శ్రేష్ఠుడు. శాస్త్రజ్ఞానులకంటెను శ్రేష్ఠుడు. సకామకర్మలను ఆచరించువారికంటెను శ్రేష్ఠుడని భావింపబడును. కావున, ఓ అర్జునా! నీవు యోగివి కమ్ము. (46)

యోగినామపి సర్వేషాం మద్గతేనాంతరాత్మనా ।

శ్రద్ధావాన్ భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మతః ॥ 47 ॥

యోగినామ్, అపి, సర్వేషామ్, మద్గతేన, అంతరాత్మనా,

శ్రద్ధావాన్, భజతే, యః, మామ్, సః, మే, యుక్తతమః, మతః ॥ 47 ॥

సర్వేషామ్, } యోగినామ్, అపి }	= యోగులందఱిలోను	మామ్	= నన్ను
యః	= ఎవడయితే	భజతే	= నిరంతరము భజించునో
శ్రద్ధావాన్	= శ్రద్ధగలవాడై	సః	= అట్టియోగి
మద్గతేన, } అంతరాత్మనా }	= నాయందు లగ్నమైన అంతరాత్మతో	మే	= నాకు
		యుక్తతమః	= పరమశ్రేష్ఠుడు అని
		మతః	= భావింపబడును

యోగులందఱిలోను శ్రద్ధాశువై, అంతరాత్మను నాయందే లగ్నమొనర్చి, అనగా, భక్తివిశ్వాసములతో నిశ్చలమైన, దృఢమైన ఆనన్య భావముతో నాయందే స్థిరమైయున్న మనోబుద్ధిరూప - అంతఃకరణమును గలిగి, నిరంతరము నన్నే భజించువాడు పరమశ్రేష్ఠుడు- అని నానిశ్చితాభిప్రాయము. (47)

ఓం తత్సదీతి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే ఆత్మసంయమయోగోనామ షష్ఠోఽధ్యాయః ॥ ౬ ॥

॥ ౬౦ శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ సప్తమోఽధ్యాయః - జ్ఞాన, విజ్ఞానయోగః

(ఏడవ అధ్యాయము-జ్ఞాన, విజ్ఞానయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 7వ శ్లోకమువఱకు) విజ్ఞానసహిత జ్ఞానవిషయము, (8 నుండి 12 వఱకు) సమస్తపదార్థములయందును కారణరూపుడైన భగవంతునివ్యాపకత్వ వివరణము, (13 నుండి 19 వఱకు) ఆసురీ స్వభావముగలవారిని నిందించుట - భగవద్భక్తులను ప్రశంసించుట, (20 నుండి 23 వఱకు) అన్యదేవతోపాసనను గూర్చిన విషయము. (24 నుండి 30 వఱకు) భగవంతుని ప్రభావ స్వరూపములను ఎఱుంగనివారిని నిందించుట - ఎఱింగినవారిమహిమాప్రస్తావనము.]

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

మయాసక్తమనాః పార్థ యోగం యుంజన్ మదాశ్రయః ।

అసంశయం సమగ్రం మాం యథా జ్ఞాన్యసి తచ్ఛృణు ॥ 1 ॥

మయి, ఆసక్తమనాః, పార్థ, యోగమ్, యుంజన్, మదాశ్రయః,

అసంశయమ్, సమగ్రమ్, మామ్, యథా, జ్ఞాన్యసి, తత్, శృణు ॥ 1 ॥

పార్థ!	=	ఓ పార్థ!
మయి,	}	అనన్యభక్తితో
ఆసక్తమనాః		= నాయందే ఆసక్తమైన మనస్సు కలవాడవై
మదాశ్రయః	=	మత్పరాయణుడవై
యోగమ్,	}	యోగమునందు
యుంజన్		= నిమగ్నుడవగుచు
సమగ్రమ్	=	సంపూర్ణ విభూతి, బలము, ఐశ్వర్యాది గుణయుక్తుడను, సర్వప్రాణులకు, ఆత్మస్వరూపుడను ఐన

మామ్	=	నన్ను
యథా	=	ఎట్లు (నీవు)
అసంశయమ్	=	నిస్సందేహముగా
జ్ఞాన్యసి	=	తెలిసికొనగలవో
తత్	=	దానిని (ఆవిధమును)
శృణు	=	వినుము

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ పార్థ! అనన్యభక్తితో నాయందే ఆసక్తమైన మనస్సు కలిగినవాడవై యుండుము. అనన్య భావముతో మత్పరాయణుడవై, యోగమునందు

నిమగ్నుడవగుము. అట్టి నీవు సంపూర్ణవిభూతిబల - ఐశ్వర్యాదిగుణయుక్తుడను, సర్వప్రాణులకును ఆత్మస్వరూపుడను ఐన నన్ను సమగ్రముగా తెలిసికొను విధమును వినుము. (1)

జ్ఞానం తేహం సవిజ్ఞానమ్ ఇదం వక్ష్యామ్యశేషతః ।

యద్జ్ఞాత్వా నేహ భూయోఽన్యత్ జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే ॥ 2 ॥

జ్ఞానమ్, తే, అహమ్, సవిజ్ఞానమ్, ఇదమ్, వక్ష్యామి, అశేషతః,

యత్, జ్ఞాత్వా, న, ఇహ, భూయః, అన్యత్, జ్ఞాతవ్యమ్, అవశిష్యతే ॥ 2 ॥

యత్	= దేనిని	సవిజ్ఞానమ్,	} = విజ్ఞానసహితమైన ఈ తత్త్వ జ్ఞానమును
జ్ఞాత్వా	= ఎఱిగినచో	ఇదమ్,	
ఇహ	= ఈ లోకమున	జ్ఞానమ్	
భూయః	= మఱల	అహమ్	= నేను
అన్యత్	= మఱియొకటి	తే	= నీకు
జ్ఞాతవ్యమ్	= తెలిసికొనదగినది	అశేషతః	= సంపూర్ణముగా
న, అవశిష్యతే	= మిగిలియుండదో అట్టి	వక్ష్యామి	= తెలిపెదను

నేను నీకు విజ్ఞానసహితముగా తత్త్వజ్ఞానమును సంపూర్ణముగా తెలిపెదను. దేనిని ఎఱిగిన పిమ్మట ఈ జగత్తులో తెలిసికొనవలసినది ఏదియు మిగులదు. (2)

మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే ।

యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్నాం వేత్తి తత్త్వతః ॥ 3 ॥

మనుష్యాణామ్, సహస్రేషు, కశ్చిత్, యతతి, సిద్ధయే,

యతతామ్, అపి, సిద్ధానామ్, కశ్చిత్, మామ్, వేత్తి, తత్త్వతః ॥ 3 ॥

మనుష్యాణామ్,	} = వేలకొలది మనుష్యులలో	యతతామ్	} = (అట్లు) ప్రయత్నించినట్టి యోగులలో గూడ
సహస్రేషు		సిద్ధానామ్, అపి	
కశ్చిత్		కశ్చిత్	
			= ఒకానొకడు మాత్రమే (మత్పరాయణుడై)
సిద్ధయే	= భగవత్ప్రాప్తి సిద్ధించుటకై	మామ్	= నన్ను
యతతి	= ప్రయత్నించును	తత్త్వతః	= నా యథార్థ స్వరూపమును
		వేత్తి	= ఎఱుంగును

వేలకొలది మనుష్యులలో ఎవడో ఒకడు మాత్రమే నన్నుగూర్చి తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించును. అట్లు ప్రయత్నించినవారిలోగూడ ఒకానొకడు మాత్రమే మత్పరాయణుడై నా తత్త్వమును అనగా నా యథార్థస్వరూపమును ఎఱుంగును. (3)

భూమిరాపోఽనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవ చ ।

అహంకార ఇతీయం మే భిన్నా ప్రకృతిరష్టధా ॥ 4 ॥

అపరేయమితస్త్వన్యాయం ప్రకృతిం విద్ధి మే పరామ్ ।

జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగత్ ॥ 5 ॥

భూమిః, ఆపః, అనలః, వాయుః, ఖమ్, మనః, బుద్ధిః, ఏవ, చ,

అహంకారః, ఇతి, ఇయమ్, మే, భిన్నా, ప్రకృతిః, అష్టధా ॥ 5 ॥

అపరా, ఇయమ్, ఇతః, తు, అన్యాయమ్, ప్రకృతిమ్, విద్ధి, మే, పరామ్,

జీవభూతామ్, మహాబాహో, యయా, ఇదమ్, ధార్యతే, జగత్ ॥ 5 ॥

భూమిః	=	భూమి
ఆపః	=	నీరు
అనలః	=	అగ్ని
వాయుః	=	వాయువు
ఖమ్	=	ఆకాశము
మనః	=	మనస్సు
బుద్ధిః	=	బుద్ధి
చ	=	మఱియు
అహంకారః, ఏవ	=	ఆహంకారమూ
ఇతి	=	అని
మే	=	నాయొక్క
ఇయమ్	=	ఇట్టి (ఈ)
ప్రకృతిః	=	ప్రకృతి
అష్టధా, భిన్నా	=	ఎనిమిది విధములుగా (కలదు)
మహాబాహో	=	ఓ అర్జునా!

ఇయమ్, తు	=	ఈ అష్టవిధప్రకృతి అయితే
అపరా	=	అపరాప్రకృతి అనియు లేక జడప్రకృతి అనియు (చెప్పబడుచున్నది)
యయా	=	దేనిచేత
ఇదమ్, జగత్	=	ఈ జగత్తు
ధార్యతే	=	ధరింపబడుచున్నదో
మే	=	నాయొక్క
జీవభూతామ్	=	జీవరూపమైన
పరామ్, ప్రకృతిమ్	=	పరా ప్రకృతిని
ఇతః, అన్యాయమ్	=	ఈ అష్టవిధ ప్రకృతి కంటెను వేరైన దానినిగా
విద్ధి	=	ఎఱుంగుము

ఓ మహాబాహూ! భూమి, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము, మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము, అని నా ప్రకృతి ఎనిమిది విధములుగా కలదు. ఎనిమిది భేదములు గల ఈ ప్రకృతిని 'అపరా' లేక 'జడ' ప్రకృతి అనియందురు. ఇదిగాక ఈ సంపూర్ణజగత్తును ధరించునట్టి మఱియొక 'ప్రకృతి' కలదు. అదియే నా జీవరూప 'పరాప్రకృతి' లేక చేతనప్రకృతి అని తెలిసికొనుము. (4,5)

ఏతద్యోనీని భూతాని సర్వాణీత్యుపధారయ ।

అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రలయస్తథా ॥ 6 ॥

ఏతద్యోనీని, భూతాని, సర్వాణి, ఇతి, ఉపధారయ,

అహమ్, కృత్స్నస్య, జగతః, ప్రభవః, ప్రలయః, తథా ॥ 6 ॥

సర్వాణి, భూతాని = సమస్తప్రాణులును

ఏతద్యోనీని = ఈ రెండు ప్రకృతుల
నుండియే ఉత్పన్నములు
అగుచున్నవి

అహమ్ = (మఱియు) నేను

కృత్స్నస్య, జగతః = సమస్త జగత్తునకు

ప్రభవః = పుట్టుకస్థానము

తథా = అట్లే

ప్రలయః = విలీనస్థానము (అనగా
సమస్త జగత్తునకు
నేనే మూలకారణము)

ఇతి, ఉపధారయ = అని, ఎఱుంగుము

ఓ అర్జునా! సమస్తప్రాణులును ఈ రెండువిధములైన ప్రకృతులనుండియే ఉత్పన్నములగుచున్నవి. ఈ జగత్తుయొక్క ప్రభవమూ (పుట్టుకయూ) ప్రలయమూ (లీనమగుటయూ) నావలననే జరుగుచున్నవి. అనగా ఈ సంపూర్ణ జగత్తునకు నేనే మూలకారణము. (6)

మత్తః పరతరం నాన్యత్ కించిదస్తి ధనంజయ ।

మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ ॥ 7 ॥

మత్తః, పరతరమ్, న, అన్యత్, కించిత్, అస్తి, ధనంజయ,

మయి, సర్వమ్, ఇదమ్, ప్రోతమ్, సూత్రే, మణిగణాః, ఇవ ॥ 7 ॥

ధనంజయ! = ఓ ధనంజయా!

మత్తః = నాకంటెను

అన్యత్, కించిత్ = వేరైనదేదియును

పరతరమ్ = పరమకారణమైనది

న, అస్తి = లేదు

ఇదమ్, సర్వమ్ = ఈ సంపూర్ణ జగత్తు

సూత్రే = సూత్రమునందు

మణిగణాః, ఇవ = మణులవలె

మయి = నాయందు

ప్రోతమ్ = కూర్చబడినది

ఓ ధనంజయా! నాకంటెను పరమకారణమైనది ఏదియును లేదు. ఈ జగత్తునందలి వస్తువులన్నియును సూత్రమున సూత్రమణులవలె నాయందే కూర్చబడియున్నవి. (7)

రసోఽహమప్పు కౌంతేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః ।

ప్రణవః సర్వవేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు ॥ 8 ॥

రసః, అహమ్, అప్పు, కౌంతేయ, ప్రభా, అస్మి, శశిసూర్యయోః,

ప్రణవః, సర్వవేదేషు, శబ్దః, ఖే, పౌరుషమ్, నృషు ॥ 8 ॥

కౌంతేయ! = ఓ అర్జునా!

అహమ్ = నేను

అప్పు = నీటియందు

రసః = రసతన్మాత్రను

శశిసూర్యయోః = సూర్యచంద్రులయందు

ప్రభా = ప్రకాశమును

సర్వవేదేషు = వేదములన్నింటియందును

ప్రణవః = ఓంకారమును

ఖే = ఆకాశమునందు

శబ్దః = శబ్దమును

నృషు = మానవులయందు

పౌరుషమ్ = పౌరుషమును

అస్మి = ఐ యున్నాను

ఓ అర్జునా! జలములో రసతన్మాత్రను నేనే. సూర్యచంద్రులలో కాంతిని నేనే. వేదములన్నింటిలోను ఓంకారమును, ఆకాశమునందు శబ్దమును, పురుషులయందు పౌరుషమును నేనే. (8)

పుణ్యో గంధః పృథివ్యాం చ తేజశ్చాస్మి విభావసౌ ।

జీవనం సర్వభూతేషు తపశ్చాస్మి తపస్విషు ॥ 9 ॥

పుణ్యః, గంధః, పృథివ్యామ్, చ, తేజః, చ, అస్మి, విభావసౌ,

జీవనమ్, సర్వభూతేషు, తపః, చ, అస్మి, తపస్విషు ॥ 9 ॥

పృథివ్యామ్ = పృథ్వియందు

పుణ్యః, గంధః = పవిత్రమైన

గంధతన్మాత్రను

చ = మరియు

విభావసౌ = అగ్నియందు

తేజః = తేజస్సును

అస్మి = ఐ యున్నాను

చ = మరియు

సర్వభూతేషు = సమస్తప్రాణులయందు

జీవనమ్ = జీవశక్తిని (చైతన్యమును)

చ = మరియు

తపస్విషు = తాపసులయందు

తపః = తపస్సును

అస్మి = ఐ యున్నాను

పృథ్వీయందు పవిత్రగంధతన్మాత్రను, అగ్నియందు తేజస్సును, సమస్త ప్రాణులలో జీవశక్తిని (చైతన్యమును), తాపసులలో తపస్సును నేనే. (9)

బీజం మాం సర్వభూతానాం విద్ధి పార్థ సనాతనమ్ ।

బుద్ధిర్బుద్ధిమతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ॥ 10 ॥

బీజమ్, మామ్, సర్వభూతానామ్, విద్ధి, పార్థ, సనాతనమ్,

బుద్ధిః, బుద్ధిమతామ్, అస్మి, తేజః, తేజస్వినామ్, అహమ్ ॥ 10 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థా!

సర్వభూతానామ్ = సమస్తభూతములకును

సనాతనమ్ = శాశ్వతమైన

బీజమ్ = బీజముగా

మామ్ = నన్ను

విద్ధి = ఎఱుంగుము

అహమ్ = నేను

బుద్ధిమతామ్ = ప్రజ్ఞావంతులలో

బుద్ధిః = ప్రజ్ఞను

తేజస్వినామ్ = తేజోవంతులలో

తేజః = తేజస్సును

అస్మి = ఐ యున్నాను

ఓ పార్థా! సమస్త భూతములకును నన్ను సనాతన (శాశ్వత) మైన బీజముగా ఎఱుంగుము. ప్రజ్ఞావంతులలో ప్రజ్ఞను, తేజోవంతులలో తేజస్సును నేనే. (10)

బలం బలవతాం చాహం కామరాగవివర్జితమ్ ।

ధర్మావిరుద్ధో భూతేషు కామోఽస్మి భరతర్షభ ॥ 11 ॥

బలమ్, బలవతామ్, చ, అహమ్, కామరాగవివర్జితమ్,

ధర్మావిరుద్ధః, భూతేషు, కామః, అస్మి, భరతర్షభ ॥ 11 ॥

భరతర్షభ! = ఓ అర్జునా!

అహమ్ = నేను

బలవతామ్ = బలవంతులలో

కామరాగవివర్జితమ్ = కామరాగ రహితమైన

బలమ్ = బలమును

చ = మరియు

భూతేషు = సమస్తప్రాణులయందును

ధర్మావిరుద్ధః = ధర్మమునకు

విరుద్ధముకాని

(శాస్త్రానుకూలమైన)

కామః = కామమును

అస్మి = ఐ యున్నాను.

ఓ భరతశ్రేష్ఠా! బలవంతులలో కామరాగరహితమైన బలమును నేను, భూతములన్నింటియందును (సమస్తప్రాణులయందును) ధర్మమునకు విరుద్ధముగాని (శాస్త్రసమ్మతమైన) కామమును నేనే. (11)

ఈ జగత్తు అనగా ప్రాణిసముదాయము అంతయును గుణములయొక్క కార్యరూపములైన సౌత్త్విక, రాజస, తామసములు అను త్రివిధ భావములచే మోహితమగుచున్నది. కనుక, త్రిగుణములకు అతీతుడను శాశ్వతుడను ఐన నన్ను ఆప్రాణులు తెలిసికొనలేకున్నవి. (13)

దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా ।

మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే ॥ 14 ॥

దైవీ, హి, ఏషా, గుణమయీ, మమ, మాయా, దురత్యయా,

మామ్, ఏవ, యే, ప్రపద్యంతే, మాయామ్, ఏతామ్, తరంతి, తే ॥ 14 ॥

హి = ఏలననగా

ఏషా = ఈ

మమ, మాయా = నా మాయ

దైవీ = అలౌకికమైనది

గుణమయీ = త్రిగుణాత్మకమైనది

దురత్యయా = అధిగమింప
సాధ్యముకానిది

యే = ఎవరైతే

మామ్, ఏవ = కేవలము,

నిరంతరము నన్నే

ప్రపద్యంతే = భజించుచున్నారో

తే = వారు

ఏతామ్, మాయామ్ = ఈ, మాయను

తరంతి = ఉల్లంఘించి, సంసార
సముద్రమునుండి

బయటపడుదురు

నా మాయ త్రిగుణాత్మకమైనది. అలౌకికమైనది. ఇది అధిగమించుటకు సాధ్యము కానిది. కాని, కేవలము నిరంతరము నన్నే భజించువారు ఈ మాయను అధిగమించి, సంసారసముద్రము నుండి బయటపడగలరు. (14)

న మాం దుష్కృతినో మూఢాః ప్రపద్యంతే నరాధమాః ।

మాయయాపహృతజ్ఞానా ఆసురం భావమాశ్రితాః ॥ 15 ॥

న, మామ్, దుష్కృతినః, మూఢాః, ప్రపద్యంతే, నరాధమాః,

మాయయా, అపహృతజ్ఞానాః, ఆసురమ్, భావమ్, ఆశ్రితాః ॥ 15 ॥

మాయయా = మాయచేత

అపహృతజ్ఞానాః = అపహృతమైన

జ్ఞానముగల వారును

ఆసురమ్, భావమ్ = ఆసుర స్వభావమును

ఆశ్రితాః = ఆశ్రయించిన వారును

నరాధమాః = నరులలో అధములును

దుష్కృతినః = దుష్కర్మలను

ఆచరించువారును

అగు

మూఢాః = మూర్ఖులు

మామ్ = నన్ను

న, ప్రపద్యంతే = భజింపరు

మాయలో చిక్కుపడుటవలన విపరీత జ్ఞానమునకు లోనైనవారును, ఆసుర ప్రవృత్తిగలవారును, నరాధములును, మూఢులును, దుష్కర్మలను ఆచరించువారును నన్ను భజింపరు. (15)

చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోఽర్జున ।

ఆర్తః జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ ॥ 16 ॥

చతుర్విధాః, భజంతే, మామ్, జనాః, సుకృతినః, అర్జున,

ఆర్తః, జిజ్ఞాసుః, అర్థార్థీ, జ్ఞానీ, చ, భరతర్షభ ॥ 16 ॥

భరతర్షభ! = ఓ భరతశ్రేష్ఠా!

అర్జున! = అర్జునా!

సుకృతినః = శుభకర్మలను
ఆచరించువారై

అర్థార్థీ = సంపదలను
కోరువారును

ఆర్తః = (శారీరిక, మానసిక
సంతాపములకు
గురియైన) ఆర్తులును

జిజ్ఞాసుః = ఐహిక విషయములపై
ఆసక్తిని వీడి, పరమాత్మతత్త్వ
జ్ఞానమును పొందుటకు
ఇచ్చగలవారును

చ = మరియు

జ్ఞానీ = పరమాత్మ ప్రాప్తినందిన
జ్ఞానులును ఐన

చతుర్విధాః = నాలుగువిధములైన

జనాః = భక్తులు

మామ్ = నన్ను

భజంతే = భజింతురు

ఓ భరతశ్రేష్ఠా! అర్జునా! శుభకర్మలను ఆచరించుచు సుఖసంపదలను కోరుకొనువారు (అర్థార్థులు), శారీరిక మానసిక సంతాపములకు గురియైన ఆర్తులు, ఐహికవిషయములపై ఆసక్తిని వీడి పరమాత్మతత్త్వజ్ఞానమును పొందుటకు ఇచ్చగలవారు (జిజ్ఞాసువులు), పరమాత్మప్రాప్తినందిన జ్ఞానులు అను చతుర్విధ భక్తులు నన్ను భజింతురు. (16)

తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే ।

ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమ్ అహం స చ మమ ప్రియః ॥ 17 ॥

తేషామ్, జ్ఞానీ, నిత్యయుక్తః, ఏకభక్తిః, విశిష్యతే,

ప్రియః, హి, జ్ఞానినః, అత్యర్థమ్, అహమ్, సః, చ, మమ, ప్రియః ॥ 17 ॥

తేషామ్	= వారిలో	జ్ఞానినః	= యథార్థముగ
నిత్యయుక్తః	= నిరంతరమునాయందే		నాతత్త్వమును ఏకీకరించిన జ్ఞానికి
	ఏకీభావస్థితుడును	అహమ్	= నేను
ఏకభక్తిః	= అనన్యమైనభక్తిగల	అత్యర్థమ్	= అత్యంతము
		ప్రియః	= ఇష్టుడను
జ్ఞానీ	= జ్ఞానియైనవాడు	చ	= మఱియు
విశిష్యతే	= శ్రేష్ఠుడు	సః, మమ	= అతడును నాకు
హి	= ఏలనన	ప్రియః	= ఇష్టుడు

ఈ చతుర్విధభక్తులలో నిరంతరము నాయందే ఏకీభావస్థితుడై, అనన్య భక్తియుతుడైన జ్ఞాని అత్యుత్తముడు. ఏలనన, వాస్తవముగ నన్ను (నాతత్త్వమును) తెలిసికొనిన జ్ఞానికి నేను మిక్కిలి ఇష్టుడను. అతడును నాకు మిక్కిలి ఇష్టుడు. (17)

ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్ ।

ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్ ॥ 18 ॥

ఉదారాః, సర్వే, ఏవ, ఏతే, జ్ఞానీ, తు, ఆత్మా, ఏవ, మే, మతమ్,

ఆస్థితః, సః, హి, యుక్తాత్మా, మామ్, ఏవ, అనుత్తమామ్, గతిమ్ ॥ 18 ॥

ఏతే	= ఈ చతుర్విధభక్తులు	సః	= అట్టిభక్తుడు
సర్వే, ఏవ	= అందఱును	యుక్తాత్మా	= తన మనస్సును,
ఉదారాః	= ఉదారులే		బుద్ధిని నాయందే
తు	= కాని		స్థిరముగా
జ్ఞానీ	= జ్ఞానియైనవాడు		నిల్చినవాడై
	మాత్రము	అనుత్తమామ్, } గతిమ్	అత్యుత్తమ గతి
ఆత్మా, ఏవ	= (సాక్షాత్తుగా)		= స్వరూపమైన
	నా స్వరూపమే, అని	మామ్, ఏవ	= నాయందే
మే, మతమ్	= నా అభిప్రాయము	ఆస్థితః	= స్థితుడై
హి	= ఏలనన		ఉన్నవాడు

ఈ చతుర్విధభక్తులందఱును ఉదారులే. (అనగా భగవంతునియందు విశ్వాసమునుంచి, ఎల్లప్పుడును అతనినే సేవించుచు ఉండువారు.) కాని, జ్ఞానియైన వాడు నా స్వరూపమే. ఇది నా అభిప్రాయము. ఏలనన అట్టి భక్తుడు తనమనస్సును బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగా ఉంచి, నన్నే పరమప్రాప్యునిగా భావించును. ఈవిధముగా అతడు నాయందే స్థితుడు. (18)

బహునాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే ।

వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః ॥ 19 ॥

బహునామ్, జన్మనామ్, అంతే, జ్ఞానవాన్, మామ్, ప్రపద్యతే,

వాసుదేవః, సర్వమ్, ఇతి, సః, మహాత్మా, సుదుర్లభః ॥ 19 ॥

బహునామ్ = అనేకములైన

జన్మనామ్ = జన్మములయొక్క

అంతే = ఆంతమున (పదవ)

జ్ఞానవాన్ = భగవత్తత్వమును

ఎఱిగిన జ్ఞాని

సర్వమ్ = సమస్తము

వాసుదేవః } = వాసుదేవమయమే

ఇతి } = అని భావించి

మామ్ = నన్ను

ప్రపద్యతే = భజించును

సః, మహాత్మా = అట్టి మహాత్ముడు

సుదుర్లభః = లభించుట అరుదు

అనేకజన్మలపదవ జ్ఞానియైనవాడు (భగవత్తత్వమును ఎఱిగినవాడు) సర్వమూ వాసుదేవమయమే యని భావించి, నన్ను శరణుపొందును. అట్టి మహాత్ముడు లభించుట అరుదు. (19)

కామస్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః

ప్రపద్యంతే అన్యదేవతాః ।

తం తం నియమమాస్థాయ ప్రకృత్యా నియతాః స్వయా ॥ 20 ॥

కామైః, తైః, తైః, హృతజ్ఞానాః, ప్రపద్యంతే, అన్యదేవతాః,

తమ్, తమ్, నియమమ్, ఆస్థాయ, ప్రకృత్యా, నియతాః, స్వయా ॥ 20 ॥

తైః, తైః, కామైః = నానావిధములైన

ఆయా భోగవాంఛలచే

హృతజ్ఞానాః = ఆపహృతమైన

జ్ఞానముగలవారు

స్వయా, ప్రకృత్యా = తమస్వభావములచే

నియతాః = ప్రేరితులై

తమ్, తమ్, } = వారి వారి (ఆయా)

నియమమ్ } = నియమములను

ఆస్థాయ = పొటించి

అన్యదేవతాః = ఇతరదేవతలను

ప్రపద్యంతే = ఆరాధించుదురు

నానావిధములైన భోగవాంఛలలో కూరుకొనిపోయినవారి జ్ఞానము హరింప బడును. వారు తమతమస్వభావములకు అనుగుణముగా వారివారి (ఆయా) నియమములను బట్టి ఇతర దేవతలను ఆరాధించుచుందురు. (20)

యో యో యాం యాం తమం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి ।

తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్ ॥ 21 ॥

యః, యః, యామ్, యామ్, తనుమ్, భక్తః, శ్రద్ధయా, అర్చితుమ్, ఇచ్ఛతి,

తస్య, తస్య, అచలామ్, శ్రద్ధామ్, తామ్, ఏవ, విదధామి, అహమ్ || 21 ||

యః, యః, భక్తః	=	ఏయే సకామభక్తుడు	శ్రద్ధామ్	=	శ్రద్ధను
యామ్, యామ్,	}	ఏయే దేవతా	తామ్, ఏవ	=	ఆ దేవతను
తనుమ్		స్వరూపమును			గూర్చియే
శ్రద్ధయా	=	శ్రద్ధతో			(ఆ దేవతలయందే)
అర్చితుమ్	=	పూజించుటకు	అచలామ్	=	స్థిరమైనదానినిగా
ఇచ్ఛతి	=	కోరుకొనునో	అహమ్	=	నేను
తస్య తస్య	=	ఆయా భక్తుని	విదధామి	=	చేయుదును

సకామభక్తుడు ఏయేదేవతాస్వరూపములను భక్తిశ్రద్ధలతో పూజింప నిశ్చయించుకొనునో, ఆ భక్తునకు ఆయాదేవతలయందే భక్తిశ్రద్ధలను స్థిరముగా కుదురుకొనునట్లు చేయుదును. (21)

స తయా శ్రద్ధయా యుక్తః తస్యారాధనమీహతే ।

లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్ హి తాన్ || 22 ||

సః, తయా, శ్రద్ధయా, యుక్తః, తస్య, ఆరాధనమ్, ఈహతే,

లభతే, చ, తతః, కామాన్, మయా, ఏవ, విహితాన్, హి, తాన్ || 22 ||

సః	=	ఆ భక్తుడు	తతః	=	ఆ దేవతనుండి
తయా, శ్రద్ధయా	=	అట్టిశ్రద్ధతో	మయా, ఏవ	=	నా అనుగ్రహము వలననే
యుక్తః	=	కూడినవాడై	విహితాన్	=	విహితములైన
తస్య, ఆరాధనమ్	=	ఆ దేవతారాధనమునే	తాన్, కామాన్	=	ఆ భోగములను
ఈహతే	=	ఇష్టముతో చేయును	హి	=	నిస్సందేహముగా
చ	=	మఱియు	లభతే	=	పొందును

అట్టి సకామభక్తుడు తగిన భక్తిశ్రద్ధలతో ఆ దేవతనే ఆరాధించును. తత్ఫలితముగ నా అనుగ్రహమువలననే ఆ దేవతద్వారా ఆ భోగములను అతడు తప్పక పొందగలడు. (22)

అంతవత్తు ఫలం తేషాం తద్భవత్యల్పమేధసామ్ ।

దేవాన్ దేవయజో యాంతి మద్భక్తా యాంతి మామపి || 23 ||

అంతవత్, తు, ఫలమ్, తేషామ్, తత్, భవతి అల్పమేధసామ్,

దేవాన్, దేవయజః, యాంతి, మద్భక్తాః, యాంతి, మామ్, అపి || 23 ||

తు	=	అయితే	దేవయజః	=	దేవతలను
తేషామ్,	}	=		=	పూజించువారు
అల్పమేధసామ్			దేవాన్		
			యౌక్య	=	ఆ దేవతలనే
తత్, ఫలమ్	=	ఆ ఫలము	యాంతి	=	పోందుదురు
అంతవత్	=	నశ్వరము	మధ్యక్తాః	=	నా భక్తులు
భవతి	=	అగును	మామ్, అపి	=	(కడకు) నన్నే
			యాంతి	=	పోందుదురు

కాని ఈ సకామభక్తులు (అల్పబుద్ధులు) పొందెడి ఫలములు గూడ నశ్వరములు. అన్యదేవతలను పూజించువారు ఆ దేవతలనే చేరుదురు. కాని, నా భక్తులు ఏ విధముగా ఆరాధించినను (వారి వాంఛలనేగాక) చివరకు నన్నే పొందుదురు. (23)

అవ్యక్తం వ్యక్తిమాపన్నం మన్యంతే మామబుద్ధయః ।

పరం భావమజానంతో మమావ్యయమనుత్తమమ్ ॥ 24 ॥

అవ్యక్తమ్, వ్యక్తిమ్, ఆపన్నమ్, మన్యంతే, మామ్, అబుద్ధయః,

పరమ్, భావమ్, అజానంతః, మమ, అవ్యయమ్, అనుత్తమమ్ ॥ 24 ॥

మమ	=	నాయొక్క	అవ్యక్తమ్	=	ఇంద్రియములకును,
అనుత్తమమ్	=	అత్యుత్తమము		=	మనస్సునకును
అవ్యయమ్	=	శాశ్వతము ఐన		=	గోచరింపనివాడనైన
పరమ్, భావమ్	=	పరమభావమును	మామ్	=	సచ్చిదానందఘన
				=	పరమాత్ముడనైన నన్ను
అబుద్ధయః	=	బుద్ధిహీనులు	వ్యక్తిమ్,	}	= సామాన్యవ్యక్తినిగా
అజానంతః	=	ఎఱుంగనివారై	ఆపన్నమ్		
			మన్యంతే	=	తలంచెదరు

నేను శాశ్వతుడను. సర్వోత్తముడను, ఇంద్రియములకును, మనస్సునకును గోచరింపనివాడను. నా పరమభావమును బుద్ధిహీనులు గ్రహింపక, ఇట్టి సచ్చిదానందఘనపరమాత్ముడనైన నన్ను సాధారణమనుష్యునిగా అనగా - జననమరణచక్రములోబడి పరిభ్రమించు వానినిగా తలంచెదరు. (24)

నాహం ప్రకాశః పర్వస్య యోగమాయాపమావృతః ।

మూఢోఽయం నాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమ్ ॥ 25 ॥

న, అహమ్, ప్రకాశః, సర్వస్య, యోగమాయాసమావృతః,
మూఢః, అయమ్, న, అభిజానాతి, లోకః, మామ్, అజమ్, అవ్యయమ్ ॥ 25 ॥

యోగమాయా-	నా యోగమాయచే	మూఢః, లోకః = మూఢలోకము
సమావృతః	= కప్పబడినవాడనై	(అజ్ఞానులు)
అహమ్	= నేను	మామ్ = నన్ను
సర్వస్య	= ప్రతివ్యక్తికిని	అజమ్ = జన్మరహితునిగా
ప్రకాశః, న	= ప్రత్యక్షముగా	అవ్యయమ్ = శాశ్వతునిగా
	గోచరించువాడను కాను	న, అభిజానాతి = తెలిసికొనలేదు
అయమ్	= ఈ	(తెలిసికొనలేరు)

నా యోగమాయచేకప్పబడిన నేను అందరికిని గోచరింపను. కనుక, అజ్ఞానులు నన్ను జన్మరహితునిగా, శాశ్వతునిగా, పరమేశ్వరునిగా తెలిసికొనలేరు. (అనగా నన్ను జనన మరణములకు లోనగువానినిగా తలంతురు) (25)

వేదాహం సమతీతాని వర్తమానాని చార్జున ।

భవిష్యాణి చ భూతాని మాం తు వేద న కశ్చన ॥ 26 ॥

వేద, అహమ్, సమతీతాని, వర్తమానాని, చ, అర్జున,

భవిష్యాణి, చ, భూతాని, మామ్, తు, వేద, న, కశ్చన ॥ 26 ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	భూతాని	= ప్రాణులనన్నింటిని గూర్చి
సమతీతాని	= గతించిపోయినట్టివియు	అహమ్	= నేను
చ	= మరియు	వేద	= ఎఱుంగుదును
వర్తమానాని	= ప్రస్తుత కాలమునందు	తు	= అయితే
	ఉన్నట్టివియు	మామ్	= నన్ను
చ	= మరియు	కశ్చన	= నాయందు శ్రద్ధలేనివాడు
భవిష్యాణి	= రాబోవుకాలమున		ఎవ్వడును
	జన్మించునట్టివియు ఐన	న వేద	= ఎఱుంగడు

ఓ అర్జునా! గతకాలమునకు చెందినట్టివియు, వర్తమాన (ప్రస్తుత) కాలము నందున్నట్టివియు, ఐన చరాచర ప్రాణులన్నింటిని నేను ఎఱుగుదును. అంతేకాదు, రాబోవుకాలమున ప్రభవించు (జన్మించు) ప్రాణులనుగూర్చియు నేను ఎఱుగుదును. కాని, నాయందు భక్తిశ్రద్ధలుగలవారుతప్ప వేరెవ్వరును నన్ను ఎఱుగజాలరు. (26)

ఇచ్చాద్వేషసముత్తేన ద్వంద్వమోహేన భారత ।
 సర్వభూతాని సమ్మోహం సర్గే యాంతి పరంతప ॥ 27 ॥
 ఇచ్చాద్వేషసముత్తేన, ద్వంద్వమోహేన, భారత,
 సర్వభూతాని, సమ్మోహమ్, సర్గే, యాంతి, పరంతప ॥ 27 ॥

భారత!	=	ఓ భరతవంశీ!	సర్వభూతాని	=	సమస్తప్రాణులును
పరంతప!	=	ఓ అర్జునా!	సమ్మోహమ్	=	అంతులేని
సర్గే	=	(ఈ) జగత్తునందు	వ్యామోహమును		
ఇచ్చాద్వేషసముత్తేన	=	రాగద్వేషములవలన కలిగిన			
ద్వంద్వ- మోహేన	}	సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వముల	యాంతి	=	పొందుచున్నవి
		ప్రభావమున మోహ కారణముగ			

భరతవంశీ! ఓ అర్జునా! జగత్తునందు ప్రాణులన్నియును రాగద్వేషముల వలన కలిగిన సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వముల ప్రభావమున అంతులేని మోహముతో పడిపోవుచున్నవి. (27)

యేషాం త్వంతగతం పాపం జనానాం పుణ్యకర్మణామ్ ।

తే ద్వంద్వమోహనిర్ముక్తా భజంతే మాం దృఢవ్రతాః ॥ 28 ॥

యేషామ్, తు, అంతగతమ్, పాపమ్, జనానామ్, పుణ్యకర్మణామ్,

తే, ద్వంద్వమోహనిర్ముక్తాః, భజంతే, మామ్, దృఢవ్రతాః ॥ 28 ॥

తు	=	కాని	ద్వంద్వ మోహ	}	=	రాగద్వేషజనితములైన
పుణ్య- కర్మణామ్	}	నిష్కామభావముతో	నిర్ముక్తాః		=	సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వ రూపమోహముల నుండి
యేషామ్, జనానామ్		}	పుణ్యకర్మలను ఆచరించు			విముక్తులై
పాపమ్	=		ఏ పురుషులయొక్క	దృఢవ్రతాః	=	దృఢనిశ్చయము గలవారై
అంతగతమ్	=	నశించిపోవునో	మామ్	=	నన్ను	
తే	=	అట్టివారు (అట్టిభక్తులు)	భజంతే	=	భజింతురు	

కాని, నిష్కామభావముతో పుణ్యకర్మలను ఆచరించు పురుషులపాపములు రూపుమాసిపోవును(నశించును). అట్టివారు రాగద్వేషజనితములైన సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వ రూపమోహములనుండి విముక్తులయ్యెదరు. దృఢనిశ్చయముగల్గిన అట్టి భక్తులు అన్నివిధముల నన్నే భజింతురు. (28)

జరామరణమోక్షాయ మామాశ్రిత్య యతంతి యే ।

తే బ్రహ్మ తద్విదుః కృత్స్నమ్ అధ్యాత్మం కర్మ చాఖిలమ్ ॥ 29 ॥

జరామరణమోక్షాయ, మామ్, ఆశ్రిత్య, యతంతి, యే,

తే, బ్రహ్మ, తత్, విదుః, కృత్స్నమ్, అధ్యాత్మమ్, కర్మ, చ, అఖిలమ్ ॥ 29 ॥

యే	= ఏ పురుషులు	తే	= వారు (ఆపురుషులు)
మామ్	= నన్ను	తత్, బ్రహ్మ	= ఆ పరబ్రహ్మను
ఆశ్రిత్య	= ఆశ్రయించి (శరణుపొంది)	కృత్స్నమ్, } అధ్యాత్మమ్ }	= సంపూర్ణమైన అధ్యాత్మమును
జరామరణ- } మోక్షాయ }	= జరామరణములనుండి = విముక్తికై	చ	= మరియు
యతంతి	= ప్రయత్నింతురో	అఖిలమ్, కర్మ	= సంపూర్ణ కర్మమును
		విదుః	= తెలిసికొందురు

నన్ను శరణుపొంది జరామరణవిముక్తికై ప్రయత్నించు పురుషులు ఆ పరబ్రహ్మను, సమస్త - అధ్యాత్మమును, సంపూర్ణ కర్మను తెలిసికొందురు. (29)

సాధిభూతాధిదైవం మాం సాధియజ్ఞం చ యే విదుః ।

ప్రయాణకాలేఽపి చ మాం తే విదుర్యుక్తచేతసః ॥ 30 ॥

సాధిభూతాధిదైవమ్, మామ్, సాధియజ్ఞమ్, చ, యే, విదుః,

ప్రయాణకాలే, అపి, చ, మామ్, తే, విదుః, యుక్తచేతసః ॥ 30 ॥

యే	= ఏ పురుషులు		= ఆత్మరూపుడనైయున్న)
సాధిభూతాధి- } దైవమ్ }	= అధిభూత - = అధిదైవములతో	మామ్	= నన్ను
చ	= మరియు	ప్రయాణకాలే, } అపి }	= ప్రయాణకాలము నందైనను
సాధియజ్ఞమ్	= అధియజ్ఞముతో గూడిన (అందఱికినీ		(అవసానసమయమున వైనను)

విదుః ⁽¹⁾	= ఎఱుంగుదురో	మామ్, చ	= నన్నే
తే	= వారు (ఆ పురుషులు)	విదుః	= ఎఱుంగుదురు
యుక్తచేతనః	= నిశ్చలబుద్ధిగలవారై		(పొందుదురు)

అధిభూత, అధిదైవ, అధియజ్ఞములతోపాటు అందరికినీ ఆత్మరూపుడనైన నన్ను అంత్యకాలమునందైనను తెలిసికొనువారు నిశ్చలబుద్ధితో నన్నే చేరుదురు. (30)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతానూపనిషత్పు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే జ్ఞాన విజ్ఞాన యోగో నామ పంచమోఽధ్యాయః ॥ ౭ ॥

1. ఆవిరి, మేమము, ఎండ, నీరు, మంచు - ఇవి ఆన్వీయును విలస్వరూపములు అట్లే అధిభూత, అధిదైవ, అధియజ్ఞులు ఆన్వీయును వాసుదేవ స్వరూపములు అను ఈ విషయములను ఎఱిగినవారు.

॥ ఓం శ్రీసరమాత్మనే నమః ॥

అథ అష్టమోఽధ్యాయః - అక్షరబ్రహ్మయోగః

(ఎనిమిదవ అధ్యాయము-అక్షరబ్రహ్మయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 7వ శ్లోకమువఱకు) బ్రహ్మ, అధ్యాత్మము, కర్మ మొదలగు విషయములనుగూర్చి అర్జునుని 7 ప్రశ్నలు-వాటికి సమాధానములు- (8 నుండి 22 వఱకు) భక్తియోగవిషయము - (23 నుండి 28 వఱకు) శుక్లకష్టమార్గములవివరణము.]

అర్జున ఉవాచ

కిం తద్రూపా కిమధ్యాత్మం కిం కర్మ పురుషోత్తమ ।

అధిభూతం చ కిం ప్రోక్తమ్ అధిదైవం కిముచ్యతే ॥ 1 ॥

కిమ్, తత్, బ్రహ్మ, కిమ్, అధ్యాత్మమ్, కిమ్, కర్మ, పురుషోత్తమ,

అధిభూతమ్, చ, కిమ్, ప్రోక్తమ్, అధిదైవమ్, కిమ్, ఉచ్యతే ॥ 1 ॥

పురుషోత్తమా! = ఓ పురుషోత్తమా!

తత్ = ఆ

బ్రహ్మ = బ్రహ్మము అనగా

కిమ్ = ఏమి?

అధ్యాత్మమ్ = అధ్యాత్మము-అనగా

కిమ్ = ఏమి?

కర్మ = కర్మ అనగా

కిమ్ = ఏమి

అధిభూతమ్ = అధిభూతము-అని

కిమ్, ప్రోక్తమ్ = ఏది చెప్పబడినది

చ = మరియు

అధిదైవమ్ = అధిదైవము-అని

కిమ్, ఉచ్యతే = ఏది చెప్పబడును?

అర్జునుడు పలికెను- ఓపురుషోత్తమా! బ్రహ్మ-అనగానేమి? అధ్యాత్మము అనగానేమి? కర్మఅనగా నేమి? అధిభూతము అని దేనికి పేరు? అధిదైవము అని దేనిని అందురు. (1)

అధియజ్ఞః కథం కోఽత్ర దేహేఽస్మిన్ మధుసూదన ।

ప్రయాణకాలే చ కథం జ్ఞేయోఽసి నియతాత్మభిః ॥ 2 ॥

అధియజ్ఞః, కథమ్, కః, అత్ర, దేహే, అస్మిన్, మధుసూదన,

ప్రయాణకాలే, చ, కథమ్, జ్ఞేయః, అసి, నియతాత్మభిః ॥ 2 ॥

మధుసూదన! = ఓ మధుసూదనా!

అత్ర = ఇచట

అధియజ్ఞః = అధియజ్ఞము అనగా

కః = ఏమి?

అస్మిన్	= ఈ	నియతాత్మభిః	= మనస్సును పరమాత్ముని
దేహీ	= దేహమునందు		యందు లగ్నము చేసిన
కథమ్	= (అది)		యోగులచే
	ఎట్లుండును?	కథమ్	= ఎట్లు
చ	= మఱియు	జ్ఞేయః, అసి	= (నీవు) తెలిసికొన
ప్రయాణకాలే	= అంత్యకాలమున		బడుదువు.

ఓ మధుసూదనా! 'అధియజ్ఞము' అనగానేమి? ఆ అధియజ్ఞము ఈ శరీరమునందు ఎట్లుండును? అంత్యకాలమున మనస్సును పరమాత్మయందు లగ్నముచేసిన యోగులు నిన్నెట్లుతెలిసికొనగలరు? (2)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

అక్షరం బ్రహ్మ పరమం స్వభావోఽధ్యాత్మముచ్యతే ।

భూతభావోద్భవకరో విసర్గః కర్మసంజ్ఞితః ॥ 3 ॥

అక్షరమ్, బ్రహ్మ, పరమమ్, స్వభావః, అధ్యాత్మమ్, ఉచ్యతే,
భూతభావోద్భవకరః, విసర్గః, కర్మసంజ్ఞితః ॥ 3 ॥

పరమమ్	= సర్వశ్రేష్ఠుడైన	ఉచ్యతే	= చెప్పబడును
అక్షరమ్	= శాశ్వతుడైన,	భూత-	} = సకల ప్రాణుల ఉత్పత్తి
	పురుషోత్తముని	భావోద్భవకరః	
బ్రహ్మ	= బ్రహ్మము అని అందురు		= అభ్యుదయములకు
స్వభావః	= స్వస్వరూపము		కారణమైన
	అనగా జీవాత్మ	విసర్గః	= త్యాగ (స్పృష్టించు)
అధ్యాత్మమ్	= అధ్యాత్మము-అని		క్రియయే
		'కర్మ' సంజ్ఞితః	= 'కర్మ'యనబడును

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - బ్రహ్మమనగా సర్వశ్రేష్ఠుడు, శాశ్వతుడు. అధ్యాత్మము అనగా స్వస్వరూపము అనగా జీవాత్మ, పరమాత్మయందు లీనమైన సకల భూతములను బహిర్గతమొనర్చి, వాటి ఉత్పత్తి- అభ్యుదయములకు కారణమైన చేష్టను అనగా- స్పృష్ట్యాదికర్మలను కర్మయందురు. (3)

అధిభూతం క్షరో భావః పురుషశ్చాధిదైవతమ్ ।

అధియజ్ఞోఽహమేవాత్ర దేహీ దేహభృతాం వర ॥ 4 ॥

అధిభూతమ్,	క్షరః,	భావః,	పురుషః,	చ,	అధిదైవతమ్,		
అధియజ్ఞః,	అహమ్,	ఏవ,	అత్ర,	దేహే,	దేహభృతామ్,	వర ॥ 4 ॥	
దేహభృతామ్	}	=	దేహధారులలో	}	అధిదైవతమ్	= అధిదైవము	
వర!					చ	= మఱియు	
భావః, క్షరః	= ఉత్పత్తి, వినాశశీలములైన			అత్ర, దేహే	= ఈ దేహము(ల)లో		
	పదార్థములన్నియును				అంతర్యామిగానున్న		
అధిభూతమ్	= అధిభూతములు						
	అనబడును			అహమ్, ఏవ	= నేనే (వాసుదేవుడనే)		
పురుషః ⁽¹⁾	= హిరణ్యయుడైన పురుషుడు			అధియజ్ఞః	= అధియజ్ఞమును		

ఉత్పత్తి వినాశశీలములైన పదార్థములు అన్నియును అధిభూతములు అనబడును. హిరణ్యయుడైన పురుషుడు అధిదైవము - దేహధారులలో శ్రేష్ఠుడైన ఓ అర్జునా! ఈ శరీరములలో అంతర్యామిగా ఉన్న నేనే - వాసుదేవుడనే అధియజ్ఞమును. (4)

అంతకాలే చ మామేవ స్మరన్ ముక్త్యా కలేవరమ్ ।

యః ప్రయాతి స మద్భావం యాతి నాస్త్వత్ర సంశయః ॥ 5 ॥

అంతకాలే, చ, మామ్, ఏవ, స్మరన్, ముక్త్యా, కలేవరమ్,

యః, ప్రయాతి, సః, మద్భావమ్, యాతి, న, అస్తి, అత్ర, సంశయః ॥ 5 ॥

యః	=	ఎవడు	సః	=	ఆపురుషుడు
అంతకాలే, చ	=	అంత్యకాలమునందును	మద్భావమ్	=	నాస్వరూపమునే
మామ్, ఏవ	=	నన్నే			(నన్నే)
స్మరన్	=	స్మరించుచు	యాతి	=	పొందును
కలేవరమ్	=	శరీరమును	అత్ర	=	ఈ విషయమున
ముక్త్యా	=	వీడి	సంశయః	=	సందేహము
ప్రయాతి	=	పోవునో	న, అస్తి	=	లేదు

అంత్యకాలమునందైనను నన్నే స్మరించుచు దేహత్వాగమును చేసినవాడు నన్నే (నాస్వరూపమునే) పొందును. ఇందేమాత్రముగూడ సందేహము లేదు. (5)

1. శాస్త్రములయందు ఇతడు సూత్రాత్మ, హిరణ్యగర్భుడు, ప్రజాపతి, బ్రహ్మ, మొదలగు పేర్లతో పేర్కొనబడెను.

యం యం వాపి స్మరన్ భావం త్యజత్యంతే కలేవరమ్ ।

తం తమేవైతి కౌంతేయ సదా తద్భావభావితః ॥ 6 ॥

యమ్, యమ్, వా, అపి, స్మరన్, భావమ్, త్యజతి, అంతే, కలేవరమ్,

తమ్, తమ్, ఏవ, ఏతి, కౌంతేయ, సదా, తద్భావభావితః ॥ 6 ॥

కౌంతేయా! = ఓ కుంతీసుతా!

అంతే = (ఏమనుష్యుడు)

అంత్యకాలమునందు

యమ్, యమ్ = ఏయే

భావమ్, వా, అపి = భావము(ల)ను

స్మరన్ = స్మరించుచు

కలేవరమ్ = శరీరమును

త్యజతి = త్యజించునో

తమ్, తమ్, } = ఆయా

ఏవ } = స్వరూపములనే

ఏతి = పొందును

సదా = (ఏలనన) నిరంతరము

తద్భావభావితః = (అతడు) ఆభావములచే

ప్రభావితుడు అగును

కౌంతేయా! మనుష్యుడు అవసానదశయందు ఏవీభావములను స్మరించుచు దేహత్యాగము చేయునో, అతడు మఱుజన్మలో ఆయాస్వరూపములనే పొందును. ఏలనన, సర్వదా అతడు దానినే స్మరించుచుండెను. (6)

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్య చ ।

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః మామేవైష్యస్యసంశయమ్ ॥ 7 ॥

తస్మాత్, సర్వేషు, కాలేషు, మామ్, అనుస్మర, యుధ్య, చ,

మయి, అర్పితమనోబుద్ధిః, మామ్, ఏవ, ఏష్యసి, అసంశయమ్ ॥ 7 ॥

తస్మాత్ = అందువలన (ఓ అర్జునా!)

సర్వేషు = సమస్తమైన

కాలేషు = కాలములయందును

మామ్ = నన్ను

అనుస్మర = స్మరించుచుండుము

చ = మరియు

యుధ్య = యుద్ధమును చేయుము

మయి = నాయందే

అర్పిత- } = మనస్సును, బుద్ధిని

మనోబుద్ధిః } = నిమగ్నమొనర్చిన వాడవై

అసంశయమ్ = నిస్సందేహముగా

మామ్, ఏవ = నన్నే

ఏష్యసి = పొందగలవు

కావున, ఓ అర్జునా! నీవు సర్వదా నన్నే స్మరించుచుండుము. యుద్ధమును(కర్తవ్యకర్మను) కూడ చేయుము. ఈవిధముగా నీ మనోబుద్ధులను నాయందే నిల్పియున్నచో నిజముగా (నిస్సందేహముగా) నన్నే పొందెదవు. (7)

అభ్యాసయోగయుక్తేన చేతసా నాన్యగామినా ।

పరమం పురుషం దివ్యం యాతి పార్థానుచింతయన్ ॥ 8 ॥

అభ్యాసయోగయుక్తేన, చేతసా, న, అన్యగామినా,
పరమమ్, పురుషమ్, దివ్యమ్, యాతి, పార్థ, అనుచింతయన్ ॥ 8 ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	చేతసా	= మనస్సుతో
అభ్యాసయోగ-	పరమేశ్వరుని	(పురుషః	= మనుష్యుడు)
యుక్తేన	= ధ్యానయోగసాధనయందే	అనుచింతయన్	= అనుక్షణము స్మరించుచు
	నిమగ్నమైన	పరమమ్	= సర్వశ్రేష్ఠుడైన
న, అన్యగామినా	= మఱియొక విషయమునే	దివ్యమ్, పురుషమ్	= ఆపురుషోత్తముని
	చింతింపనట్టి	యాతి	= పొందును

మనస్సును ఎఱు పోసీయక (వేరే ధ్యాన ఏ మాత్రమూ లేకుండ) నిరంతరము పరమేశ్వరునిధ్యానరూపయోగమునే సాధనచేయు మనుష్యుడు దివ్యపురుషుడైన పరమాత్మనే చేరును. (8)

కవిం పురాణమనుశాసితారమ్

అణోరణీయాంసమనుస్మరేద్యః ।

సర్వస్య ధాతారమచింత్యరూపమ్

ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ॥ 9 ॥

కవిమ్, పురాణమ్, అనుశాసితారమ్, అణోః, అణీయాంసమ్, అనుస్మరేత్, యః,

సర్వస్య, ధాతారమ్, అచింత్యరూపమ్, ఆదిత్యవర్ణమ్, తమసః, పరస్తాత్ ॥ 9 ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	అచింత్యరూపమ్	= అచింత్యరూపుడును
కవిమ్	= సర్వజ్ఞుడును	ఆదిత్యవర్ణమ్	= సూర్యుని వలె నిత్యచేతన
పురాణమ్	= ఆనాదియు		ప్రకాశరూపుడును
అనుశాసితారమ్ ⁽¹⁾	= ఆందఱిని	తమసః,	} = అజ్ఞానమును పారద్రోలు
	శాసించువాడును	పరస్తాత్	
అణోః	= అణుపుకంటెను		సచ్చిదానంద
అణీయాంసమ్	= సూక్ష్మమైనవాడును		ఘనపరమాత్మను
సర్వస్య,	} = సకలప్రాణులను	అనుస్మరేత్	= అనుక్షణము
ధాతారమ్			స్మరించునో.....

1. అంతర్యామి రూపముతో సర్వప్రాణుల పుభాశుభకర్మలను అనుసరించి శాసించువాడు

సర్వజ్ఞుడును, సనాతనుడును, అందరిని శాసించువాడును, అణువుకంటెను సూక్ష్మమైనవాడును, అందరిని పోషించువాడును, అచింత్య రూపుడును, సూర్యుని వలె నిత్యచేతన ప్రకాశరూపుడును, ఆజ్ఞానాంధకారమును పారద్రోలువాడును ఐన సచ్చిదానంద ఘనపరమేశ్వరుని స్మరించువాడగు.... (9)

ప్రయాణకాలే

మనసాచలేన

భక్త్యా

యుక్తో

యోగబలేన

చైవ ।

భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణమావేశ్య సమ్యక్

స తం పరం పురుషముపైతి దివ్యమ్ ॥ 10 ॥

ప్రయాణకాలే, మనసా, అచలేన, భక్త్యా, యుక్తో, యోగబలేన, చ, ఏవ,

భ్రువోః, మధ్యే, ప్రాణమ్, ఆవేశ్య, సమ్యక్, సః, తమ్, పరమ్, పురుషమ్, ఉపైతి, దివ్యమ్ ॥ 10 ॥

సః = అట్టి
భక్త్యా, యుక్తో = భక్తిగలపురుషుడు
ప్రయాణకాలే = అంత్యకాలమున
యోగబలేన = యోగబలముచే
భ్రువోః, మధ్యే = భ్రూమధ్య
ప్రదేశమున
ప్రాణమ్ = ప్రాణమును
సమ్యక్ = చక్కగా
ఆవేశ్య = నిలిపి

చ = మఱియు
అచలేన = నిశ్చలమైన
మనసా = మనస్సుతో
(స్మరన్) = (స్మరించుచు)
తమ్ = ఆ
దివ్యమ్ = దివ్యుడును
పరమ్, పురుషమ్, ఏవ } = పరమపురుషుడును
ఉపైతి = ఐన పరమాత్మనే పొందు(చేరు)ను

అట్టి పరమభక్తుడు అంత్యకాలమునందు యోగబలము చేత భ్రుకుటీ మధ్యమున ప్రాణములను స్థిరముగా నిల్పి, నిశ్చలమైన మనస్సుతో స్మరించుచు దివ్యస్వరూపుడును, పరమపురుషుడును ఐన పరమాత్మనే చేరును. (10)

యదక్షరం

వేదవిదో

వదంతి

విశంతి

యద్యతయో

వీతరాగాః ।

యదిచ్ఛంతో బ్రహ్మచర్యం చరంతి

తత్తే

పదం

సంగ్రహేణ

ప్రవక్ష్యే ॥ 11 ॥

యత్, అక్షరమ్, వేదవిదః, వదంతి, విశంతి, యత్, యతయః వీతరాగాః,

యత్, ఇచ్ఛంతః, బ్రహ్మచర్యమ్, చరంతి, తత్, తే, పదమ్, సంగ్రహేణ, ప్రవక్ష్యే ॥ 11 ॥

వేదవిదః	=	వేదవిదులైన	ఇచ్చంతః	=	కోరుకొనువారై
		విద్వాంసులు			బ్రహ్మచారులు
యత్	=	ఏ సచ్చిదానందమన	బ్రహ్మచర్యమ్	=	బ్రహ్మచర్య
		పరమాత్మను			వ్రతమును
అక్షరమ్	=	శాశ్వతునిగా	చరంతి	=	ఆచరించుచున్నారో
పదంతి	=	చెప్పుదురో	తత్	=	అట్టి
వీతరాగాః	=	ఆసక్తిరహితులైన	పదమ్	=	పరమపదమును
యతయః	=	యత్నశీలులైన			గూర్చి
		సన్న్యాసులు	తే	=	నీకు
యత్	=	ఏపరమపదమును	సంగ్రహేణ	=	సంక్షిప్తముగా
విశంతి	=	ప్రవేశించుచున్నారో	ప్రవక్ష్యే	=	చెప్పెదను
యత్	=	ఏ పరమపదమును			

వేదవిదులైన విద్వాంసులు ఆ సచ్చిదానందమనపరమాత్మను శాశ్వతుడు (అక్షరుడు) అని ప్రస్తుతింతురు. ఆసక్తిరహితులై యత్నశీలులైన సన్న్యాసులు ఆ పరమపదమునందే ప్రవేశింతురు. ఆ పరమపదమును కోరియే బ్రహ్మచారులు బ్రహ్మచర్య వ్రతమును ఆచరింతురు. అట్టి పరమపదమునుగూర్చి సంక్షిప్తముగా నేను నీకు వివరింతును. (11)

సర్వద్వారాణి సంయమ్య మనో హృది నిరుధ్య చ ।

మూర్ఖ్యాధాయాత్మనః ప్రాణమ్ ఆస్థితో యోగధారణామ్ ॥ 12 ॥

ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాహరన్ మామనుస్మరన్ ।

యః ప్రయాతి త్యజన్ దేహం స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥ 13 ॥

సర్వద్వారాణి, సంయమ్య, మనః, హృది, నిరుధ్య, చ,
మూర్ఖి, ఆధాయ, ఆత్మనః, ప్రాణమ్, ఆస్థితః, యోగధారణామ్ ॥ 12 ॥

ఓమ్, ఇతి, ఏకాక్షరమ్, బ్రహ్మ, వ్యాహరన్, మామ్, అనుస్మరన్,
యః, ప్రయాతి, త్యజన్, దేహమ్, సః, యాతి, పరమామ్, గతిమ్ ॥ 13 ॥

సర్వద్వారాణి	=	సర్వేంద్రియములను	నిరుధ్య	=	స్థిరమొనర్చి
సంయమ్య	=	నిగ్రహించి	ప్రాణమ్	=	(అట్లు వశమైనమనస్సు
చ	=	అట్లే			ద్వారా) ప్రాణమును
మనః	=	మనస్సును	మూర్ఖి	=	మూర్ఖస్థానము
హృది	=	హృదయమునందు			(సహస్రారము) నందు

ఆధాయ	=	స్థిరముగా ఉంచి
ఆత్మనః	=	పరమాత్మ యొక్క
యోగధారణామ్	=	ధ్యానమునందే
ఆస్థితః	=	నిమగ్నుడై
యః	=	ఏపురుషుడు
ఓమ్, ఇతి	=	'ఓమ్' అను
ఏకాక్షరమ్	}	ఏకాక్షరరూప
బ్రహ్మ		బ్రహ్మమును
వ్యాహరన్	=	ఉచ్చరించుచు

మామ్	=	నిర్గుణ
	=	పరబ్రహ్మనైన
	=	నన్ను
అనుస్మరన్	=	చింతనచేయుచు
దేహమ్	=	శరీరమును
త్యజన్	=	త్యజించుచు
ప్రయాతి	=	వెళ్ళిపోవుచున్నాడో
సః	=	ఆపురుషుడు
పరమామ్, గతిమ్	=	పరమగతిని
యాతి	=	పొందును

సర్వేంద్రియములను నిగ్రహించి, మనస్సును హృదయమునందే స్థిరముగా నిలిపి, అట్లు వశమైన మనస్సుద్వారా ప్రాణములను మూర్ధస్థానమునందు (సహస్రారమునందు) స్థిరమొనర్చి, పరమాత్మధ్యానమునందే నిమగ్నుడై, అక్షర బ్రహ్మస్వరూపమైన ఓంకారమును ఉచ్చరించుచు, ఆ ఓంకారమునకు అర్థస్వరూపుడను, నిర్గుణబ్రహ్మను ఐన నన్ను చింతించుచు దేహత్యాగ మొనర్చువాడు పరమగతిని (మోక్షమును) పొందును. (12,13)

అనన్యచేతాః సతతం యో మాం స్మరతి నిత్యశః ।

తస్యాహం సులభః పార్థ నిత్యయుక్తస్య యోగివః ॥ 14 ॥

అనన్యచేతాః, సతతమ్, యః, మామ్, స్మరతి, నిత్యశః,

తస్య, అహమ్, సులభః, పార్థ, నిత్యయుక్తస్య, యోగివః ॥ 14 ॥

పార్థ!	=	ఓపార్థా!
యః	=	ఏయోగి
(మయి)	=	(నాయందు)
అనన్యచేతాః	=	అనన్యచిత్తుడై
నిత్యశః	=	సర్వదా
సతతమ్	=	నిరంతరము
మామ్	=	పురుషోత్తముడ
	=	నైననన్ను

స్మరతి	=	స్మరించునో
తస్య	=	ఆ
నిత్యయుక్తస్య	=	సంతతము
	=	మత్పరాయణుడైన
యోగివః	=	యోగికి
అహమ్	=	నేను
సులభః	=	సులభుడను
	=	(సులభముగా లభింతును)

పార్థా! నిత్యము నిరంతరము అనన్యభావముతో చిత్తమును నాయందే నిలిపి, పురుషోత్తముడనైన నన్నే స్మరించుచు, సంతతము మత్పరాయణుడైన యోగికి నేను సులభుడను. అనగా అతనికి సహజముగనే నేను లభింతును. (14)

మాముపేత్య పునర్జన్మ దుఃఖాలయమశాశ్వతమ్ ।

నాఘ్నువంతి మహాత్మానః సంసిద్ధిం పరమాం గతాః ॥ 15 ॥

మామ్, ఉపేత్య, పునర్జన్మ, దుఃఖాలయమ్, అశాశ్వతమ్,

న, ఆఘ్నువంతి, మహాత్మానః, సంసిద్ధిమ్, పరమామ్, గతాః ॥ 15 ॥

పరమామ్ = అత్యుత్తమమైన

సంసిద్ధిమ్ = సిద్ధిని

గతాః = పొందినట్టి

మహాత్మానః = మహాత్ములు

మామ్ = నన్ను

ఉపేత్య = పొంది (పొందిన పిమ్మట)

దుఃఖాలయమ్ = దుఃఖములకు నిలయమైన

అశాశ్వతమ్ = క్షణభంగురమైన

పునర్జన్మ = పునర్జన్మను

న, ఆఘ్నువంతి = పొందనే పొందరు

పరమసిద్ధిని పొందిన మహాత్ములు నన్ను చేరిన పిదప, దుఃఖములకు నిలయమైన, క్షణభంగురమైన పునర్జన్మను పొందరు. (15)

ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః

పునరావర్తినోఽర్జున ।

మాముపేత్య తు కౌంతేయ పునర్జన్మ న విద్యతే ॥ 16 ॥

ఆబ్రహ్మభువనాత్, లోకాః, పునరావర్తినః, అర్జున,

మామ్, ఉపేత్య, తు, కౌంతేయ, పునర్జన్మ, న, విద్యతే ॥ 16 ॥

అర్జున! = ఓ అర్జునా!

ఆబ్రహ్మ- }
భువనాత్ } = బ్రహ్మలోక
                  = పర్యంతముగల

లోకాః = సమస్తలోకములును

పునరావర్తినః⁽¹⁾ = పునరావృత్తములు

తు, కౌంతేయ! = అయితే ఓ అర్జునా!

మామ్ = నన్ను

ఉపేత్య = పొందుట వలన

పునర్జన్మ = పునర్జన్మ

న, విద్యతే = ఉండదు

అర్జునా! బ్రహ్మలోకపర్యంతము ఉన్న సమస్తలోకములును పునరావృత్తములు. కౌంతేయా! (ఈలోకములన్నియును కాలమునకు పరిమితమైనవి. కాని నేను కాలాతీతుడను) కనుక, నన్ను చేరినవానికి పునర్జన్మ యుండదు. (16)

1. వీనిని పొంది, మఱల ఈ లోకమునకు తిరిగి రావలసిన యుండును

సహస్రయుగపర్యంతమ్ అహర్యద్భహ్మణో విదుః ।

రాత్రిం యుగసహస్రాంతాం తేఽహోరాత్రవిదో జనాః ॥ 17 ॥

సహస్రయుగపర్యంతమ్, అహః, యత్, బ్రహ్మణః, విదుః,

రాత్రిమ్, యుగసహస్రాంతామ్, తే, అహోరాత్రవిదః, జనాః ॥ 17 ॥

యత్ = ఏది
సహస్రయుగ } = వేయినతుర్యగముల
పర్యంతమ్ } = కాలము
బ్రహ్మణః = బ్రహ్మకు
అహః = పగలు-అనియు
(యామ్) = ఏది
యుగసహ } = అట్టి వేయి
స్రాంతామ్ } = చతుర్యగముల
కాలమును

రాత్రిమ్ = 'రాత్రి' నిగాను
(యే) = ఏ పురుషులు
విదుః⁽¹⁾ = ఎఱుంగుదురో
తే, జనాః = అట్టి
యోగులు

అహోరాత్రవిదః = కాలతత్త్వమును
నిజముగా
నెఱిగినవారు

వేయి చతుర్యగముల కాలము బ్రహ్మకు ఒక 'పగలు' అనియు, అంతేకాలము ఆ బ్రహ్మకు ఒక 'రాత్రి' యనియు తెలిసిన యోగులు కాలతత్త్వమును నిజముగా ఎఱిగినవారు. (17)

అవ్యక్తాద్వ్యక్తయః సర్వాః ప్రభవంత్యహరాగమే ।

రాత్ర్యాగమే ప్రళీయంతే తత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే ॥ 18 ॥

అవ్యక్తాత్, వ్యక్తయః, సర్వాః, ప్రభవంతి, అహరాగమే,

రాత్ర్యాగమే ప్రళీయంతే, తత్ర, ఏవ, అవ్యక్తసంజ్ఞకే ॥ 18 ॥

సర్వాః, } = చరాచర
వ్యక్తయః } = ప్రాణులన్నియును
అహరాగమే = బ్రహ్మయొక్క
పగటికాలము
ప్రారంభముకాగానే
అవ్యక్తాత్ = అవ్యక్తమునుండి
ప్రభవంతి = ఉత్పన్నములు
(ప్రకటితములు)

రాత్ర్యాగమే = బ్రహ్మయొక్క
రాత్రి కాలము
ప్రారంభము కాగానే
తత్ర, } = అవ్యక్తమును పేరుగల
అవ్యక్తసంజ్ఞకే, } = బ్రహ్మము యొక్క
ఏవ } = సూక్ష్మ శరీరమునందే
ప్రళీయంతే = లీనమగును

1. కాలావధియుండుటవలన బ్రహ్మలోకముగూడా అనిత్యమనియే తెలియదగును.

చరాచరప్రాణులన్నియును బ్రహ్మయొక్క పగటి కాలము ప్రారంభము కాగానే అవ్యక్తమునుండి అనగా, బ్రహ్మయొక్క సూక్ష్మశరీరమునుండి ఉత్పన్నములగును. (ప్రకటితములగును). మఱల బ్రహ్మయొక్క రాత్రికాలము ప్రారంభసమయమున అవి అదే అవ్యక్తమునందు లీనమగును. (18)

భూతగ్రామః స ఏవాయం భూత్వా భూత్వా ప్రలీయతే ।

రాత్ర్యాగమేఽవశః పార్థ ప్రభవత్యహరాగమే ॥ 19 ॥

భూతగ్రామః, సః, ఏవ, అయమ్, భూత్వా, భూత్వా, ప్రలీయతే,

రాత్ర్యాగమే, అవశః, పార్థ, ప్రభవతి, అహరాగమే ॥ 19 ॥

పార్థ!	=	అర్జునా!	అవశః	=	ప్రకృతివశమున
సః, ఏవ	=	అట్టి (ఉపర్యుక్తమైన)	రాత్ర్యాగమే	=	రాత్రి ప్రవేశకాలమునందు
అయమ్	=	ఈ	ప్రలీయతే	=	లీనమగును మరియు
భూతగ్రామః	=	భూతసముదాయము	అహరాగమే	=	దినప్రవేశ
భూత్వా,	}	మఱల మఱల			కాలమునందు
భూత్వా		= ఉత్పన్నమగుచు	ప్రభవతి	=	(మరల) ఉత్పన్నమగును

పార్థ! ఈభూత(ప్రాణి) సముదాయము ప్రకృతివశమున మాటిమాటికిని ఉత్పన్నమగుచుండును-రాత్రి ప్రారంభకాలమున లీనమగుచుండును. పగటి ప్రారంభ కాలమున ఉత్పన్నమగుచుండును. (19)

పరస్తస్మాత్తు భావోఽన్యోఽవ్యక్తోఽవ్యక్తాత్ సనాతనః ।

యః స సర్వేషు భూతేషు నశ్యత్సు న వినశ్యతి ॥ 20 ॥

పరః, తస్మాత్, తు, భావః, అన్యః, అవ్యక్తః, అవ్యక్తాత్, సనాతనః,

యః, సః, సర్వేషు, భూతేషు, నశ్యత్సు, న, వినశ్యతి ॥ 20 ॥

తు	=	అయితే	అవ్యక్తః	=	అవ్యక్తమైన
తస్మాత్,	}	= ఆ అవ్యక్తముకంటెను	భావః	=	భావముగలదో
అవ్యక్తాత్					
పరః	=	అత్యంత పరమైనది	సః	=	ఆ పరమ దివ్యపురుషుడు
అన్యః	=	విలక్షణమైన	సర్వేషు	=	సమస్తమైన
		మఱియొకటి	భూతేషు	=	భూతములు
యః	=	ఏ	నశ్యత్సు	=	నశించిపోవుచున్నను
సనాతనః	=	సనాతనమైన	న, వినశ్యతి	=	నశించిపోడు

ఆ అవ్యక్తముకంటెను పరమైన విలక్షణమైన సనాతన (శాశ్వత) మైన అవ్యక్తభావమే ఆ పరమపదము. ప్రాణులన్నియు నశించినను, ఆ పరమ పురుషుడు మాత్రము నశింపడు(నిత్యుడే). (20)

అవ్యక్తోక్షర ఇత్యుక్తః తమాహుః పరమాం గతిమ్ ।

యం ప్రాప్య న నివర్తంతే తద్దామ పరమం మమ ॥ 21 ॥

అవ్యక్తః, అక్షరః, ఇతి, ఉక్తః, తమ్, ఆహుః, పరమామ్, గతిమ్,

యమ్, ప్రాప్య, న, నివర్తంతే, తత్, దామ, పరమమ్, మమ ॥ 21 ॥

అవ్యక్తః = ఈ అవ్యక్తమే
అక్షరః, ఇతి = అక్షరమనియు
ఉక్తః = చెప్పబడును
తమ్ = 'అక్షరము' అని
వ్యవహరింపబడు
ఆ అవ్యక్తభావమునే
పరమామ్, } = పరమగతి అనియు
గతిమ్

ఆహుః = పలుకుదురు
(వ్యవహరింతురు)
యమ్ = ఏ పరమగతిని
ప్రాప్య = పొంది
న, నివర్తంతే = (మఱల) తిరిగిరారో
తత్ = అది
మమ = నాయొక్క
పరమమ్, దామ = పరంధామము

ఈ అవ్యక్తమునే అక్షరము అనియు అందురు. ఇదియే పరమగతి మరియు నా పరమధామము. ఈ సనాతన - అవ్యక్తమును అనగా, నా పరంధామమును చేరినవారు మఱల తిరిగిరారు. (21)

పురుషః స పరః పార్థ భక్త్యా లభ్యస్త్యనన్యయా ।

యస్యాంతఃస్థాని భూతాని యేన సర్వమిదం తతమ్ ॥ 22 ॥

పురుషః, సః, పరః, పార్థ, భక్త్యా, లభ్యః, తు, అనన్యయా,

యస్య, అంతఃస్థాని, భూతాని, యేన, సర్వమ్, ఇదమ్, తతమ్ ॥ 22 ॥

పార్థ! = ఓ అర్జునా!
భూతాని = సమస్త భూతములును
యస్య, } = ఏ సచ్చిదానంద
అంతఃస్థాని } = ఘన పరమాత్మయందు
అంతర్గతములైయున్నవో

యేన	= ఏ సచ్చిదానంద	పురుషః, తు	= పురుషోత్తముడు
	ఘనపరమాత్మచేత		(అనగా సనాతన -
ఇదమ్	= ఈ		అవ్యక్త పరమాత్మ)
సర్వమ్	= సమస్తమైన జగత్తు		అయితే
తత్త్వమ్ ⁽¹⁾	= పరిపూర్ణమైయున్నదో	అనన్యయా, }	అనన్యమైన భక్తితో
సః	= ఆ	భక్త్యా ⁽²⁾ }	= మాత్రమే
పరః	= సర్వశ్రేష్ఠుడైన	లభ్యః	= లభ్యుడు (అగును)

ఓ పార్థ! సమస్త భూతములు(ప్రాణులు) ఆపరమాత్మయందే అంతర్గతములై యున్నవి. ఆ సచ్చిదానంద ఘనపరమాత్మచేతనే ఈ జగత్తంతయు వ్యాప్తమై (పూర్ణమై) ఉన్నది. అట్టి - సనాతన- అవ్యక్త పరమ పురుషుడు అనన్యభక్తి ద్వారా మాత్రమే లభ్యుడగును. (22)

యత్ర కాలే త్వనావృత్తిమ్ ఆవృత్తిం చైవ యోగినః ।

ప్రయాతా యాంతి తం కాలం వక్ష్యామి భరతర్షభ ॥ 23 ॥

యత్ర, కాలే, తు, అనావృత్తిమ్, ఆవృత్తిమ్, చ, ఏవ, యోగినః,

ప్రయాతాః, యాంతి, తమ్, కాలమ్, వక్ష్యామి, భరతర్షభ ॥ 23 ॥

భరతర్షభ!	= ఓ ఆర్జునా!		(చేరుదురో)
యత్ర, కాలే	= ఏ కాలమునందు ⁽³⁾	చ	= మరియు
ప్రయాతాః	= శరీరత్యాగముచేసి,	ఆవృత్తిమ్, ఏవ	= తిరిగి వచ్చుగతినే
	వెళ్ళిపోవునట్టి	యాంతి	= పొందుదురో
యోగినః	= యోగులు	తమ్, కాలమ్	= ఆ కాలమును అనగా
తు	= అయితే		రెండు మార్గములను గూర్చి
అనావృత్తిమ్	= తిరిగిరానిగతిని	వక్ష్యామి	= చెప్పెదను

ఓ భరతశ్రేష్ఠా! ఏ కాలమునందు దేహత్యాగమును చేసిన యోగులు తిరిగిరాని గతిని చేరుదురో, మరియు ఏకాలమునందు దేహత్యాగము చేసినవారు తిరిగివచ్చు గతిని పొందుదురో అట్టి కాలములను, అనగా రెండు మార్గములను తెలిపెదను. (23)

1. గీత, 9వ అధ్యాయమునందలి 4వ శ్లోకము చూడుడు.

2. గీత, 11వ అధ్యాయమునందలి 55వ శ్లోకములో దీని వివరణము గలదు.

3. ఇచట కాలశబ్దమునకు మార్గము అని అర్థము. వీలనన రాబోవు శ్లోకములలో బిగవంతుడు, సృతీ, గతీ అని వేర్కొనెను.

అగ్నిర్జ్యోతిరహః శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్ ।

తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛంతి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః ॥ 24 ॥

అగ్నిః, జ్యోతిః, అహః, శుక్లః, షణ్మాసాః, ఉత్తరాయణమ్,

తత్ర, ప్రయాతాః, గచ్ఛంతి, బ్రహ్మ, బ్రహ్మవిదాః, జనాః ॥ 24 ॥

జ్యోతిః = జ్యోతిర్మయమగు

మార్గమునకు

అగ్నిః = అగ్ని-అభిమానదేవత

బ్రహ్మవిదాః⁽¹⁾ = బ్రహ్మవేత్తలైన

జనాః = యోగులు

ప్రయాతాః = మృతి చెందినవారై

అహః = పగలు

శుక్లః = 'శుక్లపక్ష'ము

షణ్మాసాః = ఆఱు నెలలుగల

ఉత్తరాయణమ్ = ఉత్తరాయణము

(నీటియొక్క

అభిమానదేవతలుగల)

తత్ర = ఆ మార్గముద్వారా

బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మ

(పరమపద)మును

గచ్ఛంతి = పొందుచున్నారు

బ్రహ్మవేత్తలైన యోగులు జ్యోతిర్మయమార్గముద్వారా బ్రహ్మపదప్రాప్తినందుదురు. ఈ జ్యోతిర్మయ మార్గమునకు అధిదేవత అగ్ని. దేహత్యాగము చేసిన ఆ యోగులను క్రమముగా దిన(పగలు)శుక్లపక్ష ఉత్తరాయణ - అభిమాన దేవతలు కొనిపోయి , పరమపదమును చేర్చుదురు. (24)

ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనమ్ ।

తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతిః యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే ॥ 25 ॥

ధూమః, రాత్రిః, తథా, కృష్ణః, షణ్మాసాః, దక్షిణాయనమ్,

తత్ర, చాంద్రమసమ్, జ్యోతిః, యోగీ, ప్రాప్య, నివర్తతే ॥ 25 ॥

ధూమః = ధూమాభిమాన దేవత

రాత్రిః = రాత్రి అభిమానదేవత

తథా = అట్లే

కృష్ణః = కృష్ణపక్ష-
అభిమానదేవత

దక్షిణాయనమ్ = దక్షిణాయనము

యొక్క

షణ్మాసాః = ఆఱుమాసముల

అభిమానదేవత

ఈ దేవతల ద్వారా

1. ఉపాసించుట ద్వారా పరమాత్మను పరోక్షభావముతో ఎఱింగెడివారు.

తత్ర	= ఆ మార్గమున (ధూమమార్గమున)	చాంద్రమసమ్, } జ్యోతిః	= చాంద్రమసజ్యోతిని
యోగీ	= సకామకర్మలను అచరించుయోగి (పైన పేర్కొనబడిన అభిమాన దేవతలద్వారా కొనిపోబడినవాడై)	ప్రాప్య	= పొంది (స్వర్గలోకాది ఫలములను అనుభవించి)
		నివర్తతే	= తిరిగి భూలోకమునకు చేరును

అట్లే సకామకర్మయోగులు ధూమమార్గముద్వారా స్వర్గాదిలోకములను చేరుదురు. దేహత్యాగము చేసిన ఈ సకామకర్మయోగులను క్రమముగా రాత్రి, కృష్ణపక్ష, దక్షిణాయన - అభిమానదేవతలు కొనిపోయి, స్వర్గాదిలోకములను చేర్చుదురు. వారు అచట చాంద్రమసజ్యోతిని పొంది, అనగా తమశుభకర్మ ఫలములను అనుభవించి, తిరిగి భూలోకమును చేరుదురు. (25)

శుక్లకృష్ణే గతి హ్యేతే జగతః శాశ్వతే మతే ।

ఏకయా యాత్యనావృత్తిమ్ అన్యయావర్తతే పునః ॥ 26 ॥

శుక్లకృష్ణే గతి, హి, ఏతే, జగతః, శాశ్వతే, మతే,

ఏకయా, యాతి, అనావృత్తిమ్, అన్యయా, ఆవర్తతే, పునః ॥ 26 ॥

హి	= ఏలనన	అనావృత్తిమ్	= తిరిగి రాని స్థితిని (పరమగతిని)
జగతః	= జగత్తులోని	యాతి	= పొందును
ఏతే	= ఈరెండు విధములైన	అన్యయా ⁽²⁾	= మఱియొకదాని (పితృయానమార్గము) ద్వారా వెళ్ళువాడు అయితే
శుక్లకృష్ణే గతి	= శుక్లకృష్ణమార్గములు, లేక దేవయాన పితృయాన మార్గములు	పునః, ఆవర్తతే	= తిరిగి వచ్చును (జనన మరణ చక్రములో పడును)
శాశ్వతే	= సనాతనములైనవిగా		
మతే	= భావింపబడుచున్నవి		
ఏకయా ⁽¹⁾	= ఒకదాని (దేవయాన మార్గము) ద్వారా వెళ్ళువాడు		

1. ఈ అధ్యాయమునందలి 24వ శ్లోకమును అనుసరించి, అర్చిర్మార్గమున వెళ్లెడి యోగి

2. ఈ అధ్యాయమునందు 25 శ్లోకమును అనుసరించి, ధూమమార్గమున వెళ్ళు సకామకర్మి

ఈ రెండు మార్గములకును శుక్ల, కృష్ణమార్గములనియు లేక దేవయాన పితృయాన మార్గములనియు వ్యవహారప్రసిద్ధి గలదు. ఇవి సనాతనములు. దేవయాన మార్గమున వెళ్ళువారు పరమగతిని పొంది తిరిగిరాదు. పితృయానమార్గమున వెళ్ళువారు తిరిగివచ్చి జననమరణచక్రములో పడుదురు. (26)

నైతే సృతీ పార్థ జానన్ యోగీ ముహ్యతి కశ్చన ।

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు యోగయుక్తో భవార్జున ॥ 27 ॥

న, ఏతే, సృతీ, పార్థ, జానన్, యోగీ, ముహ్యతి, కశ్చన,

తస్మాత్, సర్వేషు, కాలేషు, యోగయుక్తః, భవ, అర్జున ॥ 27 ॥

పార్థ! = అర్జునా!

ఏతే = ఈ రెండు

సృతీ = మార్గములను

జానన్ = తెలిసికొనిన

కశ్చన, యోగీ = ఏ యోగియు

న, ముహ్యతి⁽¹⁾ = మోహితుడుకాడు

తస్మాత్ = అందువలన

అర్జున! = ఓ అర్జునా!

సర్వేషు, కాలేషు = సర్వకాలములయందును

యోగయుక్తః = (నీవు) సమబుద్ధి

రూపయోగయుక్తుడవు

భవ = కమ్ము (నిరంతరము

నన్నే పొందుటకు

యత్నింపుము)

పార్థా! ఈ విధముగా ఈ రెండు మార్గములతత్త్వములను తెలిసికొన్నయోగి మోహితుడు కాడు. కావున, అన్నికాలములయందును సమత్వబుద్ధిరూపయోగ యుక్తుడవు కమ్ము. అనగా- నిరంతరము నన్నే పొందుటకు ప్రయత్నింపుము. (27)

వేదేషు యజ్ఞేషు తపస్సు చైవ

దానేషు యత్పుణ్యఫలం ప్రదిష్టమ్ ।

అత్యేతి తత్సర్వమిదం విదిత్వా

యోగీ పరం స్థానముపైతి చాద్యమ్ ॥ 28 ॥

వేదేషు, యజ్ఞేషు, తపస్సు, చ, ఏవ, దానేషు, యత్, పుణ్యఫలమ్, ప్రదిష్టమ్,

అత్యేతి, తత్, సర్వమ్, ఇదమ్, విదిత్వా, యోగీ, పరమ్, స్థానమ్, ఉపైతి, చ, ఆద్యమ్ ॥ 28 ॥

1. అతడు నిష్కేమ భావముతోసాధన చేయును. కనుక కోరికలలో చిక్కుకొనడు

యోగీ	=	యోగియైన పురుషుడు	యత్	=	ఏ
ఇదమ్	=	ఈ తత్త్వరహస్యమును	పుణ్యాఫలమ్	}	పుణ్యాఫలము
ఎదిత్యా	=	తెలిసికొని	ప్రదిష్టమ్		చెప్పబడినదో
వేదేషు	=	వేద(పఠన)ముల యందును	తత్, సర్వమ్	=	ఆ సమస్త ఫలమును
చ	=	మఱియు	ఏవ	=	నిస్సందేహముగా
యజ్ఞేషు	=	యజ్ఞముల	అత్యేతి	=	అధిగమించును
		(చేయుట) యందును	చ	=	మఱియు
తపస్సు	=	తపస్సుల	ఆద్యమ్	=	సనాతనమైన
		(ఆచరించుట) యందును	పరమ్, స్థావమ్	=	పరమపదమును
దానేషు	=	దానముల (చేయుట)	ఉపైతి	=	పొందును
		యందును			

ఈ తత్త్వరహస్యమును ఎఱిగిన యోగి వేదపఠనమువలనను, యజ్ఞదాన తపశ్చర్యాదులవలనను, కలుగు పుణ్యాఫలమును త్రోసిరాజని నిస్సందేహముగా సనాతనపరమపదమును చేరును. (28)

ఓం తత్పదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్పు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే అక్షరబ్రహ్మయోగో నామ అష్టమోఽధ్యాయః ॥ ౮ ॥

అథ నవమోఽధ్యాయః - రాజవిద్యారాజగుహ్యయోగః

(తొమ్మిదవ అధ్యాయము - రాజవిద్యారాజగుహ్యయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 6వ శ్లోకమువఱకు) ప్రభావసహిత జ్ఞానవిషయము. (7 నుండి 10 వఱకు) జగదుత్పత్తి వర్ణనము. (11 నుండి 15 వఱకు) భగవంతుని తిరస్కరించు అసురీప్రకృతిగలవారిని నిందించుట-దైవీ ప్రకృతిగలవారి భగవద్భజనవిధానము, (16 నుండి 19 వఱకు) సర్వాత్మస్వరూపుడైన భగవత్స్వరూపప్రభావవర్ణనము- (20 నుండి 25 వఱకు) సకామనిష్కామ-ఉపాసనల ఫలము. (26-34 వఱకు) నిష్కామ భక్తి మహిమ.]

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

ఇదం తు తే గుహ్యతమం ప్రవక్ష్యామ్యనసూయవే ।

జ్ఞానం విజ్ఞానసహితం యద్జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ॥ 1 ॥

ఇదమ్, తు, తే, గుహ్యతమమ్, ప్రవక్ష్యామి, అనసూయవే,

జ్ఞానమ్, విజ్ఞానసహితమ్, యత్, జ్ఞాత్వా, మోక్ష్యసే, అశుభాత్ ॥ 1 ॥

యత్, తు = దేనినయితే

జ్ఞాత్వా = తెలిసికొనుటవలన

అశుభాత్ = దుఃఖరూపసంసారము నుండి

మోక్ష్యసే = ముక్తుడవయ్యెదవో

(తత్) = అట్టి

ఇదమ్ = ఈ

గుహ్యతమమ్ = పరమగోప్యమైన

విజ్ఞానసహితమ్ = విజ్ఞానసహితమైన

జ్ఞానమ్ = జ్ఞానమును

అనసూయవే = దోషదృష్టిలేనివాడవైన

తే = నీకు

ప్రవక్ష్యామి = (మఱల) సమగ్రముగా

వివరించెదను.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ అర్జునా! నీవు దోషదృష్టిలేని భక్తుడవు. కనుక నీకు పరమగోప్యమైన విజ్ఞాన సహిత జ్ఞానమును మఱల విశదముగ చెప్పుచున్నాను. దీనిని తెలిసికొని నీవు ఈ దుఃఖరూపసంసారమునుండి ముక్తుడవు కాగలవు (1)

రాజవిద్యా రాజగుహ్యం పవిత్రమిదముత్తమమ్ ।

ప్రత్యక్షావగమం ధర్మం సుసుఖం కర్తుమవ్యయమ్ ॥ 2 ॥

రాజవిద్యా, రాజగుహ్యమ్, పవిత్రమ్, ఇదమ్, ఉత్తమమ్,

ప్రత్యక్షావగమమ్, ధర్మమ్, సుసుఖమ్, కర్తుమ్, అవ్యయమ్ ॥ 2 ॥

ఇదమ్	= ఈ విజ్ఞానసహిత జ్ఞానము	ప్రత్యక్షావగమమ్ = ప్రత్యక్షముగా
రాజవిద్యా, } రాజగుహ్యమ్ }	= అన్ని విద్యలకును తలమానికము, సమస్త గోప్యవిషయములకును శిరోభూషణము	ఫలములను ఇచ్చునది ధర్మమ్ = ధర్మయుక్తము
పవిత్రమ్	= మిక్కిలి పవిత్రమైనది	కర్తుమ్ = సాధన చేయుటకు
ఉత్తమమ్	= అత్యుత్తమము	సుసుఖమ్ = మిక్కిలి సుగమమైనది
		అవ్యయమ్ = శాశ్వతమైనది.

ఈ విజ్ఞానసహితజ్ఞానము(నిర్గుణసగుణపరమాత్మతత్త్వజ్ఞానము) అన్ని విద్యలకును తలమానికము. సమస్తగోప్యవిషయములకును శిరోభూషణము. అతి పవిత్రము. ఉత్తమోత్తమము. ప్రత్యక్షఫలదాయకము. ధర్మయుక్తము. సాధన చేయుటకు మిక్కిలి సుగమము, శాశ్వతము. (2)

అశ్రద్ధధానాః పురుషా ధర్మస్యాప్య పరంతప ।

అప్రాప్య మాం నివర్తంతే మృత్యుసంసారవర్త్మని ॥ 3 ॥

అశ్రద్ధధానాః, పురుషాః, ధర్మస్య, అప్య, పరంతప,

అప్రాప్య, మామ్, నివర్తంతే, మృత్యుసంసారవర్త్మని ॥ 3 ॥

పరంతప!	= ఓ పరంతపా!	మామ్	= నన్ను
అప్య	= (పైన పేర్కొనబడిన) ఈ	అప్రాప్య	= పొందక
ధర్మస్య	= ధర్మమార్గమునందు	మృత్యుసంసార	} = మృత్యురూప సంసార
అశ్రద్ధధానాః	= శ్రద్ధారహితులైన	వర్త్మని	
పురుషాః	= పురుషులు	నివర్తంతే	= పరిభ్రమించుచుందురు.

ఓ పరంతపా! ఈ ధర్మమార్గమునందు విశ్వాసములేని పురుషులు నన్ను పొందజాలరు. కనుక, వారు మృత్యురూపసంసారచక్రమున పరిభ్రమించుచుందురు. (3)

మయా తతమిదం పర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా ।

మత్స్థాని సర్వభూతాని న చాహం తేష్వవస్థితః ॥ 4 ॥

మయా, తతమ్, ఇదమ్, సర్వమ్, జగత్, అవ్యక్తమూర్తినా,

మత్స్థాని, సర్వభూతాని, న, చ, అహమ్, తేషు, అవస్థితః ॥ 4 ॥

అవ్యక్తమూర్తినా = నిరాకారపరబ్రహ్మనైన	మత్స్థాని = (నా సంకల్పమును
మయా = నాచేత	ఆధారముగాగొని) నా
ఇదమ్ = ఈ	యందే అంతర్గతములై
సర్వమ్ = సమస్తమైన	యున్నవి (కాని)
జగత్ = జగత్తు	అహమ్ = నేను
తతమ్ = (నీటితో మంచువలె)	తేషు = వాటియందు
పరిపూర్ణమైయున్నది	న, అవస్థితః = (వాస్తవముగా)
చ = మఱియు	స్థితుడనుకాను.
పర్వభూతాని = ప్రాణులన్నియును	

నిరాకారపరబ్రహ్మనైన నాచేతనే ఈ జగత్తంతయును జలముతో మంచువలె పరిపూర్ణమైయున్నది. ప్రాణులన్నియును నా సంకల్పమును ఆధారముగా కలిగి నాయందే అంతర్గతములైయున్నవి. కాని, వాస్తవముగా నేను వాటియందు స్థితుడనుకాను. (4)

న చ మత్స్థాని భూతాని పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ।

భూతభృన్ చ భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః ॥ 5 ॥

న, చ, మత్స్థాని, భూతాని, పశ్య, మే, యోగమ్, ఐశ్వరమ్,

భూతభృత్, న, చ, భూతస్థః, మమ, ఆత్మా, భూతభావనః ॥ 5 ॥

భూతాని = ఆ ప్రాణులన్నియును	చ = మఱియు
మత్స్థాని, న = నాయందు స్థిరముగా	భూతభృత్, చ = భూతములను ధరించు
లేవు, కాని	వాడను, ధరించువాడను
మే = నాయొక్క	నేనేయైనను
ఐశ్వరమ్ = ఈశ్వరీయమైన	మమ, ఆత్మా = నా ఆత్మ
యోగమ్ = యోగశక్తిని	(వాస్తవముగా)
పశ్య = చూడుము	భూతస్థః, న = ఆ భూతముల
భూతభావనః = భూతములను	యందు
సృష్టించువాడను	స్థితమైయుండదు.

ఈ ప్రాణులన్నియును నాలో స్థిరముగా లేవు. ఈశ్వరీయమైన నా యోగశక్తిని చూడుము. ఈ భూతములనన్నింటిని సృష్టించునదియు, పోషించునదియు నేనేయైనను యధార్థముగా నా ఆత్మ వాటియందు స్థితమై యుండదు. (5)

యథాకాశస్థితో నిత్యం వాయుః సర్వత్రగో మహాన్ ।

తథా సర్వాణి భూతాని మత్స్యానీత్యుపధారయ ॥ 6 ॥

యథా, ఆకాశస్థితః, నిత్యమ్ వాయుః, సర్వత్రగః, మహాన్,

తథా, సర్వాణి, భూతాని, మత్స్యాని, ఇతి, ఉపధారయ ॥ 6 ॥

సర్వత్రగః	= అంతటను సంచరించు	తథా	= అట్లే
	నట్టి	భూతాని	= నా సంకల్పమువలననే
మహాన్	= మిక్కిలి విస్తృతమైన		ఉత్పన్నములైన భూత
వాయుః	= (ఆకాశమునుండియే		ములు (ప్రాణులు)
	ఉత్పన్నమైన) వాయువు	సర్వాణి	= అన్నియును
యథా	= ఎట్లు	మత్స్యాని	= నా యందే స్థితమై
నిత్యమ్	= నిరంతరము		యున్నవి
ఆకాశస్థితః	= ఆకాశమునందే	ఇతి	= అని
	స్థితమైయుండునో	ఉపధారయ	= ఎఱుంగుము.

'ఆకాశమునుండి ఉత్పన్నమై, సర్వత్ర సంచరించుచున్న విస్తృతమైన వాయువు సర్వదా ఆకాశమునందే స్థితమై యుండును. అట్లే నా సంకల్పముద్వారా ఉత్పన్నమైన భూతములు(ప్రాణులు) అన్నియును, నాయందే స్థితమై యుండును. (6)

సర్వభూతాని కౌంతేయ ప్రకృతిం యాంతి మామికామ్ ।

కల్పక్షయే పునస్తాని కల్పాదౌ విస్మజామ్యహమ్ ॥ 7 ॥

సర్వభూతాని, కౌంతేయ, ప్రకృతిమ్, యాంతి, మామికామ్,

కల్పక్షయే, పునః, తాని, కల్పాదౌ, విస్మజామి, అహమ్ ॥ 7 ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కౌంతేయా!	కల్పాదౌ	= (మఱియు) కల్పాది
కల్పక్షయే	= కల్పాంతమునందు		యందు
సర్వభూతాని	= భూతములన్నియును	తాని	= వాటిని
మామికామ్,	నా ప్రకృతినే	పునః	= మఱల
ప్రకృతిమ్	=		
యాంతి	= చేరును (ప్రకృతిలో	అహమ్	= నేను
	లీనమగును)	విస్మజామి	= స్పృశించుచుండును.

ఓ కౌంతేయా! కల్పాంతమునందు భూతములన్నియును నా ప్రకృతినే చేరును. అనగా ప్రకృతిలో లీనమగును. కల్పాదియందు నేను మఱల వాటిని సృజించుచుందును. (7)

ప్రకృతిం స్వామవష్టభ్య విస్సజామి పునః పునః ।

భూతగ్రామమిమం కృత్స్నమ్ అవశం ప్రకృతేర్వశాత్ ॥ 8 ॥

ప్రకృతిమ్, స్వామ్, అవష్టభ్య, విస్సజామి, పునః, పునః,

భూతగ్రామమ్, ఇమమ్, కృత్స్నమ్, అవశమ్, ప్రకృతేః, వశాత్ ॥ 8 ॥

(అహమ్) = నేను

స్వామ్, } = స్వీయప్రకృతిని
ప్రకృతిమ్ } = (నామూలప్రకృతిని)

అవష్టభ్య = స్వీకరించి

ప్రకృతేః, వశాత్ = తమతమ స్వభావ
వశమున

అవశమ్ = పరతంత్రమైయున్న

ఇమమ్ = ఈ

కృత్స్నమ్ = సమస్తమైన

భూతగ్రామమ్ = భూత సముదాయమును

పునః, పునః = మాటిమాటికిని

విస్సజామి = (వాటి కర్మాను
సారము) సృష్టించు
చుందును

తమతమ స్వభావవశమున పరతంత్రమైయున్న భూతసముదాయమును, నాప్రకృతినాశ్రయించి మాటిమాటికి వాటి కర్మానుసారము సృజించుచున్నాను. (8)

న చ మాం తాని కర్మాణి నిబద్ధంతి ధనంజయ ।

ఉదాసీనవదాసీనమ్ అసక్తం తేషు కర్మసు ॥ 9 ॥

న, చ, మామ్, తాని, కర్మాణి, నిబద్ధంతి, ధనంజయ,

ఉదాసీనవత్, ఆసీనమ్, అసక్తమ్, తేషు, కర్మసు ॥ 9 ॥

ధనంజయ! = ఓ అర్జునా!

తేషు, కర్మసు = ఆ కర్మలయందు

అసక్తమ్ = ఆసక్తిరహితుడనైన

చ = మరియు

ఉదాసీనవత్ = ఉదాసీనునివలె

ఆసీనమ్, మామ్ = ఉన్నట్టి నన్ను

తాని, కర్మాణి = ఆ కర్మలు

న, నిబద్ధంతి = బంధింపవు.

ఓ అర్జునా! ఆ సృష్ట్యాది కర్మలయందు ఆసక్తిరహితుడనై, ఉదాసీనునివలెనున్న నన్ను ఆ కర్మలు బంధింపవు. (9)

మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిః సూయతే సచరాచరమ్ ।

హేతునానేవ కౌంతేయ

జగద్విపరివర్తతే ॥ 10 ॥

మయా, అధ్యక్షేణ, ప్రకృతిః, సూయతే, సచరాచరమ్,
హేతునా, అనేన, కౌంతేయ, జగత్, విపరివర్తతే ॥ 10 ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!	సూయతే	= సృష్టించుచున్నది
అధ్యక్షేణ	= అధ్యక్షుడనైయున్న	అనేన	= ఈ
మయా	= నా చేత (నాద్వారా)	హేతునా	= కారణమున
ప్రకృతిః	= ప్రకృతి	జగత్	= సంసారచక్రము
సచరాచరమ్	= ఈ చరాచరజగత్తును	విపరివర్తతే	= పరిభ్రమించుచున్నది.

ఓ ఆర్జునా! అధిష్ఠాతనైన నా అధ్యక్షతన ప్రకృతి ఈ చరాచరజగత్తును సృష్టించుచున్నది. ఈ కారణమువలననే సంసారచక్రము పరిభ్రమించుచున్నది. (10)

అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితమ్ ।

పరం భావమజానంతో మమ భూతమహేశ్వరమ్ ॥ 11 ॥

అవజానంతి, మామ్, మూఢాః, మానుషీమ్, తనుమ్, ఆశ్రితమ్,

పరమ్, భావమ్, అజానంతః, మమ, భూతమహేశ్వరమ్ ॥ 11 ॥

మమ	= నాయొక్క	మానుషీమ్,	} = (లోక కల్యాణార్థము)
పరమ్, భావమ్ ⁽¹⁾	= పరమభావమును	తనుమ్	
అజానంతః	= ఎఱుగనివారై	ఆశ్రితమ్	
మూఢాః	= అజ్ఞానులు		= మానుష శరీరమును
భూత	} = సకలప్రాణులకును		అశ్రయించిన (స్వీక
మహేశ్వరమ్		మహేశ్వరుడను	రించిన)వాడను ఐన
		మామ్	= నన్ను
		అవజానంతి	= తక్కువగా ఊహింతురు

నా పరమభావమును ఎఱుగని మూఢులు సర్వప్రాణులకును మహేశ్వరుడను (ప్రభువును) ఐన నన్ను లోకకల్యాణమునకై అవతారములను ఎత్తిన కారణమున సామాన్య మానవునిగా భావించి, తక్కువగా ఊహింతురు. (11)

మోఘాశా మోఘకర్మాణో మోఘజ్ఞానా విచేతసః ।

రాక్షసీమానురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః ॥ 12 ॥

మోఘాశాః, మోఘకర్మాణః, మోఘజ్ఞానాః, విచేతసః,

రాక్షసీమ్, ఆసురీమ్, చ, ఏవ, ప్రకృతిమ్, మోహినీమ్, శ్రితాః ॥ 12 ॥

మోఘాశా:	= వ్యర్థములైన ఆశలు గలవారును	అగు అజ్ఞానులు
మోఘకర్మాణ:	= వ్యర్థములైన కర్మలను ఆచరించువారును	రాక్షసీమ్ = రాక్షసీ ఆసురీమ్ = ఆసురీ చ = మఱియు
మోఘజ్ఞానా:	= విపరీతజ్ఞానముగల వారును	మోహినీమ్ } = మోహినీ ప్రకృతిమ్, ⁽¹⁾ } = స్వభావములనే వీచ
విచేతస:	= విక్షిప్తములైన మనస్సులు గలవారును	శ్రితా: = ఆశ్రయింతురు (కల్గియుందురు)

వ్యర్థములైన ఆశలచే, కర్మలచే, విపరీత జ్ఞానముచే విక్షిప్తములైన మనస్సులుగల అజ్ఞానులు రాక్షసీ-ఆసురీ - మోహినీ స్వభావములను ఆశ్రయింతురు. (12)

మహాత్మానస్తు మాం పార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితా: ।

భజంత్యనన్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్యయమ్ ॥ 13 ॥

మహాత్మానః, తు, మామ్, పార్థ, దైవీమ్, ప్రకృతిమ్, ఆశ్రితాః,

భజంతి, అనన్యమనసః, జ్ఞాత్వా, భూతాదిమ్, అవ్యయమ్ ॥ 13 ॥

తు	= కాని	భూతాదిమ్	= సకలప్రాణులకును
పార్థ!	= ఓ పార్థ!		మూలముగను
దైవీమ్	} = దైవీ ప్రకృతిని	అవ్యయమ్	= అక్షరస్వరూపునిగను
ప్రకృతిమ్ ⁽²⁾		జ్ఞాత్వా	= గ్రహించి
ఆశ్రితాః	= ఆశ్రయించిన	అనన్యమనసః	= నిశ్చల(ఏకాగ్రతగల) మనస్సులుగలవారై
మహాత్మానః	= మహాత్ములు	భజంతి	= నిరంతరము భజింతురు
మామ్	= నన్ను		

కాని, ఓ పార్థ! దైవీప్రకృతిని ఆశ్రయించిన మహాత్ములైతే నన్ను సకల ప్రాణులకు మూలకారణముగను, అవ్యయునిగను (అక్షరస్వరూపునిగను) తెలిసికొని, నిశ్చలమనస్కులై నిరంతరము నన్నే భజింతురు. (13)

1) గీత-16 అధ్యాయము- 4వ శ్లోకము మఱియు 7 నుండి 21వ శ్లోకము వఱకు ఆసురీ సంపద అను పేరుతో విస్తృతముగా తెల్పుబడెను.

2) గీత- 16వ అధ్యాయము- 1 నుండి 3వ శ్లోకమువఱకుగల విస్తృతవివరణమును చూడవలెను.

సతతం కీర్తయంతో మాం యతంతశ్చ దృఢవ్రతాః ।

నమస్యంతశ్చ మాం భక్త్యా నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ॥ 14 ॥

సతతమ్, కీర్తయంతః, మామ్, యతంతః, చ, దృఢవ్రతాః,

నమస్యంతః, చ, మామ్, భక్త్యా, నిత్యయుక్తాః, ఉపాసతే ॥ 14 ॥

దృఢవ్రతాః	= అట్టి దృఢనిశ్చయము గల భక్తులు	మామ్	= నన్నుగూర్చి
సతతమ్	= నిరంతరము (వాద్యబృందముతో)	నమస్యంతః	= నమస్కరించు చుందురు
కీర్తయంతః, చ	= (నా నామ గుణములను) కీర్తించుచుందురు	నిత్యయుక్తాః	= నా ధ్యానమునందే నిమగ్నులగు చుందురు
యతంతః, చ	= (నన్ను చేరుటకు) యత్నించుచుందురు	భక్త్యా	= ఆనన్యభక్తితో
		మామ్	= నన్ను
		ఉపాసతే	= ఉపాసించుచుందురు

ఆ దృఢవ్రతులైన భక్తులు నా నామగుణములను నిరంతరము వాద్యబృందముతో కీర్తింతురు. నన్ను చేరుటకు యత్నింతురు. పదేపదే నాకు ప్రణమిల్లుదురు. సర్వదా నా ధ్యానమునందే నిమగ్నులయ్యెదరు. అనన్య భక్తితో నన్ను ఉపాసించుదురు. (14)

జ్ఞానయజ్ఞేన చాప్యన్యే యజంతో మాముపాసతే ।

ఏకత్వేన పృథక్త్వేన బహుధా విశ్వతోముఖమ్ ॥ 15 ॥

జ్ఞానయజ్ఞేన, చ, అపి, అన్యే, యజంతః, మామ్, ఉపాసతే,

ఏకత్వేన, పృథక్త్వేన, బహుధా, విశ్వతోముఖమ్ ॥ 15 ॥

అన్యే	= మఱికోందఱు జ్ఞాన యోగులు	యజంతః	= పూజింతురు
మామ్	= నిర్గుణ నిరాకార బ్రహ్మనైన నన్ను	అపి, చ	= మఱికోందఱు
జ్ఞానయజ్ఞేన	= జ్ఞానయజ్ఞము ద్వారా	బహుధా	= అనేకవిధములుగానున్న
ఏకత్వేన	= అభేదభావముతో	విశ్వతో ముఖమ్	= నా విరాట్ స్వరూపమును
		పృథక్త్వేన	= పృథగ్భావముతో
		ఉపాసతే	= ఉపాసించుదురు

మఱికోందరు జ్ఞానులు నిర్గుణనిరాకారబ్రహ్మనైన సన్న జ్ఞానయజ్ఞముద్వారా అభేదభావముతో ఉపాసించుచుందురు. మఱికోందరు అనంతరూపములతో ఒప్పెడి నా విరాట్స్వరూపమును పృథక్ భావముతో ఆరాధించుచుందురు. (15)

అహం క్రతురహం యజ్ఞః స్వధాహమహమౌషధమ్ ।

మంత్రోఽహమహమేవాజ్యమ్ అహమగ్నిరహం హుతమ్ ॥ 16 ॥

అహమ్, క్రతుః, అహమ్, యజ్ఞః, స్వధా, అహమ్, అహమ్, ఔషధమ్,

మంత్రః, అహమ్, అహమ్, ఏవ, ఆజ్యమ్, అహమ్, అగ్నిః, అహమ్, హుతమ్ ॥ 16 ॥

అహమ్, ఏవ = నేనే

క్రతుః = క్రతువును

అహమ్ = నేనే

యజ్ఞః = యజ్ఞమును

అహమ్ = నేనే

స్వధా = స్వధయును

అహమ్ = నేనే

ఔషధమ్ = ఔషధమును

అహమ్ = నేనే

మంత్రః = మంత్రమును

అహమ్, ఏవ = నేనే

ఆజ్యమ్ = ఘృతమును

అహమ్ = నేనే

అగ్నిః = అగ్ని(ని)

అహమ్ = నేనే

హుతమ్ = హోమక్రియయును

నేనే క్రతువును, నేనే యజ్ఞమును, స్వధయును నేనే, ఔషధులును నేనే, నేనే మంత్రమును, నేనేఘృతమును, నేనే అగ్నిని, హోమరూపక్రియయును నేనే. (16)

పితాహమస్య జగతో మాతా ధాతా పితామహః ।

వేద్యం పవిత్రమౌంకార ఋక్సామ యజురేవ చ ॥ 17 ॥

పితా, అహమ్, అస్య, జగతః, మాతా, ధాతా, పితామహః,

వేద్యమ్, పవిత్రమ్, ఓంకారః, ఋక్, సామ, యజుః, ఏవ, చ ॥ 17 ॥

అస్య = ఈ

జగతః = జగత్తునకు

ధాతా = ధాతయు (ధరించు
వాడను, కర్మఫలముల
నిచ్చువాడను)

పితా = తండ్రియు

మాతా = తల్లియు

పితామహః = తాతయు

వేద్యమ్⁽¹⁾ = తెలిసికొనదగిన వాడనూ

పవిత్రమ్ = పవిత్రమైనవాడనూ

1) గీత- 13వ అధ్యాయము 12 నుండి 17వ శ్లోకమువఱకును చూడవలెను.

ఓంకారః	= ఓంకారమును	చ	= మఱియు
ఋక్	= ఋగ్వేదమును	యజుః	= యజుర్వేదమును
సామ	= సామవేదమును	అహమ్, ఏవ	= నేనే

ఈ సమస్త జగత్తునకు ధాతను అనగా ధరించువాడను, అట్లే కర్మలఫలములను ఇచ్చువాడను నేనే. తల్లియును, తండ్రియును, తాతయును నేనే. తెలిసికొనదగిన వాడనూ నేనే. పవిత్రుడను, ఓంకారమును నేనే. ఋక్సామయజుర్వేదములును నేనే. (17)

గతిర్భర్తా ప్రభుః సాక్షీ నివాసః శరణం సుహృత్ ।

ప్రభవః ప్రలయః స్థానం నిధానం బీజమవ్యయమ్ ॥ 18 ॥

గతిః, భర్తా, ప్రభుః, సాక్షీ, నివాసః, శరణమ్, సుహృత్,
ప్రభవః, ప్రలయః, స్థానమ్, నిధానమ్, బీజమ్, అవ్యయమ్ ॥ 18 ॥

గతిః	= పరమగతియైన	సుహృత్	= సుహృత్తును
	పరంధామమును	ప్రభవః,	} = అందఱి ఉత్పత్తి,
భర్తా	= భరించి, పోషించు	ప్రలయః	
	వాడను		= ప్రలయములకు
			హేతువును
ప్రభుః	= అందఱికిని స్వామిని	స్థానమ్	= వారి స్థితికి
సాక్షీ	= అందఱి మంచి చెడ్డలను		ఆధారమును
	చూచువాడను	నిధానమ్	= నిధానమును (పెన్నిధిని)
(అహమ్, ఏవ) = నేనే		అవ్యయమ్	= శాశ్వతమైన
నివాసః	= నివాసస్థానమును	బీజమ్	= కారణమును
శరణమ్	= శరణుపొందదగినవాడను	(అహమ్, ఏవ) = నేనే	

పరమగతియైన పరమధామమును, జగత్తును భరించి, పోషించువాడను నేనే. అందరికిని స్వామిని, అందరిశుభాశుభములను చూచువాడను నేనే, అందఱికిని నివాసస్థానమును, శరణుపొందదగినవాడను నేనే, ప్రత్యుపకారమును ఆసింపక హితమొనర్చువాడను, అందఱి ఉత్పత్తిప్రళయములకు హేతువును, వారి స్థితికి ఆధారమును, నిధానమును, శాశ్వతకారణమును నేనే. (18)

తపామ్యహమహం వర్షం నిగృహ్లామ్యత్పుజామి చ ।

అమృతం చైవ మృత్యుశ్చ సదసచ్ఛాహమర్జున ॥ 19 ॥

తపామి, అహమ్, అహమ్, వర్షమ్, నిగ్మహ్మి, ఉత్పజామి, చ,
అమృతమ్, చ, ఏవ, మృత్యుః, చ, సత్, అసత్, చ, అహమ్, అర్జున ॥ 19 ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	ఉత్పజామి	= వర్షించుచున్నాను
అహమ్	= నేను	అహమ్, ఏవ	= నేనే
తపామి	= సూర్యరూపమున తపించుచున్నాను	అమృతమ్	= అమృతమును
వర్షమ్	= (సముద్రములనుండి) వర్షజలములను	చ	= మఱియు
నిగ్మహ్మి	= ఆకర్షించుచున్నాను	మృత్యుః, చ	= మృత్యువును
చ	= మఱియు	సత్, అసత్, చ	= సత్తును, అసత్తును గూడ
		అహమ్, (ఏవ)	= నేనే.

ఓ అర్జునా! సూర్యరూపమున నేనే తపించుచున్నాను. సముద్రములనుండి నీటిని గ్రహించి, వర్షరూపమున మఱల వదలెదను. అమృతమును, మృత్యువును గూడ నేనే. సత్తును(శాశ్వతమైన ఆత్మను), అసత్తును (నశ్వరమైన సమస్త వస్తుజాలమును) గూడ నేనే. (19)

త్రైవిద్యా మాం సోమపాః పూతపాపా

యజ్ఞైరిష్ట్యా స్వర్గతిం ప్రార్థయంతే ।

తే పుణ్యమాసాద్య సురేంద్రలోకమ్

అశ్నంతి దివ్యాన్ దివి దేవభోగాన్ ॥ 20 ॥

త్రైవిద్యాః, మామ్, సోమపాః, పూతపాపాః, యజ్ఞైః, ఇష్ట్యా, స్వర్గతిమ్, ప్రార్థయంతే,

తే, పుణ్యమ్, ఆసాద్య, సురేంద్రలోకమ్, అశ్నంతి, దివ్యాన్, దివి, దేవభోగాన్ ॥ 20 ॥

త్రైవిద్యాః	= ఋగ్యజుస్సామవేదము లచే ప్రోక్తములైన సకామకర్మలను ఆచరించువారును	యజ్ఞైః	= యజ్ఞములద్వారా
సోమపాః	= సోమరసపానము చేయువారును	మామ్	= నన్ను
పూతపాపాః ⁽¹⁾	= పాపరహితులును అగు పురుషులు	ఇష్ట్యా	= పూజించి
		స్వర్గతిమ్	= స్వర్గప్రాప్తిని
		ప్రార్థయంతే	= అర్థించుచుందురు
		తే	= ఆ పురుషులు
		పుణ్యమ్	= పుణ్యఫలరూపమైన
		సురేంద్రలోకమ్	= స్వర్గలోకమును

1) స్వర్గప్రాప్తికి ప్రతిబంధకములైన దేవాది-ఋణ రూప పాపములనుండి విముక్తులైనవారు

ఆసాద్య	= పొంది	దేవభోగాన్	= దేవభోగములను
దివి	= స్వర్గమునందు	అశ్నంతి	= అనుభవింతురు.
దివ్యాన్	= దివ్యములైన		

ఋగ్యజుస్సామవేదములచే ప్రోక్తములైన సకామకర్మలను చేయువారును, సోమరసపానముచేయువారును, పాపరహితులై యజ్ఞములద్వారా నన్ను సేవించి, స్వర్గప్రాప్తిని కోరుచుందురు. అట్టి పురుషులు తమ పుణ్యఫలరూపమైన స్వర్గలోకమును పొందుదురు. అచ్చటి దేవతలదివ్యభోగములను అనుభవింతురు. (20)

తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం
క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి ।

ఏవం త్రయీధర్మమనుప్రపన్నా

గతాగతం కామకామా లభంతే ॥ 21 ॥

తే, తమ్, భుక్త్వా, స్వర్గలోకమ్, విశాలమ్, క్షీణే, పుణ్యే, మర్త్యలోకమ్, విశంతి,

ఏవమ్, త్రయీధర్మమ్, అనుప్రపన్నాః గతాగతమ్, కామకామాః, లభంతే ॥ 21 ॥

తే	= ఆ పురుషులు	త్రయీధర్మమ్	= (స్వర్గప్రాప్తి సాధనములైన) వేద త్రయ విహిత సకామ కర్మఫలము(ల)ను
తమ్	= ఆ	అనుప్రపన్నాః	= ఆశ్రయించువారును
విశాలమ్	= విశాలములైన	కామకామాః	= భోగములను ఆసించువారై
స్వర్గలోకమ్	= స్వర్గలోకభోగములను	గతాగతమ్	= ప్వర్గమర్త్యలోకముల మధ్య రాకపోకలను,
భుక్త్వా	= అనుభవించి	లభంతే	= పొందుదురు (సాగింతురు),
పుణ్యే	= పుణ్యములు		(పుణ్యప్రభావముచే
క్షీణే	= క్షీణింపగానే		స్వర్గమునకు పోవుదురు.
మర్త్యలోకమ్	= మనుష్యలోకమును		పుణ్యము క్షీణింపగానే
విశంతి	= ప్రవేశింతురు		మర్త్యలోకమునకు వచ్చెదరు).
ఏవమ్	= ఈ ప్రకారముగా		

ఆ విశాలస్వర్గమునందు భోగములను అనుభవించి, పుణ్యములు అయిపోగానే (క్షీణింపగానే) మఱల మర్త్యలోకమున ప్రవేశింతురు. ఈ విధముగ స్వర్గప్రాప్తి సాధనములైన వేదత్రయవిహితసకామకర్మలను ఆశ్రయించువారు, భోగములను ఆసించుచూ

స్వర్గమర్త్యలోకములమధ్య రాకపోకలు సాగించుచుందురు. అనగా పుణ్యప్రభావముచే స్వర్గమునకు పోవుదురు. పుణ్యము క్షీణింపగనే మర్త్య లోకమునకు వచ్చెదరు. (21)

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।

తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ 22 ॥

అనన్యాః, చింతయంతః, మామ్, యే, జనాః, పర్యుపాసతే,

తేషామ్, నిత్యాభియుక్తానామ్, యోగక్షేమమ్, వహామి, అహమ్ ॥ 22 ॥

యే, అనన్యాః, } = అనన్యభక్తులైన ఏ
జనాః } = పురుషులు

మామ్ = పరమేశ్వరుడైన నన్ను

చింతయంతః = నిరంతరము చింతించుచు
(ఉన్నవారై)

పర్యుపాసతే = (నిష్కామభావముతో)
సేవింతురో

నిత్యాభి } = నిరంతరము నన్నే
యుక్తానామ్ } = చింతించునట్టి

తేషామ్ = ఆ పురుషుల

యొక్క

యోగక్షేమమ్⁽¹⁾ = యోగక్షేమములను

అహమ్ = నేనే (స్వయముగా)

వహామి = వహింతును.

పరమేశ్వరుడైన నన్నే నిరంతరము అనన్య భక్తితో చింతవచేయుచు, నిష్కామ భావముతో సేవించువారియోగక్షేమములను నేనే వహించుచుందును. (అప్రాప్త వస్తుప్రాప్తిని 'యోగము' అనియందురు. ప్రాప్తించిన వస్తురక్షణమును 'క్షేమము' అని యందురు.) (22)

యేఽపి అన్యదేవతా భక్తా యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః ।

తేఽపి మామేవ కౌంతేయ యజంత్యవిధిపూర్వకమ్ ॥ 23 ॥

యే, అపి, అన్యదేవతాః, భక్తాః, యజంతే, శ్రద్ధయా, అన్వితాః,

తే, అపి, మామ్, ఏవ, కౌంతేయ, యజంతి, అవిధిపూర్వకమ్ ॥ 23 ॥

కౌంతేయ! = ఓ కుంతీసుతా!

అపి = అయినప్పటికిని

యే = ఏ

భక్తాః = సకామ భక్తులు

శ్రద్ధయాన్వితాః = శ్రద్ధాదరములుగలవారై

అన్యదేవతాః = ఇతర దేవతలను

యజంతే = పూజింతురో

తే, అపి = వారుకూడ

మామ్, ఏవ = నన్నే

యజంతి = పూజించుచున్నారు

కాని, వారి పూజలు

అవిధిపూర్వకమ్ = నిధ్యుక్తములు కానివి

1) భగవత్స్వరూపప్రాప్తిని 'యోగము' అందురు. భగవత్ప్రాప్తినిమిత్తము చేయబడు సాధనలను రక్షించుటను 'క్షేమము' అని యందురు.

ఓ అర్జునా! శ్రద్ధాన్వితులైన సకామ భక్తులు ఇతరదేవతలను పూజించినప్పటికీనీ, వారు నన్ను పూజించినట్లే. కాని, వారిపూజలు అవిధిపూర్వకములైనవి. అనగా అజ్ఞానముతో కూడినవి. (23)

అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ ।

న తు మామభిజానంతి తత్త్వేనాతశ్చ్యవంతి తే ॥ 24 ॥

అహమ్, హి, సర్వయజ్ఞానామ్, భోక్తా, చ, ప్రభుః, ఏవ, చ,

న, తు, మామ్, అభిజానంతి, తత్త్వేన, అతః, చ్యవంతి, తే ॥ 24 ॥

హి	=	ఏలనన	మామ్	=	పరమేశ్వరుడనైన నన్ను
సర్వయజ్ఞానామ్	=	సకలయజ్ఞములకును	తత్త్వేన	=	తత్త్వపూర్వకముగా
భోక్తా	=	భోక్తయును			(నాపరమేశ్వర
చ	=	మఱియు			తత్త్వమును)
ప్రభుః, చ	=	స్వామియును	న, అభిజానంతి	=	ఎఱుంగరు
అహమ్, ఏవ	=	నేనే	అతః	=	ఇందువలన
తు	=	కాని	చ్యవంతి	=	పతనమగుదురు
తే	=	వారు			(పునర్జన్మను పొందుదురు)

ఏలనన, సకల యజ్ఞములకును భోక్తను, స్వామిని గూడ నేనే. వారు నా పరమేశ్వర తత్త్వమును ఎఱుంగరు. కావున, పతనమగుదురు అనగా పునర్జన్మను పొందుదురు. (24)

యాంతి దేవవ్రతా దేవాన్ పితౄన్ యాంతి పితృవ్రతాః ।

భూతాని యాంతి భూతేజ్యా యాంతి మద్యాజినోఽపి మామ్ ॥ 25 ॥

యాంతి, దేవవ్రతాః, దేవాన్, పితౄన్, యాంతి, పితృవ్రతాః,

భూతాని, యాంతి, భూతేజ్యాః, యాంతి, మద్యాజినః, అపి, మామ్ ॥ 25 ॥

దేవవ్రతాః	=	దేవతలను	పితౄన్	=	పితౄలోకములను
		పూజించువారు	యాంతి	=	పొందుదురు
దేవాన్	=	దేవతలను	భూతేజ్యాః	=	భూతప్రేతములను
యాంతి	=	పొందుదురు			అర్పించువారు
పితృవ్రతాః	=	పితరులను	భూతాని	=	భూతప్రేతరూపములను
		సేవించువారు	యాంతి	=	పొందుదురు

మద్యాజినః = నన్ను ఆరాధించు భక్తులు | మామ్, అపి = నన్నే
యాంతి = పొందుదురు.⁽¹⁾

దేవతలను పూజించువారు దేవలోకములను చేరుదురు. పితరులను సేవించువారు పితృలోకములకు వెళ్ళుదురు. భూతప్రేతములను అర్చించువారు భూతప్రేత రూపములను పొందుదురు. నన్ను ఆరాధించు భక్తులు నన్నే పొందుదురు. అట్టి నా భక్తులకు పునర్జన్మ ఉండదు. (25)

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి ।

తదహం భక్త్యుపహృతమ్ అశ్నామి ప్రయతాత్మనః ॥ 26 ॥

పత్రమ్, పుష్పమ్, ఫలమ్, తోయమ్, యః, మే, భక్త్యా, ప్రయచ్ఛతి,

తత్, అహమ్, భక్త్యుపహృతమ్, అశ్నామి, ప్రయతాత్మనః ॥ 26 ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	ప్రయతాత్మనః	= నిర్మలబుద్ధి, నిష్కామ
మే	= నాకు		భావముగల భక్తునిచే
భక్త్యా	= భక్తితో	భక్త్యుపహృతమ్	= భక్తి పూర్వకముగా
పత్రమ్	= పత్రమునుగాని		సమర్పితమైన
పుష్పమ్	= పుష్పమునుగాని	తత్	= ఆ పత్ర, పుష్పాదులను
ఫలమ్	= ఫలమునుగాని	అహమ్	= నేను (సగుణరూపమున)
తోయమ్	= జలమునుగాని	అశ్నామి	= స్వయముగా, ప్రీతితో
ప్రయచ్ఛతి	= సమర్పించుచున్నాడో		ఆరగింతును.

నిర్మలబుద్ధితో, నిష్కామభావముతో పరమభక్తునిచే సమర్పింపబడిన పత్రమునుగాని, పుష్పమునుగాని, ఫలమునుగాని, జలమును గాని, నేను ప్రత్యక్షముగా (స్వయముగా) ప్రీతితో ఆరగింతును. (26)

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్ఞహోషి దదాసి యత్ ।

యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్ ॥ 27 ॥

యత్, కరోషి యత్, అశ్నాసి, యత్, జహోషి దదాసి, యత్,

యత్, తపస్యసి, కౌంతేయ, తత్, కురుష్వ, మదర్పణమ్ ॥ 27 ॥

కౌంతేయ!	= ఓ కుంతీసుతా!	యత్	= ఏ పదార్థమును
యత్	= ఏ కర్మను	అశ్నాసి	= తినెదవో
కరోషి	= ఆచరించుదువో	యత్	= ఏ హవ్యమును

1) 8వ అధ్యాయము 16వ శ్లోకము చూడవలెను.

జాహోషి	= హోమముచేయుదువో	తపస్యసి	= తపమొనరించుదువో
యత్	= దేనిని	తత్	= ఆ కర్మలన్నింటినీ
దదాసి	= దానము చేయుదువో	మదర్పణమ్,	నాకే
యత్	= దేనినిగూర్చి	కురుష్య	= అర్పింపుము.

ఓ కౌంతేయా! నీవు ఆచరించు కర్మను, భుజించెడి ఆహారమును, హోమముచేయు హవ్యమును, అర్పించు దానమును, ఆచరించు తపస్సును నాకే సమర్పింపుము. (27)

శుభాశుభఫలైరేవం మోక్ష్యసే కర్మబంధనైః ।

సన్న్యాసయోగయుక్తాత్మా విముక్తో మాముపైష్యసి ॥ 28 ॥

శుభాశుభఫలైః, ఏవమ్, మోక్ష్యసే, కర్మబంధనైః,

సన్న్యాసయోగయుక్తాత్మా, విముక్తః, మామ్, ఉపైష్యసి ॥ 28 ॥

ఏవమ్	= ఈ ప్రకారముగా	శుభాశుభఫలైః	= శుభాశుభఫల
సన్న్యాసయోగ	} = సన్న్యాసయోగముతో యుక్తమైన ఆత్మకల వాడవై అనగా సమస్త కర్మలను భగవంతుడ నైన నాకు అర్పించి		రూపములైన
యుక్తాత్మా		కర్మబంధనైః	= కర్మబంధముల నుండి
		మోక్ష్యసే	= ముక్తుడవయ్యెదవు
		విముక్తః	= విముక్తుడవైన పిదప-నీవు
		మామ్ (ఏవ)	= నన్నే
		ఉపైష్యసి	= చేరగలవు.

ఈ విధముగా సన్న్యాసయోగమునందు స్థిరచిత్తుడవై, అనగా సమస్తకర్మలను భగవంతుడనైన నాకే సమర్పించి, శుభాశుభఫలరూపకర్మబంధముల నుండి ముక్తుడవయ్యెదవు. పిదప నన్నే చేరగలవు. (28)

సమోహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రీయః ।

యే భజంతి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషు చాప్యహమ్ ॥ 29 ॥

సమః, అహమ్, సర్వభూతేషు, న, మే, ద్వేష్యః, అస్తి, న, ప్రీయః,

యే, భజంతి, తు, మామ్, భక్త్యా, మయి, తే, తేషు, చ, అపి, అహమ్ ॥ 29 ॥

అహమ్	= నేను	సమః	= సమభావముతో
సర్వభూతేషు	= సమస్తప్రాణుల		వ్యాపించియుండును
యందును		మే	= నాకు

ద్యేష్ఠ్యః	=	అప్రియమైనవాడును	తే	=	వారు
న, అస్తి	=	లేడు	మయి	=	నాయందు
ప్రియః	=	ప్రియమైనవాడును			(స్థితులై
న, అస్తి	=	లేడు			యుందురు)
తు	=	కాని	చ	=	మఱియు
యే	=	ఏ భక్తులు	అహమ్, అపి	=	నేనును
మామ్	=	నన్ను	తేషు ⁽¹⁾	=	వారియందు
భక్త్యా	=	భక్తితో			(ప్రత్యక్షముగా
భజంతి	=	భజింతురో			ఉండును).

నేను సకలభూతముల (ప్రాణుల) యందును సమభావముతో వ్యాపించియుండును. నాకు అప్రియుడు గాని, ప్రియుడు గాని ఎవ్వడును లేడు. కాని, నన్ను భక్తితో భజించువారు నాయందేయుందురు. నేనును వారియందు ప్రత్యక్షముగా ఉండును. (29)

అపి చేత్ సుదురాచారో భజతే మామనన్యభాక్ ।

సాధురేవ స మంతవ్యః సమ్యగ్వ్యవసితో హి సః ॥ 30 ॥

అపి, చేత్, సుదురాచారః, భజతే, మామ్, అనన్యభాక్,

సాధుః, ఏవ, సః, మంతవ్యః, సమ్యక్, వ్యవసితః, హి, సః ॥ 30 ॥

సుదురాచారః,	}	= మిక్కిలి దురాచారుడైన	సాధుః, ఏవ	=	సత్పురుషుడుగానే
అపి			మంతవ్యః	=	భావింపదగినవాడు
అనన్యభాక్	=	అనన్య భావముతో	హి	=	ఏలనన
		నాభక్తుడై	సః	=	అతడు
మామ్	=	నన్ను	సమ్యక్	=	యథార్థముగా
భజతే, చేత్	=	భజించినట్లయితే	వ్యవసితః	=	నిశ్చయబుద్ధిగల
సః	=	అతడు			వాడు.

మిక్కిలి దురాచారుడైనను అనన్యభక్తితో నన్ను భజించినచో, అతనిని సత్పురుషునిగానే భావింపదగును. ఏలనన, యథార్థముగా అతడు నిశ్చయబుద్ధి

1. అగ్ని సూక్ష్మరూపమున అంతటను వ్యాపించియున్నను సాధనలద్వారా ప్రత్యక్షముగా ప్రకటితుడైనట్లు పరమేశ్వరుడు సర్వత్ర స్థితుడైయున్నను, భక్తితో భజించువారి అంతః కరణములయందే ప్రత్యక్షముగా ప్రకటితుడగును.

గలవాడు. అనగా- పరమాత్ముని సేవించుటతో సమానమైనది మఱియొకటి ఏదియును లేదని గట్టిగా నిశ్చయించుకొనినవాడు. (30)

క్షీప్రం భవతి ధర్మాత్మా శశ్వచ్ఛాంతిం నిగచ్ఛతి ।
కౌంతేయ ప్రతిజానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి ॥ 31 ॥
క్షీప్రమ్, భవతి, ధర్మాత్మా, శశ్వత్, శాంతిమ్, నిగచ్ఛతి,
కౌంతేయ, ప్రతిజానీహి, న, మే, భక్తః, ప్రణశ్యతి ॥ 31 ॥

కౌంతేయ! = ఓ కుంతీసుతా!
(స:) = (అతడు)
క్షీప్రమ్ = శీఘ్రముగా
ధర్మాత్మా = ధర్మాత్ముడు
భవతి = అగును
శశ్వత్ = శాశ్వతమైన
శాంతిమ్ = పరమశాంతిని

నిగచ్ఛతి = పొందును
మే, భక్తః = నా భక్తుడు
న, ప్రణశ్యతి = ఎన్నడును నష్టము
పాలుగాడు-అని
ప్రతిజానీహి = నిశ్చయముగా
ఎఱుంగుము.

ఓ కౌంతేయా! అతడు శీఘ్రముగా ధర్మాత్ముడగును. శాశ్వతమైన పరమశాంతిని పొందును. 'నా భక్తుడెన్నడును నష్టమునకు గురికాడు' అను విషయమును నిశ్చయముగా ఎఱుంగుము. (31)

మాం హి పార్థ వ్యపాశ్రిత్య యేఽపి స్యుః పాపయోవయః ।
స్త్రీయో వైశ్యాస్తథా శూద్రాః తేఽపి యాంతి పరాం గతిమ్ ॥ 32 ॥
మామ్, హి, పార్థ, వ్యపాశ్రిత్య, యే, అపి, స్యుః, పాపయోవయః,
స్త్రీయః, వైశ్యాః, తథా, శూద్రాః, తే, అపి, యాంతి, పరామ్, గతిమ్ ॥ 32 ॥

హి = ఏలనన
పార్థ! = ఓ పార్థా!
స్త్రీయః = స్త్రీలు
వైశ్యాః = వైశ్యులు
శూద్రాః, తథా = శూద్రులు అట్లే
పాపయోవయః = చండాలాది పాప
యోనిజులు

యే, అపి, స్యుః = ఎవ్వరైననూ
తే, అపి = వారందఱును
మామ్ = నన్ను
వ్యపాశ్రిత్య = శరణుపొంది
పరామ్, గతిమ్ } = పరమగతినే
యాంతి = పొందుదురు.

ఓ అర్జునా! స్త్రీ, వైశ్య, శూద్రులును, అట్లే చండాలాదిపాపయోనిజులును నన్నే శరణుపొంది పరమగతినే పొందుదురు. (32)

కిం పునర్బ్రాహ్మణాః పుణ్యా భక్తా రాజర్షయస్తథా ।

అనిత్యమనుఖం లోకమ్ ఇమం ప్రాప్య భజస్య మామ్ ॥ 33 ॥

కిమ్, పునః, బ్రాహ్మణాః, పుణ్యాః, భక్తాః, రాజర్షయః, తథా,

అనిత్యమ్, అనుఖమ్, లోకమ్, ఇమమ్, ప్రాప్య, భజస్య, మామ్ ॥ 33 ॥

పుణ్యాః = పుణ్యాత్ములైన

బ్రాహ్మణాః = బ్రాహ్మణులును

తథా = అట్లే

రాజర్షయః = రాజర్షులును, ఐన

భక్తాః = భక్తులు - (వీరు
భగవంతుని
శరణు పొందినచో)

పరమపదమును

పొందుదురను

విషయమున

కిమ్, పునః = చెప్పవలసినది

ఏమున్నది?

అనుఖమ్ = సుఖరహితమైన

అనిత్యమ్ = క్షణభంగురమైన

(ఐనను దుర్లభమైన)

ఇమమ్ = ఈ

లోకమ్ = మనుష్యలోకమును

(మనుష్య

శరీరమును)

ప్రాప్య = పొంది

(నిరంతరము)

మామ్ = నన్ను

భజస్య = భజింపుము.

ఇక, పుణ్యాత్ములైన బ్రాహ్మణులును, రాజర్షులును, భక్తులును నన్ను శరణుపొందినచో, వారు పరమపదమునుచేరుదురని చెప్పవలసిన పనియేలేదు. ఈ మానవశరీరము క్షణభంగురము. సుఖరహితము. ఐనను దుర్లభము. కనుక, దీనిని పొంది- నిరంతరము నన్నే భజింపుము. (33)

మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కరు ।

మామేవైష్యసి యుక్త్యేవమ్ ఆత్మానం మత్పరాయణః ॥ 34 ॥

మన్మనాః, భవ, మద్భక్తః, మద్యాజీ, మామ్, నమస్కరు,

మామ్, ఏవ, ఏష్యసి, యుక్త్యా, ఏవమ్, ఆత్మానమ్, మత్పరాయణః ॥ 34 ॥

మన్మనాః	= నాయందు మనస్సు కలవాడవు	నమస్కరు	= నమస్కరింపుము
భవ	= కమ్ము(అగుము)	ఏవమ్	= ఈ విధముగా
మద్భక్తః	= నా భక్తుడవు	ఆత్మానమ్	= ఆత్మను
(భవ)	= కమ్ము (అగుము)	యుక్త్యా	= (నాయందే) నిలిపి
మద్యాజీ	= నన్ను పూజించు వాడవు	మత్సరాయణః	= మత్సరాయణుడవై
(భవ)	= కమ్ము(అగుము)	మామ్, ఏవ	= నన్నే
మామ్	= నన్ను (నాకు)	ఏష్యసి	= పొందగలవు.

నా యందే నీ మనస్సును లగ్నము చేయుము. నా భక్తుడవు కమ్ము. నన్నే పూజింపుము. నాకు నమస్కరింపుము. ఈ విధముగా ఆత్మను నాయందే నిలిపి, మత్సరాయణుడవైనచో నీవు నన్నే పొందగలవు. (34)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే రాజవిద్యారాజగుప్యాయోగోనామ నవమోఽధ్యాయః ॥ ౯ ॥

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ దశమోఽధ్యాయః - విభూతియోగః

(పదియవ అధ్యాయము-విభూతియోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 7వ శ్లోకమువఱకు) భగవంతుని విభూతి-యోగశక్తుల కథనము, వానిని తెలిసికొనుటవలన కలుగు ఫలము. (8 నుండి 11 వఱకు) ఫలప్రభావసహితభక్తియోగప్రస్తావనము. (12 నుండి 18 వఱకు) అర్జునుడు భగవంతుని స్తుతించుట, అతని విభూతులను యోగశక్తులను గూర్చి తెల్పుమని ప్రార్థించుట. (19 నుండి 42 వఱకు) భగవంతుడు తన విభూతులను గూర్చియు, యోగశక్తులను గూర్చియు వర్ణించుట.]

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

భూయ ఏవ మహాబాహో శృణు మే పరమం వచః ।

యత్తేఽహం ప్రీయమాణాయ వక్ష్యామి హితకామ్యయా ॥ 1 ॥

భూయః, ఏవ, మహాబాహో, శృణు, మే, పరమమ్, వచః,

యత్, తే, అహమ్, ప్రీయమాణాయ, వక్ష్యామి, హితకామ్యయా ॥ 1 ॥

మహాబాహో = ఓ అర్జునా!

యత్, వచః = ఏమాట(ల)ను

ప్రీయమాణాయ = నాపై (ప్రేమాదరములు
(భక్తివిశ్వాసములు)

గలవాడవైన

తే = నీకు

హితకామ్యయా = హితమును చేయు
కోరికతో

భూయః = మఱల

అహమ్, } = నేను చెప్పబోవు
వక్ష్యామి } = చున్నానో

మే = నాయొక్క

తత్, పరమమ్, } = ఆ సర్వశ్రేష్ఠములైన
వచః, ఏవ } మాటలనే

శృణు = వినుము.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను- హే మహాబాహో! నీవు నా మీద ప్రేమ గలవాడవు. కావున, నీమేలుగోరి నేను మఱల చెప్పుచున్న వచనములను వినుము. అవి మిక్కిలి గోప్యములు . మహిమాన్వితములు.

(1)

వ మే విదుః సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః ।

అహమాదిర్ద్ది దేవానాం మహర్షీణాం చ పర్వతః ॥ 2 ॥

న, మే, విదుః, సురగణాః, ప్రభవమ్, న, మహర్షయః,
అహమ్, ఆదిః, హి, దేవానామ్, మహర్షీణామ్, చ, సర్వశః ॥ 2 ॥

మే	= నాయొక్క	హి	= ఏలనన
ప్రభవమ్	= పుట్టుక(ల)ను (లీలావతారము(ల)ను గూర్చి)	అహమ్	= నేను
సురగణాః	= దేవతలు	సర్వశః	= అన్నివిధములుగను
న, (విదుః)	= ఎఱుంగరు	దేవానామ్, చ	= దేవతలకును
మహర్షయః	= మహర్షులును	మహర్షీణామ్, } చ	= మహర్షులకును
న, విదుః	= ఎఱుంగరు	ఆదిః	= ఆది (మూల)కారణ మైన వాడను.

నా ఉత్పత్తిని అనగా నా లీలావతారవిశేషములను దేవతలుగాని, మహర్షులుగాని
తెలిసికొనజాలరు. ఏలనన, నేను అన్నివిధములుగా ఆ దేవతలకును,
ఈ మహర్షులకును మూలకారణమైనవాడను. (2)

యో మామజమనాదిం చ వేత్తి లోకమహేశ్వరమ్ ।

అసమ్మాధః స మర్త్యేషు సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ 3 ॥

యః, మామ్, అజమ్, అనాదిమ్, చ, వేత్తి, లోకమహేశ్వరమ్,

అసమ్మాధః, సః, మర్త్యేషు, సర్వపాపైః, ప్రముచ్యతే ॥ 3 ॥

యః	= ఏ పురుషుడు	వేత్తి	= ఎఱుంగునో
మామ్	= నన్ను	మర్త్యేషు	= మానవులలో
అజమ్	= జన్మరహితునిగను	అసమ్మాధః	= జ్ఞానియైన
అనాదిమ్ ⁽¹⁾	= అనాదియైనవానినిగను	సః	= అతడు
చ	= మరియు	సర్వపాపైః	= సర్వపాపముల నుండియు
లోకమహేశ్వరమ్	= సకలలోక మహేశ్వరునిగను	ప్రముచ్యతే	= విముక్తుడగును.

నన్ను యథార్థముగా జన్మరహితునిగను, అనాదియైన వానినిగను, సకలలోక
మహేశ్వరునిగను తెలిసికొనువాడు మానవులలో జ్ఞాని. అట్టివాడు సర్వపాపముల
నుండియు విముక్తుడగును. (3)

1) ఆదిరహితుడైనను అన్నింటికీని కారణమైనవానిని 'అనాది' యందురు.

బుద్ధిర్ జ్ఞానమసమ్మోహః క్షమా సత్యం దమః శమః ।

సుఖం దుఃఖం భవోఽభావో భయం చాభయమేవ చ ॥ 4 ॥

అహింసా సమతా తుష్టిః తపో దానం యశోఽయశః ।

భవంతి భావా భూతానాం మత్త ఏవ పృథగ్విధాః ॥ 5 ॥

బుద్ధిః, జ్ఞానమ్, అసమ్మోహః, క్షమా, సత్యమ్, దమః, శమః,

సుఖమ్, దుఃఖమ్, భవః, అభావః, భయమ్, చ, అభయమ్, ఏవ, చ ॥ 4 ॥

అహింసా, సమతా, తుష్టిః, తపః, దానమ్, యశః, ఆయశః,

భవంతి, భావాః, భూతానామ్, మత్తః, ఏవ, పృథగ్విధాః ॥ 5 ॥

బుద్ధిః = బుద్ధి (నిశ్చయాత్మక శక్తి)

జ్ఞానమ్ = యథార్థజ్ఞానము

అసమ్మోహః = మోహరాహిత్యము

క్షమా = క్షమ

సత్యమ్ = సత్యము

దమః = ఇంద్రియనిగ్రహము

శమః, ఏవ = మనోనిగ్రహము, అట్లే

సుఖమ్, } = సుఖదుఃఖములు

దుఃఖమ్ }

భవః, అభావః = ఉత్పత్తి, ప్రళయములు

భయమ్, } = భయము

అభయమ్ }

చ = మరియు

అహింసా = అహింస

సమతా = సమత్వము

తుష్టిః = సంతోషము

తపః⁽¹⁾ = తపస్సు

దానమ్ = దానము

యశః = కీర్తి

ఆయశః = అపకీర్తి

ఏవమ్ = ఈ మొదలగునవి

భూతానామ్ = ప్రాణులయొక్క

పృథగ్విధాః = వివిధములగు

భావాః = భావములన్నియును

మత్తః, ఏవ = నానుండియే

భవంతి = కలుగుచున్నవి.

నిశ్చయాత్మకశక్తి, యథార్థజ్ఞానము, మోహరాహిత్యము, క్షమ, సత్యము, దమము (ఇంద్రియనిగ్రహము), శమము (మనోనిగ్రహము), సుఖదుఃఖములు, ఉత్పత్తి ప్రళయములు, భయము, అభయము, అహింస, సమత, సంతోషము, తపస్సు, దానము, కీర్తి, అపకీర్తి, అనునవి ప్రాణులవివిధభావములు. ఇవి యన్నియును నావలననే కలుగును.

(4.5)

1) స్వధర్మాచరణముద్వారా ఇంద్రియాదులను తప్తమొనర్చి, శుద్ధిచేయుటను 'తపము' అని యందురు.

మహర్షయః సప్త పూర్వే చత్వారో మనవస్తథా ।

మద్భావా మానసా జాతా యేషాం లోక ఇమాః ప్రజాః ॥ 6 ॥

మహర్షయః, సప్త, పూర్వే, చత్వారః, మనవః, తథా,
మద్భావాః, మానసాః, జాతాః, యేషామ్, లోకే, ఇమాః, ప్రజాః ॥ 6 ॥

లోకే = లోకమునందుగల
ఇమాః, ప్రజాః = ఈప్రజలు
యేషామ్ = ఎవరి యొక్క సంతానమో
పూర్వే = (అట్టి) ప్రాచీనులైన
సప్తమహర్షయః = సప్తమహర్షులును
తథా = అట్లే వారికంటెను
పూర్వులైన
చత్వారః = సనకాది మహామునులు
నలుగురును

మనవః = చతుర్దశమనువులు
(మొదలగువారు
అందఱు)ను
మద్భావాః = నాయందు భక్తి
భావములు
గల్గినవారై
మానసాః, జాతాః = నాసంకల్పము వలననే
జన్మించిరి.

సప్తమహర్షులును, వారికంటెను పూర్వులైన సనకాదిమహామునులు నలుగురును, స్వాయంభువాది చతుర్దశ మనువులును మొదలగు వీరందఱును నా భక్తులే. అందఱూ నాయెడ సద్భావముగలవారే. వీరు నా సంకల్పమువలననే జన్మించిరి. ఈ జగత్తునందలి సమస్త ప్రాణులును వీరిసంతానమే. (6)

ఏతాం విభూతిం యోగం చ మమ యో వేత్తి తత్త్వతః ।

సోఽవికంపేన యోగేన యుజ్యతే నాత్ర సంశయః ॥ 7 ॥

ఏతామ్, విభూతిమ్, యోగమ్, చ, మమ, యః, వేత్తి, తత్త్వతః,
సః, అవికంపేన, యోగేన, యుజ్యతే, న, అత్ర, సంశయః ॥ 7 ॥

యః = ఏ పురుషుడు
మమ = నాయొక్క
ఏతామ్ = ఈ
విభూతిమ్ = పరమైశ్వర్యరూపవిభూతిని
చ = మరియు

యోగమ్ = యోగశక్తిని
తత్త్వతః = యథార్థముగా
వేత్తి⁽¹⁾ = ఎఱుంగునో
సః = ఆపురుషుడు
అవికంపేన = నిశ్చలమైన

1) దృశ్యమాత్రజగత్తు భగవంతునిమాయ యనియు, వాసుదేవుడే సర్వత్ర పరిపూర్ణుడై యుండుననియు తెలిసికొనుటయే తత్త్వముద్వారా తెలిసికొనుట యగును.

యోగేన = భక్తియోగము చేత | అత్ర = ఈవిషయమున
యుజ్యతే = యుక్తుడగును | న, సంశయః = సంశయములేదు.

ఈ నా పరమైశ్వర్యరూపవిభూతిని, యోగశక్తియొక్క తత్త్వమును తెలిసికొన్నవాడు, నిశ్చలభక్తియుక్తుడగును. ఇందు ఏమాత్రము సందేహమే లేదు. (7)

అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే ।

ఇతి మత్వా భజంతే మాం బుధా భావసమన్వితాః ॥ 8 ॥

అహమ్, సర్వస్య, ప్రభవః, మత్తః, సర్వమ్, ప్రవర్తతే,

ఇతి, మత్వా, భజంతే, మామ్, బుధాః, భావసమన్వితాః ॥ 8 ॥

అహమ్	= నేనే	ప్రవర్తతే	= నడుచుచున్నది
సర్వస్య	= సమస్త జగత్తుయొక్క	ఇతి, మత్వా	= అని, తెలిసికొని
ప్రభవః	= ఉత్పత్తికి మూల కారణమును	భావసమన్వితాః	= భక్తిశ్రద్ధలు గల్గిన
మత్తః	= నావలననే	బుధాః	= బుద్ధిమంతులైన భక్తులు
సర్వమ్	= జగత్తంతయు	మామ్	= నన్నే
		భజంతే	= నిరంతరము సేవింతురు.

వాసుదేవుడైన నేనే ఈ సమస్తజగత్తుయొక్క ఉత్పత్తికి మూలకారణము. నావలననే ఈ జగత్తంతయు నడుచుచున్నది . ఈ విషయమును బాగుగా ఎఱింగిన జ్ఞానులైన భక్తులు భక్తిశ్రద్ధలతో నిరంతరము నన్నే సేవింతురు. (8)

మచ్ఛిత్వా మద్గతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరమ్ ।

కథయంతశ్చ మాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతి చ ॥ 9 ॥

మచ్ఛిత్వా, మద్గతప్రాణాః, బోధయంతః, పరస్పరమ్,

కథయంతః, చ, మామ్, నిత్యమ్, తుష్యంతి, చ, రమంతి, చ ॥ 9 ॥

మచ్ఛిత్వా	= నిరంతరము నాయందే చిత్తములను నిల్పిన వారును	పరస్పరమ్, } బోధయంతః	= నామహత్త్వమును గూర్చి పరస్పరము తెలుపుకొనుచు
మద్గత ప్రాణాః ⁽¹⁾	} = తమజీవితములను నాకే అంకితమొనర్చిన వారును, అగు భక్తులు	చ	= అట్లే, (నాగుణ ప్రభావములను గూర్చి)

1) వాసుదేవుడైన నా కొరకే తమ జీవితములను అర్పణ చేసినవారిని మద్గతప్రాణాః అనియందురు.

కథయంతః, చ = కథలు కథలుగా
చెప్పి కొనువారై
విత్యమ్ = సంతతము
తుష్యంతి = సంతుష్టులగుదురు.

చ = మఱియు
మామ్, రమంతి = నాయందే
ఆనందించు
చుందురు.

నా భక్తులు నాయందే తమ మనస్సులను లగ్నమొనర్తురు. తమ ప్రాణములను, తమ కర్మలన్నింటినీ, తమ సర్వస్వమును నాకే అంకితమొనర్తురు. వారు పరస్పరచర్చల ద్వారా నా మహత్త్వమును గూర్చి ఒకరికొకరు తెలుపుకొనుచు, కథలు కథలుగా చెప్పికొనుచు, నిరంతరము సంతుష్టులగుచుందురు. మఱియు వారు సంతతము నాయందే రమించుచుందురు. (9)

తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ ।

దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే ॥ 10 ॥

తేషామ్, సతతయుక్తానామ్, భజతామ్, ప్రీతిపూర్వకమ్,

దదామి, బుద్ధియోగమ్, తమ్, యేన, మామ్ ఉపయాంతి, తే ॥ 10 ॥

సతత } = నిరంతరము నా
యుక్తానామ్ } = ధ్యానమునందే
నిమగ్నులైనవారును
ప్రీతిపూర్వకమ్ } = ప్రీతితో
భజతామ్ } = నన్నే భజించు
వారును-అగు

యేన = ఏబుద్ధియోగము ద్వారా
తే = వారు
మామ్ = నన్ను
ఉపయాంతి = చేరుదురో
తమ్, బుద్ధి } = అట్టి తత్త్వజ్ఞాన
యోగమ్ } = రూపయోగమును

తేషామ్ = అట్టి నా భక్తులకు

దదామి = ప్రసాదించును

అట్లు నిరంతరము ధ్యానాదులద్వారా నాయందే లగ్నమనస్కులై భక్తిశ్రద్ధలతో నన్నే భజించువారికి నేను బుద్ధియోగమును అనగా తత్త్వజ్ఞానరూపయోగమును ప్రసాదించెదను. దానిద్వారా వారు నన్నే పొందుదురు. (10)

తేషామేవానుకంపార్థమ్

అహమజ్ఞానజం

తమః ।

నాశయామ్యాత్మభావస్థో

జ్ఞానదీపేన

భాస్వతా ॥ 11 ॥

తేషామ్, ఏవ, అనుకంపార్థమ్,

అహమ్, అజ్ఞానజమ్, తమః,

నాశయామి, ఆత్మభావస్థః,

జ్ఞానదీపేన,

భాస్వతా ॥ 11 ॥

తేషామ్,-	}	=	వారిని అనుగ్రహించుట	భాస్వతా	=	ప్రకాశించుచున్న
అనుకంపార్థమ్						
అత్మభావస్తః	}	=	వారి అంతఃకరణముల యందు స్థితుడనైయున్న	నాశయామి	=	నశింప జేయుదును
అహమ్, ఏవ						
అజ్ఞానజమ్,	}	=	(వారి) అజ్ఞానజనిత మైన అంధకారమును			
తమః						

ఓ అర్జునా! వారి అంతఃకరణములయందు స్థితుడనైయున్న నేను వారిని అనుగ్రహించుటకై తేజోమయమైన తత్త్వజ్ఞానరూప దీపమును(జ్యోతిని) వెలిగించి, వారి అజ్ఞానాంధకారమును పారద్రోలెదను. (11)

అర్జున ఉవాచ

పరం బ్రహ్మ పరం ధామ పవిత్రం పరమం భవాన్ ।

పురుషం శాశ్వతం దివ్యమ్ ఆదిదేవమజం విభుమ్ ॥ 12 ॥

ఆహుస్త్వామ్ ఋషయః సర్వే దేవర్షిర్నారదస్తథా ।

అపితో దేవలో వ్యాసః స్వయం చైవ బ్రవీషి మే ॥ 13 ॥

పరమ్, బ్రహ్మ, పరమ్, ధామ, పవిత్రమ్, పరమమ్, భవాన్,

పురుషమ్, శాశ్వతమ్, దివ్యమ్, ఆదిదేవమ్, అజమ్, విభుమ్ ॥ 12 ॥

ఆహుః, త్వామ్, ఋషయః, సర్వే, దేవర్షిః, నారదః, తథా,

అపితః, దేవలః, వ్యాసః, స్వయమ్, చ, ఏవ, బ్రవీషి మే ॥ 13 ॥

భవాన్	=	పూజ్యుడవైన నీవు	దివ్యమ్,	}	=	దివ్యపురుషుడ	
			పురుషమ్			=	వనియు
పరమ్, బ్రహ్మ	=	పరబ్రహ్మవు	ఆదిదేవమ్		=	దేవాదిదేవుడవనియు	
పరమ్, ధామ	=	పరంధాముడవు	అజమ్		=	జన్మరహితుడవనియు	
పరమమ్,	}	=	పరమపవిత్రుడవు	విభుమ్		=	సర్వవ్యాపివనియు
పవిత్రమ్				ఆహుః		=	తెలిపియున్నారు
సర్వే, ఋషయః	=	మహర్షులందరును	తథా		=	అట్లే	
త్వామ్	=	నిన్ను	దేవర్షిః,	}	=	దేవర్షియైన	
శాశ్వతమ్	=	సనాతనుడవనియు	నారదః			=	నారదుడును

అసితః	= అసీతుడును	స్వయమ్, ఏవ	= నీవేస్వయముగా
దేవలః	= దేవలుడును	మే	= నాకు (ఆ విధముగనే)
వ్యాసః, చ	= వ్యాసమహర్షియును(తెలిపిరి)	బ్రవీషి	= తెలుపుచున్నావు.

అర్జునుడు పలికెను - నీవు పరబ్రహ్మవు. పరంధాముడవు. పరమపవిత్రుడవు. మహర్షులు నిన్ను సనాతనుడనియు, దివ్యపురుషుడనియు, దేవదేవుడనియు, జన్మరహితుడనియు, సర్వవ్యాపియనియు ప్రస్తుతించుదురు. దేవర్షి నారదుడు, అసీతుడు, దేవలుడు, వ్యాసమహర్షియు స్తుతించుదురు. నీవును నాకు ఆ విధముగనే తెలుపుచున్నావు. (12,13)

సర్వమేతద్ ఋతం మన్యే యన్మాం వదసి కేశవ ।

న హి తే భగవన్ వ్యక్తిం విదుర్దేవా న దానవాః ॥ 14 ॥

సర్వమ్, ఏతత్, ఋతమ్, మన్యే, యత్, మామ్, వదసి, కేశవ,

న, హి, తే, భగవన్, వ్యక్తిమ్, విదుః, దేవాః, న, దానవాః ॥ 14 ॥

కేశవ!	= ఓ కేశవా!	తే	= నీయొక్క
యత్	= దేనిని	వ్యక్తిమ్ ⁽¹⁾	= లీలామయ
మామ్	= నన్ను (నాకు)		స్వరూపమును
వదసి	= చెప్పుచున్నావో	దానవాః	= దానవులు
ఏతత్, సర్వమ్	= ఇదియంతయును	న, విదుః	= ఎఱుంగరు
ఋతమ్, మన్యే	= సత్యమని తలంతును	దేవాః, హి	= దేవతలును
భగవన్	= ఓదేవా! (కృష్ణా!)	న (విదుః)	= ఎఱుంగరు.

ఓ కేశవా! నీవు చెప్పినది అంతయును సత్యమే. హే భగవన్! నీ లీలా మయస్వరూపమును దేవతలుగాని, దానవులుగాని తెలిసికొనజాలరు. (14)

స్వయమేవాత్మనాత్మానం వేత్త త్వం పురుషోత్తమ ।

భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగత్పతే ॥ 15 ॥

స్వయమ్, ఏవ, ఆత్మనా, ఆత్మానమ్, వేత్త, త్వమ్, పురుషోత్తమ,

భూతభావన, భూతేశ, దేవదేవ, జగత్పతే ॥ 15 ॥

1. గీత. 4వ అధ్యాయమునందలి 6వ శ్లోకమున దీని వివరణమును చూడవలెను.

భూతభావన!	=	ఓ జగదుత్పత్తికారకా!	త్వమ్	=	నీవు
భూతేశ!	=	ఓ సర్వభూతేశ!	ఆత్మానమ్	=	నిన్ను (స్వస్వరూపమును)
దేవదేవ!	=	ఓ దేవాదిదేవా!	స్వయమ్,	}	స్వయముగా
జగత్పతే	=	ఓ జగన్నాథా!	ఆత్మనా, ఏవ		
పురుషోత్తమ!	=	ఓ పురుషోత్తమా!	వేత్త	=	నీచేతనే (నీవే)
					= ఎఱుంగుదువు.

ఓ జగదుత్పత్తికారకా! ఓ సర్వభూతేశ! ఓ దేవాదిదేవా! ఓ జగన్నాథా!
ఓ పురుషోత్తమా! నీ తత్త్వమును నీవే స్వయముగా ఎఱుంగుదువు. (15)

వక్తుమర్హస్యశేషేణ దివ్యా హ్యత్మవిభూతయః ।

యాభిర్విభూతిభిర్లోకాన్ ఇమాంస్త్యం వ్యాప్య తిష్ఠసి ॥ 16 ॥

వక్తుమ్, అర్హసి, అశేషేణ, దివ్యా, హి, ఆత్మవిభూతయః,

యాభిః, విభూతిభిః, లోకాన్, ఇమాన్, త్వమ్, వ్యాప్య, తిష్ఠసి ॥ 16 ॥

యాభిః	=	ఎట్టి(వి)	ఆత్మ	}	నీవిభూతులను (గూర్చి)
విభూతిభిః	=	(దివ్య)విభూతులద్వారా	విభూతయః		
ఇమాన్, లోకాన్	=	ఈ (సమస్త) లోకములను	అశేషేణ	=	సంపూర్ణముగా
			వక్తుమ్	=	చెప్పుటకు (విశద పఱచుటకు)
వ్యాప్య	=	వ్యాపించి	త్వం, హి	=	నీవే
తిష్ఠసి	=	స్థితుడవై ఉన్నావో అటువంటి	అర్హసి	=	ఆర్హుడవు (తగుదువు).
దివ్యాః	=	దివ్యములైన			

సమస్తలోకములయందును నీ దివ్యవిభూతులద్వారా వ్యాపించి, స్థితుడవై యున్నావు.
మహామహితములైన ఆ దివ్యవిభూతులను సంపూర్ణముగా తెల్పుటకు నీవే సమర్థుడవు. (16)

కథం విద్యామహం యోగిన్ త్వాం సదా పరిచింతయన్ ।

కేషు కేషు చ భావేషు చింత్యోఽసి భగవన్ మయా ॥ 17 ॥

కథమ్, విద్యామ్, అహమ్, యోగిన్, త్వామ్, సదా, పరిచింతయన్,

కేషు, కేషు, చ, భావేషు, చింత్యః, అసి, భగవన్, మయా ॥ 17 ॥

యోగిన్	=	ఓ యోగీశ్వరా!	సదా	=	నిరంతరము
అహమ్	=	నేను	పరిచింతయన్	=	భాగుగాచింతన చేయుచు
కథమ్	=	ఎట్లు?	త్వామ్	=	నిన్ను

విద్యామ్	=	ఎఱుంగుదును	కేషు, కేషు	}	=	ఏయే
చ	=	మఱియు	భావేషు			
భగవన్	=	ఓదేవా!	మయా	=	నా చేత	
			చింత్యః, అసి	=	చింతనచేయదగిన వాడవు?	

ఓ యోగీశ్వరా! నిరంతరము చింతనచేయుచూ నిన్ను ఏవిధముగా తెలిసికొనగలను? హే భగవన్! ఏయే భావములతో నాద్వారా చింతన చేయదగినవాడవు? నిన్ను నేను ఎట్లు చింతన చేయవలెను? (17)

విస్తరేణాత్మనో యోగం విభూతిం చ జనార్దన ।

భూయః కథయ తృప్తిర్హి శృణ్వతో నాస్తి మేఽమృతమ్ ॥ 18 ॥

విస్తరేణ, ఆత్మనః, యోగమ్, విభూతిమ్, చ, జనార్దన,

భూయః, కథయ, తృప్తిః, హి, శృణ్వతః, న, అస్తి, మే, అమృతమ్ ॥ 18 ॥

జనార్దన! = ఓ జనార్దనా!

హి = ఏలనన

ఆత్మనః = పరమాత్మవైన నీయొక్క

అమృతమ్ = (నీ) అమృతమయ

యోగమ్ = యోగశక్తిని గూర్చియు

వచనములను

విభూతిమ్, చ = విభూతుల వైభవము
లను గూర్చియు

శృణ్వతః = వినుచున్న

మే = నాకు

భూయః = ఇంకను

తృప్తిః = సంతృప్తి

విస్తరేణ = విస్తృతముగా

(తనివియే)

కథయ = తెలుపుము

న, అస్తి = లేదు(తీరదు).

ఓ జనార్దనా! నీ యోగశక్తిని గూర్చియు, నీ విభూతి వైభవములను గుఱించియు విస్తృతముగా ఇంకను తెలుపుము. ఏలనన, నీ అమృతమయవచనములను ఎంతగా విన్నను తనివియే తీరదు. (18)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

హంత తే కథయిష్యామి దివ్యా హ్యత్మవిభూతయః ।

ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ నాన్త్యంతో విస్తరస్య మే ॥ 19 ॥

హంత, తే, కథయిష్యామి, దివ్యాః, హి, ఆత్మవిభూతయః,

ప్రాధాన్యతః, కురుశ్రేష్ఠ, న, అస్తి, అంతః, విస్తరస్య, మే ॥ 19 ॥

హంత	=	లెస్సపలికితివి	దివ్యా:	=	ఆదివ్యములైన
కురుశ్రేష్ఠ!	=	ఓ అర్జునా!	ఆత్మ	}	= నావిభూతులను
మే	=	నాయొక్క	విభూతయ:		
విప్తరస్య	=	విభూతుల విస్తృతికి	ప్రాధాన్యత:	=	ముఖ్యమైన కొన్నింటిని
అంత:	}	అంతము			మాత్రము
న, అస్తి		=	లేదు	తే	=
హి	=	అందువలన	కథయిష్యామి	=	తెలుపుదును.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ అర్జునా! నీవు లెస్సగా పలికితివి. నా దివ్యవిభూతుల విస్తృతికి (వ్యాప్తికి) అంతమే లేదు. వాటిలో ప్రధానమైనవాటిని కొన్నింటిని మాత్రము నీకు తెలుపుచున్నాను. (19)

అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః ।

అహమాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానామంత ఏవ చ ॥ 20 ॥

అహమ్, ఆత్మా, గుడాకేశ, సర్వభూతాశయస్థితః,

అహమ్, ఆదిః, చ, మధ్యమ్, చ, భూతానామ్, అంతః, ఏవ, చ ॥ 20 ॥

గుడాకేశ!	=	ఓ అర్జునా!	ఆదిః	=	ఆదియు
సర్వభూతాశయః	}	సమస్తప్రాణుల	మధ్యమ్	=	మధ్యస్థితయు
స్థితః		హృదయముల	చ	=	ఇంకను
		యందున్న	అంతః, చ	=	అంతమునూ
ఆత్మా	=	ఆత్మను			(ప్రాణుల సృష్టిస్థితి
అహమ్	=	నేను			లయముల కారణము)
చ	=	మఱియు	అహమ్, ఏవ	}	= నేనే
భూతానామ్	=	సకల భూతము	(అస్మి)		
		(ప్రాణు)లకు			

ఓ అర్జునా! సమస్తప్రాణులహృదయములయందున్న ఆత్మను నేనే. సకల భూతముల (ప్రాణుల) ఆదియు, మధ్యస్థితయు అంతము నేనే. (ప్రాణులయొక్క సృష్టిస్థితిలయములకు కారణము నేనే) (20)

ఆదిత్యానామహం విష్ణుః జ్యోతిషాం రవిరంశుమాన్ ।

మరీచిర్మరుతామస్మి నక్షత్రాణామహం శశీ ॥ 21 ॥

ఆదిత్యానామ్, అహమ్, విష్ణుః, జ్యోతిషామ్, రవిః, అంశుమాన్,
మరీచిః, మరుతామ్, అస్మి, నక్షత్రాణామ్, అహమ్, శశీ ॥ 21 ॥

ఆదిత్యానామ్	=	ఆదిత్యులలో	మరుతామ్	=	49మంది
విష్ణుః	=	విష్ణువును			వాయుదేవతలలో
జ్యోతిషామ్	=	జ్యోతిర్మయ	మరీచిః ¹⁾	=	మరీచిని (తేజమును)
		స్వరూపులలో	నక్షత్రాణామ్	=	నక్షత్రములకు
అంశుమాన్,	}	గొప్పకీరణములు గల			అధిపతియైన
రవిః			శశీ	=	చంద్రుడును
అహమ్, అస్మి	=	నేనే	అహమ్, అస్మి	=	నేనే.

ఆదితియొక్క ద్వాదశపుత్రులైన ఆదిత్యులలో విష్ణువును నేను. జ్యోతిర్మయ స్వరూపులలో నేను సూర్యుడను. 49 మంది వాయుదేవతలలోని 'తేజము'ను నేను. నక్షత్రాధిపతియైన చంద్రుడను నేను. (21)

వేదానాం సామవేదోఽస్మి దేవానామస్మి వాసవః ।

ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్మి భూతానామస్మి చేతనా ॥ 22 ॥

వేదానామ్, సామవేదః, అస్మి, దేవానామ్, అస్మి, వాసవః,

ఇంద్రియాణామ్, మనః, చ, అస్మి, భూతానామ్, అస్మి, చేతనా ॥ 22 ॥

వేదానామ్	=	వేదములలో	మనః, అస్మి	=	మనస్సును నేను
సామవేదః, అస్మి	=	సామవేదమును నేను	చ	=	మఱియు
దేవానామ్	=	దేవతలలో	భూతానామ్	=	ప్రాణులలో
వాసవః, అస్మి	=	ఇంద్రుడనునేను	చేతనా, అస్మి	=	చైతన్యమును
ఇంద్రియాణామ్	=	ఇంద్రియములలో			నేను.

వేదములలో నేను సామవేదమును. దేవతలలో ఇంద్రుడను నేనే. ఇంద్రియములలో నేను మనస్సును. ప్రాణులలో చైతన్యమును (ప్రాణశక్తిని) నేను. (22)

రుద్రాణాం శంకరశ్చాస్మి విత్తేహో యక్షరక్షసామ్ ।

వసూనాం పావకశ్చాస్మి మేరుః శిఖరిణామహమ్ ॥ 23 ॥

1) 49మంది మరుత్తులలో 'మరీచి' అను పేరు ఎచ్చటను కానరాదు. కనుక 'మరీచి' అను పదమునకు 'మరుత్' అని భావింపక సమస్త మరుద్గణముల తేజస్సులేక కీరణములు అని భావింపవలెను.

రుద్రాణామ్, శంకరః, చ, అస్మి, విత్తేశః, యక్షరక్షసామ్,
వసూనామ్, పావకః, చ, అస్మి, మేరుః, శిఖరిణామ్, అహమ్ ॥ 23 ॥

రుద్రాణామ్	= ఏకాదశరుద్రులలో	పావకః అస్మి	= నేను అగ్నిని
శంకరః, అస్మి	= నేను శంకరుడను	చ	= మరియు
చ	= మరియు	శిఖరిణామ్	= శిఖరములుగల
యక్ష, రక్షసామ్	= యక్ష, రాక్షసులలో		పర్వతములలో
అహమ్, విత్తేశః	= నేను ధనాధిపతియైన		
	కుబేరుడను	మేరుః(అస్మి)	= నేను సుమేరు
వసూనామ్	= అష్టవసువులలో		పర్వతమును.

ఏకాదశరుద్రులలో శంకరుడను నేను. యక్షరాక్షసులలో ధనాధిపతియైన కుబేరుడను నేను. అష్టవసువులలో అగ్నిని నేను. పర్వతములలో 'సుమేరు' పర్వతమును నేను. (23)

పురోధసాం చ ముఖ్యం మాం విద్ధి పార్థ బృహస్పతిమ్ ।

సేనానీనామహం స్కందః సరసామస్మి సాగరః ॥ 24 ॥

పురోధసామ్, చ, ముఖ్యమ్, మామ్, విద్ధి, పార్థ, బృహస్పతిమ్,

సేనానీనామ్, అహమ్, స్కందః, సరసామ్, అస్మి, సాగరః ॥ 24 ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థ!	సేనానీనామ్	= సేనాధిపతులలో
పురోధసామ్	= పురోహితులలో	స్కందః	= కుమారస్వామిని
ముఖ్యమ్	= ముఖ్యుడైన	చ	= మరియు
బృహస్పతిమ్	= బృహస్పతినిగా		
మామ్	= నన్ను	సరసామ్	= జలాశయములలో
విద్ధి	= తెలిసికొనుము	సాగరః	= నేను
అహమ్	= నేను	అస్మి	= సముద్రుడను.

ఓ పార్థ! పురోహితులలో ముఖ్యుడైన బృహస్పతిని నేనే. సేనాపతులలో కుమారస్వామిని నేను. జలాశయములలో నేను సాగరుడను. (24)

మహర్షీణాం భృగురహం గిరామస్మైకమక్షరమ్ ।

యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోఽస్మి స్థావరాణాం హిమాలయః ॥ 25 ॥

మహర్షీణామ్, భృగుః, అహమ్, గిరామ్, అస్మి, ఏకమ్, అక్షరమ్,

యజ్ఞానామ్, జపయజ్ఞః, అస్మి, స్థావరాణామ్, హిమాలయః ॥ 25 ॥

మహర్షీణామ్	=	మహర్షులలో	యజ్ఞానామ్	=	యజ్ఞములన్నింటిలో
భృగుః, అహమ్	=	భృగువునునేను	జపయజ్ఞః	=	జపయజ్ఞమును
గిరామ్	=	శబ్దములలో	స్థావరాణామ్	=	స్థావరములలో
ఏకమ్,	}	ఏకాక్షరమైన	హిమాలయః,	}	హిమాలయమును
అక్షరమ్, అస్మి		ఓంకారమును నేను	అస్మి		నేనే
మహర్షులలో భృగువును నేను. శబ్దములలో ఏకాక్షరమును అనగా ఓంకారమును నేను. యజ్ఞములయందు జపయజ్ఞమును నేను. స్థావరములలో హిమాలయమును నేను.					

(25)

(25)

అశ్వత్థః సర్వవృక్షాణాం దేవర్షీణాం చ నారదః ।

గంధర్వాణాం చిత్రరథః సిద్ధానాం కపిలో మునిః ॥ 26 ॥

అశ్వత్థః, సర్వవృక్షాణామ్, దేవర్షీణామ్, చ, నారదః,
గంధర్వాణామ్, చిత్రరథః, సిద్ధానామ్, కపిలః, మునిః ॥ 26 ॥

సర్వవృక్షాణామ్	=	సమస్తవృక్షములలో	చిత్రరథః	=	చిత్రరథుడను
అశ్వత్థః	=	రావిచెట్టును నేను	చ	=	మఱియు
దేవర్షీణామ్	=	దేవర్షులలో	సిద్ధానామ్	=	సిద్ధులలో
నారదః	=	నారదమునిని	కపిలః, మునిః,	}	కపిలమునిని
గంధర్వాణామ్	=	గంధర్వులలో	(అస్మి)		నేనే

వృక్షములలో నేను అశ్వత్థమును (రావిచెట్టును). దేవర్షులలో నారదుడను నేను. గంధర్వులలో నేను చిత్రరథుడను. సిద్ధులలో నేను కపిలమునిని. (26)

ఉచ్చైఃశ్రవసమశ్వానాం విద్ధి మామమృతోద్భవమ్ ।

ఐరావతం గజేంద్రాణాం నరాణాం చ నరాధిపమ్ ॥ 27 ॥

ఉచ్చైఃశ్రవసమ్, అశ్వానామ్, విద్ధి, మామ్, అమృతోద్భవమ్,
ఐరావతమ్, గజేంద్రాణామ్, నరాణామ్, చ, నరాధిపమ్ ॥ 27 ॥

అశ్వానామ్	=	గుఱ్ఱములలో	ఐరావతం, చ	=	ఐరావతమును
అమృతోద్భవమ్	=	అమృతముతోపాటు ఉత్పన్నమైన	నరాణామ్	=	మానవులలో
ఉచ్చైఃశ్రవసమ్	=	'ఉచ్చైఃశ్రవము'ను	నరాధిపమ్	=	రాజును
గజేంద్రాణామ్	=	భద్రగజములలో	మామ్	=	నన్నుగా
			విద్ధి	=	తెలిసికొనుము.

అశ్వములలో పాలసముద్రమునుండి అమృతముతో పుట్టిన ఉచ్చైశ్రవమును నేను. భద్రగజములలో ఐరావతమును నేను. మనుష్యులలో ప్రభువును నేను. (27)

ఆయుధానామహం వజ్రం ధేనూనామస్మి కామధుక్ ।

ప్రజనశ్చాస్మి కందర్పః సర్పాణామస్మి వాసుకిః ॥ 28 ॥

ఆయుధానామ్, అహమ్, వజ్రమ్, ధేనూనామ్, అస్మి, కామధుక్,

ప్రజనః, చ, అస్మి, కందర్పః, సర్పాణామ్, అస్మి, వాసుకిః ॥ 28 ॥

ఆయుధానామ్ = ఆయుధములలో	కందర్పః, అస్మి = మన్మథుడను నేను
వజ్రమ్, అహమ్ = వజ్రాయుధమును నేను	చ = మఱియు
ధేనూనామ్ = పాడియావులలో	సర్పాణామ్ = సర్పములలో
కామధుక్, అస్మి = కామధేనువును నేను	వాసుకిః, అస్మి = వాసుకిని
ప్రజనః = సంతానోత్పత్తికి కారణమైన	నేను.

ఆయుధములలో వజ్రాయుధమును నేను. పాడియావులలో కామధేనువును నేను. శాస్త్రవిహితరీతిలో సంతానోత్పత్తికి కారణమైన మన్మథుడను నేను. సర్పములలో వాసుకిని నేను. (28)

అనంతశ్చాస్మి నాగానాం వరుణో యాదసామహమ్ ।

పితృణామర్యమా చాస్మి యమః సంయమతామహమ్ ॥ 29 ॥

అనంతః, చ, అస్మి, నాగానామ్, వరుణః, యాదసామ్, అహమ్,

పితృణామ్, అర్యమా, చ, అస్మి, యమః, సంయమతామ్, అహమ్ ॥ 29 ॥

నాగానామ్ ⁽¹⁾ = నాగజాతివారిలో	చ = మఱియు
అనంతః, అహమ్ = ఆదిశేషుడను నేను	పితృణామ్ = పితరులలో
చ = మఱియు	అర్యమా = అర్యముడను
యాదసామ్ = జలచరములకు ఆధిపతియైన	సంయమతామ్ = శాసించువారిలో
వరుణః, } = వరుణుడను	(అహమ్) } = నేను
అహమ్, అస్మి } = నేను	యమః, అస్మి } = నేను

నాగజాతివారిలో ఆదిశేషుడ(అనంతుడ)ను నేను. జలచరములకు ఆధిపతియైన వరుణుడను నేను. పితరులలో అర్యముడను (పితృగణప్రభువును) నేను. శాసకులలో యమధర్మరాజును నేను. (29)

1) నాగులు, సర్పములు, అను రెండును సర్పజాతులే

ప్రహ్లాదశ్చాస్మి దైత్యానాం కాలః కలయతామహమ్ ।

మృగాణాం చ మృగేంద్రోఽహం వైవతేయశ్చ పక్షిణామ్ ॥ 30 ॥

ప్రహ్లాదః, చ, అస్మి, దైత్యానామ్, కాలః, కలయతామ్, అహమ్,

మృగాణామ్, చ, మృగేంద్రః, అహమ్, వైవతేయః, చ, పక్షిణామ్ ॥ 30 ॥

దైత్యానామ్ = దైత్యులలో

అహమ్, ప్రహ్లాదః = నేను ప్రహ్లాదుడను

చ = మరియు

కలయతామ్ = గణకులలో

కాలః, ⁽¹⁾ అస్మి = నేను సమయమును

చ = మరియు

మృగాణామ్ = మృగములలో

మృగేంద్రః = మృగరాజైన

సింహమును నేను

చ = మరియు

పక్షిణామ్ = పక్షులలో

అహమ్, } నేను

వైవతేయః } = గరుత్మంతుడను.

(అస్మి)

దైత్యులలో నేను ప్రహ్లాదుడను. గణించువారిలో (గణకులలో) నేను కాలమును. మృగములలో మృగరాజు ఐన సింహమును నేను. పక్షులలో పక్షిరాజైన గరుత్మంతుడను నేనే. (30)

పవనః పవతామస్మి రామః శస్త్రభృతామహమ్ ।

ఝషాణాం మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ ॥ 31 ॥

పవనః, పవతామ్, అస్మి, రామః, శస్త్రభృతామ్, అహమ్,

ఝషాణామ్, మకరః, చ, అస్మి, స్రోతసామ్, అస్మి, జాహ్నవీ ॥ 31 ॥

పవతామ్ = పవిత్రమొనర్చువానిలో

పవనః, అహమ్ = వాయువును నేను

శస్త్రభృతామ్ = శస్త్రధారులలో

రామః, అస్మి = శ్రీరాముడను నేను

ఝషాణామ్ = మత్స్యములలో

మకరః, అస్మి = మొసలిని నేను

చ = మరియు

స్రోతసామ్ = నదులలో

జాహ్నవీ, } గంగానదిని

అస్మి } = నేను

పవిత్రమొనర్చు వానిలో వాయువును నేను, శస్త్రధారులలో శ్రీరామచంద్రుడను నేను. మత్స్యములలో మొసలిని నేను. నదులలో గంగానదిని నేను. (31)

1) క్షణము, గడియ(మఠిక), దినము, పక్షము, మాసము మొదలగువానిచే తెల్పుబడు సమయమును నేను.

సర్గాణామాదిరంతశ్చ మధ్యం చైవాహమర్జున ।

అధ్యాత్మవిద్యా విద్యానాం వాదః ప్రవదతామహమ్ ॥ 32 ॥

సర్గాణామ్, ఆదిః, అంతః, చ, మధ్యమ్, చ, ఏవ, అహమ్, అర్జున,

అధ్యాత్మవిద్యా, విద్యానామ్, వాదః, ప్రవదతామ్, అహమ్ ॥ 32 ॥

అర్జున! = ఓ అర్జునా!
సర్గాణామ్ } = సృష్టిపరంపరకు
ఆదిః, మధ్యమ్, } = ఆదిమధ్యాంతములు
అంతశ్చ, }
అహమ్, ఏవ } = నేనే
విద్యానామ్ = విద్యలలో

అధ్యాత్మవిద్యా = ఆధ్యాత్మ(బ్రహ్మ)
విద్యను నేను
ప్రవదతామ్ = పరస్పర వాద వివాదములలో
వాదః, అహమ్ = తత్త్వ నిర్ణయమునకై
చేయువాదమును
నేను

ఓ అర్జునా! సృష్టికి ఆదిమధ్యాంతములు నేను. (సృష్టి స్థితి లయ కారకుడను నేనే) విద్యలలో అధ్యాత్మవిద్యను అనగా బ్రహ్మవిద్యను నేను. పరస్పరవాదవివాదములలో తత్త్వనిర్ణయమునకైచేయు 'వాదము'ను నేను. (32)

అక్షరాణామకారోస్మి ద్వంద్వః సామాసికస్య చ ।

అహమేవాక్షయః కాలో ధాతాహం విశ్వతోముఖః ॥ 33 ॥

అక్షరాణామ్, అకారః, అస్మి, ద్వంద్వః, సామాసికస్య, చ,

అహమ్, ఏవ, అక్షయః, కాలః, ధాతా, అహమ్, విశ్వతోముఖః ॥ 33 ॥

అక్షరాణామ్ = అక్షరములలో
అకారః, అహమ్ = 'అ'కారమును నేను
చ = మరియు
సామాసికస్య = సమాసములలో
ద్వంద్వః, అస్మి = ద్వంద్వ సమాసమును
నేను

అక్షయః, కాలః = మహాకాలమును
నేను
విశ్వతోముఖః = సర్వతోముఖుడనైన
విరాట్ పురుషుడనునేను
ధాతా, అహమ్, } ధరించి, పోషించు
ఏవ(అస్మి) } = వాడను నేనే.

అక్షరములలో "అ" కారమును నేను. సమాసములలో 'ద్వంద్వ' సమాసమును నేను. అక్షయకాలము అనగా మహాకాలమును నేను. అట్లే విశ్వతోముఖుడైన విరాట్ పురుషుడను నేను. అందరిని ధరించువాడను, పోషించువాడను నేను. (33)

మృత్యుః సర్వహరశ్చాహమ్ ఉద్భవశ్చ భవిష్యతామ్ ।

కీర్తిః శ్రీర్వాక్స నారీణాం స్మృతిర్మేధా భృతిః క్షమా ॥ 34 ॥

మృత్యుః, సర్వహరః, చ, అహమ్, ఉద్భవః, చ, భవిష్యతామ్.

కీర్తిః, శ్రీః, వాక్, చ, నారీణామ్, స్మృతిః, మేధా, ధృతిః, క్షమా ॥ 34 ॥

సర్వహరః	= సర్వప్రాణులను	కీర్తిః	= కీర్తిని ⁽¹⁾
	హరించునట్టి	శ్రీః	= లక్ష్మిని
మృత్యుః, అహమ్	= మృత్యువును నేను	వాక్	= వాక్కును
భవిష్యతామ్	= పుట్టబోవుచున్న	స్మృతిః	= స్మృతిని
	సమస్తప్రాణులయొక్క	మేధా	= మేధను
ఉద్భవః	= ఉత్పత్తి హేతువును	ధృతిః	= ధృతిని
	నేను	చ	= మరియు
చ	= మరియు	క్షమా	= క్షమను
నారీణామ్	= స్త్రీలలో	(అహమ్) అస్మి	= నేను.

అన్నిప్రాణులను హరించు మృత్యువును నేనే. సమస్తప్రాణుల ఉత్పత్తి హేతువును గూడ నేనే. స్త్రీలలో కీర్తి, శ్రీ, వాక్కు, స్మృతి, మేధా, ధృతి, క్షమా అను వారందఱును నేనే. (34)

బృహత్సామ తథా సామ్నాం గాయత్రీ చందసామహమ్ ।

మాసానాం మార్గశీర్షోహమ్ ఋతూనాం కుసుమాకరః ॥ 35 ॥

బృహత్సామ, తథా, సామ్నామ్, గాయత్రీ, చందసామ్, అహమ్,

మాసానామ్, మార్గశీర్షః, అహమ్, ఋతూనామ్, కుసుమాకరః ॥ 35 ॥

తథా	= అట్లే	గాయత్రీ	= గాయత్రీచందస్సును
సామ్నామ్	= గానముచేయుటకు	మాసానామ్	= మాసములలో
	అనువగు శ్రుతులలో	మార్గశీర్షః	= మార్గశీర్షమును
అహమ్	= నేను	ఋతూనామ్	= ఋతువులలో
బృహత్సామ	= బృహత్సామమును	కుసుమాకరః	= వసంతఋతువును
చందసామ్	= చందస్సులలో	అహమ్, (అస్మి)	= నేను.

గానముచేయుటకు అనువైన శ్రుతులలో బృహత్సామమును నేను. చందస్సులలో 'గాయత్రీచందస్సు'ను నేను. మాసములలో మార్గశీర్షమును, ఋతువులలో వసంతఋతువును నేనే. (35)

1. కీర్తి మొదలగునవి స్వదేవతల పేర్లు, మరియు స్త్రీ వాచక గుణములుగాగూడ ప్రసిద్ధములు-కనుక ఇవి రెండు విధములుగను భగవంతుని విభూతులే.

ద్యూతం చలయతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ।

జయోఽస్మి వ్యవసాయోఽస్మి సత్త్వం సత్త్వవతామహమ్ ॥ 36 ॥

ద్యూతమ్, చలయతామ్, అస్మి, తేజః, తేజస్వినామ్, అహమ్,

జయః, అస్మి, వ్యవసాయః, అస్మి, సత్త్వమ్, సత్త్వవతామ్, అహమ్ ॥ 36 ॥

చలయతామ్ = వంచకులలో

అహమ్, ద్యూతమ్ = నేను జాదమును

తేజస్వినామ్ = ప్రభావశాలురలో

తేజః, అస్మి = తేజమును నేను

(జేత్మాణామ్) = విజేతలలో

జయః, అస్మి = జయమును నేను

(వ్యవసాయినామ్) = నిశ్చయాత్మకులలో

అహమ్,

వ్యవసాయః } = నిశ్చయమును నేను

సత్త్వవతామ్ = సాత్త్వికపురుషులలో

సత్త్వమ్, అహమ్ = సాత్త్వికభావమును నేనే.

వంచకులలో జాదమును నేనే. ప్రభావశాలురలోని ప్రభావమును నేను. విజేతలలో జయమును నేను. నిశ్చయాత్మకులలో నిశ్చయమును, సాత్త్విక పురుషులలో సాత్త్వికభావమును నేనే. (36)

వృష్టివాం వాసుదేవోఽస్మి పాండవానాం ధనంజయః ।

మునీనామవ్యహం వ్యాసః కవీనాముశవా కవిః ॥ 37 ॥

వృష్టివామ్, వాసుదేవః, అస్మి, పాండవానామ్, ధనంజయః,

మునీనామ్, అపి, అహమ్, వ్యాసః, కవీనామ్, ఉశవా, కవిః ॥ 37 ॥

వృష్టివామ్⁽¹⁾ = వృష్టివంశజులలో

వాసుదేవః = వాసుదేవుడనునేను

పాండవానామ్ = పాండవులలో

ధనంజయః = అర్జునుడను నేను

మునీనామ్ = మునులలో

వ్యాసః = వేదవ్యాసుడనునేను

కవీనామ్ = కవులలో

ఉశవా, కవిః, } శుక్రాచార్యుడను

అపి, అహమ్, } = గూడ నేనే.

అస్మి

వృష్టివంశజులలో వాసుదేవుడను నేను. పాండవులలో ధనంజయుడను నేను. అనగా నీవే నేను. మునులలో వేదవ్యాసుడను నేను. కవులలో శుక్రాచార్యుడను నేనే. (37)

దండ్రో దమయతామస్మి నీతిరస్మి జిగీషతామ్ ।

మౌనం చైవాస్మి గుహ్యవాం జ్ఞానం జ్ఞానవతామహమ్ ॥ 38 ॥

1. యాదవ వంశములలో 'వృష్టి వంశము' కూడ ఒకటి.

దండః, దమయతామ్, అస్మి, నీతిః, అస్మి, జిగీషతామ్,

మౌనమ్, చ, ఏవ, అస్మి, గుహ్యనామ్, జ్ఞానమ్, జ్ఞానవతామ్, అహమ్ || 38 ||

దమయతామ్ = శిక్షించువారిలో

దండః, అస్మి = దండించుశక్తిని నేను

జిగీషతామ్ = జయేచ్ఛగలవారిలో

నీతిః, అస్మి = నీతిని నేను

గుహ్యనామ్ = గోప్యవిషయరక్షణమున

మౌనమ్, అస్మి = మౌనమును నేను

చ = మరియు

జ్ఞానవతామ్ = జ్ఞానులయొక్క

జ్ఞానమ్, } = తత్త్వజ్ఞానమును
అహమ్, ఏవ } నేను.

శిక్షించువారిలో దండమును అనగా దమనశక్తిని నేనే. జయేచ్ఛకల వారినీతిని నేనే. గోప్యవిషయరక్షణమున 'మౌనము'ను నేను. జ్ఞానులయొక్క తత్త్వజ్ఞానమును నేనే. (38)

యచ్ఛాపి సర్వభూతానాం బీజం తదహమర్జున ।

న తదస్తి వినా యత్ స్యాత్ మయా భూతం చరాచరమ్ || 39 ||

యత్, చ, అపి, సర్వభూతానామ్, బీజమ్, తత్, అహమ్, అర్జున,

న, తత్, అస్తి, వినా, యత్, స్యాత్, మయా, భూతమ్, చరాచరమ్ || 39 ||

చ = మరియు

అర్జున! = ఓ అర్జునా!

యత్ = ఏది

సర్వభూతానామ్ = సమస్తచరాచర

ప్రాణులయొక్క

బీజమ్ = బీజమో

తత్, అపి, అహమ్ = ఆ బీజమును గూడ నేనే

యత్ చరా- } ఏ చరాచర

చరమ్, భూతమ్ } = ప్రాణికోటి

మయా, వినా, } నేను

స్యాత్ } = లేనిదగునో

తత్ = అది

న, అస్తి = ఉండనే

ఉండదు.

ఓ అర్జునా! సర్వప్రాణులఉత్పత్తికి కారణమైన బీజమును నేనే. ఏలనన, నేనులేని చరాచరప్రాణియేదియును లేదు. (39)

నాంతోఽస్తి మమ దివ్యానాం విభూతీనాం పరంతప ।

ఏష తూర్దేశతః ప్రోక్తో విభూతేర్విస్తరో మయా || 40 ||

న, అంతః, అస్తి, మమ, దివ్యానామ్, విభూతీనామ్, పరంతప,

ఏషః, తు, ఉర్దేశతః, ప్రోక్తః, విభూతేః, విస్తరః, మయా || 40 ||

పరంతప! = ఓ అర్జునా!
మమ = నా యొక్క
దివ్యానామ్ = దివ్యములైన
విభూతీనామ్ = విభూతులకు
అంతః = అంతమే
న, అస్తి = లేదు

మయా = నాచేత
విభూతేః = విభూతులయొక్క
ఏషః = ఈ
విస్తరః, తు = విస్తృతి ఐతే
ఉద్దేశతః = సంక్షిప్తముగా
ప్రోక్తః = చెప్పబడినది.

ఓ పరంతపా! నా దివ్యవిభూతులకు అంతమే లేదు. నా విభూతులవిస్తృతిని గూర్చి నేను నీకు చాలా సంక్షిప్తముగా వివరించితిని. (40)

యద్యద్విభూతిమత్ సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా ।

తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశసంభవమ్ ॥ 41 ॥

యత్, యత్, విభూతిమత్, సత్త్వమ్, శ్రీమత్, ఉర్జితమ్, ఏవ, వా,

తత్, తత్, ఏవ, అవగచ్ఛ, త్వమ్, మమ, తేజోఽంశసంభవమ్ ॥ 41 ॥

విభూతిమత్ = ఐశ్వర్యయుక్తము
శ్రీమత్ = కాంతియుతము
వా = మరియు
ఉర్జితమ్ = శక్తియుక్తము అగు
యత్, యత్, ఏవ = ఏయే
సత్త్వమ్ = వస్తువులు కలవో

తత్, తత్ = ఆయా వస్తువులు
మమ }
తేజోఽంశ- } = నా తేజము యొక్క
సంభవమ్, ఏవ } అంశముండియే కలిగినవిగా
త్వమ్ = నీవు
అవగచ్ఛ = గ్రహింపుము

విభూతియుక్తము అనగా ఐశ్వర్యయుక్తము, కాంతియుక్తము, శక్తియుక్తము ఐన వస్తువేదైనను, అది నా తేజస్సుయొక్క అంశమునుండియే కలిగినదిగా తెలిసికొనుము. (41)

అథవా బహునైతేన కిం జ్ఞాతేన తవార్జున ।

విష్టభ్యాహమిదం కృత్స్నమ్ ఏకాంశేన స్థితో జగత్ ॥ 42 ॥

అథవా, బహునా, ఏతేన, కిమ్, జ్ఞాతేన, తవ, అర్జున,

విష్టభ్య, అహమ్, ఇదమ్, కృత్స్నమ్, ఏకాంశేన, స్థితః, జగత్ ॥ 42 ॥

అథవా = అథవా
అర్జున! = ఓ అర్జునా!
ఏతేన = ఈ(ఇట్లు)

బహునా, జ్ఞాతేన = ఎక్కువగా తెలిసికొనుట
వలన
తవ, కిమ్ = నీకు (కలుగు) ప్రయోజనమేమి

ఇదమ్, భృత్యమ్, } జగత్	= ఈ సమస్త జగత్తును	వికాంశేన	= ఒక్క అంశతోడనే
అహమ్	= నేను (నా యోగశక్తి యొక్క)	విష్టభ్య	= ధరించి
		స్థితః	= స్థితమై యున్నాను

అథవా! ఓ అర్జునా! ఇంతకంటెను విపులముగా తెలిసికొని ప్రయోజనమేమి? ఈ సంపూర్ణజగత్తును కేవలము నా యోగశక్తియొక్క ఒక్క అంశతోడనే ధరించుచున్నాను. (42)

ఓం తత్పదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాశూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే విభూతియోగో నామ దశమోధ్యాయః ॥ ౧౦ ॥

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ ఏకాదశోఽధ్యాయః - విశ్వరూపదర్శన యోగః

(పదకొండవ అధ్యాయము-విశ్వరూపదర్శన యోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 4వ శ్లోకమువఱకు) విశ్వరూపమును దర్శింపజేయుమని అర్జునుడు భగవానుని ప్రార్థించుట, (5 నుండి 8 వఱకు) భగవంతుడు తనవిశ్వరూపమును వర్ణించుట, (9 నుండి 14 వఱకు) విశ్వరూపమునుగూర్చి సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు వర్ణించిచెప్పుట, (15 నుండి 31 వఱకు) అర్జునుడు భగవంతుని విశ్వరూపమును దర్శించుట- స్తుతించుట, (32 నుండి 34 వఱకు) భగవంతుడు తన ప్రభావమును వర్ణించుట, యుద్ధమునకై అర్జునుని ప్రోత్సహించుట, (35 నుండి 46 వఱకు) భయభ్రాంతుడైన అర్జునుడు భగవంతుని స్తుతించుట, చతుర్భుజరూపమును దర్శింపజేయుమని ప్రార్థించుట, (47 నుండి 50 వఱకు) భగవంతుడు తన విశ్వరూపదర్శనమహిమను తెల్పుట- అట్లే చతుర్భుజ, సౌమ్యరూపములను చూపుట, (51 నుండి 55 వఱకు) అనన్య భక్తి లేకుండ చతుర్భుజరూపదర్శనము దుర్లభమని తెల్పుచు ఫలసహిత-అనన్యభక్తిని వర్ణించుట-]

అర్జున ఉవాచ

మదనుగ్రహాయ పరమం గుహ్యమధ్యాత్మసంజ్ఞితమ్ ।

యత్త్యయోక్తం వచస్తేన మోహోఽయం విగతో మమ ॥ 1 ॥

మదనుగ్రహాయ, పరమమ్, గుహ్యమ్, అధ్యాత్మసంజ్ఞితమ్,

యత్, త్వయా, ఉక్తమ్, వచః, తేన, మోహః, అయమ్, విగతః, మమ ॥ 1 ॥

మదనుగ్రహాయ = నన్ను అనుగ్రహించుట
కొఱకు

పరమమ్ = మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనదియు

గుహ్యమ్ = గోప్యమైనదియు

అధ్యాత్మ- } అధ్యాత్మ విషయక

సంజ్ఞితమ్ } = మైనదియు అగు

యత్, వచః = ఏ వచనము(లు)

త్వయా = నీచేత

ఉక్తమ్ = చెప్పబడినదో(వో)

తేన = ఆవచనము(ల)చేత

మమ = నా

అయమ్ = ఈ

మోహః = మోహము

విగతః = తొలగినది

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా! నన్ను అనుగ్రహింపదలచి పరమగోప్యమైన ఆధ్యాత్మికవిషయములను ఉపదేశించితివి. దానివలన నా అజ్ఞానము (మోహము) తొలగిపోయినది. (1)

భవాప్యయౌ హి భూతానాం శ్రుతౌ విస్తరశో మయా ।

త్వత్తః కమలపత్రాక్ష మాహాత్మ్యమపి చావ్యయమ్ ॥ 2 ॥

భవాప్యయౌ, హి, భూతానామ్, శ్రుతౌ, విస్తరశః, మయా,

త్వత్తః, కమలపత్రాక్ష, మాహాత్మ్యమ్, అపి, చ, అవ్యయమ్ ॥ 2 ॥

హి	=	ఏలనన	విస్తరశః	=	విశదముగా
కమలపత్రాక్ష!	=	కమలపత్రములవంటి	మయా	=	నాచేత
		నేత్రములుగల	శ్రుతౌ	=	వినబడినవి
		ఓకృష్ణా!	చ	=	మఱియు నీయొక్క
త్వత్తః	=	నీవలన	అవ్యయమ్	=	శాశ్వతమైన
భూతానామ్	=	ప్రాణులయొక్క	మాహాత్మ్యమ్,	=	మాహాత్మ్యము
భవాప్యయౌ	=	ఉత్పత్తి ప్రళయములు	అపి(శ్రుతమ్)	=	గూడ (వినబడినది)

ఓ కమలాక్షా! ఓ కృష్ణా! సమస్తప్రాణులఉత్పత్తిప్రళయములనుగూర్చి సవిస్తరముగా వింటిని. అట్లే శాశ్వతమైన నీ మహిమలను గూర్చియు వింటిని. (2)

ఏవమేతద్యథాత్మ త్వమ్ ఆత్మానం పరమేశ్వర ।

ద్రష్టుమిచ్ఛామి తే రూపమ్ ఐశ్వరం పురుషోత్తమ ॥ 3 ॥

ఏవమ్, ఏతత్, యథా, ఆత్మ, త్వమ్, ఆత్మానమ్, పరమేశ్వర,

ద్రష్టుమ్, ఇచ్ఛామి, తే, రూపమ్, ఐశ్వరమ్, పురుషోత్తమ ॥ 3 ॥

పరమేశ్వరా	=	ఓ పరమేశ్వరా! (కృష్ణా!)	పురుషోత్తమ!	=	ఓ పురుషోత్తమా!
త్వమ్	=	నీవు	తే	=	నీయొక్క
ఆత్మానమ్	=	నిన్ను గూర్చి	ఐశ్వరమ్, రూపమ్	=	షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నమైన నీ దివ్య రూపమును
యథా	=	ఎట్లు (ఏవిధముగా)	ద్రష్టుమ్	=	ప్రత్యక్షముగా చూచుటకు
ఆత్మ	=	చెప్పియుంటివో	ఇచ్ఛామి	=	కుతూహలపడుచున్నాను
ఏతత్	=	ఇది			
ఏవమ్ (ఏవ)	=	అంతయు సత్యమే			

ఓ పరమేశ్వరా! నీవు చెప్పినదంతయు సత్యమే. అందు సందేహమునకు తావులేదు. కాని, ఓ పురుషోత్తమా! జ్ఞాన, ఐశ్వర్య, శక్తి, బల, వీర్య, తేజోమహితమైన నీ షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్న రూపమును ప్రత్యక్షముగా చూచుటకు కుతూహలపడుచున్నాను. (3)

మన్యసే యది తచ్చక్యం మయా ద్రష్టుమితి ప్రభో ।

యోగేశ్వర తతో మే త్వం దర్శయాత్మానమవ్యయమ్ ॥ 4 ॥

మన్యసే, యది, తత్, శక్యమ్, మయా, ద్రష్టుమ్, ఇతి, ప్రభో.

యోగేశ్వర, తతః, మే, త్వమ్, దర్శయ, ఆత్మానమ్, అవ్యయమ్ ॥ 4 ॥

ప్రభో⁽¹⁾ = ఓ ప్రభూ!
మయా = నాచేత
తత్ = దానిని (నీదివ్య రూపమును)
ద్రష్టుమ్ = చూచుటకు
శక్యమ్, ఇతి = సాధ్యమేయని
మన్యసే, యది = నీవు భావించు చున్నచో

తతః = అయితే
యోగేశ్వరా! = ఓ యోగేశ్వరా!
త్వమ్ = నీవు
అవ్యయమ్ = శాశ్వతమైన
ఆత్మానమ్ = నిన్ను (నీరూపమును)
మే = నాకు
దర్శయ = చూపించుము.

ఓ యోగేశ్వరా! ఓ ప్రభూ! నీ దివ్య రూపమును చూచుటకు నన్ను అర్హునిగా నీవు భావించినచో, శాశ్వతమైన నీ దివ్యస్వరూపమును నాకు చూపింపుము. (4)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోఽథ సహస్రశః ।

నానావిధాని దివ్యాని నానావర్ణాకృతీని చ ॥ 5 ॥

పశ్య, మే, పార్థ, రూపాణి, శతశః, అథ, సహస్రశః,

నానావిధాని, దివ్యాని, నానావర్ణాకృతీని, చ ॥ 5 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థా!
అథ = ఇప్పుడు
మే = నాయొక్క

శతశః, } వందలు, వేలకొలదిగల
సహస్రశః } = (అసంఖ్యాకములైన)
నానావిధాని = నానావిధములైన

1. ఉత్పత్తి, స్థితి, ప్రళయములనేగాక అంతర్యామిగా శాసించువాడగుటవలన భగవంతునకు ప్రభువు అని పేరు.

చ	= మఱియు	దివ్యాని	= అలౌకికములైన
నానావర్ణా-	నానావర్ణము (వన్నె)	రూపాణి	= రూపములను
కృతీని	} = లతో, ఆకృతులతో ఉన్న	పశ్య	= చూడుము.

శ్రీభగవానుడు పలికెను - ఓ అర్జునా! అసంఖ్యాకములైన, బహువిధములైన, పెక్కువర్ణములు, ఆకృతులు గల నా అలౌకికరూపములను చూడుము. (5)

పశ్యాదిత్యాన్ వసూన్ రుద్రాన్ అశ్వినౌ మరుతస్తథా ।

బహువ్యదృష్టపూర్వాణి పశ్యాశ్చర్యాణి భారత ॥ 6 ॥

పశ్య, ఆదిత్యాన్, వసూన్, రుద్రాన్, అశ్వినౌ, మరుతః, తథా,

బహుని, అదృష్టపూర్వాణి, పశ్య, ఆశ్చర్యాణి, భారత ॥ 6 ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	పశ్య	= చూడుము
ఆదిత్యాన్	= అదితియొక్క ద్వాదశ పుత్రులను	తథా	= అట్లే
వసూన్	= అష్టవసువులను	బహుని	= అనేకములైన
రుద్రాన్	= ఏకాదశరుద్రులను	అదృష్ట-	} మునుపు(లోగడ)
అశ్వినౌ	= అశ్వినీ కుమారులను	పూర్వాణి	
మరుతః	= 49మంది మరుత్తులను	ఆశ్చర్యాణి	= ఆశ్చర్యకరరూపములను
		పశ్య	= చూడుము.

ఓ అర్జునా! ద్వాదశాదిత్యులను, అష్టవసువులను, ఏకాదశరుద్రులను, అశ్వినీ కుమారులను, మరుద్గణములను నాయందు చూడుము. అంతేగాక ఇంకను మునుపెన్నడును చూచి యెరుగని ఆపూర్వమైన ఆశ్చర్యకరములైన రూపములను చూడుము. (6)

ఇహైకస్థం జగత్ కృత్స్నం పశ్యాద్య సచరాచరమ్ ।

మమ దేహీ గుడాకేశ యచ్ఛావ్యద్భ్రష్టుమిచ్ఛసి ॥ 7 ॥

ఇహ, ఏకస్థమ్, జగత్, కృత్స్నమ్, పశ్య, అద్య, సచరాచరమ్,

మమ, దేహీ, గుడాకేశ, యత్, చ, అన్యత్, ద్రష్టుమ్, ఇచ్ఛసి ॥ 7 ॥

గుడాకేశ ⁽¹⁾	= ఓ అర్జునా!	సచరాచరమ్	= చరాచరములతో
అద్య	= నేడు (ఇప్పుడు)		గూడియున్న
ఇహ, మమ దేహీ	= ఈ నా దేహము నందు	కృత్స్నమ్, జగత్	= సంపూర్ణజగత్తును
ఏకస్థమ్	= ఒకేచోట స్థితమైయున్న	పశ్య	= చూడుము

1. నిద్రను జయించినవాడగుటవలన అర్జునునకు గుడాకేశుడు (గుడాక+ఈశుడు) అనిపేరు.

చ	= ఇంకను	ద్రష్టుమ్	= చూచుటకు
అన్యత్	= ఇతరమైన	ఇచ్చసి	= కోరుకొనుచున్నావో
యత్	= దేనిని		వాటివన్నింటిని చూడుము.

ఓ అర్జునా! నా ఈ రూపమునందు ఒకేచోట స్థితమైయున్న సమస్తచరాచర జగత్తును చూడుము. అంతేగాక, ఇంకను నీవు చూడదలచుకొనిన వాటివన్నింటినీ చూడుము.

(7)

న తు మాం శక్యసే ద్రష్టుమ్ అవేనైవ స్వచక్షుషా ।

దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ॥ 8 ॥

న, తు, మామ్, శక్యసే, ద్రష్టుమ్, అనేన, ఏవ, స్వచక్షుషా,

దివ్యమ్, దదామి, తే, చక్షుః, పశ్య, మే, యోగమ్, ఐశ్వరమ్ ॥ 8 ॥

తు	= కాని	(అతః)	= ఇందువలన
మామ్	= నన్ను (ఈనా రూపమును)	తే	= నీకు
అనేన	= ఈ	దివ్యమ్	= దివ్యమైన
స్వచక్షుషా	= (ప్రాకృతములైన) చర్మచక్షువులతో	చక్షుః	= దృష్టిని
ద్రష్టుమ్	= చూచుటకు	దదామి	= ఇచ్చెదను
ఏవ	= నిస్సందేహముగా	మే, ఐశ్వరమ్, యోగమ్	} = నా దివ్యయోగ శక్తిని
న, శక్యసే	= సమర్థుడవుకావు (అశక్తుడవు)	పశ్య	
			= చూడుము

కాని, ప్రాకృత(చర్మ) చక్షువులతో నా ఈ రూపమును నీవు నిజముగా(నిస్సందేహముగా) చూడజాలవు. కనుక, నీకు దివ్య(అలౌకిక) దృష్టిని ప్రసాదించుచున్నాను. ఈ దివ్యదృష్టితో నా ఈశ్వరీయ(దివ్య) యోగశక్తిని చూడుము.

(8)

సంజయ ఉవాచ

ఏవముక్త్యా తతో రాజన్ మహాయోగేశ్వరో హరిః ।

దర్శయామాస పార్థాయ పరమం రూపమైశ్వరమ్ ॥ 9 ॥

ఏవమ్, ఉక్త్యా, తతః, రాజన్, మహాయోగేశ్వరః, హరిః,

దర్శయామాస, పార్థాయ, పరమమ్, రూపమ్, ఐశ్వరమ్ ॥ 9 ॥

రాజన్! = ఓ రాజా!
 మహాయోగేశ్వరః = మహాయోగేశ్వరుడును
 హరిః = పాపములను హరించు
 వాడును అగు
 భగవానుడు
 ఏవమ్ = ఈవిధముగా
 ఉక్త్వా = పలికి

తతః = అనంతరము
 పార్థాయ = అర్జునునకు
 ఐశ్వరమ్ = షడ్గుణైశ్వర్య
 సంపన్నమైన
 పరమమ్, } = (తన) పరమదివ్య
 రూపమ్ } = రూపమును
 దర్శయామాస = చూపెను.

సంజయుడు పలికెను- ఓ రాజా! మహాయోగేశ్వరుడును, పాపములను హరించువాడును ఐన భగవానుడు ఈ విధముగా పలికి, అనంతరము షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నమైన తన పరమదివ్యస్వరూపమును అర్జునునకు చూపెను. (9)

అనేకవక్త్రనయనమ్

అనేకదివ్యాభరణం

దివ్యమాల్యాంబరధరం

సర్వాశ్చర్యమయం దేవమ్

అనేకవక్త్రనయనమ్,

అనేకదివ్యాభరణమ్,

దివ్యమాల్యాంబరధరమ్,

సర్వాశ్చర్యమయమ్, దేవమ్,

అనేకవక్త్ర- } = అనేకములైన
 నయనమ్ } = ముఖములతో
 నేత్రములతో
 ఒప్పుచున్నదియు

అనేకాద్భుత- } = పెక్కు అద్భుత
 దర్శనమ్ } = దృశ్యములను కలిగి
 యున్నదియు

అనేక- } = అనేకములగు దివ్యా
 దివ్యాభరణమ్ } = భరణములను ధరించి
 యున్నదియు

అనేకాద్భుతదర్శనమ్ ।

దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ ॥ 10 ॥

దివ్యగంధానులేపనమ్ ।

అనంతం విశ్వతోముఖమ్ ॥ 11 ॥

అనేకాద్భుతదర్శనమ్,

దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ ॥ 10 ॥

దివ్యగంధానులేపనమ్,

అనంతమ్, విశ్వతోముఖమ్ ॥ 11 ॥

దివ్యా- } = అనేకములైన దివ్యా
 నేకోద్యతా- } = యుధములను చేపట్టి
 యుధమ్ } = యున్నదియు

దివ్య } = దివ్యములైన మాలలను
 మాల్యాంబర } = వస్త్రములను ధరించి
 ధరమ్ } = యున్నదియు

దివ్య } = దివ్యములైన చందన
 గంధాను- } = పరిమళములను దశ
 లేపనమ్ } = దిశల గుబాళింప
 జేయుచున్నదియు

సర్వాశ్చర్య-	}	సర్వాశ్చర్యకర	}	దేవమ్	=	ఆదేవదేవుని
మయమ్		మైనదియు		విరాడ్రూపమును		
అనంతమ్	=	అనంతమైనదియు				(అర్జునుడు
విశ్వతో-	}	సర్వత్ర ముఖ శోభలను	}			దర్శించెను).
ముఖమ్		పెరిజిమ్ము చున్నదియు అగు				

అర్జునుడు చూచిన ఆ పరమేశ్వరుని విరాట్ (విశ్వ) రూపమునందలి ముఖములు అనంతములు. నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. అందలి దృశ్యములు అద్భుతములైనవి. ఆ రూపము అనేకదివ్యాభరణశోభితము. ఆ పరమేశ్వరుడు పెక్కు దివ్యాస్త్రములను చేపట్టియుండెను. దివ్యములగు మాలలను, వస్త్రములను ధరించియుండెను. ఆ దివ్యశరీరమునుండి దివ్యచందనపరిమళములు దశదిశల గుబాళించుచుండెను. ఆ రూపము సర్వాశ్చర్యకరము, అనంతము, సర్వతోముఖము. (10,11)

దివి సూర్యసహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్తితా ।

యది భాః సదృశీ సా స్యాత్ భాసస్తస్య మహాత్మనః ॥ 12 ॥

దివి, సూర్యసహస్రస్య, భవేత్, యుగపత్, ఉత్తితా,

యది, భాః, సదృశీ, సా, స్యాత్, భాసః, తస్య, మహాత్మనః ॥ 12 ॥

దివి	=	ఆకాశమునందు	తస్య	=	ఆ
సూర్యసహస్రస్య	=	వేలకొలది సూర్యుల యొక్క	మహాత్మనః	=	విరాట్ పురుషుని యొక్క
భాః	=	కాంతిపుంజము (కాంతులు)	భాసః	=	కాంతులకు
యుగపత్	=	ఒక్కొక్కటిగా	సదృశీ	=	సమానమైనది
ఉత్తితా, భవేత్	=	ఉదయించినచో (వెల్లివిరిసినచో)	యది	=	బహుశా
సా	=	ఆకాంతిపుంజము	స్యాత్	=	అగునేమో? (ఐనను సమానము కాదని భావము).

ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒక్కొక్కటిగా ఉదయించినచో, వచ్చు కాంతి పుంజములును ఆ విరాట్ - రూపతేజస్సులకు సాటిరావు. (12)

తత్రైకస్థం జగత్ కృత్స్నం ప్రవిభక్తమనేకథా ।

అపశ్యద్దేవదేవస్య శరీరే పాండవస్తదా ॥ 13 ॥

తత్ర, ఏకస్థమ్, జగత్, కృత్స్నమ్, ప్రవిభక్తమ్, అనేకధా,
అపశ్యత్, దేవదేవస్య, శరీరే, పాండవః, తదా ॥ 13 ॥

తదా	= అప్పుడు	దేవదేవస్య	= దేవదేవుడైన విరాట్
అనేకధా	= పెక్కు విధములుగా		పురుషుని యొక్క
ప్రవిభక్తమ్	= వేర్వేరుగా వివిధ	తత్ర, శరీరే	= ఆ శరీరమునందు
	బ్రహ్మాండములుగా	ఏకస్థమ్	= కేంద్రీకృతమై యున్నట్లు
	విభక్తమైయున్న	పాండవః	= అర్జునుడు
కృత్స్నమ్, జగత్	= సమస్త జగత్తును	అపశ్యత్	= చూచెను

ఆ సమయమున అర్జునుడు ఆ దేవాదిదేవుని శరీరమునందు అసంఖ్యాకములైన వివిధబ్రహ్మాండములు వేర్వేరుగా ఒకేచోట కేంద్రీకృతమైయున్నట్లు చూచెను. (13)

తతః స విస్మయావిష్టో హృష్టరోమా ధనంజయః ।

ప్రణమ్య శిరసా దేవం కృతాంజలిరభాషత ॥ 14 ॥

తతః, సః, విస్మయావిష్టః, హృష్టరోమా, ధనంజయః,
ప్రణమ్య, శిరసా, దేవమ్, కృతాంజలిః, అభాషత ॥ 14 ॥

తతః	= ఆపిమ్మట	శిరసా, ప్రణమ్య	= సాష్టాంగముగా
సః, ధనంజయః	= ఆ అర్జునుడు		నమస్కరించి
విస్మయావిష్టః	= ఆశ్చర్యచకితుడై	కృతాంజలిః	= అంజలిమటించిన
హృష్టరోమా	= పులకితగాత్రుడై		వాడై
దేవమ్	= ఆ విరాట్ పురుషునకు	అభాషత	= భాషించెను.

అద్భుతమైన ఆ పరమాత్ముని విశ్వరూపమును జూచి, అర్జునుడు ఆశ్చర్యచకితుడై పులకితగాత్రుడయ్యెను. తేజోమయమైన ఈ విశ్వ(విరాట్) రూపమునకు భక్తిశ్రద్ధలతో సాష్టాంగప్రణామములాచరించెను. తదనంతరము చేతులు జోడించి యిట్లు పలికెను. (14)

అర్జున ఉవాచ

పశ్యామి దేవాంస్తవ దేవ దేహీ
సర్వాంస్తథా భూతవిశేషసంఘాన్ ।

బ్రహ్మాణమీశం కమలాసనస్థమ్
ఋషీంశ్చ సర్వామరగాంశ్చ దివ్యాన్ ॥ 15 ॥

పశ్యామి, దేవాన్, తవ, దేవ, దేహీ, సర్వాన్, తథా, భూతవిశేషసంఘాన్,
బ్రహ్మణమ్, ఈశమ్, కమలాసనస్థమ్, ఋషీన్, చ, సర్వాన్, ఉరగాన్, చ, దివ్యాన్ || 15 ||

దేవ!	=	ఓ పరమేశ్వరా!	బ్రహ్మణమ్	=	బ్రహ్మను
తవ దేహీ	=	నీదేహి (విరాట్	ఈశమ్	=	శంకరుని
		స్వరూప)మునందు	చ	=	మఱియు
సర్వాన్, దేవాన్	=	సకలదేవతలను	సర్వాన్, } ఋషీన్	=	సమస్త- ఋషులను
తథా	=	అట్లే	చ	=	మఱియు
భూతవిశేష	}	వివిధప్రాణి	దివ్యాన్	=	దివ్యములైన
సంఘాన్		సముదాయములను	ఉరగాన్	=	సర్పములను
కమలాసనస్థమ్	=	కమలమునందు	పశ్యామి	=	చూచుచున్నాను.
		ఆసీనుడైయున్న			

అర్జునుడు పలికెను - ఓ దేవాదిదేవా! నీ విరాట్-రూపమునందు సకల దేవతలను, నానావిధప్రాణికోటిని, కమలాసనుడైన బ్రహ్మను, మహాదేవుడైన శంకరుని, సమస్త ఋషులను, దివ్యసర్పములను చూచుచున్నాను. (15)

అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రం

పశ్యామి త్వాం సర్వతోఽనంతరూపమ్ ।

నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం

పశ్యామి విశ్వేశ్వర

విశ్వరూప || 16 ||

అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రమ్, పశ్యామి, త్వామ్, సర్వతః, అనంతరూపమ్,

న, అంతమ్, న, మధ్యమ్, న, పునః, తవ, ఆదిమ్, పశ్యామి, విశ్వేశ్వర, విశ్వరూప || 16 ||

విశ్వేశ్వర!	=	ఓ జగన్నాథా!	అనంతరూపమ్	=	అనంతములైన
అనేకబాహూదర	}	అనేకములైన		=	రూపములుగల
వక్త్రనేత్రమ్		బాహువులును,		=	వాడవును ఐన
		ఉదరములును,	త్వామ్	=	నిన్ను
		ముఖములును,	పశ్యామి	=	చూచుచున్నాను
		నేత్రములును గల	విశ్వరూప!	=	ఓ విరాడ్రూపా!
		వాడవును	తవ	=	నీ యొక్క
సర్వతః	=	అంతటను	ఆదిమ్	=	ఆదిని

న పశ్యామి	= చూడ (తెలిసికొన) లేకున్నాను	పునః	= మఱియు
మధ్యమ్	= మధ్యమును	అంతమ్	= అంతమును
న	= చూడకున్నాను	న	= చూడకున్నాను.

ఓ విశ్వేశ్వరా! విశ్వరూపా! నీ బాహువులు, ఉదరములు, ముఖములు, నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. నీ అనంతరూపము సర్వతోముఖముగ విలసిల్లుచున్నది. నీవు ఆదిమధ్యాంతరహితుడవు. మహత్త్వపూర్ణమైన నీ దివ్యరూపమునకు ఆది మధ్యాంతములను తెలిసికొనలేకున్నాను. (16)

కిరీటినం గదినం చక్రిణం చ

తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమంతమ్ ।

పశ్యామి త్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమంతాత్

దీప్తానలార్క

ద్యుతిమప్రమేయమ్ ॥ 17 ॥

కిరీటినమ్, గదినమ్, చక్రిణం, చ, తేజోరాశిమ్, సర్వతో, దీప్తిమంతమ్,

పశ్యామి, త్వామ్, దుర్నిరీక్ష్యమ్, సమంతాత్, దీప్తానలార్కద్యుతిమ్, అప్రమేయమ్ ॥ 17 ॥

కిరీటినమ్	= కిరీటమును ధరించిన వాడవును,	దీప్తానలార్క } = ప్రజ్వలితాగ్నివలెను,
గదినమ్	= గదను చేపట్టిన వాడవును	ద్యుతిమ్ } = జ్యోతిర్మయుడైన సూర్యునివలెను వెలుగొందుచు
చ	= మఱియు	దుర్నిరీక్ష్యమ్ = చూచుటకు
చక్రిణమ్	= చక్రము చేబూనిన వాడవును ఐ	సమంతాత్ = అంతటను
సర్వతో	= అన్ని దిశలయందును	అప్రమేయమ్ = అప్రమేయ స్వరూపుడవును ఐయున్న
తేజోరాశిమ్	= తేజోరాశియు	త్వామ్ = నిన్ను
దీప్తిమంతమ్	= ప్రకాశించుచున్న వాడవును	పశ్యామి = చూచుచున్నాను

హే విష్ణో! కిరీటమును, గదను, చక్రమును ధరించి, అంతటను తేజఃపుంజములను విరజిమ్ముచున్న నిన్ను దర్శించుచున్నాను. ప్రజ్వలితాగ్నివలెను, జ్యోతిర్మయుడైన సూర్యునివలెను వెలుగొందుచున్న నీ అప్రమేయరూపము దుర్నిరీక్ష్యమై యున్నది. (17)

త్వమక్షరం పరమం వేదితవ్యం
త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ ।

త్వమవ్యయః శాశ్వతధర్మగోప్తా
సనాతనస్త్వం పురుషో మతో మే ॥ 18 ॥

త్వమ్, అక్షరమ్, పరమమ్, వేదితవ్యమ్, త్వమ్, అస్య, విశ్వస్య, పరమ్, నిధానమ్,
త్వమ్, అవ్యయః, శాశ్వతధర్మగోప్తా, సనాతనః, త్వమ్, పురుషః, మతో, మే ॥ 18 ॥

త్వమ్	=	నీవు	శాశ్వతధర్మగోప్తా	=	సనాతనధర్మమును
వేదితవ్యమ్	=	తెలిసికొనదగిన		=	పరిరక్షించువాడవు
పరమమ్	}	పరమ-	త్వమ్(ఏవ)	=	నీవే
అక్షరమ్		అక్షరుడవు(పరబ్రహ్మ పరమాత్మవు)	అవ్యయః	=	నాశరహితుడవు
త్వమ్	=	నీవే	సనాతనః,	}	సనాతన
అస్య, విశ్వస్య	=	ఈ విశ్వమునకు	పురుషః		పురుషుడవు, అని
పరమ్, నిధానమ్	=	పరమాశ్రయుడవు			
త్వమ్, (ఏవ)	=	నీవే	మే, మతో	=	నా నిశ్చయము.

పరమ - అక్షరస్వరూపుడవైన పరబ్రహ్మపరమాత్మవు నీవే, కనుక అందరికిని తెలిసికొనదగినవాడవు. ఈజగత్తునకు నీవే పరమాశ్రయుడవు. సనాతన ధర్మరక్షకుడవు. నీవు అవ్యయుడవు. సనాతనపురుషుడవు, అని నావిశ్వాసము (18)

అనాదిమధ్యాంతమనంతవీర్యమ్

అనంతబాహుం

శశిసూర్యనేత్రమ్ ।

పశ్యామి త్వాం దీప్తహుతాశవక్త్రం

స్వతేజసా

విశ్వమిదం

తపంతమ్ ॥ 19 ॥

అనాదిమధ్యాంతమ్, అనంతవీర్యమ్, అనంతబాహుమ్, శశిసూర్యనేత్రమ్,

పశ్యామి, త్వామ్, దీప్తహుతాశవక్త్రమ్, స్వతేజసా, విశ్వమ్, ఇదమ్, తపంతమ్ ॥ 19 ॥

అనాది	}	అదిమధ్యాంత	అనంత	}	అపరిమితమైన
మధ్యాంతమ్		రహితుడవును	బాహుమ్		బాహువులుగల వాడవును
అనంతవీర్యమ్	=	అనంతమైన సామర్థ్యము గలవాడవును	శశిసూర్య నేత్రమ్	=	సూర్యచంద్రులను నేత్రములుగా గల వాడవును

దీప్తహంతాశ } వక్త్రమ్	=	ప్రజ్వలితాగ్నివలె ప్రకాశించుచున్న ముఖములుగల వాడవును	విశ్వమ్	=	విశ్వమును
			తపంతమ్	=	తపింపజేయుచున్న వాడవును- అగు
స్వతేజసా	=	నీ తేజస్సుతో	త్వామ్	=	నిన్ను
ఇదమ్	=	ఈ	పశ్యామి	=	చూచుచున్నాను.

నీవు ఆదిమధ్యాంతరహితుడవు. అపరిమితశక్తిశాలివి. అసంఖ్యాకములైన భుజములు గలవాడవు. సూర్యచంద్రులు నీ నేత్రములు. అగ్నివలె నీ ముఖము ప్రజ్వరిల్లుచున్నది. నీ తేజస్సుతో ఈ జగత్తును సంతృప్తిమొనర్చుచున్నావు. అట్టి నిన్ను నేను చూచుచున్నాను. (19)

ద్యావాప్రథివ్యోరిదమంతరం

హి

వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశశ్చ సర్వాః ।

దృష్ట్వాద్భుతం రూపముగ్రం తవేదం

లోకత్రయం ప్రవృథితం మహాత్మాన్ ॥ 20 ॥

ద్యావాప్రథివ్యోః, ఇదమ్, అంతరమ్, హి, వ్యాప్తమ్, త్వయా, ఏకేన, దిశః, చ, సర్వాః,

దృష్ట్వా, అద్భుతమ్, రూపమ్, ఉగ్రమ్, తవ, ఇదమ్, లోకత్రయమ్, ప్రవృథితమ్, మహాత్మాన్ ॥ 20 ॥

మహాత్మాన్!	=	ఓ మహాత్మా!	తవ	=	నీ యొక్క
ఇదమ్	=	ఈ	ఇదమ్	=	ఈ
ద్యావాప్రథివ్యోః	=	దివినుండిభువి వఱకు గల	అద్భుతమ్	=	అద్భుతమైన
అంతరమ్	=	ఆకాశము	ఉగ్రమ్	=	భయంకరమైన
చ	=	మఱియు	రూపమ్	=	రూపమును
సర్వాః, దిశః	=	అన్ని దిశలును	దృష్ట్వా	=	చూచి
ఏకేన,	}	నీ ఒక్కని	లోకత్రయమ్	=	ముల్లోకములును
త్వయా, హి		చేతనే	ప్రవృథితమ్	=	వృథితములైనవి (భయకంపితము లైనవి).
వ్యాప్తమ్	=	వ్యాప్తములైనవి			

ఓ మహాత్మా! దివినుండి భువివఱకుగల అంతరిక్షమునందంతటను అన్ని దిశలను నీవే పరిపూర్ణుడవై యున్నావు. అద్భుతమైన నీ భయంకరరూపమును చూచి, ముల్లోకములును గడగడలాడుచున్నవి (20)

అమీ హి త్వాం సురసంఘా విశంతి
కేచిద్భీతాః ప్రాంజలయో గృణంతి ।

స్వస్తీత్యుక్త్వా మహర్షిసిద్ధసంఘాః
స్తువంతి త్వాం స్తుతిభిః పుష్కలాభిః ॥ 21 ॥

అమీ, హి, త్వామ్, సురసంఘాః, విశంతి, కేచిత్, భీతాః ప్రాంజలయః, గృణంతి,
స్వస్తీ, ఇతి, ఉక్త్వా, మహర్షిసిద్ధసంఘాః, స్తువంతి, త్వామ్, స్తుతిభిః, పుష్కలాభిః ॥ 21 ॥

అమీ	= ఇదిగో, ఆ	మహర్షిసిద్ధ	} = మహర్షుల, సిద్ధుల
సురసంఘాః, హి	= దేవతలందరును	సంఘాః	
త్వామ్	= నీలో	స్వస్తి ఇతి	= స్వస్తివచనములను (జయమగుగాక-అని)
విశంతి	= ప్రవేశించుచున్నారు		
కేచిత్	= కొందఱు	ఉక్త్వా	= పలికి
భీతాః	= భీతులై	పుష్కలాభిః	= పుష్కలములైన
ప్రాంజలయః	= అంజలిఘటించినవారై	స్తుతిభిః	= ఉత్తమోత్తమ స్తోత్రములతో
గృణంతి	= (నీనామగుణములను) కీర్తించుచున్నారు	త్వామ్	= నిన్ను
		స్తువంతి	= స్తుతించుచున్నారు.

ఇదిగో, ఆ దేవతలెల్లరును నీలో ప్రవేశించుచున్నారు. కొందఱు భయపడినవారై అంజలి ఘటించి, నీ నామగుణములను కీర్తించుచున్నారు. మహర్షులును, సిద్ధులును స్వస్తీవచనములతోడను, ఉత్తమోత్తమస్తోత్రములతోడను నిన్ను ప్రస్తుతించుచున్నారు. (21)

రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ సాధ్యా
విశ్వే శ్వినౌ మరుతశ్చోష్ణపాశ్చ ।

గంధర్వయక్షాసురసిద్ధసంఘా
వీక్షంతే త్వాం విస్మితాశ్చైవ సర్వే ॥ 22 ॥

రుద్రాదిత్యాః, వసవః, యే, చ, సాధ్యాః, విశ్వే, అశ్వినౌ, మరుతః, చ, ఊష్ణపాః, చ,
గంధర్వయక్షాసురసిద్ధసంఘాః, వీక్షంతే, త్వామ్, విస్మితాః, చ, ఏవ, సర్వే ॥ 22 ॥

రుద్రాదిత్యాః	చ = ఏకాదశరుద్రులును, ద్వాదశాదిత్యులును	సాధ్యాః	= సాధ్యులును
వసవః	= అష్టనసువులును	విశ్వే	= విశ్వేదేవతలును
		అశ్వినౌ, చ	= అశ్వినీ కుమారులును

మరుతః, చ	= మరుద్గణములును	(తే)సర్వే	= (వారు)అందరును
ఊష్మపాః, చ	= పితరులును	విస్మితాః	= సంభ్రమాశ్చర్యము
గంధర్వ	} = గంధర్వులును, యక్షాసుర సిద్ధసంఘాః		లకు లోనైనవారై
యక్షాసుర		త్వామ్, ఏవ	= నిన్నే
సిద్ధసంఘాః		విక్షంతే	= చూచుచున్నారు.
యే	= ఎవరెవరు గలరో		

ఏకాదశరుద్రులును, ద్వాదశాదిత్యులును, అష్టవసువులును, సాధ్యులును, విశ్వదేవతలును, అశ్వినీకుమారులును, మరుద్గణములును, పితరులును అట్లే గంధర్వయక్షాసురసిద్ధసముదాయములును సంభ్రమాశ్చర్యములతో నిన్నే దర్శించుచున్నారు. (22)

రూపం మహత్తే బహువక్తనేత్రం
మహాబాహో బహుబాహూరుపాదమ్ ।

బహూదరం బహుదంష్ట్రాకరాళం

దృష్ట్వా లోకాః ప్రవృథితాస్తథాహమ్ ॥ 23 ॥

రూపమ్, మహత్, తే, బహువక్తనేత్రమ్, మహాబాహో, బహుబాహూరుపాదమ్,

బహూదరమ్, బహుదంష్ట్రాకరాళమ్, దృష్ట్వా, లోకాః, ప్రవృథితాః, తథా, అహమ్ ॥ 23 ॥

మహాబాహో!	= ఓ మహాబాహూ!	బహుదంష్ట్రా	} = పెక్కు కోరలచే
	(కృష్ణా!)	కరాళమ్	
బహువక్త	} = అనేకములైన		భయంకర
నేత్రమ్			మైనదియు, అగు
బహుబాహూ	} = అసంఖ్యాకములైన	తే, మహత్,	} = నీ మహారూపమును
పాదమ్		రూపమ్	
	బాహువులు, తొడలు,	దృష్ట్వా	= చూచి
	పాదములు	లోకాః	= లోకములన్నియును
	గలదియు	ప్రవృథితాః	= భయకంపితములు
			అగుచున్నవి
బహూదరమ్	= పెక్కు ఉదరములు	తథా	= అట్లే
	గలదియు	అహమ్, అపి	= నేనును వణకిపోవు
			చున్నాను.

హే మహాబాహో! అసంఖ్యాకములైన వక్త్రములను, నేత్రములను, చేతులను, ఊరువు(తొడ)లను, పాదములను, ఉదరములను, కోరలను కలిగిన మిక్కిలి భయంకరమైన నీ రూపమును చూచి, అందఱును భయకంపితులగుచున్నారు. నేనుకూడ భయముతో వణకిపోవుచున్నాను. (23)

నభఃస్పృశం

దీప్తమనేకవర్ణం

వ్యాత్తాననం

దీప్తవిశాలనేత్రమ్ ।

దృష్ట్వా హి త్వాం ప్రవృథితాంతరాత్మా

ధృతిం న విందామి శమం చ విష్ణో ॥ 24 ॥

నభఃస్పృశమ్, దీప్తమ్, అనేకవర్ణమ్, వ్యాత్తాననమ్, దీప్తవిశాలనేత్రమ్,

దృష్ట్వా, హి, త్వామ్, ప్రవృథితాంతరాత్మా, ధృతిమ్, న, విందామి, శమమ్, చ, విష్ణో ॥ 24 ॥

హి	=	ఏలనన	దీప్తవిశాల	}	=	కాంతులను విరజిమ్ము
విష్ణో!	=	ఓ మహావిష్ణూ!	నేత్రమ్			
నభఃస్పృశమ్	=	ఆకాశమును	త్వామ్	=	నిన్ను (నీరూపమును)	
		స్పృశించుచున్న	దృష్ట్వా	=	చూచి	
దీప్తమ్	=	మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న	ప్రవృథితాంత	}	=	మిక్కిలి తత్తర
అనేకవర్ణమ్	=	రంగురంగుల	రాశ్మా (కాపమ్)			
		వన్నెలనుగల్గియున్న	ధృతిమ్, చ	=	ధైర్యమును	
వ్యాత్తాననమ్	=	విస్తరించిన ముఖము	శమమ్, చ	=	శాంతిని	
		లతో ఒప్పుచున్న	న, విందామి	=	పొందలేకున్నాను.	

ఏలనన, హే విష్ణో! నీ రూపము అంతరిక్షమును తాకుచున్నది. అది అనేకవర్ణములతో దేదీప్యమానమై వెలుగుచున్నది. కాంతులను విరజిమ్ముచున్న విశాలనేత్రములతో, విస్తరించినముఖములతో అద్భుతముగా ఒప్పుచున్నది. అట్టి నీ రూపమును చూచిన నా మనస్సు తత్తరపడుచున్నది. అందువలన, నా ధైర్యము సడలినది. శాంతి దూరమైనది. (24)

దంష్ట్రాకరాళాని చ తే ముఖాని

దృష్ట్వేవ

కాలావలసన్నిభాని ।

దిశో న జానే న లభే చ శర్మ

ప్రసీద

దేవేశ

జగన్నివాప ॥ 25 ॥

దంష్ట్రాకరాళాని, చ, తే, ముఖాని, దృష్ట్వా, ఏవ, కాలానలసన్నిభాని,
దిశః, న, జానే, న, లభే, చ, శర్మ, ప్రసీద, దేవేశ, జగన్నివాస ॥ 25 ॥

జగన్నివాస!	= ఓ జగన్నివాసా!	దృష్ట్వా	= చూచి
దంష్ట్రా కరాళాని	= భయంకరములైన కోరలుగలవియు	దిశః, న జానే	= దిక్కులను తెలిసి కొనలేకున్నాను
చ	= మఱియు	చ	= మఱియు
కాలానల	} = ప్రళయాగ్నిజ్వాలల వలె భీతి గొల్పునవియు అగు	శర్మ, ఏవ	} = నెమ్మదిని (శాంతిని) పొందలేకున్నాను
సన్నిభాని		న, లభే	
తే, ముఖాని	= నీ ముఖములను	దేవేశ!	= ఓ దేవాధిదేవా!
		ప్రసీద	= అనుగ్రహింపుము.

ఓ జగన్నివాసా! కరాళదంష్ట్రలతో (భయంకరములైన కోరలతో) ఒప్పుచున్న నీ ముఖములు ప్రళయాగ్నిజ్వాలలవలె భీతిగొల్పుచున్నవి. వాటిని చూచిన నాకు దిక్కుతోచకున్నది. నెమ్మది(శాంతి) శూన్యమైనది. ఓ దేవేశా! ప్రసన్నుడవు కమ్ము. (25)

అమీ చ త్వాం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః

సర్వే

సహైవావనిపాలసంఘైః ।

భీష్మో

ద్రోణః

సూతపుత్రస్తథాపి

సహస్మదీయైరపి

యోధముఖ్యైః ॥ 26 ॥

వక్త్రాణి

తే

త్వరమాణా

విశంతి

దంష్ట్రాకరాళాని

భయానకాని ।

కేచిద్విలగ్నా

దశనాంతరేషు

సందృశ్యంతే

చూర్ణితైరుత్తమాంగైః ॥ 27 ॥

అమీ, చ, త్వామ్, ధృతరాష్ట్రస్య, పుత్రాః, సర్వే, సహ, ఏవ, అవనిపాలసంఘైః,

భీష్మః, ద్రోణః, సూతపుత్రః, తథా, అపి, సహ, అస్మదీయైః, అపి, యోధముఖ్యైః ॥ 26 ॥

వక్త్రాణి, తే, త్వరమాణాః, విశంతి, దంష్ట్రాకరాళాని, భయానకాని,

కేచిత్, విలగ్నాః, దశనాంతరేషు, సందృశ్యంతే, చూర్ణితైః, ఉత్తమాంగైః ॥ 27 ॥

అమీ	= ఇదిగో	పుత్రాః	= కుమారులు
ధృతరాష్ట్రస్య	= ధృతరాష్ట్రుని	సర్వే, ఏవ	= అందఱును

అవనిపాల	}	రాజసముదాయము
సంఘైః, సహ		= లతో గూడినవారై
త్యామ్		= నీలో
(ప్రవిశంతి)	=	ప్రవేశించుచున్నారు
చ	=	మఱియు
భీష్మః	=	భీష్ముడును
ద్రోణః	=	ద్రోణుడును
తథా	=	అట్లే
అసౌ	=	ఈ
సూతపుత్రః	=	సూతపుత్రుడైన కర్ణుడును
అపి	=	మఱియును
అస్మదీయైః	=	మనపక్షమునకు చేందిన
యోధముఖ్యైః,	}	ముఖ్యయోధులతో
సహ		= గూడ

తే	=	నీయుక్కు
దంష్ట్రాకరాళాని	=	భయంకరములైన కోరలతో గూడి
భయానకాని	=	భీతిని గొల్పు
వక్త్రాణి	=	నోళ్ళతో
త్వరమాణాః	=	త్వరపడుచున్నవారై
విశంతి	=	ప్రవేశించుచున్నారు
కేచిత్	=	కొందఱు
చూర్ణితైః	=	నుగ్గునుగ్గు కావింపబడిన
ఉత్తమాంగైః	=	శిరస్సులతో
దశనాంతరేషు	=	దంతములమధ్య
విలగ్నాః	=	చిక్కుకొని వ్రేలాడు చున్నవారై
సందృశ్యంతే	=	కనబడుచున్నారు.

ఇదిగో! (ఇచ్చట చేరియున్న) ఈ ధృతరాష్ట్రపుత్రులు(దుర్యోధనాదులు) ఇతర రాజన్యులతో సహా నీలో ప్రవేశించుచున్నారు. భీష్మపితామహుడు, ద్రోణుడు, కర్ణుడు, అట్లే మన పక్షమునందలి ప్రధానయోధులు అందఱును భయంకరములైన కోరలతోగూడిన నీ ముఖములయందు అతివేగముగా పరుగులుదీయుచు ప్రవేశించుచున్నారు. కొందఱి తలలు కోరల మధ్యబడి నుగ్గునుగ్గుపోవుచుండగా వారు దంతములలో చిక్కుకొని వ్రేలాడుచున్నారు. (26,27)

యథా నదీనాం బహవోఽంబువేగాః

సముద్రమేవాభిముఖా

ద్రవంతి ।

తథా

తవామీ

నరలోకవీరా

విశంతి

వక్త్రాణ్యభివిజ్వలంతి ॥ 28 ॥

యథా, నదీనామ్, బహవః, అంబువేగాః, సముద్రమ్, ఏవ, అభిముఖాః, ద్రవంతి,

తథా, తవ, అమీ, నరలోకవీరాః, విశంతి, వక్త్రాణి, అభివిజ్వలంతి ॥ 28 ॥

యథా	=	ఏవిధముగా	తథా	=	అట్లే
నదీనామ్	=	నదీనదములయొక్క	అపి	=	ఈ
బహవః	=	అనేకములైన	నరలోకవీరాః	=	శ్రేష్ఠులైన సమర యోధులు(నరలోక వీరులు)
అంబువేగాః	=	వేగముగా ప్రవహించు చున్న జలము లన్నియును	తవ	=	నీయొక్క
సముద్రమ్	=	సముద్రమునకు	అభివిజ్వలంతి	=	మిక్కిలి జ్వలించుచున్న
అభిముఖాః, ఏవ	=	అభిముఖముగానే	వక్త్రాణి	=	ముఖములను
ద్రవంతి	=	పరుగులుదీయుచు అందుప్రవేశించునో		=	(ముఖములయందు)
			విశంతి	=	ప్రవేశించుచున్నారు.

అనేకములైన నదీనదములప్రవాహములన్నియును సహజముగా సముద్రమునకు అభిముఖముగా ప్రవహించుచు అందు ప్రవేశించుచున్నట్లు, ఈ శ్రేష్ఠులైన సమరయోధులు (నరలోకవీరులు) కూడ జ్వలించుచున్న నీ ముఖములయందు ప్రవేశించుచున్నారు. (28)

యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం పతంగా

విశంతి

నాశాయ

సమృద్ధవేగాః ।

తథైవ నాశాయ విశంతి లోకాః

తవాపి

వక్త్రాణి

సమృద్ధవేగాః ॥ 29 ॥

యథా, ప్రదీప్తమ్, జ్వలనమ్, పతంగాః, విశంతి, నాశాయ, సమృద్ధవేగాః,

తథా, ఏవ, నాశాయ, విశంతి, లోకాః, తవ, అపి, వక్త్రాణి, సమృద్ధవేగాః ॥ 29 ॥

యథా	=	ఏవిధముగా	లోకాః, అపి	=	లోకములన్నియును
పతంగాః	=	మిడుతలు	నాశాయ	=	తమ నాశమునకై
నాశాయ	=	మోహవశమున తమ నాశము కొరకు	తవ	=	నీయొక్క
ప్రదీప్తమ్	=	ప్రజ్వలించుచున్న	వక్త్రాణి	=	ముఖములను
జ్వలనమ్	=	అగ్నివి (అగ్నిలో)		=	(ముఖములయందు)
సమృద్ధవేగాః	=	మిక్కిలి వేగముగా	సమృద్ధవేగాః	=	మిక్కిలి వేగము
విశంతి	=	ప్రవేశించునో		=	గలవై (వేగముగా)
తథా, ఏవ	=	ఆవిధముగానే	విశంతి	=	ప్రవేశించుచున్నవి.

మిడుతలన్నియును మోహవశమున బాగుగా మండుచున్న అగ్నివైపు అతివేగముగా పరుగెత్తి, తమ నాశనముకొఱకు అందు ప్రవేశించి, నశించునట్లు ఈ వీరులందఱును తమనాశమునకై అతివేగముగా పరుగెత్తి, నీ వక్త్రములయందు ప్రవేశించుచున్నారు. (29)

లేలిహ్యసే గ్రసమానః సమంతాత్

లోకాన్ సమగ్రాన్ వదనైర్వలద్భిః ।

తేజోఽభిరాపూర్య జగత్ సమగ్రం

భాసంతవోగ్రాః ప్రతపంతి విష్ణో ॥ 30 ॥

లేలిహ్యసే, గ్రసమానః, సమంతాత్, లోకాన్, సమగ్రాన్, వదనైః, జ్వలద్భిః,

తేజోభిః ఆపూర్య, జగత్, సమగ్రమ్, భాసః, తవ, ఉగ్రాః ప్రతపంతి, విష్ణో ॥ 30 ॥

విష్ణో = ఓ మహావిష్ణూ!

సమగ్రాన్ = సమగ్రములైన

లోకాన్ = లోకములను

జ్వలద్భిః = ప్రజ్వలించుచున్న

వదనైః = ముఖములతో

గ్రసమానః = కబళించుచున్న

వాడవై

సమంతాత్ = అన్నివైపుల నుండి

లేలిహ్యసే = మాటిమాటికిని

చప్పరించుచున్నావు

తవ = నీయొక్క

ఉగ్రాః = భయంకరములైన

భాసః = కాంతులు

సమగ్రమ్, - } = సమస్తజగత్తును

జగత్ } =

తేజోభిః = తేజస్సులతో

ఆపూర్య = నింపి

ప్రతపంతి = తపింపజేయు

చున్నవి

హే విష్ణో! ప్రజ్వలించుచున్న నీ ముఖములతో సమస్త లోకములను అన్నివైపులనుండి కబళించుచు మాటిమాటికిని చప్పరించుచున్నావు. నీ ఉగ్రతేజస్సులు అంతటను నిండి జగత్తును తపింపజేయుచున్నవి. (30)

అఖ్యాహి మే కో భవామగ్రరూపో

నమోఽస్తు తే దేవవర ప్రసీద ।

విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవంతమాద్యం

న హి ప్రజానామి తవ ప్రవృత్తిమ్ ॥ 31 ॥

అఖ్యాహి, మే, కః, భవాన్, ఉగ్రరూపః, నమః, అస్తు, తే, దేవవర, ప్రసీద,
విజ్ఞాతుమ్, ఇచ్ఛామి, భవంతమ్, ఆద్యమ్, న, హి, ప్రజానామి, తవ, ప్రవృత్తిమ్ ॥ 31 ॥

దేవవర!	= ఓ పరమాత్మా!	హి	= ఏలనన
తే	= నీకు	తవ, ప్రవృత్తిమ్	= నీ ప్రవృత్తిని
నమః, అస్తు	= నమస్కారము	వ, ప్రజానామి	= ఎఱుంగకున్నాను.
ప్రసీద	= ప్రసన్నుడవు కమ్ము		(కనుక)
ఆద్యమ్	= ఆదిపురుషుడవైన	ఉగ్రరూపః	} = ఉగ్రరూపుడవైన
భవంతమ్	= నిన్ను	భవాన్	
విజ్ఞాతుమ్	= విశదముగా	కః	= ఎవరవో?
	తెలిసికొనుటకు	మే	= నాకు
ఇచ్ఛామి	= కోరుచున్నాను	అఖ్యాహి	= తెలుపుము.

ఓ పరమాత్మా! నీకు నా నమస్కారములు - ప్రసన్నుడవు కమ్ము. ఉగ్రరూపుడవైన నీవు ఎవరో దయతో నాకు తెలుపుము. ఆదిపురుషుడవైన నిన్ను విశదముగా తెలిసికొనగోరుచున్నాను. ఏలనన, నీ ప్రవృత్తిని ఎఱుంగలేకున్నాను. (31)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ ప్రవృద్ధో
లోకాన్ సమాహర్తుమిహ

ప్రవృత్తః ।

ఋతేఽపి త్వాం న భవిష్యంతి సర్వే

యేఽవస్థితాః ప్రత్యనీకేషు

యోధాః ॥ 32 ॥

కాలః, అస్మి, లోకక్షయకృత్, ప్రవృద్ధః, లోకాన్, సమాహర్తుమ్, ఇహ, ప్రవృత్తః,

ఋతే, అపి, త్వామ్, న, భవిష్యంతి, సర్వే, యే, అవస్థితాః, ప్రత్యనీకేషు, యోధాః ॥ 32 ॥

లోకక్షయకృత్ = సర్వలోకములను
తుదముట్టించునట్టి

సమాహర్తుమ్ = రూపుమాపుటకై
ప్రవృత్తః = పూనుకొనియున్న

ప్రవృద్ధః = విజృంభించిన

వాడను

కాలః, అస్మి = మహాకాలుడను

ప్రత్యనీకేషు = శత్రుపక్షముల

ఇహ = ఇప్పుడు

యందు

లోకాన్ = (ఈ) లోకములను

యే, యోధాః = ఏ వీరులు

అవస్థితా:	= కలరో	త్వామ్,	} = నీవు యుద్ధము
(తే)	= (వారు)	ఋతే, అపి	
పర్యే	= అందఱును	న, భవిష్యంతి	= మిగిలియుండరు.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - నేను లోకములనన్నింటిని తుదముట్టించుటకై విజృంభించిన మహాకాలుడను. ఇప్పుడు ఈ లోకములను రూపుమాపుటకై పూనుకొనియున్నాను. కనుక, నీవు యుద్ధముచేయకున్ననూ ప్రతిపక్షముననున్న ఈ వీరులెవ్వరును మిగులరు.(మిగిలియుండరు) (32)

తస్మాత్ త్వముత్తిష్ఠ యశో లభస్వ

జిత్వా శత్రూన్ భుంక్ష్వ రాజ్యం సమృద్ధమ్ ।

మయైవైతే నిహతాః పూర్వమేవ

నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్ ॥ 33 ॥

తస్మాత్, త్వమ్, ఉత్తిష్ఠ, యశః, లభస్వ, జిత్వా, శత్రూన్, భుంక్ష్వ, రాజ్యమ్, సమృద్ధమ్, మయా, ఏవ, ఏతే, నిహతాః, పూర్వమ్, ఏవ, నిమిత్తమాత్రమ్, భవ, సవ్యసాచిన్ ॥ 33 ॥

తస్మాత్	=	అందువలన	రాజ్యమ్	=	రాజ్యమును
త్వమ్	=	నీవు	భుంక్ష్వ	=	అనుభవింపుము
ఉత్తిష్ఠ	=	(యుద్ధము చేయుటకై) లేమ్ము	ఏతే	=	వీరందరును
యశః	=	కీర్తిని	పూర్వమ్, ఏవ	=	ఇంతకు ముందే
లభస్వ	=	పొందుము	మయా ఏవ	=	నాచేతనే
శత్రూన్	=	శత్రువులను	నిహతాః	=	చంపబడిరి
జిత్వా	=	జయించి	సవ్యసాచిన్ ⁽¹⁾	=	ఓ సవ్యసాచీ! అర్జునా!
సమృద్ధమ్	=	సర్వసంపదలతో	నిమిత్త	}	= నీవు నిమిత్త
		తులతూగుచున్న	మాత్రమ్, భవ		

కనుక, ఓ సవ్యసాచీ! లేమ్ము, కీర్తి గాంచుము. శత్రువులను జయించి సర్వసంపదలతో తులతూగు రాజ్యమును అనుభవింపుము. వీరందఱును నాచేత మునుపే హతులైనవారు. నీవు నిమిత్తమాత్రుడవు కమ్ము (33)

1. ఎడమచేతితోగూడ బాణములను ప్రయోగింపగల్గుటచే అర్జునునకు 'సవ్యసాచి' అని పేరు

ద్రోణం చ భీష్మం చ జయద్రథం చ

కర్ణం

తథాన్యానపి

యోధవీరాన్ ।

మయా హతాంస్త్యం జహి మా వ్యధిష్ఠా

యుధ్యస్వ

జేతాసి

రణే

సపత్నాన్ ॥ 34 ॥

ద్రోణమ్, చ, భీష్మమ్, చ, జయద్రథమ్, చ, కర్ణమ్, తథా, అన్యాన్, అపి, యోధవీరాన్,

మయా, హతాన్, త్యమ్, జహి, మా, వ్యధిష్ఠాః, యుధ్యస్వ, జేతాసి, రణే, సపత్నాన్ ॥ 34 ॥

మయా = నాచేత

హతాన్ = చంపబడిన

ద్రోణమ్, చ = ద్రోణుని

భీష్మమ్, చ = భీష్ముని

జయద్రథమ్, చ = సైంధవుని

కర్ణమ్, చ = కర్ణుని

తథా = అట్లే

అన్యాన్ = తదితరులైన

యుద్ధవీరాన్, అపి = యుద్ధవీరులను గూడ

త్యమ్ = నీవు

జహి = వధింపుము

మా, వ్యధిష్ఠాః = భయపడవలదు

రణే = యుద్ధమునందు

సపత్నాన్ = శత్రువీరులను

జేతాసి = తప్పక

జయింపగలవు

యుధ్యస్వ = (కనుక) యుద్ధము

చేయుము.

ఇదివరకే నాచే చంపబడిన భీష్మ, ద్రోణ, జయద్రథ(సైంధవ) కర్ణాది యుద్ధ వీరులందఱిని నీవు సంహరింపుము. భయపడకుము. రణరంగమున శత్రువులను తప్పక జయింపగలవు. కనుక, యుద్ధము చేయుము. (34)

సంజయ ఉవాచ

ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచనం కేశవస్య కృతాంజలిర్వేపమానః కిరీటీ ।

నమస్కృత్వా భూయ ఏవాహ కృష్ణం సగర్గదం భీతభీతః ప్రణమ్య ॥ 35 ॥

ఏతత్, శ్రుత్వా, వచనమ్, కేశవస్య, కృతాంజలిః, వేపమానః, కిరీటీ,

నమస్కృత్వా, భూయః, ఏవ, ఆహ, కృష్ణమ్, సగర్గదమ్, భీతభీతః, ప్రణమ్య ॥ 35 ॥

కేశవస్య = శ్రీకృష్ణునియొక్క

ఏతత్ = ఈ

వచనమ్ = మాటలను

శ్రుత్వా = విని

కిరీటీ = అర్జునుడు

కృతాంజలిః = అంజలి ఘటించినవాడై

వేపమానః = వణకిపోవుచున్నవాడై

నమస్కృత్వా = నమస్కరించి

భూయః, ఏవ = మఱల	కృష్ణమ్ = కృష్ణనితో
భీతభీతః = మిక్కిలి భయగ్రస్తుడై	సగద్గదమ్ = గద్గదస్వరముతో
ప్రణమ్య = నమస్కరించి	ఆహ = పలికెను

సంజయుడు పలికెను - ఓ రాజా! శ్రీకృష్ణపరమాత్మయొక్క ఈ మాటలను విని, అర్జునుడు వణకుచు, చేతులు జోడించి నమస్కరించెను, మఱల మిక్కిలి భయముతో ప్రణమిల్లి, గద్గదస్వరముతో తడబడుచు శ్రీకృష్ణుని స్తుతింపసాగెను. (35)

అర్జున ఉవాచ

స్థానే హృషీకేశ తవ ప్రకీర్త్యా జగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతే చ ।

రక్షాంసి భీతాని దిశో ద్రవంతి సర్వే నమస్యంతి చ సిద్ధసంఘాః ॥ 36 ॥

స్థానే, హృషీకేశ, తవ, ప్రకీర్త్యా, జగత్, ప్రహృష్యతి, అనురజ్యతే, చ,

రక్షాంసి, భీతాని, దిశః, ద్రవంతి, సర్వే, నమస్యంతి, చ, సిద్ధసంఘాః ॥ 36 ॥

హృషీకేశ! = ఓ అంతర్యామీ!	రక్షాంసి = రాక్షసులు
తవ = నీ నామగుణ ప్రభావములను	దిశః = నలుదిక్కులకును
ప్రకీర్త్యా = బాగుగా కీర్తించుటచే (కీర్తించుచు)	ద్రవంతి = పాటిపోవు చున్నారు
జగత్ = విశ్వమంతయును	చ = మరియు
ప్రహృష్యతి = మిక్కిలి హర్షించుచున్నది	సర్వే = సమస్తమైన
చ = మరియు	సిద్ధసంఘాః = సిద్ధ సముదాయముల వారును
అనురజ్యతే = అనురాగముతో ఉప్పొంగిపోవుచున్నది	నమస్యంతి = ప్రణమిల్లు చున్నారు.
భీతాని = భయగ్రస్తులైన	స్థానే = ఇది సముచితము

అర్జునుడు పలికెను - ఓ అంతర్యామీ! కేశవా! నీనామగుణ ప్రభావములను కీర్తించుచు జగత్తు హర్షాతిరేకముతో, అనురాగముతో ఉప్పొంగిపోవుచున్నది. ఇది సముచితము. భయగ్రస్తులైన రాక్షసులు నలుదిక్కులకును పారిపోవుచున్నారు. సిద్ధగణములవారెల్లరును ప్రణమిల్లుచున్నారు. (36)

కస్మాచ్ఛ తే న నమేరన్ మహాత్మన్
గరియసే బ్రహ్మణోప్యాదికర్తే ।

అనంత దేవేశ జగన్నివాస
త్వమక్షరం సదవత్ తత్పరం యత్ ॥ 37 ॥

కస్మాత్, చ, తే, న, నమేరన్, మహాత్మన్, గరియసే, బ్రహ్మణః, అపి, ఆదికర్తే,
అనంత, దేవేశ, జగన్నివాస, త్వమ్, అక్షరమ్, సత్, అసత్, తత్పరమ్, యత్ ॥ 37 ॥

మహాత్మన్	=	ఓ పరమాత్మా!	జగన్నివాస!	=	ఓ జగన్నివాసా!
బ్రహ్మణః, అపి	=	సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మకును	యత్	=	ఏది
ఆదికర్తే	=	(నీవు) మూల కారకుడవు	సత్	=	'సత్' అయి యున్నదో
చ	=	మఱియు	అసత్	=	'అసత్' అయి యున్నదో
గరియసే, తే	=	సర్వ శ్రేష్ఠుడవునైన నీకు (సిద్ధాదు లందరును)	తత్పరమ్	=	వాటికంటెనుపరమైన (శ్రేష్ఠమైన)
కస్మాత్, న, } నమేరన్	=	నమస్కరింపక ఎట్లుండ గలరు? (తప్పక నమస్కరింతురు)	అక్షరమ్	=	శాశ్వతమైన సచ్చిదా నంద పరమాత్మ తత్త్వముగలదో
అనంత! దేవేశ!	=	ఓ అనంతా! దేవాధిదేవా!	(తత్) త్వమ్ (ఏవ, అపి)	=	(అది) నీవే

ఓ మహాత్మా! నీవు సర్వశ్రేష్ఠుడవు. సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మకే మూలకారకుడవు. కనుక, వారు (సిద్ధాదులందఱును) నీకు నమస్కరింపక ఎట్లుండగలరు? ఓ అనంతా! ఓ దేవేశా! ఓ జగన్నివాసా! సత్అసత్లు నీవే. వాటికంటెను పరమైన అక్షరస్వరూపుడవు అనగా సచ్చిదానందమనపరబ్రహ్మవు నీవే. (37)

త్వమాదిదేవః పురుషః పురాణః

త్వమస్య విశ్వస్య పరం విధానమ్ ।
వేత్తాపి వేద్యం చ పరం చ ధామ
త్వయా తతం విశ్వమనంతరూప ॥ 38 ॥

త్వమ్, ఆదిదేవః, పురుషః, పురాణః, త్వమ్, అస్య, విశ్వస్య, పరమ్, నిధానమ్,
వేత్తా, ఆసి, వేద్యమ్, చ, పరమ్, చ, ధామ, త్వయా, తతమ్, విశ్వమ్, అనంతరూప ॥ 38 ॥

అనంతరూప!	=	ఓ అనంతరూపా!	వేత్తా, చ	=	సర్వజ్ఞుడవు
త్వమ్	=	నీవు	వేద్యమ్, చ	=	సర్వవేద్యుడవు
ఆదిదేవః	=	ఆదిదేవుడవు	పరమ్, ధామ,	}	= పరంధాముడవు
పురాణః, పురుషః	=	సనాతనపురుషుడవు	ఆసి		
త్వమ్	=	నీవు	త్వయా	=	నీ చేత
అస్య	=	ఈ	విశ్వమ్	=	జగత్తు
విశ్వస్య	=	జగత్తునకు	తతమ్	=	పరిపూర్ణమై
పరమ్, నిధానమ్	=	పరమాశ్రయుడవు			యున్నది

ఓ అనంతరూపా! నీవు ఆదిదేవుడవు, సనాతనపురుషుడవు, ఈ జగత్తునకు
పరమాశ్రయుడవు, సర్వజ్ఞుడవు, సర్వవేద్యుడవు, పరంధాముడవు. ఈ జగత్తు
అంతయును నీచే పరిపూర్ణమైయున్నది. (38)

వాయుర్యమోఽగ్నిర్వరుణ శ్శశాంకః

ప్రజాపతిర్వ్యం

ప్రపితామహశ్చ ।

నమో నమస్తేఽస్తు సహస్రకృత్యః

పునశ్చ భూయోఽపి నమో నమస్తే ॥ 39 ॥

వాయుః, యమః, అగ్నిః, వరుణః, శశాంకః, ప్రజాపతిః, త్వమ్, ప్రపితామహః, చ,
నమః, నమః, తే, అస్తు, సహస్రకృత్యః, పునః, చ, భూయః, అపి, నమః, నమః, తే ॥ 39 ॥

త్వమ్	=	నీవు	తే	=	నీకు
వాయుః	=	వాయుదేవుడవు	సహస్రకృత్యః,	}	= వేలకొలది నమస్కార పరంపరలు
యమః	=	యముడవు	నమః, నమః		
అగ్నిః	=	అగ్నివి	అస్తు	=	అగుగాక
వరుణః	=	వరుణుడవు	తే	=	నీకు
శశాంకః	=	చంద్రుడవు	భూయః, అపి	=	మఱల గూడ
ప్రజాపతిః	=	ప్రజాపతియైన బ్రహ్మపు	పునః, చ	=	ఇంకను
ప్రపితామహః,	}	= బ్రహ్మకును జనకుడవు	నమః, నమః	=	నమస్కారములు
చ					

నీవే వాయుదేవుడవు, యముడవు, అగ్నివి, వరుణుడవు, చంద్రుడవు, ప్రజాపతియైన బ్రహ్మవు. బ్రహ్మకును జనకుడవు. నీకు వేలకొలది నమస్కారములు. మఱల మఱల నమస్కారములు. ఇంకను నమస్కారములు. (39)

నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే
నమో అస్తు తే సర్వత ఏవ సర్వ ।

అనంతవీర్యామితవిక్రమస్త్వం

సర్వం సమాప్నోషి తతోఽసి సర్వః ॥ 40 ॥

నమః, పురస్తాత్, అథ, పృష్ఠతః, తే, నమః, అస్తు, తే, సర్వతః, ఏవ, సర్వ,

అనంతవీర్య, అమితవిక్రమః, త్వమ్, సర్వమ్, సమాప్నోషి, తతః, ఆసి, సర్వః ॥ 40 ॥

అనంతవీర్య! = అనంతమైన
సామర్థ్యము గలవాడా!

తే = నీకు

పురస్తాత్ = ముందుగా ఉండియు

అథ = మఱియు

పృష్ఠతః = వెనుక నుండియు

నమః = నమస్కారములు

సర్వ! = సర్వాత్మా!

తే = నీకు

సర్వతః, ఏవ = అన్నివైపులనుండియు

నమః అస్తు = నమస్కారము(లు)

అమితవిక్రమః = అపరిమితమైన

పరాక్రమము

గలవాడవైన

త్వమ్ = నీవు

సర్వమ్, } = జగత్తునందంతటను

సమాప్నోషి } = వ్యాపించియున్న

వాడవు

తతః = ఈ విధముగా నీవే

సర్వః, ఆసి = సర్వరూపుడవు

అనంతసామర్థ్యముగలవాడా! నీకు ఎదురుగా ఉండియు, వెనుకనుండియు నమస్కరించుచున్నాను. ఓ సర్వాత్మా! నీకు అన్నివైపులనుండియు నమస్కారములు. ఏలనన, అనంతపరాక్రమశాలివై నీవు జగత్తునంతటను వ్యాపించియున్నవాడవు. అన్ని రూపములును నీవియే. (40)

సఖేతి మత్వా ప్రసభం యదుక్తం

హే కృష్ణ! హే యాదవ! హే సఖేతి ।

అజానతా మహిమానం తవేదం

మయా ప్రమాదాత్ ప్రణయేన వాపి ॥ 41 ॥

యచ్చాపహాసార్థమసత్కృతోఽసి

విహారశయ్యాసనభోజనేషు

।

ఏకోఽథ వాప్యచ్యుత తత్సమక్షం

తత్ క్షౌమయే త్యామహమప్రమేయమ్ ॥ 42 ॥

సఖా, ఇతి, మత్వా, ప్రసభమ్, యత్, ఉక్తమ్, హే కృష్ణ, హే యాదవ, హే సఖే, ఇతి,
అజానతా, మహిమానమ్, తవ, ఇదమ్, మయా, ప్రమాదాత్, ప్రణయేన, వా, అపి ॥ 41 ॥

యత్, చ, అపహాసార్థమ్, అసత్కృతః, అసి, విహారశయ్యాసనభోజనేషు,
ఏకః, అథవా, అపి, అచ్యుత, తత్సమక్షమ్, తత్, క్షౌమయే, త్యామ్, అహమ్, అప్రమేయమ్ ॥ 42 ॥

తవ = నీయొక్క
ఇదమ్ = ఈ
మహిమానమ్ = మహిమను
అజానతా = ఎఱుగనివాడనైన
మయా = నాచేత (నేను)
సఖా, ఇతి = మిత్రుడవని
మత్వా = తలంచి
ప్రణయేన, వా = చనువుచేగాని
ప్రమాదాత్, అపి = పొరపాటువలనగాని
హే కృష్ణ! = ఓ కృష్ణా!
హే యాదవ! = ఓ యాదవా!
హేసఖే, ఇతి = ఓ మిత్రమా! అనిగాని
యత్ = ఏది
ప్రసభమ్ = తొందరపాటుగా
ఉక్తం, చ = పలుకుట జరిగి
యుండవచ్చును
అచ్యుత! = ఓ కృష్ణా!
యత్ = ఏది (నాద్వారా)

అపహాసార్థమ్ = పరిహాసమునకుగాని,
విహార, } ఆహార విహారముల
శయ్యా+అసన } = యందుగాని,
భోజనేషు } శయ్యాసనములపై
ఉన్నప్పుడుగాని
ఏకః = ఏకాంతమునగాని
అథవా } లేక
తత్సమక్షమ్ } మిత్రుల
అపి } = మధ్యగాని
అసత్కృతః, } నీవు కించపఱచబడి
అసి = యుండవచ్చును
తత్ = ఆ అపరాధములు
అన్నింటికిని
అప్రమేయమ్ } అప్రమేయ
త్యామ్ } స్వరూపుడవైన నిన్ను
అహమ్ = నేను
క్షౌమయే = క్షమింపుమని
వేడుకొనుచున్నాను

నీ మహిమను ఎఱుగక నిన్ను నా సఖునిగా భావించి, చనువుచేగాని, పొరపాటువలనగాని,
ఓ కృష్ణా! ఓ యాదవా! ఓ మిత్రా! అనుచు తొందరపాటుతో ఆలోచింపక, నేను

నిన్ను సంబోధించి ఉంటిని. ఓ అచ్యుతా! విహారశయ్యాసనభోజనాది సమయములయందు ఏకాంతమునగాని, అన్యసఖుల సమక్షమునగాని సరసమునకై పరిహాసములాడి, నేను నిన్ను కించపఱచి యుండవచ్చును. ఓ అప్రమేయస్వరూపా! నా అపరాధములనన్నింటిని క్షమింపుమని వేడుకొనుచున్నాను. (41,42)

పితౌఽసి లోకస్య చరాచరస్య
త్వమ్ అస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్ ।
న త్వత్సమోఽభ్యధికః కుతోఽన్యో
లోకత్రయేఽప్రతిమప్రభావ

॥ 43 ॥

పితౌ, అసి, లోకస్య, చరాచరస్య, త్వమ్, అస్య, పూజ్యః, చ, గురుః, గరీయాన్,

న, త్వత్సమః, అస్తి, అభ్యధికః, కుతః, అన్యః, లోకత్రయే, అపి, అప్రతిమప్రభావ ॥ 43 ॥

అప్రతిమప్రభావ! = సాటిలేని

ప్రభావముగలవాడా!

త్వమ్ = నీవు

అస్య, చరాచరస్య } = ఈ చరాచరప్రాణులతో

లోకస్య = జగత్తునకు

పితౌ = తండ్రివి

చ = మరియు

గరీయాన్ = సర్వశ్రేష్ఠుడవు

గురుః = గురుడవు

పూజ్యః, అసి = పూజ్యాడవు

లోకత్రయే, అపి = ముల్లోకముల
యందును

త్వత్సమః = నీతోసమానుడు

అన్యః = మఱియొకడు

న, అస్తి = లేడు

అభ్యధికః = అధికుడు

కుతః = ఎట్లుండును?

ఓ అనుపమప్రభావా! ఈ సమస్త చరాచరజగత్తునకు నీవే తండ్రివి. నీవు పూజ్యాడవు. గురుడవు. సర్వశ్రేష్ఠుడవు. ఈ ముల్లోకములయందును నీతో సమానుడెవ్వడును లేడు. ఇంక, నీకంటె అధికుడెట్లుండును? (43)

తస్మాత్ ప్రణమ్య ప్రణిధాయ కాయం

ప్రసాదయే

త్వామహమీశమీద్యమ్ ।

పితేవ పుత్రస్య సఖేవ సఖ్యః

ప్రియః ప్రియాయార్హసి దేవ సోఘమ్ ॥ 44 ॥

తస్మాత్, ప్రణమ్య, ప్రణీధాయ, కాయమ్, ప్రసాదయే, త్వామ్, అహమ్, ఈశమ్, ఈడ్యమ్,
పితా, ఇవ, పుత్రస్య, సఖా, ఇవ, సఖ్యుః, ప్రియః, ప్రియాయాః, అర్హసి, దేవ, సోధుమ్ ॥ 44 ॥

దేవ!	= ఓ దేవాదిదేవా!	పితా, ఇవ	= తండ్రివలెను
తస్మాత్	= అందువలన	సఖ్యుః	= సఖుని (దోషమును)
అహమ్	= నేను	సఖా, ఇవ	= సఖునివలెను
కాయమ్	= శరీరమును	ప్రియాయాః	= భార్య (అపరాధము)ను
ప్రణీధాయ	= నీ పాదములకడ ఉంచి	ప్రియః, ఇవ	= భర్తవలెను
ప్రణమ్య	= నమస్కరించి	త్వామ్	= నీవు
ఈడ్యమ్	= స్తవనీయుడవు	సోధుమ్	= (నా అపరాధములను అన్నింటిని) సహించు (క్షమించు)టకు
ఈశమ్	= పరమేశ్వరుడవును ఐన	అర్హసి	= తగినవాడవు
త్వామ్	= నిన్ను		
ప్రసాదయే	= (నన్ను అనుగ్రహించుటకై) ప్రార్థించుచున్నాను		
పుత్రస్య	= పుత్రుని (తప్పును)		

కనుక, ఓ ప్రభూ! నాశరీరమును నీపాదములకడనిడి, సాష్టాంగముగా ప్రణమిల్లుచున్నాను. స్తవనీయుడవు, సర్వేశ్వరుడవు ఐన నీవు నాయందు ప్రసన్నుడవగుటకై నిన్ను ప్రార్థించుచున్నాను. దేవా! కుమారుని తండ్రి క్షమించినట్లును, మిత్రుని మిత్రుడు క్షమించినట్లును, భార్యను భర్త క్షమించినట్లును, నా అపరాధములను నీవు క్షమింపుము (44)

అదృష్టపూర్వం హృషితోఽస్మి దృష్ట్వా

భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే ।

తదేవ మే దర్శయ దేవరూపం

ప్రసీద

దేవేశ

జగన్నివాస ॥ 45 ॥

అదృష్టపూర్వమ్, హృషితః, అస్మి, దృష్ట్వా, భయేన, చ, ప్రవ్యథితమ్, మనః, మే,

తత్, ఏవ, మే, దర్శయ, దేవరూపమ్, ప్రసీద, దేవేశ, జగన్నివాస ॥ 45 ॥

అదృష్టపూర్వమ్ =	ఇంతకుముందెన్నడును	దృష్ట్వా	= చూచి
చూడనట్టి		హృషితః, అస్మి	= సంతుష్టుడనైతిని
విశ్వరూపమును		చ	= మఱియు

మే, మనః	= నామనస్సు	మే	= నాకు
భయేవ	= భయముతో	దర్శయ	= చూపుము
ప్రవ్యథితమ్	= కలతచెందినది	దేవేశ!	= ఓ దేవాధిదేవా!
తత్	= ఆ	జగన్నివాస!	= ఓ జగన్నివాసా!
దేవరూపమ్, ఏవ	= చతుర్భుజ శోభితమైన విష్ణురూపమునే	ప్రసీద	= ప్రసన్నుడవుకమ్ము

మునుపు ఎన్నడునుచూడని ఆశ్చర్యకరమైన ఈ రూపమును గాంచి, మిక్కిలి సంతసించితిని. కాని, భయముచే నామనస్సు కలవరపాటు పొందినది. కనుక, చతుర్భుజయుక్తుడవై విష్ణురూపముతోడనే నాకు దర్శనమిమ్ము. ఓ దేవేశ! జగన్నివాసా! ప్రసన్నుడవు కమ్ము. (45)

కిరీటినం గదినం చక్రహస్తమ్

ఇచ్ఛామి త్వాం ద్రష్టుమహం తథైవ ।

తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన

సహస్రబాహో! భవ విశ్వమూర్తే! ॥ 46 ॥

కిరీటినమ్, గదినమ్, చక్రహస్తమ్, ఇచ్ఛామి, త్వామ్, ద్రష్టుమ్, అహమ్, తథా, ఏవ,

తేన, ఏవ, రూపేణ, చతుర్భుజేన, సహస్రబాహో, భవ, విశ్వమూర్తే ॥ 46 ॥

విశ్వమూర్తే!	= ఓ విశ్వరూపా!	ద్రష్టుమ్	= చూచుటకై
అహమ్	= నేను	ఇచ్ఛామి	= కోరుకొనుచున్నాను
కిరీటినమ్	= కిరీటముగల వాడవును	(అతః)	= (అందువలన)
గదినమ్	= గదను ధరించిన వాడవును	సహస్రబాహో!	= ఓ పరమాత్మా!
చక్రహస్తమ్	= చక్రపాణివియును అగు	తేన	ఆ
త్వామ్	= నిన్ను	చతుర్భుజరూపేణ	} = చతుర్భుజరూపము
తథా, ఏవ	= అట్లే	ఏవ	
		భవ	= కమ్ము

కిరీటమును, గదను, శంఖచక్రములను ధరించిన నీ రూపమును చూడగోరుచున్నాను. ఓ సహస్రబాహూ! విరాడ్రూపా! నీ చతుర్భుజరూపమును నాకు చూపుము. (46)

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

మయా ప్రసన్నేన తవార్జునేదం
రూపం పరం దర్శితమాత్మయోగాత్ ।

తేజోమయం విశ్వమనంతమాద్యం
యన్మే త్వదన్యేన న దృష్టపూర్వమ్ ॥ 47 ॥

మయా, ప్రసన్నేన, తవ, అర్జున, ఇదమ్, రూపమ్, పరమ్, దర్శితమ్, ఆత్మయోగాత్,
తేజోమయమ్, విశ్వమ్, అనంతమ్, ఆద్యమ్, యత్, మే, త్వదన్యేన, న, దృష్టపూర్వమ్ ॥ 47 ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	యత్	= ఏదైతే
ప్రసన్నేన	= నీయెడ ప్రసన్నుడనైన	త్వదన్యేన	= నీవుదప్పు మఱి
మయా	= నాచేత		ఎవ్వరిచేతను
ఆత్మయోగాత్	= నాయోగశక్తి ప్రభావమున	న, దృష్టపూర్వమ్	= ఇంతకుముందు
ఇదమ్	= ఈ		చూడబడలేదో అట్టి
పరమ్	= శ్రేష్ఠమైన	మే	= నాయొక్క
తేజోమయమ్	= తేజోమయమైన	విశ్వమ్, రూపమ్	= విశ్వరూపము
ఆద్యమ్	= అన్నింటికీని ఆదియైన	తవ	= నీకు
అనంతమ్	= అపరిమితమైన	దర్శితమ్	= చూపబడినది

శ్రీ భగవానుడు పలికెను- ఓ అర్జునా! నీపైగల ఆనుగ్రహమున నా యోగశక్తి ప్రభావముతో నీకు నా విరాట్-రూపమును ప్రదర్శించితిని. అది మిక్కిలి తేజోమయమైనది. అనంతమైనది, ఆద్యమైనది. దీనిని నీవు తప్ప ఇంతకుముందు మఱి యెవ్వరును చూచియుండలేదు. (47)

న వేదయజ్ఞాధ్యయనైర్న దానైః
న, చ క్రియాభిర్న తపోభిరుగ్రైః ।
ఏవంరూపః శక్య అహం నృలోకే
ద్రష్టుం త్వదన్యేన కురుప్రవీర ॥ 48 ॥

న, వేదయజ్ఞాధ్యయనైః, న, దానైః, న, చ, క్రియాభిః, న, తపోభిః, ఉగ్రైః,
ఏవం, రూపః, శక్యః, అహమ్, నృలోకే, ద్రష్టుమ్, త్వదన్యేన, కురుప్రవీర ॥ 48 ॥

కురుప్రవీర!	=	కురువీరులలో	ద్రష్టుమ్	=	చూచుటకు
		శ్రేష్ఠుడనైన ఓ అర్జునా!	న, శక్యః	=	శక్యముగాను
స్ఫురోక్షే	=	మానవలోకమున	దానైః	=	దానములద్వారా
ఏవం, రూపః	=	ఇట్టివిశ్వరూపుడనైన	న(శక్యః)	=	శక్యముకాను
అహమ్	=	నేను	క్రియాభిః, చ	=	ఇతరక్రియల
త్వదన్యేన	=	నీవుదప్పమఱియెవ్వరి			ద్వారాను
		చేతను	న(శక్యః)	=	శక్యముగాను
వేద, యజ్ఞః	}	వేదపఠనముల ద్వారాను,	ఉగ్రైః, తపోభిః,	}	తీవ్రతపశ్చర్యల
అధ్యయనైః			చ		
		యజ్ఞాచరణముల			ద్వారా కూడ
		ద్వారాను	న(శక్యః)	=	శక్యము గాను

ఓ అర్జునా! వేదాధ్యయనములచేగాని, యజ్ఞాచరణములచేగాని, దానములచేగాని, తీవ్రతపశ్చర్యలచేగాని, తదితరపుణ్యకర్మలచేగాని ఈ మానవలోకమున నా ఈ విశ్వరూపమును నీకుదప్ప మఱియెవ్వరికిని చూడశక్యము గాదు. (48)

మా తే వ్యథా మా చ విమూఢభావో

దృష్ట్వా రూపం ఘోరమిదృజ్మమేదమ్ ।

వ్యపేతభిః ప్రీతమనాః పునన్త్యం

తదేవ మే రూపమిదం ప్రపశ్య ॥ 49 ॥

మా, తే, వ్యథా, మా, చ, విమూఢభావః, దృష్ట్వా, రూపమ్, ఘోరమ్, ఈదృక్, మమ, ఇదమ్,

వ్యపేతభిః, ప్రీతమనాః, పునః, త్వమ్, తత్, ఏవ, మే, రూపమ్, ఇదమ్, ప్రపశ్య ॥ 49 ॥

మమ	=	నాయొక్క	మా	=	వలదు
ఈదృక్	=	ఈ విధమైన	త్వమ్	=	నీవు
ఇదమ్, ఘోరమ్,	}	ఈ భయంకర	వ్యపేతభిః	=	భయరహితుడనై
రూపమ్			ప్రీతమనాః	=	ప్రసన్నచిత్తుడనై
దృష్ట్వా	=	చూచి	తత్	=	ఆ
తే	=	నీకు	మే	=	నాయొక్క
వ్యథా	=	వ్యాకులపాటు	ఇదమ్,	}	ఈ చతుర్భుజ
మా	=	వలదు	రూపమ్, ఏవ		
చ	=	మఱియు	పునః	=	మఱల
విమూఢభావః	=	మోహముగూడ	ప్రపశ్య	=	దర్శింపుము

ఈ విధమైన నా ఈ భయంకరరూపమును చూచి, నీవు ఎట్టి వ్యధకును, మోహమునకును గురికావలదు. భయమును వీడి ప్రసన్నచిత్తుడవై శంఖచక్ర గదాపద్మములతో విలసిల్లుచున్న నా చతుర్భుజరూపమునే మరల చూడుము. (49)

సంజయ ఉవాచ

ఇత్యర్జునం

వాసుదేవస్తథోక్త్వా

స్వకం రూపం దర్శయామాస భూయః ।

అశ్వాసయామాస చ భీతమేనం

భూత్వా పునః సౌమ్యవపుర్మహాత్మా ॥ 50 ॥

ఇతి, అర్జునమ్, వాసుదేవః, తథా, ఉక్త్వా, స్వకమ్, రూపమ్, దర్శయామాస, భూయః,

అశ్వాసయామాస, చ, భీతమ్, ఏనమ్, భూత్వా, పునః, సౌమ్యవపుః, మహాత్మా ॥ 50 ॥

వాసుదేవః = వాసుదేవుడు

(శ్రీకృష్ణుడు)

అర్జునమ్ = అర్జునుని గూర్చి
(అర్జునునితో)

ఇతి, ఉక్త్వా = ఈ విధముగా పలికి

భూయః = అనంతరము

తథా = అదేవిధముగా

స్వకమ్, } = తన చతుర్భుజ
రూపమ్ } = రూపమును

దర్శయామాస = దర్శింపజేసెను

చ = మరియు

పునః = తర్వాత

మహాత్మా = మహాత్ముడైన
శ్రీకృష్ణుడు

సౌమ్యవపుః, } = సౌమ్యస్వరూపుడై

భూత్వా } = (ప్రసన్నమైన తన
కృష్ణరూపమును దాల్చి)

భీతమ్, } = భయపడుచున్న

ఏనమ్, } = ఈ అర్జునుని

అశ్వాసయామాస = ఓదార్చెను

సంజయుడు పలికెను - వాసుదేవుడు ఈ విధముగా పలికి, అర్జునునకు తన చతుర్భుజరూపమున దర్శనమిచ్చెను. అనంతరము శ్రీకృష్ణపరమాత్మ సౌమ్యమూర్తియైన తన కృష్ణరూపమును స్వీకరించి, భయపడుచున్న అర్జునునకు ధైర్యము చెప్పెను. (50)

అర్జున ఉవాచ

దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం తవ సౌమ్యం జవార్దన ।

ఇదావీమస్మి సంవృత్తః సచేతాః ప్రకృతిం గతః ॥ 51 ॥

దృష్ట్వా, ఇదమ్, మానుషమ్, రూపమ్, తవ, సౌమ్యమ్, జనార్దన,
ఇదానీమ్, అస్మి, సంవృత్తః సచేతాః, ప్రకృతిమ్, గతః ॥ 51 ॥

జనార్దన!	= ఓ కృష్ణా!	ఇదానీమ్	= ఇప్పుడు (నేను)
తవ	= నీయొక్క	సచేతాః,	} = కుదుటబడిన మనస్సు
ఇదమ్, సౌమ్యమ్	= ఇట్టి సౌమ్యమైన	సంవృత్తః, అస్మి	
మానుషమ్,	} = మానవాకృతిని	ప్రకృతిమ్,	} = నా సహజస్థితిని
రూపమ్		గతః	
దృష్ట్వా	= చూచి		= పొందితిని.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ జనార్దనా! మీ ఆతిసౌమ్యమైన మానవాకృతిని (శ్యామసుందరరూపమును) చూచి, ఇప్పుడు నా మనస్సు కుదుటబడినది. నేను నా స్వాభావిక (సహజ) స్థితిని పొందితిని. (51)

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

సుదుర్దర్శమిదం రూపం దృష్టవానసి యన్మమ ।

దేవా అవ్యవ్య రూపవ్య నిత్యం దర్శనకాంక్షిణః ॥ 52 ॥

సుదుర్దర్శమ్, ఇదమ్, రూపమ్, దృష్టవాన్, అసి, యత్, మమ,

దేవాః, అపి, అవ్య, రూపవ్య, నిత్యమ్, దర్శనకాంక్షిణః ॥ 52 ॥

మమ	= నాయొక్క	దేవాః, అపి	= దేవతలు గూడ
యత్, రూపమ్	= ఏ చతుర్భుజ	నిత్యమ్	= సదా,
	రూపమును	అవ్య,	} = ఈ రూపము యొక్క
దృష్టవాన్, అసి	= నీవు చూచియుంటివో	రూపవ్య	
ఇదమ్	= ఈ రూపము	దర్శనకాంక్షిణః	= దర్శనకాంక్షతో
సుదుర్దర్శమ్	= దర్శించుటకు		నిరీక్షించు
	దుర్లభమైనది		చుండువారే

శ్రీ భగవానుడు పలికెను- నీవు చూచిన నా ఈ చతుర్భుజరూపము యొక్క దర్శనభాగ్యము అన్యులకు ఆత్యంతదుర్లభము. దేవతలుసైతము ఈ రూపమును దర్శించుటకై సదా ఉవ్విళ్ళూరుచుందురు. (52)

నాహం వేదైర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా ।

శక్య ఏవంవిధో ద్రష్టుం దృష్టవానసి మాం యథా ॥ 53 ॥

న, అహమ్, వేదైః, న, తపసా, న, దానేన, న, చ, ఇజ్యయా,
శక్యః, ఏవంవిధః, ద్రష్టుమ్, దృష్టవాన్, అసి, మామ్, యథా || 53 ||

యథా	=	ఏవిధముగా	న, శక్యః	=	శక్యముగాను
మామ్	=	నన్ను (నా చతుర్భుజ రూపమును)	తపసా	=	తపస్సుచే
దృష్టవాన్, అసి	=	చూచి యుంటివో	న(శక్యః)	=	శక్యముగాను
ఏవంవిధః	=	ఈ విధమైన	దానేన	=	దానముచేతను
		రూపముగల వాడనగు	న(శక్యః)	=	శక్యముగాను
అహమ్	=	నేను	ఇజ్యయా, చ	=	యజ్ఞాచరణము
వేదైః	=	వేదములద్వారా			ద్వారాగూడ
ద్రష్టుమ్	=	చూచుటకు	న(శక్యః)	=	శక్యముగాను

నీవు గాంచిన నా చతుర్భుజరూపమును దర్శించుటకు వేదపఠనములచేగాని,
తపశ్చర్యలచేగాని, దానములచేగాని, యజ్ఞకర్మలచేగాని, శక్యము కాదు. (53)

భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవంవిధోఽర్జున ।

జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప || 54 ||

భక్త్యా, తు, అనన్యయా, శక్యః, అహమ్, ఏవంవిధః, అర్జున,
జ్ఞాతుమ్, ద్రష్టుమ్, చ, తత్త్వేన, ప్రవేష్టుమ్, చ, పరంతప || 54 ||

తు	=	అయితే	ద్రష్టుమ్	=	చూచుటకును
పరంతప!	=	ఓపరంతపా!	తత్త్వేన,	}	తత్త్వజ్ఞానముద్వారా
అర్జున	=	అర్జునా!	జ్ఞాతుమ్		
అనన్యయా,	}	= అనన్యభక్తి	చ	=	ఎఱుంగుటకును
భక్త్యా			ప్రవేష్టుమ్, చ	=	అట్లే
ఏవంవిధః	=	ఇట్టి చతుర్భుజరూపుడనైన			అందు ఏకీభావ
అహమ్	=	నేను	శక్యః	=	స్థితిని పొందుటకును
					సాధ్యుడనగుదును

కాని ఓ పరంతపా! అర్జునా! ఇట్టి నా చతుర్భుజరూపమును ప్రత్యక్షముగా
చూచుటకును, తత్త్వజ్ఞానమును పొందుటకును, అందు ఏకీభావస్థితినిపొందుటకును
కేవలము అనన్యభక్తిద్వారా మాత్రమే సాధ్యమగును. (54)

1. అనన్యభక్తియొక్క భావము రాబోవు శ్లోకములో తెల్పబడినది.

మత్కర్మకృన్మత్పరమో

మద్భక్తస్సంగవర్జితః ।

నిర్వైరస్సర్వభూతేషు యస్స మామేతి పాండవ ॥ 55 ॥

మత్కర్మకృత్, మత్పరమః, మద్భక్తః, సంగవర్జితః,

నిర్వైరః, సర్వభూతేషు, యః, సః, మామ్, ఏతి, పాండవ ॥ 55 ॥

పాండవ! = ఓ పాండవా!

యః = ఎవడైతే

మత్కర్మకృత్ = నాకొరకై కర్తవ్య

కర్మలను

ఆచరించునో

మత్పరమః = మత్పరాయణు

డగునో

మద్భక్తః = నాయందు భక్తి

శ్రద్ధలు కల

వాడగునో

సంగవర్జితః = ప్రాపంచిక విషయముల

యందు ఆసక్తి

రహితుడగునో

సర్వభూతేషు = సమస్త ప్రాణులయందును

నిర్వైరః⁽¹⁾ = వైరభావములేని

వాడగునో

సః = అట్టి అనన్యభక్తి

యుక్తుడు

మామ్ = నన్ను

ఏతి = పొందును.

అర్జునా! కర్తవ్యకర్మలను ఆన్నింటిని నాకే అర్పించువాడును, మత్పరాయణుడును, నాయందు భక్తిశ్రద్ధలుగలవాడును, ప్రాపంచిక విషయములయందు ఆసక్తిలేనివాడును, ఏ ప్రాణియందును ఏమాత్రము వైరభావము లేనివాడును ఐన అనన్య (పరమ) భక్తుడు మాత్రమే నన్ను పొందగలడు. (55)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే విశ్వరూపదర్శనయోగోనామ ఏకాదశోధ్యాయః ॥ ౧౧ ॥

1. సర్వత్ర భగవద్భావము ఉండుటవలన అతనికి మహాపరాధులవిషయమునగూడ 'వైరభావము' ఉండదు. ఇక ఇతరులవిషయమున చెప్పవలసిన పనిలేదు.

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

అథ ద్వాదశోఽధ్యాయః - భక్తియోగః

(పన్నెండవ అధ్యాయము-భక్తియోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 12వ శ్లోకమువఱకు) సాకారనిరాకార - ఉపాసకుల శ్రేష్ఠత్వనిరూపణము, మఱియు భగవత్ప్రాప్తికి ఉపాయములు. (13 నుండి 20 వఱకు) భగవత్ప్రాప్తినందిన పురుషులలక్షణములు.]

అర్జున ఉవాచ

ఏవం సతతయుక్తా యే భక్తాస్త్యాం పర్యుపాసతే ।

యే చాప్యక్షరమవ్యక్తం తేషాం కే యోగవిత్తమాః ॥ 1 ॥

ఏవమ్, సతతయుక్తాః, యే, భక్తాః, త్యామ్, పర్యుపాసతే,

యే, చ, అపి, అక్షరమ్, అవ్యక్తమ్, తేషామ్, కే, యోగవిత్తమాః ॥ 1 ॥

ఏవమ్ = పూర్వోక్తరీతిగా

త్యామ్ = సగుణరూప

పరమేశ్వరుడవైన

నిన్ను

సతతయుక్తాః = నిరంతరము భజన

ధ్యానాదులతో

ఉపాసించునట్టి

యే, భక్తాః = ఏ అనన్యభక్తులు

గలరో

చ = మఱియు

యే = ఎవరయితే

అక్షరమ్ = నాశరహితుడవైన

అవ్యక్తమ్, అపి = నిరాకారసచ్చిదానంద

పరబ్రహ్మవగు

నిన్ను

పర్యుపాసతే = మిక్కిలి ఏకాగ్రచిత్తులై

భజింతురో

తేషామ్ = ఆ రెండువిధములైన

ఉపాసకులలో

యోగవిత్తమాః = అత్యుత్తమ

యోగవిదులు

కే = ఎవరు?

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా! అనన్యభక్తితో పూర్వోక్తరీతిగా నిరంతరము నిన్నే భజించుచు, ధ్యానించుచు, పరమేశ్వరుడవైన నీ సగుణరూపమును ఆరాధించువారును, కేవలము అక్షరుడవగు సచ్చిదానంద ఘననిరాకార పరబ్రహ్మవైన నిన్ను అత్యంత భక్తిభావముతో సేవించువారును కలరు. ఈ రెండువిధములైన ఉపాసకులలో అత్యుత్తమ యోగవిదులెవరు? (1)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ।

శ్రద్ధయా పరయోపేతాః తే మే యుక్తతమా మతాః ॥ 2 ॥

మయి, ఆవేశ్య, మనః, యే, మామ్, నిత్యయుక్తాః, ఉపాసతే ।

శ్రద్ధయా, పరయా, ఉపేతాః, తే, మే, యుక్తతమాః, మతాః ॥ 2 ॥

మయి = నాయందు

మనః, ఆవేశ్య = మనస్సును

ఏకాగ్రమొనర్చి

నిత్యయుక్తాః⁽¹⁾ = నిరంతరము

నా భజనధ్యానాదుల

యందు నిమగ్నమై

ఏ = ఏ భక్తులు

పరయా, } = ఆత్యంత

శ్రద్ధయా } = భక్తిశ్రద్ధలతో

ఉపేతాః = కూడినవారై

మామ్ = సగుణరూప

పరమేశ్వరుడనైన నన్ను

ఉపాసతే = ఉపాసించురో

తే = వారు

మే = నాకు

యుక్తతమాః = యోగులలో

అత్యుత్తములని

మతాః = భావింపబడుదురు.

శ్రీ భగవానుడు ఇట్లనెను - పరమేశ్వరుడనైన నాయందే ఏకాగ్రచిత్తులై, నిరంతరము నా భజనధ్యానాదులయందే నిమగ్నలై, ఆత్యంతశ్రద్ధాభక్తులతో సగుణరూపమున నన్ను ఆరాధించు భక్తులే యోగులలో మిక్కిలి శ్రేష్ఠులు - అని నా అభిప్రాయము. (2)

యే త్వక్షరమనిర్దేశ్యమ్ అవ్యక్తం పర్యుపాసతే ।

సర్వత్రగమచింత్యం చ కూటస్థమచలం ధ్రువమ్ ॥ 3 ॥

సంనియమ్యేంద్రియగ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః ।

తే ప్రాఘ్నవంతి మామేవ సర్వభూతహితే రతాః ॥ 4 ॥

యే, తు, అక్షరమ్, అనిర్దేశ్యమ్, అవ్యక్తమ్, పర్యుపాసతే,

సర్వత్రగమ్, అచింత్యమ్, చ, కూటస్థమ్, అచలమ్, ధ్రువమ్ ॥ 3 ॥

సంనియమ్య, ఇంద్రియగ్రామమ్, సర్వత్ర, సమబుద్ధయః,

తే, ప్రాఘ్నవంతి, మామ్, ఏవ, సర్వభూతహితే, రతాః ॥ 4 ॥

1) గీత-11వ అధ్యాయమునందలి 55వ శ్లోకమున చెప్పబడినట్లు నిరంతరము నాయందే మనస్సులను లగ్నమొనర్చినవారు.

తు	=	కాని	అచలమ్	=	నిశ్చలుడును
యే	=	ఏపురుషులు	అవ్యక్తమ్	=	నిరాకారుడును, ఐన
ఇంద్రియగ్రామమ్	=	ఇంద్రియ సముదాయమును	అక్షరమ్	=	శాశ్వతుడైన సచ్చిదా నందఘనబ్రహ్మను
సంనియమ్య	=	పూర్తిగా వశపఱచు కొని	పద్యుపాసతే	=	ఏకీభావముతో ఉపాసించురో
అచింత్యమ్	=	మనస్సుకు బుద్ధికి గోచరము గానివాడును	సర్వభూత హితేరతాః	=	సకల ప్రాణులకు హితముచేయు గోరువారు
సర్వత్రగమ్	=	సర్వవ్యాపియైనవాడును	సర్వత్ర సమ బుద్ధయః	=	అన్నింటియందును సమభావముగల వారును, ఐన
అనిర్దేశ్యమ్	=	అనిర్వచనీయమైన స్వరూపముగలవాడును	తే	=	వారు (యోగులు)
చ	=	మఱియు	మామ్, ఏవ	=	నన్నే
కూటస్థమ్	=	సర్వదా ఒకే స్థితిలో ఉండువాడును	ప్రాప్నువంతి	=	పొందుదురు.
ద్రువమ్	=	నిత్యుడును			

కాని, ఇంద్రియసముదాయమును చక్కగా వశపఱచుకొనినవారును, సకల భూతములకును హితమునే కోరుచుండువారును, సర్వప్రాణులను సమభావముతో చూచువారును యోగులు అనబడుదురు. అట్టివారు మనోబుద్ధులకు అతీతుడును, సర్వవ్యాపియు, అనిర్వచనీయమైన స్వరూపముగలవాడును, కూటస్థుడును, నిత్యుడును, నిశ్చలుడును, నిరాకారుడును, నాశరహితుడును ఐన సచ్చిదానంద ఘనపరబ్రహ్మయందే నిరంతరము ఏకీభావపైతులై, ధ్యానము చేయుచు, భక్తితో భజించుచు, ఆ పరబ్రహ్మమునే పొందుదురు. (3,4)

క్షేతోఽధికతరస్తిషామ్

అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ ।

అవ్యక్తా హి గతిర్దుఃఖం

దేహవద్భిరవాప్యతే ॥ 5 ॥

క్షేః, అధికతరః, తేషామ్,

అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్,

అవ్యక్తా హి, గతిః, దుఃఖమ్,

దేహవద్భిః, అవాప్యతే ॥ 5 ॥

తేషామ్	=	అ
అవ్యక్తైపక్త } చేతసామ్	=	సచ్చిదానంద ఘన నిరాకారబ్రహ్మము నందు ఆసక్తచిత్తులైన వారికి
క్షేచః	=	సాధనయందలి శ్రమ
అధికతరః	=	మిక్కిలి అధికము

హి	=	ఏలనన
దేహవద్విః	=	దేహాభిమానముగల వారిచేత
అవ్యక్తా గతిః	=	అవ్యక్తపరబ్రహ్మ ప్రాప్తి
దుఃఖమ్, అవాప్యతే }	=	కష్టసాధ్యమే

కాని, సచ్చిదానందఘననిరాకార పరబ్రహ్మమునందు ఆసక్తచిత్తులైనవారు తత్ప్రాప్తికై చేయు సాధన మిక్కిలి శ్రమతో గూడినది. ఏలనన, దేహాభిమానులకు అవ్యక్తపరబ్రహ్మ ప్రాప్తి కష్టసాధ్యమే. (5)

యే తు పర్వాణి కర్మాణి మయి సన్న్వస్య మత్పరాః ।

అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే ॥ 6 ॥

యే, తు, పర్వాణి, కర్మాణి, మయి, సన్న్వస్య, మత్పరాః,

అనన్యేన, ఏవ, యోగేన, మామ్, ధ్యాయంతః, ఉపాసతే ॥ 6 ॥

యే, తు	=	ఎవరయితే
మత్పరాః	=	మత్పరాయణులై
పర్వాణి కర్మాణి	=	సమస్తకర్మలను
మయి, సన్న్వస్య	=	నాకు సమర్పించి
మామ్, ఏవ	=	సగుణరూప

అనన్యేన, యోగేన }	=	అనన్యభక్తి యోగముద్వారా

ధ్యాయంతః = నిరంతరము చింతన
చేయుచు

ఉపాసతే⁽¹⁾ = ఉపాసించుట

కాని మత్పరాయణులైన ఏ భక్తులు కర్మలన్నింటిని నాయందే అర్పించి, నా సగుణపరమేశ్వరరూపమునే అనన్యభక్తియోగముతో సంతతము చింతన చేయుచు భజించుచుందురో.... (6)

తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యునంసారసాగరాత్ ।

భవామి నచిరాత్ పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్ ॥ 7 ॥

1. ఈ శ్లోకముయొక్క భావమును విశేషముగా తెలిసికొనుటకు 11వ అధ్యాయమునందలి 55వ శ్లోకమును చూడవలెను.

తేషామ్, అహమ్, సముద్ధర్తా, మృత్యుసంసారసాగరాత్,
భవామి, నచిరాత్, పార్థ, మయి, ఆవేశితచేతసామ్ ॥ 7 ॥

పార్థ!	= ఓ అర్జునా!	నచిరాత్	= శీఘ్రముగా
తేషామ్	= అట్టి	మృత్యుసంసార	} = మృత్యురూపసంసార
మయి, ఆవేశిత	} నా యందే లగ్నమైన	సాగరాత్	
చేతసామ్		= చిత్తము గలవారికి	సముద్ధర్తా
అహమ్	= నేను	భవామి	= అగుదును.

ఓ అర్జునా! నాయందే లగ్నమనస్కులైన అట్టి పరమభక్తులను నేను శీఘ్రముగనే మృత్యురూపసంసారసాగరము నుండి ఉద్ధరించెదను. (7)

మయ్యేవ మవ ఆధత్స్వ మయి బుద్ధిం నివేశయ ।

నివసిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః ॥ 8 ॥

మయి, ఏవ, మనః, ఆధత్స్వ, మయి, బుద్ధిమ్, నివేశయ,

నివసిష్యసి, మయి, ఏవ, అతః, ఊర్ధ్వమ్, న, సంశయః ॥ 8 ॥

మయి	= (కనుక) నాయందే	అతః,	} = ఆ పిమ్మట
మనః, ఆధత్స్వ	= మనస్సును లగ్నము చేయుము	ఊర్ధ్వమ్	
మయి, ఏవ	= నాయందే	మయి, ఏవ	= నాయందే
బుద్ధిమ్	= బుద్ధిని	నివసిష్యసి	= నివసించెదవు
నివేశయ	= నిమగ్నమొనర్చుము	సంశయః, న	= ఇందేమాత్రము సంశయములేదు.

నాయందే మనస్సును నిలుపుము. నాయందే బుద్ధిని లగ్నముచేయుము. పిమ్మట నాయందే స్థిరముగానుండువు. ఇందు ఏ మాత్రమూ సందేహమునకు తావులేదు. (8)

అథ చిత్తం సమాధాతుం న శక్నోషి మయి స్థిరమ్ ।

అభ్యాసయోగేన తతో మామిచ్ఛాస్తుం ధనంజయ ॥ 9 ॥

అథ, చిత్తమ్, సమాధాతుమ్, న, శక్నోషి మయి, స్థిరమ్,

అభ్యాసయోగేన, తతో, మామ్, ఇచ్ఛ, ఆస్తుమ్, ధనంజయ ॥ 9 ॥

అథ	= ఒకవేళ	మయి	= నాయందు
చిత్తమ్	= చిత్తమును	స్థిరమ్	= స్థిరముగా

సమాధాతుమ్ = నిల్పుటకు	అభ్యాస	} = అభ్యాసయోగము
స, శక్నోషి = సమర్థుడవు	యోగేన ⁽¹⁾	
కానిచో	మామ్, ఆప్తుమ్ = నన్ను పొందుటకు	
తతః = అట్టి స్థితిలో	ఇచ్చ = కోరుము	
ధనంజయ! = ఓ అర్జునా!		(యత్నింపుము)

మనస్సును సుస్థిరముగా నాయందే నిల్పుటకు సమర్థుడవు కానిచో అర్జునా! అభ్యాసయోగము ద్వారా నన్ను పొందుటకు ప్రయత్నింపుము. (9)

అభ్యాసేవ్యసమర్థోఽసి మత్కర్మపరమో భవ ।

మదర్థమపి కర్మాణి కుర్వన్ సిద్ధిమవాప్స్యసి ॥ 10 ॥

అభ్యాసే, అపి, అసమర్థః, అసి, మత్కర్మపరమః, భవ,

మదర్థమ్, అపి, కర్మాణి, కుర్వన్, సిద్ధిమ్, అవాప్స్యసి ॥ 10 ॥

అభ్యాసే, అపి = అభ్యాసమునందును

అసమర్థః, అసి = అసమర్థుడవైనచో

మత్కర్మపరమః } మత్పరాయణుడవై

భవ⁽²⁾ } = కర్మల నాచరింపుము

మదర్థమ్ = నాకొరకై

కర్మాణి = కర్మలను

కుర్వన్, అపి = చేయుచును

సిద్ధిమ్ = నా ప్రాప్తిరూప

సిద్ధిని

అవాప్స్యసి = పొందెదవు

అభ్యాసముచేయుటకును అశక్తుడవైనచో మత్పరాయణుడవై కర్మలను ఆచరింపుము. ఈ విధముగా నా నిమిత్తమై కర్మలను ఆచరించుటద్వారాకూడ వన్నీ పొందెదవు. (10)

అథైతదప్యశక్తోఽసి కర్తుం మద్యోగమాశ్రితః ।

సర్వకర్మఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మవాన్ ॥ 11 ॥

అథ, ఏతత్, ఆపి, అశక్తః, అసి, కర్తుమ్, మద్యోగమ్, ఆశ్రితః,

సర్వకర్మఫలత్యాగమ్, తతః, కురు, యతాత్మవాన్ ॥ 11 ॥

1. భగవంతుని నామగుణముల శ్రవణ, కీర్తన, మననములు, అట్లే శ్వాసద్వారా జపము, భగవత్ప్రాప్తికి సంబంధించిన శాస్త్రముల పఠన, పాఠనములు మొదలగు క్రియలను భగవత్ప్రాప్తికై మాటిమాటికీ చేయుటనే 'అభ్యాసము' అందురు.

2. స్వార్థమును త్యజించి, పరమేశ్వరుడే పరమాశ్రయుడు, పరమగతి అని భావించి, నిష్కామ భక్తిభావముతో, పతివ్రతాశిరోమణివలె మనోవాక్కాయముల ద్వారా యజ్ఞదానతపశ్చర్యాది కర్తవ్య కర్మలను అన్నింటిని చేయుటయే 'భగవదర్థ కర్మపరాయణుడగుట' అగును.

అథ	= ఒకవేళ	తతః	= అట్టిస్థితియందు
మధ్యోగమ్	= నా ప్రాప్తిరూపయోగమును	యతాత్మవాన్	= మనోబుద్ధ్యాదులను
అశ్రితః	= ఆశ్రయించినవాడవై		వశపఱచుకొన్నవాడవై
ఏతత్	= ఈ ఉపర్యుక్తసాధనము	సర్వకర్మఫల	సకలకర్మలఫల
కర్తుమ్, అపి	= చేయుటకును	త్యాగమ్ ⁽¹⁾	= త్యాగమును
అశక్తః, అపి	= అసమర్థుడవైనచో	కురు	= చేయుము.

మత్ప్రాప్తికై వలయు యోగమునాశ్రయించి సాధన చేయుటకును నీవు అశక్తుడవైనచో మనోబుద్ధింద్రియాదులను వశమునందు ఉంచుకొని, సకల కర్మఫలములను త్యజింపుము. (11)

శ్రేయో హి జ్ఞానమభ్యాసాత్ జ్ఞానాద్ధ్యానం విశిష్యతే ।

ధ్యానాత్ కర్మఫలత్యాగః త్యాగాచ్చాంతిరనంతరమ్ ॥ 12 ॥

శ్రేయః, హి, జ్ఞానమ్, అభ్యాసాత్, జ్ఞానాత్, ధ్యానమ్, విశిష్యతే,

ధ్యానాత్, కర్మఫలత్యాగః, త్యాగాత్, శాంతిః, అనంతరమ్ ॥ 12 ॥

అభ్యాసాత్	= తత్త్వము నెఱుంగకచేయు అభ్యాసముకంటెను	విశిష్యతే	= శ్రేష్ఠమైనది
జ్ఞానమ్ ⁽²⁾	= జ్ఞానము (శాస్త్రజ్ఞానము)	ధ్యానాత్	= ధ్యానముకంటెను
శ్రేయః	= శ్రేష్ఠమైనది	కర్మఫలత్యాగః ⁽³⁾	= సకలకర్మల ఫల త్యాగము (శ్రేష్ఠము)
జ్ఞానాత్	= అనుభవరహితశాస్త్ర జ్ఞానముకంటెను	హి	= ఏలనన
ధ్యానమ్	= పరమేశ్వర స్వరూప ధ్యానము	త్యాగాత్	= త్యాగమువలన
		అనంతరమ్	= వెంటనే
		శాంతిః	= పరమశాంతి
		(లభ్యతే)	= లభించును.

1. గీత-9వ అధ్యాయమునందలి 27వ శ్లోకమున దీని వివరణము గలదు.

2. వినుట ద్వారా, శాస్త్రవచనముద్వారా కలుగు పరమేశ్వర స్వరూపము యొక్క అనుమాన ప్రమాణ జ్ఞానమునే ఇచట 'జ్ఞానము' అని యెఱుంగవలెను.

3. కేవలము భగవదర్థకర్మలు చేయువానికి భగవంతునియందు భక్తిశ్రద్ధలు, భగవచ్చింతన స్థిరముగా ఉండును. కావున ధ్యానముకంటెను కర్మఫలత్యాగము 'శ్రేష్ఠము' అని చెప్పబడినది.

తత్త్వము నెఱుంగకయే చేయు అభ్యాసముకంటెను జ్ఞానము శ్రేష్ఠము. కేవలము సరోక్షజ్ఞానముకంటెను అనగా, అనుభవరహితమైన జ్ఞానముకంటెను (శాస్త్ర పాండిత్యముకంటెను) పరమేశ్వరస్వరూపధ్యానము శ్రేష్ఠము. ధ్యానముకంటెను కర్మ ఫలత్యాగము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. ఏలనన, త్యాగమువలన వెంటనే పరమశాంతి లభించును.(12)

అద్యేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ।

నిర్మమో నిరహంకారః సమదుఃఖసుఖః క్షమీ ॥ 13 ॥

సంతుష్టస్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః ।

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః యో మద్భక్తస్స మే ప్రీయః ॥ 14 ॥

అద్యేష్టా, సర్వభూతానామ్, మైత్రః, కరుణః, ఏవ, చ,

నిర్మమః, నిరహంకారః, సమదుఃఖసుఖః, క్షమీ ॥ 13 ॥

సంతుష్టః, సతతమ్, యోగీ, యతాత్మా, దృఢనిశ్చయః,

మయి, అర్పితమనోబుద్ధిః, యః, మద్భక్తః, సః, మే, ప్రీయః ॥ 14 ॥

యః = ఏపురుషుడు

సర్వభూతానామ్ = సకలప్రాణుల

యందును

అద్యేష్టా = ద్వేషభావమును
కలిగియుండడో

మైత్రః, చ = స్వార్థరహితమైన
ప్రేమను కలిగియుండునో

కరుణః = హేతురహిత
దయాళువో

ఏవ⁽¹⁾ = అట్లే

నిర్మమః = మమతారహితుడో

నిరహంకారః = అహంకారము
లేనివాడో

సమదుఃఖసుఖః = సుఖదుఃఖముల ప్రాప్తి
యందు సమభావము
కలిగి యున్నవాడో

క్షమీ = క్షమాగుణముగలవాడో

యోగీ = యోగియై

సతతమ్, } = సర్వదా సంతుష్టుడై
సంతుష్టః } = యుండువాడో

యతాత్మా = శరీరేంద్రియ

మనస్సులను వశ

పఱచుకొన్నవాడో

దృఢనిశ్చయః = నాయందే నిశ్చయ
బుద్ధిగలవాడో

మయి = నాయందే

అర్పితమనో } = మనోబుద్ధులను
బుద్ధిః } = అర్పించిన వాడో

సః = అట్టి

మద్భక్తః = నా భక్తుడు

మే, ప్రీయః = నాకు ఇష్టుడు.

1. 'ఏవ'అను అవ్యయము ఇచట సర్వగుణముల సముచ్చయము-అని ఎఱుంగవలయును

ఏ ప్రాణియందును ద్వేషభావము లేనివాడును, పైగా సర్వప్రాణులయందును అవ్యాజమైనప్రేమ, కరుణ కలవాడును, మమతాహంకారములు లేనివాడును, సుఖము ప్రాప్తించినను, దుఃఖము ప్రాప్తించినను, సమభావము కలిగియుండు వాడును, క్షమాగుణము కలవాడును (ఆపరాధికిని అభయమును ఇచ్చువాడును), సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సంతృప్తుడైయుండు యోగియు, శరీరేంద్రియ మనస్సులను వశమునందుంచుకొనినవాడును, నాయందు దృఢమైన నిశ్చయము గలవాడును, అయి నాయందే మనోబుద్ధులను అర్పణ చేసిన నా భక్తుడు నాకు ప్రിയుడు. (13,14)

యస్మాన్నద్వీజతే లోకో లోకాన్నద్వీజతే చ యః ।

హర్షామర్షభయోద్వేగైః ముక్తీయస్స చ మే ప్రీయః ॥ 15 ॥

యస్మాత్, న, ఉద్వీజతే, లోకః, లోకాత్, న, ఉద్వీజతే, చ, యః,

హర్షామర్షభయోద్వేగైః, ముక్తః, యః, సః, చ, మే, ప్రీయః ॥ 15 ॥

యస్మాత్ = ఎవని వలన
లోకః = ఏ ప్రాణియు
న, ఉద్వీజతే = ఉద్వేగమునకు గురికాదో
చ = మఱియు
యః = ఎవడు (స్వయముగా)
లోకాత్ = ఏ ప్రాణివలనను
న, ఉద్వీజతే = ఉద్వేగమును
పొందడో
చ = అట్లే

యః = ఎవడు
హర్షామర్ష
భయోద్వేగైః⁽¹⁾ } = హర్షము, ఈర్ష్య,
భయము, ఉద్వేగము
మొదలగు
వాటినుండి
ముక్తః = ముక్తుడో
సః = అట్టిభక్తుడు
మే = నాకు
ప్రీయః = ఇష్టుడు.

లోకమున ఎవరికిని ఉద్వేగము (క్షోభ) కలిగింపనివాడును, ఎవరివలనను తాను ఉద్వేజితుడు కానివాడును (ఉద్వేగమునకు గురికానివాడును), హర్షము, ఈర్ష్య, భయము, ఉద్వేగము మున్నగు వికారములు లేనివాడును ఆగు భక్తుడు నాకు ప్రിയుడు. (15)

అనపేక్షః శుచిర్దక్షః ఉదాసీనో గతవ్యథః ।

సర్వారంభపరిత్యాగీ యో మద్భక్తస్స మే ప్రీయః ॥ 16 ॥

అనపేక్షః, శుచిః, దక్షః, ఉదాసీనః, గతవ్యథః,

సర్వారంభపరిత్యాగీ, యః, మద్భక్తః, సః, మే, ప్రీయః ॥ 16 ॥

1. ఇతరుల ఉన్నతిని జూచి, సంతాపమునొందుటను 'అమర్షము' అని యందురు.

యః	= ఏ పురుషుడు	సః	= అట్టి
అనపేక్షః	= అపేక్షలేనివాడో	సర్వారంభ	} = సమస్తకర్మల
శుచిః ⁽¹⁾	= బాహ్యభ్యంతరముల యందు శుచియైనవాడో	పరిత్యాగీ ⁽²⁾	
దక్షః	= నిపుణుడో		యందును కర్తృత్వ అభిమానము లేనివాడైన
ఉదాసీనః	= పక్షపాతరహితుడో	మద్భక్తః	= నా భక్తుడు
గతవ్యథః	= దుఃఖములనుండి ముక్తుడో	మే	= నాకు
		ప్రియః	= ఇష్టుడు

ఏమాత్రమూ కాంక్షలేనివాడును, శరీరేంద్రియమనస్సులయందు శుచియైయున్నవాడును, దక్షుడును, పక్షపాతరహితుడును, ఎట్టి దుఃఖములకును చలంపనివాడును, సమస్తకర్మలయందును కర్తృత్వాభిమానములు లేనివాడును అగు భక్తుడు నాకు ప్రియుడు.(16)

యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాంక్షతి ।

శుభాశుభపరిత్యాగీ భక్తిమాన్ యస్మై మే ప్రియః ॥ 17 ॥

యః, న, హృష్యతి, న, ద్వేష్టి, న, శోచతి, న, కాంక్షతి,

శుభాశుభపరిత్యాగీ, భక్తిమాన్, యః, సః, మే, ప్రియః ॥ 17 ॥

యః	= ఎవడు	శుభాశుభ	} = శుభాశుభకర్మలను
న, హృష్యతి	= ఇష్టప్రాప్తికి పొంగిపోడో	పరిత్యాగీ	
న, ద్వేష్టి	= దేనినిగూడ ద్వేషింపడో	సః	= అట్టి
న, శోచతి	= దేనికినీ విచారపడడో	భక్తిమాన్	= భక్తుడు
న, కాంక్షతి	= దేనినీ కోరడో, అట్లే	మే	= నాకు
యః	= ఎవడైతే	ప్రియః	= ఇష్టుడు

ఇష్టవస్తుప్రాప్తికి పొంగిపోనివాడును, దేనియందును ద్వేషభావము లేనివాడును, దేనికినీ శోకింపనివాడును, దేనినీ ఆశింపనివాడును, శుభాశుభకర్మలను త్యజించినవాడును, ఐన భక్తుడు నాకు ప్రియుడు. (17)

1. గీత-13వ అధ్యాయమునందలి 7వ శ్లోక 'టిప్పణి'లో దీని నివరణము గలదు.

2. ప్రారబ్ధవశమున మనోవాక్కాయముల ద్వారా జరుగు సమస్త స్వాభావిక కర్మలయందు కర్తృత్వాభిమానమును త్యజించువాడు 'త్యాగీ'.

పమశ్శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః ।

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు

సమస్సంగవివర్జితః ॥ 18 ॥

సమః, శత్రౌ, చ, మిత్రే, చ, తథా, మానావమానయోః,

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు,

సమః,

సంగవివర్జితః ॥ 18 ॥

శత్రౌ, మిత్రే, చ = శత్రువులయందును,
మిత్రుల
యందును

మాన- } = మానావమానముల
అవమానయోః } = యందును

సమః = సమభావముగల
వాడును

తథా = అట్లే

శీతోష్ణసుఖ
దుఃఖేషు

} = శీతోష్ణములయందును,
సుఖదుఃఖములు
మొదలగు ద్వంద్వముల
యందును

సమః = సమభావము కలిగి
యుండువాడును

చ = మరియు

సంగవివర్జితః = ఆసక్తిరహితుడును...

శత్రువులయెడను, మిత్రులయెడను సమభావముతో మెలగువాడును, మానావమానములు, శీతోష్ణములు, సుఖదుఃఖములు మొదలగు ద్వంద్వములను సమానముగా స్వీకరించువాడును, మరియు ఆసక్తిరహితుడును..... (18)

తుల్యనిందాస్తుతిర్మోనీ సంతుష్టో యేన కేనచిత్ ।

అనికేతః స్థిరమతిః భక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః ॥ 19 ॥

తుల్యనిందాస్తుతిః, మోనీ, సంతుష్టః, యేన, కేనచిత్,

అనికేతః, స్థిరమతిః, భక్తిమాన్, మే, ప్రియః, నరః ॥ 19 ॥

తుల్యనిందా } = నిందాస్తుతులను
స్తుతిః } = సమానముగా భావించు
వాడును

మోనీ⁽¹⁾ = మననశీలుడును

యేన కేనచిత్ = శరీరనిర్వహణకై
ప్రాప్తించిన దానితోడనే

సంతుష్టః = తృప్తిపడువాడును

అనికేతః = గృహోదులయందు
ఎట్టి ఆసక్తియు లేని
వాడును

స్థిరమతిః = స్థిరబుద్ధిగలవాడును

భక్తిమాన్, నరః = (ఐన) భక్తుడైనవాడు

మే = నాకు

ప్రియః = ఇష్టుడు

1. ఈశ్వరస్వరూపమును నిరంతరము మననమును చేయువాడు 'మోనీ'.

నిందాస్తుతులకు చలింపనివాడును, మననశీలుడును, శరీరనిర్వహణకు లభించిన దానితోడనే తృప్తిపడువాడును, నివాసస్థానములయందు మమతాపక్తుల లేనివాడును, స్థితప్రజ్ఞుడును అగు భక్తుడు నాకు ఇష్టుడు. (19)

యే తు ధర్మామృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే ।

శ్రద్ధధావా మత్పరమా భక్తాస్తేఽతీవ మే ప్రియాః ॥ 20 ॥

యే, తు, ధర్మామృతమ్, ఇదమ్, యథా, ఉక్తమ్, పర్యుపాసతే,

శ్రద్ధధానాః, మత్పరమాః, భక్తాః, తే, అతీవ, మే, ప్రియాః ॥ 20 ॥

యే, తు	=	ఎవరైతే	పర్యుపాసతే	=	నిష్కామభక్తి
శ్రద్ధధానాః ⁽¹⁾	=	శ్రద్ధాయుక్తులై			భావముతో
మత్పరమాః ⁽²⁾	=	మత్పరాయణులై			సేవింతురో
యథా, ఉక్తమ్	=	పైనతెల్చబడినట్టి	తే, భక్తాః	=	ఆ భక్తులు
ఇదమ్	=	ఈ	మే	=	నాకు
ధర్మ-	}	= ధర్మామృతమును	అతీవ,	}	మిక్కిలి
అమృతమ్			ప్రియాః		ఇష్టులు

ఉపర్యుక్తధర్మామృతమును సేవించుచు (పైనపేర్కొనబడిన ఉత్తమ గుణములన కలిగియుండి), నిష్కామభక్తిశ్రద్ధలతో మత్పరాయణులైన భక్తులు నా కత్యంత ప్రియులు. (20)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్పు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే భక్తియోగోనామ ద్వాదశోధ్యాయః ॥ ౧౨ ॥

1. వేదశాస్త్రములయందును, మహాత్ముల, గురుజనుల వచనములయందును, పరమేశ్వ వాణీయందును ప్రత్యక్ష విశ్వాసము కలిగియుండుటనే 'శ్రద్ధ' యందురు.
2. నన్నే 'పరమాశ్రయుడు' అనియు, 'పరమగతి' అనియు, అట్లే అందఱికిని 'ఆత్మ స్వరూపుడు' అనియు, సర్వశ్రేష్ఠుడనియు, పరమపూజ్యుడు అనియు భావించి, నిర్మల ప్రేమతో నాప్రాప్తి మత్పరాయణుడగువాడు.

అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః - క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞ విభాగయోగః

(పదుమూడవ అధ్యాయము-క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 18వ శ్లోకమువఱకు) జ్ఞానసహిత క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞుల వర్ణనము. (19 నుండి 34 వఱకు) జ్ఞానసహిత ప్రకృతి పురుషుల వర్ణనము.]

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

ఇదం శరీరం కౌంతేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే ।

ఏతద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః ॥ 1 ॥

ఇదమ్, శరీరమ్, కౌంతేయ, క్షేత్రమ్, ఇతి, అభిధీయతే,

ఏతత్, యః, వేత్తి, తమ్, ప్రాహుః, క్షేత్రజ్ఞః, ఇతి, తద్విదః ॥ 1 ॥

కౌంతేయ! = ఓ అర్జునా!

ఇదమ్, శరీరమ్ = ఈ శరీరము

క్షేత్రమ్, ⁽¹⁾ ఇతి = 'క్షేత్రము' అని

అభిధీయతే = పిలువబడును

ఏతత్ = దీనిని గూర్చి

యః, వేత్తి = ఎవరు తెలిసికొందురో

తమ్ = అతనిని

క్షేత్రజ్ఞః, ఇతి = 'క్షేత్రజ్ఞుడు' అని

తద్విదః = తత్త్వజ్ఞులైన వారు

ప్రాహుః = పేర్కొందురు.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ కౌంతేయా! ఈ శరీరమును 'క్షేత్రము' అని పేర్కొందురు. ఈ క్షేత్రమును గూర్చి ఎఱింగిన వానిని 'క్షేత్రజ్ఞుడు' అని తత్త్వము తెలిసిన జ్ఞానులు తెలుపుదురు. (1)

క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత ।

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ ॥ 2 ॥

క్షేత్రజ్ఞమ్, చ, అపి, మామ్, విద్ధి, సర్వక్షేత్రేషు, భారత,

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః, జ్ఞానమ్, యత్, తత్, జ్ఞానమ్, మతమ్, మమ ॥ 2 ॥

భారత! = ఓ అర్జునా!

సర్వక్షేత్రేషు = క్షేత్రములన్నింటిలో ఉన్న

క్షేత్రజ్ఞమ్

అపి

} = క్షేత్రజ్ఞుని

(జీవాత్మను) గూడ

1. పాలములో నాటబడిన చిత్తనములకు అనురూపమగు ఫలము తగిన సమయమున ప్రకటితమగును. అట్లే దీనియందు (శరీరమునందు) నాటబడిన కర్మల సంస్కారరూపబీజముల ఫలము తగు సమయమున లభించును. కావున దీనిని 'క్షేత్రము' అని యందురు.

మామ్	= నన్నుగా (నేనేయని)	యత్, జ్ఞానమ్ = ఏతత్త్వజ్ఞానము
విద్ధి ⁽¹⁾	= ఎఱుంగుము	గలదో
చ	= మరియు	తత్ = అది
క్షేత్ర- క్షేత్రజ్ఞయోః	} = క్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞులయొక్క (ప్రకృతి పురుషుల యొక్క)	జ్ఞానమ్ ⁽²⁾ = జ్ఞానము అని
		మమ, మతమ్ = నా అభిప్రాయము

ఓ అర్జునా! అన్ని క్షేత్రములయందున్న క్షేత్రజ్ఞుడను అనగా జీవాత్మను నేనే అని తెలిసికొనుము. క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులకు సంబంధించిన జ్ఞానము అనగా వికారసహిత (త్రిగుణాత్మకమైన) ప్రకృతి మరియు నిర్వికారపురుషుల తత్త్వములనుగూర్చి తెలిసికొనుటయే 'జ్ఞానము' అని నా అభిప్రాయము. (2)

తత్క్షేత్రం యచ్చ యాదృక్చయద్వికారి యతశ్చ యత్ ।

స చ యో యత్రభావశ్చ తత్సమాసేన మే శృణు ॥ 3 ॥

తత్, క్షేత్రమ్, యత్, చ, యాదృక్, చ, యద్వికారి, యతః, చ, యత్,

సః, చ, యః, యత్రభావః, చ, తత్, సమాసేన, మే, శృణు ॥ 3 ॥

తత్, క్షేత్రమ్	= ఆ క్షేత్రము	యః	= ఎవరో
యత్, చ	= ఏదియో,	యత్రభావశ్చ	= ఎట్టి ప్రభావము గలవాడో
యాదృక్, చ	= ఎటువంటిదో	తత్	= దానిని (ఆ విషయములన్నింటిని)
యద్వికారి	= ఎట్టి వికారములు కలదియో	సమాసేన	= సంక్షిప్తముగా
యతః, చ,	= దేని నుండి	మే	= నా నుండి
యత్	} = ఉత్పన్నమైనదో (అట్లే)	శృణు	= వినుము
సః, చ			

క్షేత్రమనగానేమి? అది యెట్లుండును? దాని వికారములు(భావములు) ఏవి? ఆ వికారములు దేనినుండి ఏర్పడినవి? అట్లే క్షేత్రజ్ఞుడు అనగా ఎవరు? అతని ప్రభావమేమి? ఆ వివరములను అన్నింటిని సంక్షిప్తముగా తెలిపెదను వినుము. (3)

1. గీత, 15వ అధ్యాయమునందలి 7వ శ్లోకమును, దాని టిప్పణిని చూడవలెను.

2. గీత, 13వ అధ్యాయమునందలి 23వ శ్లోకమును, దాని టిప్పణిని చూడవలెను.

ఋషిభిర్బహుధా గీతం ఛందోభిర్వివిధైః పృథక్ ।

బ్రహ్మసూత్రపద్మైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వివిశ్చితైః ॥ 4 ॥

ఋషిభిః, బహుధా, గీతమ్, ఛందోభిః, వివిధైః పృథక్,

బ్రహ్మసూత్రపద్మైః, చ, ఏవ, హేతుమద్భిః, వివిశ్చితైః ॥ 4 ॥

ఋషిభిః	}	(ఈ క్షేత్ర	పృథక్	=	వేర్వేరుగా
		క్షేత్రజ్ఞుల	(గీతమ్)	=	(తెలుపబడినది)
		తత్త్వము)	చ	=	అట్లే
		ఋషులచేత	వివిశ్చితైః	=	నిశ్చయాత్మకములైన
బహుధా	=	అనేకవిధములుగా	హేతుమద్భిః	=	సహేతుకములైన
గీతమ్	=	వివరింపబడినది	బ్రహ్మసూత్రపద్మైః	}	బ్రహ్మసూత్రపదముల
వివిధైః	}	వివిధములైన			ఏవ
ఛందోభిః		=	వేదమంత్రములద్వారా	(గీతమ్)	=

క్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞులతత్త్వములనుగూర్చి ఋషులెల్లరును బహువిధములుగా వివరించిరి. వివిధవేదమంత్రములును వేర్వేరుగా తెల్పినవి. అట్లే బ్రహ్మసూత్ర పదములుగూడ నిశ్చయాత్మకముగ సహేతుకముగ తేటతెల్లము గావించినవి. (4)

మహాభూతాన్యహంకారో బుద్ధిరవ్యక్తమేవ చ ।

ఇంద్రియాణి దశైకం చ పంచ చేంద్రియగోచరాః ॥ 5 ॥

మహాభూతాని, అహంకారః, బుద్ధిః, అవ్యక్తమ్, ఏవ, చ,

ఇంద్రియాణి, దశ, ఏకమ్, చ, పంచ, చ, ఇంద్రియగోచరాః ॥ 5 ॥

మహాభూతాని ⁽¹⁾	=	పంచమహా భూతములు(స్పృహ, వాక్, శక్తి, జ్ఞానములు)	దశ, ఇంద్రియాణి ⁽²⁾	}	ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు, ఐదు కర్మేంద్రియములు	
			ఏకమ్		=	మనస్సు
అహంకారః	=	అహంకారము	చ		=	మఱియు
బుద్ధిః	=	బుద్ధి	పంచ	=	ఐదు	
చ	=	మఱియు	ఇంద్రియ-	}	ఇంద్రియ విషయములు	
అవ్యక్తమ్, ఏవ	=	మూలప్రకృతియు	గోచరాః		=	(శబ్దస్పర్శరూపరస గంధములు)
చ	=	అట్లే				

1. ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, వృద్ధి-అను వాటిసూక్ష్మభావములు

2. తృక్చక్షుశ్రోత్ర జిహ్వప్రాణములు, వాక్పాణిపాద పాయూపస్తలు-అను దశేంద్రియములు.

పంచమహాభూతములు, అహంకారము, బుద్ధి, మూలప్రకృతియు, అట్లే దశేంద్రియములు, మనస్సు, పంచేంద్రియగ్రాహ్యవిషయములు (శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస గంధములు) (5)

ఇచ్ఛా ద్వేషః సుఖం దుఃఖం సంఘాతశ్చేతనా ధృతిః ।

వీతత్ క్షేత్రం సమాసేన సవికారముదాహృతమ్ ॥ 6 ॥

ఇచ్ఛా, ద్వేషః, సుఖమ్, దుఃఖమ్, సంఘాతః, చేతనా, ధృతిః,

వీతత్, క్షేత్రమ్, సమాసేన, సవికారమ్, ఉదాహృతమ్ ॥ 6 ॥

ఇచ్ఛా = కోరిక

ద్వేషః = ద్వేషము

సుఖమ్ = సుఖము

దుఃఖమ్ = దుఃఖము

సంఘాతః = స్థూలశరీరము

చేతనా⁽¹⁾ = చైతన్యము

ధృతిః⁽²⁾ = ధృతి

సవికారమ్⁽³⁾ = ఉపర్యుక్త

వికారములతో

గూడినట్టి

వీతత్ = ఇదియే

క్షేత్రమ్ = క్షేత్రస్వరూపమని

సమాసేన = సంగ్రహముగా

ఉదాహృతమ్ = చెప్పబడినది.

ఇచ్ఛ, ద్వేషము, సుఖము, దుఃఖము, స్థూలశరీరము, చైతన్యము, ధృతి అను వికారములతో గూడిన 'క్షేత్రస్వరూపము' సంక్షిప్తముగా పేర్కొనబడినది. (6)

అమానిత్వమదంభిత్వమ్ అహింసా క్షాంతిరార్జవమ్ ।

ఆచార్యోపాసనం శౌచం శ్చైర్యమాత్మవినిగ్రహః ॥ 7 ॥

అమానిత్వమ్, అదంభిత్వమ్, అహింసా, క్షాంతిః, ఆర్జవమ్,

ఆచార్యోపాసనమ్, శౌచమ్, శ్చైర్యమ్, ఆత్మవినిగ్రహః ॥ 7 ॥

అమానిత్వమ్ = తానే శ్రేష్ఠుడనను
భావము లేకుండుట

అదంభిత్వమ్ = డాంభికములేకుండుట

అహింసా = ఏ ప్రాణినీ ఏ విధముగను
హింసింపకుండుట

క్షాంతిః = క్షమాగుణము

ఆర్జవమ్ = మనోవాక్కులయందు

సరళత్వము

ఆచార్యో- } = భక్తిశ్రద్ధలతో
పాసనమ్ } గురుజనుల సేవ

1. శరీరాంతఃకరణములయొక్క (ఒక విధమగు) చేతనాశక్తి

2. గీత, 18వ అధ్యాయమునందలి 33, 34, 35 శ్లోకములయందు చూడవలెను.

3. గీత-ఈ అధ్యాయము నందలి 5వ శ్లోకమున పేర్కొనబడిన వాటిని క్షేత్రస్వరూపముగా ఎఱుంగవలెను. ఈ శ్లోకమున క్షేత్ర వికారములకు ఇచ్ఛాదులు అని యెఱుంగవలెను.

శాచమ్ ⁽¹⁾	= బాహ్యభ్యంతరశుద్ధి	ఆత్మ-	} = మనస్సు,
ష్టైర్యమ్	= అంతఃకరణ	వివిగ్రహః	
	స్థిరత్వము		శరీరేంద్రియముల నిగ్రహము

తానే శ్రేష్ఠుడనను భావము లేకుండుట, డాంబికము లేకుండుట, అహింస, క్షమించుగుణము, మనోవాక్కులయందు సరళత్వము, శ్రద్ధాభక్తులతో గురుజనులను సేవించుట, బాహ్యభ్యంతరశుద్ధి, అంతఃకరణస్థిరత్వము, మనశ్శరీరేంద్రియముల నిగ్రహము. (7)

ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్ అనహంకార ఏవ చ ।

జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనమ్ ॥ 8 ॥

ఇంద్రియార్థేషు, వైరాగ్యమ్, అనహంకారః, ఏవ, చ.

జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనమ్ ॥ 8 ॥

ఇంద్రియార్థేషు = ఇహపరలోక భోగముల యందును	జన్మమృత్యు-జరావ్యాధి-దుఃఖదోషానుదర్శనమ్	} = జన్మమృత్యు, జరా, రోగాదులయందు దుఃఖదోషములను గూర్చి పదే పదే తలంచుట.
వైరాగ్యమ్ = ఆసక్తిలేకుండుట		
చ = మఱియు		
అనహంకారః, ఏవ	} = రాహిత్యము	

ఇంద్రియార్థములయందు వైరాగ్యము (ఇహపరలోక భోగములన్నింటియందును ఆసక్తి లేకుండుట), అహంకార రాహిత్యము, జన్మ, మృత్యు, జరా (ముసలితనము) రోగాదులయందు దుఃఖదోషములను పదేపదే దర్శించుట. (8)

అసక్తిరనభిష్వంగః

పుత్రదారగృహాదిషు ।

నిత్యం చ సమచిత్తత్వమ్ ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు ॥ 9 ॥

1. నిజమైన స్వచ్ఛమైన వ్యవహారముద్వారా ద్రవ్యశుద్ధి, అట్టిద్రవ్యముద్వారా సమకూరిన అన్నముతో ఆహారశుద్ధి, యథాయోగ్యజీవనవిధానమువలన ఆచరణశుద్ధి, జల మృత్తికాదులచే శరీరశుద్ధి-ఇవి యన్నియును 'బాహ్యశుద్ధి'లోని భాగములు-రాగద్వేషములు, కుటము మొదలగు వికారములు నశించి, అంతఃకరణము స్వచ్ఛమగుటను 'అంతఃశుద్ధి' అందురు.

అసక్తిః,	అనభిష్వంగః,	పుత్రదారగృహాదిషు,	
నిత్యమ్,	చ,	సమచిత్తత్వమ్,	ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు ॥ 9 ॥
పుత్రదార- గృహాదిషు	} = భార్య, పిల్లలు, ఇల్లు మొదలగు వానియందు	ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు =	ఇష్టానిష్టవస్తు ప్రాప్తియందు
అసక్తిః		నిత్యమ్	= నిరంతరము
అనభిష్వంగః	= మమతారాహిత్యము	సమచిత్తత్వమ్	= సమభావముతో
చ	= మరియు		ఉండుట

భార్య, పుత్రులు, ఇల్లు, సంపదలు మున్నగువానియందు మమతాసక్తులు లేకుండుట, ఇష్టానిష్ట వస్తుప్రాప్తివలన ఎట్టి మనోవికారములకును లోనుగాకుండుట, ఎల్లప్పుడును సమభావముతో నుండుట. (9)

మయి చానన్యయోగేన

వివిక్తదేశసేవిత్వమ్

భక్తిరవ్యభిచారిణీ ।

అరతిర్జనసంసది ॥ 10 ॥

మయి,	చ,	అనన్యయోగేన,	భక్తిః,	అవ్యభిచారిణీ,
వివిక్తదేశసేవిత్వమ్,		అరతిః,		జనసంసది ॥ 10 ॥
మయి	= పరమాత్మనైన	చ	= మరియు	
	నాయందు	వివిక్తదేశ- సేవిత్వమ్	} = ఏకాంతమైన పవిత్ర ప్రదేశమునందు నివసించుట	
అనన్యయోగేన	= అనన్యయోగము (భగవంతుడే సర్వస్వమని భావించుట) ద్వారా	జనసంసది, అరతిః		= విషయాసక్తులైన మనుష్య సముదాయమునందు ఆసక్తిలేకుండుట
అవ్యభిచారిణీ, భక్తిః ⁽¹⁾	} = దృఢమైన నిశ్చలభక్తి			

పరమేశ్వరుడైన నాయందు అనన్యయోగముద్వారా అవ్యభిచారిణీభక్తి కలిగియుండుట, ఏకాంతపవిత్రప్రదేశమున వసించు ప్రవృత్తి కలిగియుండుట, విషయాసక్తులైన జనులయెడ ఆసక్తిలేకుండుట. (10)

1. సర్వక్రమంతుడైన పరమేశ్వరుడే కేవలము తనస్వామియని భావించి, స్వార్థమును, అభిమానమును త్యజించి, పరమశ్రద్ధాభక్తులతో భగవంతుని నిరంతరముచింతన చేయుటనే 'అవ్యభిచారిణీభక్తి' అని యందురు.

అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం

తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్ ।

ఏతద్జ్ఞానమితి ప్రోక్తమ్ అజ్ఞానం యదతోఽన్యథా ॥ 11 ॥

అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వమ్,

తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్,

ఏతత్, జ్ఞానమ్, ఇతి, ప్రోక్తమ్, అజ్ఞానమ్, యత్, అతః, అన్యథా ॥ 11 ॥

అధ్యాత్మ-
జ్ఞాననిత్యత్వమ్⁽¹⁾ } = ఆధ్యాత్మికజ్ఞానము
= నందు నిత్యస్థితుడై
యుండుట

జ్ఞానమ్ = జ్ఞానము
(జ్ఞాన ప్రాప్తికి
సాధనములు)

తత్త్వజ్ఞానార్థ
దర్శనమ్ } = తత్త్వజ్ఞానమునకు
ప్రతిపాద్యుడు
భగవంతుడే
యనియెఱుంగుట

అతః = దీనికంటెను
అన్యథా = వేఱుగా
యత్ = ఏదిగలదో
(తత్) = (అది)

ఏతత్ = ఇదియంతయును
(అమానిత్వము మొదలుకొని
తత్త్వజ్ఞానార్థ దర్శనము
వరకు గలదంతయును)

అజ్ఞానమ్⁽²⁾ } = అజ్ఞానము
ఇతి అని
ప్రోక్తమ్ = చెప్పబడినది

ఆధ్యాత్మికజ్ఞానమునందు నిత్యస్థితుడై యుండుట, తత్త్వజ్ఞానమునకు ప్రతిపాద్యుడు భగవంతుడేయని యెఱుంగుట - ఇవియన్నియును (అమానిత్వము మొదలుకొని తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమువఱకుగల ఇవియన్నియును) జ్ఞానప్రాప్తికి సాధనములు. దీనికి విపరీతమైనది అజ్ఞానము. . (11)

జ్ఞేయం యత్తత్ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వామృతమశ్नुతే ।

అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే ॥ 12 ॥

జ్ఞేయమ్, యత్, తత్, ప్రవక్ష్యామి, యత్, జ్ఞాత్వా, అమృతమ్, అశ్నుతే,

అనాదిమత్, పరమ్, బ్రహ్మ, న, సత్, తత్, న, అసత్, ఉచ్యతే ॥ 12 ॥

1. ఆత్మవస్తువును, అనాత్మవస్తువులను ఎఱుంగుటకు తోడ్పడు జ్ఞానమే 'అధ్యాత్మజ్ఞానము' అనబడును.

2. పైన తెల్పుబడిన, జ్ఞానసాధనలకు విపరీతమైన అభిమానము, దంభము, హింస మొదలగునవి అజ్ఞానస్వభావము వేరువులు అగుటవలన వాటిని 'అజ్ఞానమ్' అని పేర్కొనబడినది.

యత్	= ఏదైతే	అనాదిమత్	= సనాతనుడైన
జ్ఞేయమ్	= తెలిసికొనదగినదో		వాడును
యత్	= దేనిని	పరమ్, బ్రహ్మ	= పరబ్రహ్మము
జ్ఞాత్వా	= తెలిసికొని (మనుష్యుడు)	న, సత్	= సత్తు కాడు
అమృతమ్, } అశ్చుతే }	= పరమానందమును = పాండునో	న, అసత్	= అసత్తు కూడ కాడు (సదసత్తులకు ఆతీతుడు)
తత్	= దానిని	(ఇతి) ఉచ్యతే	= అని చెప్పబడును
ప్రవక్ష్యామి	= చక్కగా తెల్పెదను		
తత్	= అది (అతడు)		

అనాదియైన (సనాతనుడైన) పరబ్రహ్మయే తెలిసికొనదగినవాడు. అతనిని తెలిసికొనుట వలన మానవుడు పరమానందమును పొందును. అతడు సదసత్తులకు(సత్+అసత్ లకు)ఆతీతుడు. ఆ పరమాత్మనుగూర్చి సమగ్రముగా నీకు తెల్పుచున్నాను. (12)

సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ ।

సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ॥ 13 ॥

సర్వతః, పాణిపాదమ్, తత్, సర్వతః, అక్షిశిరోముఖమ్,

సర్వతః, శ్రుతిమత్, లోకే, సర్వమ్, ఆవృత్య, తిష్ఠతి ॥ 13 ॥

తత్	= ఆపరమాత్మ	శ్రుతిమత్	= చెవులుగలవాడు
సర్వతః } పాణి పాదమ్ }	= అంతట చేతులును, = పాదములును	యతః	= ఎందువలననగా (అతడు)
	కల్గియున్నవాడు	లోకే	= లోకమునందు
సర్వతోఽక్షి } శిరోముఖమ్ }	= అంతటను నేత్రములు, = శిరస్సులు, ముఖములు గలవాడు	సర్వమ్ } ఆవృత్య }	= అంతటను = వ్యాపించి
సర్వతః,	= అంతటను	తిష్ఠతి ⁽¹⁾	= స్థితిమైయున్నాడు

1. వాయువు, అగ్ని, జలము, పృథ్వీ అనువాటికే ఆకాశము కారణము అగుటవలన వాటియందు అది వ్యాప్తిమై, స్థితిమైయున్నది. అట్లే పరమాత్మ సంపూర్ణ చరాచర జగత్తునకు కారణమై యుండుట వలన అతడు అందు వ్యాప్తిమై స్థితిమైయున్నాడు.

ఆ పరమాత్ముని చేతులు, పాదములు, నేత్రములు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములై యున్నవి. అతడు సర్వమును ఆవరించి యున్నాడు. (13)

సర్వేంద్రియగుణాభాసం

సర్వేంద్రియవివర్జితమ్ ।

అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృ చ ॥ 14 ॥

సర్వేంద్రియగుణాభాసమ్,

సర్వేంద్రియవివర్జితమ్,

అసక్తం, సర్వభృచ్, చ, ఏవ, నిర్గుణమ్, గుణభోక్తృ చ ॥ 14 ॥

సర్వేంద్రియ } = ఇంద్రియగ్రాహ్య
గుణాభాసమ్ } = విషయములనన్నింటిని
ఎఱిగినవాడు

సర్వభృచ్ = సర్వజగత్తును
ధరించి,
పోషించువాడు

సర్వేంద్రియ } = (కాని) వాస్తవముగా
వివర్జితమ్ } = ఇంద్రియ రహితుడు

చ = అట్లే
నిర్గుణమ్ = గుణరహితుడైనను

చ = మఱియు

గుణభోక్తృ, చ = గుణములను

అసక్తమ్, ఏవ = ఆసక్తిరహితుడైనను

అనుభవించువాడు

అతడు ఇంద్రియగ్రాహ్యవిషయములను అన్నింటిని ఎఱిగినవాడు. కాని, వాస్తవముగా ఇంద్రియాదులకు అతీతుడు. ఆసక్తిరహితుడైనను సమస్తజగత్తును భరించి పోషించువాడు. అతడు నిర్గుణుడయ్యును(గుణాతీతుడయ్యును) ప్రకృతి సంబంధమువలన గుణానుభవములను కలిగియుండువాడు. (14)

బహిరంతశ్చ భూతానామ్ అచరం చరమేవ చ ।

సూక్ష్మత్వాత్ తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్ ॥ 15 ॥

బహిః, అంతః, చ, భూతానామ్, అచరమ్, చరమ్, ఏవ, చ,

సూక్ష్మత్వాత్, తత్, అవిజ్ఞేయమ్, దూరస్థం, చ, అంతికే, చ, తత్ ॥ 15 ॥

భూతానామ్ = చరాచరప్రాణు
లన్నింటికిని

చరమ్, } = చరాచర
అచరమ్, ఏవ } = రూపుడును అతడే

బహిః, అంతః, } = బయట,

చ = మఱియు

చ = లోపల,

తత్ = అతడు

పరిపూర్ణుడై

సూక్ష్మత్వాత్ = అతిసూక్ష్మ

యుండువాడు

రూపుడగుటవలన

అవిజ్ఞేయమ్ ⁽¹⁾ = తెలిసికొన		
చ = శక్యముగానివాడు	దూరస్థమ్ ⁽³⁾	} = దూరమునందును (ఉండువాడు) అతడే
అంతికే, చ ⁽²⁾ = అతి సమీపమునందును	తత్, చ	

చరాచరభూతములన్నింటికీని బాహ్యభ్యంతరములయందు పరిపూర్ణముగా ఉండువాడును, చరాచరరూపుడును అతడే. అతిసూక్ష్మ(పరమాణు) రూపుడైనందున తెలిసికొనశక్యముకానివాడు, అతిదూరముగను, అతిసమీపముగను స్థితుడై ఉండువాడును అతడే. (15)

అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్తమివ చ స్థితమ్ ।

భూతభర్త చ తద్ జ్ఞేయం గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణు చ ॥ 16 ॥

అవిభక్తమ్, చ, భూతేషు, విభక్తమ్, ఇవ, చ, స్థితమ్,

భూతభర్త, చ, తత్, జ్ఞేయమ్, గ్రసిష్ణు, ప్రభవిష్ణు, చ ॥ 16 ॥

అవిభక్తమ్, చ = విభాగరహితుడై
ఆకాశమువలె
పరిపూర్ణరూపుడై యున్నను

భూతేషు = చరాచరప్రాణుల
రూపములలో

విభక్తమ్, = వేర్వేరుగా

ఇవ, స్థితమ్⁽⁴⁾ = ఉన్నట్లుగోచరించు వాడును

తత్, జ్ఞేయమ్ = తెలిసికొనదగిన

ఆ పరమాత్మ

ప్రభవిష్ణు, చ = బ్రహ్మరూపములో
సృష్టి చేయువాడును

భూతభర్త, చ = విష్ణురూపములో
ప్రాణులను ధరించి,
పోషించువాడును

గ్రసిష్ణు, చ = రుద్రరూపములో
లయమొనర్చువాడును
అయియున్నాడు

1. సూర్యకేరణములయందుండెడి జలము సూక్ష్మమగుటవలన దానిని సామాన్యమానవులు ఎఱుంగలేనట్లు, సర్వవ్యాపియైన పరమాత్మయు సూక్ష్మరూపుడగుటవలన సాధారణ మానవులు ఆయనను ఎఱుంగజాలరు.
2. పరమాత్మ సర్వత్ర పరిపూర్ణుడై సర్వప్రాణులకును ఆత్మస్వరూపుడు ఆగుటవలన అతి సమీపస్థుడు.
3. శ్రద్ధారహితులైన అజ్ఞానులు అతనిని ఎఱుంగక పోవుటవలన వారికి అతడు దూరస్థుడు.
4. మహాకాశము విభాగరహితమైనను కుండలలో (ఘటములలో) వేర్వేరుగా గోచరించినట్లు పరమాత్మ సకల భూతములలో ఏకరూపుడుగా స్థితుడైయున్నను వేర్వేరుగా ప్రతీతుడగును.

పరమాత్మ ఆకాశమువలె విభజించుటకు వీలులేని ఒకేరూపమున పరిపూర్ణుడై యున్నను, సమస్త చరాచర ప్రాణులరూపములలో వేర్వేరుగా గోచరించుచుండును. ఆ పరమాత్మయే సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మగా, పోషకుడైన విష్ణువుగా, లయకారకుడైన రుద్రునిగా తెలిసికొనదగినవాడు. (16)

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే ।

జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్టితమ్ ॥ 17 ॥

జ్యోతిషామ్, అపి, తత్, జ్యోతిః, తమసః, పరమ్, ఉచ్యతే,
జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్, జ్ఞానగమ్యమ్, హృది, సర్వస్య, విష్టితమ్ ॥ 17 ॥

తత్ = ఆ పరబ్రహ్మ
జ్యోతిషామ్, } = జ్యోతి స్వరూపము
అపి } = లన్నింటికీని
జ్యోతిః⁽¹⁾ = పరంజ్యోతి
తమసః, పరమ్ = మాయాతీతుడు-అని
ఉచ్యతే = చెప్పబడును
జ్ఞానమ్ = (ఆపరమాత్మ)
జ్ఞానస్వరూపుడును

జ్ఞేయమ్ = తెలిసికొన
దగినవాడును
జ్ఞానగమ్యమ్ = తత్త్వజ్ఞానము ద్వారా
ప్రాప్య్యుడును మఱియు
సర్వస్య, హృది = సకల ప్రాణుల
హృదయములయందును
విష్టితమ్ = విశేషముగా
స్థితమైయుండువాడు

ఆ పరబ్రహ్మ అన్నిజ్యోతులకును జ్యోతి (పరంజ్యోతి), మాయాతీతుడును, జ్ఞానస్వరూపుడును, తెలిసికొనదగినవాడును, తత్త్వజ్ఞానముద్వారా ప్రాప్య్యుడును అతడే. సర్వప్రాణుల హృదయములయందు విశేషముగా ఉండువాడును అతడే. (17)

ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః ।

మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే ॥ 18 ॥

ఇతి, క్షేత్రమ్, తథా, జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్, చ, ఉక్తమ్, సమాసతః,
మద్భక్తః, ఏతత్, విజ్ఞాయ, మద్భావాయ, ఉపపద్యతే ॥ 18 ॥

ఇతి = ఈ విధముగా
క్షేత్రమ్⁽²⁾ = క్షేత్రమును గూర్చియు

తథా = అట్లే
జ్ఞానమ్⁽³⁾ = జ్ఞానమును గూర్చియు

1. గీత-18వ అధ్యాయమునందలి 12 వ శ్లోకమును చూడవలెను.

2. ఈ అధ్యాయమునందలి 5,6 శ్లోకములలో వికారసహిత క్షేత్ర స్వరూపము వివరింపబడినది.

3. ఈ అధ్యాయమునందలి 7 నుండి 11వ శ్లోకమునకు 'జ్ఞానము' అనగా జ్ఞానసాధనరీతి తెల్పుబడినది.

చ	=	మరియు	మధ్యక్తః	=	నా భక్తుడు
జ్ఞేయమ్ ⁽¹⁾	=	తెలిసికొనదగిన	ఏతత్,	}	దీనిని
		పరమాత్మ స్వరూపమును	విజ్ఞాయ		= సమగ్రముగా
		గూర్చియు			తెలిసికొని
సమాసతః	=	సంక్షిప్తముగా	మద్భావాయ	=	నా స్వరూపమునే
ఉక్తమ్	=	చెప్పబడినది	ఉపపద్యతే	=	పొందును

ఇంతవఱకును క్షేత్రమును గూర్చియు, జ్ఞానమును గూర్చియు, జ్ఞేయమును (తెలిసికొనదగిన పరమాత్మ స్వరూపమును) గుఱించియు సంక్షిప్తముగా వివరించితిని. ఈ తత్త్వమును సమగ్రముగా తెలిసికొనిన నా భక్తుడు నా స్వరూపమునే పొందును. (18)

ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్వవాదీ ఉభావపి ।

వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్ ॥ 19 ॥

ప్రకృతిమ్, పురుషమ్, చ, ఏవ, విద్ధి, ఆనాదీ, ఉభౌ, అపి,

వికారాన్, చ, గుణాన్, చ, ఏవ, విద్ధి, ప్రకృతిసంభవాన్ ॥ 19 ॥

ప్రకృతిమ్	=	ప్రకృతిని	వికారాన్, చ	=	రాగద్వేషాది
చ	=	మఱియు			వికారములను
పురుషమ్	=	పురుషుని	గుణాన్, అపి	=	సత్త్వరజస్తమో
ఉభౌ, ఏవ	}	ఈ రెండును			గుణములనూ
ఆనాదీ		ఆదిలేనివని	ప్రకృతి	}	ప్రకృతినుండియే
విద్ధి	=	ఎఱుంగుము	సంభవాన్, ఏవ		ఉత్పన్నములైన వానినిగా
చ	=	మఱియు	విద్ధి	=	ఎఱుంగుము

ప్రకృతి, పురుషుడు - అను ఈ రెండును అనాదియైన(సనాతనమైన) వనియు, రాగద్వేషాదివికారములును, త్రిగుణాత్మకములైన పదార్థములన్నియును ప్రకృతినుండియే ఉత్పన్నములైనవనియు ఎఱుంగుము. (19)

కార్యకరణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే ।

పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే ॥ 20 ॥

1. ఈ అధ్యాయమునందలి 12 నుండి 17 వ శ్లోకము వఱకు జ్ఞేయ స్వరూపము తెల్పబడినది.

కార్యకరణకర్తృత్వే, హేతుః, ప్రకృతిః, ఉచ్యతే,
పురుషః, సుఖదుఃఖానామ్, భోక్తృత్వే హేతుః, ఉచ్యతే || 20 ||

కార్యకరణ కర్తృత్వే ⁽¹⁾	}	కార్యములను, కరణములను	}	సుఖదుఃఖానామ్, భోక్తృత్వే	}	సుఖదుఃఖములను అనుభవించుటలో
ప్రకృతిః, హేతుః, ఉచ్యతే		}		ఉత్పన్నము చేయుటలో ప్రకృతియే హేతువుగా చెప్పబడును		}

కార్యకరణములను ఉత్పన్నము చేయుటలో ప్రకృతియే హేతువనియు, సుఖదుఃఖములను అనుభవించుటలో జీవాత్మయే హేతువనియు చెప్పబడుచున్నది. (20)

పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్ ।

కారణం గుణసంగోఽస్య సదసద్యోనిజన్మను || 21 ||

పురుషః, ప్రకృతిస్థః, హి, భుంక్తే, ప్రకృతిజాన్, గుణాన్,
కారణమ్, గుణసంగః, అస్య, సదసద్యోనిజన్మను || 21 ||

ప్రకృతిస్థః ⁽²⁾	=	ప్రకృతియందు స్థితుడైన	భుంక్తే	=	అనుభవించును
పురుషః, హి	=	పురుషుడే	గుణసంగః	=	గుణముల సాంగత్యమే
ప్రకృతిజాన్	=	ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన	అస్య	=	ఈ జీవాత్మయొక్క
గుణాన్	=	త్రిగుణాత్మకము లైన పదార్థములను	సదసద్యోని జన్మను	}	= ఉత్తమాధమ జన్మలకు
			కారణమ్ ⁽³⁾		

1. పృథివ్యప్రేతోవాయురాకాశములు, శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములు అను పదియు కార్యములు, మనోబుద్ధ్యహంకారములు, త్వక్ష్ణక్షోత్ర, జిహ్వప్రాణములు, వాక్చాణి పాదపాయూపస్తలు అను పదుమూడును కరణములు.
2. ప్రకృతి అనుపదమునకు అర్థము గీత-7వ అధ్యాయమునందలి 14 వశ్లోకమున చెప్పబడినట్లు భగవంతుని త్రిగుణమయీ మాయా, అని భావింపవలెను.
3. సత్త్వగుణసాంగత్యమున దేవయోనియందును, రజోగుణసాంగత్యమున మానవయోని యందును, తమోగుణసాంగత్యమున పశుపక్ష్యాది నీచ యోనులయందును జన్మ లభించును.

పురుషుడు ప్రకృతిస్థుడై ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన త్రిగుణాత్మక పదార్థములను అనుభవించును. ఈ గుణసాంగత్యమే జీవాత్మయొక్క ఉత్తమాధమ జన్మలకు కారణమగును. (21)

ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః ।

పరమాత్మేతి చాప్యక్తో దేహాస్మిన్ పురుషః పరః ॥ 22 ॥

ఉపద్రష్టా, అనుమంతా, చ, భర్తా, భోక్తా, మహేశ్వరః,

పరమాత్మా, ఇతి, చ, అపి, ఉక్తః, దేహా, అస్మిన్, పురుషః, పరః ॥ 22 ॥

అస్మిన్, దేహా, } ఈ దేహమునందు
(స్థితః) అపి } = స్థితుడైయున్నను

పురుషః = ఆత్మ

పరః, ఏవ⁽¹⁾ = వాస్తవముగా

పరమాత్మయే

ఉపద్రష్టా, చ = (అతడే)

సాక్షియగుటచే

'ఉపద్రష్ట' అనియు,

అనుమంతా = యథార్థముగా

సమ్మతించి ఇచ్చువాడు

అగుటవలన

'అనుమంత' అనియు

భర్తా = అన్నింటిని ధరించి,
పోషించువాడగుటవలన

'భర్త' అనియు

భోక్తా = జీవరూపములో

'భోక్త' యనియు

మహేశ్వరః, చ = బ్రహ్మాదులకును

ప్రభువగుటవలన

'మహేశ్వరుడు' అనియు,

పరమాత్మా, } శుద్ధసచ్చిదానంద

ఇతి } = ఘనుడగుటవలన

'పరమాత్మ' అనియు,

ఉక్తః = పేర్కొనబడెను.

ఈ దేహమునందున్న ఆత్మ వాస్తవముగా పరమాత్మయే. అతడు సాక్షిభూతుడగుట వలన 'ఉపద్రష్ట' యనియు, యథార్థసమ్మతించువాడగుట వలన 'అనుమంత' అనియు, అన్నింటిని ధరించి, పోషించువాడు అగుటవలన 'భర్త' అనియు, జీవరూపములో 'భోక్త' అనియు, బ్రహ్మాదులకును స్వామి యగుటవలన 'మహేశ్వరుడు' అనియు, శుద్ధసచ్చిదానందఘనస్వరూపుడగుటవలన 'పరమాత్మ' అనియు పిలువబడుచున్నాడు. (22)

య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైస్సహ ।

సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే ॥ 23 ॥

యః, ఏవమ్, వేత్తి, పురుషమ్, ప్రకృతిమ్, చ, గుణైః, సహ,

సర్వథా, వర్తమానః, అపి, న, సః, భూయః, అభిజాయతే ॥ 23 ॥

1. త్రిగుణమయమైన మాయకు సర్వథా అతీతుడైనవాడు

ఏవమ్	= ఈ విధముగా	వేత్తి ⁽¹⁾	= యథార్థముగా తెలిసికొనునో
పురుషమ్	= పురుషుని	సః	= అతడు
చ	= మఱియు	సర్వథా	= అన్నివిధములుగా
గుణైః, సహ	= త్రిగుణసహితముగా	వర్తమానః,	} కర్తవ్య కర్మలను
ప్రకృతిమ్	= ప్రకృతిని	అపి	
		భూయః	= మఱల
యః	= ఏమనుష్యుడు	స, అభిజాయతే	= జన్మింపడు

ఈ విధముగా పురుషునితత్త్వమును, గుణసహితమైన ప్రకృతితత్త్వమును తెలిసికొనినవాడు అన్ని విధములగు కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించుచున్నప్పటికిని పునర్జన్మను పొందడు. (23)

ధ్యానేనాత్మని పశ్యంతి కేచిదాత్మావమాత్మనా ।

అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే ॥ 24 ॥

ధ్యానేన, ఆత్మని, పశ్యంతి, కేచిత్, ఆత్మానమ్, ఆత్మనా,

అన్యే, సాంఖ్యేన, యోగేన, కర్మయోగేన, చ, అపరే ॥ 24 ॥

ఆత్మానమ్	= పరమాత్మను	పశ్యంతి	= చూచెదరు
కేచిత్	= కొందఱు పురుషులు	అన్యే	= మఱి కొందరు
ఆత్మనా	= శుద్ధమైన సూక్ష్మబుద్ధితో	సాంఖ్యేన,	} జ్ఞాన (సాంఖ్య)
ధ్యానేన ⁽²⁾	= ధ్యానయోగముద్వారా	యోగేన, చ ⁽³⁾	
ఆత్మని	= హృదయమునందు	అపరే	= మఱి కొందరు
	(హృదయముల	కర్మయోగేన ⁽⁴⁾	= కర్మయోగముద్వారాను
	యందు)	పశ్యంతి	= చూచెదరు (పొందెదరు)

1. దృశ్యమానమైన జగత్తంతయును మాయాకార్యమగుటవలన క్షణభంగురము, నశ్వరము, జడము, అనిత్యము. జీవాత్మనిత్యుడు, చేతనుడు, నిర్వికారుడు, శాశ్వతుడు, మఱియు శుద్ధ బోధస్వరూపుడైన సచ్చిదానందమనపరమాత్మయొక్క సనాతనాంశ. ఈ విధముగా తెలిసికొని సమస్తమాయామయ పదార్థములసంగమును సర్వథా త్యజించి, పరమపురుషుడైన పరమాత్మయందే ఏకీభావముతో నిత్యస్థితుడైయుండుటనే అతనిని తాత్త్వికముగా తెలిసికొనుట యగును.

2. గీత-6వ అధ్యాయమునందలి 11 నుండి 32 వ శ్లోకము వఱకు ఇది విస్తృతముగా వర్ణింపబడినది.

3. దీనివల్లన గీత 2 వ అధ్యాయమునందలి 11 నుండి 30వ శ్లోకము వఱకు విస్తృతముగా చేయబడినది.

4. గీత 2 వ అధ్యాయమునందలి 40వ శ్లోకమునుండి చివరి వఱకు దీని వివరణము గలదు.

కొందరు ఈ పరమాత్మను శుద్ధమైన సూక్ష్మబుద్ధితో ధ్యానయోగముద్వారా తమహృదయములయందు చూతురు. మఱికొందరు (జ్ఞాన) యోగముద్వారాను, మఱికొందఱు కర్మయోగముద్వారాను ఆ పరమాత్మను దర్శింతురు. (24)

అన్యే త్వేవమజానంతః శ్రుత్వాన్యేభ్య ఉపాసతే ।

తేపి చాతితరంత్యేవ మృత్యుం శ్రుతిపరాయణాః ॥ 25 ॥

అన్యే తు, ఏవమ్, అజానంతః, శ్రుత్వా, అన్యేభ్యః, ఉపాసతే,

తే, అపి, చ, అతితరంతి, ఏవ, మృత్యుమ్, శ్రుతిపరాయణాః ॥ 25 ॥

తు	= కాని	ఉపాసతే ⁽¹⁾	= తదనుసారముగా
అన్యే	= వీరికంటెను వేఱైన మందబుద్ధులు		ఉపాసించురు
ఏవమ్	= ఈ విధముగా	చ	= మఱియు
అజానంతః	= తెలిసికొననివారై	శ్రుతిపరాయణాః	= శ్రవణపరాయణులైన
అన్యేభ్యః	= ఇతరులనుండి (తత్త్వజ్ఞులైన వారినుండి)	తే, అపి	= వారును
శ్రుత్వా	= విని	మృత్యుమ్	= మృత్యురూప సంసారమును
		అతితరంతి, ఏవ	= నిస్సందేహముగా దాటుదురు.

కాని, ఈ సాధనమార్గములనుగూర్చి ఎఱుగని మందబుద్ధులు తత్త్వజ్ఞానముగల ఇతరులనుండి విని, తదనుసారముగ ఉపాసనలు చేయుదురు. ఆ శ్రవణపరాయణులును మృత్యురూపసంసారసాగరమునుండి నిస్సందేహముగా బయటపడుదురు. (25)

యావత్సంజాయతే కించిత్ సత్త్వం స్థావరజంగమమ్ ।

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్ తద్విద్ధి భరతర్షభ ॥ 26 ॥

యావత్, సంజాయతే, కించిత్, సత్త్వమ్, స్థావరజంగమమ్,

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్, తత్, విద్ధి, భరతర్షభ ॥ 26 ॥

భరతర్షభ	= ఓ అర్జునా!	సత్త్వమ్	= ప్రాణి
స్థావరజంగమమ్	= చరాచరాత్మకమైన	యావత్, కించిత్	= ఏదేది

1. తత్త్వజ్ఞానుల ఉపదేశానుసారము శ్రద్ధాతత్పరులై సాధన చేయుదురు.

సంజాయతే	= పుట్టుచున్నదో	క్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞ	= క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ
తత్	= అది (అప్రాణి సముదాయము)	సంయోగాత్	= సంయోగమువలననే
		విద్ధి	= (కలుగునని) ఎఱుంగుము

ఓ అర్జునా! ఆ స్థావరజంగమప్రాణులన్నియును క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞ సంయోగము వలననే ఉత్పన్నమగునని ఎఱుంగుము. (26)

సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్ ।

వినశ్యత్సవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥ 27 ॥

సమమ్, సర్వేషు, భూతేషు, తిష్ఠంతమ్, పరమేశ్వరమ్,

వినశ్యత్సు, అవినశ్యంతమ్, యః, పశ్యతి, సః, పశ్యతి ॥ 27 ॥

యః	= ఎవడు	సమమ్,	} = సమభావముతో
వినశ్యత్సు	= నశించుచున్నట్టి	తిష్ఠంతమ్	
సర్వేషు,	} = సమస్త చరాచర	పశ్యతి	= చూచునో
భూతేషు		సః	= అతడే
అవినశ్యంతమ్	= నాశరహితుడైన	పశ్యతి	= (నిజముగా)
పరమేశ్వరమ్	= పరమేశ్వరుని		చూచువాడు

నశ్వరములైన చరాచరభూతముల(ప్రాణుల) యందు సమముగా స్థితుడైయున్న పరమేశ్వరుడు నాశరహితుడు. అట్టి పరమేశ్వరుని చూచువాడే నిజమైన ద్రష్ట. (27)

సమం పశ్యన్ హి సర్వత్ర సమవస్థితమీశ్వరమ్ ।

న హినస్త్వాత్మవాత్మానం తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥ 28 ॥

సమమ్, పశ్యన్, హి, సర్వత్ర, సమవస్థితమ్, ఈశ్వరమ్,

న, హినస్తి, ఆత్మనా, ఆత్మానమ్, తతో, యాతి, పరామ్, గతిమ్ ॥ 28 ॥

హి	= ఏలననగా	ఆత్మనా	= తనద్వారా
సర్వత్ర	= (అతడు)	ఆత్మానమ్	= తనను
	అన్నింటియందును	న, హినస్తి ¹	= నాశమొందించుకొనడు
సమవస్థితమ్	= సమభావముతోస్థితుడైన	తతో	= అందువలన (అతడు)
ఈశ్వరమ్	= పరమేశ్వరుని	పరామ్, గతిమ్	= పరమగతిని
సమమ్, పశ్యన్	= సమానముగా చూచుచు	యాతి	= పొందును

1. శరీరము నశించినను తన ఆత్మ నశింపదని భావించును.

సమస్తప్రాణులయందును సమభావముతోనుండు పరమేశ్వరుని సమత్వభావముతో చూచువాడు ఆత్మహంతకుడుకాడు - అనగా తనను తాను నాశము చేసికొనువాడు కాడు. అందువలన అతడు పరమగతిని పొందును. (28)

ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణీ క్రియమాణాని సర్వశః ।

యః పశ్యతి తథాత్మానమ్ అకర్తారం స పశ్యతి ॥ 29 ॥

ప్రకృత్యా, ఏవ, చ, కర్మాణీ, క్రియమాణాని, సర్వశః,

యః, పశ్యతి, తథా, ఆత్మానమ్, అకర్తారమ్, సః, పశ్యతి ॥ 29 ॥

చ = మఱియు
యః = ఏ పురుషుడు
కర్మాణీ = సర్వకర్మలు
సర్వశః = అన్నివిధముల
ప్రకృత్యా, ఏవ = ప్రకృతిచేతనే
క్రియమాణాని = చేయబడుచున్నట్లు
పశ్యతి⁽¹⁾ = చూచునో

తథా = అట్లే
ఆత్మానమ్ = ఆత్మను
అకర్తారమ్ = అకర్తనుగా
(కర్తకానివానినిగా)
పశ్యతి = భావించునో
సః = అతడు
(పశ్యతి) = (నిజముగా) చూచువాడు

సకలకర్మలు అన్నివిధములుగ ప్రకృతిద్వారానే జరుగుచున్నవనియు, ఆత్మ అకర్త అనియు ఎఱింగినవాడు వాస్తవముగ చూచువాడు. (29)

యదా భూతవృథగ్భావమ్ ఏకస్థమనుపశ్యతి ।

తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా ॥ 30 ॥

యదా, భూతవృథగ్భావమ్, ఏకస్థమ్, అనుపశ్యతి,

తతః, ఏవ, చ, విస్తారమ్, బ్రహ్మ, సంపద్యతే, తదా ॥ 30 ॥

యదా } ఎప్పుడైతే (ఏక్షణమున)
భూత- } = వేర్వేరుగా
వృథగ్భావమ్ } గోచరించుచున్న
ప్రాణులనన్నియును
ఏకస్థమ్ = ఒకేపరమాత్మయందు
స్థితమైన వానినిగా

చ = మఱియు
తతః, ఏవ = ఆ పరమాత్మ నుండియే
విస్తారమ్ = విస్తరించుచున్న
వానినిగా
అనుపశ్యతి = (ఈ పురుషుడు)
చూచునో

1. ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన సంపూర్ణగుణములే గుణములయందు వర్తించుచున్న విషయమును తాత్త్వికముగా తెలిసికొనును.

తదా = ఆక్షణమునందే
(అతడు)

బ్రహ్మ = సచ్చిదానంద
ఘనబ్రహ్మను
సంపద్యతే = పొందును.

వేర్వేరుగా గోచరించుచున్న ప్రాణులన్నియును ఒకే పరమాత్మయందు స్థితమై యున్నవనియు, అట్లే, అవి యన్నియును ఆ పరమాత్మనుండియే విస్తరించు చున్నవనియు, ఎఱింగిన పురుషుడు ఆ క్షణముననే సచ్చిదానందఘనపరబ్రహ్మను చేరును. (30)

అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్ పరమాత్మాయమవ్యయః ।

శరీరస్థోఽపి కౌంతేయ న కరోతి న లిప్యతే ॥ 31 ॥

అనాదిత్వాత్, నిర్గుణత్వాత్, పరమాత్మా, అయమ్, అవ్యయః,

శరీరస్థః, అపి, కౌంతేయ, న, కరోతి, న, లిప్యతే ॥ 31 ॥

కౌంతేయ! = అర్జునా!

అనాదిత్వాత్ = అనాదియగుటవలనను

నిర్గుణత్వాత్ = నిర్గుణుడగుటవలనను

అవ్యయః = నాశరహితుడైన

అయమ్, } = ఈ పరమాత్మ

పరమాత్మా }

శరీరస్థః, అపి = శరీరము

నందున్నప్పటికిని

న, కరోతి = వాస్తవముగా

ఏమియును

చేయడు

న, లిప్యతే = లిప్తుడును కాడు

ఓ అర్జునా! నాశరహితుడైన పరమాత్ముడు ప్రాణుల శరీరములందున్నప్పటికిని అనాది(సనాతనుడు) అగుటవలనను, నిర్గుణుడు అగుటవలనను ఎట్టి కర్మలకును కర్తకాడు. కనుక కర్మలతనిని ఏమాత్రమును అంటవు. (31)

యథా సర్వగతం సౌక్ష్యాత్ ఆకాశం నోపలిప్యతే ।

సర్వత్రావస్థితో దేహీ తథాత్మా నోపలిప్యతే ॥ 32 ॥

యథా, సర్వగతమ్, సౌక్ష్యాత్, ఆకాశమ్, న, ఉపలిప్యతే,

సర్వత్ర, అవస్థితః, దేహీ, తథా, ఆత్మా, న, ఉపలిప్యతే ॥ 32 ॥

యథా = ఏవిధముగా

సర్వగతమ్ = సర్వత్రవ్యాపించిన

ఆకాశమ్ = ఆకాశము

సౌక్ష్యాత్ = సూక్ష్మమగుటవలన

న, ఉపలిప్యతే = గుణదోషములచే

లిప్తముకాదో

తథా	=	అట్లే	ఆత్మా	=	ఆత్మ (నిర్గుణమగుటచే)
దేహే	=	దేహమునందు	న, ఉపలిప్యతే	=	దేహముయొక్క
సర్వత్ర,	}	అంతటను వ్యాపించి			గుణములతో
అవస్థితః		యున్నను			లిప్తముకాదు

సర్వత్ర (ఇతరమహాభూతములయందు) వ్యాపించియున్న ఆకాశము సూక్ష్మమగుట వలన వాటి గుణదోషములు దానికి అంటవు. అట్లే, సకల ప్రాణుల దేహముల యందు స్థితమైయున్నను ఆత్మ నిర్గుణమగుటవలన వాటి గుణదోషములును దానికంటవు. (32)

యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః ।

క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత ॥ 33 ॥

యథా, ప్రకాశయతి, ఏకః, కృత్స్నమ్, లోకమ్, ఇమమ్, రవిః,

క్షేత్రమ్, క్షేత్రీ, తథా, కృత్స్నమ్, ప్రకాశయతి, భారత ॥ 33 ॥

భారత	=	ఓ అర్జున!	తథా	=	అట్లే
యథా	=	ఏవిధముగా	క్షేత్రీ	=	ఒకే ఆత్మ
ఏకః, రవిః	=	ఒకే సూర్యుడు	కృత్స్నమ్,	}	సర్వప్రాణులలో
ఇమమ్, కృత్స్నమ్,	}	ఈ సమస్త	క్షేత్రమ్		స్థితమైయుండి
లోకమ్		బ్రహ్మాండమును	ప్రకాశయతి		వాటిని ప్రకాశింప
ప్రకాశయతి	=	ప్రకాశింపజేయునో			జేయును.

అర్జునా! ఒక్క సూర్యుడే ఈ సమస్త జగత్తును ప్రకాశితమొనర్చుచున్నట్లు, ఒకే ఆత్మ సర్వప్రాణులయందును స్థితమై, వాటినిన్నింటిని ప్రకాశింప (చైతన్య వంతములుగా) జేయుచున్నది. (33)

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమ్ అంతరం జ్ఞానచక్షుషా ।

భూతప్రకృతిమోక్షం చ యే విదుర్యాంతి తే పరమ్ ॥ 34 ॥

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః, ఏవమ్, అంతరమ్, జ్ఞానచక్షుషా,

భూతప్రకృతిమోక్షమ్, చ, యే, విదుః, యాంతి, తే, పరమ్ ॥ 34 ॥

ఏవమ్	= ఈ విధముగా	యే	= ఏ పురుషులయితే
క్షేత్ర.	} = క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల	జ్ఞానచక్షుషా	= జ్ఞాననేత్రముల
క్షేత్రజ్ఞయోః		ద్వారా	
అంతరమ్ ⁽¹⁾	= భేదమును	విదుః	= తెలిసికొందురో
చ	= మఱియు	తే	= అట్టిమహాత్ములు
భూతప్రకృతి	} = కార్యసహిత ప్రకృతి	పరమ్	= పరబ్రహ్మ
మోక్షమ్			పరమాత్మను
	ఉపాయములను	యాంతి	= పొందుదురు

ఈ విధముగా క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞులమధ్యగలఅంతరమును, కార్యసహిత ప్రకృతినుండి విముక్తులగుటకు ఉపాయములను, జ్ఞాననేత్రముల ద్వారా ఎఱింగిన మహాత్ములు పరమగతిని పొందుదురు. (34)

ఓం తత్పదితే శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం
యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగో
నామ త్రయోదశోఽధ్యాయః ॥ ౧౩ ॥

1. క్షేత్రము జడము, వికారసహితము, క్షణికము, నశ్వరము అనియు, క్షేత్రజ్ఞుడు నిత్యుడు, చేతనుడు, వికారరహితుడు, శాశ్వతుడు అనియు తెలిసికొనుటయే వాటి తారతమ్యములను తెలిసికొనుటయగును.

అథ చతుర్దశోఽధ్యాయః - గుణత్రయ విభాగయోగః

(పదునాల్గవ అధ్యాయము-గుణత్రయవిభాగయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 4వ శ్లోకము వఱకు) జ్ఞానమహిమ, ప్రకృతి పురుషులనుండి జగదుత్పత్తివివరణము, (5 నుండి 18 వఱకు) సత్త్వరజస్తమోగుణములప్రస్తావన, (19 నుండి 27 వఱకు) భగవత్ప్రాప్తికి ఉపాయము, గుణాతీత పురుషుని లక్షణములు.]

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

పరం భూయః ప్రవక్ష్యామి జ్ఞానానాం జ్ఞానముత్తమమ్ ।

యద్ జ్ఞాత్వా మునయస్సర్వే పరాం సిద్ధిమిత్ గతాః ॥ 1 ॥

పరమ్, భూయః, ప్రవక్ష్యామి, జ్ఞానానామ్, జ్ఞానమ్, ఉత్తమమ్,

యత్, జ్ఞాత్వా, మునయః, సర్వే, పరామ్, సిద్ధిమ్, ఇతః, గతాః ॥ 1 ॥

యత్, జ్ఞాత్వా = దేనిని తెలిసికొని
నందువలన

సర్వే, మునయః = మునులందఱును

ఇతః = ఈ సంసారము
నుండి (ముక్తులై)

పరామ్, సిద్ధిమ్ = పరమసిద్ధిని

గతాః = పొందిరో అట్టి

జ్ఞానానామ్ = జ్ఞానము
లన్నింటిలోను

ఉత్తమమ్ = అత్యుత్తమమైనట్టి

పరమ్, జ్ఞానమ్ } = పరమ
జ్ఞానమును గూర్చి

భూయః = మఱల

ప్రవక్ష్యామి = (నేను) చెప్పెదను

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - జ్ఞానములలో అత్యుత్తమమైన పరమజ్ఞానమును నీకు మరల తెల్పబోవుచున్నాను. ఆ పరమజ్ఞానమును తెలిసికొనిన మునులు సంసార బంధములనుండి విముక్తులై పరమసిద్ధిని పొందిరి. (1)

ఇదం జ్ఞానముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతాః ।

సర్గేఽపి నోపజాయంతే ప్రలయే న వ్యధంతి చ ॥ 2 ॥

ఇదమ్, జ్ఞానమ్, ఉపాశ్రిత్య, మమ, సాధర్మ్యమ్, ఆగతాః,

సర్గే, అపి, న, ఉపజాయంతే, ప్రలయే, న, వ్యధంతి, చ ॥ 2 ॥

ఇదమ్, జ్ఞానమ్ = ఈ జ్ఞానమును

ఉపాశ్రిత్య = ఆశ్రయించి

మమ, సాధర్మ్యమ్ } = నా స్వరూపమునే

ఆగతాః	=	పోందినవారు	చ	=	మఱియు
సర్గే	=	స్పష్టాదియందు	ప్రళయే, అపి	=	ప్రళయకాలము
న,	}	మఱల ఉత్పన్నులు			నందును
ఉపజాయంతే		=	కారు	న, వ్యధంతి	=

ఈ జ్ఞానమును ఆశ్రయించినవారు నా స్వరూపమునే పొందుదురు. అట్టి పురుషులు స్పష్టాదియందు మఱల జన్మింపరు, ప్రళయకాలమున వ్యధనొందరు. (2)

మమ యోనిర్మహద్బ్రహ్మ తస్మిన్ గర్భం దధామ్యహమ్ ।

సంభవః సర్వభూతానాం తతో భవతి భారత ॥ 3 ॥

మమ, యోనిః, మహత్, బ్రహ్మ, తస్మిన్, గర్భమ్, దధామి, అహమ్,

సంభవః, సర్వభూతానామ్, తతః, భవతి, భారత ॥ 3 ॥

భారత!	=	అర్జునా!	గర్భమ్	=	చేతనసముదాయ
మమ, మహత్,	}	మహద్బ్రహ్మరూపమైన			రూప గర్భమును
బ్రహ్మ		=	నా మూల ప్రకృతి		(బీజమును)
యోనిః	=	సకల భూతములకును	దధామి	=	ఉంచెదను
		యోని, అనగా	తతః,	=	ఆ జడచేతన
		జన్మస్థానము			సంయోగమువలన
అహమ్	=	నేను	సర్వభూతానామ్	=	సకలప్రాణులయొక్క
తస్మిన్	=	దానియందు	సంభవః, భవతి	=	ఉత్పత్తి జరుగును

ఓ అర్జునా! నా మహద్బ్రహ్మరూపమైన మూలప్రకృతి సర్వప్రాణులకు జన్మస్థానము. దానియందు చేతనసముదాయరూపమైన బీజమును ఉంచెదను (స్థాపన చేసెదను). ఆ జడచేతనసంయోగమువలననే సర్వభూతముల ఉత్పత్తి జరుగును. (3)

సర్వయోనిషు కౌంతేయ మూర్తయః సంభవంతి యాః ।

తాసాం బ్రహ్మ మహద్వోనిః అహం బీజప్రదః పితా ॥ 4 ॥

సర్వయోనిషు, కౌంతేయ, మూర్తయః, సంభవంతి, యాః,

తాసామ్, బ్రహ్మ, మహత్, యోనిః, అహమ్, బీజప్రదః, పితా ॥ 4 ॥

కౌంతేయ!	=	ఓ అర్జునా!	సంభవంతి	=	పుట్టుచున్నవో,
సర్వయోనిషు	=	నానాయోనులయందు	తాసామ్	=	వాటన్నింటికిని
యాః, మూర్తయః	=	ఏ ప్రాణులు	మహద్బ్రహ్మ	=	మూలప్రకృతియే

యోవి:	= జన్మను ఇచ్చెడి తల్లి	బీజప్రద:	= బీజమునుంచునట్టి
అహమ్	= నేను	పితా	= తండ్రిని.

ఓ అర్జునా! నానాయోనులయందు జన్మించు ప్రాణులను తనగర్భమున ధరించు మూలప్రకృతియే ఆ ప్రాణులకు తల్లి. బీజస్థాపనచేయు నేను వాటికి తండ్రిని. అనగా సర్వప్రాణులకును ప్రకృతియే తల్లి. నేనే జనకుడను. (4)

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతిసంభవాః ।

నిబద్ధంతి మహాబాహో దేహీ దేహినమవ్యయమ్ ॥ 5 ॥

సత్త్వమ్, రజః, తమః, ఇతి, గుణాః ప్రకృతిసంభవాః,

నిబద్ధంతి, మహాబాహో, దేహీ, దేహినమ్, అవ్యయమ్ ॥ 5 ॥

మహాబాహో! = ఓ అర్జునా!
 సత్త్వమ్ = సత్త్వగుణము
 రజః = రజోగుణము
 తమః, ఇతి = తమోగుణము, అను
 ప్రకృతిసంభవాః = ప్రకృతినుండి
 ఉత్పన్నములైన

గుణాః = మూడుగుణములు
 అవ్యయమ్ = వినాశరహితుడైన
 దేహినమ్ = జీవాత్మను
 దేహీ = శరీరమునందు

నిబద్ధంతి = బంధించుచున్నవి

ఓ అర్జునా! ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన సత్త్వరజస్తమోగుణములు నాశములేని జీవాత్మను శరీరమున బంధించును. (5)

తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వాత్ ప్రకాశకమనామయమ్ ।

సుఖసంగేన బద్ధాతి జ్ఞానసంగేన చానఘ ॥ 6 ॥

తత్ర, సత్త్వమ్, నిర్మలత్వాత్, ప్రకాశకమ్, అనామయమ్,

సుఖసంగేన, బద్ధాతి, జ్ఞానసంగేన, చ, అనఘ ॥ 6 ॥

అనఘ! = ఓ పాపరహితుడా!
 తత్ర = ఈ మూడు
 గుణములయందు
 సత్త్వమ్ = సత్త్వగుణము
 నిర్మలత్వాత్ = నిర్మలమగుటవలన
 ప్రకాశకమ్ = ప్రకాశమును
 (జ్ఞానమును) ఇచ్చునది

అనామయమ్ = మఱియు వికార
 రహితమైనది (కాని ఆది)
 సుఖసంగేన = సుఖసాంగత్యముతో
 చ = మఱియు
 జ్ఞానసంగేన = జ్ఞానాభిమానముతో
 బద్ధాతి = జీవుని బంధించును

ఓ పాపరహితుడా! ఈ మూడింటిలో సత్త్వగుణము నిర్మలమైనది. కమక, ప్రకాశకమైనది. వికారరహితమైనది. కాని, అది సుఖసాంగత్యము వలన జ్ఞానాభిమానము వలన మనుజుని బంధించును. (6)

రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణాసంగసముద్భవమ్ ।

తన్నిబద్ధాతి కౌంతేయ కర్మసంగేన దేహినమ్ ॥ 7 ॥

రజః, రాగాత్మకమ్, విద్ధి, తృష్ణాసంగసముద్భవమ్,
తత్, నిబద్ధాతి, కౌంతేయ, కర్మసంగేన, దేహినమ్ ॥ 7 ॥

కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	విద్ధి	= ఎఱుంగుము
రాగాత్మకమ్	= రాగాత్మకమైన	తత్	= అది (ఆ రజోగుణము)
రజః	= రజోగుణము	దేహినమ్	= జీవాత్మను
తృష్ణాసంగ-	కామము, ఆసక్తుల	కర్మసంగేన	= కర్మలు, వాటి ఫలముల
సముద్భవమ్)	= నుండి ఉత్పన్న		సాంగత్యముతో
	మైనదని	నిబద్ధాతి	= బంధించును

ఓ అర్జునా! రజోగుణము రాగాత్మకము. అది కామము, ఆసక్తులనుండి ఉత్పన్నమగునని యెఱుంగుము. అది జీవాత్మను కర్మలయొక్కయు, కర్మఫలముల యొక్కయు సాంగత్యముతో బంధించును. (7)

తమస్త్యజ్ఞానజం విద్ధి మోహనం సర్వదేహినామ్ ।

ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిః తన్నిబద్ధాతి భారత ॥ 8 ॥

తమః, తు, అజ్ఞానజమ్, విద్ధి, మోహనమ్, సర్వదేహినామ్,
ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిః, తత్, నిబద్ధాతి, భారత ॥ 8 ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	విద్ధి	= తెలిసికొనుము
సర్వదేహినామ్	= దేహాభిమానముగల	తత్	= అది(ఆ తమోగుణము)
	వారినందఱిని	(దేహినమ్)	= (జీవాత్మను)
మోహనమ్	= మోహింపజేయు	ప్రమాద ⁽¹⁾	} ప్రమాదాలస్య
తమః, తు	= తమోగుణమయితే	అలస్య ⁽²⁾	
అజ్ఞానజమ్	= అజ్ఞానమునుండి	నిద్రాభిః	
	ఉత్పన్నమైనదానినిగా	నిబద్ధాతి	= బంధించును

1. ఇంద్రియాంతఃకరణముల వ్యర్థచేష్టలను "ప్రమాదము" అని అందురు.

2. కర్తవ్య కర్మలయందు ప్రవృత్తుడు కాకుండ, ప్రయత్నింపకయుండుటను 'అలస్యము' అని అందురు.

అర్జునా! తమోగుణము సకలదేహాభిమానులను మోహితులనుగా చేయును. అజ్ఞానమువలన జనించును. అది జీవాత్మను ప్రమాదాలస్యనిద్రాదులతో బంధించును. (8)

సత్త్వం సుఖే సంజయతి రజః కర్మణి భారత ।

జ్ఞానమావృత్య తు తమః ప్రమాదే సంజయత్యుత ॥ 9 ॥

సత్త్వమ్, సుఖే, సంజయతి, రజః, కర్మణి, భారత,

జ్ఞానమ్, ఆవృత్య, తు, తమః, ప్రమాదే, సంజయతి, ఉత ॥ 9 ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	(సంజయతి) = నిమగ్నమొనర్చును
సత్త్వమ్	= సత్త్వగుణము (జీవుని)	తమః, తు = (అట్లే) తమోగుణమయితే
సుఖే	= సుఖమునందు	జ్ఞానమ్ = జ్ఞానమును
సంజయతి	= నిమగ్నముచేయును	ఆవృత్య = కప్పివేసి
రజః	= రజోగుణము	ప్రమాదే, ఉత = ప్రమాదాదులలోను
కర్మణి	= కర్మ యందు	సంజయతి = ముంచివేయును

ఓ అర్జునా! సత్త్వగుణము జీవుని సుఖములలో నిమగ్నము చేయును. రజోగుణము కర్మలయందు నిమగ్నునిగా చేయును. తమోగుణము జ్ఞానమును కప్పివేసి ప్రమాదాదులలో ముంచివేయును. (9)

రజస్తమశ్చాభిభూయ సత్త్వం భవతి భారత ।

రజఃసత్త్వం తమశ్చైవ తమః సత్త్వం రజస్తథా ॥ 10 ॥

రజః, తమః, చ, అభిభూయ, సత్త్వమ్, భవతి, భారత,

రజః, సత్త్వమ్, తమః, చ, ఏవ, తమః, సత్త్వమ్, రజః, తథా ॥ 10 ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	రజః = రజోగుణము
రజః	= రజోగుణమును (మఱియు)	(వృద్ధి చెందును)
తమశ్చ	= తమోగుణమును	తథా, ఏవ = అట్లే
అభిభూయ	= అణచివేసి	సత్త్వమ్ = సత్త్వగుణమును
సత్త్వమ్	= సత్త్వగుణము (వృద్ధిచెందును)	రజశ్చ = మఱియు
సత్త్వమ్	= సత్త్వగుణమును	రజోగుణమును
చ	= మఱియు	(అణచివేసి)
తమః	= తమోగుణమును (అణచి వేసి)	తమః, భవతి = తమోగుణము వృద్ధిచెందును

ఓ అర్జునా! రజస్తమోగుణములనణచి సత్త్వగుణము వృద్ధిచెందును. సత్త్వతమోగుణములనణచి రజోగుణము వృద్ధిచెందును. అట్లే సత్త్వరజోగుణములనణచి తమోగుణము వృద్ధియగును. (10)

సర్వద్వారేషు దేహీఽస్మిన్ ప్రకాశ ఉపజాయతే ।

జ్ఞానం యదా తదా విద్యాత్ వివృద్ధం సత్త్వమిత్యుత ॥ 11 ॥

సర్వద్వారేషు, దేహీ, అస్మిన్, ప్రకాశః, ఉపజాయతే,

జ్ఞానమ్, యదా, తదా, విద్యాత్, వివృద్ధమ్, సత్త్వమ్, ఇతి, ఉత ॥ 11 ॥

యదా = ఏ సమయమునందు

ఉపజాయతే = ఏర్పడునో

అస్మిన్, దేహీ = ఈ దేహమునందు

తదా = అప్పుడు

సర్వద్వారేషు = అంతఃకరణేంద్రియముల
యందును

సత్త్వమ్, ఉత = సత్త్వగుణము

ప్రకాశః = చైతన్యము (మఱియు)

వివృద్ధమ్, ఇతి = వృద్ధి చెందినదని

జ్ఞానమ్ = వివేకశక్తి

విద్యాత్ = తెలిసికొనవలెను

శరీరేంద్రియములయందును, అంతఃకరణమునందును చైతన్యము, వివేకశక్తి ఉత్పన్నములైనప్పుడు, అతనిలో సత్త్వగుణము వృద్ధిచెందినదని తలంపవలెను. (11)

లోభః ప్రవృత్తిరారంభః కర్మణామశమః స్పృహః ।

రజస్వేతాని జాయంతే వివృద్ధే భరతర్షభ ॥ 12 ॥

లోభః, ప్రవృత్తిః, ఆరంభః, కర్మణామ్, అశమః, స్పృహః,

రజసి, ఏతాని, జాయంతే, వివృద్ధే, భరతర్షభ ॥ 12 ॥

భరతర్షభ = ఓ అర్జునా!

అశమః = అశాంతి (మఱియు)

రజసి = రజోగుణము

వివృద్ధే = వృద్ధియైనప్పుడు

స్పృహ = విషయభోగలాలస

లోభః, ప్రవృత్తిః = లోభము, మరియు
ప్రాపంచిక

ఏతాని = ఈ మొదలగునవి
అన్నియును

కర్మలయందుప్రవృత్తి

కర్మణామ్, } స్వార్థబుద్ధితో

ఆరంభః } = కర్మలయొక్క

ఆరంభము

జాయంతే = కలుగును

ఓ అర్జునా! రజోగుణము వృద్ధియైనప్పుడు లోభము, ప్రవృత్తి, (ప్రాపంచిక విషయములయందు అసక్తి) స్వార్థబుద్ధితో సకామభావముతో కర్మాచరణము, అశాంతి, విషయభోగములయందు లాలస అనునవి ఉత్పన్నములగుచుండును. (12)

అప్రకాశోఽప్రవృత్తిశ్చ ప్రమాదో మోహ ఏవ చ ।

తమస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే కురునందన ॥ 13 ॥

అప్రకాశః, అప్రవృత్తిః, చ, ప్రమాదః, మోహః, ఏవ, చ,

తమసి, ఏతాని, జాయంతే, వివృద్ధే, కురునందన ॥ 13 ॥

కురునందన!	= ఓ అర్జునా!	చ	= అట్లే
తమసి	= తమోగుణము	ప్రమాదః	= వ్యర్థచేష్టలు
వివృద్ధే	= వృద్ధియగుచున్నప్పుడు	చ	= మరియు
అప్రకాశః	= (అంతఃకరణేంద్రియముల యందు) అప్రకాశము	మోహః	= నిద్రాది మోహవృత్తులు
అప్రవృత్తిః	= కర్తవ్య కర్మలయందు విముఖత	ఏతాని, ఏవ	= ఈ మొదలగునవి
		జాయంతే	= కలుగును

ఓ అర్జునా! తమోగుణము అధికమైనప్పుడు అంతఃకరణమునందును, ఇంద్రియములయందును వివేకశక్తి నష్టమగును. కర్తవ్యకర్మలయందు విముఖత, ప్రమాదము అనగా అంతఃకరణమును మోహింపజేయు వ్యర్థచేష్టలు, నిద్రాదివృత్తులు మొదలగునవి ఉత్పన్నములగుచుండును. (13)

యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధే తు ప్రలయం యాతి దేహభృత్ ।

తదోత్తమవిదాం లోకాన్ అమలాన్ ప్రతిపద్యతే ॥ 14 ॥

యదా, సత్త్వే, ప్రవృద్ధే, తు, ప్రలయమ్, యాతి, దేహభృత్,

తదా, ఉత్తమవిదామ్, లోకాన్, అమలాన్, ప్రతిపద్యతే ॥ 14 ॥

యదా	= ఎప్పుడు	తదా, తు	= అప్పుడైతే
దేహభృత్	= మనుష్యుడు	ఉత్తమవిదామ్	= ఉత్తమ కర్మల నాచరించువారు వెళ్ళునట్టి
సత్త్వే, ప్రవృద్ధే	= సత్త్వగుణము వృద్ధి చెందుచున్నప్పుడు	అమలాన్	= నిర్మలములైన
ప్రలయమ్, యాతి	= మృతి చెందునో	లోకాన్	= స్వర్గాది దివ్యలోకములను
		ప్రతిపద్యతే	= పొందును

సత్త్వగుణము వృద్ధిచెందినప్పుడు మనుజుడు మరణించినచో, అతడు ఉత్తమ కర్మలను ఆచరించువారుచేరెడి నిర్మలములైన స్వర్గాది దివ్యలోకములను పొందును. (14)

రజసి ప్రలయం గత్వా కర్మసంగిషు జాయతే ।

తథా ప్రలీనస్తమసి మూఢయోనిషు జాయతే ॥ 15 ॥

రజసి, ప్రలయమ్, గత్వా, కర్మసంగిషు, జాయతే,
తథా, ప్రలీనః, తమసి, మూఢయోనిషు, జాయతే ॥ 15 ॥

రజసి ⁽¹⁾	=	రజోగుణము వృద్ధి చెందుచున్నప్పుడు	తమసి	=	తమోగుణము వృద్ధి చెందునప్పుడు
ప్రలయమ్, గత్వా	=	మృతిచెందినవాడు	ప్రలీనః	=	మరణించినవాడు
కర్మసంగిషు	=	కర్మాసక్తులైన మనుష్యులయందు	మూఢయోనిషు	=	పశుపక్షికీటకాది మూఢయోనుల యందు
జాయతే	=	పుట్టును	జాయతే	=	జన్మించును.
తథా	=	అట్లే			

రజోగుణము వృద్ధిచెందినప్పుడు మృత్యువు ప్రాప్తించినచో, అతడు కర్మాసక్తులైన మానవులలో జన్మించును. అట్లే తమోగుణము వృద్ధిచెందినప్పుడు మృతిచెందిన మానవుడు పశుపక్షికీటకాది నీచయోనులలో జన్మించుచుండును. (15)

కర్మణః సుకృతస్యాహుః సాత్త్వికం నిర్మలం ఫలమ్ ।

రజసస్త్తు ఫలం దుఃఖమ్ అజ్ఞానం తమసః ఫలమ్ ॥ 16 ॥

కర్మణః, సుకృతస్య, ఆహుః, సాత్త్వికమ్, నిర్మలమ్, ఫలమ్,
రజసః, తు, ఫలమ్, దుఃఖమ్, అజ్ఞానమ్, తమసః, ఫలమ్ ॥ 16 ॥

సుకృతస్య, కర్మణః	=	శ్రేష్ఠమైన కర్మకు	రజసః	=	రాజసకర్మకు
సాత్త్వికమ్	=	సుఖ, జ్ఞాన, వైరాగ్యాది సాత్త్వికమైన	ఫలమ్	=	ఫలము
నిర్మలమ్, } ఫలమ్	=	నిర్మలమైన ఫలము లభించునని	దుఃఖమ్	=	దుఃఖము అనియు
ఆహుః	=	అందురు	తమసః	=	తామసకర్మకు
తు	=	కాని	ఫలమ్	=	ఫలము
			అజ్ఞానమ్	=	అజ్ఞానము అనియు
			(ఆహుః)	=	అందురు

1. రజోగుణము వృద్ధి చెందుకాలము

శ్రేష్ఠములైన కర్మలను ఆచరించుటవలన సాత్వికఫలము అనగా సుఖము, జ్ఞానము, వైరాగ్యము మొదలగు నిర్మలఫలములు కలుగును. రాజసకర్మలకు ఫలము దుఃఖము. తామసకర్మలకు ఫలము అజ్ఞానము. (16)

సత్త్వాత్ సంజాయతే జ్ఞానం రజసో లోభ ఏవ చ ।

ప్రమాదమోహౌ తమసో భవతోఽజ్ఞానమేవ చ ॥ 17 ॥

సత్త్వాత్, సంజాయతే, జ్ఞానమ్, రజసః, లోభః, ఏవ, చ,

ప్రమాదమోహౌ, తమసః, భవతః, అజ్ఞానమ్, ఏవ, చ ॥ 17 ॥

సత్త్వాత్ = సత్త్వగుణమునుండి

జ్ఞానమ్ = జ్ఞానము

సంజాయతే = కలుగును

చ = మరియు

రజసః = రజోగుణమునుండి

లోభః, ఏవ = నిస్సందేహముగా

లోభము

చ = అట్లే

తమసః = తమోగుణమునుండి

ప్రమాదమోహౌ = ప్రమాద

మోహములు

భవతః = కలుగును, మరియు

అజ్ఞానమ్, ఏవ = అజ్ఞానము, కూడ

(భవతి) = కలుగును

సత్త్వగుణమువలన జ్ఞానమూ, రజోగుణమువలన లోభమూ, తమోగుణమువలన ప్రమాదమోహాదులూ, అజ్ఞానమూ, తప్పక ఉత్పన్నములగుచుండును. (17)

ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్త్వస్థా మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః ।

జఘన్యగుణవృత్తిస్థా అధో గచ్ఛంతి తామసాః ॥ 18 ॥

ఊర్ధ్వమ్, గచ్ఛంతి, సత్త్వస్థాః, మధ్యే, తిష్ఠంతి, రాజసాః,

జఘన్యగుణవృత్తిస్థాః, అధః, గచ్ఛంతి, తామసాః ॥ 18 ॥

సత్త్వస్థాః = సత్త్వగుణ ప్రధానులు

ఊర్ధ్వమ్, గచ్ఛంతి = స్వర్గాది-ఊర్ధ్వ

లోకములను

పోందుదురు

రాజసాః = రాజసపురుషులు

మధ్యే = మధ్య (మానవ)

లోకమున

తిష్ఠంతి = ఉందురు

(జన్మింతురు)

జఘన్యగుణ } తమోగుణ కార్యము

వృత్తిస్థాః } = లైన నిద్రా ప్రమాదా

లస్యములందు

స్థితమైనట్టి

తామసాః = తామస పురుషులు

అధః = అధోగతులను (అనగా

పశుకీటకాది జన్మలను

(నరకములను)

గచ్ఛంతి = పొందుదురు.

దేహీ	=	పురుషుడు	జన్మమృత్యు	}	జన్మ, మృత్యు,	
దేహ	}	శరీరము యొక్క	జరాదుఃఖైః		=	వార్తకృములవలన
సముద్భవాన్ ¹		ఉత్పత్తికి				కలుగు వివిధ
		కారణములైన			దుఃఖముల నుండి	
ఏతాన్, త్రీన్,	}	ఈ మూడు	విముక్తః	=	విముక్తుడై	
గుణాన్		గుణములను	అమృతమ్	=	పరమానందమును	
అతీత్య	=	అధిగమించినచో			(మోక్షమును)	
			అశ్నుతే	=	పొందును.	

దేహోత్పత్తికి కారణరూపములైన ఈ మూడు గుణములను అధిగమించిన పురుషుడు జన్మ, మృత్యు, జరా(వార్తకృ), దుఃఖములనుండి విముక్తుడై, పరమానందమును పొందును. (20)

అర్జున ఉవాచ

కైర్లంగైః త్రీన్ గుణావేతాన్ అతీతో భవతి ప్రభో ।

కిమాచారః కథం చైతాన్ త్రీన్ గుణావతివర్తతే ॥ 21 ॥

కైః, లింగైః, త్రీన్, గుణాన్, ఏతాన్, అతీతః, భవతి, ప్రభో,

కిమాచారః, కథమ్, చ, ఏతాన్, త్రీన్, గుణాన్, అతివర్తతే ॥ 21 ॥

ప్రభో!	=	ఓ ప్రభూ!	చ	=	మఱియు
ఏతాన్	=	ఈ	కిమాచారః	}	ఎట్టి అచరణములను
త్రీన్, గుణాన్	=	మూడు గుణములను	(భవతి)		=
అతీతః	=	అధిగమించిన	ఏతాన్, త్రీన్	}	(మనుష్యుడు) ఈ
		పురుషుడు	గుణాన్		=
కైః, లింగైః	=	ఏయే లక్షణములతో (కూడి)	కథమ్	=	ఎట్లు
భవతి	=	ఉండును	అతివర్తతే	=	అధిగమించును?

అర్జునుడు పలికెను - ఓ ప్రభూ! ఈ మూడు గుణములకును అతీతుడైనవాని లక్షణములెవ్వి? అతని లోకవ్యవహారరీతి యెట్లుండును? మనుష్యుడు త్రిగుణాతీతుడగుటకు ఉపాయమేమి? (21)

1. మనోబుద్ధ్యహంకారములు, పంచజ్ఞానేంద్రియములు, పంచకర్మేంద్రియములు, పంచమహాభూతములు, ఐదు ఇంద్రియవిషయములు అను 23 తత్త్వములు, పిండరూపమైన శరీరము ప్రకృతిగుణముల కార్యము. కనుక ఈ మూడు గుణములు ఉత్పత్తికి కారణములు

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ మోహమేవ చ పాండవ ।

న ద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని న నివృత్తాని కాంక్షతి ॥ 22 ॥

ప్రకాశమ్, చ, ప్రవృత్తిమ్, చ, మోహమ్, ఏవ, చ, పాండవ,

న, ద్వేష్టి, సంప్రవృత్తాని, న, నివృత్తాని, కాంక్షతి ॥ 22 ॥

పాండవ! = ఓ అర్జునా! (ఏ పురుషుడైతే)

ప్రకాశమ్⁽¹⁾ చ = సత్త్వగుణకార్య రూపమైన ప్రకాశము

ప్రవృత్తిమ్, చ = రజోగుణకార్యరూపమైన ప్రవృత్తియు

మోహమ్⁽²⁾, ఏవ = తమోగుణకార్య రూపమైన మోహము

సంప్రవృత్తాని = ఏర్పడినప్పుడు

న, ద్వేష్టి = వాటిని

ద్వేషింపడో

చ = మరియు

నివృత్తాని = అవి తొలగి

పోయినప్పుడు

న, కాంక్షతి⁽³⁾ = వాటికై

ఆరాటపడడో..

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ పాండవా! సత్త్వగుణకార్యరూపమైన ప్రకాశము, రజోగుణకార్యరూపమైన ప్రవృత్తి తమోగుణ కార్యరూపమైన మోహము, తమంతట తామే ఏర్పడినప్పుడు త్రిగుణాతీతుడు ద్వేషింపడు - అనగా వాటిని గూర్చి విచారపడడు. అట్లే అవి తొలగిపోయినప్పుడు వాటికై కాంక్షపడడు - అనగా ఎల్లప్పుడును ఒకే స్థితిలోనుండును. (22)

ఉదాసీనవదాసీనో గుణైర్యో న విచాల్యతే ।

గుణా వర్తంత ఇత్యేవ యోఽవతిష్ఠతి వేంగతే ॥ 23 ॥

1. అంతఃకరణేంద్రియములయందు అలసభావము (సోమరితనము) లేకుండ ఒక విధమైన చేతనత్వమును 'ప్రకాశము' అని యందురు.
2. నిద్ర, ఆలస్యాదులబాహుళ్యముచే అంతఃకరణేంద్రియములయందలి చేతనశక్తి లయమగుటనే ఇచట 'మోహము'గా గ్రహింపవలెను.
3. సచ్చిదానందమునపరమాత్మయందు నిత్యము ఏకీభావమైయున్న పురుషుడు ఈ త్రిగుణమయ మాయారూపమైన జగత్తునకు సర్వధా ఆతీతుడై యుండును. అట్టి గుణాతీతుడైన పురుషుని అభిమానరహితమైన అంతఃకరణమునందు త్రిగుణముల కార్యరూపములైన ప్రకాశప్రవృత్తిమోహాదులవృత్తులు ప్రకటితములైనను కాకున్నను ఏకాలమునందైనను ఇచ్చాద్వేషాదివికారములు కలుగవు. త్రిగుణాతీతుడైనవాని ప్రధానలక్షణములు ఇవియే.

ఉదాసీనవత్, ఆసీనః, గుణైః, యః, న, విచాల్యతే,
గుణాః, వర్తంతే, ఇతి, ఏవ, యః, అవతిష్ఠతి, న, ఇంగతే ॥ 23 ॥

యః	=	ఎవడైతే	ఇతి	=	అని భావించి
ఉదాసీనవత్	=	ఉదాసీనుని (సాక్షి)వలె	యః	=	ఎవడు (సచ్చిదానంద ఘనపరమాత్మ యందు ఏకీ భావముతో)
ఆసీనః	=	స్థితుడై యుండునో	అవతిష్ఠతి	=	స్థితుడైయుండునో మఱియు
గుణైః	=	త్రిగుణములచే	న, ఇంగతే	=	ఆ స్థితినుండి ఎన్నడును చలింపడో
న, విచాల్యతే	=	చలింపజేయబడడో (మఱియు)			
గుణాః, ఏవ	=	గుణములే			
వర్తంతే ⁽¹⁾	=	(గుణములయందు) ప్రవర్తించున్నవి			

త్రిగుణములకును, వాటి కార్యరూపములైన శరీరేంద్రియాంతఃకరణ
వ్యాపారములకును ఏమాత్రము చలింపక, త్రిగుణాతీతుడు, ఉదాసీనుని వలె(సాక్షివలె)
ఉండును. గుణములే గుణములయందు ప్రవర్తించుచున్నవని తలంచును.
అతడు సచ్చిదానందఘనపరమాత్మయందు ఏకీభావస్థితుడై యుండును.
ఈ స్థితినుండి ఎన్నడును చలింపడు. (23)

సమదుఃఖసుఖః స్వస్థః
తుల్యప్రియాప్రియో ధీరః
సమదుఃఖసుఖః, స్వస్థః,
తుల్యప్రియాప్రియః, ధీరః,

సమలోష్ఠాశ్మకాంచనః ।
తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః ॥ 24 ॥
సమలోష్ఠాశ్మకాంచనః,
తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః ॥ 24 ॥

స్వస్థః = ఎవడు నిరంతరము
ఆత్మభావమునందే
స్థితుడై
సమదుఃఖసుఖః = సుఖదుఃఖములను
సమానముగా
భావించినవాడై

సమలోష్ఠాశ్మ } = మట్టి, తాయి,
కాంచనః } = బంగారములను
సమానముగా
భావించు నట్టి
ధీరః = జ్ఞాని

1. త్రిగుణమయమాయనుండి ఉత్పన్నములైన అంతఃకరణము, ఇంద్రియములు, తమతమ
విషయములయందు చరించుటయే గుణములు గుణములయందు నర్తించుట యగును.

తుల్యప్రియా } ప్రియః	=	ప్రియాప్రియము లను సమానముగా చూచువాడును	తుల్యనిందాత్మ } సంస్తుతిః	=	నిందాస్తుతుల యందును సమానభావము గల్గి యుండువాడును

త్రిగుణాతీతుడు స్వస్వరూపమునందే నిరంతరము స్థితుడై యుండును. సుఖదుఃఖములను సమానముగా భావించును. మట్టి, రాయి, బంగారములయందు సమభావమునే కలిగియుండును. అనగా ఆ మూడింటియందును గ్రాహ్యత్యాజ్య భావములను కలిగియుండడు. అతడే ధీరుడైన జ్ఞాని. ప్రేయాప్రియములకుగాని, నిందాస్తుతులకు గాని తొణకడు. అనగా రెండింటియందును సమస్థితిలోనే యుండును. (24)

మానావమానయోస్తుల్యః తుల్యో మిత్రారిపక్షయోః ।

సర్వారంభపరిత్యాగీ గుణాతీతః స ఉచ్యతే ॥ 25 ॥

మానావమానయోః, తుల్యః, తుల్యః, మిత్రారిపక్షయోః,

సర్వారంభపరిత్యాగీ, గుణాతీతః, సః, ఉచ్యతే ॥ 25 ॥

మానావ } మానయోః, తుల్యః	=	మానావమానములను సమానముగా తలంచువాడును అగు	సర్వారంభ } పరిత్యాగీ	=	కర్మాచరణముల యందు కర్తృత్వాభి మానము లేనివాడును

మిత్రారిపక్షయోః, తుల్యః	=	మిత్రులయెడను, శత్రువులయెడను సమానముగా ఉండువాడును	సః	=	అట్టి పురుషుడు
			గుణాతీతః	=	త్రిగుణములకు ఆతీతుడని
			ఉచ్యతే	=	పేర్కొనబడును

మానావమానములయందును, మిత్రులయందును, శత్రువులయందును సమభావముతో ప్రవర్తించువాడును, విధ్యుక్తకర్మలను ఆచరించుచు కర్తృత్వాభిమానము లేనివాడును త్రిగుణాతీతుడనబడును. (25)

మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే ।

స గుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥ 26 ॥

మామ్, చ, యః, అవ్యభిచారేణ, భక్తియోగేన, సేవతే,

సః, గుణాన్, సమతీత్య, ఏతాన్, బ్రహ్మభూయాయ, కల్పతే ॥ 26 ॥

చ	= మఱియు	సః	= అతడుగూడ
యః	= ఏ పురుషుడు	ఏతాన్, గుణాన్	= ఈ మూడు గుణములను
అవ్యభిచారేణ, } భక్తియోగేన ⁽¹⁾ }	అనన్య భక్తియోగముద్వారా	సమతీత్య	= పూర్తిగా ఆధిగమించి
మామ్, సేవతే	= నన్ను, నిరంతరము	బ్రహ్మ } భూయాయ }	సచ్చిదానంద
భజించునో		కల్పతే	= ఘన ప్రాప్తికై = అర్హుడగును

అనన్య (నిర్మలమైన) భక్తియోగముద్వారా నన్నే నిరంతరము భజించువాడును, ఈ మూడు గుణములకును పూర్తిగా అతీతుడైనవాడును అగు పురుషుడు సచ్చిదానంద ఘనపరబ్రహ్మ ప్రాప్తికి అర్హుడగును. (26)

బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాహమ్ అమృతస్యావ్యయస్య చ ।

శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య సుఖస్యైకాంతికస్య చ ॥ 27 ॥

బ్రహ్మణః, హి, ప్రతిష్ఠా, అహమ్, అమృతస్య అవ్యయస్య, చ,

శాశ్వతస్య, చ, ధర్మస్య, సుఖస్య, ఐకాంతికస్య, చ ॥ 27 ॥

హి	= ఏలనన	శాశ్వతస్య, } ధర్మస్య, చ }	సనాతనమైన ధర్మమునకును
అవ్యయస్య	= నాశరహితుడైనట్టి	ఐకాంతికస్య, } సుఖస్య }	ఆఖండా నందమునకును
బ్రహ్మణః, చ	= పరబ్రహ్మకును	అహమ్, ప్రతిష్ఠా	= నేనే ఆధారమును
అమృతస్య, చ	= అమృతత్వమునకును		

ఏలనన, అట్టి శాశ్వతపరబ్రహ్మకును, అమృతత్వమునకును, సనాతన ధర్మమునకును, ఆఖండానందమునకును నేనే ఆధారము. (27)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్పు బ్రహ్మవిద్యాయాం
యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే గుణత్రయవిభాగయోగో
నామ చతుర్దశోధ్యాయః ॥ ౧౪ ॥

1. నర్వశక్తిమంతుడును, పరమేశ్వరుడును ఐన వాసుదేవుడొక్కడే తన స్వామియని భావించి, స్వార్థమును, అభిమానమును త్యజించి, ఆత్యంతశ్రద్ధాభక్తులతో నిరంతరము అతనిని చింతన చేయుటయే "అనన్యభక్తియోగము" అనబడును.

అథ పంచదశోఽధ్యాయః - పురుషోత్తమయోగః

(పదునైదవ అధ్యాయము-పురుషోత్తమ యోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 6వ శ్లోకము వఱకు) సంసార వృక్ష కథనము, మరియు భగవద్రాష్ట్రీకి ఉపాయములు, (7 నుండి 11 వఱకు) జీవాత్మవిషయము, (12 నుండి 15 వఱకు) పరమేశ్వరుని ప్రభావస్వరూపవిషయ వర్ణనము (16 నుండి 20 వఱకు) క్షర-అక్షర, పురుషోత్తముల ప్రస్తావన.]

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

ఊర్వమూలమథశ్శాఖమ్ అశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్ ।

చందాంసి యస్య పర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్ ॥ 1 ॥

ఊర్వమూలమ్, అథః శ్శాఖమ్, అశ్వత్థమ్, ప్రాహుః, అవ్యయమ్,

చందాంసి, యస్య, పర్ణాని, యః, తమ్, వేద, సః, వేదవిత్ ॥ 1 ॥

ఊర్వమూలమ్⁽¹⁾ = ఆదిపురుషుడైన
పరమేశ్వరుడే
మూలముగాను

అథశ్శాఖమ్⁽²⁾ = బ్రహ్మయే
ముఖ్యశాఖగాను
కలిగిన

అశ్వత్థమ్ = సంసారరూపమైన
అశ్వత్థవృక్షము
(రావిచెట్టు)ను

అవ్యయమ్⁽³⁾ = శాశ్వతమైనదానినిగా

ప్రాహుః = పేర్కొందురు

చందాంసి⁽⁴⁾ = వేదములు

1. ఆదిపురుషుడైన నారాయణుడే వాసుదేవుడు. అతడు నిత్యుడు, అనంతుడు, అందఱికిని ఆధారమైనవాడు, ఉన్నతోన్నతమైన నిత్య(వైకుంఠ) ధామమున సగుణరూపమున నివసించుచుండువాడు. ఆ నారాయణుని సర్వశక్తిమంతుడైన పరమేశ్వరుడు. అతడే ఈ సంసారవృక్షమునకు కారణమగుటవలన ఆయన 'ఊర్వమూలము'గా పేర్కొనబడెను.
2. ఆ పరమేశ్వరునినుండి ఉత్పన్నమై, అతనినిత్యధామమునకు అధోభాగమున బ్రహ్మలోకమునందు హిరణ్యగర్భుడైన బ్రహ్మ నివసించుచుండును. అతడే ఈ జగత్తును సృష్టించెను ముఖ్యశాఖ. కనుక అతడు ఈ సంసార వృక్షమునకు 'అథశ్శాఖ'గా పేర్కొనబడెను.
3. ఈ వృక్షమునకుమూలకారణమైన పరమాత్మ అవ్యయుడు మరియు ఇది అనాది కాలమునుండియు అనిచ్ఛిన్నముగా వచ్చుచున్నది. కనుక ఈ సంసారవృక్షమును, 'అవ్యయమ్', అని పేర్కొనుట జరిగెను.
4. ఈ వృక్షమునకు శాఖారూపమైన బ్రహ్మవలన ప్రకటితమైనవి వేదములు. అవి యజ్ఞాదికర్మలద్వారా ఈ వృక్షమును దక్షించి వృద్ధిచేయును. మరియు దాని శోభను పెంచును. కనుక వేదములను వర్ణములని పేర్కొనుట జరిగినది.

యస్య, పర్ణాని = దేనియొక్క ఆకులో	వేద = (సమగ్రముగా) తెలిసికొనునో
తమ్ = అట్టి సంసారరూప వృక్ష తత్త్వమును	పః = అతడు వేదవిత్ ¹¹ = వేదార్థములను
యః = ఏ పురుషుడు	బాగుగా ఎఱిగినవాడు

శ్రీ భగవానుడు పలికెను- ఆదిపురుషుడైన పరమేశ్వరుడే మూలముగా, బ్రహ్మయే ముఖ్యశాఖగా (కాండముగా), వేదములే పర్ణములు(ఆకులు)గా గల ఈ సంసారరూప-అశ్వత్థవృక్షము నాశరహితమైనది (శాశ్వతమైనది). ఈ సంసారవృక్షతత్త్వమును మూలసహితముగా తెలిసినవాడు నిజముగా వేదార్థములను ఎఱిగిన వాడు. (1)

అధశ్చోర్ధ్వం ప్రస్పతాస్తస్య శాఖా

గుణప్రవృద్ధా

విషయప్రవాళాః ।

అధశ్చమూలావ్యనుసంతతాని

కర్మానుబంధీని

మనుష్యలోకే ॥ 2 ॥

అధః, చ, ఊర్ధ్వమ్, ప్రస్పతాః, తస్య, శాఖాః, గుణప్రవృద్ధాః, విషయప్రవాళాః,

అధః, చ, మూలాని, అనుసంతతాని, కర్మానుబంధీని, మనుష్యలోకే ॥ 2 ॥

తస్య = ఆ సంసార వృక్షమునకు

గుణప్రవృద్ధాః = త్రిగుణములనెడి

జలములచే వృద్ధిపొందునట్టి

విషయప్రవాళాః¹² = శబ్దాది

భోగములనెడి చిగుళ్ళుగల

శాఖాః¹³

= దేవమనుష్య

తిర్యగ్యోనులలో

జన్మించెడి ప్రాణులే

అధః, చ

= క్రిందివైపునకును

ఊర్ధ్వమ్

= పైవైపునకును

1. భగవంతునియొగమాయవలన ఉత్పన్నమైన సంసారము క్షణభంగురము, నశ్వరము, దుఃఖరూపము. దీని చింతనమాని కేవలము పరమేశ్వరుని నిత్యము నిరంతరము అనన్య భక్తితో చింతనచేయుటయే 'వేదసారమును విజుంగుట' యగును.

2. శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములనెడి ఐదును, స్థూలదేహము, మణియు ఇంద్రియములకంటెను సూక్ష్మమగుటవలన వాటిని ఈ శాఖలయొక్క 'చిగురుటాకులు (ప్రవాళములు)' అని పేర్కొనుట జరిగినది.

3. ముఖ్యశాఖయైన బ్రహ్మనుండియే సమస్తలోకములు, దేవమనుష్య, తిర్యగ్యోనులు ఉత్పన్నములై విస్తరించినవి. కావున ఇవి ఇవట 'శాఖలుగా' పేర్కొనబడినవి.

ప్రస్పతాః	= సర్వత్ర వ్యాపించి యుండును	మూలాని (అపి) = అహంకార, మమకార వాసనలు అనేడి వేర్లు, ఊడలు గూడ
మనుష్యలోకే ⁽¹⁾	= మానవలోకము నందు	అథః, చ = క్రిందను
కర్మానుబంధీని	= (మనుజులను) కర్మాను సారముగా బంధించు	(ఊర్త్వం, చ) = (పైనను) అనుసంతతాని = అన్ని లోకములలో వ్యాపించి యున్నవి

ఈ సంసారవృక్షమును త్రిగుణములనెడి జలములు తడుపుచుండును. ఆ జలములచే వృద్ధిపొందు శాఖలే దేవమనుష్యతిర్యగ్యోనులలో జన్మించుప్రాణులు. చిగుళ్లే విషయభోగములు. ఈ శాఖలు, చిగుళ్ళు సర్వత్ర వ్యాపించియున్నవి. మనుజులను కర్మానుసారముగా బంధించు అహంకార మమకార వాసనలనెడి వేర్లు, ఊడలు అన్నిలోకములలోను క్రింద, పైన వ్యాపించి ఉన్నవి. (2)

న రూపమస్యేహ తథోపలభ్యతే

నాంతో న చాదిర్న చ సంప్రతిష్ఠా ।

అశ్వత్థమేనం సువిరూఢమూలమ్

అసంగశస్త్రేణ

దృఢేన

చిత్త్వా ॥ 3 ॥

న, రూపమ్, అస్య, ఇహ, తథా, ఉపలభ్యతే, న, అంతః, న, చ, ఆది, న, చ, సంప్రతిష్ఠా,

అశ్వత్థమ్, ఏనమ్, సువిరూఢమూలమ్, అసంగశస్త్రేణ, దృఢేన, చిత్త్వా ॥ 3 ॥

అస్య	= ఈ సంసారవృక్షముయొక్క	ఇహ	= ఈ లోకమునందు
రూపమ్	= స్వరూపము (ఎట్లు వర్ణింపబడినదో)	న, ఉపలభ్యతే ⁽²⁾	= తెలియబడకున్నది
తథా	= అట్లు	(యతః)	= ఏలనన

1. అహంకారమమకారవాసనారూపములైన మూలములు కేవలము మనుష్యులను వారి కర్మానుసారము బంధించును. ఇతరప్రాణులు కేవలము పూర్వకృతకర్మఫలములను అనుభవించును. మనుష్యులు మాత్రమే నూతనకర్మలను ఆచరించుటకు అధికారులు.
2. నిద్రనుండి మేల్కొనిన వీధప స్వప్నప్రపంచము గోచరముకానట్లే తత్త్వజ్ఞానము కలిగిన వీధప ఈ సంసారస్వరూపము శాస్త్రములలో వర్ణింపబడినరీతిగా, కనబడిన విధముగా, వినబడిన ప్రకారము గోచరింపదు.

న, ఆది: ⁽¹⁾	= (దీనికి) ఆదియు లేదు	మవిరూఢమూలమ్ =	అహంకార, మమకారవాసనలనెడి
చ	= మఱియు	దృఢమైన మూలములుగల	
న, అంత: ⁽²⁾	= అంతమూ లేదు	అశ్వత్థమ్ =	సంసారరూపమైన
చ	= అట్లే	అశ్వత్థవృక్షమును	
న, సంప్రతిష్ఠా ⁽³⁾	= సరియైనస్థితియులేదు	దృఢేన =	నిశితమైన
(అతః)	= ఇందువలన	అసంగశస్త్రేణ ⁽⁴⁾ =	వైరాగ్యమనెడి శస్త్రముచే
ఏనమ్	= ఇట్టి	చిత్త్యా ⁽⁵⁾ =	చేదించి

ఈ సంసారవృక్షమును బాగుగా పరిశీలించి చూచినచో ఇందు వర్ణింపబడిన రీతిగా లభ్యము గాదు. ఏలనన ఇది ఆదియు, అంతము, సరియైన స్థితియు లేనిది. కనుక అహంకారమమకారవాసనారూపములైన దృఢమైన వేర్లు, ఊడలు గల ఈ సంసారరూప - అశ్వత్థవృక్షమును నిశితమైన వైరాగ్యమనెడి శస్త్రముతో ఖండించి.... (3)

తతః పదం తత్పరిమార్గితవ్యం

యస్మిన్ గతా న నివర్తంతి భూయః ।

తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే

యతః ప్రవృత్తిః ప్రవృతా పురాణీ ॥ 4 ॥

1. దీనిపరంపర ఎప్పటినుండి కొనసాగుచున్నదో ఎవరికిని తెలియదు. కావున దీనిని 'ఆది' లేనిదని-పేర్కొనుట జరిగినది.
2. దీని పరంపర ఎంతవఱకు కొనసాగుచుండునదియు ఎవరును విజుంగరు. కనుక ఇది 'అంతము' లేనిదని పేర్కొనబడినది.
3. వాస్తవముగా ఈ సంసారవృక్షము క్షణభంగురము, నశ్వరము. కనుక దీనికి 'సరియైన స్థితిలేదని' తెల్పబడినది.
4. బ్రహ్మలోకభోగములుగూడ క్షణికములు, నశ్వరములు - అని భావించి, ఈ సంసారమునందలి సమస్తవిషయభోగములయందు అస్తిత్వము, సుఖము, ప్రీతి, రమణీయత, మున్నగునవి లేవని భావించుటయే 'దృఢవైరాగ్యరూపశస్త్రము'.
5. స్థావరజంగమరూపమైన సంసారచింతనను, అనాదికాలమునుండియు అజ్ఞానముద్వారా దృఢమైన అహంకారమమకారవాసనారూపములైన మూలములను త్యజించుటయే ఈ సంసారవృక్షమును సమూలముగా 'చేదించుట'యగును.

తతః, పదమ్, తత్, పరిమార్గితవ్యమ్, యస్మిన్, గతాః, న, నివర్తంతి, భూయః,
తమ్, ఏవ, చ, ఆద్యమ్, పురుషమ్, ప్రపద్యే, యతః, ప్రవృత్తిః, ప్రస్ఫుటా, పురాణీ ॥ 4 ॥

తతః	=	అనంతరము	ప్రవృత్తిః	=	సంసారవృక్షపరంపర
యస్మిన్	=	ఏపరమపదమును	ప్రస్ఫుటా	=	వ్యాపించియున్నదో
గతాః	=	పోందినవారు	తమ్, ఆద్యమ్, } పురుషమ్, ఏవ }	=	ఆ ఆదిపురుషుడగు నారాయణునే
భూయః	=	మఱల	ప్రపద్యే	=	శరణుపోందుదును
న, నివర్తంతి	=	తిరిగిరాలో	(ఇతి	=	అను భావముతో)
చ	=	మఱియు	తత్, పదమ్	=	ఆ పరమపదమును
యతః	=	ఏ పరమేశ్వరునినుండి	పరిమార్గితవ్యమ్	=	అన్వేషింపవలెను.
పురాణీ	=	పురాతనమైన			

అనంతరము ఆ పరమపదరూపుడైన పరమేశ్వరుని సర్వతోముఖముగ అన్వేషింపవలెను. ఆ పరమపదమును చేరిన పురుషులు ఈ జగత్తునకు తిరిగిరారు. అట్టి పరమేశ్వరునినుండియే ఈ పురాతనసంసారవృక్షపరంపర విస్తరించియున్నది. అట్టి ఆదిపురుషుడైన నారాయణునే శరణుపోంది, దృఢనిశ్చయముతో ఆ పరమేశ్వరుని మనన, నిదిధ్యాసాదులు చేయవలెను. (4)

నిర్మానమోహా

జితసంగదోషా

అధ్యాత్మనిత్యా

వినివృత్తకామాః ।

ద్వంద్వైర్విముక్తాః

సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః

గచ్ఛంత్యమూఢాః

పదమవ్యయం

తత్ ॥ 5 ॥

నిర్మానమోహాః, జితసంగదోషాః, అధ్యాత్మనిత్యాః, వినివృత్తకామాః,

ద్వంద్వైః, విముక్తాః, సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః, గచ్ఛంతి, అమూఢాః, పదమ్, అవ్యయమ్, తత్ ॥ 5 ॥

నిర్మానమోహాః = దురభిమానమును,
మోహమును
త్యజించినవారును

జితసంగదోషాః = ఆసక్తియనెడి
దోషమును జయించినవారును

అధ్యాత్మ }
నిత్యాః } = పరమాత్మస్వరూపము
నందే నిత్య స్థితులైన
వారును

వినివృత్త }
కామాః } = ప్రాపంచిక వాంఛల
నుండి పూర్తిగా
మఱలినవారును

సుఖదుఃఖ }
సంజ్ఞైః } = సుఖదుఃఖములను
పేరుగల

ద్వంద్వైః = ద్వంద్వముల నుండి
విముక్తాః = విముక్తులైన వారును అగు

అమూఢాః = జ్ఞానులు

తత్, ఆవ్యయమ్, } = శాశ్వతమైన
పదమ్ } ఆ పరమపదమును | గచ్ఛంతి = చేరుదురు

దురభిమానమును, మోహమును త్యజించినవారును, ఆసక్తియును దోషమును జయించినవారును, ప్రాపంచికవాంఛలనుండి పూర్తిగా మఱలినవారును, పరమాత్మ స్వరూపమునందు నిత్యస్థితులైనవారును, సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములనుండి విముక్తులైన వారును అగు జ్ఞానులు శాశ్వతమైన ఆ పరమపదమును పొందుదురు. (5)

న తద్భాసయతే సూర్యో వ శశాంకో న పావకః ।

యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥ 6 ॥

న, తత్, భాసయతే, సూర్యః, న, శశాంకః, న, పావకః,

యత్, గత్వా, న, నివర్తంతే, తత్, ధామ, పరమమ్, మమ ॥ 6 ॥

యత్ = ఏపరమపదమును

గత్వా = పొంది

న, నివర్తంతే = (మనుష్యులు)
ఈ లోకమునకు
తిరిగిరావో

తత్ = అట్టి స్వయం
ప్రకాశస్వరూపమైన
పరమపదమును

సూర్యః = సూర్యుడు

న భాసయతే = ప్రకాశింప జేయజాలడు

శశాంకః = చంద్రుడు

న, (భాసయతే) = ప్రకాశింప జేయజాలడు

పావకః = అగ్నియును

న, భాసయతే = ప్రకాశింప
చేయజాలడు

తత్ = అదియే

మమ, పరమమ్, }
ధామ⁽¹⁾ } = నా పరంధామము

స్వయంప్రకాశస్వరూపమైన నా పరంధామమును సూర్యుడుగాని, చంద్రుడుగాని, అగ్నిగాని ప్రకాశింపజేయజాలరు. అట్టి పరంధామమును చేరిన పుణ్యాత్ములు మఱల ఈ జగత్తున ప్రవేశింపరు. అనగా జన్మింపరు. (6)

మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతః సనాతనః ।

మనఃషష్ఠానీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి ॥ 7 ॥

మమ, ఏవ, అంశః, జీవలోకే, జీవభూతః, సనాతనః,

మనఃషష్ఠాని, ఇంద్రియాణి, ప్రకృతిస్థాని, కర్షతి ॥ 7 ॥

1. పరంధామముయొక్క అర్థము గీత-8వ అధ్యాయమునందలి 21వ శ్లోకమునందు చూడవగును.

జీవలోకే = సర్వప్రాణుల
దేహములలో ఉన్న

సనాతనః = సనాతనమైన

జీవభూతః = జీవాత్మ
మమ, ఏవ, } నా అంశయే
అంశః⁽¹⁾ } = (అదియే)

ప్రకృతిస్థాని = ప్రకృతియందు
స్థితములైన

మనఃషష్ఠాని, }
ఇంద్రియాణి } = మనస్సును, ఐదు
ఇంద్రియములను

కర్తృత్వి = (శబ్దాదివిషయముల
ద్వారా తనవైపునకు)
ఆకర్షించును

ప్రాణి లోకమున ఈ దేహమునందున్న సనాతనమైన జీవాత్మ నా అంశయే. అది ప్రకృతియందు స్థితములైన మనస్సును ఇంద్రియములను శబ్దాదివిషయముల ద్వారా తనవైపు ఆకర్షించును. (7)

శరీరం యదవాప్నోతి యచ్ఛాప్యత్కామతీశ్వరః ।

గృహీత్వైతాని సంయాతి వాయుర్గన్ధానివాశయాత్ ॥ 8 ॥

శరీరమ్, యత్, అవాప్నోతి, యత్, చ, అపి, ఉత్కామతి, ఈశ్వరః,

గృహీత్వా, ఏతాని, సంయాతి, వాయుః, గంధాన్, ఇవ, ఆశయాత్ ॥ 8 ॥

వాయుః = వాయువు

ఆశయాత్ = గంధస్థానమునుండి

గంధాన్ } గంధములను
= (వాసనలను)
ఇవ } గ్రహించి, తీసికొని

పోయినట్లుగా

ఈశ్వరః, అపి = ప్రాణుల దేహముల
యందున్న జీవాత్మయు

యత్ = ఏ శరీరమును

ఉత్కామతి = తృప్తించునో

(తస్మాత్) = దానినుండి

ఏతాని = ఈ మనస్సును,
ఇంద్రియములను

గృహీత్వా = గ్రహించి

చ = మరియు

యత్, శరీరమ్ = ఏ శరీరమును

అవాప్నోతి = పొందునో

(తస్మిన్) = దానియందు

(ఆ శరీరమునందు)

సంయాతి = చేరును

1. విభాగరహితమైనను మహాకాశము వివిధములగు (మట్టములలో) కుండలలో వేర్వేరుగా గోచరించును. అట్లే సర్వభూతములయందును ఏకరూపముతో స్థితుడైనప్పటికిని పరమాత్మ వేర్వేరుగా ప్రతీతమగును. కావున దేహస్థితుడైన జీవాత్మను బగవానుడు తన సనాతన-

వాయువు వాసనలను ఒకచోటినుండి మఱియొకచోటికి తీసికొని పోయినట్లుగా దేహాదులకు స్వామియైన జీవాత్మ ఒక శరీరమును త్యజించునపుడు, మనస్సు ఇంద్రియములను గ్రహించి, వాటిలో గూడ మఱొక శరీరమును పొందును. అనగా దానిలో ప్రవేశించును. (8)

శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణమేవ చ ।

అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయానుపసేవతే ॥ 9 ॥

శ్రోత్రమ్, చక్షుః, స్పర్శనమ్, చ, రసనమ్, ఘ్రాణమ్, ఏవ, చ,

అధిష్ఠాయ, మనః, చ, అయమ్, విషయాన్, ఉపసేవతే ॥ 9 ॥

అయమ్ = ఈజీవాత్మ

శ్రోత్రమ్ = చెవిని

చక్షుః = కంటిని

చ = మరియు

స్పర్శనమ్ = చర్మమును

చ = అట్లే

రసనమ్ = నాలుకను

ఘ్రాణమ్ = నాసికను

చ = మరియు

మనః = మనస్సును

అధిష్ఠాయ = అధిష్టించి

ఏవ = వీటిద్వారా

విషయాన్ = శబ్దాది విషయములను

ఉపసేవతే = అనుభవించును

ఈ జీవాత్మ త్వక్చక్షుశ్రోత్రజిహ్వఘ్రాణములు అనేడి పంచేంద్రియములను, మనస్సును ఆశ్రయించి, శబ్దాదివిషయములను అనుభవించును. (9)

ఉత్క్రామంతం స్థితం వాపి భుంజానం వా గుణాన్వితమ్ ।

విమూఢా నానుపశ్యంతి పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః ॥ 10 ॥

ఉత్క్రామంతమ్, స్థితమ్, వా, అపి, భుంజానమ్, వా, గుణాన్వితమ్,

విమూఢాః, న, అనుపశ్యంతి, పశ్యంతి, జ్ఞానచక్షుషః ॥ 10 ॥

ఉత్క్రామంతమ్ = జీవుడు శరీరమును

వదలుచున్నప్పుడును

వా = లేక

స్థితమ్ = శరీరమునందు

స్థితుడైయున్నప్పుడును

వా = లేక

భుంజానమ్ = భోగములను

అనుభవించు చున్నప్పుడును

గుణాన్వితమ్,

అపి

విమూఢాః

న, అనుపశ్యంతి = తెలిసికొనలేరు

జ్ఞానచక్షుషః = కేవలము జ్ఞానులే తమ

జ్ఞాన నేత్రములద్వారా

పశ్యంతి

= స్వస్వరూపమును

తెలిసికొందురు

జీవాత్మ శరీరమును త్యజించునప్పుడును, శరీరమునందు స్థితుడై యున్నప్పుడును, విషయభోగములను అనుభవించుచున్నప్పుడును, అటులే త్రిగుణములతో కూడియున్నప్పుడును అజ్ఞానులు తెలిసికొనలేరు. కేవలము వివేకశీలురైన జ్ఞానులే తమజ్ఞాననేత్రములవలన స్వస్వరూపమును తెలిసికొనగల్గుదురు (10)

యతంతో యోగినశ్చైవం పశ్యంత్యాత్మవ్యవస్థితమ్ ।

యతంతోఽప్యకృతాత్మానో వైవం పశ్యంత్యచేతసః ॥ 11 ॥

యతంతః, యోగినః, చ, ఏనమ్, పశ్యంతి, ఆత్మని, అవస్థితమ్,

యతంతః, అపి, అకృతాత్మానః, న, ఏనమ్, పశ్యంతి, అచేతసః ॥ 11 ॥

యోగినః	=	యోగులు	అకృతాత్మానః	=	అంతఃకరణశుద్ధి
ఆత్మని	=	తమహృదయముల యందు		=	లేనివారైన
అవస్థితమ్	=	స్థితమైయున్న	అచేతసః	=	అజ్ఞానులు
ఏనమ్	=	ఈ ఆత్మతత్త్వమును	యతంతః, } అపి	=	గట్టిగా
యతంతః	=	ప్రయత్నశీలురై		=	ప్రయత్నించినను
పశ్యంతి	=	ఎఱుంగుదురు	ఏనమ్	=	ఈ ఆత్మను
చ	=	కాని	న పశ్యంతి	=	తెలిసికొనజాలరు

అంతఃకరణశుద్ధిగలయోగులు తమహృదయములయందున్న ఈ ఆత్మతత్త్వమును ప్రయత్నశీలురై తెలిసికొనగలరు. కాని అంతఃకరణశుద్ధిలేని అజ్ఞానులు ఎంతగా ప్రయత్నించినను, ఈ ఆత్మను తెలిసికొనజాలరు. (11)

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భావయతేఽఖిలమ్ ।

యచ్ఛంద్రమసి యచ్ఛాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ ॥ 12 ॥

యత్, ఆదిత్యగతమ్, తేజః, జగత్, భావయతే, అఖిలమ్,

యత్, చంద్రమసి, యత్, చ, అగ్నౌ, తత్, తేజః, విద్ధి, మామకమ్ ॥ 12 ॥

ఆదిత్యగతమ్	=	సూర్యమండలము	చంద్రమసి	=	చంద్రుని
		నందున్న		=	యందును
యత్, తేజః	=	ఏ తేజస్సు	యత్	=	ఏది
అఖిలమ్, జగత్	=	సమస్తజగత్తును	అగ్నౌ	=	అగ్నియందును గలదో
భావయతే	=	ప్రకాశింపజేయునో	తత్, తేజః	=	ఆ తేజస్సు
చ	=	మఱియు	మామకమ్	=	నాదేయని
యత్	=	ఏ తేజస్సు	విద్ధి	=	ఎఱుంగుము

సమస్తజగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యునితేజస్సును, అటులనే చంద్రుని తేజస్సును, అగ్నితేజస్సును నాతేజస్సేయని యెఱుంగుము. (12)

గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా ।

పుష్టామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః ॥ 13 ॥

గామ్, ఆవిశ్య, చ, భూతాని, ధారయామి, అహమ్, ఓజసా,

పుష్టామి, చ, ఓషధీః, సర్వాః, సోమః, భూత్వా, రసాత్మకః ॥ 13 ॥

చ = మఱియు

అహమ్ = నేనే

గామ్, ఆవిశ్య = భూమిని ప్రవేశించి

ఓజసా = (నా)శక్తిద్వారా

భూతాని = సకల భూతములను

ధారయామి = ధరించి,
పోషించుచున్నాను

చ = మఱియు

రసాత్మకః = రసస్వరూపుడగు

(అమృతమయుడగు)

సోమః, భూత్వా = చంద్రుడనై

సర్వాః, ఓషధీః = ఓషధులకు

(వనస్పతులకు)

అన్నింటికిని

పుష్టామి = పుష్టిని చేకూర్చును

పృథ్వియందు ప్రవేశించి, నేను నా శక్తిద్వారా సకలభూతములను ధరించి, పోషించుచున్నాను. రసస్వరూపుడనై - అనగా అమృతమయుడైన చంద్రుడనై ఓషధులకు అనగా- వనస్పతులన్నింటికిని పుష్టిని చేకూర్చుచున్నాను. (13)

అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణీనాం దేహమాశ్రితః ।

ప్రాణాపానసమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్ ॥ 14 ॥

అహమ్, వైశ్వానరః, భూత్వా, ప్రాణీనామ్, దేహమ్, ఆశ్రితః,

ప్రాణాపానసమాయుక్తః, పచామి, అన్నమ్, చతుర్విధమ్ ॥ 14 ॥

అహమ్ = నేనే

ప్రాణీనామ్ = సకలప్రాణులయొక్క

దేహమ్, } = దేహములయందు

ఆశ్రితః } = ఉన్నవాడనై

ప్రాణాపాన } = ప్రాణాపానములతో

సమాయుక్తః } = గూడిన

వైశ్వానరః భూత్వా = వైశ్వానరాగ్నినై

చతుర్విధమ్⁽¹⁾ = నాలుగు విధములైన

1. ఆహారము భక్ష్యభోజ్యచోష్యలేహ్యములుగా నాలుగు విధములు. నమలబడునవి భక్ష్యములు. (రోట్టె మొదలగునవి) మ్రింగబడునవి భోజ్యములు. (పాలు మొదలగునవి) వీల్చబడునవి చోష్యములు. (ఆస్పాదింపబడునవి, చెఱకు మొదలగునవి.) నాకుచు తినదగినవి లేహ్యములు (తేనె మొదలగునవి)

అహమ్ = ఆహారమును | పచామి = జీర్ణింపజేయుదును

నేనే ప్రాణాపానసంయుక్తమైన వైశ్వానరాగ్నిరూపములో సర్వప్రాణుల శరీరముల యందుండి నాలుగువిధములైన ఆహారములను జీర్ణము చేయుచుందును (14)

సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో
మత్తః స్మృతిర్ జ్ఞానమపోహనం చ ।
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో
వేదాంతకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ ॥ 15 ॥

సర్వస్య, చ, అహమ్, హృది, సన్నివిష్టః, మత్తః, స్మృతిః, జ్ఞానమ్, అపోహనమ్, చ,
వేదైః, చ, సర్వైః, అహమ్, ఏవ, వేద్యః, వేదాంతకృత్, వేదవిత్, ఏవ, చ, అహమ్ ॥ 15 ॥

అహమ్	=	నేనే	అపోహనమ్ ⁽¹⁾	=	అపోహనము
సర్వస్య, హృది	=	ప్రతిప్రాణియొక్క హృదయము నందును			(సంశయనివారణము)
సన్నివిష్టః	=	అంతర్యామిగా ఉన్నవాడను	(భవతి)	=	(కలుగును)
చ	=	మఱియు	చ	=	మఱియు
మత్తః	=	నానుండియే	సర్వైః, వేదైః	=	వేదములన్నింటి ద్వారా
స్మృతిః	=	స్మృతి	అహమ్, ఏవ	=	నేనే
జ్ఞానమ్	=	జ్ఞానము	వేద్యః ⁽²⁾	=	తెలిసికొనదగిన వాడను
చ	=	మఱియు	వేదాంతకృత్	=	వేదాంతకర్తను
			వేదవిత్, చ	=	వేదములను ఎఱింగిన వాడనుగూడ
			అహమ్, ఏవ	=	నేనే

సమస్తప్రాణుల హృదయములలో అంతర్యామిగా ఉన్న వాడను నేనే. నానుండియే స్మృతి, జ్ఞానము, అపోహనము (సందేహమును తొలగించుట) కలుగుచున్నవి. వేదముల ద్వారా తెలిసికొనదగిన వాడను నేనే. వేదాంతకర్తను, వేదజ్ఞుడను గూడ నేనే. (15)

1. బుద్ధియందుండు సంశయ, విపర్యయాది దోషములను వివేచనద్వారా తొలగించుటను 'అపోహనము' - అని యందురు.
2. సర్వవేదములసారము పరమేశ్వరుని గూర్చి ఎఱుంగుటయే. కావున సకలవేదములద్వారా తెలిసికొనదగినవాడు పరమేశ్వరుడే-అని వేర్కొనబడెను.

ద్వావిమా పురుషో లోకే క్షరశ్చక్షర ఏవ చ ।

క్షరః సర్వాణి భూతాని కూటస్తోఽక్షర ఉచ్యతే ॥ 16 ॥

ద్వౌ, ఇమౌ, పురుషౌ, లోకే, క్షరః, చ, అక్షరః, ఏవ, చ,

క్షరః, సర్వాణి, భూతాని, కూటస్తః, అక్షరః, ఉచ్యతే ॥ 16 ॥

లోకే = ఈ జగత్తునందు

క్షరః, చ = క్షరుడు (నశ్వరుడు)

అనియు

అక్షరః = అక్షరుడు (నాశరహితుడు)

అనియు

ఇమౌ, ద్వౌ } ఈ రెండువిధములగు
పురుషౌ, ఏవ⁽¹⁾ } = పురుషులే గలరు

సర్వాణి,

భూతాని

} = సకలప్రాణుల

} = శరీరములును

క్షరః

= నశ్వరములు

చ

= మరియు

కూటస్తః

= జీవాత్మ

అక్షరః

= నాశరహితుడు అని

ఉచ్యతే

= పేర్కొనబడుచున్నది

ఈ జగత్తునందు క్షరుడు(నశ్వరుడు), అక్షరుడు(నినాశరహితుడు) అని పురుషులు రెండు విధములుగా గలరు. సకలప్రాణులశరీరములు నశ్వరములు. జీవాత్మ నాశరహితుడు. (16)

ఉత్తమః పురుషస్త్యవ్యః

యో లోకత్రయమావిశ్య

ఉత్తమః, పురుషః, తు, అన్యః,

యః, లోకత్రయమ్, ఆవిశ్య,

ఉత్తమః, పురుషః, = (పై ఇద్దరికంటెను)

ఉత్తమపురుషుడే

తు, అన్యః = వేరైనవాడు,

యః = ఎవడైతే

లోకత్రయమ్, } ముల్లోకములలో

ఆవిశ్య } = ప్రవేశించి

బిభర్తి = అందఱిని భరించి,

పోషించుచున్నాడో అతడే

పరమాత్మేత్యుదాహృతః ।

బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః ॥ 17 ॥

పరమాత్మా, ఇతి, ఉదాహృతః,

బిభర్తి, అవ్యయః, ఈశ్వరః ॥ 17 ॥

అవ్యయః = నాశరహితుడు

(శాశ్వతుడు)

ఈశ్వరః = పరమేశ్వరుడు

పరమాత్మా, ఇతి = పరమాత్మ, అని

ఉదాహృతః = పేర్కొన

బడుచున్నాడు

1. గీత-7వ అధ్యాయమునందలి 4,5 శ్లోకములలో 'అపరా' 'సరా' ప్రకృతులు-అని తెల్పబడినవియు, 13వ అధ్యాయమున మొదటి శ్లోకమునందు క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞులని పేర్కొనబడినవియు-ఇచట క్షర-అక్షర పురుషులు అని తెలుపబడినవి.

పై ఇద్దరికంటెను ఉత్తముడైన పురుషుడు వేరైనవాడొకడు కలడు. అతడే నాశరహితుడైన పరమేశ్వరుడు, పరమాత్మ. అతడు ముల్లోకములయందును ప్రవేశించి, అందఱిని భరించి పోషించుచున్నాడు. (17)

యస్మాత్ క్షరమతీతోఽహమ్ అక్షరాదపి చోత్తమః ।

అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః ॥ 18 ॥

యస్మాత్, క్షరమ్, అతీతః, అహమ్, అక్షరాత్, అపి, చ, ఉత్తమః,

అతః, అస్మి, లోకే, వేదే, చ, ప్రథితః, పురుషోత్తమః ॥ 18 ॥

యస్మాత్ = ఏలనన

అహమ్ = నేను

క్షరమ్ = నశ్వరమైన
జడవర్గక్షేత్రము
కంటెను

అతీతః = పూర్తిగా అతీతుడను

చ = మరియు

అక్షరాత్, అపి = నాశరహితుడైన
జీవాత్మకంటెను

ఉత్తమః = ఉత్తముడను

అతః = ఇందువలన

లోకే, చ = లోకము
నందును

వేదే(చ) = వేదము

నందును

పురుషోత్తమః = పురుషోత్తముడనని

ప్రథితః, అస్మి = ప్రసిద్ధుడనైతిని

ఏలనన, నశ్వరమగు జడవర్గము (క్షేత్రము) కంటెను నేను సర్వథా అతీతుడను. నాశరహితమైన జీవాత్మ కంటెను ఉత్తముడను. కనుక, ఈజగత్తునందును, వేదముల యందును పురుషోత్తముడనని ప్రసిద్ధికక్కాతిని. (18)

యో మామేవమసమ్మాఢో జానాతి పురుషోత్తమమ్ ।

స సర్వవిద్యజతి మాం సర్వభావేన భారత ॥ 19 ॥

యః, మామ్, ఏవమ్, అసమ్మాఢః, జానాతి, పురుషోత్తమమ్,

సః, సర్వవిత్, భజతి, మామ్, సర్వభావేన, భారత ॥ 19 ॥

భారత! = ఓ అర్జునా!

యః, } = ఎవ్వడైనను
అసమ్మాఢః } = జ్ఞానియైనవాడు

మామ్ = నన్ను

ఏవమ్ = ఈ విధముగా

పురుషోత్తమమ్ = పురుషోత్తమునిగా

జానాతి = తెలిసికొనునో
సః = ఆ జ్ఞాని
సర్వవిత్ = సర్వజ్ఞుడు

సర్వభావేన = అన్నివిధముల
మామ్ = నన్నే నిరంతరము
పరమేశ్వరునిగా
భజతి = భజించును

ఓ అర్జునా! జ్ఞానియైనవాడు ఈ విధముగా నన్ను తత్త్వతః పురుషోత్తమునిగా విఘంకును. సర్వజ్ఞుడైన అతడు వాసుదేవుడనైన నన్నే నిరంతరము పరమేశ్వరునిగా భజించును. (19)

ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమ్ ఇదముక్తం మయానఘ ।

ఏతద్ బుద్ధ్యా బుద్ధిమాన్ స్యాత్ కృతకృత్యశ్చ భారత ॥ 20 ॥

ఇతి, గుహ్యతమమ్, శాస్త్రమ్, ఇదమ్, ఉక్తమ్, మయా, అనఘ,

ఏతత్, బుద్ధ్యా, బుద్ధిమాన్, స్యాత్, కృతకృత్యః, చ, భారత ॥ 20 ॥

అనఘ! = ఓ పుణ్యపురుషా!

భారత! = ఓ అర్జునా!

ఇతి = ఈ విధముగా

గుహ్యతమమ్ = మిక్కిలి గోప్యమైన

ఇదమ్, శాస్త్రమ్ = ఈ శాస్త్రము

మయా = నాచేత

ఉక్తమ్ = చెప్పబడినది

ఏతత్ = దీనిని

(ఈ తత్త్వమును)

బుద్ధ్యా = తెలిసికొని (మనుష్యుడు)

బుద్ధిమాన్ = జ్ఞానియు

కృతకృత్యః, చ = కృతార్థుడును

స్యాత్ = అగును

ఓ పుణ్యపురుషా! ఓ అర్జునా! అత్యంతము గోప్యమైన ఈ శాస్త్రమును ఈ విధముగా నీకు తెలిపితిని. దీని తత్త్వమును తెలిసికొనిన మనుష్యుడు జ్ఞానియై కృతార్థుడు కాగలడు. (20)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే పురుషోత్తమయోగోనామ పంచదశోఽధ్యాయః ॥ ౧౫ ॥

అథ షోడశోఽధ్యాయః - దైవాసురసంపద్విభాగయోగః

(పదునాఱవ అధ్యాయము-దైవాసురసంపద్విభాగయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 5వ శ్లోకమువఱకు) ఫలసహితముగా దైవీ-ఆసురీ సంపదల కథనము, (6 నుండి 20 వఱకు) ఆసురీ సంపదలుగలవారి లక్షణములు-వారికి అధోగతి తప్పదని తెల్పుట, (21 నుండి 24 వఱకు) శాస్త్రవిరుద్ధాచరణములను త్యజించుటకును-శాస్త్రోక్త విధులను ఆచరించుటకును ప్రేరణము.]

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

అభయం సత్త్వసంశుద్ధిః జ్ఞానయోగవ్యవస్థితః ।

దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయస్తప ఆర్జవమ్ ॥ 1 ॥

అభయమ్, సత్త్వసంశుద్ధిః, జ్ఞానయోగవ్యవస్థితః,

దానమ్, దమః, చ, యజ్ఞః, చ, స్వాధ్యాయః, తపః, ఆర్జవమ్ ॥ 4 ॥

అభయమ్ = నిర్భయత్వము
 సత్త్వసంశుద్ధిః = అంతఃకరణశుద్ధి
 జ్ఞానయోగ } = తత్త్వజ్ఞానప్రాప్తికై
 వ్యవస్థితః⁽¹⁾ } = ద్యానయోగమునందు
 నిరంతర దృఢస్థితి
 చ = మఱియు
 దానమ్⁽²⁾ = సాత్త్వికదానము
 దమః = ఇంద్రియనిగ్రహము
 యజ్ఞః = భగవంతుని, గురువులను,
 అట్లే దేవతలను
 పూజించుట, మఱియు
 అగ్నిహోత్రాది-ఉత్తమ
 కర్మాచరణము

స్వాధ్యాయః = వేదశాస్త్రముల పఠన,
 పాఠనములు,
 భగవన్నామ
 గుణకీర్తనలు
 తపః = స్వధర్మాచరణము
 నందలి
 కష్టములను
 ఓర్పుకొనుట
 చ = మఱియు
 ఆర్జవమ్ = శరీరేంద్రియ-
 అంతఃకరణముల
 సరళత్వము

1. పరమాత్మస్వరూపతత్త్వమును తెలిసికొనుటకై సచ్చిదానందమనపరమాత్మ స్వరూపమును నిరంతరము ద్యానించుచు ఏకేభావస్థితిలో ఉండుటనే 'జ్ఞానయోగవ్యవస్థితః' అని యందురు.
2. గీత-17వ అధ్యాయము 20 వ శ్లోకమున దీని వివరణము గలదు.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - నిర్భయత్వము, అంతఃకరణశుద్ధి, తత్త్వజ్ఞానప్రాప్తికై ధ్యానయోగమునందు నిరంతర దృఢస్థితి, సాత్త్వికదానము, ఇంద్రియనిగ్రహము, భగవంతుని, దేవతలను, గురుజనులను పూజించుట, అట్లే అగ్నిహోత్రాది ఉత్తమ కర్మాచరణము, వేదశాస్త్రములపఠన, పాఠనములు మఱియు భగవంతుని నామగుణకీర్తనములు, స్వధర్మాచరణమునందలి కష్టములను ఓర్చుకొనుట, శరీరేంద్రియాంతఃకరణముల సరళత్వము (ఆర్జవము) (1)

అహింసా సత్యమక్రోధః త్యాగః శాంతిరపైశునమ్ ।

దయా భూతేష్వలోలుప్త్యం మార్దవం హ్రీరచాపలమ్ ॥ 2 ॥

అహింసా, సత్యమ్, అక్రోధః, త్యాగః, శాంతిః, అపైశునమ్,

దయా, భూతేషు, అలోలుప్త్యమ్, మార్దవమ్, హ్రీః, అచాపలమ్ ॥ 2 ॥

అహింసా = మనోవాక్కాయముల
ద్వారా ఎవరికిని
ఏవిధముగను కష్టమును
కల్గింపకుండుట

సత్యమ్⁽¹⁾ = యథార్థమైన ప్రేయమైన
భాషణము

అక్రోధః = తనకు అపకారము
చేయువారిపైగూడ
క్రోధము లేకుండుట

త్యాగః = కర్మాచరణమునందు
కర్తృత్వాభిమానమును
త్యజించుట

శాంతిః = చిత్తచాంచల్యము
లేకుండుట

అపైశునమ్ = ఎవరినీ నిందింపకుండుట

భూతేషు, } = సకలప్రాణులయెడను
దయా } = నిర్హేతుక కృప

అలోలుప్త్యమ్ = ఇంద్రియ విషయ

సంయోగమున్నను

వాటిపై ఆసక్తి

లేకుండుట

మార్దవమ్ = కోమలత్వము

హ్రీః = లోక, శాస్త్రవిరుద్ధ

కార్యాచరణమునకు

వెనుకాడుట

(సిగ్గుపడుట)

అచాపలమ్ = వ్యర్థ చేష్టలు

చేయకుండుట

1. అంతఃకరణేంద్రియములద్వారా చేయబడిన నిశ్చయమును, అదేవిధముగ ప్రేయమైన వచనములను పల్కుటనే 'సత్యభాషణము' అని యందురు.

అహింస (మనోవాక్కాయముల ద్వారా ఎవరికిని ఏ విధముగను కష్టమును కల్గింపకుండుట), సత్యము (యథార్థమైన, ప్రయమైన భాషణము), అక్రోధము (తనకు అపకారము చేయువారిపైనకూడ కోపములేకుండుట), త్యాగము (కర్మాచరణమునందు కర్మత్యాభిమానమును త్యజించుట), శాంతి (చిత్తచాంచల్యము లేకుండుట), అపైశునము (ఎవరినీ నిందింపకుండుట), దయ (అన్నిప్రాణులయెడ నిర్హేతుక కృప), ఆలోలుప్త్యము (ఇంద్రియవిషయసంయోగము ఉన్నను వాటిపై ఆసక్తి లేకుండుట), మార్దవము (కోమలత్వము), శాస్త్రవిరుద్ధ కార్యాచరణమునకు వెనుకాడుట (సిగ్గుపడుట), అచాపలము (వ్యర్థచేష్టలు చేయకుండుట)..... (2)

తేజః క్షమా ధృతిః శౌచమ్ అద్రోహో నాతిమానితా ।

భవంతి సంపదం దైవీమ్ అభిజాతస్య భారత ॥ 3 ॥

తేజః, క్షమా, ధృతిః, శౌచమ్, అద్రోహః, న, అతిమానితా,

భవంతి, సంపదమ్, దైవీమ్, అభిజాతస్య, భారత ॥ 3 ॥

తేజః ⁽¹⁾	= తేజస్సు	భారత!	= ఓ అర్జునా!
క్షమా	= క్షమ		(పైన తెల్పబడిన
ధృతిః	= ధైర్యము		గుణములన్నియును)
శౌచమ్ ⁽²⁾	= బాహ్యశుద్ధి	దైవీమ్,	} = దైవీ
అద్రోహః	= ఎవరిపైనను	సంపదమ్	
	శత్రుభావము లేకుండుట	అభిజాతస్య	= పుట్టినవాని
న, అతిమానితా	= తానుపూజ్యాడనను		యొక్క
	అభిమానము		(లక్షణములు)
	లేకుండుట	భవంతి	= అగును

ఓ అర్జునా! తేజస్సు, క్షమ, ధైర్యము, శౌచము(బాహ్యశుద్ధి) అద్రోహము (ఎవరిపైనను శత్రుభావము లేకుండుట) అమానిత్వము (తాను పూజ్యాడనను అభిమానము లేకుండుట) మొదలగునవి యన్నియును దైవీసంపదగలవాని లక్షణములు. (3)

1. శ్రేష్ఠపురుషులశక్తిని 'తేజస్సు' అని యందురు. దానిప్రభావముచే విషయానక్షులైన నీచ ప్రకృతిగల వారుకూడ వారియెదుట ఇతరములైన(పాప) ఆచరణములను మాని, వారు చెప్పిన రీతిగా ఉత్తమకర్మలయందే ప్రవృత్తులగుదురు.

2. గీత 13 వ అధ్యాయము 7వ శ్లోకముయొక్క టిప్పణిని చూడుడు.

దంభో దర్పోఽభిమానశ్చ క్రోధః పారుష్యమేవ చ ।

అజ్ఞానం చాభిజాతస్య పార్థ సంపదమాసురీమ్ ॥ 4 ॥

దంభః, దర్పః, అభిమానః, చ, క్రోధః, పారుష్యమ్, ఏవ, చ,
అజ్ఞానమ్, చ, అభిజాతస్య, పార్థ, సంపదమ్, ఆసురీమ్ ॥ 4 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థ!
దంభః = డాంబికము (కపటము)
దర్పః, చ = మొండితనము
అభిమానః = దురభిమానము
చ = మరియు
క్రోధః = క్రోధము
పారుష్యమ్, చ = మాటలయందును,
చేష్టలయందును
కఠినత్వము

అజ్ఞానమ్, ఏవ = అజ్ఞానము
మొదలగునవి
అన్వియును
ఆసురీమ్, } = ఆసురీ సంపదతో
సంపదమ్ }
అభిజాతస్య = పుట్టినవాని
(లక్షణములు)
(భవంతి) = (అగును)

ఓ పార్థ! దంభము(కపటము), దర్పము(మొండితనము), అభిమానము, క్రోధము, పారుష్యము, (మాటలయందును, చేష్టలయందును కఠినత్వము), అజ్ఞానము మొదలగునవి ఆసురీస్వభావముగలవాని లక్షణములు. (4)

ధైవీ సంపద్విమోక్షాయ నిబంధాయాసురీ మతా ।

మా శుచః సంపదం ధైవీమ్ అభిజాతోఽసి పాండవ ॥ 5 ॥

ధైవీ, సంపత్, విమోక్షాయ, నిబంధాయ, ఆసురీ, మతా,

మా, శుచః, సంపదమ్, ధైవీమ్, అభిజాతః, అసి, పాండవ ॥ 5 ॥

పాండవ! = ఓ అర్జునా!
ధైవీ సంపత్ = ధైవీ సంపద
విమోక్షాయ = ముక్తికొఱకు
(ముక్తిదాయకము)
ఆసురీ = ఆసురీసంపద
నిబంధాయ = బంధము కొఱకు
(బంధహేతువు) అని

మతా = భావింపబడును
(అతః) = కనుక
మా శుచః = శోకింపకుము
(యతః) = ఎందువలన అనగా
(నీవు)
ధైవీమ్, సంపదమ్ = ధైవీసంపదతో
అభిజాతః, అసి = పుట్టినవాడవు

ఓ అర్జునా! దైవీసంపద ముక్తిదాయకము. ఆసురీసంపద బంధహేతువు. నీవు దైవీసంపదతో పుట్టినవాడవు. కనుక శోకింపకుము (5)

ద్యౌ భూతసర్గౌ లోకేఽస్మిన్ దైవ ఆసుర ఏవ చ ।

దైవో విస్తరశః ప్రోక్తః ఆసురం పార్థ మే శృణు ॥ 6 ॥

ద్యౌ, భూతసర్గౌ, లోకే, అస్మిన్, దైవః, ఆసురః, ఏవ, చ,

దైవః, విస్తరశః, ప్రోక్తః, ఆసురమ్, పార్థ, మే, శృణు ॥ 6 ॥

పార్థ! = ఓ అర్జునా!
అస్మిన్, లోకే = ఈలోకమునందు
దైవః = దైవలక్షణములుగల
మానవ సముదాయము
ఆసురః, చ = ఆసురలక్షణములు
గల మానవ
సముదాయము (అని)

ద్యౌ, ఏవ = రెండు విధములగు
భూతసర్గౌ = ప్రాణుల (మానవ) స్పష్టలు

(స్త్రః) = (కలవు)
దైవః = దైవలక్షణములుగల
వారిని గూర్చి
విస్తరశః = విస్తృతముగా
ప్రోక్తః = చెప్పబడినది
ఆసురమ్ = ఆసురస్పష్టిని
(వారిని గూర్చి)
మే = నా వలన
శృణు = వినుము

ఓ అర్జునా! ఈ లోకముననున్న మానవులు రెండువిధములుగా ఉందురు. దైవలక్షణములు గలవారు కొందఱు. ఆసురలక్షణములు గలవారు మఱి కొందఱు. దైవ లక్షణములు విస్తృతముగా తెల్పబడినవి. ఇప్పుడు ఆసురలక్షణములుగలవారిని గూర్చి వివరముగా తెల్పెదను వినుము. (6)

ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ జనా న విదురానురాః ।

న శౌచం నాపి చాచారో న సత్యం తేషు విద్యతే ॥ 7 ॥

ప్రవృత్తిమ్, చ, నివృత్తిమ్, చ, జనాః, న, విదుః, ఆసురాః,

న, శౌచమ్, న, అపి, చ, ఆచారః, న, సత్యమ్, తేషు, విద్యతే ॥ 7 ॥

ఆసురాః = ఆసురస్వభావముగల
జనాః = మనుష్యులు
ప్రవృత్తిమ్, చ = (ధర్మ) ప్రవృత్తినిగాని
నివృత్తిమ్, చ = (అధర్మ) నివృత్తినిగాని
న, విదుః = ఎఱుంగరు
తేషు = వారిలో

శౌచమ్ = బాహ్యభ్యంతరశుద్ధి
న, విద్యతే = ఉండదు
ఆచారః, చ = సత్కర్మాచరణమూ
న = ఉండదు
సత్యమ్, అపి = సత్యభాషణముకూడ,
న = ఉండదు

ఆసురస్వభావముగలవారు ప్రవృత్తినివృత్తులను (కర్తవ్యాకర్తవ్యములను) ఎఱుగరు. కనుక, వారిలో బాహ్యభ్యంతరశుచిత్వముగాని, శ్రేష్ఠమైన ప్రవర్తనగాని, సత్యభాషణముగాని ఉండనే ఉండవు (7)

అసత్యమప్రతిష్ఠం తే జగదాహురనీశ్వరమ్ ।

అపరస్పరసంభూతం కిమన్యత్ కామహైతుకమ్ ॥ 8 ॥

అసత్యమ్, అప్రతిష్ఠమ్, తే, జగత్, ఆహుః, అనీశ్వరమ్,
అపరస్పరసంభూతమ్, కిమ్, అన్యత్, కామహైతుకమ్ ॥ 8 ॥

తే	= వారు (ఆసురీ ప్రకృతి గల మనుష్యులు)	అపరస్పర సంభూతమ్	= కేవలము స్త్రీపురుష సంయోగమువలననే ఉత్పన్నమైనదనియు
జగత్	= జగత్తు	కామ హైతుకమ్	= కామమే దీనికి కారణమనియు
అప్రతిష్ఠమ్	= ఆశ్రయ రహితమనియు	అన్యత్, కిమ్	= ఇది తప్ప మఱిమియు లేదనియు
అసత్యమ్	= సర్వథా అసత్యమనియు	ఆహుః	= పలికెదరు
అనీశ్వరమ్	= ఈశ్వరుడే లేనిదనియు		

ఈ జగత్తునకు ఆధారమైనది ఏదియును లేదనియు, ఇది అసత్యమనియు, భగవంతుడనెడివాడు లేనేలేడనియు, కామప్రేరితులైన స్త్రీపురుషులసంయోగ కారణముగ జీవులు సహజముగనే పుట్టుచున్నారనియు, కావున సృష్టికి కామము తప్ప మఱొక కారణమే లేదనియు ఆసురలక్షణములు గలవారు భావింతురు (8)

ఏతాం దృష్టిమవష్టభ్య నష్టాత్మానోఽల్పబుద్ధయః ।

ప్రభవంతుగ్రకర్మాణః క్షయాయ జగతోఽహితాః ॥ 9 ॥

ఏతామ్, దృష్టిమ్, అవష్టభ్య, నష్టాత్మానః, అల్పబుద్ధయః,
ప్రభవంతి, ఉగ్రకర్మాణః, క్షయాయ, జగతః, అహితాః ॥ 9 ॥

ఏతామ్, దృష్టిమ్	= ఈ మిథ్యావాదమును (నాస్తిక దృష్టిని)	అవష్టభ్య	= అవలంబించి

చింతామ్, అపరిమేయామ్, చ, ప్రలయాంతామ్, ఉపాశ్రితాః,
కామోపభోగపరమాః, ఏతావత్, ఇతి, నిశ్చితాః ॥ 11 ॥

ప్రలయాంతామ్ = మరణించు
వఱకును
ఉండెడి

అపరిమేయామ్ = అంతులేని

చింతామ్ = చింత
పరంపరను

ఉపాశ్రితాః = ఆశ్రయించిన
వారై

కామోపభోగ } = విషయభోగాను-
పరమాః } = భవములయందే
మునిగియున్నవారై

చ = మఱియు

ఏతావత్, ఇతి = ఇదియే

నిజమైన

సుఖమని

నిశ్చితాః = భావింతురు

మరణించువఱకును వారు అంతులేనిచింతలలోనే మునిగిపోవుచుందురు.
విషయభోగానుభవములయందే తత్పరులై అదియే నిజమైన సుఖమని భావింతురు. (11)

ఆశాపాశశతైర్బద్ధాః

ఈహాంతే కామభోగార్థమ్

ఆశాపాశశతైః, బద్ధాః,

ఈహాంతే, కామభోగార్థమ్,

ఆశాపాశశతైః, } = ఆశాపాశపరంపరలచే
బద్ధాః } = బంధింపబడినవారు

కామక్రోధ } = కామక్రోధములకు
పరాయణాః } = లోనైనవారై

కామభోగార్థమ్ = విషయభోగముల
నిమిత్తమై

కామక్రోధపరాయణాః ।

అన్యాయేనార్థసంచయాన్ ॥ 12 ॥

కామక్రోధపరాయణాః,

అన్యాయేన, అర్థసంచయాన్ ॥ 12 ॥

అన్యాయేన = అక్రమ మార్గముల
ద్వారా

అర్థసంచయాన్ = ధనసమూహములను
ప్రోగుచేయుటకొఱకు

ఈహాంతే = ఆరాటపడు
చుందురు

వారు ఆశాపాశపరంపరలచే ఎల్లప్పుడును బంధింపబడుచుందురు.
కామక్రోధపరాయణులై ప్రవర్తింతురు. విషయభోగముల నిమిత్తమై,
అన్యాయ మార్గములద్వారా ధనార్జనకు పాల్పడుచుందురు. (12)

ఇదమద్య మయా లబ్ధమ్ ఇమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్ ।

ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్జనమ్ ॥ 13 ॥

ఇదమ్, అద్య, మయా, లబ్ధమ్, ఇమమ్, ప్రాప్స్యే, మనోరథమ్ ।

ఇదమ్, అస్తి, ఇదమ్, అపి, మే, భవిష్యతి, పునః, ధనమ్ ॥ 13 ॥

మయా = నాచేత
అద్య = ఈనాటికే (ఇప్పటికే)
ఇదమ్ = ఇట్టి ఆభీష్టవస్తువు(లు)
లబ్ధమ్ = పొందబడినది(వి)
ఇమమ్, } = ఇంకను ఇట్టి
మనోరథమ్ } = అభీష్టమునుగూడ
ప్రాప్స్యే = పొందగలను

మే = నాయొద్ద
ఇదమ్, ధనమ్ = ఈపాటిధనము
అస్తి = కలదు
పునః, అపి = ఇంకను
ఇదమ్, } = ఈ సంపద ఎంతో
భవిష్యతి } = పెఱుగును

"నేను మిక్కిలి పురుషార్థిని గనుక ఈ ఆభీష్టవస్తువును పొందితిని. ఇంకను నా మనోరథములన్నింటిని సాధించుకొనగలను. ఇప్పటికే నాకడ ఎంతో ధనము ఉన్నది. మున్ముందు ఇంకను ఎంతోధనమును సంపాదింపగలను" అని వారు తలంచుచుందురు.

(13)

అపౌ మయా హతః శత్రుః హనిష్యే చాపరావసి ।

ఈశ్వరోఽహమహం భోగీ సిద్ధోఽహం బలవాన్ సుఖీ ॥ 14 ॥

అపౌ, మయా, హతః, శత్రుః, హనిష్యే, చ, అపరాన్, అపి,

ఈశ్వరః, అహమ్, అహమ్, భోగీ, సిద్ధః, అహమ్, బలవాన్, సుఖీ ॥ 14 ॥

అపౌ, శత్రుః = ఈ శత్రువు
మయా = నాచేత
హతః = చంపబడెను
చ = మరియు
అపరాన్, అపి = ఇతరశత్రువులనుగూడ
అహమ్, హనిష్యే = నేను వధింపగలను
అహమ్, ఈశ్వరః = నేనే సర్వాధిపతిని

భోగీ = సమస్త భోగములను
అనుభవించువాడను
అహమ్, సిద్ధః = నేను సర్వసిద్ధులు
గలవాడను
బలవాన్ = నేను మిక్కిలి
బలవంతుడను
సుఖీ = సుఖిని

"నేను ఈ శత్రువును వధించితిని. ఇతర శత్రువులనుగూడ వధింపగలను. నేనే సర్వాధిపతిని. సమస్త సుఖభోగములను అనుభవింపగలవాడను నేనే. సిద్ధులన్నియు నా గుప్పిటనే యున్నవి. నేనే గొప్ప బలవంతుడను, సుఖిని.

(14)

అధ్యోఽభిజనవానస్మి కోఽన్యోఽస్తి సదృశో మయా ।

యజ్ఞే దాప్యామి మోదిష్య ఇత్యజ్ఞానవిమోహితాః ॥ 15 ॥

అనేకచిత్తవిభ్రాంతాః మోహజాలసమావృతాః ।

ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతంతి నరకేఽశుచౌ ॥ 16 ॥

అధ్యః, అభిజనవాన్, అస్మి, కః, అన్యః, అస్తి, సదృశః, మయా,

యజ్ఞే, దాప్యామి, మోదిష్యే, ఇతి, అజ్ఞానవిమోహితాః ॥ 15 ॥

అనేకచిత్తవిభ్రాంతాః, మోహజాలసమావృతాః,

ప్రసక్తాః, కామభోగేషు, పతంతి, నరకే, అశుచౌ ॥ 16 ॥

అధ్యః,	}	=	నేను గొప్ప	అజ్ఞాన	}	=	అజ్ఞాన విమోహితులై
(అహమ్)			ధనవంతుడను	విమోహితాః			అజ్ఞాన విమోహితులై
అభిజనవాన్,			గొప్ప పరివారము	అనేక			పెక్కురీతుల చిత్త
అస్మి			గలవాడను	చిత్తవిభ్రాంతాః			భ్రమణములకులోనై
మయా,	}	=	నాతో	మోహజాల	}	=	మోహజాలమున
సదృశః			సమానుడైనవాడు	సమావృతాః			చిక్కుకొన్నవారై
అన్యః			= మఱియొకడు	కామభోగేషు			= విషయభోగములయందు
కః, అస్తి			= ఎవడు కలడు?	ప్రసక్తాః			= మిక్కిలి ఆసక్తులై
యజ్ఞే			చేయగలను				(ఈ ఆసురీసంపద గలవారు)
దాప్యామి		=	దానములను				
			ఈయగలను				
మోదిష్యే		=	యథేచ్ఛగా				
			వినోదింపగలను				
ఇతి		=	ఇట్లు అనేకవిధములుగా				

“నేనే గొప్ప ధనవంతుడను, మిక్కిలి పరివారము గలవాడను. నాతో సమానుడు మరియొకడులేడు. నేను యజ్ఞములను చేయగలను. దానములు ఇయ్యగలను. యథేచ్ఛముగా వినోదింపగలను.” - అనుచు అనేక విధములుగా అజ్ఞానమోహితులై చిత్తభ్రమణమునకు లోనై మోహజాలమునందు చిక్కుకొని, ఆసురలక్షణములు గలవారు విషయభోగములయందే మిక్కిలి ఆసక్తులై ఘోరనరకములయందు పడిపోవుచుందురు (15,16)

ఆత్మసంభావితాః స్తబ్ధా ధనమానమదాన్వితాః ।
యజంతే నామయజ్ఞేస్తే దంభేనావిధిపూర్వకమ్ ॥ 17 ॥

ఆత్మసంభావితాః, స్తబ్ధాః, ధనమానమదాన్వితాః,
యజంతే, నామయజ్ఞేః, తే, దంభేన, అవిధిపూర్వకమ్ ॥ 17 ॥

తే	= వారు (ఆ అసుర లక్షణములు గలవారు)	ధనమాన మదాన్వితాః	= సంపదలచే, దురభిమానముచే మదోన్మత్తులై విఙ్ఘ్రపీగువారు
ఆత్మ సంభావితాః	= తమకు తామే గొప్పవారమని తలంచుకొను చుందురు	అవిధిపూర్వకమ్	= శాస్త్రవిరుద్ధముగా
		నామయజ్ఞేః	= పేరుకు మాత్రమే
		దంభేన	= ఆడంబరముతో
స్తబ్ధాః	= స్తబ్ధులై (గర్వోన్మత్తులై)	యజంతే	= యజ్ఞములను ఆచరింతురు

వారు తమకు తామే గొప్పవారమని భావించుకొనుచు, గర్వోన్మత్తులై
ధనదురహంకారములతో కన్నుమిన్నుగానక ప్రమత్తులై, శాస్త్రవిరుద్ధముగా
ఆడంబరప్రధానముగా పేరుకు మాత్రమే యజ్ఞముల నాచరించుదురు. (17)

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః ।

మామాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషంతోఽభ్యసూయకాః ॥ 18 ॥

అహంకారమ్, బలమ్, దర్పమ్, కామమ్, క్రోధమ్, చ, సంశ్రితాః,

మామ్, ఆత్మపరదేహేషు, ప్రద్విషంతః, అభ్యసూయకాః ॥ 18 ॥

అహంకారమ్	= అహంకారము	అభ్యసూయకాః	= అసూయతో ఇతరులను
బలమ్	= బలము		నిందించువారై
దర్పమ్	= దర్పము (మొండితనము)	ఆత్మ పరదేహేషు	= తమ శరీరముల యందును, ఇతరుల శరీరములయందును
కామమ్	= కామము	మామ్	= అంతర్యామిగానున్న నన్ను
క్రోధమ్	= క్రోధము (మొదలగువాటిని)	ప్రద్విషంతః	= ద్వేషించుచుందురు
సంశ్రితాః, చ	= ఆశ్రయించినవారై		

అహంకారము, బలము, దర్పము, కామము, క్రోధములకు వశులై, ఇతరులను నిందించుచు తమశరీరములయందును, ఇతరులశరీరములయందును, అంతర్యామిగానున్న నన్ను ద్వేషించుచుందురు. (18)

తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్ ।

క్షిపామ్యజస్రమశుభాన్ ఆసురీష్వేవ యోనిషు ॥ 19 ॥

తాన్, అహమ్, ద్విషతః, క్రూరాన్, సంసారేషు, నరాధమాన్,

క్షిపామి, అజస్రమ్, అశుభాన్, ఆసురీషు, ఏవ, యోనిషు ॥ 19 ॥

తాన్, ద్విషతః = అట్లు ద్వేషించువారైన	అజస్రమ్ = ఎల్లప్పుడును,
అశుభాన్ = పాపాత్ములను	మాటి మాటికిని
క్రూరాన్, = క్రూరులైన	ఆసురీషు, } ఆసురీ
నరాధమాన్ } = నరాధములను	యోనిషు, } యోనుల
అహమ్ } = నేను	ఏవ } యందే
సంసారేషు = ఈ సంసారముల యందు	క్షిపామి } పడవేయుదును

అట్లు ఇతరులను ద్వేషించు పాపాత్ములను, క్రూరులైన నరాధములను మాటిమాటికిని ఈ సంసారమునందు ఆసురీయోనులలోనే నేను పడవేయుచుందును. (19)

ఆసురీం యోనిమాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని ।

మామప్రాప్యైవ కౌంతేయ తతో యాంత్యధమాం గతిమ్ ॥ 20 ॥

ఆసురీమ్, యోనిమ్, ఆపన్నాః, మూఢాః, జన్మని, జన్మని,

మామ్, అప్రాప్య, ఏవ, కౌంతేయ, తతో, యాంతి, అధమామ్, గతిమ్ ॥ 20 ॥

కౌంతేయ! = ఓ అర్జునా!	ఆపన్నాః = పొందినవారై
మూఢాః = ఈ మూఢులు	తతో = దానికంటెను
మామ్, అప్రాప్య, } = నన్ను పొందకయే	అధమామ్, } అతిహీనమైన గతిని
ఏవ ⁽¹⁾ } =	గతిమ్ } = (నరకమును)
జన్మని, జన్మని = ప్రతిజన్మయందును	
ఆసురీమ్, యోనిమ్ = ఆసురీయోనిని	యాంతి = పొందుదురు

1. ప్రాణులు భగవత్ప్రాప్తిని పొందుటకు మానవజన్మలభించుట ఒక సువర్ణావకాశము. ఆజ్ఞానులైనవారు భగవదనుగ్రహమువలన లభించిన ఈ అవకాశమును జారవిడుచుకొని, పరోనరకముల పాలయ్యెదరని భగవానుడు వారికై తపనవదుచు 'ఏవ' అను అవ్యయమును ప్రయోగించెను.

ఓ అర్జునా! ఈ ఆసురీప్రకృతిగల మూఢులు, నన్ను పొందకయే, ప్రతిజన్మయందును ఆసురీయోనులనే పొందుచు చివరకు అంతకంటెను హీనమైనగతిని పొందుదురు. అనగా ఘోరమైన నరకములయందు పడెదరు. (20)

త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః ।

కామః క్రోధస్తథా లోభః తస్మాదేతత్త్రయం త్యజేత్ ॥ 21 ॥

త్రివిధమ్, నరకస్య, ఇదమ్, ద్వారమ్, నాశనమ్, ఆత్మనః,

కామః, క్రోధః, తథా, లోభః, తస్మాత్, ఏతత్, త్రయమ్, త్యజేత్ ॥ 21 ॥

కామః	=	కామము	నరకస్య,	}	=	నరకద్వారములును
క్రోధః	=	క్రోధము	ద్వారమ్ ⁽¹⁾			
తథా	=	అట్లే	ఆత్మనః,	}	=	ఆత్మనాశమునకు
లోభః	=	లోభము	నాశనమ్			
ఇదమ్,	}	=	ఈమూడు	}	=	కారణమైనవి
త్రివిధమ్						
			ఏతత్, త్రయమ్	=	ఈ మూడింటిని	
			త్యజేత్	=	త్యజింపవలెను	

కామ క్రోధ లోభములు అను ఈ మూడును నరకద్వారములు. అవి ఆత్మ నాశమునకు కారణములు. అనగా మనుజుని అధోగతిపాలుచేయునవి. కనుక, ఈ మూడింటిని త్యజింపవలెను. (21)

ఏతైర్విముక్తః కౌంతేయ తమోద్వారైః త్రిభిర్నరః ।

ఆచరత్యాత్మనః శ్రేయః తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥ 22 ॥

ఏతైః, విముక్తః, కౌంతేయ, తమోద్వారైః, త్రిభిః, నరః,

ఆచరతి, ఆత్మనః, శ్రేయః, తతః, యాతి, పరామ్, గతిమ్ ॥ 22 ॥

కౌంతేయ!	=	ఓ అర్జునా!	ఆత్మనః,	}	=	తనకు శ్రేయస్కరమైన (శుభకర్మలనే)
ఏతైః, త్రిభిః,	}	=	ఈమూడు నరక ద్వారములనుండి			
తమోద్వారైః				ఆచరతి ⁽³⁾	=	ఆచరించును
విముక్తః ⁽²⁾ నరః	=	బయటపడినవాడు	తతః	=	దానివలన (అతడు)	

1. సర్వాన్తర్థములకు మూలములూ, నరకప్రాప్తికి కారణములూ అగుటవలన కామక్రోధ లోభములు నరక ద్వారములని పేర్కొనబడినవి. 2. కామక్రోధ లోభాదివికారములనుండి ముక్తుడగుట- అని దీని అర్థము 3. మానవులు ఆత్మోద్ధరణమునకై భగవదాజ్ఞానుసారము ప్రవర్తించుచుండుటయే వారు తమ శ్రేయస్సునకై పాటుపడుట యగును.

పరామ్, గతిమ్ = పరమగతిని	యాతి = పొందును. అనగా నన్నే పొందును

ఓ అర్జునా! ఈ మూడునరకద్వారములనుండి బయటపడినవాడు శుభకర్మలనే ఆచరించును. అందువలన పరమగతిని పొందును. అనగా నన్నే పొందును. (22)

యః శాస్త్రవిధిముత్స్రుజ్య వర్తతే కామకారతః ।

న స సిద్ధిమవాప్నోతి న సుఖం న పరాం గతిమ్ ॥ 23 ॥

యః, శాస్త్రవిధిమ్, ఉత్స్రుజ్య, వర్తతే, కామకారతః,
న, సః, సిద్ధిమ్, అవాప్నోతి, న, సుఖమ్, న, పరామ్, గతిమ్ ॥ 23 ॥

యః	= ఏ మనుష్యుడు	సః	= అతడు
శాస్త్రవిధిమ్	= శాస్త్రోక్తవిధులను	సిద్ధిమ్	= సిద్ధిని
ఉత్స్రుజ్య	= త్యజించి	న, అవాప్నోతి	= పొందజాలడు
కామకారతః	= తనయిష్టము	పరామ్, గతిమ్	= పరమగతిని
	వచ్చినట్లు	న	= పొందజాలడు
	(విశృంఖలముగా)	సుఖమ్	= సుఖమును సైతము
వర్తతే	= ప్రవర్తించునో	న	= పొందజాలడు

శాస్త్రవిధిని త్యజించి, యథేచ్ఛగా (విశృంఖలముగా) ప్రవర్తించువాడు సిద్ధిని పొందజాలడు. వానికి ఇహపరలోకసుఖములు లభింపవు. పరమగతియు ప్రాప్తింపదు. (23)

తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ ।

జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి ॥ 24 ॥

తస్మాత్, శాస్త్రమ్, ప్రమాణమ్, తే, కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ,
జ్ఞాత్వా, శాస్త్రవిధానోక్తమ్, కర్మ, కర్తుమ్, ఇహ, అర్హసి ॥ 24 ॥

తస్మాత్	= అందువలన	కార్యాకార్య	} = కార్యాకార్య	
తే	= నీకు	వ్యవస్థితౌ		వ్యవస్థితి
ఇహ	= ఈ			యందు

శాస్త్రమ్, ప్రమాణమ్	} = శాస్త్రమే ప్రమాణము	కర్మ	= కర్మలనే
ఏవమ్, జ్ఞాత్యా		కర్తుమ్	= చేయుటకు
శాస్త్ర విధావోక్తమ్	} = శాస్త్ర మర్యాదను అనుసరించి చెప్పబడిన	అర్హసి	= తగియున్నావు (ఆచరింపుము)

కర్తవ్యకర్తవ్యములను నిర్ణయించుటకు శాస్త్రమే ప్రమాణము. కనుక శాస్త్రోక్తకర్మలను గూర్చి బాగుగా తెలిసికొని, అట్టి కర్మలను ఆచరింపుము. (24)

ఓం తత్సదీతి శ్రీమద్భగవద్గీతాశాసనవిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం
యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే దైవానురసంపద్విభాగయోగోవామ
షోడశోధ్యాయః ॥ ౧౬ ॥

అథ సప్తదశోఽధ్యాయః - శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగః

(పదునేడవ అధ్యాయము-శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 6వ శ్లోకము వఱకు) శ్రద్ధ విషయము, మరియు శాస్త్ర విరుద్ధముగా మోరతపస్సులను చేయువారి విషయము, (7 నుండి 22 వఱకు) ఆహారము, యజ్ఞము, తపస్సు, దానముల వేర్వేలు భేదములు (23 నుండి 28 వఱకు), ఓం, తత్, సత్ ల ప్రయోగములనుగూర్చిన వ్యాఖ్య.]

అర్జున ఉవాచ

యే శాస్త్రవిధిముత్స్రుజ్య యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః ।

తేషాం నిష్ఠా తు కా కృష్ణ సత్త్వమాహో రజస్తమః ॥ 1 ॥

యే, శాస్త్రవిధిమ్, ఉత్స్రుజ్య, యజంతే, శ్రద్ధయా, అన్వితాః,

తేషామ్, నిష్ఠా, తు, కా, కృష్ణ, సత్త్వమ్, ఆహో, రజః, తమః ॥ 1 ॥

కృష్ణ!	=	కృష్ణా!	తేషామ్	=	వారియొక్క
యే	=	ఎవరైతే	నిష్ఠా, తు,	=	నిష్ఠ అయితే
శాస్త్రవిధిమ్	=	శాస్త్రవిధానమును	కా	=	ఎట్టిది? (అది)
ఉత్స్రుజ్య	=	త్యజించి	సత్త్వమ్	=	సాత్త్వికమా
శ్రద్ధయా, అన్వితాః	=	భక్తిశ్రద్ధలు గలవారై	ఆహో	=	అథవా (లేక)
యజంతే	=	దేవపూజాదికములను ఆచరింతురో	రజః	=	రాజసమా (లేక)
			తమః	=	తామసమా?

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా! శాస్త్రవిధిని త్యజించి, భక్తిశ్రద్ధలతో యజ్ఞములను గాని, దైవపూజలనుగాని కొందఱు చేయుచుందురు. వారినిష్ఠ (వారి విధానము) సాత్త్వికమా? రాజసమా? తామసమా? (1)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహినాం సా స్వభావజా ।

సాత్త్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చేతి తాం శృణు ॥ 2 ॥

త్రివిధా, భవతి, శ్రద్ధా, దేహినామ్, సా, స్వభావజా,

సాత్త్వికీ, రాజసీ, చ, ఏవ, తామసీ, చ, ఇతి, తామ్, శృణు ॥ 2 ॥

దేహినామ్	= మనుష్యులయొక్క	తామసీ, ఇతి	= తామసమనియు
స్వభావజా ⁽¹⁾	= స్వభావమును	త్రివిధా, ఏవ	= మూడు విధములుగనే
	అనుసరించి ఏర్పడు	భవతి	= ఉండును
సా, శ్రద్ధా	= శాస్త్రవిధిని పాటింపని,	తామ్	= అట్టి శ్రద్ధను
	అట్టి శ్రద్ధ		గూర్చి
సాత్త్వికీ, చ	= సాత్త్వికమనియు	(మత్తః)	= నానుండి
రాజసీ, చ	= రాజసమనియు	శృణు	= వినుము

శ్రీభగవానుడు పలికెను- శాస్త్రోక్తముగానుండక కేవలము స్వభావమును అనుసరించి ఏర్పడుచుండు మానవులశ్రద్ధ సాత్త్వికము, రాజసము, తామసము అని మూడు విధములుగా ఉండును. వాటిని గూర్చి వివరించెదను. వినుము. (2)

సత్త్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత ।

శ్రద్ధామయోఽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధః స ఏవ సః ॥ 3 ॥

సత్త్వానురూపా, సర్వస్య, శ్రద్ధా, భవతి, భారత,

శ్రద్ధామయః, అయమ్, పురుషః, యః యచ్ఛ్రద్ధః, సః, ఏవ, సః ॥ 3 ॥

భారత!	= ఓ అర్జునా!	శ్రద్ధామయః	= ఏదియేని ఒక
సర్వస్య, శ్రద్ధా	= ప్రతివ్యక్తియొక్క		శ్రద్ధనుకలిగియే యుండును
	శ్రద్ధయు	(అతః)	= ఇందువలన
సత్త్వానురూపా	= వారి అంతఃకరణ	యః	= ఏ పురుషుడు
	రీతికి తగినట్లు	యచ్ఛ్రద్ధః	= ఎట్టి శ్రద్ధగలవాడో
భవతి	= ఉండును	సః	= అతడు
అయమ్, } పురుషః	= ఈపురుషుడు	సః, ఏవ	= తద్రూపముగలవాడే
			యగును

ఓ అర్జునా! మనుష్యులందఱిశ్రద్ధయు వారిఅంతఃకరణరీతులకు తగినట్లు ఉండును. ప్రతివ్యక్తికిని ఏదో ఒక శ్రద్ధఉండనే ఉండును. అతని జీవన విధానమంతయును అతని శ్రద్ధకు అనుగుణముగా కొనసాగుచుండును. దానినిబట్టి అతడెట్టి శ్రద్ధ కలిగియున్నదియు తెలిసికొనవచ్చును. (3)

1. అనేకజన్మలలో చేసికొనిన కర్మలయొక్కసంచితసంస్కారములనుండి ఉత్పన్నమైన శ్రద్ధను స్వభావజమైన 'శ్రద్ధ' అని యందురు.

యజంతే సాత్త్వికా దేవాన్ యక్షరక్షాంసి రాజసాః ।

ప్రేతాన్ భూతగణాంచాన్యే యజంతే తామసా జనాః ॥ 4 ॥

యజంతే, సాత్త్వికాః, దేవాన్, యక్షరక్షాంసి, రాజసాః,

ప్రేతాన్, భూతగణాన్, చ, అన్యే, యజంతే, తామసాః, జనాః ॥ 4 ॥

సాత్త్వికాః = సాత్త్విక పురుషులు

దేవాన్ = దేవతలను

యజంతే = పూజింతురు

రాజసాః = రాజసపురుషులు

యక్షరక్షాంసి = యక్షులను,

రాక్షసులను

అన్యే, } ఇతరులైన తామస

తామసాః, } = లక్షణములు

జనాః } గలవారు

ప్రేతాన్ = ప్రేతములను

భూతగణాన్, చ = భూతగణములను

యజంతే = పూజింతురు

వారిలో సాత్త్వికులు దేవతలను, రాజసులు యక్షరాక్షసులను, తామసులు ప్రేతభూతగణములను పూజించెదరు. (4)

అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యంతే యే తపః జనాః ।

దంభాహంకారసంయుక్తాః కామరాగబలాన్వితాః ॥ 5 ॥

అశాస్త్రవిహితమ్, ఘోరమ్, తప్యంతే, యే, తపః, జనాః,

దంభాహంకారసంయుక్తాః, కామరాగబలాన్వితాః ॥ 5 ॥

దంభాహంకార } = దంభము, అహంకారములతో

సంయుక్తాః } కూడియుండు వారు,

కామ, రాగ } కోరికలు, ఆసక్తి కలిగి

బలాన్వితాః } = యుండి

బలగర్వితు

లైనవారు

యే, జనాః = ఏమనుష్యులు

అశాస్త్రవిహితమ్ = శాస్త్రవిరుద్ధమైన

(కేవలము

మనస్సునకు

తోచిన రీతిగా)

ఘోరమ్, తపః = ఘోరమైన

తపస్సును

తప్యంతే = ఆచరింతురో

దంభము, అహంకారము గలవారు, కోరికలు, ఆసక్తి కలిగియుండువారు, బలగర్వితులు ఐనవారు, శాస్త్రవిరుద్ధముగా మనఃకల్పితమైన ఘోరతపస్సులను ఆచరించుచు... (5)

కర్మయంతః శరీరస్థం భూతగ్రామమచేతసః ।

మాం చైవాంతఃశరీరస్థం తాన్ విద్వ్యాసురనిశ్చయాన్ ॥ 6 ॥

కర్మయంతః, శరీరస్థమ్, భూతగ్రామమ్, అచేతసః,
మామ్, చ, ఏవ, అంతఃశరీరస్థమ్, తాన్, విద్ధి, ఆసురనిశ్చయాన్ ॥ 6 ॥

శరీరస్థమ్ = శరీరములయందున్న
భూతగ్రామమ్⁽¹⁾ = భూతసముదాయమును
చ = మరియు
అంతఃశరీరస్థమ్ = అంతర్యామిగానున్న
మామ్, ఏవ = పరమాత్ముడనైన
నన్నే

కర్మయంతః⁽²⁾ = కృశింపజేయు
చుందురు
తాన్, అచేతసః = అట్టి అజ్ఞానులను
ఆసుర } ఆసురస్వభావములు
నిశ్చయాన్ } = గలవారని
విద్ధి = ఎఱుంగుము.

శరీరములయందున్న జీవులను, మరియు అంతర్యామిగా అనగా పరమాత్ముడనైన నన్ను కృశింపజేయువారు అజ్ఞానులైన ఆసురస్వభావము గలవారని యెఱుంగుము. (6)

అహోరవ్యపి సర్వస్య త్రివిధో భవతి ప్రేయః ।

యజ్జస్తపస్తథా దానం తేషాం భేదమిమం శృణు ॥ 7 ॥

అహోరః, తు, అపి, సర్వస్య, త్రివిధః, భవతి, ప్రేయః,

యజ్ఞః, తపః, తథా, దానమ్, తేషామ్, భేదమ్, ఇమమ్, శృణు ॥ 7 ॥

సర్వస్య = ప్రతివ్యక్తికిని
అహోరః, అపి = (వాని వాని స్వభావమును
అనుసరించి)
అహోరము గూడ
త్రివిధః = మూడువిధములుగా
ప్రేయః, భవతి = ప్రేయముగా ఉండును
తు = మరియు
తథా = అట్లే

యజ్ఞః = యజ్ఞము
తపః = తపస్సు
దానమ్ = దానము (అనునవిగూడ
మూడు విధములు)
తేషామ్ = వాటియొక్క
ఇమమ్, } ఈభేదమును
భేదమ్ } = వేర్వేరుగా
శృణు = వినుము

1. శరీరేంద్రియమనస్సులరూపములలో పరిణతిచెందిన ఆకాశాది పంచ మహాభూతములు.
2. శాస్త్రవిరుద్ధమైన ఉపవాసాదిమోరములైన ఆచరణములద్వారా శరీరమును కృశింపజేయుట, భగవదంశయైన జీవాత్మను కష్టపెట్టుట, భూతసముదాయమును, అంతర్యామియైన పరమాత్మను క్లేశములపాలు చేయుటయగును.

మనుష్యుల స్వభావములను అనుసరించి, వారికి ఇష్టములైన ఆహారములు గూడ మూడు విధములుగా ఉండును. అట్లే ఆయా మనుష్యులు అచరించు యజ్ఞములు, తపస్సులు, దానములుగూడా మూడేసివిధములుగానే ఉండును. వాటినిగూర్చి వేర్వేరుగా విశదపరచెదను వినుము. (7)

ఆయుఃసత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్తనాః

రస్యాః స్నిగ్ధాః స్థిరా హృద్యా ఆహారాః సాత్త్వికప్రియాః ॥ 8 ॥

ఆయుఃసత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్తనాః.

రస్యాః, స్నిగ్ధాః, స్థిరాః, హృద్యాః, ఆహారాః, సాత్త్వికప్రియాః ॥ 8 ॥

ఆయుఃసత్త్వ
బలారోగ్యసుఖ
ప్రీతివివర్తనాః } = ఆయువు, బుద్ధి,
= బలము, ఆరోగ్యము,
సుఖము, ప్రీతి,
మున్నగు వాటిని
అభివృద్ధి పఱచునవి

రస్యాః = రసయుక్తములైనవి
స్నిగ్ధాః = స్నిగ్ధములైనవి
స్థిరాః⁽¹⁾ = స్థిరముగా ఉండునవి

హృద్యాః = సహజముగ మనః
ప్రీతికరములైన

ఆహారాః = ఆహార
పదార్థములు

సాత్త్విక ప్రియాః = సాత్త్విక
లక్షణములు
గలవారికి
ప్రియమైనవి

ఆయువు, బుద్ధి, బలము, ఆరోగ్యము, సుఖము, ప్రీతి మున్నగువానిని అభివృద్ధిపఱచునవియు, పాలు, చక్కెర మొదలగు రసపదార్థములును, వెన్న, నెయ్యి మొదలగు స్నిగ్ధపదార్థములును, ఓజస్సును అభివృద్ధి పఱచు స్థిరపదార్థములును, సాత్త్విక స్వభావమును పెంచు హృద్య పదార్థములును సాత్త్వికులకు ఇష్టమైనవి. (8)

కట్వమ్లలవణాత్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః

ఆహారా రాజసస్యేష్టా దుఃఖశోకామయప్రదాః ॥ 9 ॥

కట్వమ్లలవణాత్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః

ఆహారాః, రాజసస్య, ఇష్టాః, దుఃఖశోకామయప్రదాః ॥ 9 ॥

కటు = చేదు
అమ్ల = పులుపు
లవణ = ఉప్పు
అత్యుష్ణ = మిక్కిలి వేడి

తీక్ష్ణ = కారము
రూక్ష = మాడిన
విదాహినః = దాహకములైన
పదార్థములును

1. శరీరమునందు చాలాకాలము స్థిరముగానుండు సారముగల భోజనపదార్థాలను 'స్థిరాః' అని యందురు.

దుఃఖశోక- ఆమయప్రదాః	=	దుఃఖమును, చింతలను రోగములను కలిగించు నట్టివియుఅగు	అహారాః	=	అహారపదార్థములు
			రాజసస్య	=	రాజసపురుషునకు
			ఇష్టాః	=	ప్రియములైనవి

చేదు, పులుపు, ఉప్పు, కారము, రుచులకు సంబంధించినవి, మిక్కిలి వేడి వస్తువులు, మాడిన పదార్థములు, దాహము కల్గించునవి, అట్లే దుఃఖము, చింత, రోగములను ఉత్పన్నము చేయు అహారపదార్థములు రాజసస్వభావము గలవారికి ఇష్టములగును. (9)

యాతయామం గతరసం పూతి పర్యుషితం చ యత్ ।

ఉచ్చిష్టమపి చామేధ్యం భోజనం తామసప్రియమ్ ॥ 10 ॥

యాతయామమ్, గతరసమ్, పూతి, పర్యుషితమ్, చ, యత్,

ఉచ్చిష్టమ్, అపి, చ, అమేధ్యమ్, భోజనమ్, తామసప్రియమ్ ॥ 10 ॥

యత్, భోజనమ్ = ఏభోజనమైతే

యాతయామమ్ = అర్థపక్వమైనది అనగా
బాగుగా ఉడకనిదియు
పండనిదియు

గతరసమ్ = రసహీనమైనదియు

పూతి = దుర్గంధయుక్తమై
నదియు

పర్యుషితమ్, చ = పాసిపోయినట్టిదియును

ఉచ్చిష్టం, చ = ఎంగిలియైనదియు

అమేధ్యమ్, అపి = అపవిత్రమైనదియు
అగునో

తత్ = అట్టి భోజనము

తామసప్రియమ్ = తామసలక్షణములు

గలవారికి ప్రియమైనది

అర్థపక్వములైన

పదార్థములు(సరిగా

ఉడకనివి,పండనివి)

రసహీనములు,

దుర్గంధయుక్తములు(చెడువాసన గలవి)

పాసిపోయిన

పదార్థములు, ఎంగిలి

వస్తువులు,

అపవిత్రపదార్థములు

మొదలగునవి

తామసస్వభావము గలవారికి ఇష్టమైనవి.

(10)

అఫలాకాంక్షిభిర్యజ్ఞో విధిదృష్టో య ఇజ్యతే ।

యష్టవ్యమేవేతి మనః సమాధాయ స సాత్త్వికః ॥ 11 ॥

అఫలాకాంక్షిభిః, యజ్ఞః, విధిదృష్టః, యః, ఇజ్యతే,

యష్టవ్యమ్, ఏవ, ఇతి, మనః, సమాధాయ, సః, సాత్త్వికః ॥ 11 ॥

యః, యజ్ఞః = ఏ యజ్ఞము
 విధిదృష్టః = శాస్త్రోక్తమైనదో
 యజ్ఞవ్యమ్, ఏవ } ఇది నాకు కర్తవ్యమే
 ఇతి, మనః, } = అని, మనస్సున
 సమాధాయ } దృఢముగా
 నిశ్చయించుకొని

అఫలాకాంక్షిభిః = ప్రతిఫలాపేక్ష లేని
 వారిచే
 ఇజ్యతే = చేయబడునో
 సః = ఆ యజ్ఞము
 సాత్త్వికః = సాత్త్వికము

శాస్త్రోక్తమైనదియు, ఈ యజ్ఞము నాకు కర్తవ్యము అని మనస్సున దృఢముగా నిశ్చయించుకొనబడినదియు, ప్రతిఫలాపేక్ష లేకుండ చేయబడునదియు ఐన యజ్ఞము సాత్త్వికయజ్ఞము అనబడును. (11)

అభిసంధాయ తు ఫలం దంభార్థమపి చైవ యత్ ।

ఇజ్యతే భరతశ్రేష్ఠ తం యజ్ఞం విద్ధి రాజసమ్ ॥ 12 ॥

అభిసంధాయ, తు, ఫలమ్, దంభార్థమ్, అపి, చ, ఏవ, యత్,

ఇజ్యతే, భరతశ్రేష్ఠ, తమ్, యజ్ఞమ్, విద్ధి, రాజసమ్ ॥ 12 ॥

తు = కాని
 భరతశ్రేష్ఠ = ఓ అర్జునా!
 యత్ = ఏది
 దంభార్థమ్, ఏవ = (సరియైన నిష్ఠ
 లేకుండ) ఆడంబరము
 కొఱకు ఆచరింపబడునో
 చ = మరియు

ఫలమ్, అపి = ఫలమును గూడ
 అభిసంధాయ = దృష్టిలోనుంచుకొని
 ఇజ్యతే = చేయబడునో
 తమ్, యజ్ఞమ్ = అట్టి యజ్ఞమును
 రాజసమ్ = రాజసమైనదిగా
 విద్ధి = ఎఱుంగుము.

కాని, ఓ అర్జునా! సరియైన నిష్ఠలేకుండ ఆడంబరముకొఱకు ఆచరింపబడునదియు, ప్రతిఫలాపేక్షతో చేయబడునదియు అగు యజ్ఞము రాజసయజ్ఞము అని ఎఱుంగుము. (12)

నిష్ఠలేకుండ ఆడంబరముకొఱకు చేయబడునదియు అగు యజ్ఞము (12)

విధిహీనమస్పృష్టాన్నం

మంత్రహీనమదక్షిణమ్ ।

శ్రద్ధావిరహితం యజ్ఞం

తామసం పరిచక్షతే ॥ 13 ॥

విధిహీనమ్, అస్పృష్టాన్నమ్,

మంత్రహీనమ్, అదక్షిణమ్,

శ్రద్ధావిరహితమ్, యజ్ఞమ్,

తామసమ్, పరిచక్షతే ॥ 13 ॥

విధిహీనమ్	= శాస్త్రవిధులను పాటించనిదియును	శ్రద్ధావిరహితమ్	= శ్రద్ధలేకుండ చేయబడునదియు
అస్పృష్టాన్నమ్	= అన్నదాన రహితమైనదియు	అగు	
మంత్రహీనమ్	= మంత్రహీనమైనదియు	యజ్ఞమ్	= యజ్ఞమును
అదక్షిణమ్	= దక్షిణలు లేనిదియు	తామసమ్	= తామసమైనదిగా
		పరిచక్షతే	= చెప్పుదురు

శాస్త్రవిధిననుసరింపనిదియు, అన్నదానరహితమైనదియు, మంత్రహీనమైనదియు, దక్షిణలు లేనిదియు, శ్రద్ధారహితమైనదియు అగు యజ్ఞము 'తామసయజ్ఞము' అనబడును. (13)

దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనం

శౌచమార్జవమ్ ।

బ్రహ్మచర్యమహింసా చ శారీరం తప ఉచ్యతే ॥ 14 ॥

దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనమ్, శౌచమ్, ఆర్జవమ్,

బ్రహ్మచర్యమ్, అహింసా, చ, శారీరమ్, తపః, ఉచ్యతే ॥ 14 ॥

దేవ, ద్విజ, గురు ⁽¹⁾ , ప్రాజ్ఞ పూజనమ్	= దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, గురుజనులను, జ్ఞానులను పూజించుట	బ్రహ్మచర్యమ్, చ	= బ్రహ్మచర్యవ్రతమును పాటించుట
శౌచమ్	= పవిత్రత	అహింసా	= అహింసయు
ఆర్జవమ్	= ఋజుత్వము, (మనో వాక్యాయములయందు సరళత్వము కలిగి యుండుట)	శారీరమ్, తపః	= శారీరికమైన తపస్సు అని
		ఉచ్యతే	= చెప్పబడును

దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, గురుజనులను, జ్ఞానులను సేవించుట, పవిత్రత(శౌచము) నిరాడంబరత్వము, బ్రహ్మచర్యము, అహింస అనునవి శారీరక తపస్సులు. (14)

అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్ ।

స్వాధ్యాయాభ్యసనం చైవ వాఙ్మయమ్ తప ఉచ్యతే ॥ 15 ॥

1. ఇచట 'గురు' అను శబ్దమునకు మాతాపితరులు, ఆచార్యులు, వృద్ధులు, మఱియు అన్నివిధముల తమకంటెను పెద్దవారు- అను అర్థమును గ్రహింపవలెను.

అనుద్యేగకరమ్, వాక్యమ్, సత్యమ్, ప్రియహితమ్, చ, యత్,
స్వాధ్యాయాభ్యసనమ్, చ, ఏవ, వాఙ్మయమ్, తపః, ఉచ్యతే || 15 ||

యత్	=	ఏదయితే	స్వాధ్యాయాభ్యసనమ్	=	వేదశాస్త్రపఠనములతో పఠమేశ్వరనామ జపము యొక్క అభ్యాసములతో కూడి యున్నదో
అనుద్యేగకరమ్	=	ఉద్యేగమును కలిగింపనిదియు	(తత్) ఏవ	=	అదియే
ప్రియహితమ్, చ	=	ప్రియమైనదియు, హితకరమైనదియు	వాఙ్మయమ్, తపః	=	వాక్కులకు సంబంధించిన తపస్సు- అని
సత్యమ్	=	యథార్థమైనదియు అగు	ఉచ్యతే	=	పేర్కొనబడును
వాక్యమ్ ⁽¹⁾	=	భాషణమో			
చ	=	ఆవిధముగానే			

ఉద్యేగమును కలిగింపనిదియు, ప్రియమైనదియు, హితమును గూర్చునదియు, యథార్థమైనదియు అగు భాషణము, అట్లే వేదశాస్త్రపఠనము, పఠమేశ్వరుని నామజప సాధన మొదలగునవి యన్నియును వాక్కునకు సంబంధించిన తపస్సులు. (15)

మనఃప్రసాదః సౌమ్యత్వం మౌనమాత్మవినిగ్రహః ।

భావసంశుద్ధిరిత్యేతత్ తపో మానసముచ్యతే || 16 ||

మనఃప్రసాదః, సౌమ్యత్వమ్, మౌనమ్, ఆత్మవినిగ్రహః,

భావసంశుద్ధిః, ఇతి, ఏతత్, తపః, మానసమ్, ఉచ్యతే || 16 ||

మనఃప్రసాదః	=	మనఃప్రసన్నత	భావసంశుద్ధిః	=	ఆంతఃకరణమునందలి భావముల పవిత్రత
సౌమ్యత్వమ్	=	శాంత స్వభావము	ఇతి, ఏతత్, తపః	=	అనెడి, ఈ విధమైన తపస్సు
మౌనమ్	=	భగవచ్చింతనము	మానసమ్	=	మానసికమైనదిగా
ఆత్మవినిగ్రహః	=	మనోనిగ్రహము మఱియు	ఉచ్యతే	=	చెప్పబడును

1. మనస్సు, ఇంద్రియములద్వారా అనుభవించిన దానిని అదే విధముగా మాటలద్వారా ప్రకటించుటను 'యథార్థభాషణమ్' అని యందురు

మనఃప్రసన్నత, శాంతస్వభావము, భగవచ్చింతన, మనోనిగ్రహము, అంతఃకరణశుద్ధి మొదలగునవి యన్నియును మానసికతపస్సులు. (16)

శ్రద్ధయా పరయా తప్తం తపస్తత్ త్రివిధం నరైః ।

అఫలాకాంక్షిభిర్యుక్తైః సాత్త్వికం పరిచక్షతే ॥ 17 ॥

శ్రద్ధయా, పరయా, తప్తమ్, తపః, తత్, త్రివిధమ్, నరైః,

అఫలాకాంక్షిభిః, యుక్తైః, సాత్త్వికమ్, పరిచక్షతే ॥ 17 ॥

అఫలాకాంక్షిభిః = ఫలాపేక్షలేని వారగు	} = ఆట్టి మూడు విధములైన (శారీరక, వాచిక, మానసిక) తపస్సును
యుక్తైః, నరైః = యోగులచేత	
పరయా, } = అత్యంత	} = సాత్త్వికమని పేర్కొందురు
శ్రద్ధయా } = శ్రద్ధతో	
తప్తమ్ } = చేయబడిన	
తత్, త్రివిధమ్,	} = సాత్త్వికమని పేర్కొందురు
తపః	
సాత్త్వికమ్	} = సాత్త్వికమని పేర్కొందురు
పరిచక్షతే	

పూర్వోక్తములైన (శారీరక, వాచిక, మానసిక) తపస్సులను ఫలాకాంక్షలేని యోగులు మిక్కిలి శ్రద్ధతో ఆచరించినప్పుడు వాటిని 'సాత్త్విక తపస్సులు' అని యందురు. (17)

సత్కారమానపూజార్థం తపో దంభేన చైవ యత్ ।

క్రియతే తదిహ ప్రోక్తం రాజసం చలమద్రువమ్ ॥ 18 ॥

సత్కారమానపూజార్థమ్, తపః, దంభేన, చ, ఏవ, యత్,

క్రియతే, తత్, ఇహ, ప్రోక్తమ్, రాజసమ్, చలమ్, అద్రువమ్ ॥ 18 ॥

యత్, తపః = ఏ తపస్సు	దంభేన = దంభముతో
సత్కారమాన } = ఇతరులనుండి	క్రియతే = చేయబడునో
పూజార్థమ్ } = సత్కారములను,	అద్రువమ్ ⁽¹⁾ = అనిశ్చితమైనదియు
గౌరవములను, పూజలను	చలమ్ = క్షణికఫలమును
అందుకొనుటకును	ఇచ్చునదియు అగు
చ, ఏవ = ఇతరస్వార్థ	తత్ = ఆ తపస్సు
ప్రయోజనముల	ఇహ = ఇచ్చట
కొఱకును	రాజసమ్ = రాజసమని
వా = లేక	ప్రోక్తమ్ = చెప్పబడినది

1. కార్యసాఫల్యవిషయమున అనిశ్చితస్థితి (ఫలము లభించునో లేదో అను స్థితి) గల కార్యమును 'అద్రువమ్' అని యందురు.

ఇతరులనుండి సత్కారములను, గౌరవములను, పూజలను అందుకొనుటకును, అట్లే తదితర స్వార్థప్రయోజనములకొరకును, స్వాభావికముగాగాని, కల్పితముగా గాని చేయబడునవియు, అనిశ్చితఫలములనుగాని, క్షణికఫలములనుగాని ఇచ్చునవియు ఐన తపస్సులను 'రాజసతపస్సులు' అని యందురు. (18)

మూఢగ్రాహేణాత్మనో యత్ పీడయా క్రియతే తపః ।

పరస్యోత్పాదనార్థం వా తత్తామసముదాహృతమ్ ॥ 19 ॥

మూఢగ్రాహేణ, ఆత్మనః, యత్, పీడయా, క్రియతే, తపః,

పరస్య, ఉత్పాదనార్థమ్, వా, తత్, తామసమ్, ఉదాహృతమ్ ॥ 19 ॥

యత్, తపః = ఏ తపస్సు

మూఢగ్రాహేణ = మొండిపట్టుదలతో

గూడినదియు

ఆత్మనః, } = తనమనోవాక్కాయములకు

పీడయా } బాధ కల్గించునదియు

వా = లేక

పరస్య, } = ఇతరులకు కీడు

ఉత్పాదనార్థమ్ } = కల్గించుటకును

క్రియతే = అచరింపబడునో

తత్ = అట్టి తపస్సు

తామసమ్ = తామసమైనదిగా

ఉదాహృతమ్ = పేర్కొనబడినది

మొండిపట్టుదలతో మనోవాక్కాయములకు బాధకలిగించునవియు, ఇతరులకు కీడు కల్గించుటకై చేయబడునవియు, ఐన తపస్సులను 'తామసతపస్సులు' అనియందురు. (19)

దాతవ్యమితి యద్దానం దీయతేఽనుపకారిణే ।

దేశే కాలే చ పాత్రే చ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్ ॥ 20 ॥

దాతవ్యమ్, ఇతి, యత్, దానమ్, దీయతే, అనుపకారిణే,

దేశే, కాలే, చ, పాత్రే, చ, తత్, దానమ్, సాత్త్వికమ్, స్మృతమ్ ॥ 20 ॥

దాతవ్యమ్ = దానముచేయుటయే

కర్తవ్యము

ఇతి = అని (అను భావముతో)

యత్, దానమ్ = ఏ దానము

దేశే⁽¹⁾, చ = తగిన ప్రదేశముల

యందును

కాలే, చ = దుర్భిక్షాది యుక్త

కాలములయందును

1. దేశకాలపరిస్థితులను అనుసరించి, అవసరమగు వస్తువులను సమకూర్చుటద్వారా ప్రాణి సేవ చేయుటయే యుక్తమని భావింపవలెను.

పాత్రే ⁽¹⁾ , చ	= పాత్రులైన వారికిని	తత్, దానమ్	= ఆ దానము
అనుపకారిణే	= ప్రత్యుపకారము ఆసింపక	సాత్త్వికమ్	= సాత్త్వికమని
దీయతే	= నిష్కామభావముతో	స్మృతమ్	= భావింపబడును.
	ఇయ్యబడునో		

'దానము చేయుటయే కర్తవ్యము' అను భావముతో తగిన ప్రదేశముల యందును, దుర్భిక్షాదికాలముల యందును, ఆకలిదప్పులతో బాధపడువారు, అంగవైకల్యముగలవారు, రోగులు మొదలగువారికిని, బ్రాహ్మణులు, పండితులు, బ్రహ్మచారులు, వానప్రస్థులు మొదలగు పాత్రులైన వారికిని ప్రత్యుపకారమును ఆశింపక నిస్వార్థభావముతో చేయబడు దానము 'సాత్త్వికదానము' అనబడును. (20)

యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం ఫలముద్దిశ్య వా పునః ।

దీయతే చ పరిక్లిష్టం తద్దానం రాజసం స్మృతమ్ ॥ 21 ॥

యత్, తు, ప్రత్యుపకారార్థమ్, ఫలమ్, ఉద్దిశ్య, వా, పునః,

దీయతే, చ, పరిక్లిష్టమ్, తత్, దానమ్, రాజసమ్, స్మృతమ్ ॥ 21 ॥

యత్, తు	= ఏదానమైతే	ఫలమ్, ఉద్దిశ్య ⁽⁴⁾	= ఫలములను ఆసించి
పరిక్లిష్టమ్ ⁽²⁾ , చ	= మనఃక్లేశము	వా, పునః	} = యైనను గాని
	తోడను	దీయతే	
			ఇయ్యబడునో
ప్రత్యుప	} = ప్రత్యుపకారము	తత్, దానమ్	= ఆదానము
కారార్థమ్ ⁽³⁾		రాజసమ్	= రాజసమని
		స్మృతమ్	= తలంపబడును

1. ఆకలిగొన్నవారు, అనాథలు, దుఃఖితులు, రోగులు, బలహీనులు, భిక్షువులు మొదలగు వారు అన్నవస్త్రములు, ఔషధములు మున్నగువానిసహాయము పొందుటకు పాత్రులు. శ్రేష్ఠాచరణముగల విద్వాంసులు, బ్రాహ్మణులు, ధనము మొదలగు వస్తురూపసహాయమును పొందుటకును, ఇతర సేవలను స్వీకరించుటకును పాత్రులు.
2. బలవంతమువలన గాని, ఇతరులు బయపెట్టుటవలనగాని ఇయ్యబడుదానము
3. ఇచ్చినదానమునకు బదులుగా ఏదైనా లోకీక కార్యలాభము కలుగునను ఆశతో చేయబడు దానము.
4. గౌరవ ప్రతిష్ఠలను, స్వర్గాదులను పొందుటకుగాని, రోగాదుల నివృత్తికి గాని ఇయ్యబడు దానము.

కాని, ప్రత్యుపకారమును ఆశించిగాని, ప్రతిఫలాపేక్షతోగాని, వివిధములగు ఒత్తిడులకు లోనైగాని, బాధపడుచు నిదిలేక ఇచ్చు దానమును 'రాజసదానము' అనియందురు. (21)

అదేశకాలే యద్దానమ్ అపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే ।

అసత్కృతమవజ్ఞాతమ్ తత్తామసముదాహృతమ్ ॥ 22 ॥

అదేశకాలే, యత్, దానమ్, అపాత్రేభ్యః, చ, దీయతే,

అసత్కృతమ్, అవజ్ఞాతమ్, తత్, తామసమ్, ఉదాహృతమ్ ॥ 22 ॥

యత్, దానమ్ = ఏదానము

అసత్కృతమ్ = సద్భావములేకుండ
(దానము పుచ్చుకొను
వారియెడ గౌరవ
భావము లేకుండ)

(వా) = (లేక)

అవజ్ఞాతమ్ = తృణీకారభావముతో
చేయబడునదియు

అదేశకాలే, చ = దేశ, కాలోచితము

కానిదియు

అపాత్రేభ్యః⁽¹⁾ = పాత్రులు (యోగ్యులు)
కానివారికి

దీయతే = ఇయ్యబడునో

తత్ = అదానము

తామసమ్ = తామసమని

ఉదాహృతమ్ = పేర్కొనబడును

సద్భావములేకుండా, దానము పుచ్చుకొనువారియెడల గౌరవాదరములను చూపక, తృణీకారభావములతో చీకొట్టుచు, అయోగ్యులకును, అపాత్రులకును చేయబడు దానమూ, దేశకాలోచితముకాని దానమూ, 'తామసదానము' అని యనబడును. (22)

ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధః స్మృతః ।

బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా ॥ 23 ॥

ఓమ్, తత్, సత్, ఇతి, నిర్దేశః, బ్రహ్మణః, త్రివిధః, స్మృతః,

బ్రాహ్మణాః, తేన, వేదాః, చ, యజ్ఞాః, చ, విహితాః, పురా ॥ 23 ॥

ఓమ్, తత్, } = ఓమ్, తత్, సత్
సత్

ఇతి = అని

బ్రహ్మణః = సచ్చిదానందఘన
బ్రహ్మకు

త్రివిధః = మూడువిధములగు

1. మధ్యమాంసాది ఆభివ్యవస్థువులను సేవించువారు, చోరులు, జారులు మొదలగు నీచకర్మలను చేయువారు అపాత్రులు.

నిర్దేశః	=	నామనిర్దేశము	బ్రాహ్మణాః, చ	=	బ్రాహ్మణాది సమస్త ప్రాణులును
స్మృతః	=	చేయబడినది	వేదాః, చ	=	వేదములును
తేవ	=	ఆ పరమాత్మ చేతనే	యజ్ఞాః	=	యజ్ఞాదులును
పురా	=	సృష్ట్యాదియందు	విహితాః	=	రచింపబడినవి

ఓమ్, తత్, సత్ అని మూడువిధములగు పేర్లు సచ్చిదానందమనపరబ్రహ్మకు నిర్దేశించబడినవి. ఆ పరమాత్మనుండియే సృష్ట్యాదియందు బ్రాహ్మణులు, వేదములు, యజ్ఞములు ఏర్పడుట జరిగినది. (23)

తస్మాదోమిత్యదాహృత్య యజ్ఞదానతపఃక్రియాః ।

ప్రవర్తంతే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామ్ ॥ 24 ॥

తస్మాత్, ఓమ్, ఇతి, ఉదాహృత్య, యజ్ఞదానతపఃక్రియాః,

ప్రవర్తంతే, విధానోక్తాః, సతతమ్, బ్రహ్మవాదినామ్ ॥ 24 ॥

తస్మాత్ = అందువలన

సతతమ్ = ఎల్లప్పుడును

బ్రహ్మవాదినామ్ = వేదమంత్రములను ఉచ్చరించువారి యొక్క

విధానోక్తాః = శాస్త్రముల యందు చెప్పబడిన

'ఓమ్' ఇతి = 'ఓమ్' అని
(ఈ పరమాత్మ నామమును)

యజ్ఞదానతపఃక్రియాః } = యజ్ఞములు, దానములు, తపస్సులు, మొదలగు క్రియలు

ఉదాహృత్య = ఉచ్చరింపబడుచునే
ప్రవర్తంతే = ఆరంభమగుచున్నవి.

కనుక, వేదమంత్రములను పఠించువారు శాస్త్రవిహితములైన యజ్ఞదాన తపశ్చర్యలను సర్వదా 'ఓమ్' అను పరమాత్మనామమును ఉచ్చరించుచునే ప్రారంభింతురు. (24)

తదిత్యనభిసంధాయ ఫలం యజ్ఞతపఃక్రియాః ।

దానక్రియాశ్చ వివిధాః క్రియంతే మోక్షకాంక్షిభిః ॥ 25 ॥

తత్, ఇతి, అనభిసంధాయ, ఫలమ్, యజ్ఞతపఃక్రియాః,

దానక్రియాః, చ, వివిధాః, క్రియంతే, మోక్షకాంక్షిభిః ॥ 25 ॥

మోక్షకాంక్షిభిః = మోక్షకాంక్షగలవారిచే
 ఫలమ్, }
 అపభిసంధాయ) = పలము ఏమాత్రము
 కోరబడకయే (లోక
 హితార్థమే)

వివిధాః = వివిధములగు

యజ్ఞ తపః }
 క్రియాః } = యజ్ఞములు,
 తపశ్చర్యలు

చ = మరియు

దానక్రియాః = దానములును

తత్, ఇతి = 'తత్' అనగా ఇది
 యంతయును
 పరమాత్మదే అను
 భావముతో

క్రియంతే = చేయబడును.

మోక్షకాంక్షగలవారు స్వలాభాపేక్ష లేకమాత్రమైనను లేకుండ లోకహితార్థమై
 యజ్ఞదానతపశ్చర్యలను 'ఇదియంతయును పరమాత్మదే' అను భావముతో
 'తత్' అను నామమును ఉచ్చరించుచు చేయుదురు. (25)

సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే ।

ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్చజ్ఞః పార్థ యుజ్యతే ॥ 26 ॥

సద్భావే, సాధుభావే, చ, సత్, ఇతి, ఏతత్, ప్రయుజ్యతే,

ప్రశస్తే కర్మణి, తథా, సత్, శబ్దః, పార్థ, యుజ్యతే ॥ 26 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థా!

సద్భావే = సత్యభావమునందును

సాధుభావే, చ = శ్రేష్ఠభావము
 నందును (మంచిది
 అనుభావము నందును)

సత్, ఇతి, ఏతత్ = 'సత్' అను ఈ
 పరమాత్మనామము

ప్రయుజ్యతే = ప్రయోగింపబడుచున్నది

తథా = అట్లే

ప్రశస్తే కర్మణి = ఉత్తమమైన
 కర్మయందును

'సత్' శబ్దః = 'సత్' అనుశబ్దము

యుజ్యతే = ప్రయుక్తమగు
 చుండును.

ఓ పార్థా! 'సత్' అను పరమాత్మనామము సత్యభావమునందును, శ్రేష్ఠభావమునందును
 అనగా పరమాత్ముడు నిత్యుడు, శ్రేష్ఠుడు అను భావము నందును ప్రయోగింపబడుచుండును.
 ఉత్తమకర్మాచరణమునందును 'సత్' అను శబ్దము ప్రయుక్తమగుచుండును. (26)

యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే ।

కర్మ చైవ తదర్థీయం సదిత్యేవాభిధీయతే ॥ 27 ॥

యజ్ఞే, తపసి, దానే, చ, స్థితిః, సత్, ఇతి, చ, ఉచ్యతే,

కర్మ, చ, ఏవ, తదర్థీయమ్, సత్, ఇతి, ఏవ, అభిధీయతే ॥ 27 ॥

యజ్ఞే, చ = యజ్ఞమునందును
తపసి, చ = తపస్సునందును
దానే, చ = దానమునందును
(గల)
(యా), స్థితిః = ఏ నిష్ఠ కలదో
(సా) స్థితిః, ఏవ = ఆ స్థితియును
'సత్', ఇతి = 'సత్' అని

ఉచ్యతే = పేర్కొనబడుచున్నది
చ = మరియు
తదర్థీయమ్, } = భగవత్ప్రీత్యర్థమైన
కర్మ } = కర్మయును
ఏవ = నిశ్చయముగా
'సత్', 'ఇతి' = 'సత్' అని
అభిధీయతే = చెప్పబడును.

యజ్ఞదానతపఃక్రియలయందలి నిష్ఠ, ఆస్తిక భావమును 'సత్' అనియందురు. పరమాత్మను ఉద్దేశించి, చేయబడు నిశ్చయాత్మకకర్మలనుగూడ 'సత్' అని యందురు. (27)

అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్ ।

అసదిత్యుచ్యతే పార్థ న చ తత్రేత్య నో ఇహ ॥ 28 ॥

అశ్రద్ధయా, హుతమ్, దత్తమ్, తపః, తప్తమ్, కృతమ్, చ, యత్,

అసత్, ఇతి, ఉచ్యతే, పార్థ, న, చ, తత్, ప్రేత్య, నో, ఇహ ॥ 28 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థా!
అశ్రద్ధయా = అశ్రద్ధతో చేయబడిన
హుతమ్ = హోమము
దత్తమ్ = ఇయ్యబడిన దానము
తప్తమ్, తపః, చ = ఆచరింపబడిన
తపస్సూ
యత్, కృతమ్ = చేయబడిన ఏ శుభ
కర్మయును
కలదో

(తత్) = (అది)
'అసత్', 'ఇతి' = 'అసత్' అని
ఉచ్యతే = చెప్పబడును
తత్ = ఆ హోమాదికకర్మ
నో, ఇహ = ఈ లోకమునందు
ఫలప్రదముగాదు
చ = మరియు
ప్రేత్య, న = మరణానంతరము
గూడ ఫలప్రదముగాదు.

ఓ అర్జునా! శ్రద్ధ(విశ్వాసము) లేకుండ చేయబడు హోమము, ఇయ్యబడు దానము, ఆచరింపబడు తపస్సు, ఇంకను జరుపబడు ఇతర శుభకర్మ లన్నియును, 'అసత్' అని చెప్పబడును. దానివలన జీవించియుండగా గాని మరణించిన పిదపగాని ఎట్టి ప్రయోజనమూ కలుగదు. (28)

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగోనామ సప్తదశోఽధ్యాయః ॥ ౧౭ ॥

అథ అష్టాదశోఽధ్యాయః - మోక్షసన్న్యాసయోగః

(పదునెనిమిదవ అధ్యాయము-మోక్షసన్న్యాసయోగము)

ముఖ్యాంశములు : [(1 నుండి 12వ శ్లోకమువఱకు) త్యాగవిషయము, (13 నుండి 18 వఱకు) కర్మలనుగూర్చి సాంఖ్యసిద్ధాంతకథనము, (19 నుండి 40వఱకు), త్రిగుణములప్రకారము జ్ఞాన, కర్మ, కర్త, బుద్ధి, ధృతి, సుఖముల వేర్వేలు భేదములు, (41 నుండి 48 వఱకు) ఫలసహిత వర్ణ ధర్మముల విషయము, (49 నుండి 55 వఱకు) జ్ఞాననిష్ఠ విషయము (56 నుండి 66 వఱకు) భక్తిసహిత నిష్కామ కర్మయోగవిషయము, (67 నుండి 78 వఱకు) శ్రీగీతామాహాత్మ్యము.]

అర్చన ఉవాచ

సన్న్యాసస్య మహాబాహో తత్త్వమిచ్ఛామి వేదితుమ్ ।

త్యాగస్య చ హృషీకేశ పృథక్ కేశినిషూదన ॥ 1 ॥

సన్న్యాసస్య, మహాబాహో, తత్త్వమ్, ఇచ్ఛామి, వేదితుమ్,

త్యాగస్య, చ, హృషీకేశ, పృథక్, కేశినిషూదన ॥ 1 ॥

మహాబాహో! = ఓ మహాబాహూ!

హృషీకేశ! = ఓ అంతర్యామీ!

కేశినిషూదన! = ఓ వాసుదేవా!

సన్న్యాసస్య, } = సన్న్యాసతత్త్వమును
తత్త్వమ్ }

త్యాగస్య } = త్యాగ తత్త్వమును
(తత్త్వమ్), చ }

పృథక్ = వేర్వేరుగా

వేదితుమ్, } = (నేను) తెలిసికొన

ఇచ్ఛామి } = గోరుచున్నాను

అర్జునుడు పలికెను - ఓ మహాబాహూ! అంతర్యామీ! వాసుదేవా! సన్న్యాస తత్త్వమును, త్యాగతత్త్వమును వేర్వేరుగా తెలిసికొనగోరెదను. (1)

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసం కవయో విదుః ।

సర్వకర్మఫలత్యాగం ప్రాహుస్త్యాగం విచక్షణాః ॥ 2 ॥

కామ్యానామ్, కర్మణామ్, న్యాసమ్, సన్న్యాసమ్, కవయః, విదుః,

సర్వకర్మఫలత్యాగమ్, ప్రాహుః, త్యాగమ్, విచక్షణాః ॥ 2 ॥

కవయః	= (కొందరు)	విచక్షణాః	= విచక్షణాశీలురైన
	పండితులు		మఱికొందఱు మాత్రము
కామ్యానామ్ ⁽¹⁾	} = కామ్యకర్మల	సర్వకర్మఫల	} = సమస్తకర్మల
కర్మణామ్		త్యాగమ్ ⁽²⁾	
న్యాసమ్ (ఏవ)	= త్యాగమునే		త్యజించుటనే
సన్న్యాసమ్	= సన్న్యాసమని	త్యాగమ్	= త్యాగమని
విదుః	= భావింతురు	ప్రాహుః	= పేర్కొందురు.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - కామ్యకర్మల త్యాగమునే సన్న్యాసమని కొందఱు పండితులు తలంతురు. కాని విచక్షణాశీలురైన మఱికొందఱు మాత్రము సర్వకర్మఫలములను త్యజించుటను త్యాగమని పేర్కొందురు. (2)

త్యాజ్యం దోషవదిత్యేకే కర్మ ప్రాహుర్మనీషిణః ।

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యమితి చాపరే ॥ 3 ॥

త్యాజ్యమ్, దోషవత్, ఇతి, ఏకే, కర్మ, ప్రాహుః, మనీషిణః,

యజ్ఞదానతపఃకర్మ, న, త్యాజ్యమ్, ఇతి, చ, అపరే ॥ 3 ॥

ఏకే	= కొందఱు	ప్రాహుః	= పలికెదరు
మనీషిణః	= విద్వాంసులు	అపరే, చ	= మఱికొందఱు
కర్మ	= ప్రతికర్మయు	యజ్ఞ, దాన, }	యజ్ఞ, దాన
దోషవత్	= దోషయుక్తమే	తపః కర్మ }	తపస్సులను
	(కనుక అది)		ఆచరించుట
త్యాజ్యమ్	= త్యజింప	న, త్యాజ్యమ్	= త్యజింపరానిది
	దగినదే	ఇతి, (అహుః)	= అని
ఇతి	= అని		పేర్కొందురు

కొందఱు విద్వాంసులు కర్మలన్నియును దోషయుక్తములే, గావున వాటిని త్యజింపవలెనని యందురు. కాని, యజ్ఞదాన తపశ్చర్యాది కర్మలు త్యాజ్యములు కావని మరికొందరందురు. (3)

1. స్త్రీ పుత్ర ధనాది ప్రియవస్తు ప్రాప్తికిని, సంకటములు, రోగములు, మున్నగువాని నివృత్తికిని చేయబడు యజ్ఞదానతపఃక్రియలు, ఉపాసనలు మొదలగు వానిని 'కామ్యకర్మలు' అందురు.
2. భగవద్భక్తి, ధైర్యసేవలు, తల్లిదండ్రులను, గురుజనులను సేవించుట, యజ్ఞదాన తపశ్చర్యాలు, వర్ణాశ్రమధర్మాచరణములు, శరీరనిర్వహణమునకై ఆచరింపబడు కర్తవ్య కర్మలు మొదలగు వాటివలన లభించునట్టి ఇహపరలోకసుఖసత్తులను త్యజించుటను సర్వకర్మఫలత్యాగమ్ అని యందురు.

నిశ్చయం శృణు మే తత్ర త్యాగే భరతసత్తమ ।

త్యాగో హి పురుషవ్యాఘ్ర త్రివిధః సంప్రకీర్తితః ॥ 4 ॥

నిశ్చయమ్, శృణు, మే, తత్ర, త్యాగే, భరతసత్తమ,

త్యాగః, హి, పురుషవ్యాఘ్ర, త్రివిధః సంప్రకీర్తితః ॥ 4 ॥

పురుషవ్యాఘ్ర! = ఓ పురుషశ్రేష్ఠా!

భరతసత్తమ! = ఓ అర్జునా!

తత్ర = సన్న్యాసము, త్యాగము
అను రెండు విషయము
లలో (మొదట)

త్యాగే = త్యాగవిషయమున

మే = నాయొక్క

నిశ్చయమ్ = నిశ్చితాభిప్రాయమును
గూర్చి

శృణు = వినుము

హి = ఏలనన

త్యాగః = త్యాగము

త్రివిధః = మూడువిధములుగా

సంప్రకీర్తితః = పేర్కొనబడినది.

ఓ పురుషశ్రేష్ఠా! అర్జునా! సన్న్యాసము, త్యాగము అను రెండు విషయములలో మొదట త్యాగమునుగూర్చి నా నిశ్చయమును వినుము. త్యాగము సాత్త్వికము, రాజసము, తామసము అని మూడువిధములుగా చెప్పబడినది. (4)

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్ ।

యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్ ॥ 5 ॥

యజ్ఞదానతపఃకర్మ, న, త్యాజ్యమ్, కార్యమ్, ఏవ, తత్,

యజ్ఞః, దానమ్, తపః, చ, ఏవ, పావనాని, మనీషిణామ్ ॥ 5 ॥

యజ్ఞదానతపః } యజ్ఞ, దాన, తపస్సులను

కర్మ } = ఆచరించుట

న, త్యాజ్యమ్ = త్యజింపరానిది

తత్ = ఆ మూడును

కార్యమ్, ఏవ = అవశ్యము ఆచరింప
వలసినవే-ఏలననగా

యజ్ఞః = యజ్ఞము

దానమ్ = దానము

చ = మరియు

తపః = తపస్సు

ఏవ = అను మూడు
కర్మలే

మనీషిణామ్⁽¹⁾ = బుద్ధిమంతులను

పావనాని = పవిత్రమొనర్చునవి

యజ్ఞదానతపశ్చర్యాది కర్మలు త్యజింపదగవు, అవి అవశ్యము అనుష్ఠింపదగినవి. ఏలనన, యజ్ఞదానతపస్సులు అను ఈ మూడు కర్మలే బుద్ధిమంతులైన వారిని పవిత్రమొనర్చును. (5)

1. ఫలాసక్తులను త్యజించి, కేవలము భగవద్దర్శకర్మలను ఆచరించు బుద్ధిమంతులు.

ఏతావ్యపి తు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ఫలాని చ ।

కర్తవ్యానీతి మే పార్థ నిశ్చితం మతముత్తమమ్ ॥ 6 ॥

ఏతాని, అపి, తు, కర్మాణి, సంగమ్, త్యక్త్వా, ఫలాని, చ,

కర్తవ్యాని, ఇతి, మే, పార్థ, నిశ్చితమ్, మతమ్, ఉత్తమమ్ ॥ 6 ॥

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	ఫలాని	= ఫలములను
ఏతాని	= ఈయజ్ఞ, దాన, తపః కర్మలను	త్యక్త్వా	= త్యజించి
తు	= అట్లే	కర్తవ్యాని	= తప్పక చేయదగినవి
(అన్యాని),	} = ఇతరములగు కర్తవ్య కర్మలను (అన్నియు)	ఇతి	= అని
అపి, కర్మాణి		మే	= నాయొక్క
సంగమ్	= ఆసక్తిని	ఉత్తమమ్	} = ఉత్తమమైన
చ	= మరియు	నిశ్చితమ్,	
		మతమ్	= నిశ్చితమైన అభిప్రాయము

కావున, ఓ పార్థా! “ఈ యజ్ఞదాన తపోరూపకర్మలను మరియు కర్తవ్యకర్మలను అన్నింటిని ఫలాసక్తులను త్యజించి, అవశ్యమాచరింపవలెను” అనునది ఉత్తమమైన నా నిశ్చితాభిప్రాయము.

(6)

నియతస్య తు సన్న్యాసః కర్మణో వోపపద్యతే ।

మోహోత్తస్య పరిత్యాగః తామసః పరికీర్తితః ॥ 7 ॥

నియతస్య, తు, సన్న్యాసః, కర్మణః, న, ఉపపద్యతే,

మోహోత్, తస్య, పరిత్యాగః, తామసః, పరికీర్తితః ॥ 7 ॥

తు	= కాని	మోహోత్	= (కావున) మోహ
నియతస్య ⁽¹⁾	= శాస్త్రవిహితమైన		వశమున
కర్మణః,	} = కర్మాచరణమును	తస్య, పరిత్యాగః	} = దానిని పరిత్యజించుట
సన్న్యాసః		తామసః	
న, ఉపపద్యతే	= ఉచితము కాదు	పరికీర్తితః	= 'తామసత్యాగము' అని చెప్పబడును.

(నిషిద్ధ కర్మల, కామ్యకర్మల ఆచరణను త్యాగముచేయుట సముచితమే.) కాని, శాస్త్రవిహితకర్మాచరణమును త్యజించుట ఉచితముగాదు. కావున, మోహవశమున దానిని త్యజించుట 'తామస త్యాగము' అనబడును.

(7)

1. ఈ ఆధ్యాయమునందలి 48వ శ్లోకముయొక్క టిప్పణీలో దీని అర్థము చూడనగును.

దుఃఖమిత్యేవ యత్కర్మ కాయక్లేశభయాత్ త్యజేత్ ।

స కృత్వా రాజసం త్యాగం వైవ త్యాగఫలం లభేత్ ॥ 8 ॥

దుఃఖమ్, ఇతి, ఏవ, యత్, కర్మ, కాయక్లేశభయాత్, త్యజేత్,

సః, కృత్వా, రాజసమ్, త్యాగమ్, స, ఏవ, త్యాగఫలమ్, లభేత్ ॥ 8 ॥

(యః = ఎవడు)

యత్, కర్మ = ఏ విద్యుక్తకర్మా
చరణమును

దుఃఖమ్, } = దుఃఖకారకమేయని
ఏవ, ఇతి } = తలంచి

కాయక్లేశ } = శారీరిక క్లేశములకు
భయాత్ } = భయపడి

త్యజేత్ = త్యజించునో

సః = అతడు

రాజసమ్, } = 'రాజస త్యాగము'ను
త్యాగమ్ }

కృత్వా = చేసి

త్యాగఫలమ్ = త్యాగఫలమును

స, ఏవ, లభేత్ = ఏవిధముగను
పొందడు.

కర్మలన్నియును దుఃఖకారకములే యని భావించి, శారీరికక్లేశమునకు
భయపడి కర్తవ్యకర్మలను త్యజించుటను 'రాజసత్యాగము' అని యందురు.
అట్టి త్యాగమువలన ఎట్టి ఫలమూ లభింపదు. (8)

కార్యమిత్యేవ యత్కర్మ నియతం క్రియతేఽర్జున ।

సంగం త్యక్త్వా ఫలం వైవ స త్యాగః సాత్త్వికో మతః ॥ 9 ॥

కార్యమ్, ఇతి, ఏవ, యత్, కర్మ, నియతమ్, క్రియతే, అర్జున,

సంగమ్, త్యక్త్వా, ఫలమ్, చ, ఏవ, సః, త్యాగః, సాత్త్వికః, మతః ॥ 9 ॥

అర్జునా! = ఓ అర్జునా!

నియతమ్ = శాస్త్రవిహితమైన

యత్, కర్మ } = ఏ కర్మయైనను

కార్యమ్, ఏవ } = చేయదగినదే

ఇతి = అనెడిభావముతో

సంగమ్ = ఆసక్తిని

చ = మరియు

ఫలమ్ = ఫలమును

త్యక్త్వా = త్యజించి

క్రియతే = చేయబడునో

సః, ఏవ = అదియే

సాత్త్వికః, త్యాగః = సాత్త్విక త్యాగము

మతః = (అని) భావింప

బడును

ఓ అర్జునా! శాస్త్రవిహిత కర్మలను కర్తవ్యములుగా భావించి, వాటియందలి
ఫలాసక్తులను త్యజించి, చేయుటయే 'సాత్త్వికత్యాగము' అని భావింపబడును. (9)

న ద్వేష్ట్యకుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్జలే ।

త్యాగీ సత్త్వసమావిష్టః మేధావీ చిన్నసంశయః ॥ 10 ॥

న, ద్వేష్టి అకుశలమ్, కర్మ, కుశలే, న, అనుషజ్జలే,
త్యాగీ, సత్త్వసమావిష్టః, మేధావీ, చిన్నసంశయః ॥ 10 ॥

(యః) = ఎవడు

అకుశలమ్, కర్మ = అకుశల కర్మ(ల)ను

న, ద్వేష్టి = ద్వేషింపడో

కుశలే = కుశలకర్మలయందు

న, అనుషజ్జలే = ఆసక్తిని కలిగి యుండడో

సః = అతడే

సత్త్వసమావిష్టః = శుద్ధసత్త్వగుణ
యుక్తుడు

చిన్నసంశయః = సంశయ రహితుడు

మేధావీ = బుద్ధిమంతుడు

త్యాగీ = నిజమైన

త్యాగి

అకుశలకర్మలను ద్వేషింపనివాడు, కుశలకర్మలయందు ఆసక్తి కలిగియుండనివాడు, శుద్ధసత్త్వగుణయుక్తుడు, సంశయరహితుడు, బుద్ధిమంతుడు ఐనవాడు నిజమైన 'త్యాగి.' (10)

న హి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః ।

యస్తు కర్మఫలత్యాగీ న త్యాగీత్యభిధీయతే ॥ 11 ॥

న, హి, దేహభృతా, శక్యమ్, త్యక్తుమ్, కర్మాణి, అశేషతః,

యః, తు, కర్మఫలత్యాగీ, సః, త్యాగీ, ఇతి, అభిధీయతే ॥ 11 ॥

హి = ఏలనన

కర్మాణి = కర్మలనన్నింటిని

అశేషతః = సంపూర్ణముగా

త్యక్తుమ్ = త్యజించుటకు

దేహభృతా = దేహధారియైన ఏ

మనుష్యునకును

న, శక్యమ్ = సాధ్యముగాదు

(తస్మాత్) = అందువలన

యః = ఏ పురుషుడు

కర్మఫలత్యాగీ = కర్మఫలములను

త్యజించువాడో

సః, తు = అతడే

త్యాగీ, ఇతి = నిజమైన 'త్యాగి' యని

అభిధీయతే = పేర్కొనబడును

ప్రతి శరీరధారికిని కర్మలను సంపూర్ణముగా త్యజించుట అశక్యము. కావున, కర్మలను గాక, కర్మఫలములను త్యజించినవాడే నిజమైన 'త్యాగి' అని గ్రహింపవలెను. (11)

అనిష్టమిష్టం మిశ్రం చ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ ।

భవత్యత్యాగినాం ప్రేత్య న తు సన్న్యాసినాం క్వచిత్ ॥ 12 ॥

అనిష్టమ్, ఇష్టమ్, మిశ్రమ్, చ, త్రివిధమ్, కర్మణః, ఫలమ్,
భవతి, అత్యాగినామ్, ప్రేత్య, న, తు, సన్న్యాసినామ్, క్వచిత్ ॥ 12 ॥

అత్యాగినామ్ = కర్మఫలత్యాగము
చేయని వారియొక్క

కర్మణః = కర్మ(ల)కు

ఇష్టమ్ = మంచి

అనిష్టమ్ = చెడు

చ = మరియు

మిశ్రమ్ = మిశ్రము (మంచి,
చెడులతో కలిసి
యుండునది)

(ఇతి) = అని

త్రివిధమ్, } = మూడువిధములైన

ఫలమ్ } = ఫలములను

ప్రేత్య = మరణానంతరము
(అవశ్యముగా)

భవతి = అగును (అనుభవింప
వలసియుండును)

తు = అయితే

సన్న్యాసినామ్ = కర్మఫలములను
పూర్తిగా త్యాగము
చేసిన వారికి (కర్మ
ఫలానుభవము)

క్వచిత్ = ఏకాలమునందును

న (భవతి) = ఉండదు

కర్మఫలత్యాగము చేయని మనుష్యుల కర్మలకైతే మంచి, చెడు, మిశ్రము అని మూడు
విధములగు ఫలములుండును. మరణానంతరము వారు వాటిని తప్పక అనుభవించియే
తీరవలయును. కాని, కర్మఫలత్యాగమునర్చిన కర్మయోగులు తమ కర్మఫలములను
ఏ కాలమునందైనను, ఏ విధముగను అనుభవింపవలసిన పనియుండదు. (12)

పంచైతాని మహాబాహో కారణాని నిబోధ మే ।

సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్ ॥ 13 ॥

పంచ, ఏతాని, మహాబాహో, కారణాని, నిబోధ, మే,

సాంఖ్యే, కృతాంతే, ప్రోక్తాని, సిద్ధయే, సర్వకర్మణామ్ ॥ 13 ॥

మహాబాహో! = ఓ మహాబాహూ!

సర్వకర్మణామ్ = సమస్తకర్మల యొక్క

సిద్ధయే⁽¹⁾ = సిద్ధికి

ఏతాని, పంచ = ఈ ఐదును

కారణాని = హేతువులు (అని)

కృతాంతే = కర్మలను అంతము చేయు
ఉపాయములను తెలుపునట్టి

సాంఖ్యే = సాంఖ్యశాస్త్రము
నందు

ప్రోక్తాని = చెప్పబడినవి

(తాని) = (వాటిని)

మే = నానుండి

నిబోధ = ఎఱుంగుము.

ఓ మహాబాహూ! సర్వకర్మలసిద్ధికి ఐదు హేతువులు గలవని కర్మలను అంతముచేయు ఉపాయములను తెలుపు సాంఖ్యశాస్త్రమునందు పేర్కొనుట జరిగినది. వాటిని నానుండి నీవు స్పష్టముగా తెలిసికొనుము. (13)

అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధమ్ ।

వివిధాశ్చ పృథక్ చేష్టా దైవం చైవాత్ర పంచమమ్ ॥ 14 ॥

అధిష్ఠానమ్, తథా, కర్తా, కరణమ్, చ, పృథగ్విధమ్,

వివిధాః, చ, పృథక్, చేష్టాః, దైవమ్, చ, ఏవ, ఆత్ర, పంచమమ్ ॥ 14 ॥

అత్ర = ఈవిషయమున
(కర్మసంసిద్ధియందు)

అధిష్ఠానమ్⁽¹⁾ = అధిష్ఠానము

చ = మరియు

కర్తా, చ = కర్తయును

పృథగ్విధమ్ = వివిధములైన

కరణమ్⁽²⁾ = సాధనములును

చ = మరియు

వివిధాః = వివిధములైన

పృథక్, చేష్టాః = వేర్వేరు చేష్టలు

తథా, ఏవ = ఆ విధముగానే

పంచమమ్ = ఐదవదియగు

దైవమ్⁽³⁾ = దైవము (అను ఐదును హేతువులు)

కర్మల సిద్ధియందు అధిష్ఠానము, కర్త, వివిధములైన కరణములు(సాధనములు) నానావిధ చేష్టలు, దైవము అను ఐదును హేతువులు. (14)

శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్ కర్మ ప్రారభతే నరః ।

న్యాయ్యం వా విపరీతం వా పంచైతే తస్య హేతవః ॥ 15 ॥

శరీరవాఙ్మనోభిః, యత్, కర్మ, ప్రారభతే, నరః,

న్యాయ్యమ్, వా, విపరీతమ్, వా, పంచ, ఏతే, తస్య, హేతవః ॥ 15 ॥

నరః = మానవుడు

శరీరవాఙ్మనోభిః = మనస్సు, వాక్కు,
శరీరములతో

న్యాయ్యమ్, వా = శాస్త్రోక్తవిధానమునగాని

విపరీతమ్, వా = తద్విపరీతముగాగాని

యత్, కర్మ = ఏకర్మను

ప్రారభతే = ఆచరించునో

తస్య = ఆకర్మకు

ఏతే, పంచ = ఈ ఐదును

హేతవః = హేతువులు

1. కర్మలకు ఆశ్రయమైనదానిని 'అధిష్ఠానమ్' అని యందురు- అనగా శరీరము

2. కర్మలను ఆచరించుటకు ఉపయుక్తములగు సాధనములను 'కరణములు' అని యందురు. ఈ అధ్యాయమునందలి 18వ శ్లోకమున ప్రయుక్తమైన 'కరణము' అను పదమునకుగూడ ఈయర్థమునే భావింపవలెను.

3. పురాకృత కుభాశుభకర్మల సంస్కారములనే 'దైవమ్' అందురు.

మానవుడు మనస్సు, వాక్కు, శరీరములతో ఆచరించు శాస్త్రానుకూలమైన లేక విపరీతమైన యేకర్మలైనను ఈ యైదు హేతువులతో ఒప్పుచుండును. (15)

తత్రైవం సతి కర్తారమ్ ఆత్మానం కేవలం తు యః ।

పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాత్ న ప పశ్యతి దుర్మతిః ॥ 16 ॥

తత్ర, ఏవమ్, సతి, కర్తారమ్, ఆత్మానమ్, కేవలమ్, తు, యః,

పశ్యతి, అకృతబుద్ధిత్వాత్, న, సః, పశ్యతి, దుర్మతిః ॥ 16 ॥

తు = కాని
ఏవమ్, సతి = ఇట్లైనప్పటికిని
యః = ఏపురుషుడు
అకృతబుద్ధిత్వాత్¹ = విపరీతబుద్ధి
కారణమున
తత్ర = ఆకర్మవిషయముల
యందు
కేవలమ్ = కేవలుడు (శుద్ధ
స్వరూపుడు ఐన)

ఆత్మానమ్ = ఆత్మను
కర్తారమ్ = సమస్త కర్మలకు
కర్తగా
పశ్యతి = చూచునో
(తలంచునో)
సః, దుర్మతిః = అట్టి మలిన బుద్ధి
గల అజ్ఞాని
న, పశ్యతి = యథార్థమును
గ్రహింపజాలడు.

ఇట్లైనప్పటికిని (సర్వ కర్మలకును ఐదు హేతువులే మూలమైనప్పటికిని) విపరీత బుద్ధికారణమున ఏ మనుష్యుడు కేవలుడు(నిరంజనుడు), శుద్ధస్వరూపుడైన ఆత్మను సమస్తకర్మలకు కర్తగా భావించునో, అట్టి మలినబుద్ధిగల అజ్ఞాని యథార్థమును గ్రహింపలేడు. (16)

యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే ।

హత్వాపి ప ఇమాన్ లోకాన్ న హంతి న నిబధ్యతే ॥ 17 ॥

యస్య, న, అహంకృతః, భావః, బుద్ధిః, యస్య, న, లిప్యతే,

హత్వా, అపి, సః, ఇమాన్, లోకాన్, న, హంతి, న, నిబధ్యతే ॥ 17 ॥

యస్య = ఏ పురుషునకు
(అంతఃకరణమునందు)

భావః = భావము
న = ఉండదో

అహంకృతః = "నేనే కర్తను"-అను

యస్య = ఏపురుషుని యొక్క

1. సత్సాంగత్యము, శాస్త్రాధ్యయనము, భగవదర్థకర్మలు, ఉపాసనలు మొదలగు వానిద్వారా మనుష్యులబుద్ధులు పవిత్రమగును. కనుక పైన పేర్కొనబడిన సాధనలను చేయనివాని బుద్ధిని 'అకృతబుద్ధి' అని యందురు.

బుద్ధి:	= బుద్ధి	హత్యా, అపి	= హతమార్చినను
స, లిప్యతే	= (ప్రాపంచిక పదార్థముల యందును, కర్మల యందును) అంటుకొనదో	న, హంతి	= (యథార్థముగా) చంపినవాడు కాడు
స:	= అట్టి పురుషుడు	న, నిబధ్యతే ⁽¹⁾	= (ఎట్టి పాపము చేతను)
ఇమాన్, లోకాన్	= ఈలోకములన్నింటిని		బంధింపబడడు

అంతఃకరణమునందు కర్మత్వభావము లేనివానిబుద్ధి ప్రాపంచికపదార్థముల
యందును, కర్మలయందును అంటుకొనదు. అట్టి పురుషుడు ఈ లోకములను
అన్నింటిని హతమార్చినను వాస్తవముగా చంపినవాడు కాడు. అతనిని
ఎట్టి పాపములును అంటవు. (17)

జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా ।

కరణం కర్మ కర్తేతి త్రివిధః కర్మసంగ్రహః ॥ 18 ॥

జ్ఞానమ్, జ్ఞేయమ్, పరిజ్ఞాతా, త్రివిధా, కర్మచోదనా,
కరణమ్, కర్మ, కర్తా, ఇతి, త్రివిధః, కర్మసంగ్రహః ॥ 18 ॥

పరిజ్ఞాతా ⁽²⁾	= జ్ఞాత, (తెలిసికొను వాడును)	కర్మచోదనా	= కర్మప్రేరణములు
జ్ఞానమ్ ⁽³⁾	= జ్ఞానము	త్రివిధా	= మూడువిధములు
జ్ఞేయమ్ ⁽⁴⁾	= జ్ఞేయము (తెలిసికొన దగిన వస్తువు) అను	కర్తా ⁽⁵⁾	= కర్త
		కరణమ్	= కరణము
		కర్మ ⁽⁶⁾	= క్రియ

1. అగ్ని, వాయు, జలములద్వారా ప్రారబ్ధవశమున ఏదైననొక ప్రాణికి హింస జరిగినచో అది హింస యనబడదు. అట్లే దేహాభిమానములేకుండ స్వార్థరహితముగా లోకహితముకొరకు కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించు పురుషునియొక్క శరీరేంద్రియములద్వారా లోకదృష్టిలో ఏదైననొక ప్రాణికి హింస జరిగినచో వాస్తవముగా అది హింసకాదు. వీలనన, అతని కర్మలయందు ఆసక్తి, స్వార్థము, అహంకారము, కర్మత్వాభిమానము ఉండవు. అట్టి కర్మలు వాస్తవముగా అకర్మలు. కావున, అట్టి పురుషునకు పాపములు అంటవు.
2. తెలిసికొనువానిని 'జ్ఞాత' అనియందురు.
3. తెలిసికొనురీతిని లేక సాధనమార్గమును 'జ్ఞానము' అని యందురు.
4. తెలియబడువస్తువును 'జ్ఞేయమ్' అని యందురు
5. కర్మలను ఆచరించు వానిని 'కర్త' అని యందురు
6. ఆచరింపబడు దానిని 'కర్మ' అని యందురు.

ఇతి	=	అని		త్రివిధః	=	మూడు విధములు
కర్మసంగ్రహః	=	కర్మసంగ్రహములు				

జ్ఞాత, జ్ఞానము, జ్ఞేయము అనునవి మూడు విధములైన కర్మప్రేరణములు. కర్త, కరణము, క్రియ అని కర్మసంగ్రహములు మూడువిధములు. (18)

**జ్ఞానం కర్మ చ కర్తా చ త్రిదైవ గుణభేదతః ।
ప్రోచ్యతే గుణసంఖ్యావే యథావచ్ఛణు తావ్యపి ॥ 19 ॥**

జ్ఞానమ్, కర్మ, చ, కర్తా, చ, త్రిధా, ఏవ, గుణభేదతః,
ప్రోచ్యతే, గుణసంఖ్యావే, యథావత్, శృణు, తాని, అపి ॥ 19 ॥

గుణసంఖ్యావే	=	సాంఖ్యశాస్త్రమునందు	త్రిధా, ఏవ	=	మూడువిధములుగానే
జ్ఞానమ్	=	జ్ఞానము	ప్రోచ్యతే	=	చెప్పబడినవి
చ	=	మఱియు	తాని, అపి	=	వానిని
కర్మ	=	కర్మ			గూర్చియు
చ	=	అట్లే	యథావత్	=	సమగ్రముగా
కర్తా	=	కర్త			(వివరించెదను)
గుణభేదతః	=	గుణభేదములను బట్టి	శృణు	=	వినుము.

గుణములసంఖ్యను వివరించు సాంఖ్యశాస్త్రమునందు జ్ఞానము , కర్మ, కర్త అనునవి గుణభేదములతో మూడేసి విధములుగా పేర్కొనబడినవి. వానిని గూర్చి విశదపరచెదను, వినుము. (19)

**సర్వభూతేషు యేనైకం భావమవ్యయమీక్షతే ।
అవిభక్తం విభక్తేషు తద్జ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్ ॥ 20 ॥**

సర్వభూతేషు, యేన, ఏకమ్, భావమ్, అవ్యయమ్, ఈక్షతే,
అవిభక్తమ్, విభక్తేషు, తత్, జ్ఞానమ్, విద్ధి, సాత్త్వికమ్ ॥ 20 ॥

యేన	=	(మనుష్యుడు) ఏ	సర్వభూతేషు	=	సమస్త ప్రాణుల
		జ్ఞానముతో			యందును
విభక్తేషు	=	వేర్వేరుగా ఉన్న	ఏకమ్	=	ఒక్కడేయైయున్న

అవ్యయమ్	= శాశ్వతుడైన	ఈక్షతే	= చూచునో
అవిభక్తమ్	= ఆఖండముగా సమ	తత్, జ్ఞానమ్	= అట్టి జ్ఞానమును
	భావస్థితుడైయున్న	సాత్త్వికమ్	= 'సాత్త్వికజ్ఞానము'గా
భావమ్	= పరమాత్మభావమును	విద్ధి	= ఎఱుంగుము.

వేర్వేరుగా కన్పించు సమస్తప్రాణులయందును శాశ్వతుడైన పరమాత్మయే విభాగరహితుడుగా సమభావముతో స్థితుడై యున్నట్లు జ్ఞానియైన వాడు చూచును. అట్టి పురుషుని జ్ఞానమును 'సాత్త్విక జ్ఞానము'గా తెలిసికొనుము. (20)

పృథక్త్యేవ తు యద్జ్ఞానం నానాభావాన్ పృథగ్విధాన్ ।

వేత్తి సర్వేషు భూతేషు తద్జ్ఞానం విద్ధి రాజసమ్ ॥ 21 ॥

పృథక్త్యేవ, తు, యత్, జ్ఞానమ్, నానాభావాన్, పృథగ్విధాన్,

వేత్తి, సర్వేషు, భూతేషు, తత్, జ్ఞానమ్, విద్ధి, రాజసమ్ ॥ 21 ॥

తు	= కాని	పృథక్త్యేవ	= దేనికది 'వేర్వేలు' అని
యత్, జ్ఞానమ్	= (మనుష్యుడు) ఏ	వేత్తి	= ఎఱుంగు
	జ్ఞానము ద్వారా		(తలంచు)నో
సర్వేషు, భూతేషు	} = సమస్త ప్రాణుల	తత్, జ్ఞానమ్	= ఆజ్ఞానము
		రాజసమ్	= 'రాజస
పృథగ్విధాన్	= వేర్వేలు విధములుగా		జ్ఞానము'గా
	నున్న		
నానాభావాన్	= వివిధభావములను	విద్ధి	= ఎఱుంగుము.

సమస్తప్రాణులయందును నానావిధములైన వివిధభావములను వేర్వేరుగా భావించువారి జ్ఞానమును 'రాజసము' అని యెరుంగుము. (21)

యత్తు కృత్స్నవదేకస్మిన్ కార్యే సక్తమహైతుకమ్ ।

అతత్త్వార్థవదల్పం చ తత్తామసముదాహృతమ్ ॥ 22 ॥

యత్, తు, కృత్స్నవత్, ఏకస్మిన్, కార్యే, సక్తమ్, అహైతుకమ్,

అతత్త్వార్థవత్, అల్పమ్, చ, తత్, తామసమ్, ఉదాహృతమ్ ॥ 22 ॥

తు	= కాని	ఏకస్మిన్, కార్యే	= ప్రకృతి కార్యరూపమైన
యత్	= (మనుష్యుడు) ఏ		శరీరమునందుమాత్రమే
	జ్ఞానముద్వారా	కృత్స్నవత్	= సర్వస్వమువలె

సక్తమ్ ⁽¹⁾	= ఆసక్తిని కల్గించు నట్టిదియు	అల్పమ్	= తుచ్ఛమైనదియు
చ	= మఱియు	తత్	= అట్టి
అహౌతుకమ్	= హేతుబద్ధము కానిదియు		జ్ఞానము
అతత్పార్థవత్	= తాత్త్వికముగా అర్థ	తామసమ్	= 'తామసము' అని
	రహితమైనదియు	ఉదాహృతమ్	= పేర్కొనబడినది

ప్రకృతికార్యమైన శరీరమునే(శరీరమునకు సంబంధించిన భౌతికవస్తువులనే) సమస్తముగా భావించి, దానియందే ఆసక్తిని కల్గించునట్టిదియు, తాత్త్వికముగా అర్థరహితమైనదియు, హేతుబద్ధము కానిదియు, తుచ్ఛమైనదియు అగు విపరీత జ్ఞానమును 'తామసము' అనియందురు. (22)

నియతం సంగరహితమ్ అరాగద్వేషతః కృతమ్ ।

అఫలప్రేప్సూనా కర్మ యత్తత్ సాత్త్వికముచ్యతే ॥ 23 ॥

నియతమ్, సంగరహితమ్, అరాగద్వేషతః, కృతమ్,
అఫలప్రేప్సూనా, కర్మ, యత్, తత్, సాత్త్వికమ్, ఉచ్యతే ॥ 23 ॥

యత్	= ఏ	అరాగద్వేషతః	= రాగద్వేష
కర్మ	= కర్మ		రహితముగా
నియతమ్	= శాస్త్రవిహితమైనదియు	కృతమ్	= చేయబడినది
సంగరహితమ్	= కర్మత్వాభిమానము		యగునో
	లేనిదియు అగునో	తత్	= అది (ఆ కర్మ)
అఫలప్రేప్సూనా	= ఫలాపేక్షలేని	సాత్త్వికమ్	= 'సాత్త్విక కర్మ' అని
	పురుషుని చేత	ఉచ్యతే	= చెప్పబడును

కర్మత్వాభిమానము గాని, ఫలాపేక్షగాని లేని పురుషునిచేత రాగద్వేషరహితముగా చేయబడు శాస్త్రవిహితమైన కర్మను 'సాత్త్వికకర్మ'యని యందురు. (23)

యత్తు కామేప్సూనా కర్మ సాహంకారేణ వా పునః ।

క్రియతే బహుళాయాసం తద్రాజసముదాహృతమ్ ॥ 24 ॥

1. విపరీత జ్ఞానముద్వారా మనుష్యుడు క్షణభంగురమైన, నశ్వరమైన శరీరమునే 'అత్మ'యని భావించి, దానినే సర్వస్వముగా తలంచి, దానిపై ఆసక్తుడగును.

యత్, తు, కామేప్పునా, కర్మ, సాహంకారేణ, వా, పునః,
క్రియతే, బహుళాయాసమ్, తత్, రాజసమ్, ఉదాహృతమ్ || 24 ||

తు	= కాని	వా	= లేక
యత్, కర్మ	= ఏకకర్మఅయితే	సాహంకారేణ	= అహంకారిచేతను
బహుళాయాసమ్	= మిక్కిలిశ్రమతో గూడినదియో	క్రియతే	= చేయబడునో
పునః	= అట్లే	తత్	= అది (ఆకర్మ)
కామేప్పునా	= భోగలాలసుడైన పురుషుని చేతను	రాజసమ్	= 'రాజసకర్మ'గా
		ఉదాహృతమ్	= పేర్కొనబడును.

భోగలాలసుడైన పురుషునిచేతను, అహంకారిచేతను చేయబడు మిక్కిలి శ్రమతో కూడిన కర్మను 'రాజసకర్మ' అని యందురు. (24)

అనుబంధం క్షయం హింసామ్ అనవేక్ష్య చ పౌరుషమ్ ।

మోహాదారభ్యతే కర్మ యత్తత్ తామసముచ్యతే || 25 ||

అనుబంధమ్, క్షయమ్, హింసామ్, అనవేక్ష్య, చ, పౌరుషమ్,

మోహాత్, ఆరభ్యతే, కర్మ, యత్, తత్, తామసమ్, ఉచ్యతే || 25 ||

యత్, కర్మ	= ఏకకర్మ	మోహాత్	= కేవలము
అనుబంధమ్	= పరిణామమును		అజ్ఞానముతో
క్షయమ్	= హానిని	ఆరభ్యతే	= చేయబడునో
హింసామ్	= హింసను	తత్	= అది (ఆకర్మ)
చ	= మరియు	తామసమ్	= 'తామసము'
పౌరుషమ్	= సామర్థ్యమును		అని
అనవేక్ష్య	= ఆలోచింపక	ఉచ్యతే	= చెప్పబడును.

పరిణామము(మంచిచెడ్డలు), హాని, హింస, సామర్థ్యములను చూచుకొనక కేవలము అజ్ఞానముచే ఆరంభింపబడు కర్మలను 'తామస కర్మలు' అనియందురు. (25)

ముక్తసంగోఽనహంవాదీ

ధృత్యుత్సాహసమన్వితః ।

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోర్నిర్వికారః కర్తా సాత్త్విక ఉచ్యతే || 26 ||

ముక్తసంగః, అనహంవాదీ, ధృత్యుత్సాహసమన్వితః,

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః, నిర్వికారః, కర్తా, సాత్త్వికః, ఉచ్యతే || 26 ||

ముక్తసంగః	= ఆసక్తిని త్యజించిన వాడును	నిర్వికారః	= హర్షశోకాది వికారములకు
అనహంవాదీ	= అహంకారరహితముగా భాషించువాడును		లోనుకానివాడును, ఐనవాడు
ధృత్యుత్సాహః సమన్వితః	} = గలవాడును	సాత్త్వికః, కర్తా	= 'సాత్త్విక కర్త' అని
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః		ఉచ్యతే	= పేర్కొనబడును.

ఆసక్తిని త్యజించినవాడు, అహంకారరహితముగా భాషించువాడు, ధైర్యోత్సాహములుగలవాడును, సిద్ధి-అసిద్ధులయెడ హర్షశోకాదివికారములకు లోనుకానివాడును అగు పురుషుడు 'సాత్త్వికకర్త' యనబడును (26)

రాగీ కర్మఫలప్రేక్షుః లుబ్ధో హింసాత్మకోఽశుచిః ।

హర్షశోకాన్వితః కర్తా రాజసః పరికీర్తితః ॥ 27 ॥

రాగీ, కర్మఫలప్రేక్షుః, లుబ్ధః, హింసాత్మకః, అశుచిః,
హర్షశోకాన్వితః, కర్తా, రాజసః, పరికీర్తితః ॥ 27 ॥

రాగీ	= ఆసక్తిగలవాడును	అశుచిః	= అపవిత్ర ప్రవర్తన గలవాడును
కర్మఫలప్రేక్షుః	= కర్మఫలములకై ఆరాటపడువాడును	హర్షశోకాన్వితః	= హర్షశోకములకు లోనగువాడును
లుబ్ధః	= లోభియు	రాజసః, కర్తా	= 'రాజసకర్త' అని
హింసాత్మకః	= ఇతరులను కష్టపెట్టు స్వభావము గలవాడును	పరికీర్తితః	= చెప్పబడును.

ఆసక్తియుతుడు, కర్మఫలములకై ఆరాటపడువాడు, లోభి, ఇతరులను కష్టపెట్టు స్వభావము గలవాడు, అపవిత్రప్రవర్తన గలవాడు, హర్ష శోకములకు లోనగువాడు 'రాజసకర్త'గా భావింపబడును. (27)

అయుక్తః ప్రాకృతః స్తబ్ధః శతో నైష్కృతికోఽలసః ।

విషాదీ దీర్ఘసూత్రీ చ కర్తా తామస ఉచ్యతే ॥ 28 ॥

అయుక్తః, ప్రాకృతః, స్తబ్ధః, శరః, నైష్కృతికః, అలసః,
విషాదీ, దీర్ఘసూత్రీ, చ, కర్తా, తామసః, ఉచ్యతే ॥ 28 ॥

అయుక్తః	= జితేంద్రియుడు కానివాడును	విషాదీ	= నిరంతరము చింతాగ్రస్తుడును
ప్రాకృతః	= సుశిక్షితుడుగాని వాడును	అలసః	= సోమరియును
స్తబ్ధః	= మూర్ఖుడును	చ	= మఱియు
శతః	= ధూర్తుడును	దీర్ఘసూత్రీ ⁽¹⁾	= ఉపేక్షతో కాలము గడుపుచుండు వాడును, అగువాడు
నైష్ఠుతికః	= అకారణముగ ఇతరుల వృత్తులకు విఘాతము కల్గించువాడును	తామసః, కర్తా	= 'తామస కర్త' అని
		ఉచ్యతే	= పేర్కొనబడును.

జితేంద్రియుడు కానివాడు, సుశిక్షితుడు కానివాడు, మూర్ఖుడు(మొండివాడు), ధూర్తుడు, అకారణముగ ఇతరులవృత్తులకు విఘాతము కల్గించువాడు, సదా చింతాగ్రస్తుడు, సోమరి, కార్యాచరణమునందు ఉపేక్షతో కాలము గడుపుచుండువాడు అను (దీర్ఘసూత్రీ) - లక్షణములను గలవానిని 'తామసకర్త' అని యందురు (28)

బుద్ధేర్భేదం ధృతేచ్ఛైవ గుణతస్త్రివిధం శృణు ।

ప్రోచ్యమానమశేషేణ పృథక్త్వేన ధనంజయ ॥ 29 ॥

బుద్ధేః, భేదమ్, ధృతేః, చ, ఏవ, గుణతః, త్రివిధమ్, శృణు,

ప్రోచ్యమానమ్, అశేషేణ, పృథక్త్వేన, ధనంజయ ॥ 29 ॥

ధనంజయ! = ఓ ధనంజయా!

బుద్ధేః = బుద్ధికి

చ = మఱియు

ధృతేః, ఏవ = ధృతికిని

గుణతః = గుణములను బట్టి

త్రివిధమ్, భేదమ్ = మూడువిధములగు
భేదములు (గలవు)

(మయా) = నాచేత

అశేషేణ = సంపూర్ణముగా

పృథక్త్వేన = వేర్వేరుగా

ప్రోచ్యమానమ్ = చెప్పబడుచున్న
(వాటిని)

శృణు = వినుము

ఓ ధనంజయా! ఇప్పుడు నీవు బుద్ధి, ధృతులను గూడ గుణభేదములనుసరించి మూడు విధములుగా, విభాగ పూర్వకముగా సంపూర్ణముగా నానుండి వినుము. (29)

1. కొలదిసమయములోనే పూర్తికాగల సామాన్యమైన పనివిషయమునను ఉపేక్షనహించి, అపనిని ప్రక్కనబెట్టు వానిని 'దీర్ఘసూత్రీ' అని యందురు.

ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ కార్యాకార్యే భయాభయే ।

బంధం మోక్షం చ యా వేత్తి బుద్ధిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥ 30 ॥

ప్రవృత్తిమ్, చ, నివృత్తిమ్, చ, కార్యాకార్యే, భయాభయే,

బంధమ్, మోక్షమ్, చ, యా, వేత్తి, బుద్ధిః సా, పార్థ, సాత్త్వికీ ॥ 30 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థా!
 యా = ఏ బుద్ధి
 ప్రవృత్తిమ్⁽¹⁾ = ప్రవృత్తిమార్గమును
 చ = మరియు
 నివృత్తిమ్⁽²⁾ = నివృత్తి మార్గమును
 కార్యాకార్యే = కర్తవ్యమును,
 అకర్తవ్యమును
 భయాభయే = భయ-అభయములను

చ = అట్లే
 బంధమ్ = బంధమును
 చ = మరియు
 మోక్షమ్ = మోక్షమును
 వేత్తి = యథార్థముగా ఎఱుంగునో
 సా, బుద్ధిః = అట్టి బుద్ధి
 సాత్త్వికీ = సాత్త్వికబుద్ధి అని
 చెప్పబడును.

ప్రవృత్తిమార్గమును, నివృత్తిమార్గమును, కర్తవ్యమును, అకర్తవ్యమును, భయమును, అభయమును, అట్లే బంధమును, మోక్షమును యథార్థముగా తెలిసికొను బుద్ధిని 'సాత్త్వికమైన బుద్ధి'యందురు. (30)

యయా ధర్మమధర్మం చ కార్యం చాకార్యమేవ చ ।

అయథావత్ ప్రజానాతి బుద్ధిః సా పార్థ రాజసీ ॥ 31 ॥

యయా, ధర్మమ్, అధర్మమ్, చ, కార్యమ్, చ, అకార్యమ్ ఏవ, చ,

అయథావత్, ప్రజానాతి, బుద్ధిః, సా, పార్థ, రాజసీ ॥ 31 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థా!
 యయా = ఏ బుద్ధిద్వారా
 ధర్మమ్, చ = ధర్మమునూ
 అధర్మం, చ = అధర్మమునూ
 కార్యమ్, చ = కర్తవ్యమునూ
 అకార్యమ్, ఏవ = అకర్తవ్యమునూ

అయథావత్, } = (మనుష్యుడు)
 ప్రజానాతి } = యథార్థముగా
 తెలిసికొనలేడో
 సా, బుద్ధిః = ఆ బుద్ధి
 రాజసీ, = 'రాజసబుద్ధి' అని
 చెప్పబడును.

1. గృహస్థాశ్రమముననే ఉండి, పలాసక్తులను త్యజించి, భగవదర్పణబుద్ధితో కేవలము లోకహితార్థమై జనకమహారాజువలె ప్రవర్తించుటను 'ప్రవృత్తి' మార్గమని యందురు.

2. దేహభిమానమును వీడి, కేవలము సచ్చిదానందమునపరమాత్మయందే నీకేభావస్థితుడై, శుక్లసనకాది మహర్షులవలె సంసారమునుండి ఉపరతుడై చరించు మార్గమును 'నివృత్తి' మార్గమని యందురు.

ఓ పార్థ! ధర్మాధర్మములయొక్కయు, కార్యకార్యములయొక్కయు (కర్తవ్య కర్తవ్యముల యొక్కయు), యధార్థతత్త్వములను తెలియజాలని బుద్ధిని 'రాజసబుద్ధి' అనియందురు. (31)

అధర్మం ధర్మమితి యా మన్యతే తమసావృతా ।

సర్వార్థాన్ విపరీతాంశ్చ బుద్ధిః సా పార్థ తామసీ ॥ 32 ॥

అధర్మమ్, ధర్మమ్, ఇతి, యా, మన్యతే, తమసా, ఆవృతా,

సర్వార్థాన్, విపరీతాన్, చ, బుద్ధిః, సా, పార్థ, తామసీ ॥ 32 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థ!
యా = ఏబుద్ధి
తమసా, ఆవృతా = తమోగుణముచే
కప్పబడినదై
అధర్మమ్ = అధర్మమును
ధర్మమ్, ఇతి = ధర్మమని
మన్యతే = తలంచునో
చ = మఱియు

సర్వార్థాన్ = సమస్తపదార్థములను,
(విషయములను)
విపరీతాన్, చ = వాటికి
విరుద్ధముగా
(మన్యతే) = భావించునో
సా = అది
తామసీ, బుద్ధిః = 'తామసబుద్ధి' అని
పేర్కొనబడును.

ఓ అర్జునా! తమోగుణావృతమైనందున అధర్మమును ధర్మముగను, అట్లే ఇతర పదార్థములను (విషయములను) తద్విపరీతముగను భావించు బుద్ధిని "తామస బుద్ధి" అని యందురు. (32)

ధృత్యా యయా ధారయతే మనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః ।

యోగేనావ్యభిచారిణ్యా ధృతిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥ 33 ॥

ధృత్యా, యయా, ధారయతే, మనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః,

యోగేన, అవ్యభిచారిణ్యా, ధృతిః, సా, పార్థ, సాత్త్వికీ ॥ 33 ॥

పార్థ! = ఓ పార్థ!
యయా = ఏ
అవ్యభిచారిణ్యా⁽¹⁾ = ఇటునటుచలింపని
ధృత్యా = ధారణాశక్తిచే (మనుష్యుడు)

యోగేన = ధ్యానయోగముద్వారా
మనఃప్రాణేం-
ద్రియ } = మనఃప్రాణేంద్రియ
క్రియాః⁽²⁾ } క్రియలను

1. భగవద్విషయములనుదప్పు ఇతరసాంసారికవిషయములయందు ఆసక్తుడగుటను వ్యభిచార దోషము అందురు. ఇట్టి దోషము లేకుండుటను 'అవ్యభిచారిణీధారణాశక్తి' అని యందురు.
2. మనస్సు, ప్రాణేంద్రియములను భగవత్ప్రాప్తికోఱకై బిజన, ధ్యానము, నిష్కామకర్మల యందు లగ్నము చేయుటను 'మనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః' అని యందురు.

ధారయతే	=	ధారణచేయునో	} =	సాత్త్వికధృతియని చెప్పబడును
సా	=	అది		

ఓ పార్థా! ఇటునటు చలింపని ధారణాశక్తితో మనుష్యుడు ద్యానయోగముద్వారా మనఃప్రాణేంద్రియక్రియలను ధారణచేయు శక్తిని 'సాత్త్వికధృతి' యందురు. (33)

యయా తు ధర్మకామార్థాన్ ధృత్యా ధారయతేఽర్జున ।

ప్రసంగేన ఫలాకాంక్షీ ధృతిః సా పార్థ రాజసీ ॥ 34 ॥

యయా, తు, ధర్మకామార్థాన్, ధృత్యా, ధారయతే, అర్జున,
ప్రసంగేన, ఫలాకాంక్షీ, ధృతిః, సా, పార్థ, రాజసీ ॥ 34 ॥

తు	=	కాని	ధర్మకామార్థాన్ =	ధర్మార్థకామ	
పార్థా	=	ఓ పార్థా!		విషయములను	
అర్జున!	=	ఓ అర్జునా!	ధారయతే	=	ధారణ చేయునో
ఫలాకాంక్షీ	=	కర్మఫలేచ్ఛగల మనుజుడు	సా	=	అది
యయా, ధృత్యా	=	ఏధృతిచేత	రాజసీ, ధృతిః	=	'రాజసధృతి' అని
ప్రసంగేన	=	మిక్కిలి ఆసక్తితో			పేర్కొనబడును

కాని, ఓ పార్థా! అర్జునా! కర్మఫలేచ్ఛగల మనుజుడు మిక్కిలి ఆసక్తితో ధర్మార్థకామవిషయములను ధారణచేయు శక్తిని 'రాజసధృతి' అనియందురు. (34)

యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మదమేవ చ ।

న విముంచతి దుర్మేధా ధృతిః సా పార్థ తామసీ ॥ 35 ॥

యయా, స్వప్నమ్, భయమ్, శోకమ్, విషాదమ్, మదమ్, ఏవ, చ,

న, విముంచతి, దుర్మేధాః, ధృతిః, సా, పార్థ, తామసీ ॥ 35 ॥

పార్థా	=	ఓ పార్థా!	విషాదమ్	=	దుఃఖమును
దుర్మేధాః	=	దుర్మతియైన మనుష్యుడు	మదమ్, ఏవ	=	ఉన్మత్తతను
యయా, (ధృత్యా)	=	ఏధారణాశక్తిద్వారా	న, విముంచతి	=	విడిచిపెట్టడో అనగా
స్వప్నమ్	=	నిద్రను			ధారణ చేయు
భయమ్	=	భయమును			చుండునో
శోకమ్	=	చింతను	సా	=	అది
చ	=	మఱియు	తామసీ, ధృతిః	=	'తామసధృతి' యని
					చెప్పబడును.

పార్థ! నిద్ర, భయము, చింతాశోకములు, ఉన్మత్తతలను విడువక, దుర్మతియైన మనుష్యుడు వాటినే సంతతము ధారణ చేయుచుండును. అట్టి ధృతిని, 'తామసధృతి' అనియందురు. (35)

సుఖం త్విదానీం త్రివిధం శృణు మే భరతర్షభ ।

అభ్యాసాద్రమతే యత్ర దుఃఖాంతం చ నిగచ్ఛతి ॥ 36 ॥

యత్తదగ్రే విషమివ పరిణామేఽమృతోపమమ్ ।

తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్తమ్ ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్ ॥ 37 ॥

సుఖమ్, తు, ఇదానీమ్, త్రివిధమ్, శృణు, మే, భరతర్షభ,

అభ్యాసాత్, రమతే, యత్ర, దుఃఖాంతమ్, చ, నిగచ్ఛతి ॥ 36 ॥

యత్, తత్, అగ్రే, విషమ్, ఇవ, పరిణామే, అమృతోపమమ్,

తత్, సుఖమ్, సాత్త్వికమ్, ప్రోక్తమ్, ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్ ॥ 37 ॥

భరతర్షభ! = ఓ అర్జునా!

ఇదానీమ్ = ఇప్పుడు

త్రివిధమ్ = మూడు విధములైన

సుఖమ్, తు = సుఖములను

గూర్చియు

మే, (వచః) = నామాటలను

శృణు = వినుము

యత్ర = ఏ సుఖమునందు

సాధకుడు

అభ్యాసాత్ = భజనధ్యానాదుల

అభ్యాసము వలన

రమతే = ఆనందించునో

చ = మరియు

దుఃఖాంతమ్ = దుఃఖాంతమును

నిగచ్ఛతి = పొందునో

యత్ = ఏ సుఖమైతే

అగ్రే = ప్రారంభ

సమయమున

విషమ్, ఇవ⁽¹⁾ = విషమువలె

అనిపించినను

పరిణామే, తత్ = పరిణామమున అది

అమృతోపమమ్ = అమృతతుల్యముగా

ఉండునో

(అతః) = (అందువలన)

1. ఆటలయందానక్తుడైన బాలునకు ఆజ్ఞాన కారణమున విద్యాభ్యాసము విషమువలె (చేదుగా) తోచును. అట్లే విషయానక్తుడైన వారికి భగవద్భజన, ధ్యానము, నేవాది సాధనల అభ్యాసమహత్త్వము తెలియని కారణమున మొదట అది 'విషతుల్యము'గా కన్పించును.

ఆత్మబుద్ధి } ప్రసాదజమ్ }	= పరమాత్మకు సంబంధించిన విషయములలో నిమగ్నమగుట వలన కలుగునట్టి	తత్, సుఖమ్ = ఆసుఖము సాత్త్వికమ్ = 'సాత్త్విక సుఖము' అని ప్రోక్తమ్ = చెప్పబడును

ఓ భరతశ్రేష్ఠా! మూడు విధములగు సుఖములను గూర్చియు నేను చెప్పెదను వినుము. ఏ సుఖమునందు సాధకుడు భజనధ్యానసేవాదుల నొనర్చి ఆనందించునో, దుఃఖములను అతిక్రమించునో, ప్రారంభమునందు విషతుల్యముగా (దుఃఖకరముగా) గోచరించినప్పటికిని పరిణామమున అమృతతుల్యమై పరమాత్మకు సంబంధించిన విషయములలో నిమగ్నమగునో, అట్టి సుఖమును 'సాత్త్విక సుఖము' అనియందురు. (36-37)

విషయేంద్రియసంయోగాత్ యత్తదగ్రేఽమృతోపమమ్ ।

పరిణామే విషమివ తత్సుఖం రాజసం స్పృతమ్ ॥ 38 ॥

విషయేంద్రియసంయోగాత్, యత్, తత్, అగ్రే, అమృతోపమమ్,

పరిణామే, విషమ్, ఇవ, తత్, సుఖమ్, రాజసమ్, స్పృతమ్ ॥ 38 ॥

విషయేంద్రియ } సంయోగాత్ }	= విషయేంద్రియ సంయోగమువలన	అమృతోపమమ్ = అమృతతుల్యముగ గోచరించినను
యత్, సుఖమ్ =	ఏ సుఖము	పరిణామే = పరిణామమున
(భవతి) =	కలుగునో	విషమ్, ఇవ ⁽¹⁾ = విషప్రాయమగును
తత్ =	ఆసుఖము	(అతః = అందువలన)
అగ్రే =	ప్రారంభ సమయమున (భోగానుభవ సమయమునందు)	తత్ = అది
		రాజసమ్ = 'రాజస సుఖము'-అని
		స్పృతమ్ = తలంపబడును.

విషయేంద్రియసంయోగమువలనకలుగుసుఖము మొదట భోగానుభవ సమయమునందు అమృతతుల్యముగ అనిపించినను పరిణామమున అది విషతుల్యమగును. అట్టి సుఖమును 'రాజససుఖ' మందురు. (38)

1. బలము, వీర్యము, బుద్ధి, ధనము, ఉత్సాహము, పరలోకలాభములను నాశమొనరించు విషయేంద్రియసంయోగమువలన గలుగు సుఖము పరిణామమున 'విష'తుల్యమగును.

యదగ్రే చానుబంధే చ సుఖం మోహనమాత్మనః ।

నిద్రాలస్యప్రమాదోత్తమ్ తత్తామసముదాహృతమ్ ॥ 39 ॥

యత్, అగ్రే, చ, అనుబంధే, చ, సుఖమ్, మోహనమ్, ఆత్మనః,

నిద్రాలస్యప్రమాదోత్తమ్, తత్, తామసమ్, ఉదాహృతమ్ ॥ 39 ॥

యత్, సుఖమ్ = ఏ సుఖము

అగ్రే = అనుభవ

సమయమునను

చ = మఱియు

అనుబంధే, చ = పరిణామమునందును

ఆత్మనః, } = ఆత్మను మోహింప

మోహనమ్ } = జేయునదియగునో

నిద్రాలస్య } = నిద్ర, సోమరితనము,

ప్రమాదోత్తమ్ } = ప్రమాదము

(మోహము)ల వలన

ఉత్పన్నమగునో

తత్ = ఆ సుఖము

తామసమ్ = 'తామససుఖము'-అని

ఉదాహృతమ్ = పేర్కొనబడును.

నిద్ర, సోమరితనము, ప్రమాదము (మోహము)ల వలన ఉత్పన్నమగు సుఖమును 'తామససుఖము' అనియందురు. ఇట్టి సుఖము భోగసమయమునందును, పరిణామమునందును ఆత్మను మోహింపజేయుచుండును. (39)

న తదస్తి పృథివ్యాం వా దివి దేవేషు వా పునః ।

సత్త్వం ప్రకృతిజైర్ముక్తం యదేభిః స్యాత్ త్రిభిర్గుణైః ॥ 40 ॥

న, తత్, అస్తి, పృథివ్యామ్, వా, దివి, దేవేషు, వా, పునః,

సత్త్వమ్, ప్రకృతిజైః, ముక్తమ్, యత్, ఏభిః, స్యాత్, త్రిభిః, గుణైః ॥ 40 ॥

ప్రకృతిజైః = ప్రకృతినుండి

ఉత్పన్నములైన

ఏభిః, త్రిభిః, } = ఈ మూడు

గుణైః } = గుణములచేత

ముక్తమ్ = విడువబడినది

యత్ = ఏది (ఏప్రాణి)

స్యాత్ = అగునో

తత్, సత్త్వమ్ = ఆ ప్రాణి

పృథివ్యామ్, వా = భూమియందుగాని

దివి, వా = ఆకాశమునందుగాని

దేవేషు = దేవతలయందుగాని

పునః = మఱి ఏయితర

లోకములయందుగాని

న, అస్తి = లేదు (ఉండదు)

పృథివియందు గాని, ఆకాశమునందుగాని, దేవతలయందుగాని, మఱియితర లోకములయందుగాని, ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన ఈ మూడు గుణములు లేకుండ ఏ ప్రాణియు ఉండదు. (40)

బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చ పరంతప ।

కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావప్రభవైర్గుణైః ॥ 41 ॥

బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశామ్, శూద్రాణామ్, చ, పరంతప,

కర్మాణి, ప్రవిభక్తాని, స్వభావప్రభవైః, గుణైః ॥ 41 ॥

పరంతప! = ఓ పరంతపా! (అర్జునా)

స్వభావప్రభవైః = వారివారి

బ్రాహ్మణ }
క్షత్రియవిశామ్ } = బ్రాహ్మణక్షత్రియ
వైశ్యులయొక్క

స్వభావములను

అనుసరించి ఏర్పడిన

చ = అట్లే

శూద్రాణామ్ = శూద్రులయొక్క

గుణైః = గుణములనుబట్టి

కర్మాణి = కర్మలు

ప్రవిభక్తాని = విభజింపబడినవి

ఓపరంతపా! బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యుల కర్మలునూ, అట్లే శూద్రుల కర్మలునూ వారివారి స్వభావికములైన గుణములనుబట్టి విభజింపబడియున్నవి. (41)

శమో దమస్తపః శౌచం క్షాంతిరార్జవమేవ చ ।

జ్ఞానం విజ్ఞానమాస్తిక్యం బ్రహ్మకర్మస్వభావజమ్ ॥ 42 ॥

శమః, దమః, తపః, శౌచమ్, క్షాంతిః, ఆర్జవమ్, ఏవ, చ,

జ్ఞానమ్, విజ్ఞానమ్, ఆస్తిక్యమ్, బ్రహ్మకర్మస్వభావజమ్ ॥ 42 ॥

శమః = శమము
(మనోనిగ్రహము)

ఆస్తిక్యమ్ = వేదశాస్త్రముల
యందును,

దమః = దమము
(ఇంద్రియ నిగ్రహము)

ఈశ్వరుని యందును,
పరలోకాదులయందును

తపః = తపస్సు (ధర్మములను
పాటించుటలో ఎదురగు
కష్టములను సహించుట)

విశ్వాసము కలిగియుండుట
జ్ఞానమ్ = వేదశాస్త్రముల
అధ్యయనము,

శౌచమ్⁽¹⁾ = బాహ్యోభ్యంతరముల
శుచిత్వము

అధ్యాపనము
చ = మఱియు

క్షాంతిః = ఇతరుల
అపరాధములను

విజ్ఞానమ్ }
ఏవ } = పరతత్త్వానుభవమూ
(ఇవియున్నాయును)

క్షమించుట
ఆర్జవమ్ = ఋజుమార్గజీవనము

బ్రహ్మకర్మ }
స్వభావజమ్ } = బ్రాహ్మణుల
స్వాభావిక కర్మలు

1. గీత 13వ అధ్యాయము-7వ శ్లోకము యొక్క టిప్పణి చూడనగును.

అంతఃకరణనిగ్రహము (శమము), ఇంద్రియములను వశమునందుంచు కొనుట(దమము), ధర్మములను పాటించుటలో ఎదురగు కష్టములను సహించుట, బాహ్యభ్యంతరముల శుచిత్వము, ఇతరుల ఆపరాధములను క్షమించుట, ఋజుమార్గ జీవనము, (మనశ్శరీరేంద్రియముల సరళత్వము) వేదశాస్త్రముల యందును, ఈశ్వరునియందును, పరలోకాదులయందును, విశ్వాసమును కలిగియుండుట, వేదశాస్త్రముల అధ్యయనము, అధ్యాపనము, పరతత్త్వానుభవము - ఇవి యన్నియును బ్రాహ్మణులస్వాభావికకర్మలు. (42)

శౌర్యం తేజో ధృతిర్దాక్ష్యం యుద్ధే చాప్యపలాయనమ్ ।

దానమీశ్వరభావశ్చ క్షాత్రం కర్మ స్వభావజమ్ ॥ 43 ॥

శౌర్యమ్, తేజః, ధృతిః, దాక్ష్యమ్, యుద్ధే, చ, అపి, అపలాయనమ్,

దానమ్, ఈశ్వరభావః, చ, క్షాత్రమ్, కర్మ, స్వభావజమ్ ॥ 43 ॥

శౌర్యమ్	= శౌర్యము	అపలాయనమ్	= వెన్ను చూపకుండుట
తేజః	= తేజస్సు	దానమ్, చ	= దానము(ల)ను చేయుట మరియు
ధృతిః	= ధైర్యము	ఈశ్వర భావః ⁽¹⁾	= స్వామిభావము
దాక్ష్యమ్, చ	= దక్షత మరియు	క్షాత్రమ్, స్వభావజమ్, కర్మ	= క్షత్రియుల స్వాభావిక కర్మలు
యుద్ధే, అపి	= యుద్ధమునందును		

శౌర్యము, తేజస్సు, ధైర్యము, దక్షత, యుద్ధమునందు వెన్నుచూపకుండుట, దానములనిచ్చుట, స్వామిభావముతో ప్రజలను ధర్మపరాయణులనుగా చేయుచు పరిపాలించుట మొదలగునవి యన్నియును క్షత్రియులస్వాభావికకర్మలు. (43)

కృషిగౌరక్ష్యవాణిజ్యం వైశ్యకర్మస్వభావజమ్ ।

పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్రస్యాపి స్వభావజమ్ ॥ 44 ॥

కృషిగౌరక్ష్యవాణిజ్యమ్, వైశ్యకర్మస్వభావజమ్,

పరిచర్యాత్మకమ్, కర్మ, శూద్రస్య, అపి, స్వభావజమ్ ॥ 44 ॥

1. నిఃస్వార్థభావముతో అందఱిసీతముకొఱకై శాస్త్రములను అనుసరించుచు వ్రేమతో ప్రజలను కన్ఘబిడ్డలవలె పాలించుచు, శాసించు భావమును 'ఈశ్వరభావము' అని యందురు.

కృషి గౌరక్ష్య, } వాణిజ్యమ్ }	= వ్యవసాయము, గోపాలనము, క్రయవిక్రయముల యందు సత్యవ్యవహారము ⁽¹⁾ మొదలగునవి యన్నియును	అపి = మఱియు అట్లే పరిచర్యాత్మకమ్ = అన్ని వర్ణముల వారిని సేవించుట శూద్రస్య = శూద్రులకు
వైశ్యకర్మ } స్వభావజమ్ }	= వైశ్యులకు స్వాభావికములైన కర్మలు	స్వభావజమ్, } కర్మ } = స్వాభావికములైన కర్మలు

వ్యవసాయము, గౌరక్షణము, క్రయవిక్రయరూపసత్యవ్యవహారము ఇవి యన్నియును వైశ్యులస్వాభావికకర్మలు. అట్లే అన్నివర్ణములవారిని సేవించుట శూద్రులస్వాభావికకర్మ.(44)

స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః సంసిద్ధిం లభతే నరః ।

స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛ్రణు ॥ 45 ॥

స్వే, స్వే, కర్మణి, అభిరతః, సంసిద్ధిమ్, లభతే, నరః,

స్వకర్మనిరతః, సిద్ధిమ్, యథా, విందతి, తత్, శ్రణు ॥ 45 ॥

స్వే, స్వే,	= తమ తమ	యథా	= ఎట్లు
కర్మణి	= కర్మలయందు	సిద్ధిమ్	= పరమసిద్ధిని
అభిరతః	= తత్పరుడైన	విందతి	= పొందునో
నరః	= మానవుడు	తత్	= ఆవిధులను
సంసిద్ధిమ్	= భగవత్ప్రాప్తిరూప సిద్ధిని	శ్రణు	= (తెలుపుచున్నాను)
లభతే	= పొందును		వినుము
స్వకర్మనిరతః	= తనస్వాభావిక కర్మయందు నిరతుడైనవాడు		

1. వస్తువులను కొనునప్పుడును, అమ్మునప్పుడును కొలతలలోగాని, గణించుటలో గాని, తక్కువ ఇచ్చుట, ఎక్కువ తీసికొనుటయు, వస్తువుల మార్పిడిచేయుటయు, పదార్థములలో కల్పించేయుటయు, లాభము, రుసుము, దలాలీ వేరుతో ఎక్కువ దనమును గుంజుటయు, తక్కువ ఇచ్చుటయు, అబద్ధము, కపటము, దొంగతనము, దౌర్జన్యము, మఱియు ఇతర-అన్యాయరీతులద్వారా పరులసొత్తును కాజేయుట మొదలగునవి అన్నియును వాణిజ్యములోని దోషములు - ఈదోషములు లేకుండ నీతినిజాయితీలతో పవిత్రవస్తువులను కొనుట అమ్ముటయే సత్యవ్యవహారము' అనబడును.

తమ తమ స్వాభావికకర్మలయందు తత్పరులైనవారు భగవత్ప్రాప్తిరూప పరమసిద్ధిని నిస్సందేహముగా పొందుదురు. స్వకర్మనిరతులైన మానవులు పరమసిద్ధిని పొందుటకు ఆచరింపవలసిన విధులను తెలుపుచున్నాను వినుము. (45)

యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్ ।

స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః ॥ 46 ॥

యతః, ప్రవృత్తిః, భూతానామ్, యేన, సర్వమ్, ఇదమ్, తతమ్,

స్వకర్మణా, తమ్, అభ్యర్చ్య, సిద్ధిమ్, విందతి, మానవః ॥ 46 ॥

యతః	= ఏ భగవంతునినుండి	స్వకర్మణా	= తన స్వాభావిక
భూతానామ్	= సమస్త ప్రాణులయొక్క		కర్మాచరణము
ప్రవృత్తిః	= ఉత్పత్తి (జరుగుచున్నదో)		ద్వారా
యేన	= ఏ భగవంతునిచే	అభ్యర్చ్య ⁽²⁾	= పూజించి
ఇదమ్, సర్వమ్	= ఈ సమస్తజగత్తు	మానవః	= మానవుడు
తతమ్ ⁽¹⁾	= వ్యాప్తమైయున్నదో	సిద్ధిమ్	= పరమసిద్ధిని
తమ్	= ఆ పరమేశ్వరుని	విందతి	= పొందుచున్నాడు

సమస్తప్రాణులప్రాదుర్భావము పరమేశ్వరునినుండియే జరిగినది. సమస్త జగత్తునందును అతడు వ్యాపించియున్నాడు. అట్టి పరమేశ్వరుని తన స్వాభావికకర్మలద్వారా పూజించి, మానవుడు పరమసిద్ధిని పొందును. (46)

శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్ ।

స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥ 47 ॥

శ్రేయాన్, స్వధర్మః, విగుణః, పరధర్మాత్, స్వనుష్ఠితాత్,

స్వభావనియతమ్, కర్మ, కుర్వన్, న, అప్నోతి, కిల్బిషమ్ ॥ 47 ॥

1. మంచు నీటితో వ్యాప్తమైనట్లు సమస్తజగత్తు సచ్చిదానందఘనపరమాత్మతో వ్యాప్తమైనది.
2. పతివ్రతయైన స్త్రీ పతియే తనసర్వస్వమని భావించి, అతనినే చింతనచేయును. అతని ఆజ్ఞానుసారమే అతనికొఱకై మనోవాక్కాయములద్వారా కర్మలను ఆచరించును. అట్లే 'పరమేశ్వరుడే తనకు సర్వస్వము' అని భావించుచు ఆయనఆజ్ఞానుసారము మనోవాక్కాయముల ద్వారా పరమేశ్వరుని కొఱకే స్వాభావిక కర్తవ్య కర్మలను ఆచరించుట కర్మల ద్వారా పరమేశ్వరుని పూజించుట యగును.

స్వమష్టితాత్ = బాగుగా ఆచరింపబడిన	స్వభావనియతమ్ = స్వభావమునకు
పరధర్మాత్ = ఇతరుల	అనుగుణమైన
ధర్మముకంటెను	కర్మ = స్వధర్మరూప
విగుణః (అపి) = గుణరహితమేయైనను	కర్మ(ల)ను
స్వధర్మః = స్వధర్మాచరణమే	కుర్వన్ = చేయుచు (మనుష్యుడు)
శ్రేయాన్ = శ్రేష్ఠమైనది	కిల్బిషమ్ = పాపము(ల)ను
(యస్మాత్) = ఎందువలనననగా	న, ఆప్నోతి = (ఏమాత్రము) పొందడు

బాగుగా ఆచరింపబడిన పరధర్మముకంటెను, గుణరహితమైనను స్వధర్మాచరణమే శ్రేష్ఠమైనది. స్వభావమును అనుసరించి (స్వధర్మరూప వర్ణాశ్రమ ధర్మములను అనుసరించి) కర్మలను ఆచరించు మనుష్యునకు ఎట్టి పాపములును, ఏమాత్రము అంటనే అంటవు. (47)

సహజం కర్మ కౌంతేయ సదోషమపి న త్యజేత్ ।

సర్వారంభా హి దోషేణ ధూమేవాగ్నిరివావృతాః ॥ 48 ॥

సహజమ్, కర్మ, కౌంతేయ, సదోషమ్, అపి, న, త్యజేత్,

సర్వారంభాః, హి, దోషేణ, ధూమేన, అగ్నిః, ఇవ, ఆవృతాః ॥ 48 ॥

కౌంతేయ! = ఓ కుంతీసుతా!	అగ్నిః = అగ్ని
సహజమ్ ⁽¹⁾ , } = సహజ(స్వాభావిక)మైన	ధూమేన, ఇవ = పొగచే
కర్మ } = కర్మ	ఆవరింపబడినట్లు
సదోషమ్, అపి = దోషయుక్తమైనను	సర్వారంభాః = కర్మలన్నియును
(తత్ = దానిని)	దోషేణ } = ఏదేని ఒక దోషముచేత
న, త్యజేత్ = త్యజింపరాదు	ఆవృతాః } = ఆవరింపబడియే
హి = ఏలనన	ఉండును

ఓ కౌంతేయా! (అర్జునా!) దోషయుక్తమైనను సహజమైన కర్మను త్యజింపరాదు. ఏలనన, అగ్ని పొగచే ఆవరింపబడినట్లు కర్మలన్నియును ఏదేని ఒక దోషముతో కూడియే యుండును. (48)

1. స్వభావమును అనుసరించి, శాస్త్రవిధిద్వారా, నియతమైన వర్ణాశ్రమధర్మములను మఱియు సామాన్య ధర్మములను ఇవట స్వధర్మ, సహజకర్మ, స్వకర్మ, నియతకర్మ, స్వభావజకర్మ, స్వభావనియతకర్మ మొదలగు వేర్లతో వేర్కొనుట జరిగినది.

అసక్తబుద్ధిః సర్వత్ర జితాత్మా విగతస్పృహః ।

నైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమాం సన్న్యాసేనాధిగచ్ఛతి ॥ 49 ॥

అసక్తబుద్ధిః, సర్వత్ర, జితాత్మా, విగతస్పృహః,
నైష్కర్మ్యసిద్ధిమ్, పరమామ్, సన్న్యాసేన, అధిగచ్ఛతి ॥ 49 ॥

సర్వత్ర = ప్రాపంచిక
విషయములన్నింటి
యందును

జితాత్మా = అంతఃకరణమును
జయించినవాడును,
అగు పురుషుడు

అసక్తబుద్ధిః = ఆసక్తి లేనివాడును

సన్న్యాసేన = సాంఖ్యయోగము ద్వారా

పరమామ్ = అత్యంత శ్రేష్ఠమైన

నైష్కర్మ్యసిద్ధిమ్ = నైష్కర్మ్యసిద్ధిని

అధిగచ్ఛతి = పొందును

విగతస్పృహః = స్పృహరహితుడును

ఓ అర్జునా! ప్రాపంచికవిషయములన్నింటియందు ఆసక్తిలేనివాడును, స్పృహరహితుడును, అంతఃకరణమును జయించినవాడును అగు పురుషుడు సాంఖ్యయోగముద్వారా పరమశ్రేష్ఠమైన నైష్కర్మ్యసిద్ధిని పొందును. (49)

సిద్ధిం ప్రాప్తౌ యథా బ్రహ్మ తథాప్నోతి నిబోధ మే ।

సమాసేనైవ కౌంతేయ నిష్ఠా జ్ఞానస్య యా పరా ॥ 50 ॥

సిద్ధిమ్, ప్రాప్తః, యథా, బ్రహ్మ, తథా, ఆప్నోతి, నిబోధ, మే,

సమాసేన, ఏవ, కౌంతేయ, నిష్ఠా, జ్ఞానస్య, యా, పరా ॥ 50 ॥

కౌంతేయ = ఓ అర్జునా!
జ్ఞానస్య } జ్ఞానయోగముయొక్క
యా, పరా, నిష్ఠా } = పరానిష్ఠయైన
సిద్ధిమ్ } నైష్కర్మ్యసిద్ధిని
యథా = ఏవిధముగా
ప్రాప్తః = మనుజుడు పొందునో
(తద్వారా)

బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మపరమాత్మను
యథా = ఎట్లు
ఆప్నోతి = పొందునో
తథా = ఆ విధానమును
సమాసేన, ఏవ = సంక్షిప్తముగానే
మే = నానుండి
నిబోధ = ఎఱుంగుము

ఓ కౌంతేయా! జ్ఞానయోగము యొక్క పరానిష్ఠయైన నైష్కర్మ్యసిద్ధిని పొందు విధమును, తద్వారా మనుష్యుడు బ్రహ్మప్రాప్తి నందు రీతిని సంగ్రహముగా తెల్పెదను వినుము. (50)

బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యాత్మానం నియమ్య చ ।

శబ్దాదీన్ విషయాన్ త్యక్త్వా రాగద్వేషా వ్యుదస్య చ ॥ 51 ॥

వివిక్తసేవీ లఘ్యాశీ యతవాక్కాయమానసః ।

ధ్యానయోగపరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః ॥ 52 ॥

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్ ।

విముచ్య నిర్మమః శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥ 53 ॥

బుద్ధ్యా, విశుద్ధయా, యుక్తః, ధృత్యా, ఆత్మానమ్, నియమ్య, చ,

శబ్దాదీన్, విషయాన్, త్యక్త్వా, రాగద్వేషా, వ్యుదస్య, చ ॥ 51 ॥

వివిక్తసేవీ, లఘ్యాశీ, యతవాక్కాయమానసః,

ధ్యానయోగపరః, నిత్యమ్, వైరాగ్యమ్, సముపాశ్రితః ॥ 52 ॥

అహంకారమ్, బలమ్, దర్పమ్, కామమ్, క్రోధమ్, పరిగ్రహమ్,

విముచ్య, నిర్మమః, శాంతః, బ్రహ్మభూయాయ, కల్పతే ॥ 53 ॥

విశుద్ధయా = విశుద్ధమైన
బుద్ధ్యా = బుద్ధితో
యుక్తః = కూడినవాడై
లఘ్యాశీ = తేలికయైన
సాత్త్వికాహారమును
మితముగా
భుజించువాడును
శబ్దాదీన్ = శబ్ద, స్పర్శ,
రూపాదులైన
విషయాన్ = విషయములను
త్యక్త్వా = త్యజించి
వివిక్తసేవీ = పరిశుభ్రమైన
ప్రదేశమున ఏకాంతముగా
నివసించువాడును

ధృత్యా⁽¹⁾ = సాత్త్విక ధారణా
శక్తిద్వారా
ఆత్మానమ్ = అంతఃకరణమును,
ఇంద్రియములను
నియమ్య = సంయమమొనర్చి
యతవాక్కాయ } మనోవాక్కాయములను
మానసః } = అదుపులో
ఉంచుకొనిన వాడును
రాగద్వేషా = రాగద్వేషములను
వ్యుదస్య = సర్వథా త్యజించి
వైరాగ్యమ్ = దృఢవైరాగ్యమును
సముపాశ్రితః = ఆశ్రయించిన
వాడును
చ = మఱియు

1. గీత, 18వ అధ్యాయము 33వ శ్లోకములో దీని వివరణము గలదు.

అహంకారమ్	=	అహంకారమును
బలమ్	=	బలమును
దర్పమ్	=	దర్పమును
కామమ్	=	కామమును
క్రోధమ్	=	క్రోధమును
చ	=	మఱియు
పరిగ్రహమ్	=	పరిగ్రహమును
విముచ్య	=	పరిత్యజించి
విత్యమ్	=	నిరంతరము
ధ్యానయోగ	=	ధ్యానయోగ
పరః	=	పరాయణుడైన వాడును

నిర్మమః	=	మమతా రహితుడును
శాంతః	=	శాంతియుతుడును ఐన పురుషుడు
బ్రహ్మభూయాయ	=	సచ్చిదానంద మన పరబ్రహ్మము నందు అభిన్న భావముతో స్థితుడగుటకు
కల్పతే	=	పాత్రుడగును

విశుద్ధమైన బుద్ధిగలవాడై, తేలికయైన సాత్వికమైన ఆహారమును మితముగా భుజించువాడు, శబ్దాదివిషయములను త్యజించి, పరిశుభ్రమైన ప్రదేశమున ఏకాంతముగా నివసించువాడు, సాత్వికధారణాశక్తిద్వారా అంతఃకరణేంద్రియముల సంయమమును కలిగి, మనోవాక్కాయములను అదుపులో ఉంచుకొనినవాడు, రాగద్వేషములను సర్వథా త్యజించి, దృఢమైన వైరాగ్యమును సంపూర్ణముగా ఆశ్రయించినవాడు, అహంకారమును, బలమును, దర్పమును, కామక్రోధములను, పరిగ్రహమును వదలిపెట్టి, నిరంతరము ధ్యానయోగపరాయణుడై యుండువాడు, మమతా రహితుడు, శాంతియుతుడు ఐన పురుషుడు సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమునందు అభిన్నభావముతో స్థితుడగుటకు పాత్రుడగును. (51-53)

బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి ।

సమః సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్ ॥ 54 ॥

బ్రహ్మభూతః, ప్రసన్నాత్మా, న, శోచతి, న, కాంక్షతి,

సమః, సర్వేషు, భూతేషు, మద్భక్తిమ్, లభతే, పరామ్ ॥ 54 ॥

బ్రహ్మభూతః = సచ్చిదానందమన
బ్రహ్మమునందు
ఏకీభావస్థితుడును

ప్రసన్నాత్మా = ప్రసన్నమైన
మనస్సుగలవాడును,
ఐనయోగి

న, శోచతి	= (దేనికిని) శోకింపడు	సమః ⁽¹⁾	= సమభావముగల యోగి
న, కాంక్షతి	= దేనినీ కాంక్షింపడు	పరామ్,	} = నా పరాభక్తిని
సర్వేషు భూతేషు	= సమస్త భూతముల	మద్భక్తిమ్ ⁽²⁾	
యందును		లభతే	= పొందును

సచ్చిదానంద మనపరబ్రహ్మయందు ఏకీభావస్థితుడై ప్రసన్నమనస్కుడైన యోగి దేనికిని శోకింపడు, దేనినీ కాంక్షింపడు. సమస్తప్రాణులయందును సమభావము గల అట్టి యోగి నా పరాభక్తిని పొందును. (54)

భక్త్యా మామభిజానాతి యావాన్యశ్చాస్మి తత్త్వతః ।

తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్ ॥ 55 ॥

భక్త్యా, మామ్, అభిజానాతి, యావాన్, యః, చ, అస్మి, తత్త్వతః ।

తతః, మామ్, తత్త్వతః, జ్ఞాత్వా, విశతే, తదనంతరమ్ ॥ 55 ॥

భక్త్యా	= ఆ పరాభక్తితో	తత్త్వతః	= యథాతథముగ
	(ఆ బ్రహ్మభూతుడైన		నాతత్త్వమును
	యోగి)	అభిజానాతి	= బాగుగా ఎఱుంగును
మామ్	= పరమాత్ముడనైన నన్ను	తతః	= ఆనంతరము
(అహమ్,	= నేను)	మామ్	= నన్ను
యః	= ఎవరినో	తత్త్వతః	= యథార్థముగా
చ	= మరియు	జ్ఞాత్వా	= తెలిసికొని
యావాన్, అస్మి	= ఎంతటి	తదనంతరమ్	= తత్క్షణమే
	శక్తిగలవాడనో	విశతే	= నాలో లీనమగును

బ్రహ్మభూతుడైనయోగి ఈ పరాభక్తిద్వారా నేనెవరినో? ఎంతటివాడనో? యథాతథముగ నా తత్త్వమును తెలిసికొనును. అట్లు భక్తితో నా తత్త్వమును గ్రహించిన వెంటనే అతడు నాలో లీనమగును. (55)

1. గీత, 6వ అధ్యాయమునందలి 29వ శ్లోకము చూడుడు.

2. ఇది తత్త్వజ్ఞానముయొక్క పరాకాష్ఠ. దీనిని పొందిన పిదప ఇక తెలిసికొనవలసినది ఏమియు మిగులదు. దీనినే 'పరాభక్తి', 'జ్ఞానపరానిష్ఠ', 'పరమనైష్కర్మ్యసిద్ధి', 'పరమసిద్ధి' మున్నగు పేర్లతో వ్యవహరించుట జరిగినది.

సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః ।

మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయమ్ ॥ 56 ॥

సర్వకర్మాణి, అపి, సదా, కుర్వాణః, మద్వ్యపాశ్రయః,

మత్ప్రసాదాత్, అవాప్నోతి, శాశ్వతమ్, పదమ్, అవ్యయమ్ ॥ 56 ॥

మద్వ్యపాశ్రయః = మత్ప్రరాయణుడై,
నన్ను ఆశ్రయించిన
కర్మయోగి

సర్వకర్మాణి = సమస్తకర్మలను

సదా = నిరంతరము

కుర్వాణః, అపి = చేయుచునే

మత్ప్రసాదాత్ = నా అనుగ్రహమువలన

శాశ్వతమ్ = సనాతనమైన

అవ్యయమ్ = నాశరహితమైన

పదమ్ = పరమ పదమును

అవాప్నోతి = పొందును

సమస్తకర్మలయందును కర్మత్వభావమును వీడి, ఆయాకర్మలఫలరూపమైన సమస్తభోగములను త్యజించి, నన్నే ఆశ్రయించిన కర్మయోగి కర్మలను అన్నింటినీ సర్వదా చేయుచును నాయనుగ్రహముచే సనాతనమైన శాశ్వతమైన పరమపదమును పొందును. (56)

చేతసా సర్వకర్మాణి మయి సన్న్వస్య మత్పరః ।

బుద్ధియోగముపాశ్రిత్య మచ్ఛిత్తః సతతం భవ ॥ 57 ॥

చేతసా, సర్వకర్మాణి, మయి, సన్న్వస్య, మత్పరః,

బుద్ధియోగమ్, ఉపాశ్రిత్య, మచ్ఛిత్తః, సతతమ్, భవ ॥ 57 ॥

సర్వకర్మాణి = సమస్తకర్మలను

చేతసా = నిండుమనస్సుతో

మయి = నాయందు(నాకు)

సన్న్వస్య⁽¹⁾ = సమర్పించి

బుద్ధియోగమ్ = సమబుద్ధిరూప
యోగమును

ఉపాశ్రిత్య = అవలంబించి

మత్పరః = మత్ప్రరాయణుడవై

సతతమ్ = సంతతము

మచ్ఛిత్తః, భవ = నాయందే చిత్తము
గలవాడవగుము

సర్వకర్మలను నిండుమనస్సుతో నాకే అర్పించి, సమబుద్ధిరూపయోగమును అవలంబించి, మత్ప్రరాయణుడవై సంతతము చిత్తమును నాయందే నిల్పుము. (57)

1. గీత. 9వ అధ్యాయము 27వ శ్లోకములో దీని విరానము గలదు.

మచ్చిత్తః సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్ తరిష్యసి ।
 అథ చేత్ త్వమహంకారాత్ న శోష్యసి వినంక్ష్యసి ॥ 58 ॥
 మచ్చిత్తః, సర్వదుర్గాణి, మత్ప్రసాదాత్, తరిష్యసి,
 అథ, చేత్, త్వమ్, అహంకారాత్, న, శోష్యసి, వినంక్ష్యసి ॥ 58 ॥

మచ్చిత్తః, } = నాయందు చిత్తమును	అహంకారాత్ = అహంకార
త్వమ్ } = నిల్పిన నీవు	కారణముగ
మత్ప్రసాదాత్ = నా యనుగ్రహమువలన	న, శోష్యసి = నా వచనములను
సర్వదుర్గాణి = సమస్తసంకటములను	నీవు పెడచెవిని బెట్టినచో
తరిష్యసి = అనాయాసముగ	వినంక్ష్యసి = నష్టముల
	పాలగుదువు
	(పరమార్థపథము నుండి
	భ్రష్టుడవగుదువు)
అథ, చేత్ = అట్లుగాక	

పైన తెలుపబడిన విధముగా నాయందు చిత్తమును నిల్పినచో, నా యనుగ్రహము వలన సమస్తసంకటములనుండియు అనాయాసముగా బయట పడగలవు. ఒకవేళ అహంకార కారణమున నా వచనములను పెడచెవిని బెట్టినచో నష్టముల పాలగుదువు. అనగా పరమార్థ పథమునుండి భ్రష్టుడవగుదువు. (58)

యదహంకారమాశ్రిత్య న యోత్య ఇతి మన్యసే ।

మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి ॥ 59 ॥

యత్, అహంకారమ్, ఆశ్రిత్య, న, యోత్యే, ఇతి మన్యసే,

మిథ్యా, ఏషః, వ్యవసాయః, తే, ప్రకృతిః, త్వామ్, నియోక్ష్యతి ॥ 59 ॥

అహంకారమ్, = అహంకారమును	మిథ్యా = మిథ్యయే (వృథాయే)
ఆశ్రిత్య, = ఆశ్రయించి	(యతః) = ఏలననగా
న, యోత్యే, = (నేను) యుద్ధము	ప్రకృతిః = (నీ) స్వభావమే
చేయను	త్వామ్ = నిన్ను
ఇతి = అని	
యత్, మన్యసే = ఏదైతే తలంతువో	నియోక్ష్యతి = (యుద్ధము
తే = నీయొక్క	చేయుటకు)
ఏషః, వ్యవసాయః = ఈ నిశ్చయము	పురికొల్పును

అహంకారవశమున 'నేను ఈ యుద్ధమును చేయను' అని నీవు నిశ్చయించు కొనుట వృథా. ఏలనన, నీ స్వభావమే యుద్ధముచేయుటకు నిన్ను పురికొల్పును. (59)

స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధః స్వేన కర్మణా ।

కర్తుం వేచ్ఛసి యహోహాత్ కరిష్యస్యవశోఽపి తత్ ॥ 60 ॥

స్వభావజేన, కౌంతేయ, నిబద్ధః, స్వేన, కర్మణా,
కర్తుమ్, న, ఇచ్ఛసి, యత్, మోహాత్, కరిష్యసి, అవశః, అపి, తత్ ॥ 60 ॥

కౌంతేయ!	= ఓ అర్జునా!	స్వేన,	} = నీ (క్షత్రియ)
మోహాత్	= మోహప్రభావమున	స్వభావజేన	
యత్	= ఏ యుద్ధకర్మను	కర్మణా	= కర్మ (సంస్కారముల)చే
కర్తుమ్	= చేయుటకు	నిబద్ధః	= బంధింపబడినవాడనై
న, ఇచ్ఛసి	= నీవు ఇష్టపడకున్నావో	అవశః,	= అవశుడనై
తత్, అపి	= ఆయుద్ధమును గూడ	కరిష్యసి	చేయుదువు

ఓ కౌంతేయా! మోహప్రభావమున నీవు చేయుటకు ఇష్టపడని కర్మను గూడ నీ పురాకృత స్వాభావిక కర్మలచే(సంస్కారములచే)బంధింపబడి, తత్ప్రభావమున నీవు అవశుడనై చేయుదువు. (60)

ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి ।

భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా ॥ 61 ॥

ఈశ్వరః, సర్వభూతానామ్, హృద్దేశే, అర్జున, తిష్ఠతి,
భ్రామయన్, సర్వభూతాని, యంత్రారూఢాని, మాయయా ॥ 61 ॥

అర్జున!	= ఓ అర్జునా!	భ్రామయన్	= (వారివారి కర్మలను
యంత్ర	} = శరీరరూప		అనుసరించి, వారిని)
రూఢాని			భ్రమింపజేయుచు
	= యంత్రములను	సర్వ	} = సకలభూతముల
	అధిరోహించిన	భూతానామ్	
సర్వభూతాని	= సమస్తప్రాణులను	హృద్దేశే	= హృదయములయందు
ఈశ్వరః	= అంతర్యామియైన	తిష్ఠతి	= స్థితుడై
	పరమేశ్వరుడు		యుండును
మాయయా	= తన మాయచే		

అర్జునా! శరీరరూపయంత్రములను ఆధిరోహించిన సర్వప్రాణుల హృదయములయందు అంతర్యామిగానున్న పరమేశ్వరుడు తన మాయచేత వారి వారి కర్మలను అనుసరించి, వారిని భ్రమింపజేయుచున్నాడు. (61)

తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత ।

తత్రసాదాత్ పరాం శాంతిం స్థానం ప్రాప్స్వసి శాశ్వతమ్ ॥ 62 ॥

తమ్, ఏవ, శరణమ్, గచ్ఛ, సర్వభావేన, భారత,

తత్రసాదాత్, పరామ్, శాంతిమ్, స్థానమ్, ప్రాప్స్వసి, శాశ్వతమ్ ॥ 62 ॥

భారత! = ఓ అర్జునా!

సర్వభావేన = అన్నివిధములుగా

తమ్, ఏవ = ఆ పరమేశ్వరునే

శరణమ్, } = శరణుజొచ్చుము

గచ్ఛ }

తత్రసాదాత్ = ఆయన

యనుగ్రహము వలన

పరామ్,

శాంతిమ్

} = పరమ శాంతిని

శాశ్వతమ్,

స్థానమ్

} = శాశ్వతమైన పరమ పదమును

ప్రాప్స్వసి

= పొందగలవు

ఓ భారతా! (అర్జునా!) అన్ని విధములుగా ఆ పరమేశ్వరునే శరణుజొచ్చుము⁽¹⁾. అతని కృపచేతనే పరమశాంతిని, శాశ్వతమైన పరమపదమును పొందగలవు. (62)

ఇతి తే జ్ఞానమాఖ్యాతం గుహ్యద్గుహ్యతరం మయా ।

విమృశ్యైతదశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు ॥ 63 ॥

ఇతి, తే, జ్ఞానమ్, ఆఖ్యాతమ్, గుహ్యత్, గుహ్యతరమ్, మయా,

విమృశ్య, ఏతత్, అశేషేణ, యథా, ఇచ్ఛసి, తథా, కురు ॥ 63 ॥

1. లజ్జ, భయము, దురభిమానము, గౌరవము, ఆసక్తి మొదలగువానిని త్యజించి, శరీరము నందు, లౌకిక విషయములయందు ఆహంకార మమకారములను వదిలి, కేవలము పరమాత్ముడు ఒక్కడే పరమాశ్రయుడు, పరమగతి, సర్వస్వము అని భావించుట, ఆనన్య భావముతో మిక్కిలి భక్తి శ్రద్ధలతో నిరంతరము భగవంతుని నామగుణప్రభావస్వరూపములను చింతనచేయుట, భగవంతుని భజన స్మరణలు చేయుచు, తదాజ్ఞానుసారము కర్తవ్య కర్మలను నిఃస్వార్థభావముతో కేవలము పరమాత్మునికొరకే ఆచరించుట - ఇవి యన్నియును సర్వవిధముల పరమాత్ముని శరణు పొందుట యగును.

ఇతి	=	ఈ విధముగా	ఏతత్	=	ఈ గోప్యజ్ఞానమును
గుహ్యత్,	}	= పరమ గోప్యమైన	అశేషేణ	=	సమగ్రముగా(పూర్తిగా)
గుహ్యతరమ్			విమృశ్య	=	పరిశీలించి
జ్ఞానమ్	=	జ్ఞానము	యథా	=	ఏవిధముగా
మయా	=	నాచేత	ఇచ్చసి	=	నీవు కోరుకొనుచున్నావో
తే	=	నీకు	తథా	=	అప్రకారము
ఆఖ్యాతమ్	=	చెప్పబడినది	కురు	=	చేయుము

ఈ విధముగా అత్యంతరహస్యమైన జ్ఞానమును నేను నీకు అందించితిని. ఇప్పుడు నీవు ఈ పరమగోప్యమైన జ్ఞానమును పూర్తిగా గ్రహించి, నీకీష్టమైన రీతిగా ఆచరింపుము.(63)

సర్వగుహ్యతమం భూయః శృణు మే పరమం వచః ।

ఇష్టోఽసి మే దృఢమితి తతో వక్ష్యామి తే హితమ్ ॥ 64 ॥

సర్వగుహ్యతమమ్, భూయః, శృణు, మే, పరమమ్, వచః,

ఇష్టః, అసి, మే, దృఢమ్, ఇతి, తతః, వక్ష్యామి, తే, హితమ్ ॥ 64 ॥

సర్వ	}	సమస్త గోప్య	దృఢమ్	=	అత్యంతము
గుహ్యతమమ్		విషయములయందును	ఇష్టః, అసి	=	ఇష్టమైనవాడవు
		పరమగోప్యమైన	తతః	=	అందువలన
మే, పరమమ్,	}	సర్వశ్రేష్ఠమైన	ఇతి, హితమ్	=	హితకరములైన,
వచః		నా వచనములను			ఈ, నా వచనములను
భూయః	=	ఇంకనూ	తే	=	నీకు
శృణు	=	వినుము	వక్ష్యామి	=	చెప్పెదను
మే	=	నాకు			

సమస్తగోప్యవిషయములయందును పరమగోప్యమైన నావచనములను మఱొక్కసారి వినుము. నీవు నాకు అత్యంతప్రియుడవు, అగుటవలన నీకు మిక్కిలి హితమునుగూర్చు వచనములను మఱల చెప్పుచున్నాను. (64)

మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కరు ।

మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే ॥ 65 ॥

మన్మనాః, భవ, మద్భక్తః, మద్యాజీ, మామ్, నమస్కరు,

మామ్, ఏవ, ఏష్యసి, సత్యమ్, తే, ప్రతిజానే, ప్రియః, అసి, మే ॥ 65 ॥

మన్మనాః	= నాయందే మనస్సు నిల్పినవాడవు	మామ్, ఏవ	= నన్నే
మద్భక్తః	= నాయందు భక్తి గలవాడవు	ఏష్యసి	= పొందెదవు
మద్యాజీ	= నన్ను పూజించువాడవు	తే	= నీకు (నీకొక్కటే)
భవ	= కమ్ము	సత్యమ్, ప్రతిజానే	} = సత్యప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను
మామ్	= నన్ను (నాకు)	(యతః)	
నమస్కరు	= నమస్కరింపుము	మే	= నాకు
(ఏవమ్)	= ఇట్లు చేయుటవలన	ప్రియః, అసి	= నీవు మిక్కిలి ఇష్టమైనవాడవు

ఓ అర్జునా! నీవు నాయందే మనస్సును నిలుపుము. నా భక్తుడవు కమ్ము. నన్నే సేవింపుము. నాకు ప్రణమిల్లుము. ఇట్లు చేయుటవలన నన్నే పొందగలవు. ఇది ప్రతిజ్ఞా పూర్వకముగా నేను చెప్పుచున్నమాట. ఏలనన, నీవు నాకత్యంత ప్రయుడవు. (65)

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ ।

అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః ॥ 66 ॥

సర్వధర్మాన్, పరిత్యజ్య, మామ్, ఏకమ్, శరణమ్, వ్రజ,

అహమ్, త్వా, సర్వపాపేభ్యః, మోక్షయిష్యామి, మా, శుచః ॥ 66 ॥

సర్వధర్మాన్	= సమస్తధర్మములను (సర్వకర్తవ్యకర్మలను)	శరణమ్ ⁽¹⁾ , వ్రజ = శరణుజొచ్చుము
పరిత్యజ్య	= నాకు సమర్పించి	అహమ్, త్వా = నేను నిన్ను
ఏకమ్	= సర్వశక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను, పరమేశ్వరుడను ఐన	సర్వపాపేభ్యః = సమస్త పాపములనుండియు
మామ్, (ఏవ) = నన్నే		మోక్షయిష్యామి = విముక్తుని గావించెదను
		మా, శుచః = నీవు శోకింపకుము

సర్వధర్మములను అనగా సమస్తకర్తవ్యకర్మలను నాకు సమర్పింపుము. సర్వశక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను, పరమేశ్వరుడను ఐన నన్నే శరణుజొచ్చుము. అన్ని పాపములనుండియు నిన్ను నేను విముక్తుని గావించెదను. నీవు శోకింపకుము. (66)

1. ఈ అధ్యాయమునందలి 62వ శ్లోకము యొక్క టిప్పణి చూడనగును.

ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన ।

న చాశుశ్రూషవే వాచ్యం న చ మాం యోఽభ్యసూయతి ॥ 67 ॥

ఇదమ్, తే, న, అతపస్కాయ, న, అభక్తాయ, కదాచన,

న, చ, అశుశ్రూషవే, వాచ్యమ్, న, చ, మామ్, యః, అభ్యసూయతి ॥ 67 ॥

తే = (త్యయా)నీచే
ఇదమ్ = రహస్యమయమైన
ఈగీతోపదేశము
కదాచన = ఎప్పుడైనను
(ఏస్థితియందైనను)
అతపస్కాయ = తపస్సంపన్నుడు
కాని వానికి
న, వాచ్యమ్ = చెప్పదగదు
అభక్తాయ¹ చ = భక్తిరహితునకును
న, (వాచ్యమ్) = చెప్పదగదు

అశుశ్రూషవే = వినుటకు ఇచ్చలేని
వానికి
న, (వాచ్యమ్) = చెప్పదగదు
చ = మఱియు
యః = ఎవడు
మామ్ = నన్ను
అభ్యసూయతి = దోషదృష్టితో చూచునో
(తన్నీ) = వానికి (ఎన్నడును)
న = (ఈ ఉపదేశమును
గూర్చి) తెలుపరాదు

తపస్సంపన్నుడు కానివానికిని, భక్తిరహితునకును, వినవలెనను కుతూహలము లేనివానికిని నీవు ఈ గీతారూపరహస్యోపదేశమును ఎన్నడునూ తెల్పరాదు. అట్లే నాయందు దోషదృష్టి గలవానికి ఎన్నడునూ ఈ ఉపదేశమును తెలుపరాదు. (67)

య ఇమం పరమం గుహ్యం మద్భక్తేష్యభిధాస్యతి ।

భక్తిం మయి పరాం కృత్వా మామేవైష్యత్యసంశయః ॥ 68 ॥

యః, ఇమమ్, పరమ్, గుహ్యమ్, మద్భక్తేషు, అభిధాస్యతి,

భక్తిమ్, మయి, పరామ్, కృత్వా, మామ్, ఏవ, ఏష్యతి, అసంశయః ॥ 68 ॥

యః = ఎవడయితే
మయి = నాయందు
పరామ్, } పరమభక్తిని
భక్తిమ్, కృత్వా } = గలిగి

ఇమమ్ = ఈ
పరమ్, } మిక్కిలి గోప్యమైన
గుహ్యమ్ } = గీతోపదేశమును
మద్భక్తేషు = నాభక్తులయందు

1. వేదశాస్త్రములయందును, పరమేశ్వరునియందును, మహాత్ములయందును, గురుజనుల యందును, భక్తి శ్రద్ధలను, పూజ్యభావమును కలిగియుండుటనే 'భక్తి' యందురు.

అభిధాస్యతి¹ = పదిలపఱచునో
సః = అతడు
మామ్, ఏవ = నన్నే

ఏష్యతి = పొందును
అసంశయః = ఇందు సంశయమునకు
తావేలేదు

నా యందు పరమభక్తి గలిగి, ఈ పరమగోప్యమైన గీతోపదేశమును అనగా గీతాశాస్త్రమును నా భక్తుల హృదయములలో పదిలపఱచువాడు నన్నే పొందును. ఇందేమాత్రమూ సందేహము లేదు. (68)

న చ తస్మాన్ మనుష్యేషు కశ్చిన్నే ప్రియకృత్తమః ।

భవితా న చ మే తస్మాత్ అన్యః ప్రియతరో భువి ॥ 69 ॥

న, చ, తస్మాత్, మనుష్యేషు, కశ్చిత్, మే, ప్రియకృత్తమః,

భవితా, న, చ, మే, తస్మాత్, అన్యః, ప్రియతరః, భువి ॥ 69 ॥

మనుష్యేషు = మనుష్యులలో

మే = నాకు

తస్మాత్ = వానికంటెను

ప్రియకృత్తమః = మిక్కిలి ప్రియమును
గూర్చువాడు

కశ్చిత్, చ = ఎవ్వడును

న = లేడు

చ = అట్లే

భువి = ఈ భూమండలమున

తస్మాత్ = వానికంటెను

మే = నాకు

ప్రియతరః = మిక్కిలి ప్రియమైనవాడు

అన్యః = మఱియొకడు

న, భవితా = ఉండబోడు

నాకు ప్రీతిని గూర్చునట్టి కర్మల నాచరించు మనుష్యులలో అతనిని మించిన భక్తుడెవ్వడును లేడు. అంతేగాక, అతనివలె గాని, అతనిని మించిగాని నాకు ప్రియమైన వాడు భూమండలమున మరియొకడెవ్వడును భవిష్యత్తులోను ఉండబోడు. (69)

అధ్యేష్యతే చ య ఇమం ధర్మం సంవాదమావయోః ।

జ్ఞానయజ్ఞేన తేనాహమ్ ఇష్టః స్యామితి మే మతిః ॥ 70 ॥

అధ్యేష్యతే, చ, యః ఇమమ్, ధర్మమ్, సంవాదమ్, ఆవయోః,

జ్ఞానయజ్ఞేన, తేన, అహమ్, ఇష్టః, స్యామ్, ఇతి, మే, మతిః ॥ 70 ॥

1. నిష్కామభావముతో ప్రేమపూర్వకముగా నా భక్తులకు చదివి వినిపించును. మఱియు దీని ఆర్థమును వ్యాఖ్యానము ద్వారా ప్రచారము చేయును.

యః	=	ఎవడయితే	తేన, చ	=	వానిచేతను
ఇమమ్	=	ఈ	అహమ్	=	నేను
ధర్మమ్	=	ధర్మయుక్తమైన	జ్ఞానయజ్ఞేన ⁽¹⁾	=	జ్ఞానయజ్ఞము ద్వారా
ఆవయోః	=	మన ఇరువురియొక్క	ఇష్టః, స్యామ్	=	పూజితుడను
సంవాదమ్	=	సంవాదరూపమైన		=	అగుదును
		గీతాశాస్త్రమును	ఇతి	=	అని
అధ్యేష్యతే	=	పఠించునో	మే, మతిః	=	నా అభిప్రాయము

ధర్మయుక్తమైన మనసంవాదరూపమైన ఈ గీతాశాస్త్రమును పఠించువాడు జ్ఞానయజ్ఞముద్వారా నన్ను పూజించువాడని నా అభిప్రాయము. (70)

శ్రద్ధావాననసూయశ్చ శృణుయాదపి యో నరః ।

సోఽపి ముక్తః శుభాన్ లోకాన్ ప్రాప్నుయాత్ పుణ్యకర్మణామ్ ॥ 71 ॥

శ్రద్ధావాన్, అనసూయః, చ, శృణుయాత్, అపి, యః, నరః,

సః, అపి, ముక్తః, శుభాన్, లోకాన్, ప్రాప్నుయాత్, పుణ్యకర్మణామ్ ॥ 71 ॥

యః, నరః	=	ఏ నరుడయితే	సః అపి	=	అతడును
శ్రద్ధావాన్	=	శ్రద్ధగలవాడై	ముక్తః	=	పాపవిముక్తుడై
అనసూయః, చ	=	దోషదృష్టిలేని వాడై	పుణ్యకర్మణామ్	=	పుణ్యకర్మలను
				=	ఆచరించువారియొక్క
శృణుయాత్, అపి	=	(ఈ గీతాశాస్త్రమును)	శుభాన్, లోకాన్	=	ఉత్తమలోకములను
వినునో			ప్రాప్నుయాత్	=	తప్పక పొందును

శ్రద్ధాదరములుగలవాడును, దోషదృష్టి(దోషములేన్ను స్వభావము) లేనివాడును ఐన మనుష్యుడు గీతాశాస్త్రమును వినుటవలనగూడ పాపవిముక్తుడై, పుణ్యకర్మలను ఆచరించువారుపొందు ఉత్తమలోకములను పొందును. (71)

కచ్ఛిదేతచ్ఛృతం పార్థ త్వయైకాగ్రేణ చేతసా ।

కచ్ఛిదజ్ఞానసమ్మోహః ప్రణష్టస్తే ధనంజయ ॥ 72 ॥

కచ్ఛిత్, ఏతత్, శ్రుతమ్, పార్థ, త్వయా, ఏకాగ్రేణ, చేతసా,

కచ్ఛిత్, అజ్ఞానసమ్మోహః, ప్రణష్టః, తే, ధనంజయ ॥ 72 ॥

1. గీత -4వ అధ్యాయము-33వ శ్లోకార్థమును చూడనగును.

పార్థ!	= ఓ పార్థా!	ధనంజయ!	= ఓ ధనంజయా!
ఏతత్	= ఈ గీతాశాస్త్రము	తే	= నీ యొక్క
త్వయా	= నీ చేత	అజ్ఞాన	} = అజ్ఞానజనితమైన
ఏకాగ్రేణ,	} = ఏకాగ్రచిత్తముతో	సమోహః	
చేతసా			= మోహము
శ్రుతమ్,	} = వినుట జరిగినదా?	కచ్చిత్,	} = పూర్తిగా
కచ్చిత్		ప్రణష్టః	
			= తొలగిపోయినదా?

ఓ పార్థా! ఈ గీతాశాస్త్రమును నీవు ఏకాగ్రచిత్తముతో వింటివా? ఓ ధనంజయా! అజ్ఞానజనితమైన నీ మోహము పూర్తిగా నశించినదా? (72)

అర్జున ఉవాచ

నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత ।

స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ ॥ 73 ॥

నష్టః, మోహః, స్మృతిః, లబ్ధా, త్వత్ప్రసాదాత్, మయా, అచ్యుత,

స్థితః, అస్మి, గతసందేహః, కరిష్యే, వచనమ్, తవ ॥ 73 ॥

అచ్యుత!	= ఓ అచ్యుతా!	గతసందేహః,	} = సందేహములు
త్వత్ప్రసాదాత్	= నీ ఆనుగ్రహము వలన	స్థితః, అస్మి	
(మమ) మోహః	= నా మోహము		= తొలగిన
నష్టః	= (పూర్తిగా) తొలగినది	(అతః)	= వాడనైతిని
మయా	= నాచేత	తవ, వచనమ్	} = కనుక
స్మృతిః	= స్మృతి	కరిష్యే	
లబ్ధా	= పొందబడినది		= నీ ఆజ్ఞను
			= తలదాల్చెదను

అర్జునుడు పలికెను - ఓ అచ్యుతా! నీ కృపచే నా మోహము పూర్తిగా తొలగినది. స్మృతిని పొందితిని. ఇప్పుడు సంశయరహితుడనైతిని. కనుక, నీ ఆజ్ఞను తలదాల్చెదను. (73)

సంజయ ఉవాచ

ఇత్యహం వాసుదేవస్య పార్థస్య చ మహాత్మనః ।

సంవాదమిమమశ్రౌష్యమ్ అద్భుతం రోమహర్షణమ్ ॥ 74 ॥

ఇతి, అహమ్, వాసుదేవస్య, పార్థస్య, చ, మహాత్మనః,
సంవాదమ్, ఇమమ్, అశ్రౌషమ్, అద్భుతమ్, రోమహర్షణమ్ || 74 ||

ఇతి	= ఈ ప్రకారముగా	అద్భుతమ్	= అద్భుతమైన
అహమ్	= నేను	రోమహర్షణమ్	= తనువును
వాసుదేవస్య	= శ్రీ కృష్ణునియొక్క		పులకింప
మహాత్మనః	= మహాత్ముడైన		జేయునట్టి
పార్థస్య, చ	= అర్జునుని యొక్క	సంవాదమ్	= సంవాదమును
ఇమమ్	= ఈ	అశ్రౌషమ్	= వింటిని

సంజయుడు పలికెను - ఈ విధముగా శ్రీ వాసుదేవునకును మహాత్ముడైన అర్జునకును మధ్య జరిగిన సంవాదమును వింటిని. అది అద్భుతమైనది. తనువును పులకింపజేయునది. (74)

వ్యాసప్రసాదాచ్ఛ్రుతవాన్ ఏతద్గుహ్యమహం పరమ్ ।

యోగం యోగేశ్వరాత్ కృష్ణాత్ సాక్షాత్ కథయతః స్వయమ్ || 75 ||

వ్యాసప్రసాదాత్, శ్రుతవాన్, ఏతత్, గుహ్యమ్, అహమ్, పరమ్,
యోగమ్, యోగేశ్వరాత్, కృష్ణాత్, సాక్షాత్, కథయతః, స్వయమ్ || 75 ||

వ్యాసప్రసాదాత్ =	వ్యాసభగవానుని	స్వయమ్	= స్వయముగా
	కృపవలన (దివ్యదృష్టిని		
	పొందిన వాడనై)	కథయతః	= చెప్పుచున్న
అహమ్	= నేను		(ఉపదేశించుచున్న)
ఏతత్	= ఈ	యోగేశ్వరాత్	= యోగేశ్వరుడైన
పరమ్, } =	పరమగోప్యమైన	కృష్ణాత్	= శ్రీకృష్ణభగవానుని
గుహ్యమ్			నుండి
యోగమ్	= యోగమును	సాక్షాత్	= ప్రత్యక్షముగా
	(గీతను) (అర్జునునకు)	శ్రుతవాన్	= వింటిని

వేదవ్యాసునికృపవలన దివ్యదృష్టిని పొందినవాడనై, పరమగోప్యమైన ఈ యోగమును (గీతను), యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు స్వయముగ అర్జునునకు చెప్పుచుండగా నేను ప్రత్యక్షముగా వింటిని. (75)

రాజన్ సంస్కృత్య సంస్కృత్య సంవాదమ్ ఇమమద్భుతమ్ ।

కేశవార్జునయోః పుణ్యం హృష్యామి చ ముహుర్ముహుః ॥ 76 ॥

రాజన్, సంస్కృత్య, సంస్కృత్య, సంవాదమ్, ఇమమ్, అద్భుతమ్,

కేశవార్జునయోః, పుణ్యమ్, హృష్యామి, చ, ముహుర్ముహుః ॥ 76 ॥

రాజన్!	= ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా!	సంవాదమ్	= సంవాదమును (గీతను)
కేశవార్జునయోః	= శ్రీకృష్ణభగవానునకును, అర్జునునకును మధ్య జరిగిన	సంస్కృత్య, సంస్కృత్య	} = పదేపదే స్మరించుచు
ఇమమ్	= ఈ (పరమగోప్యమైన)	ముహుర్ముహుః	
పుణ్యమ్	= పవిత్రమైన		= మాటిమాటికిని (నిరంతరము)
అద్భుతమ్, చ	= అద్భుతమైనదియగు	హృష్యామి	= ఆనందించుచున్నాను

ఓ రాజా! (ధృతరాష్ట్రా!) శ్రీ కృష్ణభగవానునకును, అర్జునునకును మధ్య జరిగిన గోప్యమైన ఈ సంవాదము పుణ్యప్రదమైనది. అత్యద్భుతమైన ఈ సంవాదమును అనుక్షణము పదేపదే స్మరించుచు, నేను నిరంతరము ఆనందమున ఓలలాడుచున్నాను. (76)

తచ్చ సంస్కృత్య సంస్కృత్య రూపమత్యద్భుతం హరేః ।

విష్ణయో మే మహాన్ రాజన్ హృష్యామి చ పునఃపునః ॥ 77 ॥

తత్, చ, సంస్కృత్య, సంస్కృత్య, రూపమ్, అతి, అద్భుతమ్, హరేః,

విష్ణయః, మే, మహాన్, రాజన్, హృష్యామి, చ, పునః, పునః ॥ 77 ॥

రాజన్!	= ఓ రాజా!	మే	= నాకు
హరేః ⁽¹⁾	= శ్రీకృష్ణుని యొక్క	మహాన్, విష్ణయః	} = అంతులేని ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నది
తత్, అతి, అద్భుతమ్	} = అట్టి అత్యద్భుతమైన	(అహమ్)	= నేను
రూపమ్, చ		పునః, పునః	= మాటిమాటికిని
సంస్కృత్య, సంస్కృత్య	} = పదేపదే స్మరించుట వలన	హృష్యామి	= ఆనందమున పొంగిపోవుచున్నాను.

1. తనను స్మరించిన వారి పాపములను హరించు వాడు హరి.

ఓ రాజా! అత్యంత విలక్షణము, పరమాద్భుతము, అపూర్వము ఐన ఆ శ్రీహరి రూపమును పదేపదే స్మరించుచు, నేను పొందుచున్న సంభ్రమాశ్చర్యములకు అవధియే లేదు. తత్త్వభావమున మఱలమఱల హర్షోల్లాసములతో పులకితగాఁతుడనగుచున్నాను. (77)

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః ।

తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిః ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ ॥ 78 ॥

యత్ర, యోగేశ్వరః, కృష్ణః, యత్ర, పార్థః, ధనుర్ధరః,

తత్ర, శ్రీః, విజయః, భూతిః, ధ్రువా, నీతిః, మతిః, మమ ॥ 78 ॥

యత్ర = ఎచ్చటనయితే
యోగేశ్వరః, } యోగేశ్వరుడైన
కృష్ణః } = శ్రీకృష్ణ భగవానుడు
(ఉండునో)

యత్ర = ఎచ్చటనయితే
ధనుర్ధరః, } గాండీవధనుస్సును
పార్థః } = చేతబట్టిన
అర్జునుడు (ఉండునో)

తత్ర, శ్రీః = అచ్చట
సీరి సంపదలును
విజయః = సర్వవిజయములును
భూతిః = సకలైశ్వర్యములును
ధ్రువా, నీతిః = దృఢమైన నీతియు
(ఇతి) ఉండును అని
మమ, మతిః = నా నిశ్చితాభిప్రాయము

ఓ రాజా! యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడును, గాండీవధనుర్ధారియైన అర్జునుడును ఉండుచోట సంపదలును, సర్వవిజయములును, సకలైశ్వర్యములును, సుస్థిరమైన నీతియు ఉండును - అని నా నిశ్చితాభిప్రాయము. (78)

ఓం తత్పదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే మోక్షసన్న్యాసయోగోనామ అష్టాదశోఽధ్యాయః ॥ ౧౮ ॥

గీతా హారతి

జయ భగవద్గీతే, జయ భగవద్గీతే
హరి-హియ-కమల-విహారిణి, సుందర సుపునీతే ॥ జయ ॥

కర్మ-నుమర్మ-ప్రకాశిని కామాసక్తిహరా
తత్త్వజ్ఞాన-వికాశిని విద్యాబ్రహ్మవరా ॥ జయ ॥

నిశ్చల-భక్తి-విధాయిని నిర్మల మలహారి
శరణ-రహస్య-ప్రదాయిని సబ విధి సుఖకారి ॥ జయ ॥

రాగ-ద్వేష-విదారిణి కారిణి మోడ సదా
భవ-భయ-హారిణి తారిణి పరమానందప్రదా ॥ జయ ॥

ఆసుర భావ-వినాశిని నాశిని తమ-రజనీ
దైవీ సద్గుణదాయిని హరి-రసికా సజనీ ॥ జయ ॥

నమతా, త్యాగ సిఖావని, హరి-ముఖకీ బానీ
సకల శాస్త్రకీ ప్వామిని శ్రుతియోంకీ రానీ ॥ జయ ॥

దయా-సుధా బరసావని మాతు! కృపా శ్రీష్ట
హరి-పద-ప్రేమ దాన కర అవహో కర శ్రీష్ట ॥ జయ ॥

అచ్యుతాష్టకమ్

అచ్యుతం కేశవం రామనారాయణం

కృష్ణదామోదరం వాసుదేవం హరిమ్ ।

శ్రీధరం మాధవం గోపికావల్లభం

జానకీనాయకం రామచంద్రం భజే ॥ 1 ॥

అచ్యుతం కేశవం సత్యభామాధవం

మాధవం శ్రీధరం రాధికారాధితమ్ ।

ఇందిరామందిరం చేతసా సుందరం

దేవకీనందనం నందజం సందధే ॥ 2 ॥

విష్ణవే జిష్ణవే శంఖినే చక్రిణే

రుక్మిణీరాగిణే జానకీజానయే ।

వల్లవీవల్లభాయార్చితాయాత్మనే

కంసవిధ్వంసినే వంశినే తే నమః ॥ 3 ॥

కృష్ణ! గోవింద! హేరామ! నారాయణ!

శ్రీపతే! వాసుదేవాజిత! శ్రీనిధే! ।

అచ్యుతానంత! హే మాధవాధోక్షజ!

ద్వారకానాయక! ద్రౌపదీరక్షక! ॥ 4 ॥

రాక్షసక్షోభితః సీతయా శోభితో

దండకారణ్యభూపుణ్యతాకారణః ।

లక్ష్మణేనాన్వితో వానరైః సేవితో

అగస్త్య సంపూజితో రాఘవః పాతుమామ్ || 5 ||

ధేనుకారిష్ఠ కానిష్ఠకృద్దేవసిహా

కేశిహా కంసహృద్వంశికావాదకః |

పూతనాకోపకః సూరజాభేలనో

బాలగోపాలకః పాతు మాం సర్వదా || 6 ||

విద్యుదుద్ధ్యోతవత్ప్రస్ఫురద్వాససం

ప్రాప్యడంభోదవత్ప్రోల్లసద్విగ్రహమ్ |

వన్యయా మాలయా శోభితోరఃస్థలం

లోహితాంఘ్రిద్వయం వారిజాక్షం భజే || 7 ||

కుంచితైః కుంతలైః భ్రాజమానాననం

రత్నమౌళిం లసత్కుండలంగండయోః |

హారకేయూరకం కంకణప్రోజ్జ్వలం

కింకిణీమంజులం శ్యామలం తం భజే || 8 ||

అచ్యుతస్యాష్టకం యః పఠేదిష్టదం

ప్రేమతః ప్రత్యహంపూరుషస్సస్పృహమ్ |

వృత్తతః సుందరం కర్తృవిశ్వంభర

స్తస్యవశ్యో హరిర్జాయతే సత్వరమ్ ||

|| ఇతి శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యకృతమచ్యుతాష్టకం సంపూర్ణమ్. ||

www.mohanpublications.com

మోహన్ పబ్లికేషన్స్ లో లభించు

పుస్తకముల పట్టిక
(Book List)

ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆయుర్వేద, మంత్రశాస్త్రాది
అనేక విషయాలు తెలుసుకోండి...

ఫేస్బుక్ **మోహన్ పబ్లికేషన్స్** పేజ్ లైక్ చేయండి.

Like us to follow :

MOHAN PUBLICATIONS

Rajamahendravaram

అజంతా హోటల్ ఎదుట, కోటగుమ్మం, రాజమహేంద్రవరం - 533101.

WWW.MOHANPUBLICATIONS.COM

మావద్ద లభించు గ్రంథములు

1. ప్రతకథలు - పూజలు

1. శ్రీ వినాయక వ్రతం	వెల రూ.10-00
2. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజా-పుణ్యాహవాచనం	30-00
3. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజ (కాణిపాకక్షేత్రమాహాత్మ్యంతో)	10-00
4. సంకష్టహరచతుర్థి శ్రీమహాగణపతి వ్రతం	30-00
5. వరలక్ష్మీ వ్రతం	10-00
6. కేదారేశ్వర వ్రతం	10-00
7. త్రినాథ వ్రతం(కలర్)	10-00
8. త్రినాథవ్రతం(సాదా)	5-00
9. క్షీరాబ్ధి వ్రతం	12-00
10. మంగళ గౌరీవ్రతం	10-00
11. వైభవలక్ష్మీ వ్రతం ఫోటో యంత్రంతో	25-00
12. శ్రీలక్ష్మీ కుబేర వ్రతం (ఫోటో యంత్రంతో)	25-00
13. కనకమహాలక్ష్మీ వ్రతం (కామేశ్వరీపాటంతో)	25-00
14. సంతోషీమాతా వ్రతం	25-00
15. ఏడు శనివారాల వ్రతం	25-00
16. సత్యనారాయణవ్రతం	25-00
17. శ్రీ సువర్చలాహనుమద్దీక్ష	30-00
18. శివదీక్ష	10-00
19. కాత్యాయనీ వ్రతం	20-00
20. సౌభాగ్య గౌరీవ్రతం	20-00
21. తిరుప్పావై (ధనుర్మాసవ్రతం)	36-00
22. స్త్రీల ప్రతకథలు	36-00
23. స్త్రీలప్రతకథలుస్థూలాక్షరి (నేడునూరిగంగాధరరావుగారి)	54-00
24. పెళ్ళి పాటలు - స్త్రీలపాటలు (కామేశ్వరీపాటంతో)	36-00
25. సర్వదేవతా పూజావిధానం	25-00
26. ఆరువ్రతాలు	30-00
27. రాహుకాలంలోదుర్గాదేవీపూజా	10-00

28. తులసి నిత్యపూజ, తులసీఉపయోగాలు	10-00
29. శ్రీ చక్ర రహస్య విజ్ఞానమ్	36-00
30. శ్రీచక్ర పూజావిధానం(పెద్దది)	36-00
31. లక్ష్మీ - గౌరీ నిత్యపూజ	10-00
32. శ్రీ సరస్వతీ నిత్యపూజ	10-00
33. శ్రీ దుర్గానిత్యపూజ	10-00
34. కాలభైరవ నిత్యపూజ	10-00
35. శివపూజ	10-00
36. వీరభద్ర పూజ	10-00
37. ఆంజనేయ నిత్యపూజ	10-00
38. నాగేంద్ర స్వామి పూజ	10-00
39. సుబ్రహ్మణ్య నిత్యపూజ	10-00
40. రామదేవుని కథ	10-00
41. శివదేవుని కథ	10-00
42. లక్ష్మీనరసింహపూజ	10-00
43. వేంకటేశ్వరపూజ	10-00
44. బ్రహ్మాంగారి నిత్యపూజ	10-00
45. సూర్య నిత్యపూజ	10-00
46. నవగ్రహ నిత్యపూజ	10-00
47. రుక్మిణీ కల్యాణం	25-00
48. ఉమామహేశ్వర వ్రతం	36-00
49. శ్రీ కామేశ్వరీ వ్రతం	36-00
50. 16 సోమవారముల వ్రతము	25-00
51. పార్వతీకల్యాణం	25-00
52. సహస్రకమలవర్తి వ్రతము	25-00
53. పంచముఖ ఆంజనేయ పూజావిధానము	36-00
54. అష్టనాగపూజ	36-00
55. పూజలు ఎందుకుచేయాలి ?	36-00
56. ఏ దేవునికి ఏపుష్పాలతో పూజించాలి?	36-00
57. ఏ దేవునికి ఏప్రసాదం వైవేద్యం పెట్టాలి?	36-00
58. ఏదేవునికి ఏవిధముగాబీపారాధనచెయ్యాలి?	36-00
59. ఏదేవునికి ఎన్ని ప్రదక్షిణలుచేయాలి ?	36-00
60. హనుమద్ వ్రతం	36-00
61. పంచాయతన పూజ	63-00
62. 28 వ్రతములు	120-00

63. కలశపూజలు (92కేసారి)	150-00
64. కలశపూజలు (విడివిడిగా) (ప్రింటులో)	....
65. ప్రాంకార మహాయజ్ఞం (ప్రింటులో)	....
66. గోమాత	40-00

2. స్తోత్రాలు-సుప్రభాతములు సహస్రనామములు

1. శ్రీ లలితా విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు పురాణపండ రాధాకృష్ణమూర్తిగారి సంకలనం	45-00
2. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (హిందీ) ,,	50-00
3. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (ఇంగ్లీషు) ,,	50-00
4. స్థూలాక్షరీలలితావిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రములు(పత్రికసైజ్)	99-00
5. లలితావిష్ణు (కేస్ బైండ్) 1/8 డెమ్మి	63-00
6. స్థూలాక్షరీ లలితావిష్ణు (క్రాస్సైజు)కేస్బైండ్	108-00
7. సర్వదేవతా స్తోత్రమంజరి	120-00
8. సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళి: (63)	24-00
9. విష్ణుసహస్రనామస్తోత్రమ్ (క్రాస్)	25-00
10. లలితా సహస్రనామ స్తోత్రమ్ (క్రాస్)	36-00
11. లలితా సహస్రనామములు	24-00
12. లక్ష్మీ సహస్రనామములు	24-00
13. దుర్గా సహస్రనామములు	24-00
14. ఆంజనేయ సహస్రనామములు	24-00
15. శివ సహస్రనామములు	24-00
16. విష్ణు సహస్రనామములు	24-00
17. గణపతి సహస్రనామములు	24-00
18. సుబ్రహ్మణ్య సహస్రనామములు	24-00
19. గాయత్రి సహస్రనామములు	24-00
20. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు	24-00
21. శ్రీరామా సహస్రనామములు	24-00
22. సరస్వతి సహస్రనామములు	24-00
23. సూర్యసహస్రనామములు & ఆదిత్యహృదయం	24-00
24. శ్రీవేంకటేశ్వరసహస్రనామములు	24-00
25. మణిభీషవపర్ణన (పెద్దది)	24-00
26. సంద్యావందనం	24-00
27. మంత్రపుష్పమ్	....
28. త్రిభాషా హనుమాన్ చాలీసా	15-00
29. హనుమాన్ చాలీసా	10-00

30. మణిబీష్టపవర్ణన (పాకెట్)	10-00
31. ఆరు చాలీసాలు	10-00
32. శివారాధన (శివస్తోత్రాలు)	10-00
33. వేంకటేశ్వర సుప్రభాతం (పాకెట్)	10-00
34. ఆరుదండకాలు	5-00
35. వేంకటేశ్వర గోవిందనామములు	5-00
36. అష్టలక్ష్మీ స్తోత్రమ్ కనకధారాస్తోత్రమ్	10-00
37. దేవీఖడ్గమాలాస్తోత్రమ్ (మహిషాసురమర్దనీస్తోత్రంతో)	10-00
38. సుందరకాండ (పాకెట్)	10-00
39. భగవద్గీత మూలం	27-00
40. రామరక్షాస్తోత్రమ్	15-00
41. స్తోత్ర రత్నావళి	36-00
42. పురాణపండ లలితా-విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
43. పురాణపండ లలితాసహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
44. పురాణపండ విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్	10-00
45. పురాణపండ ఆదిత్య హృదయం	10-00
46. మంత్రపుష్పం (మినీ)	10-00
47. శివానందలహరి-సౌందర్యలహరి	36-00
48. కుజదోషం	10-00
49. కాలసర్ప దోషం	10-00
50. మీ అప్పులు తీరాలా?	10-00
51. దృష్టిదోషాలు నివారణ	10-00
52. పంచసూక్తములు	10-00
53. సంధ్యావందనం	10-00
54. రుద్రనమకమ్-చమకమ్	10-00
55. గాయత్రీమంత్రాలు	10-00
56. హయగ్రీవ స్తోత్రమాల	10-00
57. దక్షిణామూర్తి స్తోత్రమాల	10-00
58. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలు - పంచారామాలతో	10-00
59. శ్రీసూక్తం పురుష సూక్తం	10-00
60. నవగ్రహస్తోత్రమాల	36-00
61. మహాన్యాసమ్	36-00
62. సుందరకాండ గానామృతం	36-00
63. గోమాతపూజావిధానము	10-00
64. ఆనందసిద్ధి - 1 శ్రీదేవీ స్తోత్రమాల	108-00

65. ఆనందసిద్ధి - 2 ఏ సమస్యకు ఏ స్తోత్రమ్ పారాయణచేయాలి	108-00
66. ఆనందసిద్ధి-3 మానసదేవీ స్తోత్రమాల	108-00
67. శ్రీ కాలభైరవ రక్షా కవచమ్	63-00
68. అర్చన	40-00
69. నిత్యదేవతార్చన	40-00
70. సర్వదేవతా స్తోత్ర నిధి	99-00
71. శ్రీచక్ర నవవరణార్చన	63-00
72. చండీ సప్తశతి పారాయణ క్రమం	99-00
73. శ్రీదేవి స్తోత్ర రత్నావళి 32 దేవి స్తోత్రాలకు తాత్పర్యంతో	99-00
74. వనదుర్గా మంత్రానుష్ఠాన క్రమమ్	63-00
75. శ్రీ కాలభైరవ వ్రతము	63-00

3. శ్రీ సాయి దత్త గ్రంథములు

1. శ్రీ సాయిబాబా సచ్చరిత్ర	120-00
2. సంపూర్ణ శ్రీ గురు చరిత్ర	120-00
3. శ్రీ సాయిఆరాధన-షిర్డివైభవం	120-00
4. శ్రీ సాయిబాబా జీవిత చరిత్ర (క్రొన్)	63-00
5. శ్రీ గురుచరిత్ర (క్రొన్)	63-00
6. నవనాథ చరిత్ర	99-00
7. శ్రీసాయిచరిత్ర (భైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
8. శ్రీగురుచరిత్ర (భైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
9. సత్యదత్తవ్రతం దత్తాత్రేయపూజాకల్పం,సహస్రంతో	30-00
10. అనఘాదేవీ వ్రతం	30-00
11. భక్తుల ప్రశ్నలకు బాబా జవాబులు	30-00
12. శ్రీ సాయిపూజాకల్పం (సహస్రంతో)	25-00
13. శ్రీ సాయిభజనమాల	20-00
14. శ్రీ సాయి భజన్స్	20-00
15. శ్రీ సాయిభక్తి గీతాలు	20-00
16. శిరిడిహారతులు (భావంతో)	20-00
17. "శ్రీసాయి"కోటి	27-00
18. "శ్రీసాయిరామ్"కోటి	20-00
19. శ్రీ సాయినాథ స్తోత్రమంజరి	10-00
20. శ్రీ సాయివేయినామాలు	8-00
21. శ్రీ సాయి హారతులు (పాకెట్)	15-00
22. శ్రీ సాయి స్తవనమంజరి	10-00
23. హిందీ శ్రీ సాయి హారతులు	15-00

24. శని సింగణాపూర్ క్షేత్రమాహాత్మ్యం	63-00
25. ఇంగ్లీషు శ్రీ సాయిహారతులు	15-00
26. షిరిడి దర్శనం-శ్రీసాయి వైభవం	99-00
27. సాయిసత్యవ్రతం	30-00
28. సాయి అనుగ్రహమ్	120-00
29. నవగురువారాల వ్రతకల్పము	15-00
30. శ్రీదత్తలీలామృతము	99-00
31. హృదయంలో సాయి	15-00
32. శ్రీషిరిడిసాయి లీలామృతం(శ్రీసచ్చరిత్ర)	120-00
33. గజాననమహరాజ్ చరిత్ర	99-00

4. జ్యోతిషాలు

1. 'కాలచక్రం' గంటలపంచాంగం (గార్గేయ)	72-00
2. గ్రహభూమి పంచాంగము (గార్గేయ)	108.00
3. ఆనందసిద్ధి పంచాంగం (వై.వి.శాస్త్రి)	63.00
4. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు (12రాశులువారికి)	50.00
5. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు విడివిడిగాఓక్కొక్కటి	12.00
6. కాలచక్రంజ్యోతిషక్యాలండర్	25.00
7. గ్రహబలం క్యాలండర్ (శ్రీనివాసగార్గేయ-భక్తిటివి)	25.00
8. శుభమస్తు (పిడపల్లి) క్యాలండర్	25.00
9. సాదా క్యాలండర్	5.00
10. పాకెట్ క్యాలండర్	15.00
11. తాజకనీలకంఠీయమ్	100-00
12. కేరళ జ్యోతిష రహస్యాలు	180-00
13. జ్యోతిష బ్రహ్మ రహస్యాలు	180-00
14. మానసాగరి జాతకపద్ధతి	180-00
15. వరాహమిహిర జాతకపద్ధతి	180-00
16. వధూవర వివాహమైత్రిద్వాదశకూటములు	99-00
17. సింపుల్ రెమిడీస్	180-00
18. శంభు హోరప్రకాశిక	250-00
19. పూర్వ పరాశరి	100-00
20. పరాశర జ్యోతిషవిజ్ఞాన సర్వస్వం	200-00
21. ప్రశ్న సింధు	99-00
22. నక్షత్ర విశేష ఫలితాలు	63-00
23. సూర్యసిద్ధాంతపంచాంగగణితంచేయడంఎలా?	180-00
24. ధృక్సిద్ధాంతపంచాంగగణితం చేయడంఎలా?	180-00

25. ఆయుర్దాయ నిర్ణయం	63-00
26. జాతక గణిత ప్రవేశిక	63-00
27. జ్యోతిషమర్కబోధిని	63-00
28. జ్యోతిష ప్రశ్నోత్తరమాల	63-00
29. ముహూర్తం నిర్ణయించడంఎలా?	63-00
30. జాతక మకరందం	63-00
31. జ్యోతిష సరస్వతి	63-00
32. మీజననకాల విశేషాలు	63-00
33. ముహూర్త విజ్ఞాన భాస్కరం	63-00
34. జ్యోతిష స్వయంబోధిని	63-00
35. శుభముహూర్త శిరోమణి	63-00
36. నక్షత్ర ఫలమంజరి	36-00
37. పంచాంగం చూసే విధానం	36-00
38. సర్వార్థ జ్యోతిషం	36-00
39. ప్రాథమిక జ్యోతిషం	36-00
40. నవరత్నములు శుభయోగములు	36-00
41. శుభశకునాలు	30-00
42. హస్తరేఖాఫలితాలు	36-00
43. సంఖ్యల్లో భవిష్యత్	36-00
44. ముహూర్త దీపిక	99-00
45. పుట్టుమచ్చలు ఫలితాలు	30-00
46. కలలు ఫలితాలు	30-00
47. జాతక చక్రం వేయడం ఎలా?	36-00
48. మానసాగరి (ప్రాచీనజ్యోతిషగ్రంథం) -పుచ్చాశ్రీనివాసరావు	250-00
49. జ్యోతిషశాస్త్ర చిట్కాలు	120-00
50. గుప్తా శతాబ్ది పంచాంగం (1940-2050)	999-00
51. ప్రశ్నచండేశ్వరమ్	63-00
52. ద్వాదశభావ ఫలచంద్రిక	250-00
53. జ్యోతిష శతయోగరత్నావళి (సూర్యయోగాలఫలితాలు)	120-00
54. అంగసాముద్రికం	36-00
55. హస్త సాముద్రికం	63-00
56. లాల్ కితాబ్	99-00
57. శకునశాస్త్రం	63-00
58. ఆధునికప్రశ్నశాస్త్రం	120-00
59. పరాశరజ్యోతిష ప్రశ్నజ్యోతిషం	180-00

60. అష్టకవర్గ (కొండపల్లి)	63-00
61. బృహత్ జాతకం (ప్రాచీనప్రతికిపునర్ముద్రణ)	250-00
62. లగ్నరత్నాకరం	63-00
63. షట్పంచాశిక	120-00
64. 40 రోజుల్లో జ్యోతిషం నేర్చుకొనండి	270-00
65. 40 రోజుల్లో సాముద్రికం నేర్చుకొనండి	180-00
66. 40 రోజుల్లో సంఖ్యాశాస్త్రం	180-00
67. 40 రోజుల్లో నక్షత్ర (నాడీ) ఫలితములు	270-00
68. 40 రోజుల్లో వైద్యజ్యోతిషం నేర్చుకోండి	250-00
69. మీ పుట్టినతేదీ అద్భుతరహస్యాలు (సాయిగణపతిరెడ్డి)	270-00
70. కె.పి.జ్యోతిషం (పరిచయం)	63-00
71. ముహూర్తచింతామణి	99-00
72. సూర్యచంద్ర గ్రహణములు	63-00
73. ప్రసిద్ధవృక్షుల జాతకాలు (వేరేకొండప్ప)	180-00
74. అదృష్టరెమెడిస్	144-00
75. గ్రహసంచార ఫలనిర్ణయదీపిక	63-00
76. జ్యోతిష రెమిడిస్	300-00
77. జాతకమార్తాండం పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి)	250-00
78. జ్యోతిషవిద్యాప్రకాశిక పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి)	250-00
79. నాడీజ్యోతిషం	63-00
80. నక్షత్రపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య)	63-00
81. లగ్నపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య)	63-00
82. గౌతమసంహిత	63-00
83. హోరరత్నమాల	63-00
84. జాతకఫల మణిమంజరి	200-00
85. పుష్యర పంచాంగం (2013-14 నుండి 2024-25)	560-00
86. దశాభుక్తిఫల నిర్ణయం	250-00
87. వింత జ్యోష్యములు	63-00
88. షోడశవర్గులు	200-00
89. రవిగ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
90. చంద్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
91. కుజ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
92. బుధ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
93. గురు గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
94. శుక్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00

95. శని గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
96. రాహు & కేతు గ్రహముల సమస్త ప్రభావములు	99-00
97. ఆధునిక గ్రహములు-ఉపగ్రహములు సమస్త ప్రభావములు	99-00
98. ముహూర్తమార్తాండం	63-00
99. లఘుజాతకం	63-00
100. జాతకాలంకారము	63-00
101. మేషలగ్న ఫలితములు	99-00
102. వృషభ లగ్న ఫలితములు	99-00
103. మిథున లగ్న ఫలితములు	99-00
104. కర్కాటక లగ్న ఫలితములు	99-00
105. సింహలగ్న ఫలితములు	99-00
106. కన్యలగ్న ఫలితములు	99-00
107. తుల లగ్న ఫలితములు	99-00
108. వృశ్చిక లగ్న ఫలితములు	99-00
109. ధనుస్సు లగ్న ఫలితములు	99-00
110. మకర లగ్న ఫలితములు	99-00
111. కుంభ లగ్న ఫలితములు	99-00
112. మీన లగ్న ఫలితములు	99-00
113. నారద సంహిత	200-00
114. పంచాంగపీఠికలేఖకాగణితం	250-00
115. తారాబలం - చంద్రబలం (వేరే కొండప్ప)	99-00
116. సులభలగ్న సాధన (చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	200-00
117. రాహు కేతువుల యోగము	99-00
118. ఛాయాగ్రహములు	99-00
119. జ్యోతిషవిజ్ఞాన దీపిక	63-00

జి.వి.రామన్ గారి గ్రంథములు

120. జ్యోతిష విద్యారంభం	50-00
121 గ్రహభావ బలములు	50-00
122. కాలచక్రదశ	50-00
123. అనుభవ ప్రశ్నాజ్యోతిషం	50-00
124. జ్యోతిషశాస్త్రంలో వాతావరణ భూకంపాలు	50-00
125. పురోగామి జాతకం	50-00
126. భావార్ధరత్నాకరం	75-00
127. భారతీయజ్యోతిష సర్వస్వం	75-00
128. అష్టకవర్గ పద్ధతి:	75-00

129. జ్యోతిషశాస్త్రంలో సందేహాలు,సమాధానాలు	75-00
130. ప్రశ్నతంత్ర	75-00
131. ముహూర్తం	75-00
132. విశిష్ట జాతకములు	125-00
133. భారతీయఫలితజ్యోతిషం	125-00
134. 300 ముఖ్యమైన యోగములు	125-00
135. జాతకంపరిశీలించడంఎలా ?	300-00

**రాష్ట్రపతి అవార్డుగ్రహీత, మహామహోపాధ్యాయ, వాచస్పతి
శ్రీ మధురకృష్ణమూర్తిగారి గ్రంథములు**

136. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-1	200-00
137. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-2	200-00
138. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-3	200-00
139. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-4	200-00
140. భావార్థరత్నాకరము	100-00
141. ముహూర్త చింతామణి	100-00
142. ముహూర్త చింతామణి-పార్వ2	200-00
143. స్వప్న శాస్త్రము	36-00
144. శతయోగమంజరి	50-00
145. వ్రతనిర్ణయకల్పవల్లి	250-00
146. దైవజ్ఞవల్లభం	75-00
147. వసంతరాజశకునమ్ (బృహత్శకునశాస్త్రం)	250-00
148. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-1	100-00
149. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-2	200-00
150. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-3	100-00
151. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-4	200-00
152. అనుభవసులభవాస్తు - 1	50-00
153. అనుభవసులభవాస్తు - 2	100-00
154. పంచాంగ వివేకము	99-00
155. వశిష్ట సంహిత	360-00
156. పంచపక్షి శాస్త్రం (కేస్బైండి)	200-00

5. వాస్తులు

1. 40 రోజుల్లో “వాస్తువిద్య” నేర్చుకొనండి	180-00
2. వాస్తుశాస్త్ర రహస్యములు	200-00
3. వాస్తునుబట్టి మీ ఇల్లు	63-00
4. మీరూ మీ వాస్తు	63-00

5. గృహవాస్తు చిట్కాలు	63-00
6. వాస్తు పూజ	63-00
7. వాస్తు సూత్రములు	63-00
8. వాస్తుశాస్త్ర రహస్యాలు	63-00
9. గృహవాస్తు వర్ణులు	99-00
10. విశ్వకర్మవాస్తు శాస్త్రరీత్యా మీ ఇంటి ప్లానులు	63-00
11. విశ్వకర్మ వాస్తుశాస్త్రరీత్యా మీఇండ్లఆయములు	99-00
12. విశ్వకర్మ వాస్తు శాస్త్రం(చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	180-00
13. ఆధునిక గృహవాస్తు	99-00
14. శుభవాస్తు	270-00
15. వాస్తుయంత్ర రత్నావళి	120-00
16. వాస్తుశాస్త్రం	120-00
17. హౌస్ ప్లాన్స్	63-00
18. గృహనిర్మాణ వాస్తు	63-00
19. వాస్తు రెమెడీస్	63-00
20. గృహవాస్తు దర్పణం	63-00
21. జ్యోతిష-గృహవాస్తుచంద్రిక	200-00
22. వాస్తురత్నాకరం (క్రిందపల్లి)	63-00
23. వాస్తుశిరోమణి	120-00
24. వాస్తుసంగ్రహమ్	63-00
25. పంచవాస్తు పారిజాతం	120-00
26. వాస్తుడిండిమమ్	63-00
27. వాస్తుదుందిభి	120-00
28. విశ్వకర్మవాస్తుప్రకాశిక (కేస్బైండి)	250-00
29. కృష్ణవాస్తుశాస్త్రము	63-00
30. జలివాస్తు,శల్యవాస్తు (దంతూరిపండరీనాథ్)	99-00
31. మయవాస్తు (గోరసపీఠభద్రాచార్య)	120-00
32. వాస్తు జ్యోతి	63-00
33. మన ఇల్లు-మనవాస్తు	99-00
34. వాస్తవ వాస్తుపూజావిధానము	108-00
35. వాస్తు దర్పణం	120-00

6. మంత్ర-శాస్త్రాలు

1. మంత్రసాధన	63-00
2. తంత్రజాలం	63-00
3. మంత్రశక్తి	63-00

4. దత్తాత్రేయ తంత్రవిద్య	63-00
5. దత్తాత్రేయ మూలికాతంత్రమ్	63-00
6. తాంత్రిక పంచాంగం	63-00
7. యక్షిణీ తంత్రం	63-00
8. మంత్రానుష్ఠాన చంద్రిక	63-00
9. సర్వదేవతా మంత్రకవచములు	63-00
10. మంత్రాక్షరాలరహస్యం (బీజాక్షరనిఘంటువు)	63-00
11. సర్వదేవతా మంత్రరత్నావళి	63-00
12. సదాచార దీపిక	63-00
13. యోగినీ-వామకేశ్వరతంత్రం	63-00
14. ప్రపంచసారతంత్రం	63-00
15. బదనిక తంత్రమ్	63-00
16. ఉచ్చిష్ట గణపతి తంత్రమ్	63-00
17. గుప్త సాధన తంత్రం	63-00
18. గంధర్వ తంత్రమ్	63-00
19. సౌందర్యలహరి (మంత్రయంత్రరత్నావళి)	63-00
20. యంత్ర మంత్ర తంత్ర	63-00
21. పాశుపత తంత్రం	99-00
22. పంచదశ మహాఘట్ట తంత్రం	99-00
23. రుద్రాష్టాధ్యాయః	99-00
24. మంత్రసిద్ధి	120-00
25. పరశురామతంత్రమ్	108-00
26. శ్రీలలితావిలోమ పంచదశీ	108-00
27. శ్రీ గురు తంత్రం	108-00
28. గాయత్రీ తంత్రమ్	108-00
29. మహాశక్తి మంత్ర తంత్ర రహస్యాలు	150-00
30. శ్రీ దుర్గ తంత్రమ్	200-00
31. మహామృత్యుంజయఅమృతపాశుపతమ్	200-00
32. సర్ప (నాగ)తంత్రం	250-00
33. హవన తంత్రం	250-00
34. షోడశనిత్యతంత్రం	250-00
35. శాక్తీయతంత్రం	250-00
36. రుద్రయామళతంత్రం	250-00
37. లక్ష్మీప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
38. హిరణ్యకూలినీ తంత్రమ్	250-00

39. మాయాప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
40. శ్రీ విశ్వరూప ప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
41. స్వర్ణాకర్షణభైరవతంత్రం	250-00
42. కాశీవిశాలాక్షి తంత్రం	250-00
43. శాంతితంత్రమ్	250-00
44. యంత్రసిద్ధి	360-00
45. శ్రీ లక్ష్మీ తంత్రమ్	360-00
46. మంత్రమహోదధి (స్త్రీదేవతాఙ్కలపమ్)	360-00
47. మంత్రమహోదధి (పురుషదేవతాఙ్కలపమ్)	360-00
48. మంత్రశాస్త్రం (గ్రంథము)	360-00
49. ప్రత్యంగిరాకృత్యాతంత్రం	360-00
50. కామధేనువు తంత్రం	360-00
51. శూలినీదుర్గాతంత్రం	360-00
52. శ్రీవిద్య రహస్యం	290-00
53. కులార్ణవ తంత్రమ్	150-00
54. ఆచార్య సిద్ధ నాగార్జునతంత్రం (ఒరిజనల్)	390-00
55. సిద్ధమూలిక రహస్యం (మంత్ర,యంత్రసహితం)	63-00

7. గ్రంథాలు - ఆరాధనలు

1. భగవద్గీత శ్లోక తాత్పర్య సహితం	54-00
2. భగవద్గీత (వచనం)	99-00
3. భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యం-కేసుబైండింగ్	72-00
2. గణేశ ఆరాధన 1	99-00
3. గణేశోపాసన 2	99-00
4. నవగ్రహవైభవం	99-00
5. నవగ్రహ రెమెడీస్	99-00
6. నవగ్రహ వేదం	99-00
7. శనిగ్రహారాధన	99-00
8. ఆదిత్యారాధన	99-00
9. సుబ్రహ్మణ్యారాధన	99-00
10. శ్రీ శివ ఆరాధన	99-00
11. లక్ష్మీ ఆరాధన	99-00
12. హనుమదారాధన	99-00
13. లలితారాధన	99-00
14. శ్రీ చక్రారాధన	99-00
15. గాయత్రీ ఆరాధన	99-00

16. వీరభద్రారాధన	99-00
17. కుజగ్రహారాధన	99-00
18. భైరవారాధన	99-00
19. దైవారాధన	99-00
20. గీతారాధన (భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యసహిత)	99-00
21. శ్రీవేంకటేశ్వరాధన	99-00
22. హయగ్రీవారాధన	99-00
23. లక్ష్మీనరసింహారాధన	99-00
24. శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ స్తోత్ర కదంబం	99-00
25. దేవీ లీలామృతం	99-00
26. పురాణపండ సుందరకాండ వచనం	99-00
27. పురాణపండ రామాయణం	99-00
28. పురాణపండ భారతం	99-00
29. పురాణపండ భాగవతం	99-00
30. (సూరి) వాల్మీకి రామాయణం	99-00
31. కాలసర్ప యోగం	99-00
32. నిత్య జీవితములో రుద్రాక్షలు	99-00
33. నిత్య జీవితములో నవరత్నాలు	99-00
34. వేదసూక్తములు	99-00
35. వేమన పద్యసారామృతం	99-00
36. పండగలు పర్వదినాలు	99-00
37. సూక్తిరత్నాలు	99-00
38. హనుమచ్ఛ్రిత్ర	99-00
39. నవగ్రహ దర్శనమ్	99-00
40. నిత్యజీవితంలో నవగ్రహాలు	99-00
41. సాలగ్రామములు	99-00
42. గురుశుక్ర ప్రభావము చంద్రకళానాడి	99-00
43. శనిగ్రహరెమిడిస్	99-00
44. జాతకసుధాసారము-జాతకమోక్షప్రదాయిని	99-00
45. వివాహజ్యోతిషమంజరి-మ్యారేజ్మ్యాచింగ్గైడ్ (సాయిగణపతిరెడ్డి)	99-00
46. మీపుట్టినతేదీనిబట్టి మీజీవితరహస్యాలు (న్యూమరాలజీ లైఫ్గైడ్) ..	99-00
47. మీఅదృష్టానికి (పేరు) నేమ్కరక్షన్ ..	99-00
48. న్యూమరాలజీ రెమిడిస్	99-00
49. మూకపంచశతీ	99-00
50. శ్రీరామకర్ణామృతం	99-00

51. రహస్యకుక్కుటశాస్త్రం	300-00
52. ఉపాసన విధానం	99-00
53. పంచమవేదం మహాభారతం	99-00
54. దేవుళ్ళు డాట్ కామ్	99-00
55. గణపతిభాష్యం	99-00
56. యజుర్వేద ఉపనయనవివాహప్రయోగమంజరి	99-00
57. నవయోగులు	99-00
58. ఆంధ్రప్రదేశ్లోనిదర్శించవలసిన ప్రముఖదర్గాలు	99-00
59. సకలదేవతాఅష్టోత్తరాలు(పెద్దది)-(180అష్టోత్తరశతనామావళులతో)	99-00
60. సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళులు (కేస్బైండింగ్)	216-00
61. సకలదేవతా సహస్రనామములు	99-00
62. ఆధ్యాత్మిక సూక్తి నిధి	99-00
63. బ్రాహ్మణులు గోత్రాలు,ప్రవరలు	99-00
64. సర్వదేవతాస్వరూపుడు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు	99-00
65. శ్రీ లక్ష్మీసన్నిధి	99-00
66. శ్రీలక్ష్మీగణపతి హోమకల్పం	99-00
67. మార్షల్ఆర్ట్స్ 9 (కరాటే,కుంగ్ఫూనేర్పుకోండి)	99-00
68. మ్యాజిక్గైడ్	99-00
69. చదరంగం	99-00
70. పంచముఖ హనుమత్ వైభవం	63-00
71. గరుడపురాణం	40-00
72. మాఘపురాణం	36-00
73. శివపురాణం	36-00
74. వైశాఖపురాణం	36-00
75. కార్తీక పురాణం	36-00
76. కార్తీక పురాణం (చిన్నది)	25-00
77. సర్వకార్యసిద్ధికి రామాయణపారాయణ	63-00
78. పెద్దబాలశిక్ష	50-00
79. గాయత్రీ మహిమ	36-00
80. వృక్షదేవతలు	63-00
81. యాజుష స్కార్త సంస్కార చంద్రిక	200-00
82. సనాతనవైదిక బ్రాహ్మణస్మార్తాగమకల్పమ్	150-00
83. చతుర్వేదములు	120-00
84. నవగ్రహారాధన	120-00
85. తాళపత్ర సమాహార గోపురం	120-00
86. మనుధర్మ శాస్త్రం (వచనంలో...) (కేస్బైండు)	250-00

87. మానవధర్మములు	120-00
88. వేదమంత్ర సంహిత	120-00
89. సహస్రలింగార్చన	120-00
90. శ్రీ శివగీత	120-00
91. ద్వాదశఉపనిషత్తులు	120-00
92. పురాణపండవారి సౌందర్యలహరి	(కేస్ బైండింగ్) 250-00
(శ్లోకతాత్పర్యసహిత విపులవ్యాఖ్యాతీ)	సాదా 120-00
93. బృహత్ శివ స్తోత్ర రత్నాకరము	200-00
94. బృహత్ దేవీ స్తోత్రరత్నాకరము	200-00
95. బృహత్ విష్ణు స్తోత్రరత్నాకరము	200-00
96. కేదారనాథ్ బదరీనాథ్ యాత్రాగైడు	63-00
97. దక్షిణావృత శంఖములు	63-00
98. 108 దివ్యదేశాల విష్ణుక్షేత్రదర్శని	36-00
99. ధర్మసింధువు(కేస్ బైండింగ్)	270-00
100. భారతీయ శైవక్షేత్రయాత్రాదర్శిని	99-00
101. చిలుకూరి బాలాజీచరిత్ర	36-00
102. భగవత్ స్తుతి	63-00
103. సూర్యోపాసన	36-00
104. కాశీఖండం	250-00
105. దేవీభాగవతం	360-00
106. శ్రీ ఆంజనేయం	216-00
107. ధర్మసందేహాలు	216-00
108. ఆధ్యాత్మిక దైవిక వస్తువులు	250-00
109. రామాయణం	600-00
110. పోతన భాగవతం	900-00
111. శివమంత్రములు	63-00

8. వైద్య గ్రంథాలు

1. ఆహారం ఆరోగ్యం	36-00
2. మూలికావైద్య చిట్కాలు	36-00
3. ఆయుర్వేద వైద్య చిట్కాలు	30-00
4. గృహవైద్య రహస్యాలు	36-00
5. గృహవైద్యసారం	36-00
6. హోమియోవైద్యం (ద్వాదశలవణచికిత్స)	63-00
7. ప్రకృతివైద్యం	36-00
8. ఆహారం-వైద్యం	99-00

9. సంపూర్ణ ఆయుర్వేద-చిట్కా వైద్యం	99-00
10. ఆయుర్వేదమ్	36-00
11. ఆయుర్వేద మూలికావైద్యబీపిక	99-00
12. దుంపకూరలు, ఆకుకూరలు, కాయగూరలు (వాడకం - ఉపయోగాలు)	99-00
13. ఏకమూలికావైద్యం	99-00
14. అష్టాంగ హృదయం (4భాగాలు)	1200-00
15. రహస్యసిద్ధయోగవైద్యసారమ్	99-00
16. ప్రాథమిక హోమియోవైద్యం	99-00
17. ఒబెసిటీ	99-00
18. హెల్త్ గైడ్	99-00
19. ఆయుర్వేదం-జీవనవేదం	99-00
20. పుడ్ థెరపి	63-00
21. న్యూచురల్ థెరపి	99-00
22. సంపూర్ణ ఆరోగ్యానికి 20ని॥	63-00
23. కీళ్ళనొప్పులు మీ సమస్యలైతే...	99-00
24. యోగామంత్ర	63-00
25. యోగా మండే టు సండే	63-00
26. హెర్బల్ మెడిసిన్-హెల్త్ టుడే	99-00
27. హెల్త్ ఫైల్	108-00
28. వస్తుగుణపాఠం	250-00
29. రసాయన వాజీకరణ తంత్రం	150-00
30. వస్తుగుణ మకరందం	400-00
31. నాటువైద్యం -(కేస్ బైండ్)	360-00
32. నాటువైద్యం (చిన్నది)	99-00
33. ప్రాణాయామము-యోగ	63-00

9. అయ్యుష్ష - భవానీ రకాలు

1. శ్రీ అయ్యుష్ష లీలామృతం	30-00
2. శ్రీ అయ్యుష్ష భజనపాటలు	63-00
3. శ్రీ అయ్యుష్ష పూజాకల్పం	20-00
4. శ్రీ అయ్యుష్ష భక్తి గీతాలు	20-00
5. హారతిగైకొనుమా	40-00
6. శ్రీ అయ్యుష్ష దీక్ష F	10-00
7. శ్రీ అయ్యుష్ష భజనమాల F	10-00
8. శ్రీ అయ్యుష్ష నిత్యపూజ P	10-00

9. శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యనియమావళి P	10-00
10. భవానీదీక్ష (శ్రీ భవానీ లీలామృతం)	36-00
11. దేవీలీలామృతం	99-00
12. శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	20-00
13. దేవీ భక్తిగీతాలు	20-00
14. భవానీదీక్ష P	10-00
15. దేవీ భక్తిమాల F	10-00
16. శ్రీ అయ్యప్ప భజనావళి	120-00
17. అయ్యప్పపూజావిధి (జేసుదాసుసాంగ్స్‌తో)	24-00

10. భజనలు - కీర్తనలు

1. అన్నమయ్య కీర్తనలు	20-00
2. శ్రీరామదాసు కీర్తనలు	20-00
3. సర్వదేవతా మంగళహారతులు	20-00
4. వసుంధర మంగళ హారతులు	25-00
5. సాభాగ్య దేవతా మంగళహారతులు	36-00
6. సర్వదేవతా భజనలు	36-00
7. చిట్టి పొట్టి పాటలు	10-00
8. జాతీయ గీతాలు	10-00
9. దేశభక్తి గీతాలు	36-00
10. పండుగలు-పుణ్యక్షేత్రాలు భక్తిగీతాలు	36-00
11. గొజ్జిళ్ళపాటలు,లాలిపాటలు,కోలాటపాటలు	36-00
12. అన్నమయ్య సంకీర్తనలు	99-00
13. పెళ్ళిపాటలు-స్త్రీలపాటలు	36-00
14. భక్తానంద భజనకీర్తనలు(ఓల్డ్‌సినిస్టేల్)	36-00
15. సర్వదేవతాభక్తిమణిమాల	36-00
16. బతుకమ్మ ఉయ్యాల పాటలు	36-00
17. అన్నమయ్య సంకీర్తనావిధి(1000కీర్తనలు)	270-00

11. హిట్స్ సాంగ్స్

1. ఘంటసాల భక్తిగీతాలు-భగవద్గీత	36-00
2. ఎస్.పి.బాలు భక్తిగీతాలు	36-00
3. ఘంటసాల సుమధురగీతాలు	99-00
4. పి. సుశీల సుమధురగీతాలు	99-00

5. ఎస్.పి. బాలు సుమధురగీతాలు	99-00
6. ఎస్.జానకి సుమధురగీతాలు	99-00
7. వేటూరి సుందరరామమూర్తిహిట్స్	99-00
8. సర్వదేవతా సినీభక్తిగీతాలు	99-00

12. స్త్రీలకు ఉపయుక్త పుస్తకములు

1. శ్రీకాంతామణి వంటలు (వెజ్)	63-00
2. శ్రీకాంతామణి వంటలు (నాన్ వెజ్)	63-00
3. శాకాహార వంటలు	30-00
4. మాంసాహారవంటలు	30-00
5. చిట్టిచిట్కాలు	30-00
6. అందానికి చిట్కాలు	30-00
7. పిల్లల పేర్లు (పెద్దది)	30-00
8. పిల్లల పేర్లు (చిన్నది)	10-00
9. లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ శాలీబోర్డర్స్	36-00
10. లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ డిజైన్స్	36-00
11. చిన్నారులకు చిరుతిళ్ళు	30-00
12. పసందైన ఫాస్ట్ ఫుడ్ వంటలు	30-00
13. వలావ్లు, ఫ్లైడ్ రైస్లు, వెరైటీరైస్లు	30-00
14. వేపుళ్ళు-ఇగుర్లు	30-00
15. బ్రేక్ ఫాస్ట్ వంటలు	30-00
16. పండుగలలో చేసుకొనే పిండివంటలు	30-00
17. మైక్రోవేవ్ వంటలు	99-00
18. సర్వదేవతాభక్తిమాల	36-00
19. పిల్లలపేర్లు (బాబు)	36-00
20. పిల్లలపేర్లు (పాప)	36-00
21. మోడ్రన్ మెహంది (గోరింటాకు డిజైన్స్)	36-00
22. మోడ్రన్ పిల్లలపేర్లు	99-00
23. నోరూరించే నాన్ వెజ్ వంటలు	99-00
24. మోడ్రన్ టైలరింగ్ (లేడీస్ & జంట్స్)	99-00

వివిధ రకాలు

ఎందరోమహానుభావులు	270-00
యోగాసనాలు	36-00
సూర్యనమస్కారములు	36-00
పొడుపు కథలు (చిన్నవి)	10-00

హిందీ-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
ఇంగ్లీషు-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
జనరల్ నాలెడ్జ్	20-00
నూరు ఎక్కాలు	10-00
1-100 టేబుల్ బుక్	10-00
1-100 టేబుల్ బుక్ (క్రాస్ సైజు)	4-50
శ్రీరామకోటి	27-00
శ్రీశివకోటి	27-00
మేజిక్	30-00
అంకెలతో గారడీ	30-00
హృదయస్పందన (కవితలు)	30-00
వాత్స్యయన కామసూత్రాలు	36-00
ఎ.పి.టూరిస్ట్ గైడు	36-00
ఇంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
మహేంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
శరీరభాష (బాడీ లాంగ్వేజ్)	99-00
క్రియాయోగం	36-00
ఆనందంగా జీవిద్దాం	99-00
హరిశ్చంద్ర నాటకం	50-00
వాత్సయనకామసూత్రాలు	99-00
పంచసాయకం	99-00
రతిరహస్యాలు	99-00
అనంగరంగం (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
శృంగారకేళి (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
గాయత్రీవిజ్ఞాన్	99-00
చింతామణి (నాటకం)	50-00
బాలనాగమ్మ	50-00
కాళహస్తి స్త్రీల వ్రతకథలు	36-00
కాళహస్తి రామాంజనేయ యుద్ధం(బదిరెడ్డి)	50-00
కాళహస్తి గోవింద నామాల భగవద్గీత	36-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు చింతామణి	99-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు మర్కాలు (భైండు)	63-00
రామరాయవాస్తుశాస్త్రం(ముద్దగడరామరావు)	90-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.హనుమాన్ చాలీసా	10-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.సుందరకాండ	80-00
బ్రహ్మంగారిజీవితచరిత్ర (జవంగుల)	125-00
శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య దివ్యచరితామృతం	40-00

కాశీరామేశ్వర మజలీ కథలు	63-00
శ్రీలలితాసహస్రనామము(భాస్కరభాష్యం)	600-00
ప్రకృతిసిద్ధాంతములు-వేదవిజ్ఞానము-ఫలితజాతక సూత్రములు	595-00
ముదుండి విశ్వనాథరాజుగారి గ్రంథములు	
విశ్వకర్మ ప్రకాశము	80-00
ప్రాచీనవాస్తుశాస్త్రాలు-ఆధునికవాస్తుపరిశీలన	250-00
నారద సంహిత	150-00
వాస్తురాజవల్లభము-మూలానువాదము	60-00
మయమతము - వచనము	80-00
బృహత్సంహిత - వచనము	160-00
వాస్తువిజ్ఞానజ్యోతి	.....
పురోహిత దర్శని (గోరసవీరభద్రాచార్య)	....
విశ్వకర్మవాస్తువిద్యారహస్యములు	....
వాస్తు విజ్ఞాన చంద్రిక	....
మహాదశా పారిజాతం	....
వాస్తు నారాయణీయం	120-00
యోగావళీఖండం	120-00
ముహూర్తసింధువు	150-00
సర్వార్థచంద్రిక (4భాగాలు)	1208-00
మీరే న్యూమరాలజిస్ట్ (డావూడ్)	370-00
నిర్ణయసింధు (2భాగాలు)	590-00
సాయి...	45-00
శ్రీ దుర్గానందలహరి	200-00
ఆరతిసాయిబాబా	11-00
ప్రతిష్ఠకల్పః(సాగి నరసింహమూర్తి)	500-00
తాజుద్దీన్ బాబా సచ్చరిత్ర	100-00

**సుమారు 100 సం॥రాలునాటి ప్రాచీన ప్రతులు తిరిగి
ఈ క్రింది గ్రంథములు ప్రచురించబడినవి.**

శ్రీరామ మంత్రానుష్ఠానము	300-00
శ్రీరామనవరాత్రోత్సవకల్పః	300-00
సీతారామ కథా సుధ అయోధ్యకాండ	200-00
సీతారామ కథా సుధ బాలకాండ	150-00
అరణ్యకాండ	100-00
శ్రాద్ధము ఎందుకు పెట్టాలి ? షోడశ సంస్కారములు	200-00
స్మార్త కాపర్ణి కారికలు	200-00
నవుంసక సంజీవనము, వైద్య శిరోమణి	200-00
విషవైద్య చింతామణి	200-00

హేమాద్రి సూరిణా ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయః	300-00
సర్వమూలికా గుణరత్నాకరం	300-00
ఆపస్తంబీయ ధర్మసూత్రాలు	300-00
సర్వశాంతి దర్పణం - అపర ప్రయోగ దర్పణం	200-00
గణకరంజని	200-00
సంతాన దీపిక	200-00
తిథినిర్ణయ కాణ్డః	250-00
ముహూర్త దర్పణం	200-00
జ్యోతిష శాస్త్ర రత్నము (శ్రీపతిజాతక పద్ధతి)	250-00
లఘుతాచకము	200-00
శ్రీ వైఖనస పైతృమేదిక ప్రయోగః	300-00
స్మృతి రత్నాకరము (ధర్మశాస్త్రం)	400-00
జాతకామృతతసారం	300-00
జాతక బోధిని	300-00
సంగీత విద్యాదర్పణం	300-00
సంగీత సర్వార్థసారసంగ్రహం	300-00
ముహూర్త మార్తాండం(టీకతాత్పర్యం)	450-00
జాతకరహస్యం	200-00
రాజమార్తాండం	200-00
ఆయుర్దాయదీపిక	200-00
వైద్యామృతం	200-00
అనుపానమంజరీ	200-00
నవగ్రహశాంతి విధానం-ఉదకశాంతి విధిః	200-00
చికిత్సరత్నము	200-00
స్వరచింతామణి	200-00
ద్వాదశలోహ భస్మవిధానం	200-00
దైవజ్ఞయశో విభూషణం	200-00
అనుపాన రత్నకరము	200-00
కాలామృతము	250-00
దైవజ్ఞకర్ణామృతము	300-00
రసేంద్ర చింతామణి	300-00
రసరత్న సముచ్చయం	300-00
వస్తుగుణరత్నాకరము	300-00
హోరానుభవదర్పణము	360-00
విశ్వకర్మ ప్రకాశిక వాస్తుశాస్త్రము	250-00
స్త్రీజన కల్పవల్లి	450-00
సంగీత సర్వార్థ సంగ్రహం	300-00
సంగీత సుధాసంగ్రహము	250-00
అర్క ప్రకాశము	200-00
సంగీత మార్తాండము	200-00
సంగీత ప్రథమబోధిని	200-00

వైద్యకల్పతరువు	200-00
రసప్రదీపిక	250-00
గణకానందము	250-00
శ్రీ లలితాసహస్రనామావళిః-వివరణాత్మక భావంతో	200-00
నవచండీ వేదోక్త శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	200-00
శ్రీ గాయత్రీ అనుష్ఠాన తత్త్వప్రకాశిక	360-00
సంగీతమార్తాండము	250-00
సారావళి	360-00
భేషజకల్పము	200-00
గురుశిష్య ఆయుర్వేద వైద్యచింతామణి	360-00
జాతకమణి	200-00
సర్వశకున ప్రకాశిక	200-00
యాజుష ప్రయోగ చంద్రిక	250-00
శిక్షావల్లీ-ఆనందవల్లీ-భృగువల్లీ	300-00
వసంతరాజ శకునము	250-00
తొట్టి వైద్యం	450-00
జ్యోతిష సిద్ధాంత సంగ్రహము (పంచాంగ గణితం)	300-00
సహస్ర యోగప్రకాశిక	300-00
శ్రీవిద్యారహస్యం	290-00
మహర్షుల చరిత్ర 1,3 300+300	
వేంకట సోమయాజీయం అను ధర్మశాస్త్రకాండము	250-00
శ్రీఆంజనేయం	216-00
రాశితుల్యవత్సర ఫలితం	200-00
నాడి జ్యోతిష విశ్లేషణ	400-00
రహస్యకుక్కుటశస్త్రం	300-00
స్త్రీ ధర్మరత్న బాండాగారము	200-00
శైవోత్సవరత్నాకరం	300-00
యాజుషప్రయోగ చింతామణి	300-00
సుస్వర ఋగ్వేద ప్రయోగదర్శిని	300-00
ఆయుర్వేద వైద్య సంగ్రహం	300-00
వశిష్ట సంహిత	360-00
హోమియోపతి గృహవైద్యం	200-00
వ్రతచూడామణి	300-00
వైశ్యధర్మప్రకాశిక	300-00
ఆలయ నిత్యార్చన పద్ధతి	200-00
స్త్రుతిముక్తాఫలం	300-00
ఆపస్తంబయల్లాజీయమ్	300-00
జ్యోతిషశాస్త్రసంగ్రహము	200-00
కర్మవిపాకాఖ్యయం	360-00
ముహూర్త రత్నావళి	250-00
సుదివిలోచనం	300-00
ఉత్తర కాలామృతం	200-00
సర్వవిషయ సర్వస్వసంగ్రహం	200-00

అరుదైన పాత పంచాంగములు, వ్రతకథలు,
పురాణములు, ఆరాధన గ్రంథములు,
సుప్రభాతములు, మహాత్మ్యములు, సహస్రనామములు,
పూజావిధానములు, స్తోత్రాలు, ప్రామాణిక గ్రంథములు,
కథలు, జ్యోతిష, వాస్తు, వైద్య, మంత్రశాస్త్రాది ఆధ్యాత్మిక
గ్రంథములకు

మోహన్ పబ్లికేషన్స్

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథనిలయం

కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,
రాజమహేంద్రవరం.

www.mohanpublications.com

From :

☎ : 0883-246 25 65

MOHAN PUBLICATIONS

Fort Gate, Opp : Ajanta Hotel

Rajahmundry-533 101 (a.p.)

mohan
PUBLICATIONS

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథనిలయం

ఉచిత Pdf బుక్స్ కై : - www.granthanidhi.blogspot.in

ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆయుర్వేద,
మంత్రశాస్త్రాది అనేక విషయాలు
తెలుసుకొండి... ఫ్రీబుక్స్
MOHAN PUBLICATIONS
పేజ్ లైక్ చేయండి.

granthanidhi
THE TREASURE OF PAGES
FIRST EVER TELUGU FREE E-BOOKS
DOWNLOADING WEB PORTAL
www.granthanidhi.com

Kinige.com

మా ఇ-బుక్స్ కినిగె ద్వారా కానుకగాలు
చేసుకొనే వచ్చును.

dailyhunt

మా ఇ-బుక్స్ డైలీహంట్ ద్వారా
అత్యధిక డిస్కంట్ ఆఫర్లతో లభించును.